

Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej

PERŁY DOLINY POPRADU –
STRATEGIA ROZWOJU
ZINTEGROWANEGO PRODUKTU
TURYSTYCZNEGO 6 GMIN:
KRYNICA ZDRÓJ
ŁABOWA
MUSZYNA
PIWNICZNA ZDRÓJ
RYTRO
STARY SĄCZ

Opracowana przez:

Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A.
Polish Tourism Development Agency

Warszawa, wrzesień – grudzień 2003 r.

Perły Doliny Popradu – strategia rozwoju zintegrowanego produktu turystycznego 6 gmin: Krynica-Zdrój, Łabowa, Muszyna, Piwniczna Zdrój, Rytro, Stary Sącz

© Copyright by Polska Agencja Rozwoju Turystyki PART SA, Warszawa 2003

Opracowanie zostało przygotowane przez zespół strategiczny PART S.A. pod kierownictwem **Tomasza Majki**, w składzie:

1. Andrzej Pacuła - rozdz. I - IV
2. Tomasz Bogdan - rozdz. V
3. Patrycja Powalka i Joanna Grudzińska - organizacja pracy zespołu.

Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A. istnieje na polskim rynku inwestycji turystycznych od 1993 roku. Celem Spółki jest pomoc w tworzeniu i realizacji projektów wspierających rozwój infrastruktury turystycznej w Polsce.

Naszą marką jest:

INNOWACYJNOŚĆ

Spółka poszukuje nieustannie różnorodnych dróg dalszego rozwoju na dynamicznie rozwijającym się rynku inwestycji turystycznych.

WSZECHSTRONNOŚĆ

Pośrednictwo i doradztwo we wszystkich obszarach inwestycyjnych, obsługa każdego segmentu rynku turystycznego.

KOMPLEKSOWOŚĆ USŁUG

Oferujemy kompleksową usługę prowadzenia Klienta, od zlecenia po realizację projektu oraz jego promocję.

DOŚWIADCZENIE I PROFESJONALIZM W OBSŁUDZE KLIENTA

25 menedżerów i konsultantów PART S.A. współpracuje z wieloma ekspertami zewnętrznymi i partnerami lokalnymi, dzięki ich pracy PART S.A. zyskał renomę na rynku oraz liczne grono stałych Klientów.

Zapraszamy do współpracy
Zarząd PART S.A.

POLSKA AGENCJA ROZWOJU TURYSTYKI PART S.A.

ul. Stawki 2

00-193 Warszawa

tel: 22 /860 67 79, 860 67 80

www.part.com.pl

SPIS TREŚCI

ROZDZIAŁ I	STRUKTURA STRATEGII ORAZ CHARAKTERYSTYKA WALORÓW TURYSTYCZNYCH OBSZARU ZINTEGROWANEGO PRODUKTU TURYSTYCZNEGO PERŁY DOLINY POPRADU	13
1	ZASADY PROJEKTOWANIA ORAZ MISJA STRATEGII ROZWOJU ZINTEGROWANEGO PRODUKTU TURYSTYCZNEGO OBSZARU	14
1.1.	CZYNNIKI WARUNKUJĄCE ROZWÓJ EFEKTYWNEJ GOSPODARKI TURYSTYCZNEJ OBSZARU	15
1.2.	METODA I MISJA BUDOWANIA GOSPODARKI TURYSTYCZNEJ OBSZARU.....	16
1.3.	METODOLOGIA STRATEGII <i>PERŁY DOLINY POPRADU</i>	18
2	ZAWARTOŚĆ STRATEGII PERŁY DOLINY POPRADU	20
2.1.	CECHY I SKŁADNIKI ZINTEGROWANEGO PRODUKTU TURYSTYCZNEGO OBSZARU	22
3	CHARAKTERYSTYKA POTENCJAŁU TURYSTYCZNEGO OBSZARU ZINTEGROWANEGO PRODUKTU TURYSTYCZNEGO PERŁY DOLINY POPRADU.....	25
3.1.	CECHY GEOGRAFICZNE OBSZARU	26
3.2.	STAN I ZASOBY ŚRODOWISKA NATURALNEGO	28
3.2.1.	<i>Rolnictwo ekologiczne – możliwości rozwoju.....</i>	<i>29</i>
3.2.2.	<i>Złoża wód mineralnych i leczniczych.....</i>	<i>30</i>
3.3.	STAN I ZASOBY KULTUROWE OBSZARU, W KONTEKŚCIE ROZWOJU PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH	31
3.4.	CHARAKTERYSTYKA SPOŁECZNO - GOSPODARCZA ZINTEGROWANEGO OBSZARU PRODUKTU TURYSTYCZNEGO <i>PERŁY DOLINY POPRADU</i>	33
3.4.1.	<i>Zasoby ludzkie – charakterystyka społeczna</i>	<i>33</i>
3.4.2.	<i>Aktywność gospodarcza</i>	<i>36</i>
3.4.3.	<i>Komunikacja Obszaru.....</i>	<i>38</i>
3.4.4.	<i>Dominujące formy turystyki.....</i>	<i>39</i>
4	CHARAKTERYSTYKA TURYSTYKI W POLSCE I NA OBSZARZE PRODUKTU - W KONTEKŚCIE EUROPEJSKIM.....	41
4.1.	RYNEK TURYSTYCZNY W EUROPIE – MIEJSCE POLSKI.....	41
4.2.	CHARAKTERYSTYKA POLSKIEJ TURYSTYKI, W KONTEKŚCIE ROZWOJU ZINTEGROWANEGO PRODUKTU TURYSTYCZNEGO OBSZARU	43
4.2.2.	<i>Polska turystyka na tle międzynarodowym - wnioski</i>	<i>45</i>
4.3.	ZAGROŻENIA I SZANSE ROZWOJU ZINTEGROWANEGO PRODUKTU TURYSTYCZNEGO OBSZARU	47
ROZDZIAŁ II	PROGRAM ROZWOJU GOSPODARKI I PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH ZINTEGROWANEGO OBSZARU PERŁY DOLINY POPRADU.....	50
5	NAZWA OBSZARU – OKREŚLENIA PROMOCYJNE.....	51
6	OCHRONA I ADAPTACJA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO.....	54

6.1.	OCHRONA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	54
6.2.	ADAPTACJE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO - NOWE OBIEKTY.....	57
6.2.1.	<i>Projekt Bramy Wjazdowe</i>	57
6.2.2.	<i>Karczmy regionalne – zalecenia</i>	58
6.2.3.	<i>Projekt: Hala Lodowa – Hala Widowiskowa</i>	58
6.2.4.	<i>Projekt Stacyjki Kolei Popradzkiej</i>	60
6.2.5.	<i>Ogrodzenia pól, parków polnych i zagród wiejskich</i>	62
6.2.6.	<i>Projekt Ochrona i rekonstrukcja dziedzictwa kulturowego Łemków</i>	63
6.2.7.	<i>Projekt Od Spisza do Sącza</i>	65
6.2.8.	<i>Projekt Odsłona Doliny Popradu</i>	66
6.2.9.	<i>Projekt Baszty Ryterskie</i>	67
6.2.10.	<i>Projekt Odnowa rzeźby kwiatowej</i>	68
6.2.11.	<i>Projekt Adaptacje przestrzeni miejskiej</i>	69
6.3.	UNIFIKACJA OZNAKOWANIA SZLAKÓW TURYSTYCZNYCH.....	71
6.4.	PROGRAM NOWA KOMUNIKACJA OBSZARU	72
6.4.1.	<i>Projekt Kolejowy Port Towarowy w Nowym Sączu, Muszynie i Krynicy Zdrój</i> 74	
6.4.2.	<i>Projekt Tunele samochodowe</i>	75
6.4.3.	<i>Projekt Likwidacja barier architektonicznych</i>	75
6.4.4.	<i>Projekt Pasażerska komunikacja lokalna</i>	76
6.4.5.	<i>Lotnisko dla helikopterów i średnich samolotów</i>	77
6.5.	NOWE OBIEKTY WSPIERAJĄCE ROZWÓJ OFERTY TURYSTYCZNEJ.....	78
6.5.1.	<i>Karczma Taneczna</i>	78
6.5.2.	<i>Projekt Mama i Dziecko</i>	79
6.5.3.	<i>Projekt Schroniska młodzieżowe</i>	79
7	MODELE PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH DLA ZINTEGROWANEGO OBSZARU 6 GMIN.....	80
7.1.	PROGRAM PIĄTA PORA ROKU	81
7.1.1.	<i>Projekt Piąta pora roku</i>	81
7.1.2.	<i>Projekt Ekstremalna siUdEmkA</i>	83
7.2.	PROGRAM SZLAKI KUPIECKIE TRZECH TYSIĄCLECI	84
7.3.	PROGRAM <i>POPRADZKA JESIEŃ</i> (KARNAWAŁ JESIENNY) – MODERNIZACJA	85
7.3.1.	<i>Projekt Festiwal Rzeźb Kwiatowych</i>	86
7.4.	PROGRAM DOLINY MUZYKI.....	87
7.4.1.	<i>Projekt Słopienie i Milczenie</i>	88
7.4.2.	<i>Projekt Doliny Białych Mórz</i>	89
7.5.	PROGRAM ROZRYWKI GENERACJI GIGAHERC.....	90
7.5.1.	<i>Projekt Geocaching Gigant</i>	90
7.5.2.	<i>Projekt Polskie Centrum RPG</i>	91
7.5.3.	<i>Projekty dla dzieci i młodszych nastolatków</i>	91
7.6.	PROJEKT TURYSTYCZNY OPLATEK NA STAROSĄDECKIM RYNKU	92
7.7.	PROGRAMY ISTNIEJĄCE – MODERNIZACJE, MOŻLIWOŚCI.....	93
7.7.1.	<i>Nowy Sącz – możliwości współpracy</i>	93
7.7.2.	<i>Turystyczny Złot im. Mjr. Juliana Zubka "Tatara"</i>	93
7.7.3.	<i>Obyczaje religijne – nowe możliwości</i>	94
7.8.	PROJEKTY WSPIERAJĄCE ROZWÓJ TURYSTYKI AKTYWNEJ.....	95
7.8.1.	<i>Program Sportowe Stacje Doliny Popradu</i>	99
7.8.2.	<i>Projekt Rowerowa Trasa Popradzka</i>	102

7.8.3.	<i>Projekt Mistrzostwa Rodzin Sportowych</i>	103
7.8.4.	<i>Projekt Igrzyska Sportowe i Zdrowe - Bez Dopingu</i>	104
7.9.	WYDAWNICTWA, PRZEWODNIKI, MAPY.....	107
8	CHARAKTERYSTYKA POTENCJAŁU TURYSTYCZNEGO MIASTA I GMINY KRYNICA-ZDRÓJ	108
8.1.	CHARAKTERYSTYKA SPOŁECZNO - GOSPODARCZA I DOMINUJĄCE FORMY TURYSTYKI.....	109
8.2.	NAJWAŻNIEJSZE ATUTY PRZYRODNICZO-KULTUROWE DO ROZWOJU TURYSTYKI	115
8.3.	NAJWAŻNIEJSZE IMPREZY W KALENDARZU KULTURALNYM TURYSTYCZNYM I SPORTOWYM	118
8.4.	NAJWAŻNIEJSZE PROBLEMY I SŁABOŚCI (WG ANALIZ WŁASNYCH, INFORMACJI ADMINISTRATORA GMINY, MATERIAŁÓW ŹRÓDŁOWYCH – PATRZ: BIBLIOGRAFIA)	121
8.5.	OCENA POTENCJAŁU TURYSTYCZNEGO	124
8.6.	OBSZARY ROZWOJU PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH MIASTA I GMINY KRYNICA - ZDRÓJ	125
9	PROGRAMY ROZWOJU PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH MIASTA I GMINY KRYNICA - ZDRÓJ	128
9.1.	PROGRAM STOLICA ŹRÓDEŁ – WRACA DO ŹRÓDEŁ	128
9.1.1.	<i>Adaptacje przestrzeni kulturowej</i>	128
9.1.2.	<i>Aleja Gości na Spacerze</i>	131
9.2.	PROGRAM DEPTAK ZDROJOWY – AB OVO.....	132
9.2.1.	<i>Projekt Pijalnia Główna – Lustro Sztuki</i>	132
9.3.	PROJEKT PARK SZALONYCH GÓR.....	135
9.3.1.	<i>Projekt Nocne Parki i Marki</i>	135
9.4.	PROGRAM EPIFAN DROWNIAK – ZWANY NIKIFOREM.....	136
9.4.1.	<i>Projekt Pomnik Nikifora...Którego Nie Było</i>	136
9.4.2.	<i>Projekt Lato Artystów Dnia Ósmego</i>	137
9.5.	PROGRAMY WSPARCIA ROZWOJU LETNIEGO I ZIMOWEGO SEZONU KULTURALNEGO KRYNICY ZDROJU	138
9.5.1.	<i>Projekt Czytanie Poetów pod Mickiewiczem</i>	138
9.5.2.	<i>Projekt Krynickie Zdroje - Święto Góry Parkowej</i>	139
9.5.3.	<i>Projekt Benefisy Przyjaciół Krynicy</i>	140
9.5.4.	<i>Projekt Letni Sezon Teatrów Krakowskich</i>	141
9.5.5.	<i>Projekt Ogólnopolski Festiwal Teatru Farsy</i>	141
9.5.6.	<i>Projekt Festiwal Badów Kupeli i Uzdrowisk</i>	142
9.5.7.	<i>Projekt Kongres Lekarzy Zdrojowych</i>	142
9.5.8.	<i>Projekt Karnawał Krynicki</i>	143
9.5.9.	<i>Projekt Zimowy Festiwal Kuracjuszy</i>	145
9.6.	EUROPEJSKI FESTIWAL IM. J. KIEPURY – MODERNIZACJA	146
9.6.1.	<i>Projekt Międzynarodowe Targi Wokalistyki Operetkowej</i>	146
9.6.2.	<i>Projekt Festiwal Opery Komicznej i Opery Buffo</i>	147
9.6.3.	<i>Projekt Studio Nagrań Wokalnych</i>	147
9.7.	PROJEKTY WSPIERAJĄCE ROZWÓJ TURYSTYKI AKTYWNEJ W MIEŚCIE I GMINIE KRYNICA ZDRÓJ	148
9.7.1.	<i>Projekt Mistrzowie zapraszają do Krynicy</i>	149
9.7.2.	<i>Projekt Centrum Turystyczne i Sportowe Młodzieży</i>	150

9.7.3.	<i>Projekt Festiwal Wiatrów Ryterskich</i>	151
9.7.4.	<i>Program Olimpiada III Wieku</i>	152
9.7.5.	<i>Projekt Mistrzostwa w Sportach Stylowych</i>	153
9.7.6.	<i>Projekt Krynicka Rewia Lodowa</i>	154
9.8.	PROGRAM UNIwersytet Nowego Świata	155
9.9.	PROGRAM DOM POLSKI – SŁOTWINY	158
9.10.	PROGRAM KONGRES MŁODEJ POLONII - MEMORIAL KAZIMIERZA PUŁASKIEGO 159	
9.11.	PROGRAM <i>NIEBIESKA FATALOSZKA...TYSIĄCA POTOKÓW</i>	160
9.11.1.	<i>projekt Niebieska Łemkowina - festiwal kultury Łemków</i>	162
9.12.	PROGRAM WIEŻA TYLICZ	163
9.12.1.	<i>Projekt Wieża Tylicz</i>	164
9.12.2.	<i>Projekt Na Szlakach Jednego Boga</i>	165
9.12.3.	<i>Projekt Tylicziada Teologów</i>	165
9.12.4.	<i>Projekt Wieża Artystów</i>	166
9.12.5.	<i>Projekt Jarmark XXX Wieków</i>	166
9.12.6.	<i>Projekt Mochnaczka czy Muszynka</i>	166
9.12.7.	<i>Projekt Babski Festiwal Sportów Naturalnych – Tylicz z Figurą</i>	167
9.12.8.	<i>Projekt Oryna Pawliszanka</i>	167
9.13.	PROJEKT FUNDUSZ ARTYŚCI KRYNICY	169
9.13.1.	<i>Projekt X Łatwych Kompozycji dla Krynicy</i>	170
9.13.2.	<i>Loteria krajowa Perły Doliny Popradu</i>	170
9.13.3.	<i>Forum Ekonomiczne Polska – Wschód – modernizacja</i>	171
9.14.	PRODUKTY WŁASNE	172
10	CHARAKTERYSTYKA POTENCJAŁU TURYSTYCZNEGO GMINY ŁABOWA	174
10.1.	NAJWAŻNIEJSZE ATUTY SPOŁECZNO-GOSPODARCZE I DOMINUJĄCE FORMY TURYSTYKI	177
10.2.	NAJWAŻNIEJSZE ATUTY PRZYRODNICZO-KULTUROWE DLA ROZWOJU TURYSTYKI 179	
10.2.1.	<i>Najważniejsze imprezy kulturalne i turystyczne</i>	181
10.3.	NAJWAŻNIEJSZE PROBLEMY I SŁABOŚCI (WG ANALIZ WŁASNYCH, INFORMACJI ADMINISTRATORA GMINY, MATERIAŁÓW ŹRÓDŁOWYCH, PATRZ: BIBLIOGRAFIA) 182	
10.4.	OCENA POTENCJAŁU TURYSTYCZNEGO	183
10.5.	OBSZARY ROZWOJU PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH GMINY ŁABOWA	184
11	PROGRAMY ROZWOJU GOSPODARKI I PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH GMINY ŁABOWA	186
11.1.	STREFA 1 <i>GOŚCINIEC</i> - PROJEKTY ADAPTACJI I INWESTYCJI WSPIERAJĄCE ROZWÓJ PRODUKTÓW I USŁUG TURYSTYCZNYCH	187
11.1.1.	<i>Projekt Łabowskie Sypańce</i>	187
11.1.2.	<i>Projekt Targ Drogowy</i>	188
11.1.3.	<i>Projekt Karczma Łabowska</i>	189
11.1.4.	<i>Parking przy Gościńcu i organizacja transportu w Dolinach Łabowskich</i>	189
11.1.5.	<i>Projekt „Kamienica” – Czaczów</i>	190
11.1.6.	<i>Projekt Festiwal Starych Pięknych Maszyn</i>	191
11.1.7.	<i>Projekt Muzeum Trzech Narodów Łemko – Polak – Żyd</i>	192

11.2.	STREFA 2 ZIELONA TĘCZA BESKIDU – PROGRAM ROZWOJU PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH W DOLINACH ŁABOWSKICH.....	193
11.2.1.	<i>Nowe Stare Szlaki Turystyczne w Dolinach Łabowskich</i>	193
11.2.2.	<i>Program Dolina Uhrynia</i>	195
11.2.3.	<i>Program Wioska Naukowa – Dolina Kryściców</i>	199
11.2.4.	<i>Program Dolina Beskidników – Łosie</i>	200
11.2.5.	<i>Program Dolina Ładnych Sportów – Czaczów i Barnowiec</i>	202
11.2.6.	<i>Program Adam hrabia Stadnicki</i>	203
11.2.7.	<i>Projekty rozwoju turystyki aktywnej w Dolinach Łabowskich</i>	205
11.3.	STREFA 3 - MIODOWA PASIEKA	207
11.4.	STREFY 4 BESKIDY SIEDMIU ZMYŚLÓW PARK PRZYGODY BEZ WYGODY	208
11.5.	PROGRAMY WSPOMAGAJĄCE ROZWÓJ GOSPODARKI I PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH GMINY ŁABOWA.....	210
11.6.	OCHRONA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	213
12	CHARAKTERYSTYKA POTENCJAŁU TURYSTYCZNEGO MIASTA I GMINY UZDROWISKOWEJ MUSZYNA	214
12.1.	CHARAKTERYSTYKA SPOŁECZNO - GOSPODARCZA I DOMINUJĄCE FORMY TURYSTYKI.....	215
12.2.	NAJWAŻNIEJSZE ATUTY PRZYRODNICZO-KULTUROWE DO ROZWOJU TURYSTYKI 222	
12.3.	NAJWAŻNIEJSZE IMPREZY W KALENDARZU KULTURALNYM, TURYSTYCZNYM I SPORTOWYM	225
12.4.	NAJWAŻNIEJSZE PROBLEMY I SŁABOŚCI (WG ANALIZ WŁASNYCH, INFORMACJI ADMINISTRATORA GMINY/MATERIAŁÓW ŹRÓDŁOWYCH – (PATRZ: BIBLIOGRAFIA) 227	
12.5.	OCENA POTENCJAŁU TURYSTYCZNEGO	229
12.6.	OBSZARY ROZWOJU PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH MIASTA I GMINY MUSZYNA 230	
	<i>Projektowane obszary rozwoju produktów turystycznych Miasta i Gminy Muszyna ..</i>	<i>230</i>
13	PROGRAMY ROZWOJU GOSPODARKI I PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH MIASTA I GMINY UZDROWISKOWEJ MUSZYNA	232
13.1.	PROGRAM OCHRONA, ODNOWA I NOWE FORMY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	232
13.1.1.	<i>Projekt Stacyjki Kolei Popradzkiej</i>	233
13.1.2.	<i>Projekt Kapliczki i polne krzyże</i>	235
13.1.3.	<i>Projekt Ochrona dziedzictwa mieszczan muszyńskich</i>	235
13.1.4.	<i>Architektura Nowa – zalecenia</i>	236
13.2.	PROGRAM GŁOSY NATURY	237
13.2.1.	<i>Leśny Park Wypoczynkowy – Nad Milikiem</i>	237
13.2.2.	<i>Projekt Las Lipowy</i>	238
13.3.	PROGRAM PAŃSTWO MUSZYŃSKIE.....	240
13.3.1.	<i>Projekt Klucz Artystów Muszyńskich</i>	241
13.3.2.	<i>Festiwal Rymów Muszyńskich</i>	243
13.3.3.	<i>Projekt Spotkania „Krynickich” i „Muszyńskich”</i>	243
13.3.4.	<i>Projekt Maj w Muszynie</i>	244
13.3.5.	<i>Projekt Muszyńska Republika Młodych – ZapOprowad</i>	245
13.4.	ŻEGIESTÓW – PROGRAM ROZWOJU GOSPODARKI TURYSTYCZNEJ	247
13.4.1.	<i>Projekt Popradzkie Łopaty</i>	249

13.4.2.	Projekt Żegiestów Zdrój.....	250
13.4.3.	Projekt Rozwój usług turystycznych dla Klientów z Chin.....	252
13.4.4.	Programy poszerzające atrakcyjność oferty turystycznej Żegiestowa.....	253
13.5.	PROGRAMY DLA INNYCH SOŁECTW GMINY UZDROWISKOWEJ MUSZYNA	255
13.5.1.	Projekt Złockie Vegas	255
13.5.2.	Ługi Muzyki – Andrzejówka.....	257
13.5.3.	Dolina Czterech Gór – Wojkowa Wioska pod Chmurami – Dubne	258
13.5.4.	Powroźnik	259
13.6.	PROGRAMY REKREACYJNE - SPORTOWE I TURYSTYCZNE.....	260
13.6.1.	Program Sportowa Stacja Doliny Popradu - Muszyna	260
13.6.2.	Projekt Rzeki i Doliny	261
13.6.3.	Na Piechty Szlakiem Plechty.....	261
13.6.4.	Festyny i zabawy jeździeckie - dryndania	262
13.6.5.	Projekt Dryndania Widzących Inaczej.....	263
13.7.	PROGRAMY INSPIROWANE TRADYCYJĄ REGIONALNĄ MUSZYNY I SOŁECTW	264
13.7.1.	Święto Lunarii – 30 września.....	264
13.7.2.	Muszyńskie Mikołaje.....	265
13.7.3.	Nowe zwyczaje	266
13.7.4.	Obsługa produktu.....	267
13.8.	PRODUKTY WŁASNE.....	269
14	CHARAKTERYSTYKA POTENCJAŁU TURYSTYCZNEGO MIASTA I GMINY PIWNICZNA ZDRÓJ	272
14.1.	CHARAKTERYSTYKA SPOŁECZNO - GOSPODARCZA I DOMINUJĄCE FORMY TURYSTYKI.....	273
14.2.	NAJWAŻNIEJSZE ATUTY PRZYRODNICZO-KULTUROWE DO ROZWOJU TURYSTYKI 281	
14.3.	NAJWAŻNIEJSZE IMPREZY KULTURALNE I TURYSTYCZNE.....	284
14.4.	NAJWAŻNIEJSZE PROBLEMY I SŁABOŚCI (WG ANALIZ WŁASNYCH/INFORMACJI ADMINISTRATORA GMINY/MATERIAŁÓW ŹRÓDŁOWYCH – PATRZ: BIBLIOGRAFIA) 285	
14.5.	OCENA POTENCJAŁU TURYSTYCZNEGO.....	286
14.6.	OBSZARY ROZWOJU PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH GMINY PIWNICZNA ZDRÓJ 288	
15	PROGRAMY ROZWOJU GOSPODARKI I PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH MIASTA I GMINY PIWNICZNA ZDRÓJ.....	289
15.1.	NOWE FORMY ARCHITEKTONICZNE – OCHRONA I ADAPTACJE PRZESTRZENI KULTUROWEJ	289
15.1.1.	Projekt Dreptak Popradzki	289
15.1.2.	Projekt Popradnik.....	291
15.1.3.	Noclegi dla Młodzieży.....	292
15.1.4.	Projekt Galeria Rzeźby Drewnianej	292
15.1.5.	Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.....	293
15.2.	PROGRAM MIASTO W ŚRODKU BESKIDU SADECKIEGO.....	296
15.2.1.	Projekt Królewskie Panoramy	296
15.2.2.	Projekt Kicorskie Walcoki	297
15.2.3.	Kwiaty Beskidu (wiosenny rajd turystyczny)	299
15.2.4.	Projekt Dolina Popradu z Nieba.....	300
15.3.	PROGRAM WRZOSOWA PIWNICZNA	301

15.3.1.	Wrzosowiska Doliny Popradu – jesienny rajd turystyczny.....	301
15.3.2.	Wrzosowe Nastroje – piwniczne spotkania z piosenką dobrą	301
15.4.	PROJEKT FESTIWAL W DRODZE WOJTKA BELLONA	303
15.5.	PROGRAM PIWNICA HUMORU I FOLKLORU	304
15.5.1.	Projekt Festiwal Humoru Ludowego (międzynarodowy)	304
15.5.2.	Projekt Festiwal Korali Ludowych (międzynarodowy)	306
15.5.3.	Projekt Spotkania Rodzin Twórczych	307
15.6.	PROGRAM BESKIDZKA STOLICA NASTOLATKÓW	308
15.6.1.	Projekt Wariacje z przygodami.....	308
15.6.2.	projekt Dom Polski	309
15.7.	PROGRAMY DLA SOŁECTW GMINY PIWNICZNA ZDRÓJ.....	310
15.7.1.	Wioska Bez Granic – Młodów.....	310
15.7.2.	Głęboki Oddech – Głębokie	311
15.7.3.	Projekt Stacja Narciarstwa Naturalnego – Wierchomla Wielka.....	312
15.7.4.	Brama Nieba – Kokuszka.....	313
15.7.5.	Babski Raj – Łomnica Zdrój	314
15.8.	NOWE ZWYCZAJE - OBSŁUGA PRODUKTU	317
15.8.1.	Projekt Dzień Stroju Regionalnego	317
15.8.2.	Projekt Ochotnicza Straż Pożarna w Piwnicznej.....	317
15.8.3.	Projekt Święto Oświaty i Kaganka - 15 czerwca.....	318
15.8.4.	Projekt Moje Drzewo	319
15.8.5.	Projekt Heligonka	319
15.9.	TURYSTYKA RELIGIJNA	320
15.9.1.	Projekt Procesja Kapliczkowa.....	320
15.10.	PROGRAMY SPORTOWE I TURYSTYCZNE.....	321
15.10.1.	Projekt Popradzka Fala.....	321
15.10.2.	Projekt Bieg Kapliczkowy.....	322
15.10.3.	Projekt Piwniczne Korale – Tercet Letni i Zimowy.....	322
15.10.4.	Ryterskie Flisaki.....	324
15.10.5.	Memoriał Narciarski im. Juliusza Korwina Gąsiorowskiego.....	324
15.10.6.	Projekt Dolina Sportów Naturalnych (np. Wierchomla Wielka).....	325
15.10.7.	Imprezy turystyczne.....	327
15.11.	PRODUKTY WŁASNE.....	329
15.11.1.	Jarmark Piwniczny.....	329
15.11.2.	Wody mineralne	329
16	PROGRAM ROZWOJU GOSPODARKI I PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH GMINY RYTRO	333
16.1.	CHARAKTERYSTYKA SPOŁECZNO - GOSPODARCZA I DOMINUJĄCE FORMY TURYSTYKI.....	334
16.2.	NAJWAŻNIEJSZE ATUTY PRZYRODNICZO-KULTUROWE DO ROZWOJU TURYSTYKI 340	
16.3.	NAJWAŻNIEJSZE IMPREZY W KALENDARZU GMINY RYTRO.....	341
16.4.	NAJWAŻNIEJSZE PROBLEMY I SŁABOŚCI (WG ANALIZ WŁASNYCH, INFORMACJI ADMINISTRATORA GMINY, MATERIAŁÓW ŹRÓDŁOWYCH – PATRZ: BIBLIOGRAFIA) 342	
16.5.	OCENA POTENCJAŁU TURYSTYCZNEGO	343
16.6.	GŁÓWNE OBSZARY ROZWOJU PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH GMINY RYTRO	344

17	PROGRAMY ROZWOJU GOSPODARKI I PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH GMINY RYTRO	346
17.1.	OCHRONA I ADAPTACJA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO ORAZ INWESTYCJE WSPIERAJĄCE ROZWÓJ GOSPODARKI TURYSTYCZNEJ GMINY RYTRO	347
17.1.1.	<i>Szlaki turystyczne</i>	349
17.1.2.	<i>Projekt Zamek Ryterski</i>	349
17.1.3.	<i>Projekt Bramy Ryterskie</i>	350
17.1.4.	<i>Baszty Ryterskie</i>	350
17.1.5.	<i>Projekt Zajazd Królewski</i>	351
17.1.6.	<i>Gastronomia Ryterska</i>	352
17.1.7.	<i>Projekt Stacyjki Kolei Popradzkiej</i>	352
17.1.8.	<i>Projekt Polne Ogrody</i>	353
17.2.	PROGRAM STOLICA RYCERZY GÓRSKICH – RYTRO	354
17.2.1.	<i>Projekt Akademia Górskich Rycerzy</i>	354
17.2.2.	<i>Projekt Ślaza Rycerzy Górskich</i>	355
17.2.3.	<i>Projekt Obozy Zbójeckie, Obozy Rycerskie</i>	356
17.2.4.	<i>Projekt Z Rytra pod Grunwald</i>	357
17.2.5.	<i>Projekt Ryterscy contra Czarni górale</i>	358
17.2.6.	<i>Projekt Ryterscy Strażacy</i>	359
17.3.	PROJEKT W KRAINIE ROGASIA Z ROZTOKI	360
17.4.	PROGRAM FESTIWAL MAŁYCH WIELKICH GMIN	362
17.4.1.	<i>Projekt Kaszuby Płyną do Rytra</i>	362
17.5.	PROGRAM WIOSKA BEZTROSKA – ŻYCZANÓW	363
17.5.1.	<i>Projekt Park Leśny Makowica</i>	364
17.5.2.	<i>Projekt Akademia Ludzi Ciekawych Wszystkiego</i>	365
17.6.	PROGRAM RYTRO BEZCŁOWE	366
17.6.1.	<i>Projekt Wszystko Gratis</i>	366
17.6.2.	<i>Projekt Jarmark Ryterski</i>	366
17.7.	PROGRAMY ROZWOJU TURYSTYKI AKTYWNEJ W GMINIE RYTRO	367
17.7.1.	<i>Projekt Festiwal Wiatrów Ryterskich - Ryterskie Wiatraki</i>	368
17.7.2.	<i>Projekt Zawody w Splywie Kłody</i>	369
17.7.3.	<i>Projekt Święto Splywu Popradzkiego</i>	370
17.7.4.	<i>Projekt Biegamy z Mistrzami</i>	371
17.7.5.	<i>Projekt Międzynarodowy Maraton Górski Rytro 2004</i>	371
17.7.6.	<i>Projekt Golf Ryterski</i>	372
17.7.7.	<i>Projekt Ryterskie Złoto – międzynarodowy festiwal biegów na orientację ...</i>	373
17.8.	OBSŁUGA PRODUKTU I PRODUKTY WŁASNE	374
18	CHARAKTERYSTYKA POTENCJAŁU TURYSTYCZNEGO MIASTA I GMINY STARY SĄCZ.....	375
18.1.	CHARAKTERYSTYKA SPOŁECZNO - GOSPODARCZA I DOMINUJĄCE FORMY TURYSTYKI.....	376
18.2.	NAJWAŻNIEJSZE ATUTY PRZYRODNICZO-KULTUROWE DO ROZWOJU TURYSTYKI 384	
18.3.	NAJWAŻNIEJSZE IMPREZY KULTURALNE, SPORTOWE I TURYSTYCZNE.....	386
18.4.	NAJWAŻNIEJSZE PROBLEMY I SŁABOŚCI (WG ANALIZ WŁASNYCH/INFORMACJI ADMINISTRATORA GMINY/MATERIAŁÓW ŹRÓDŁOWYCH – PATRZ: BIBLIOGRAFIA) 388	
18.5.	OCENA POTENCJAŁU TURYSTYCZNEGO	389

18.6.	OBSZARY ROZWOJU PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH MIASTA I GMINY STARY SĄCZ.....	391
19	PROGRAMY ROZWOJU PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH MIASTA I GMINY STARY SĄCZ.....	392
19.1.	PROGRAM MIASTO NOWE.....	392
19.1.1.	<i>Projekt Miasto Nowe - Myślec nad Popradem</i>	393
19.1.2.	<i>Projekt NURTy Rzek Kultury</i>	395
19.2.	PROGRAM STARY SĄCZ KULTURY NOWEJ.....	397
19.2.1.	<i>Ochrona krajobrazu kulturowego, adaptacje i rewaloryzacje - nowe obiekty artystyczne i użytkowe</i>	397
19.2.2.	<i>Nowe obiekty - artystyczne i użytkowe</i>	398
19.2.3.	<i>Projekt Ochrona św. Kingi przed „kingą”</i>	400
19.2.4.	<i>Projekt Sądeckie Kazania ks. Tischnera</i>	401
19.2.5.	<i>Program Starosądecki Jarmark Artystyczny</i>	402
19.2.6.	<i>Projekt Starosądecki Festiwal Muzyki Dawnej – modernizacje</i>	404
19.2.7.	<i>Projekt Festiwal Kultury Średniowiecza</i>	405
19.2.8.	<i>Projekt Starosądecka Manufaktura Rzemiosł Artystycznych</i>	406
19.3.	PROGRAM MIKOŁAJ DZIECIOM EUROPY.....	408
19.3.1.	<i>Projekt Beskidy Mikołajów</i>	410
19.4.	TURYSTYKA RELIGIJNA I PIELGRZYMKOWA.....	412
19.4.1.	<i>Projekt Perły Doliny Popradu</i>	412
19.5.	PROGRAMY ROZWOJU PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH DLA OBSZARÓW WIEJSKICH GMINY STARY SĄCZ.....	414
19.6.	PROGRAM SPORTOWA STACJA DOLINY POPRADU - STARY SĄCZ.....	416
19.6.1.	<i>Projekt Chmury z Góry</i>	419
19.6.2.	<i>Projekt Bezkarne Rzuty Karne</i>	419
19.7.	PROGRAM STACJA TURYSTYCZNA BESKIDU SĄDECKIEGO.....	421
19.7.1.	<i>Projekt Wioska Muzyków</i>	422
19.7.2.	<i>Zielone Letniska – Beskidzkie Zimowiska</i>	423
19.8.	PROJEKT ODNOWA WĘDKARSTWA MUCHOWEGO NA RZECIE POPRAD.....	425
20	CHARAKTERYSTYKA ZINTEGROWANEGO PRODUKTU TURYSTYCZNEGO PERŁY DOLINY POPRADU.....	426
20.1.	CHARAKTERYSTYKA ZINTEGROWANEGO PRODUKTU PERŁY DOLINY POPRADU 426	
20.1.2.	<i>Programy wspomagające rozwój gospodarki turystycznej 6 Gmin Obszaru</i> 428	
20.1.3.	<i>Najważniejsze działania i inwestycje niezbędne do realizacji zintegrowanego produktu turystycznego Perły Doliny Popradu</i>	429
21	POLA WSPÓŁPRACY 6 GMIN OBSZARU.....	435
21.1.	NAJWAŻNIEJSZE POLA WSPÓŁPRACY 6 GMIN, WYNIKAJĄCE Z PROGRAMÓW ROZWOJU ZINTEGROWANEGO PRODUKTU TURYSTYCZNEGO PERŁY DOLINY POPRADU.....	435
21.2.	ORGANIZATOR ZINTEGROWANEGO PRODUKTU TURYSTYCZNEGO PERŁY DOLINY POPRADU – MOŻLIWOŚCI I PROPOZYCJE.....	439
21.2.2.	<i>System informacji na Obszarze zintegrowanego produktu Perły Doliny Popradu</i>	444

22	MARKA TURYSTYCZNA ZINTEGROWANEGO PRODUKTU PERŁY DOLINY POPRADU	445
22.1.1.	<i>Marka w turystyce.....</i>	446
22.1.2.	<i>Zarządzanie marką.....</i>	447
22.2.	BUDOWANIE MARKI TURYSTYCZNEJ ZINTEGROWANEGO PRODUKTU TURYSTYCZNEGO PERŁY DOLINY POPRADU	450
ROZDZIAŁ III SYSTEMATYKA I PROMOCJA ZINTEGROWANEGO PRODUKTU TURYSTYCZNEGO PERŁY DOLINY POPRADU		453
23	SYSTEMATYKA PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH ZINTEGROWANEGO OBSZARU PERŁY DOLINY POPRADU	454
23.1.	PROGRAMY PRODUKTOWE DLA TURYSTYKI WYPOCZYNKOWEJ, MIEJSKIEJ I WIEJSKIEJ, WZBOGACONE O PROGRAMY DLA SEKTORA TURYSTYKI AKTYWNEJ I KULTUROWEJ, KONGRESOWEJ I EDUKACYJNEJ	454
23.2.	PROGRAMY PRODUKTOWE DLA TURYSTYKI AKTYWNEJ – Z WYKORZYSTANIEM URZĄDZEŃ TECHNICZNYCH I PROGRAMY ROZWOJU SPORTÓW NATURALNYCH	456
23.2.1.	<i>Imprezy rozrywkowe i programy dla sektora turystyki kulturowej, turystyki wypoczynkowej, zorganizowanej i indywidualnej.....</i>	458
23.2.2.	<i>Programy komercyjne i fundusze specjalne, dochody i produkty własne.....</i>	461
24	PROMOCJA I WIZUALIZACJA ZINTEGROWANEGO PRODUKTU TURYSTYCZNEGO PERŁY DOLINY POPRADU	467
24.1.	PROMOCJA ZINTEGROWANEGO PRODUKTU TURYSTYCZNEGO PERŁY DOLINY POPRADU	467
24.1.1.	<i>Cele strategii promocji zintegrowanego Produktu turystycznego Perły Doliny Popradu.....</i>	468
24.1.2.	<i>Promocja produktu turystycznego Perły Doliny Popradu - model.....</i>	469
24.2.	WIZUALIZACJA ZINTEGROWANEGO PRODUKTU TURYSTYCZNEGO PERŁY DOLINY POPRADU	476
ROZDZIAŁ IV SEGMENTACJA RYNKU USŁUG TURYSTYCZNYCH ZINTEGROWANEGO PRODUKTU PERŁY DOLINY POPRADU ...		478
25	SEGMENTACJA RYNKU USŁUG TURYSTYCZNYCH OBSZARU.	479
25.1.	PROFILE SEGMENTÓW DOCELOWYCH.....	479
ROZDZIAŁ V ŹRÓDŁA FINANSOWANIA POZABUDŻETOWEGO ROZWOJU GOSPODARKI I ZINTEGROWANEGO PRODUKTU TURYSTYCZNEGO PERŁY DOLINY POPRADU		487
26	KOINCYDENCJA Z DOKUMENTAMI NARODOWYMI I REGIONALNYMI I MOŻLIWOŚCI POZYSKIWANIA FUNDUSZY Z POZABUDŻETOWYCH ŹRÓDEŁ FINANSOWANIA.....	488
26.1.	NARODOWY PLAN ROZWOJU NA LATA 2004-2006 (NPR)	489
26.1.1.	<i>Sektorowy Program Operacyjny – Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw (SPO WKP).....</i>	492
26.1.2.	<i>Sektorowy Program Operacyjny – Rozwój Zasobów Ludzkich (SPO RZL) ..</i>	493
26.1.3.	<i>Sektorowy Program Operacyjny – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwoju obszarów wiejskich</i>	494

26.1.4.	<i>Sektorowy Program Operacyjny – Transport – Gospodarka Morska.....</i>	<i>495</i>
26.1.5.	<i>Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego na lata 2004 – 2006.....</i>	<i>496</i>
26.2.	RZĄDOWY PROGRAM WSPARCIA ROZWOJU TURYSTYKI W LATACH 2001-2006	498
26.3.	STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO NA LATA 2001-2006	499
26.3.1.	<i>Turystyka w Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego.....</i>	<i>501</i>
26.4.	IDENTYFIKACJA ŹRÓDEŁ FINANSOWANIA ZE ŚRODKÓW POMOCOWYCH UNII EUROPEJSKIEJ	503
26.4.1.	<i>Zasady działania funduszy strukturalnych.....</i>	<i>505</i>
26.4.2.	<i>Szczegółowa charakterystyka programów pomocowych Unii Europejskiej..</i>	<i>506</i>
26.5.	FUNDUSZE STRUKTURALNE UNII EUROPEJSKIEJ	516
26.6.	INNE – KRAJOWE I ZAGRANICZNE FUNDUSZE WSPOMAGAJĄCE PROGRAMY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I PRZYRODNICZEGO.....	526
	PROGRAMY REKREACYJNE - SPORTOWE I TURYSTYCZNE	539
	PROGRAMY ROZWOJU PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH DLA OBSZARÓW WIEJSKICH GMINY STARY SĄCZ	542
	PROGRAM STOLICA RYCERZY GÓRSKICH – RYTRO	543
27	DOCHODY WŁASNE ORGANIZATORA PRODUKTU – PROPOZYCJE	545
27.1.	PROJEKT FUNDACJA J. DIETLA.....	545
27.2.	SKLEPY FIRMOWE „PERŁY DOLINY POPRADU”	546
27.3.	RESTAURACJA KUCHNI REGIONALNEJ	547
27.4.	OCHRONA PRAWNA PRODUKTÓW REGIONALNYCH OBSZARU.....	548
	BIBLIOGRAFIA.....	549

Rozdział I
Struktura strategii oraz charakterystyka walorów turystycznych
Obszaru zintegrowanego produktu turystycznego Perły Doliny
Popradu

1 Zasady projektowania oraz misja strategii rozwoju zintegrowanego produktu turystycznego Obszaru¹

Założenia podstawowe

1. Gospodarka turystyczna i uzdrowiskowa to przemysł regionalnej szansy Obszaru.
2. Podstawą rozwoju gospodarki turystycznej Obszaru jest zrównoważony rozwój społeczny i gospodarczy, realizowany z zachowaniem troski o dziedzictwo kulturowe i środowisko naturalne oraz zestaw usług uzdrowiskowych i produktów turystycznych.

Zasada I

Rozwój społeczny Obszaru jest istotnym determinantem rozwoju ekonomii, w tym gospodarki turystycznej i produktów turystycznych.

Nie można budować produktów turystycznych, w społeczności niezaspokojonych potrzeb i aspiracji, przy zanikającej aktywności gospodarczej, czy braku przyzwolenia wspólnoty gminnej na realizację trudnych i nie od razu rentownych programów wspierających rozwój turystyki.

Wszystkie plany strategiczne rozwoju sześciu Gmin Obszaru zakładają właśnie taką hierarchię celów: komplementarne zaspokajanie potrzeb mieszkańców i budowanie gospodarki turystycznej.

Zasada II

Projektujemy rozwój produktów turystycznych z wykorzystaniem największych potencjałów Obszaru:

- zasoby naturalne, krajobrazowe i przyrodnicze, co determinuje zgodność wszystkich przedsięwzięć gospodarczych z możliwościami środowiska i nadrzędność działań ochronnych nad merkantylnymi,
- dziedzictwo kulturowe,
- przemysł uzdrowiskowy,
- potencjał infrastruktury turystycznej,
- potencjał organizacyjny społeczności lokalnych,
- zorganizowane atrakcje dla różnych segmentów rynku turystycznego.

¹ Dalej: Obszar lub Obszar Produktu, określenie terenu sześciu Gmin, partnerów tej strategii.

1.1. Czynniki warunkujące rozwój efektywnej gospodarki turystycznej Obszaru

Czynniki społeczne

1. Aktywność społeczna i ekonomiczna, rozwój intelektualny i zakres zaspokojenia potrzeb materialnych Mieszkańców,
2. Zakres i dynamika działania partnerów społecznego trójkąta współpracy w realizacji zrównoważonego rozwoju społeczno – gospodarczego 6 Gmin,
3. Zakres utożsamienia Mieszkańców 6 Gmin z programami rozwoju gospodarki turystycznej, zwłaszcza w zakresie: kształtowania i ochrony środowiska kulturowego (zurbanizowanego i naturalnego), wizualizacji Obszaru, recepcji turystów itd.

Czynniki finansowe

1. Wzrost budżetów Gmin, w tym: czas i zakres zaspokojenia podstawowych potrzeb Mieszkańców, zbudowanie pełnej infrastruktury komunalnej itd.
2. Aktywność prywatnego kapitału inwestycyjnego,
3. Aktywność Organizatorów turystyki i usług uzdrowiskowych, Organizatorów usług czasu wolnego itd.
4. Ilość środków finansowych poza budżetami gminnymi z polskich i europejskich funduszy pomocowych.

Czynniki planistyczne

1. Realizacja planów zagospodarowania przestrzennego, z zachowaniem wszystkich zasad kształtowania środowiska kulturowego i przyrodniczego w kontekście ochrony i eksponowania walorów turystycznych Obszaru,
2. Realizacja zintegrowanego, interdyscyplinarnego planu strategicznego i planów operacyjnych budowania produktów turystycznych współpracujących, uzupełniających i nie konkurujących ze sobą.

Czynniki niezależne/zewnętrzne

Koniunktury globalne: polityczne i gospodarcze.

1.2. Metoda i misja budowania gospodarki turystycznej Obszaru

Turystyka Obszaru Produktu jest przemysłem regionalnej szansy, należy do tej dziedziny gospodarki, która ma ugruntowane tradycje, zaplecze infrastrukturalne, potencjał społeczny (tzw. zasoby ludzkie) oraz swoisty kapitał podstawowy:

- zasoby kultury Obszaru
- zasoby przyrodnicze Obszaru (szlachetne piękno krajobrazu Beskidu Sądeckiego i Niskiego).

KULTURA Obszaru – wieloetniczne teksty kulturowe, historia, zabytki, urządzenia społeczne, tradycje, obyczaje itd. - które nadają Obszarowi wyrazistą tożsamość, swoiste *genius loci*, cechy indywidualne, niesłychanie użyteczne dla budowania marki turystycznej oraz promocji i marketingu oferty turystycznej.

NATURA Obszaru – dziedzictwo przyrodnicze (fauna i flora), bogactwo krajobrazowe i walory uzdrowiskowe o najwyższych wartościach.

Te dwa elementy Kulturę i Naturę nazwiemy *kapitałem podstawowym* organizatora Produktu.

Mając tak zasobny *kapitał podstawowy*, jakim dysponują Gminy Obszaru – pozostaje uzupełnić go *kapitałem inwestycyjnym*, zbudować lub zmodernizować odpowiednią infrastrukturę, zintegrowany system produktów turystycznych i usług dla najszerszego spektrum Klientów turystycznych².

Metoda budowania gospodarki turystycznej:

kultura + natura + kapitał inwestycyjny + produkty turystyczne + promocja i marketing = rozwój gospodarki turystycznej Obszaru

Misja strategii *Perły Doliny Popradu*

Rozwój gospodarki turystycznej opartej na zintegrowanych produktach turystycznych Obszaru i poszczególnych produktach turystycznych 6 Gmin.

W tym programie przejawia się pragmatyczna mądrość jego inicjatorów: integrowania obszaru 6 Gmin, ich potencjałów turystycznych, gospodarczych i społecznych ponad granicami administracyjnymi; w myśl zasady, że przewaga zintegrowanej oferty turystycznej regionu nad jedną ofertą gminną, jest tyleż samo zwielokrotnionym potencjałem do uzyskania efektów społecznych i ekonomicznych.

² Klient turystyczny - tym określeniem obejmujemy wszystkich odbiorców (tzw. segmenty rynku) usług turystycznych i uzdrowiskowych.

W zintegrowanym produkcie turystycznym sześciu Gmin Obszaru, zachodzi matematyczny paradoks: $1 = 6$, a $6 = 1$, nie zachodzi jednak paradoks społeczny i gospodarczy - w każdym przypadku, bowiem następuje zwiększenie szans rozwoju ekonomii turystycznej³.

W tak rozumianej i realizowanej integracji sześciu Gmin, jedna Gmina stanowi mocną część całości, bo wnosi COŚ, czego inne nie mają, a całość stanowi wielokrotną JEDNOŚĆ zsumowanej oferty turystycznej, o silnym potencjale i zdolności do podjęcia wyzwań na turystycznym i uzdrowiskowym rynku polskim, czy międzynarodowym.

³ Oprócz popularnego znaczenia *ekonomia* = *gospodarka*, w tym opracowaniu używamy określenia *ekonomia* w znaczeniu: oszczędne gospodarowanie.

1.3. Metodologia Strategii *Perły Doliny Popradu*

Strategia została opracowana metodą partycypacyjno-ekspercką.

W przygotowaniu materiałów i wniosków do Strategii uczestniczyli przedstawiciele trójkąta społecznego Obszaru, reprezentujący administrację publiczną, prywatny kapitał lub przedsiębiorczość oraz organizacje pozarządowe. Strategia została zbudowana w trzech etapach:

Etap I – diagnostyczny.

Praca wspólna: Gminy – PART S.A

Ten etap trwał od 1 września do końca października 2003 r. W tym czasie pracował tzw. zespół roboczy, z udziałem przedstawicieli samorządów 6 Gmin, którzy zajmują się rozwojem gospodarczym, przygotowaniem programów aplikacyjnych do funduszy europejskich lub promocją.

W spotkaniach zespołu uczestniczył przedstawiciel Starosty Nowosądeckiego, a w jednym – przedstawiciel Sądeckiej Agencji Rozwoju Regionalnego.

Zespół dokonał analizy poszczególnych Gmin i całego Obszaru w zakresie identyfikacji barier rozwoju społecznego i gospodarczego oraz charakterystyki potencjału turystycznego i uzdrowiskowego, w kontekście rozwoju produktów turystycznych.

Ponadto w większości Gmin odbyły się spotkania warsztatowe z udziałem przedstawicieli trójkąta społecznego współdziałania, prowadzone bądź przez konsultanta PART S.A (w Gminie Stary Sącz), bądź przez merytorycznych pracowników urzędów gmin.

Etap II – studia terenowe.

Praca wspólna: Gminy – PART S.A

Konsultanci PART S.A zrealizowali trzy czterodniowe sesje objazdowe oraz cztery dwudniowe na Obszarze Produktu, z uwzględnieniem Słowacji. Przewodnikami byli merytoryczni pracownicy

6 Gmin. Zakres studiów terenowych obejmował:

- tereny planowanych inwestycji turystycznych,
- stan infrastruktury komunalnej,
- istniejące atrakcje turystyczne, w tym: infrastruktura uzdrowiskowa, sportowa, rozrywkowa i wypoczynkowa,
- walory krajobrazowe i przyrodnicze,
- zasoby dziedzictwa kulturowego - regionalnego,
- ład przestrzenny, użytkowanie i ochrona krajobrazu.

Etap III – projektowy.

Praca ekspertów PART S.A.

W opracowaniu strategii wykorzystano:

- materiały statystyczne i informacyjne – przygotowane przez Gminy Obszaru,
- materiały promocyjne i opracowania monograficzne Gmin,
- uwagi i wnioski zespołu roboczego Strategii,
- opracowania analityczne z wizyt studyjnych konsultantów PART S.A.,
- inne opracowania i materiały wyszczególnione w *Bibliografii*.
- plany przestrzennego zagospodarowania Gmin,
- strategie rozwoju społeczno - gospodarczego Gmin, w tym rozwoju gospodarki i produktów turystycznych,
- plany Samorządu Powiatowego i Samorządów Gminnych w rozwoju inwestycji infrastrukturalnych, zwłaszcza w dziedzinie komunikacji i ochrony środowiska Obszaru,
- plany prywatnych inwestorów w dziedzinie usług turystycznych,
- realizowane programy rozwoju gospodarki turystycznej Obszaru w dziedzinie władztwa budżetu publicznego i/lub kapitału prywatnego (także różne formy partnerstwa publiczno - prywatnego).

2 Zawartość strategii Perły Doliny Popradu

Strategia *Perły Doliny Popradu* składa się z pięciu rozdziałów.

1. Rozdział I

Struktura strategii oraz charakterystyka walorów turystycznych Obszaru zintegrowanego produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu* zawiera m.in.:

- charakterystykę Obszaru, w kontekście rozwoju produktów turystycznych,
- charakterystykę obecnego i prognozowanego rynku turystycznego w Polsce i na Obszarze Produktu,
- programy ochrony i adaptacji krajobrazu kulturowego – działania podstawowe dla rozwoju gospodarki turystycznej,
- program nowej komunikacji Obszaru,
- projekty nowych obiektów i inwestycji wspierających rozwój oferty turystycznej,
- modele produktów turystycznych dla zintegrowanego Obszaru,
- projekty wydawnictw, przewodników itd.

2. Rozdział II

Program rozwoju gospodarki i produktów turystycznych 6 Gmin Obszaru *Perły Doliny Popradu*, zawiera m.in.:

- charakterystykę potencjału turystycznego Partnerów Strategii,
- programy rozwoju produktów turystycznych 6 Gmin oraz działania i projekty wspomagające,
- działania oraz projekty inwestycji infrastrukturalnych niezbędnych do realizacji zintegrowanego produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu*,
- pola współpracy 6 Gmin Obszaru,
- system informacji na Obszarze zintegrowanego produktu *Perły Doliny Popradu*,
- charakterystykę marki turystycznej, w kontekście tworzenia marki *Perły Doliny Popradu*,
- model strukturalny Organizatora zintegrowanego produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu* – możliwości.

3. Rozdział III

Promocja Obszaru zintegrowanego produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu*, zawiera m.in.:

- systematykę programów produktowych *Perły Doliny Popradu*,
- program promocji zintegrowanego produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu*
- program wizualizacji Obszaru produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu*.

4. Rozdział IV

Segmentacja rynku usług turystycznych Obszaru, zawiera:

- opis segmentacji rynku usług turystycznych Obszaru,
- charakterystykę profili segmentów docelowych.

5. Rozdział V

Ekonomia zintegrowanego produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu*, zawiera:

- opis koincydencji Strategii z dokumentami narodowymi i regionalnymi w kontekście możliwości pozyskiwania funduszy z pozabudżetowych źródeł finansowania zrównoważonego rozwoju,
- charakterystykę źródeł finansowania ze środków pomocowych Unii Europejskiej oraz krajowych i zagranicznych funduszy wspomagających programy ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego,
- dochody własne Organizatora produktu - możliwości.

2.1. Cechy i składniki zintegrowanego produktu turystycznego Obszaru

Produkt turystyczny to podstawa oferty handlowej, COŚ, co istnieje, lub COŚ, co można zbudować, a co poprzez promocję i marketing ma wywołać określone zachowania Klienta, wybór i zakup, a dalej satysfakcję i zainteresowanie, zaspokojenie oczekiwań.

Produkt turystyczny jest też zorganizowanym, interdyscyplinarnym komunikatem marketingowym ukierunkowanym przez jego organizatora na:

- wyróżnienie *towaru turystycznego* spośród innych,
- wywołanie zainteresowania Klienta,
- wybór i zakup oferty przez określone grupy lub Klientów indywidualnych,
- uzyskanie dochodów/rentowności inwestycyjnej.

Jak w każdym produkcie oferowanym na rynku komercyjnym w towarze turystycznym zawarte są podobne cechy i elementy:

- produkt jest adresowany do określonych grup Klientów,
- można go modernizować w zależności od zmian na rynku,
- produkt jest *argumentem konsumpcyjnym*, który podnosi wartość całej oferty turystycznej Obszaru Produktu.

Składniki produktu turystycznego

Produkt turystyczny Obszaru składa się z elementów, które nazywamy programami produktowymi.

Do najważniejszych zaliczamy:

- programy dla różnych sektorów turystyki, w tym programy rekreacyjne, rozrywkowe, sportowe,
- programy adaptacji przestrzeni kulturowej i przyrodniczej do roli usługowej w gospodarce turystycznej,
- programy rozwoju niezbędnej infrastruktury, zakres i rodzaj inwestycji itd.
- programy modernizacji istniejących atrakcji turystycznych.
- organizację dochodów własnych Organizatora Produktu.

Projektowanie programu produktowego – metoda PART S.A.

W projektowaniu programów produktowych metodą PART S.A. opieramy się na czterech filarach, które określimy hasłowo:

- Konserwacja tradycji twórczo zmodyfikowanej,
- Nowy potencjał miejsca (terenu) lub obiektu,
- Organizacja i pieniądze,
- Dla Kogo?

Konserwacja tradycji twórczo zmodyfikowanej:

- oznacza twórcze przeobrażenie dziedzictwa kulturowego, stosownie do potrzeb gospodarki turystycznej i usług komercyjnych oraz stosownie do rozpoznanej mentalności (uwarunkowania psychospołeczne) współczesnego Klienta turystycznego.

Nowy potencjał miejsca (terenu) lub obiektu:

- możliwości wynikające z materialnego i duchowego, przyrodniczego i urbanistycznego potencjału miejsca i obiektu, po jego adaptacji do roli w gospodarce turystycznej.

Organizacja i pieniądze:

- uwzględniamy obecne i perspektywiczne możliwości organizacyjne, finansowe 6 Gmin i Polski, zakres możliwych i oczekiwanych inwestycji prywatnego kapitału i szanse wynikające z wstąpienia do Unii Europejskiej.

Dla Kogo?

- najwięcej programów produktów turystycznych przeznaczamy dla szerokich grup Klientów, bez zasadniczych podziałów wiekowych, ekonomicznych czy mentalnych. Niektóre programy, z zakresu turystyki aktywnej i specjalistycznej mają wiodące grupy adresatów, ale to nie wyklucza ich dostępności dla pozostałych segmentów rynku.

uwaga

We współczesnym świecie nie można budować programów o ścisłej segmentacji i na dłuższy okres czasu określać sztywno profil Klientów.

Projektując rozwój gospodarki turystycznej w horyzoncie czasowym 5 – 10 lat powinniśmy tworzyć programy elastyczne, łatwe do adaptacji i dostosowania do trendów rynku, wielowarstwowe i wielowątkowe, zawierające szeroką gamę propozycji rozrywkowych dla różnorodnej populacji Klientów.

Program produktowy PART S.A. powstaje metodą:

- inspiracja,
- idea, formuła programowa, program,
- możliwości wykorzystania,
- niezbędne działania,
- efekty.

Inspiracja:

- zdarzenie, postać, historia, anegdota, obiekt i wiele innych impulsów, płynących z Obszaru, z jego zasobów kulturowych i przyrodniczych.

Idea, formuła programowa, program:

- opis programu na poziomie planu operacyjnego, dostatecznie szczegółowy, by Organizator mógł twórczo go modernizować i realizować.

Możliwości wykorzystania:

- wykaz możliwości komercyjnych wynikających z projektowanego programu.

Niezbędne działania:

- tam, gdzie to konieczne, przedstawiamy zestaw czynności niezbędnych do uruchomienia programu. Tam, gdzie te działania są oczywiste dla Organizatora turystyki – pomijamy.

Efekty:

- syntetyczna informacja o efektach organizacyjnych, komercyjnych lub promocyjnych, wynikających z realizacji danego programu produktowego.

3 Charakterystyka potencjału turystycznego Obszaru zintegrowanego produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu*

Zasady i cel charakterystyki Obszaru³:

- Unikamy streszczania obszernych charakterystyk Obszaru i poszczególnych Gmin, znanych i dostępnych wszystkim Partnerom Strategii oraz wyszczególnionych w *Bibliografii*.
- Uwzględniamy, choć nie przytaczamy obszernych streszczeń – istniejących lub opracowywanych planów przestrzennego zagospodarowania.
- Uwzględniamy wszystkie realizowane plany rozwoju infrastruktury komunalnej, kulturalnej, społecznej, komunikacyjnej i działania w zakresie rozwoju turystyki, wynikające z istniejących i realizowanych strategii rozwoju społeczno gospodarczego 6 Gmin Obszaru.
- Uwzględniamy, choć nie przytaczamy obszernych opisów – realizowanych lub planowanych inwestycji turystycznych prywatnych inwestorów, od tak znaczących, jak budowa kompleksowej stacji narciarskiej Łosie – Słotwiny – Czarny Potok – Szczawnik – Wierchomla Mała, po wszystkie inwestycje w zakresie ochrony środowiska, krajobrazu kulturowego i infrastruktury społecznej.
- W charakterystyce skupiamy się przede wszystkim na tych potencjałach, które należy wzmocnić lub zmodernizować oraz na tych słabościach społecznych i gospodarczych Obszaru, które należy zniwelować, w kontekście rozwoju produktów turystycznych Obszaru.

Skupiamy się na tym, **co trzeba zrobić, poprawić lub zbudować od nowa**, a nie na tym, **co jest** dobre i skuteczne, bo tego poprawiać nie trzeba.

³ Charakterystyka poszczególnych Gmin została zamieszczona w rozdziale II, razem z programami produktów turystycznych Gmin Obszaru.

3.1. Cechy geograficzne Obszaru

Obszar obejmuje sześć gmin: Krynica Zdrój, Łabowa, Muszyna, Piwniczna Zdrój, Rytro oraz Stary Sącz - niemal cały teren Beskidu Sądeckiego⁴, z pasmami Radziejowej (1262 m n.p.m.), Jaworzyny (1114 m n.p.m.) i grupą Kraczonika (934 m n.p.m.), nominalnie należąca do Gór Czerchowskich.

Wyznaczają go wyraziste dominanty geograficzne:

- Dolina Popradu, która dzieli Obszar na dwie części: wschodnią z pasmem Jaworzyny Krynickiej i zachodnią z pasmem Radziejowej,
- granicę zachodnio-północną tworzy rzeka Dunajec i Kotlina Sądecka (gm. Stary Sącz), wschodnią – dolina Kamienicy Nawojowskiej z zachodnią częścią Beskidu Niskiego (gm. Łabowa), a południowe granice wyznacza pasmo L'ubovnianskej Vrchoviny (na Słowacji) i grupa Kraczonika do przełęczy Tylickiej (gm. Krynica Zdrój, Muszyna, Piwniczna Zdrój i częściowo Rytro).

Rzeźba krajobrazowa

Rzeźbę krajobrazową Obszaru kształtują beskidzkie pasma Radziejowej i Jaworzyny oraz biegnące z południa i południowego wschodu na północ i północny zachód doliny Popradu (gm. Stary Sącz, Rytro, Piwniczna Zdrój, Muszyna), Kamienicy Nawojowskiej (gm. Łabowa) oraz doliny Kryniczanki, Muszynki i Mochnaczki (gm. Krynica Zdrój i Muszyna).

W krajobrazie górskim dominują lasy, w obrębie trzech pięter: pogórza (las mieszane), regła dolnego (lasy bukowo-jodłowe) oraz regła górnego (bory świerkowe), występującego w najwyższych partiach Pasma Radziejowej.

Wody

Obszar Produktu leży w dorzeczu Dunajca i jego prawobrzeżnych dopływów, z największym – Popradem. Zlewnia Popradu zajmuje pow. 2 077 km², w Polsce 483 km², w Słowacji 1594 km² i zaliczona jest do obszaru wysokich gór. Długość rzeki wynosi ok. 170 km, w Polsce 67 km. Większe dopływy Popradu, to potoki: Wielka Roztoka, Czercz, Muszynka, Wierchomlanka, Łomniczanka.

Sieć rzeczna Obszaru jest gęsta i sięga 4 km/km². Rzeki i potoki charakteryzują się dużymi spadkami, do 130% i zmiennym stanem wód.

Większość Obszaru Produktu należy do Popradzkiego Parku Krajobrazowego (PPK), który istnieje od 1987 r.

⁴ Jak podaje Mościcki w: Mościcki, Bogdan – *Beskid Sądecki, przewodnik*, Oficyna Wydawnicza „Rewasz”, Pruszków 2002, (dalej: *Przewodnik Mościckiego*) – nazwa Beskid Sądecki weszła do obiegowego, turystycznego użytku w okresie międzywojennym. Były też próby upowszechnienia innej nazwy obszaru, od imienia rzeki Poprad: „wybitny turysta okresu międzywojennego – Władysław Midowicz – używał nazwy Beskid Nadpopradzki, która wydaje się najtrafniejsza, bowiem pasma Jaworzyny i Radziejowej „spięte” są Popradem” – ale ta propozycja nie przyjęła się.

Podstawowe cechy Popradzkiego Parku Krajobrazowego (PPK) w kontekście rozwoju produktu turystycznego

PPK⁵ obejmuje 54 393 ha i 23 945 ha strefy ochronnej. Na terenie Parku znajduje się 15 rezerwatów przyrody, w niektórych zachowały się niemal pierwotne stany dawnej puszczy karpackiej; ponadto 70 pomników przyrody. (np. buk zwyczajny, obwód 6,75 m, w Obidzy).

W lasach PPK występuje dużo rzadkich gatunków ssaków leśnych, jak: niedźwiedź, borsuk, kuna, wilk, ryś oraz prawie wszystkie gatunki krajowych gadów i płazów, w tym arcyrzadki wąż *eskulapa* (m.in. spotykany koło Żegiestowa).

Wśród rzadkich ptaków występuje: głuszec, cietrzew, jarząbek, a także orzeł przedni i bocian czarny, prawdziwy ambasador i gwarant czystości ekologicznej Obszaru.

Największy teren zajmują buczyna karpacka i jodła, a na zasoby roślinne składa się ponad tysiąc gatunków roślin kwiatowych, osiemset gatunków mszaków i grzybów – niemal połowa występujących w Polsce.

Obszar parku uzyskał najwyższą rangę w europejskiej sieci ekologicznej (EECONET European Ecological Network), ze względu na wartość i znaczenie, biocentrum i strefę buforową.

uwaga

Kluczowym zagadnieniem leśno-turystycznym Obszaru Produktu, po ustaniu uciążliwej produkcji przemysłowej, jest pogodzenie funkcji ochronnych, produkcyjnych i turystycznych. Harmonijne współdziałanie Zarządu Popradzkiego Parku Krajobrazowego, Zarządu Lasów Państwowych oraz prywatnych i publicznych organizatorów gospodarki turystycznej ma zasadnicze znaczenie dla organizacji i rozwoju wielu produktów turystyki wędrownej, krajobrazowej, aktywnej np. na polu sportów naturalnych.

Najważniejsze cechy klimatu Obszaru

Cechą klimatu, istotną dla rozwoju turystyki, są właściwości zdrowotne. Duże połacie lasów iglastych (70% pow. Obszaru) wywołują ujemną jonizację powietrza⁶ i zasilają je olejkami eterycznymi, zawierającymi naturalne antybiotyki z grupy tetracyklin.

Liczba dni z pokrywą śnieżną sięga 150, a nasłonecznienie w lecie dochodzi do 7 godzin, w zimie ponad 2 godziny.

Roczna suma opadów w partiach szczytowych wynosi ok. 1000 mm, natomiast w dolinach 750 do 800 mm.

Wiatry

Układ dolin wyznacza też kierunki wiatrów z południa na północny zachód. W większości są to ciepłe wiatry typu fenowego, występujące najczęściej w okresie zimy i wiosny. Lokalną odmianą wiatru fenowego jest wiatr ryterski⁷.

⁵ *Słownik Geograficzno-Krajoznawczy Polski*, PWN 1992, Warszawa, wyd. II (dalej: SGKP).

⁶ Gala, Jerzy – *Walory Sądeckie*, Intermedlex BP, Nowy Sącz 2001, s. 11 (dalej: Gala).

⁷ Osobliwe wietrzne zjawisko lokalne, wiatr o charakterze fenowym. Najczęściej wieje w porze jesienno-zimowej, rzadziej w lecie, szybkość 20-30 m/s

3.2. Stan i zasoby środowiska naturalnego

Większość Obszaru Produktu należy do Popradzkiego Parku Krajobrazowego i podlega szczególnej ochronie w zakresie zasobów przyrodniczych, a wg klasyfikacji EECONET ma najwyższą rangę, jako biocentrum o znaczeniu międzynarodowym. Brak uciążliwego dla środowiska przemysłu stawia ten region w rzędzie najczystszych w Polsce.

Podstawowe zanieczyszczenia

Najpoważniejsze zanieczyszczenia wynikają z braku komplementarnej infrastruktury komunalnej: kanalizacji i oczyszczalni ścieków oraz utylizacji odpadów. O ile powietrze i gleby Obszaru są odpowiedniej czystości, o tyle wody są nadal narażone na zanieczyszczenia cywilizacyjne. Stan rzeki Poprad i niektórych potoków to jeden z kluczowych problemów ekologicznych Obszaru. Stan Popradu, na skutek wieloletnich działań rządowych⁸ i samorządowych uległ zasadniczej poprawie, m.in. w efekcie realizacji priorytetów ekologicznych i budowy infrastruktury ochronnej (oczyszczalnie, kolektory) na Słowacji. Jednak nie jest to jeszcze stan zadowalający i optymalny.

Według informacji Grupy Roboczej Polsko-Słowackiej⁹ „zdrowotność” Popradu znacząco wzrosła. W 2000 r. osiągnęła 10 w przekroju Czercza¹⁰ i 11 w przekroju Piwnicznej spośród 15 pozytywnych wskaźników czystości, planowanych do osiągnięcia w 2010 r.

⁸ M.in. Polsko - Słowacka Komisja ds. Wód Granicznych - rządowa platforma współpracy w zakresie ochrony i zagospodarowania ekologicznego zlewni polsko-słowackich rzek granicznych.

⁹ Informacja o współpracy i stanie czystości wód granicznych pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Słowacją, za okres 1991-2000 – Warszawa/Bratysława 2002

¹⁰ Czercz i Piwniczna Zdrój - miejsce badań przekrojowych czystości Popradu.

Wskaźniki czystości rzeki Poprad przedstawia Tabela nr 1.

Tabela 1 Przekrój Czercz i Piwniczna Zdrój

Wskaźnik zanieczyszczenia	Stan w 1990 ilość w mg/l /klasa		Stan w 2001		Stan optymalny - projektowany na 2010 r.
	Piwniczna Zdrój	Czercz	Piwniczna Zdrój	Czercz	
odczyn pH	6 - 8,5/IV	6 - 8,5/IV	8,1 - 8,5/II	7,7-8,3/II	6,5 - 8,5/II
tlen rozpuszczony	8/I	8/I	9,2/II	9/II	8/I
substancje rozpuszczalne	500/II	500/II	299/II	306/II	500/300/II/I ¹¹
zawiesina ogólna	100/IV	200/V	118/V	87/IV	50/II
chlorki	50/I	50/I	50/I	16/I	13/II
siarczany	150/II	150/II	36/II	42/I	150/50/II/I ¹²
azot amonowy	2/IV	2/IV	0,48/III	0,86/IV	0,5 - 0,2/II/I ¹³
azot azotanowy	3/II	3/II	2,15/II	2,29/II	3/II
fosforany	Brak danych		0,41/III	0,55/II	0,2/II
ChZT	10/II	10/II	13,6/III	11,5/ III	10/II
BZT5	4/II	4/II	6,6/III	5,3/III	4/II
cynek	1/II	1/II	0,05/I	0,06/I	1 - 0,2/II/I ¹⁴
detergenty anionowe	0,5/II	0,5/II	0,1/II	0,06/II	0,5/II
fenole lotne	0,01/II	0,01/II	0,005/II	0,003/II	0,01/II
miano coli	Brak	danych	0,006/IV	0,005/IV	0,1/II
aprobowość biosestonu	Brak	danych	2/III	2,1/III	brak danych

Źródło: www.mos.pl (Ministerstwo Ochrony Środowiska)

3.2.1. Rolnictwo ekologiczne – możliwości rozwoju

Na większej części Obszaru istnieją dogodne warunki do produkcji zdrowej żywności i rozwoju gospodarstw ekologicznych.

Istotą gospodarstwa ekologicznego (w odróżnieniu od agroturystycznego) jest łączenie naturalnej produkcji i aktywnej ochrony terenu uprawy z przetwórstwem lub konserwacją żywności, bez chemicznych substancji. W przypadku takiej produkcji do minimum musi być skrócona droga od producenta do odbiorcy.

W sensie gospodarczym, produkcja ekologiczna to jeden z największych potencjałów Obszaru. Dogodne tereny wymagają niewielkich inwestycji w przygotowanie gruntu i narzędzi, natomiast dużych pieniędzy i inicjatywy w dziedzinie edukacji społeczeństwa w zakresie zmiany nawyków żywieniowych, edukacji grup rolniczych w zakresie zmiany profili produkcyjnych oraz pomocy w organizowaniu własnych, kooperatywnych systemów przetwórstwa i dystrybucji zdrowej żywności.

¹¹ Wg stanu z 1995 r.

¹² Jak wyżej

¹³ Jak wyżej

¹⁴ Jak wyżej

Ważnym stymulatorem rozwoju takiej produkcji mogą być wieloletnie kontraktowania produktów ekologicznych miejscowych przez system hotelowo-gastronomiczny Obszaru.

W tym względzie lokalna żywność (surowiec i produkt) powinny mieć pierwszeństwo przed importowaną żywnością (i wodami mineralnymi) spoza Obszaru.

Miód - złoto doliny Popradu

Szczególnym bogactwem Obszaru jest miód, jego przetwórstwo i ośrodki apiterapii. Ilość i jakość miodów, czystość środowiska, w którym powstają oraz renoma ośrodków pszczelarskich, jak Kamianna, są ważnym potencjałem dla rozwoju różnych ofert uzdrowiskowo-wypoczynkowych.

3.2.2. Złoża wód mineralnych i leczniczych

Zasoby wód leczniczych Obszaru należą do najcenniejszych w Europie i stanowią ok. 25% polskich zasobów. Główne rodzaje to szczawy chłodne nasycone dwutlenkiem węgla o mineralizacji od kilku do 30 g/dm³, zawierające: wapń, magnez, sód, potas, jod, brom i inne makro i mikropierwiastki.

Wody mineralne Obszaru są szczególnie zasobne w życiodajny zestaw magnezowo-wapniowy o wartości¹⁵ od 50 do 314 mg/dm³.

¹⁵ Gala – s. 11

3.3. Stan i zasoby kulturowe Obszaru, w kontekście rozwoju produktów turystycznych

Dziedzictwo historyczne

Dwa prastare szlaki kupieckie, rozwidlające się w Sączu, najstarszy w dolinie Popradu i młodszy w dolinie Kamienicy są kulturowym zapisem historii tych ziem, życia i walki, obyczaju i pracy, religii i sztuki ludów, które je przemierzały lub zamieszkiwały.

Trwałym śladem granicznej roli tych ziem są zamki obronne od Starej Lubovni do Nowego Sącza, układy staromiejskie średniowiecznych miast, z najstarszym i unikatowym w Starym Sączu, a także w Tyliczu, Piwnicznej i Muszynie.

Znaczące cechy historyczne obszaru w kontekście rozwoju produktu turystycznego

Znaczącą rolę na Obszarze pełnił Kościół katolicki. Stary Sącz i wiele okolicznych wsi, należały do klasztoru s.s. Klarysek, a od XIII w. do 1781 r. Muszyna z dużą połącją terenu należała do klucza biskupów krakowskich.

Na przełomie XV i XVI w. obszar ten stał się miejscem osiedlenia wielu narodów i religii. Byli to m.in. Polacy, Rusini/Łemkowie (nazwa Łemkowie, została utworzona dopiero w XIX w.), Wołosi, Morawianie, górale beskidzcy (w tym: Czarni górale), górale spisy, Żydzi, Niemcy, Austriacy itd.

Nie wchodząc w uczone dywagacje, kto i od kiedy był pierwszym włodarzem tych ziem stwierdzić można, w kontekście wartości turystycznej Obszaru, że: od wieków była i jest to *Ziemia Turystów i Osadników – Wędrowców i Tutejszych*, a wielka i mała historia Europy wędruje tędy w osobliwych przejawach Dobra i Zła, jak wszędzie, gdzie pojawia się człowiek.

Obszar 6 Gmin to prastary teren turystyki wędrownej i wypoczynkowej, aktywnej (wojownicy) i biznesowej (szlaki kupieckie), a także, turystyki pielgrzymkowej, zwłaszcza po ogłoszeniu Kingi błogosławioną w 1690 r.

Dziedzictwo Łemków i górali sądeckich

Znaczącym znakiem kulturowym Obszaru jest dziedzictwo kultury Rusnaków/Łemków i górali sądeckich, odmiany rytersko – piwniczańskiej.

To zarówno architektura osadnicza, kamiennieo-drewniana, zachowana we fragmentach, jak i zachowana w dużej części architektura religijna, kapliczki i kościoły katolickie oraz drewniane, łemkowskie cerkwie, a poza tym: ślady kultury rolnej, polany pasterskie, w większości zarastające lasem beskidzkim.

Wołosi/Rusini/Łemkowie od XVI w. tworzyli i kształtowali krajobraz dawnych terenów państwa muszyńskiego, gdzie byli osiedlani przez biskupów krakowskich, jako lud zdolny do życia i pracy w trudnych górskich warunkach. W takich miejscach jak doliny Łosie, Uhryń, Barnowiec można znaleźć prawdziwe skanseny kultury łemkowskiej w naturalnym siedlisku, gdzie pod tekstami nowego osadnictwa można odczytywać litery kulturowego alfabetu dawniejszych włodarzy tych wsi. Szczególnym spadkiem kulturowym po Łemkach są drewniane cerkwie rozsiane po obszarze południowej Sądecczyzny, w gminach: Krynica Zdrój, Łabowa, Muszyna i częściowo Piwniczna Zdrój.

Reasumując:

Ten pobieżny przegląd historyczny miał uwypuklić najważniejsze cechy Obszaru, istotne w kontekście rozwoju produktu turystycznego:

- gościnność dla przybyszów,
- tolerancję i współistnienie różnych kultur i narodów,
- żarliwość w obronie tradycji i ziemi, pięknej, hardej, ale nader obficie obdzielającej dobrami,
- radość pracy – radość zabawy.

Można, więc skonstatować, że:

Obszar zintegrowanego Produktu *perły Doliny Popradu* należy do kręgu najstarszej w Europie tradycji turystycznej w dziedzinie turystyki aktywnej, biznesowej (kupieckiej) i wypoczynkowej, a od XVIII w. uzdrowiskowej.

3.4. Charakterystyka społeczno - gospodarcza zintegrowanego Obszaru produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu*

Szczególnym bogactwem Obszaru jest współczesna aktywność kulturalna społeczności lokalnych.

Niemal w każdej gminie działają towarzystwa regionalne, ośrodki kultury i wielu ludzi pracujących nad ochroną dziedzictwa kulturowego, tworzących kulturalne „dzisiaj” i pracujących dla przyszłości. To badacze folkloru i historii, kolekcjonerzy, poeci, malarze, dziennikarze, artyści ludowi, rzemieślnicy, organizatorzy kultury, działacze społeczni (wolontariusze), pracownicy instytucji publicznych: oświaty, kultury, administracji i wielu, wielu innych.

3.4.1. Zasoby ludzkie – charakterystyka społeczna

Obszar Produktu zamieszkuje 71 547 osób - Wg danych z 30 września 2003 r.

Tabela 2 Demograficzna statystyka Gmin

Gminy	Bez pracy	Ludność	% bez pracy	ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	przyrost naturalny na 1000 osób
Krynica Zdrój	1578	18 229	8,7%	73	2,3
Łabowa	571	5201	11,4%	84	13
Muszyna	1185	11281	10,5%	71	6,2
Piwniczna Zdrój	1340	10 659	13,4%	78	8,5
Rytro	482	3720	13%	76	5,9
Stary Sącz	2309	22457	11%	75	7,4
razem:	7465	71 547	średnia 10,3%	średnia 76,2	średnia 7,2

Źródło: Główny Urząd Statystyczny oraz informacje Gmin Obszaru – wg stanu 30.09.2003 r.

Tabela 3 Statystyka bezrobocia wg wieku i wykształcenia

	Ogółem	Wiek						Wykształcenie				
		18-24	25-34	35-44	45-54	55-59	60-64	wyższe	Policealne i średnie zawod.	średnie ogólne	zasadnicze zawodowe	podstawow i mniej
Krynica Zdrój m.	1015	300	271	227	200	15	2	42	246	105	406	216
Krynica Zdrój	563	205	157	125	73	3	0	8	106	23	248	178
Łabowa	571	199	176	137	56	3	0	5	110	19	267	170
Muszyna m.	480	174	131	96	73	5	1	15	91	69	220	85
Muszyna	705	259	192	158	93	3	0	6	139	44	327	189
Piwniczna Zdrój m.	811	234	244	232	101	0	0	9	205	26	383	188
Piwniczna Zdrój	529	189	170	130	37	2	1	6	125	14	245	139
Rytró	482	166	146	110	57	2	1	9	118	25	247	83
Stary Sącz m.	834	250	263	202	115	4	0	37	284	59	338	116
Stary Sącz	1475	434	471	412	152	6	0	22	409	53	709	282

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Nowym Sączu- stan 31.12.2002 r.

Szczególne cechy demograficzne Obszaru

Dominujące cechy demograficzne:

- starzenie się społeczności, spowodowane wydłużeniem czasu życia ludzi i odpływem ludzi młodych (do 35 roku życia) w inne regiony kraju, bądź za granicę,
- wysoki przyrost naturalny w Łabowej, gminie wiejskiej i niski w w gminie Krynica Zdrój - miasto.

Cechy szczególne bezrobocia:

- wzrasta udział bezrobotnych bez prawa do zasiłku,
- wysoki jest procent bezrobocia w grupach najmłodszych od 18 do 35 lat.

Poniżej zestawienie szczegółowe dla tej grupy bezrobotnych:

Miasto/Gmina	Bez pracy wiek		%
	18-34		
Krynica Zdrój m.	1015	571	57
Krynica Zdrój	563	362	65
Łabowa	571	375	66
Muszyna m.	480	305	63
Muszyna	705	451	64
Piwniczna Zdrój m.811	478	478	59
Piwniczna Zdrój	529	359	67
Rytro	482	312	65
Stary Sącz m.	834	513	62
Stary Sącz	1475	905	62

Powyższe dane pokazują nieczynny gospodarczo stan populacji od 18 do 35 roku życia, która w nowoczesnym społeczeństwie powinna przejmować wiele funkcji społecznych i ekonomicznych oraz wykazywać się największą aktywnością.

Bezrobocie w tej grupie ma wiele przyczyn, nie zawsze związanych z sytuacją społeczną czy ekonomiczną kraju, np. wiele osób pozostając na bezrobociu, korzystając z opieki socjalnej, znajduje zatrudnienie w tzw. szarej strefie w Polsce, Europie i USA.

Ponadto należy wymienić czynniki mentalne: specyficzne stosunki rodzinne, przyzwolenie na brak samodzielności, akceptacje dla postaw biernych, długoletnie finansowanie przez rodziców tzw. startu życiowego młodych.

Wnioski:

- Wskazana jest analiza struktury szkolnictwa średniego/zawodowego w zakresie dostosowania (koherencji) do potrzeb obecnego i projektowanego rynku pracy Obszaru, zwłaszcza w kontekście potrzeb kadrowych rozwijanej i modernizowanej gospodarki turystycznej (w tym: usługi uzdrowiskowe).
- Można rozważyć zbudowanie wspólnego programu 6 Gmin w zakresie przeciwdziałania bezrobociu ludzi młodych, o takim samym stopniu koherencji, w jakim planuje się budowę zintegrowanych produktów turystycznych.
- Wskazane jest opracowanie programu rewitalizacji produkcji i przetwórstwa zdrowej żywności oraz rzemiosł regionalnych, z wykorzystaniem materiałów miejscowych: drewno, kamień itp.

3.4.2. Aktywność gospodarcza

Spółeczność Obszaru cechuje duża aktywność w zakresie zaspokajania potrzeb własnych, na polu niewielkiej gospodarczej działalności indywidualnej, co nie znajduje pełnego odzwierciedlenia w statystykach.

Najważniejsze pola aktywności:

- usługi turystyczne i uzdrowiskowe,
- przetwórstwo wód mineralnych,
- usługi różne, produkcja, handel,
- rolnictwo (produkcja głównie na potrzeby własne, w niewielkim stopniu na sprzedaż).

Dzięki temu, w znacznej mierze niwelowane są skutki załamania gospodarki po 1990 r.

Największe pola zatrudnienia tworzy:

- indywidualna aktywność gospodarcza na niewielką skalę,
- obsługa uzdrowisk i ruchu turystycznego w gminach: Krynica Zdrój, Muszyna, Piwniczna Zdrój,
- budżet publiczny,
- przetwórstwo wód mineralnych,
- spółdzielczość i przedsiębiorczość zorganizowana,
- emigracja zarobkowa – krajowa i zagraniczna,
- wynajem kwater letniskowych i zimowych – częściowo poza systemem statystyki podatkowej.

Tabela 4 przedstawia główne pola zatrudnienia ludności Obszaru.

Tabela 4 Główne pola zatrudnienia ludności Obszaru

Gmina	zatrudnienie w gospodarce narodowej		zatrudnienie prywatne - w % do populacji gminy	% bezrobotnych
	ogółem A: przemysł budownictwo B. usługi rynkowe C. usługi nierynkowe	w % do populacji gminy		
Krynica Zdrój	3608 A.323 B.1204 C.2064	20% 18 229	32 %	8,7%
Łabowa	274 A.66 B.27 C.128	5,2 % 5201	38,7 %	11,4%
Muszyna	1548 285 628 C. 635	14 % 11 281	32.4 %	10,5%
Piwniczna Zdrój	849 A.217 B.319 C.225	8% 10 659	46,2 %	13,4%
Rytro	239 A.89 B.42 C.108	7% 3720	54,4 %	13%
Stary Sącz	1873 A.522 B.513 C.721	8,4% 22457	49,2%	11%

Źródło: GUS, sta 31.12.2002 r.

3.4.3. Komunikacja Obszaru

To jeden z podstawowych problemów Obszaru, wynikający z ukształtowania terenu i ulokowania głównych szlaków komunikacyjnych w wąskich dolinach rzek beskidzkich, na przykład:

skupienie linii kolejowej i samochodowej na najpiękniejszym krajobrazowo odcinku przełomów Popradu między Piwniczną a Andrzejówką, powoduje zanieczyszczenia komunikacyjne i „odcięcie” górnych części Doliny Popradzkich Przełomów⁴ od koryta rzeki i plaż nadpopradzkich.

trasy samochodowe główne

- w dolinie Popradu: samochodowa (droga krajowa nr 87)
- w dolinie Kamienicy Nawojowskiej – trasa samochodowa (droga krajowa nr 75).

Obie drogi wychodzą na północy z Nowego Sącza i „zbiegają” się na południu w Muszynie i w Krynicy, po drodze rozgałęziając się na Słowację: w Mniszku (gm. Piwniczna Zdrój), Leluchowie (gm. Muszyna) i Muszynie (gm. Krynica Zdrój).

Drogi te, ze względu na warunki terenowe, są przystosowane do lekkiego transportu osobowego i towarowego. Z konieczności i braku innych rozwiązań korzysta z nich transport towarowy wielkogabarytowy (droga 75) oraz autobusy turystyczne i komunikacyjne.

Mimo trzech przejść granicznych na Słowację drogi nie stanowią uczęszczanych szlaków tranzytu osobowego i towarowego, ze względu m.in. na stan techniczny i pojemność, ograniczenie tonażu i gabarytu pojazdów.

Drogi – kolejowa i samochodowa – mają właściwie pięć podstawowych funkcji komunikacyjnych:

- trasa kolejowa:
 - tranzyt krajowy i międzynarodowy oraz transport lokalny.
- trasy samochodowe:
 - tranzyt międzynarodowy bliski – Polska/Słowacja,
 - komunikacja krajowa,
 - komunikacja lokalna,
 - komunikacja dojazdowa – turyści/kuracjusze.

trasy samochodowe lokalne

⁴ Proponujemy nową nazwę dla tego pięknego fragmentu Obszaru.

Cały Obszar jest dobrze skomunikowany drogami lokalnymi - gminnymi, na tyle na ile pozwalają warunki terenowe. Większość obiektów i usług turystyczno - wypoczynkowych jest dostępna komunikacyjnie.

trasa kolejowa

Trasa kolejowa - Warszawa/Kraków/Muszyna-Krynica Zdrój/Budapeszt: od ponad 130 lat należy do najważniejszych arterii komunikacyjnych Obszaru i komunikacji Obszaru z otoczeniem, krajowym i zagranicznym.

Obecnie, jej stan techniczny i rola oraz możliwości rozwoju są proporcjonalne do możliwości administratora: stanu finansów i organizacji Polskich Kolei Państwowych. W dużej mierze są też warunkowane szczególnym ukształtowaniem przebiegu trasy, w trudnym terenie Doliny Popradu, co wymaga poważnych nakładów finansowych na modernizację i utrzymanie nowoczesnej arterii kolejowej.

3.4.4. Dominujące formy turystyki

Na Obszarze Produktu dominują:

- turystyka uzdrowiskowa i wczasowa zorganizowana, w tym: socjalne i komercyjne leczenie uzdrowiskowe (w różnych odmianach) – gminy: Krynica Zdrój, Muszyna i częściowo Piwniczna Zdrój,
- zorganizowana turystyka wypoczynkowa (socjalna i komercyjna) dorosłych oraz dzieci/młodzieży (kolonie, *zielone i białe szkoły*) – gminy: Krynica Zdrój, Muszyna, Piwniczna Zdrój, Rytro,
- zimowy sezon narciarski – gmin: Krynica Zdrój, Muszyna, Piwniczna Zdrój,
- indywidualna turystyka krajoznawcza, związana z Beskidem Sądeckim i popularnymi szlakami regionalnymi i ogólnopolskimi. Wiele miejscowości Obszaru stanowi tzw. bazy startowe lub końcowe szlaków Beskidu Sądeckiego - gminy: Łabowa, Piwniczna Zdrój, Rytro, Stary Sącz,
- turystyka religijna - gmina: Stary Sącz.

Informacja turystyczna

Każda gmina, stosownie do możliwości finansowych i potencjału turystyczno-uzdrowiskowego, tworzy swoje systemy promocyjne i informacyjne. Należą do nich:

- Centrum Informacji Turystycznej, które działa w czterech gminach: Krynica Zdrój, Muszyna, Piwniczna Zdrój i Stary Sącz,
- informacja internetowa,
- informacja i promocja przez publikacje i udział w imprezach promocyjnych,
- organizacja imprez promocyjnych na terenie Gmin,
- system wizualizacji Obszaru – w fazie początkowej i zdeintegrowanej.

Nową jakością jest aktywność informacyjna i promocyjna komercyjnych organizatorów turystyki i usług uzdrowiskowych.

Natomiast słabością, o czym będzie mowa w rozdziale dotyczącym promocji i wizualizacji Obszaru, jest:

- brak koordynacji kampanii promocyjnych,
- brak synchronizacji pomiędzy poszczególnymi partnerami trójkąta społecznego,
- brak unifikacji systemów wizualnych, co powoduje m. in. rozproszenie treści informacyjnych i nie wpływa mobilizująco na Klienta.

4 Charakterystyka turystyki w Polsce i na Obszarze Produktu - w kontekście europejskim

4.1. Rynek turystyczny⁵ w Europie – miejsce Polski

Turystyka w Unii Europejskiej tworzy:

- 5,5% PKB,
- 6% miejsc pracy.

W Hiszpanii i Francji te wskaźniki są dwukrotnie wyższe. Także udział turystyki w PKB i zatrudnieniu w Grecji, Portugalii i Irlandii kształtuje się powyżej średniej wspólnotowej.

Wydatki jednego turysty w krajach UE i innych wynosiły:

2000 r./ w dolarach/ na osobę:

1	Dania	1928	11	Szwajcaria	641
2	Szwecja	1496	12	Austria	636
3	Belgia	1116	13	Irlandia	531
4	Niemcy	938	14	Czechy	503
5	Turcja	796	15	Portugalia	432
6	W. Brytania	776	16	Słowacja	410
7	Grecja	738	17	Francja	396
8	Holandia	681	18	Rosja	355
9	Włochy	666	19	Polska	351 ⁶
10	Hiszpania	645	20	Węgry	220

⁵ Na podstawie informacji z Instytutu Turystyki w Warszawie, www.intur.com.pl

⁶ Wg obliczeń Narodowego Banku Polskiego

Komentarz

- Dania, Szwecja, Belgia i Niemcy – dominuje turystyka biznesowa,
- Turcja, Grecja, Włochy i Hiszpania – turystyka wypoczynkowa,
- Wielka Brytania, Holandia, Szwajcaria i Austria – turystyka ludzi zamożnych i kongresowa,
- Irlandia – dominują Anglicy i turyści z USA – cel: odwiedzić przyjaciół i krewnych,
- Francja i Węgry – turystyka weekendowa,
- Polska – turystyka weekendowa i krótkie pobyty okazjonalne.

Wniosek:

Pozycja Polski – za Czechami i Słowacją – w dziedzinie wydatków turystów, definiuje otoczenie konkurencyjne dla produktu Perły Doliny Popradu.

Saldo turystyki w Europie (wg danych za 2001 r.)

Saldo turystyki oblicza się odejmując wpływy z turystyki przyjazdowej od wydatków obywateli danego kraju na turystykę wyjazdową:

1	Hiszpania	+25600	9	Szwajcaria	+996
2	Francja	+12734	10	Rosja	+76
3	Włochy	+11986	11	Dania	-1114
4	Turcja	+5925	12	Belgia	-3018
5	Grecja	+4665	13	Szwecja	-3450
6	Portugalia	+2981	14	Holandia	-4872
7	Polska	+2500	15	W. Brytania	-17016
8	Austria	+2185	16	Niemcy	-29795

Wniosek:

6 krajów ma ujemne salda obrotów turystycznych na kwotę 59 265 mln USD, co oznacza prymat turystyki wyjazdowej (ich mieszkańców) nad przyjazdową. Turyści z tych krajów – Danii, Belgii, Luksemburga, Szwecji, Holandii, Wielkiej Brytanii i Niemiec – stanowią europejski potencjał rozwojowy turystyki w Polsce i Małopolsce, ergo: segment rynkowy produktu Perły Doliny Popradu.

Działanie - na te rynki należy kierować oferty turystyczne Obszaru Produktu, w zakresie zagranicznej turystyki przyjazdowej.

4.2. Charakterystyka polskiej turystyki, w kontekście rozwoju zintegrowanego produktu turystycznego Obszaru

Wydatki turysty zagranicznego w Polsce w dolarach/na osobę

- 2000 r.
 - 351 USD wg Narodowego Banku Polskiego⁷,
 - 240 USD wg Instytutu Turystyki (dalej: IT).
- 2001 r.
 - 310 USD wg NBP,
 - 195 USD wg IT.
- 2002 r.
 - 132 USD (Wg IT),
 - 29 USD na dzień.

Przeznaczenie wydatków turystów w Polsce – 2002 r.

- 32% noclegi,
- 21% wyżywienie,
- 22% zakupy (w 2001 r. – 18%).

Komentarz

Wydatki na zakupy wzrosły, głównie w budżetach turystów z Białorusi, Ukrainy, Rosji i Litwy.

Liczba turystów odwiedzających Polskę

- 2000 r. – 17,4 mln,
- 2001 r. – 15, 0 mln – zmniejszenie o 2,4 mln – 13,8%,
- 2002 r. – 14 mln – zmniejszenie o 6,8%.

Wnioski

- Spadek turystyki przyjazdowej od 2000 r. o 3.4 mln i 32 %,
- Statystyczny turysta (Wg IT) wydał w Polsce w 2002 r. tylko 132 dolary.

⁷ NBP bierze pod uwagę rachunki bankowe przedsiębiorstw za granicą oraz szacuje wydatki turystów w Polsce na podstawie nadwyżki skupu obcych walut nad ich sprzedażą i nie jest w stanie rozdzielić wydatków poniesionych z tytułu przyjazdu do Polski „prawdziwych” turystów od wydatków wszystkich cudzoziemców odwiedzających Polskę – stąd różnice w ocenie IT.

Charakterystyka turystów zagranicznych w Polsce w 2002 r.

Przyjeżdżający do Polski deklarowali następujące cele/motywy

- cel turystyczny i wypoczynkowy – 23, 4% (zmniejszenie),
- turystyka biznesowa – 27% (stabilizacja od 2000 r.),
- wizyty u krewnych lub znajomych – ok. 23%, (constans),
- przyjazdy na zakupy – ok. 9% (spadek),
- tranzyt – 11%.

Typową cechą turystyki przyjazdowej do Polski jest przewaga wizyt tych samych osób w ciągu roku. W 2002 r. średnia liczba wizyt w ciągu roku wyniosła 3,5 na osobę, a w roku 2002 wzrosła do 3,9.

Wybór regionów i atrakcji turystycznych w 2002 r.

- Miasta wybrało ponad 60% przyjezdnych turystów, wśród których przeważały osoby z zachodniej Europy. Najczęściej wybierane miasta to: Warszawa, Poznań, Gdańsk, Kraków i Wrocław,
- Pobyty wypoczynkowe wybrało tylko 5, 3%,
- Najczęściej odwiedzane województwa:
 - mazowieckie – 3,4 mln wizyt,
 - lubelskie i wielkopolskie po 1,5 mln,
 - łódzkie 1,1 mln,
 - dolnośląskie ponad 1 mln,
 - małopolskie – blisko 1 mln.

Potencjały rozwojowe i zagrożenia turystyki w Polsce

Najważniejsze polskie potencjały do rozwoju turystyki

- Walory naturalne (przyrodnicze i krajobrazowe) oraz kulturowe i historyczne.
- Usystematyzowane i zorganizowane produkty turystyczne, łączące walory turystyki wypoczynkowej, rekreacyjnej i poznawczej z atrakcjami wypoczynku aktywnego, rozrywką i usługami uzdrowiskowymi.
- Otwarcie granic w Unii Europejskiej może ożywić ruch turystyczny, zwłaszcza w regionach przygranicznych.

Zagrożenia

Najważniejszym zagrożeniem jest **negatywne postrzeganie Polski, jako obszaru destynacji turystycznej**. Powody negatywnej oceny Polski:

- brak bezpieczeństwa pobytu, (rozboje lub kradzieże należą do głównych przyczyn rezygnacji z przyjazdu do Polski),
- niedostatek inwestycji w sektorze turystycznym i w otoczeniu,
- niebezpieczeństwo konfliktów społecznych w kraju i w relacjach międzynarodowych,
- zniszczenie i niszczenie zabytków, często o dużej wartości naukowej, historycznej i artystycznej,
- brak obiektów sportowych wysokiej klasy,
- niska jakość usług turystycznych – niewspółmierna do wysokich kosztów,
- zły stan dróg,
- niedostatek zorganizowanych atrakcji turystycznych,
- niedostateczna ochrona dziedzictwa przyrodniczego.

4.2.2. Polska turystyka na tle międzynarodowym - wnioski

- Polska ma niską pozycję konkurencyjną na europejskim rynku usług turystycznych i zajmuje miejsce za Słowacją i Czechami, które tworzą bezpośrednie otoczenie konkurencyjne Małopolski, ergo Obszaru produktu *Perły Doliny Popradu*,
- Do Polski przyjeżdżają turyści niezamożni, z małą ilością pieniędzy i na krótko,
- **W Polsce największy dystans do standardów europejskich jest w jakości organizacji i zarządzania turystyką,**
- **Natomiast walory stricte turystyczne krajobrazowo-przyrodnicze to najmniejszy dystans, jaki dzieli Polskę od innych krajów,**
- Jeśli chodzi o otoczenie sektora turystycznego, zwłaszcza naturalne (przyrodnicze) i gospodarcze, miejsce Polski jest na poziomie Węgier i Słowacji.

- Jeśli chodzi o infrastrukturę turystyczną i wybrane usługi, Polska zajmuje pozycję nie tylko za Francją, Niemcami, Hiszpanią i Irlandią, lecz także za Czechami, Węgrami i Słowacją,

Konieczne działania

- Rozwój produktów turystycznych – atrakcji materialnych i usługowych, rozrywkowych i sportowych, specjalistycznych i rekreacyjnych, które mogą kompleksowo zaspokajać potrzeby Turystów.
- Podniesienie jakości usług i właściwa polityka cenowa.
- Podniesienie jakości promocji i działań marketingowych.

Wniosek

Tworzenie zintegrowanych i różnorodnych produktów turystycznych, które spełniają oczekiwania najszerszej populacji Klientów, jest szansą rozwoju gospodarki turystycznej w Polsce oraz na terenie Obszaru zintegrowanego produktu *Perły Doliny Popradu*.

4.3. Zagrożenia i szanse rozwoju zintegrowanego produktu turystycznego Obszaru

Rozwój produktu turystycznego, zależy w dużej mierze od stanu i rozwoju społecznego i gospodarczego. Wszystkie problemy i zagrożenia rozwoju społecznego i gospodarczego są rozpoznane i zdiagnozowane przez Partnerów Strategii - Samorządy 6 Gmin.

Te zagrożenia można zdefiniować syntetycznie jako:

- zagrożenia społeczne
 - struktura demograficzna – starzenie się społeczeństwa i migracja populacji młodych,
 - zachowawcza mentalność części społeczeństwa, np. brak woli do tworzenia kooperatywnych przedsięwzięć gospodarczych
- zagrożenia finansowe
 - niski kapitał inwestycyjny – wewnętrzny i zewnętrzny,
- balast przeszłości
 - „relikty” gospodarki centralnie zaplanowanej: monokultura uzdrowiskowa – zapóźnienia cywilizacyjne w zakresie infrastruktury społecznej, ochrony środowiska, turystycznej i rozrywkowej.

Konkurencja dla oferty turystycznej Obszaru

Bezpośrednią konkurencją dla oferty turystycznej Obszaru stanowi oferta Słowacji Północnej i zachodniej części Beskidu - zwłaszcza w odniesieniu do rynku turystyki krajowej, wypoczynkowej i aktywnej, indywidualnej i zbiorowej.

Wynika to m.in. z tego, że, te regiony:

- mają podobne walory krajobrazowe oraz potencjał turystyczny,
- adresują swoją ofertę do podobnych segmentów rynku,
- dysponują podobnym zestawem atrakcji i urządzeń turystycznych.

W zakresie zagranicznej turystyki wypoczynkowej i uzdrowiskowej - której rozwój może być jednym z kierunków marketingu i promocji oferty zintegrowanego Obszaru - konkurencję stanowi oferta uzdrowisk i miejscowości wypoczynkowych Doliny Kłodzkiej, Karkonoszy oraz czeskiej części Sudetów.⁸ Zważywszy skalę procesu starzenia się społeczeństwa europejskiego (w tym - co oczywiste - i polskiego) oraz wielkość popytu na usługi sanatoryjno - uzdrowiskowe Organizatorzy turystyki zintegrowanego Obszaru powinni mieć ten obszar rynku na uwadze, jako jeden z kierunków marketingu i promocji oferty turystycznej.

Należy też wspomnieć o potencjale uzdrowisk i miejscowości wypoczynkowych Południowej Ukrainy. Jeszcze nie dziś, ale w perspektywie 5-10 lat, ukraińskie miejscowości wypoczynkowe

⁸ W mojej opinii - A.P. - polskie uzdrowiska górskie, w tym uzdrowiska Beskidu Sądeckiego - jeżeli uporają się z problemami infrastrukturalnymi, modernizacją bazy materialnej i leczniczej, organizacją oferty produktowej itd. - mogą uzyskać ważną pozycję na rynku tych usług w Europie Środkowej.

i uzdrowiskowe w Karpatach i nad Morzem Czarnym mogą stać się turystycznym *eldorado*, ze względu na szczególną egzotyczność, cenową atrakcyjność i - w pewnej mierze - „modę na” Rosję

i kraje dawnego bloku sowieckiego. Ten swoisty snobizm turystyczny, wsparty zorganizowaną kampanią marketingową - już dzisiaj dyskontują merkantylnie Łotwa i Estonia, a po części Litwa.

Swoistą konkurencją wewnętrzną i zagrożeniem rozwoju turystyki uzdrowiskowej w Polsce i na Obszarze jest brak ustawowych rozstrzygnięć, co do finansów gmin uzdrowiskowych, podziału obowiązków i dochodów pomiędzy samorządem, a dawnymi państwowymi administracjami uzdrowiskowymi, obecnie spółkami prawa handlowego.

Od jakości i dalekowzroczności tych rozstrzygnięć, od skali udziałów samorządu gminy uzdrowiskowej w dochodach z produkcji (przetwórstwa) wody mineralnej i usług leczniczych w znacznej mierze będzie zależała stabilność gruntu, w którym osadzamy fundamenty gospodarki turystycznej Obszaru, zwłaszcza gmin uzdrowiskowych.

Szanse produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu*

Produkt turystyczny *Perły Doliny Popradu* odpowiada na najważniejsze postulaty w zakresie rozwoju turystyki w Polsce:

- Zawiera zestaw różnorodnych atrakcji dla szerokiego spektrum Klientów, o wyraźnej dominancie rozrywkowej i rekreacyjnej – atrakcyjnej również dla młodych ludzi,
- Zawiera wiele zintegrowanych programów – pakietów turystycznych – o wyrazistym potencjale marketingowym i promocyjnym,
- Zawiera potencjały i programy do przedłużania sezonu turystycznego,
- Jest zestawem programów mobilnych i łatwych do adaptacji przy zmiennym popycie i preferencjach rynku turystycznego,
- Ma potencjały samofinansowania już na etapie rozwoju i dochodzenia do pełnej sprawności organizacyjnej i rentowności ekonomicznej,
- Odróżnia się od konkurencji polskiej i zagranicznej, a także z najbliższego otoczenia.

Szczególną cechą zintegrowanego produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu* jest to, że odpowiada na postulat:

regionalizacja turystyki europejskiej.

Z wielu powodów, między innymi 11 Września 2001 r., na rynkach turystycznych USA i Europy nastąpiły zmiany preferencji. Wielu Klientów zrezygnowało z turystyki globalnej na rzecz turystyki kontynentalnej, regionalnej i lokalnej.

Szczególne wsparcia tej formie turystyki udziela Unia Europejska, jednym z priorytetów polityki gospodarczej Brukseli jest wspieranie regionalnych aspektów rozwoju turystyki.

W aspekcie, regionalizacji europejskiej turystyki Obszar produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu* spełnia kilka kryteriów, wzmacniających jego potencjały rozwoju:

- jest dostępny z każdej części Europy,
- jest bezpieczny i zawiera ofertę opartą na walorach naturalnych i kulturowych, rekreacyjnych i rozrywkowych,
- zawiera szeroką ofertę uzdrowiskową,
- Posiada potencjały do współpracy międzynarodowej i stwarza możliwości pozyskiwania inwestorów oraz pozabudżetowych źródeł finansowania, z funduszy pomocowych.

Rozdział II

Program rozwoju gospodarki i produktów turystycznych zintegrowanego Obszaru *Perły Doliny Popradu*

5 Nazwa Obszaru – określenia promocyjne

Metoda wyboru nazwy

Na Obszarze mamy bardzo wyraziste nazwy, które weszły do powszechnego użytku i pełnią promocyjną rolę:

Nazwy ogólne – o rodowodzie geograficzno/turystycznym:

- **Beskid Sądecki** – nazwa obejmuje 6 Gmin partnerów Strategii,
- **Dolina Popradu** – nazwa obejmuje obszar 4 Gmin: Starego Sącza, Rytra, Piwnicznej i Muszyny.

Nazwy poszczególnych miejscowości Obszaru, które mają wyraziste konotacje promocyjne i rozpoznawalność:

- **Stary Sącz** – konotacje: św. Kinga, *klaryski*, Papież Jan Paweł II, muzyka dawna itd.,
- **Rytra** – konotacje: letnisko, kolonie, ruiny zamku, szlaki beskidzkie, „Perła Południa” – znany ośrodek wypoczynkowy itd.
- **Piwniczna Zdrój** – letnisko, Sucha Dolina (stacja narciarska), kolonie letnie (także: Łomnica Zdrój), „Piwniczanka” – ośrodki wypoczynkowe specjalistyczne (dieta, odnowa biologiczna itd.), szlaki i szczyty beskidzkie itd.
- **Wierchomla** – stacja narciarska, nazwa wyemancypowana z kontekstu nazwy *Piwniczna Zdrój* i z kontekstu znanych nazw promocyjnych ośrodków narciarskich Krynicy i Suchej Doliny,
- **Żegiestów Zdrój** – mocna nazwa miejscowości o słabej pozycji na rynku,
- **Muszyna** – „muszynianka”, Złockie, stacja graniczna/Leluchów, „Milusia”, państwo muszyńskie itd.
- **Krynica Zdrój** – najmocniejszy znak kulturowy i turystyczny Obszaru – *perła uzdrowisk*, wczasy socjalne, „kryniczanka”, Kiepusza, kolejka gondolowa na Jaworzynie, sporty zimowe (Słotwiny – Czarny Potok – Tylicz) itd.
- **Łabowa** – Hala Łabowska, Łosie, Uhryń, nazwy rozpoznawalne w obszarze turystyki krajoznawczej i specjalistycznej/etnograficznej.

Alternatywy

Przyjęliśmy następujące założenia, przy konstytuowaniu nazwy zintegrowanego Obszaru Produktu:

- 3 Gminy mają charakter uzdrowiskowy: Krynica Zdrój, Muszyna i Piwniczna Zdrój, a pozostałe nie,
- 5 Gmin (poza Starym Sączem) leży w całości na terenie gór i dolin,
- nazwa **Dolina Popradu** – dotyczy tylko 4 Gmin: Stary Sącz, Ryto, Piwniczna Zdrój i Muszyna,
- **Krynica Zdrój** *Perła Uzdrawisk Polskich* – najmocniejsza nazwa promocyjna, wartościowa sama w sobie.

W tej sytuacji możemy

- pozostać przy starych i rozpoznawalnych nazwach każdej Gminy lub na rzecz kampanii promocyjnej połączyć dwie najmocniejsze nazwy:

Dolina Popradu i Krynica Zdrój - Perła uzdrawisk polskich

albo

- promować nadal nazwy własne 6 Gmin: Stary Sącz – Ryto – Piwniczna Zdrój – Muszyna – Łabowa – Krynica Zdrój

dodając np.

Perły Beskidu Sądeckiego

Wybraliśmy nazwę, która akcentuje miejsce: Dolinę⁹ i nawiązuje do prestiżowego określenia *Krynica Zdrój - perła polskich uzdrawisk*:

propozycja nazwy zintegrowanego produktu

Perły Doliny Popradu

⁹ Beskidzkie góry są mocno rozpoznawalne na rynku turystyki krajobrazowej, a beskidzkie doliny (poza ośrodkami narciarskimi) jeszcze nie.

Wychodząc z powyższych założeń proponujemy hasła promocyjne dla 6 Gmin:

- Krynica-Zdrój **Krynica ...tu jest życie!**
- Łabowa **Łabowa? Gdzie to jest?**
- Muszyna **Muszyna moje marzenie!**
- Piwniczna Zdrój **Piwniczna ... jest śliczna, hej!**
- Rytro **Rytro zielonych wiatrów!**
- Stary Sącz **Stary Sącz ...młody duchem.**

Znak promocyjny

Forma

Zielony trójkąt obwiedziony trzema kolorowymi ramionami:

- niebieskim,
- czerwonym,
- białym.

Przesłanie

zieleń – las, góry, cisza, wypoczynek naturalny, wiejski,

niebieski – niebo, zdrowie, wody mineralne, natura, sport i rekreacja,

czerwony - kultura, życie, religia,

biały – zima, zabawa, świeżość.

6 Ochrona i adaptacja krajobrazu kulturowego

Motto

Kiedy u górali polskich domy ich po górach rozrzucone widzimy, chaty tutejszych górali, obyczajem ruskim rzędem tuż przy sobie, a nad potokami.

Wincenty Pol (za: *Almanach Muszyny 2003*)

6.1. Ochrona krajobrazu kulturowego

Typy krajobrazu kulturowego Beskidu Sądeckiego

Wyróżniamy dwa typy krajobrazu

1. krajobraz naturalny, w formie pierwotnej lub zbliżonej, który należy do Popradzkiego Parku Krajobrazowego i krajobraz zbliżony do naturalnego, nie zniekształcony nadmiernie przez cywilizacyjną działalność człowieka, który dominuje w gminie: Łabowa, Piwniczna Zdrój i Rytro, w południowej części gminy Krynica Zdrój i Muszyna oraz na części terenu gminy Stary Sącz.
2. krajobraz kulturowy – krajobraz kształtowany przez człowieka, który możemy podzielić na:
 - krajobraz kulturowy we wnętrzu naturalnym,
 - krajobraz kulturowy osadniczy, zurbanizowany i wiejski.

Ochrona krajobrazu naturalnego obejmuje

- dostosowanie działań inwestycyjnych do naturalnych cech krajobrazu
 - do dalekich i bliskich planów widokowych,
 - do formacji kulturowej miejscowej.

Ochrona krajobrazu kulturowego obejmuje

- zabytkowe struktury i obiekty wpisane do rejestru zabytków,
- obiekty i struktury stanowiące dziedzictwo kulturowe – tożsamość Obszaru, *genius loci*,
- obszar tradycyjnej gospodarki pasterskiej, osady, zagrody samotnice, ostańce kulturowe¹⁰, np. kapliczki, spichlerzyki łemkowskie „sypańce”,
- obszary i struktury tradycyjnej zabudowy wiejskiej,
- miejsca pamięci narodowej i stanowiska archeologiczne.

¹⁰ Określenie A.P.

Podstawowe działania w zakresie ochrony krajobrazu naturalnego i kulturowego

W obu przypadkach i w przypadkach szczególnych Obszar Produktu wymaga harmonijnych działań, stanowiących podstawę rzetelnej i długotrwałej gospodarki turystycznej – perspektywicznej, nie doraźnej, kilkusezonowej.

Działania

Działania w zakresie ochrony – adaptacji lub odbudowy krajobrazu kulturowego opieramy na zasadzie:

dziedzictwo przyrodnicze, walory uzdrowiskowe i kulturowe są podstawą gospodarki turystycznej 6 Gmin.

1. Rekonstrukcja ładu przestrzennego zakłóconego: chaosem urbanizacyjnym i budownictwem wielkokubaturowym, szczególnie w wąskich dolinach beskidzkich oraz niewłaściwymi realizacjami w zakresie małej architektury i wizualizacji.
2. Zlikwidowanie (rehabilitacja, adaptacje, różne formy estetycznego maskowania, rozbiórka, zmniejszanie kubatury, zmiana dachów) estetycznych zanieczyszczeń krajobrazu naturalnego i krajobrazu kulturowego. Dotyczy budownictwa mieszkaniowego, uzdrowiskowego, wypoczynkowego i funkcjonalnego: prywatnego i publicznego.
3. Zachowanie krajobrazu naturalnego w stanie najwyższej ochrony i umiejętne komponowanie z funkcjami turystycznymi i uzdrowiskowymi.
4. Adaptacja krajobrazu kulturowego, miejskiego do potrzeb turystyki i wypoczynku uzdrowiskowego, rozrywki i rekreacji w zgodzie z programami ochrony kulturowego dziedzictwa Obszaru – nota bene: wpisanymi w plany rozwoju przestrzennego Gmin Obszaru od wielu lat.
5. Rekonstrukcja zniszczonego lub niewłaściwie adaptowanego krajobrazu kulturowego rdzennych mieszkańców tych ziem: Górali Ryterskich, Czarnych Górali, Łemków oraz dziedzictwa kultury mieszczańskiej Muszyny, Piwnicznej, Starego Sącza i Tylicza.

Działania szczegółowe i pilne

- Uchwalenie i egzekwowanie lokalnych praw ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego oraz zbudowanie społecznego consensusu wobec wszystkich ograniczeń i zobowiązań z tego prawa wynikających.
- Inwentaryzacja zasobów kulturowych i przyrodniczych w kontekście ochrony, ale też w celu wykorzystania w gospodarce turystycznej.

Plany powinny być dostosowane do specyfiki i potrzeb każdej Gminy, także do mentalności społecznej, zwłaszcza w zakresie estetyzacji środowiska kulturowego i niskiej dbałości o dziedzictwo.

Przykłady i zakres lokalnych praw ochronnych

- Łabowa – ochrona reliktyw kultury łemkowskiej,
- Rytro i Piwniczna Zdrój – ochrona reliktyw kultury Czarnych górali,
- Stary Sącz i Muszyna – ochrona dziedzictwa kultury mieszczańskiej we wszystkich przejawach, także szczegóły/detału architektonicznego: stolarki, zdobnictwa budowli, małej architektury i otoczenia domostwa,
- Krynica Zdrój – ochrona dziedzictwa kulturowego (uzdrowiskowego) i program stymulujący działania na polu niwelacji lub adaptacji (zmiana formy, koloru, oświetlenia) budownictwa wielkokubaturowego, zwłaszcza dominującego na zboczach górskich dolin.

Efekty – cele

Prawo lokalne musi zobowiązywać wszystkich obywateli do kształtowania przestrzeni publicznej – architektonicznej i urbanistycznej – koherentnie do uchwalonych przez samorząd i państwo programów adaptacji przestrzeni kulturowej potrzeb rozwoju turystyki i usług uzdrowiskowych.

Bez akceptacji mieszkańców, inwestorów, organizatorów dla programów ochrony krajobrazu kulturowego i naturalnego oraz bez ich aktywności w tej dziedzinie najlepsze nawet plany i projekty oraz największe pieniądze skierowane na budowę gospodarki turystycznej mogą być mało skuteczne.

Przykłady pozytywne

- stara architektura: Muzeum Drowniaka Epifana w Krynicy,
- współczesna architektura: budynek „Al. Plast” w Rytrze,
- wzorzec ochrony środowiska kulturowego miejsko-wiejskiego: Węgry – miasto Hadas (trasa z Miskolca do Budapesztu) kręte uliczki, pobielone wapnem domy, kryte strzechą, ponad 150 latnie przechowują *genius loci* i tradycje ludu Matyó, informują o mieszczańskiej i nie kryją włościańskiej proweniencji mieszkańców.

6.2. Adaptacje krajobrazu kulturowego - nowe obiekty

Nowe formy architektury – projektowane dla programów charakteryzujemy wg schematu: zasada ogólna, forma, przeznaczenie, lokalizacja.

6.2.1. Projekt Bramy Wjazdowe

Należą do systemu wizualizacji Obszaru i są ulokowane w najważniejszych punktach recepcyjnych: węzłach komunikacyjnych, nad drogami wjazdowymi, w miejscach realizowania wiodących produktów turystycznych itd.

Forma

Forma bramy i zawarta w jej kompozycji informacja powinny być dostosowane do charakteru zasobów kulturowych oraz oferty turystycznej Gminy.

przykład

Łuki drewniane ponad drogą, kryte gontem, wsparte na kamiennych filarach, usytuowane bezpiecznie dla ruchu samochodowego. Na bramie emblemat i nazwa Gminy, np. *Krynica – tu jest życie!*

Lokalizacje

- Oprócz granic Gmin i głównych tras komunikacji bramy mogą być usytuowane przy wejściach do dolin, o znaczącej i zidentyfikowanej roli w programach turystycznych.
- Także wzdłuż trasy kolejowej, gdzie to możliwe i stosowne widokowo, można ustawić bramy widoczne z okien wagonu.

przykład

Jeżeli dolina jest przeznaczona do rozrywki i nocnego życia, to brama może być rzęsiście oświetlona (w typie *lasvegas*), ale bez przesady, natomiast bramy do dolin turystyki naturalnej, jak Kryściów (Łabowa) powinny mieć charakter naturalny: kamień, drewno, faszyna, tarnina, jałowiec - i bez nadmiernego oświetlenia.

6.2.2. Karczmy regionalne – zalecenia

Nie można dozwalać na to by, nazwą *karczma regionalna* opatrywać budynki i wnętrza (nie mówiąc o menu) nie mające nic wspólnego z kolorytem lokalnym.

Forma

Należy dbać o wysmakowaną stylistykę regionalną we wszystkich elementach lokalu gastronomicznego: w wyposażeniu wnętrza, menu, stroju obsługi, sprzętach stołowych itd.

Przykład skromny i pozytywny

Dobrym wzorem współczesnym jest niepozorna w wyglądzie *Karczma Poprad* w Żegiestowie Wsi, gdzie jadło i nastrój są bardzo smakowite¹¹. Mankamentem karczmy jest niestylowa i "zimna" podłoga z płytek łazienkowych, zamiast podłogi, z bali świerkowych lub brykietu bukowego.

6.2.3. Projekt: Hala Lodowa – Hala Widowiskowa

Idea

Poszerzenie funkcji hali lodowej w Krynicy Zdroju do roli widowiskowo – sportowej i zbudowanie systemu partycypacji w jej rozwoju i utrzymaniu.

Argumenty

- Jedyna hala widowiskowa Obszaru jest jedyną szansą na organizację imprez masowych rozrywkowych i sportowych o międzynarodowym znaczeniu.
- Pojemność hali do 3 tys. widzów daje możliwość organizacji imprez o dużej rentowności.
- Hala jest kosztowna w utrzymaniu, jedna Gmina utrzyma halę wielkim wysiłkiem, ale może braknąć pieniędzy (tzw. środków) na adaptację do funkcji rozrywkowo – widowiskowych i na promocję.
- Bez niezbędnych adaptacji hala, nie stanowi znaczącej wartości w programach rozwoju turystyki – nie może być miejscem atrakcyjnych widowisk i koncertów na miarę XXI w.

Jeżeli chcemy poszerzać ofertę dla ludzi młodych – ważnej grupy Klientów – to adaptacja hali do funkcji koncertowych, widowiskowych jest nieodzowna.

Działania - propozycja

Proponujemy powołanie spółki „Hala Widowiskowa” w celu współfinansowania kosztownych adaptacji hali do funkcji widowiskowo-sportowych, jej utrzymania, promocji i organizacji spektakularnych imprez o znaczeniu ponadregionalnym i międzynarodowym.

¹¹ w subiektywnym odczuciu turysty - przyp. A.P.

Partnerzy in spe - na przykład:

- Uzdrowisko Krynica-Zdrój – Żegiestów S.A.,
- Organizatorzy¹² turystyki z 6 Gmin,
- korporacje właścicieli hoteli i pensjonatów,
- organizatorzy turystyki przyjazdowej itd.

Argumenty

- Dopóki hala pełni rolę lokalną ma znaczenie lokalne (mimo kilku, np. hokejowych imprez międzynarodowych widzowie są głównie z Krynicy).
- Jeżeli stanie się obiektem i polem współpracy Organizatorów turystyki z 6 Gmin – to źródła finansowania się zwiększą, szanse na adaptację do funkcji widowiskowych i każdy z partnerów będzie mógł używać hali w promocji i realizacji swoich programów.
- Wiele imprez istniejących, czy projektowanych dla zintegrowanego produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu* wymaga finałowego widowiska, koncertu, spektaklu itd. dla pełnego zrealizowania projektu i wykorzystania merkantylnego potencjału: poszerzenia kręgu odbiorców. Widowiska XXI wieku mają swoje prawa (a prawdziwa rewolucja w technologii widowisk dopiero przed nami, np. upowszechnienie laserów, projekcji trójwymiarowych itp.) i dominują w nich technologie multimedialne, co stawia przed organizatorem hali zupełnie inne wymagania.
- Dobrze wyposażona hala widowiskowa daje możliwość organizacji np. wielkiego widowiska (Ewa Michnik pokazuje we Wrocławiu, że to jest możliwe również w dziedzinie opery) z wykorzystaniem technik multimedialnych, by stworzyć wydarzenie rangi europejskiej (realnie, a nie tylko z nazwy) i atrakcję dla kilku tysięcy widzów.

Wniosek

Im szybciej powstanie nowoczesna hala widowiskowa, tym łatwiej będzie można uzyskać rentowność wielu programów projektowanych w tej Strategii.

¹² Organizator – tym określeniem obejmujemy wszystkich potencjalnych inwestorów lub organizatorów turystyki, czy poszczególnych programów produktowych.

6.2.4. Projekt Stacyjki Kolei Popradzkiej

Nazwa

Dla linii kolejowej z Nowego Sącza do Muszyny - Krynicy proponujemy nazwę promocyjną *Kolej Popradzka* – rzeka Poprad wyznaczyła jej trasę i z Popradem jest związana *na dobre i na złe*.

Idea

1. Rehabilitacja i rekonstrukcja stacyjek *Kolei Popradzkiej*.
2. Wykorzystanie przestrzeni wewnątrz i w otoczeniu stacyjek i stacji do promocji produktów turystycznych Obszaru.
3. Adaptacja wewnątrz niektórych stacji (np. w Muszynie, Krynicy) do prezentacji dzieł sztuki artystów Obszaru.

Argumenty

- Stacyjki i stacje – należą do części dziedzictwa kulturowego Obszaru. To właściwie kolej zdecydowała o rozwoju gospodarki uzdrowiskowej Obszaru u schyłku XIX w.
- Niektóre stacje – jak Piwniczna Zdrój, Żegiestów Zdrój, zachowały XIX wieczny styl i urok, niekiedy ukryty pod warstwami późniejszych „adaptacji”.
- Stacje duże, np. Muszyna, Krynica Zdrój i mniejsze Piwniczna Zdrój i Rytro, zachowały swój charakter z pocz. XX w.
- Każdy przystanek, stacyjka i stacja należą do systemu wizualizacji Obszaru i do miejsc recepcyjnych Klientów turystycznych. Pełnią zatem funkcje promocyjne i informacyjne.
- Linia Kolei popradzkiej należy do najstarszych i najpiękniejszych tras kolejowych w Polsce, jeżeli zdołamy ją ocalić, stylowo zagospodarować i wprowadzić autobusy szynowe o oszklonych dachach, może stać się popularnym i wyróżniającym znakiem promocyjnym Obszaru.
- Zakładamy wzrost znaczenia komunikacyjnego *Kolei Popradzkiej* dla ruchu turystycznego lokalnego i dalekobieżnego.
- W Europie następuje renesans kolei i turystyki kolejowej – jest wiele specjalnych programów podróźniczych po kontynencie, zorganizowanych w systemie linii kolejowych: od Polski do Portugalii, od Szwecji i Wielkiej Brytanii do Grecji. W ten system powinniśmy włączyć trasę *Kolei Popradzkiej* i Obszar.

Notabene

Trudno uwierzyć, że za „budynkiem stacyjnym” z napisem „Stary Sącz” - kryje się miasto: starożytne i piękne.

Działania

1. Wersja A – kosztowna

- komunalizacja lub odkupienie zabytkowych stacji od PKP.

2. Wersja B – tańsza

- inspirowanie i wspomaganie prywatnych właścicieli stacji (mogą się pojawić – kolej wyprzedaje lub oddaje w dzierżawę większość nieruchomości stacyjnych) w dziele ochrony konserwatorskiej i wykorzystania obiektu w systemie wizualizacji i promocji Obszaru.

3. Wersja C – najtańsza

- można opracować (we współpracy z PKP) projekt np. „Ochrona dziedzictwa kultury kolejowej Doliny Popradu” i skierować go do odpowiednich źródeł finansowania programów ochrony i rewitalizacji kultury materialnej.

4. Czy to z PKP, czy z nowymi właścicielami należy stacje wykorzystać do promocji oferty turystycznej poprzez:

- włączenie stacji do systemu informacji,
- stylowe adaptacje wnętrz i organizowanie w nich np. galerii sztuki regionalnej (patrz: program dla Muszyny).

Ponadto należy zorganizować **lobbying na rzecz Kolei Popradzkiej**:

Podstawowe cele

- Utrzymanie linii międzynarodowej Warszawa – Muszyna – Budapeszt.
- Modernizacja *Kolei Popradzkiej* i przystosowanie do przyjęcia na powrót transportu towarowego.
- Wprowadzenie lokalnej komunikacji autobusów szynowych.
- Wpisanie *Kolei Popradzkiej* w system europejskiej turystyki kolejowej.
- Wpisanie *Kolei Popradzkiej* na listę zabytków kultury materialnej o randze narodowej lub wojewódzkiej.

6.2.5. Ogrodzenia pól, parków polnych i zagród wiejskich

Idea

Rekonstrukcja i upowszechnienie ogrodzeń, płotów i murów charakterystycznych dla budownictwa regionalnego.

Działania

- Lokalne programy inspirujące właścicieli do stosowania wzornictwa i materiałów właściwych Obszarowi.
- Edukacja społeczna w zakresie roli i znaczenia wzornictwa regionalnego dla rozwoju gospodarki turystycznej i dochodów mieszkańców,
- Eliminacja elementów obcych kulturowo i zniekształcających dziedzictwo regionalne.
- Organizacja systemu zieleni kształtowanej w parkach leśnych i miejskich, np. żywopłoty, połączenia ogrodzeń drewnianych, kamiennych i roślinnych.

Nota bene

Należy ograniczać nadmiar niepotrzebnych płotów, murów, w miejscach publicznych i prywatnych. Trudno promować Obszar - tak gęsto grodzony i „siatkowany” - hasłem: „jesteśmy gościnni i otwarci”. Jeżeli tak, to, czemu tak się odgradzamy? To nie sprawia na turyście wrażenia, że znalazł się w bezpiecznym terenie.

6.2.6. Projekt Ochrona i rekonstrukcja dziedzictwa kulturowego Łemków

Idea

Ochrona i rekonstrukcja dziedzictwa kulturowego Łemków.

Dotyczy

Gmin: Krynica Zdrój, Łabowa, Muszyna i częściowo Piwniczna Zdrój.

Argumenty

- Ochrona dziedzictwa Łemków jest zarazem ochroną tożsamości kulturowej regionu, oryginalności Obszaru.
- O ile architektura religijna, cerkwie łemkowskie w dużej części się zachowała, o tyle ślady kultury materialnej w stopniu znikomym. To, co pozostało, powinno być, zatem objęte ochroną prawa lokalnego, w takim samym stopniu, jak jest chronione prawem powszechnym każde dziedzictwo kulturowe.

Działania

- Inwentaryzacja zasobów i opracowanie kompleksowego programu ochrony dziedzictwa Łemkowskiego - aplikacja do funduszy wspierających takie działania.
- Rehabilitacja rzeźby polnej, kamiennych krzyży przydrożnych.
- Rekonstrukcja rzemiosł użytkowych i artystycznych: nauka, produkcja, prezentacja, sprzedaż.
- Edukacja społeczna w zakresie roli i znaczenia dziedzictwa regionalnego dla rozwoju gospodarki turystycznej i dochodów mieszkańców.
- Stylizowanie małej architektury usługowej (sklepiki z pamiątkami, kioski, słupy ogłoszeniowe, ławki, altany, przystanie kajakowe czy flisackie) Wg wzornictwa regionalnego.
- Kolorystyka – należy inspirować (czyt: egzekwować zalecenia planów zagospodarowania przestrzennego i szczegółowych planów ochrony estetyki krajobrazu kulturowego) inwestorów i właścicieli budowli drewnianych do zaprzestania obijania ich „sidingiem”, zamiast szalowania deskowego, w kolorystyce właściwej dla regionu.
- Należy zlikwidować lub ograniczyć - wszystkimi dostępnymi metodami - natrętne i bezstylowe reklamy (szyldowe i podświetlane) oraz inspirować reklamy powściągliwe i nawiązujące do wzornictwa regionalnego.

Uwaga

Przy projektowaniu nowej architektury lub adaptacji architektury zabytkowej należy korzystać z wzorów lokalnych, tworzonych często przez bezimiennych i niepiśmiennych rzemieślników, o wysokim i zawstydzającym wykształconych współczesnych projektantów poczuciu harmonii i piękna kompozycji domu z architekturą otoczenia i charakterem krajobrazu naturalnego.

Efekty

- Wyrazista wizualizacja Obszaru.
- Wzmocnienie tożsamości regionalnej.
- Mocny znak promocyjny.
- Tworzenie wnętrz (architektonicznych i urbanistycznych) przyjaznych dla turystów.

Nota bene

Brak dbałości o dziedzictwo kulturowe jest jednym z powodów zmniejszania się przyjazdowej turystyki zagranicznej w Polsce.

6.2.7. Projekt Od Spisza do Sącza

Idea

Ochrona, odnowa i rekonstrukcja detalu architektonicznego, zdobnictwa natynkowego, stolarki: bram wjazdowych, okien, drzwi, balustrad i ganków, werand i dachów, domów i zagród mieszczańskich Starego Sącza i Muszyny oraz architektury pensjonatowej i publicznej Krynicy, Piwnicznej i Rytra.

Lokalizacja

Tylicz – Krynica Zdrój – Muszyna – Piwniczna Zdrój – Stary Sącz

Argumenty

- Połączone niegdyś krainy Beskidu Sądeckiego i Spisza zachowały wspólne teksty kulturowe, zwłaszcza w zakresie zdobnictwa domów o niezwyklej urodzie i charakterystycznym rycie lokalnym, nierzadko endemicznym, np. bramy wjazdowe do domów mieszczańskich w Starym Sączu, rzadkość w Polsce.
- Nawet najsurowsze i egzekwowalne programy ochrony architektury, czy struktury urbanistycznej (vide: Muszyna i Stary Sącz: stan elementów zdobniczych, stolarki, dachów) nie ochronią architektonicznego detalu przed zniszczeniem, jeżeli właściciel domu nie zechce takich działań podjąć. Nie ma, niestety pieniędzy w budżetach publicznych na programy zachęcające i wspomagające prywatnych gestorów do rekonstrukcji i dbałości o zabytki.
W związku z tym od dobrej woli i świadomości wartości dziedzictwa kulturowego właścicieli zależy, czy zabytek przetrwa i w jakim stanie: właściwym, czy zniekształconym.
- Do tego dochodzą natrętne reklamy, szyldy i neony, przekraczające jakiegokolwiek miary, umieszczane bez korespondencji z historycznym wnętrzem miasta. Montaż tych „reklam” niszczy wiele detali zabytkowych, a wygląd zakłóca przestrzeń kulturową.

Działania

- Inwentaryzacja zasobów (ibidem: *Studnie Muszyny*, program realizowany przez nauczycielkę historii i młodzież, dokumentującą zabytki małej architektury Muszyny).
- Opracowanie programu np. „Odnowa rękodzieła budowlanego Spisza i Beskidu Sądeckiego” i aplikacja do funduszy wspierających ochronę i rewitalizację dziedzictwa kulturowego.
- Przestrzeganie i egzekwowanie zapisów planu przestrzennego zagospodarowania i prawa powszechnego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego na terenie całego Obszaru.
- Organizowanie edukacji społecznej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, na przykładach regionów turystycznych, które dzięki temu odniosły sukces promocyjny i ekonomiczny.

6.2.8. Projekt Odslona Doliny Popradu

Idea

Odsłonięcie panoram rzeki Poprad na odcinku od Starego Sącza do Leluchowa.

Argumenty

- Panoramy doliny i rzeki Poprad, z najpiękniejszymi przełomami w Żegiestowie są zasłonięte dla podróżujących samochodem, pociągiem, a także dla spacerowiczów.
- Zasłonięte są również panoramy na góry po słowackiej stronie, zwłaszcza na odcinkach *Przełomów Popradzkich*, przy obu *Łopatach*.
- Prawdziwe lasy łąkowe nadpopradzkie uległy zniszczeniu, roślinność, która zarasta brzegi Popradu, to sztuczne nasadzenia, albo dzikie, chwastowe gąszcza w większości bez wartości krajobrazowej.

Działania

- Należy odsłonić panoramy widokowe na dolinę Popradu.
- Program powinien być realizowany przy udziale architektów - scenografów krajobrazu.
- W miejscu panoram widokowych należy instalować odpowiednie urządzenia: np. ławki, balustrady, śmietniki, kamionkowe pojemniki z wodą mineralną itd.

6.2.9. Projekt Baszty Ryterskie

Idea

Udostępnienie beskidzkich panoram widokowych bez naruszania zasobów leśnych Popradzkiego Parku Krajobrazowego.

Argumenty

- Panoramy Beskidu Sądeckiego należą do najpiękniejszych i bardzo rozległych. Sprzyja temu czystość powietrza i szczególna konfiguracja pasm górskich rozciętych dolinami Dunajca, Popradu, Kamienicy Nawojowskiej.
- Adaptacja terenów pasterskich na tereny leśne, nowe nasadzenia, spowodowały „zarośnięcie” wielu punktów widokowych.
- Autorzy planów rozwoju turystyki w Beskidzie Sądeckim od lat postulują budowę wież widokowych w najlepszych punktach panoramicznych.
- Baszta Ryterska stanowi jeden z najbardziej rozpoznawalnych znaków kulturowych Doliny Popradu.

Działania

- Wybór najlepszych punktów widokowych pasm Radziejowej, Jaworzyny i Kraczonika.
- Uzgodnienie lokalizacji punktów widokowych z administracją Popradzkiego Parku Krajobrazowego lub Lasów Państwowych.

Propozycja formy punktu widokowego

Wieża widokowa stylizowana na Basztę Ryterską.

Okrągła baszta, z platformą widokową, nakryta dachem gontynowym, na parterze małe pomieszczenie, schronienie na szlaku, schodki kręte na platformę widokową itd. Wysokość Baszty dostateczna do oglądania panoramy widokowej, bez nadmiernej dominacji nad linią lasu.

Materiał

Drewno, piaskowiec, gont – nawiązanie do rdzennej architektury obszaru.

Funkcje

- platforma widokowa, schronienie na szlaku,
- mała gastronomia/sezonowa, leśna pijania wody mineralnej (na wyposażeniu: woda mineralna ze źródeł lokalnych - gratis),
- punkt recepcyjny, np. miejsce spotkania z przewodnikiem, punkt orientacyjny biegów, rajdów, tras i szlaków.

6.2.10. Projekt Odnowa rzeźby kwiatowej

Patrz: program Festiwal Rzeźby Kwiatowej

Idea

Odnowa kultury rzeźby kwiatowej i upowszechnienie na całym Obszarze.

Cel

Kompozycje i rzeźby kwiatowe mogą stać się jednym z charakterystycznych znaków Obszaru i stanowić jego estetyczny wyróżnik.

Możliwości

- Można opracować kwiatowe formy – znaki właściwe poszczególnym gminom, na przykład;
 - Krynica Zdrój – dzban z wodą mineralną,
 - Łabowa – kopuła cerkwi,
 - Muszyna – tiara biskupia,
 - Piwniczna Zdrój – para Czarnych górali,
 - Rytro – Baszta Ryterska,
 - Stary Sącz – *skrzypce polskie*.
- Można także – dla promocji Obszaru poza nim - ustawić kilka rzeźb kwiatowych w ważnych punktach recepcyjnych Polski: centrum Warszawy, lotniska Okęcie, Balice, Muchowiec, porty promowe itd.

6.2.11. Projekt Adaptacji przestrzeni miejskiej

Dotyczy: Krynica Zdrój – Muszyna – Piwniczna Zdrój – Stary Sącz – Tylicz

Przedstawiamy kilka zaleceń w zakresie rekonstrukcji lub nowych aranżacji przestrzeni miejskich: traktów pieszych, połączeń przestrzeni zurbanizowanej z zielenią kształtowaną itd.

Przeciwwskazania

- Nie należy zalewać asfaltem traktów pieszych polnych, zwłaszcza w parkach leśnych.
- Nie należy nadużywać tzw. kostki betonowej.

Nota bene

Kostka betonowa jest obecnie dominującym materiałem wykładzinowym wewnątrz miejskich (praktyczny, tani, w miarę trwały). Jednak w miejscowościach o starym rytmie architektonicznym, o ambicjach tworzenia szlachetnych wewnątrz miejskich/uzdrowiskowych kostka stanowi dysonans z otoczeniem XIX-wiecznych willi drewnianych, XVI - wiecznych zabytków, nie mówiąc o parkach, czy ogrodach miejskich.

Wskazania

Należy wykorzystywać budulec lokalny: piaskowiec, łupki i okrągłaki potokowe, bele drewniane, brykiety bukowe. Zwłaszcza do wykładania alei parkowych, leśnych i rehabilitacji dróg polnych, użytkowanych jako szlaki turystyczne.

Mury – murki

- Mury i murki jako umocnienia brzegów około siedzib ludzkich, skarp na skwerach i deptakach, a także jako ogrodzenia powinny być realizowane w stylistyce i w materiale regionu.
- Można także czerpać z takich inspiracji, jakimi są: w Starym Sączu mur wokół starego cmentarza, czy mur – połączenie kamienia i drewna – przy kościele parafialnym św. Elżbiety.
- Tam, gdzie to możliwe, należy łączyć kamień, drewno i aranżacje roślinne, pnącza itd.

Iluminacje zabytków i atrakcji przyrodniczych Obszaru

Możliwości

- Iluminacje zwykłe, codzienne, wydobywające podstawowe walory zabytków, wewnątrz miejskich, atrakcji przyrodniczych, powinny być standardem na całym Obszarze.
- Iluminacje świąteczne, np. Boże Narodzenie, Nowy Rok oraz iluminacje związane z rocznicami, imprezami powinny w formie i treści nawiązywać do oferty turystycznej, do stylistyki regionalnej, wykorzystywać wzornictwo regionalne, formy przyrodnicze – roślinne, charakterystyczne dla Obszaru.
- Starannie należy dobierać rodzaj lamp i formę słupów oświetleniowych we wnętrzach miejskich, wiejskich i parkowych, żeby stanowiły nie tylko element użytkowy, ale również współpracowały: kolorem, temperaturą światła z otoczeniem i klimatem wnętrza.

Do projektów iluminacji wewnątrz miejskich i przyrodniczych należy zatrudniać specjalistów od oświetlenia przestrzeni publicznej.

Przeciwwskazania

Należy powstrzymać „amerykanizację” wewnątrz miejskich, oświetlanych np. na Boże Narodzenie, nadmiernie i bez koncepcji.

Po raz kolejny warto podkreślić, że: turysta nie przyjeżdża, żeby oglądać naśladownictwa innych kultur, ale żeby zobaczyć to, co regionalne i wyjątkowe, to, co lokalne i odrębne.

6.3. Unifikacja oznakowania szlaków turystycznych

Argumenty

Częścią krajobrazu kulturowego Obszaru są systemy oznakowania beskidzkich szlaków, powinny, zatem być ujednoczone i wkomponowane w system wizualizacji produktów turystycznych.

Działania

Należy powołać „okrągły stół” organizatorów szlaków i administratorów beskidzkich, by ustalić zasady współpracy.

Cele współpracy (efekty)

- Ujednoczenie oznakowania szlaków w terenie i na mapach.
- Zakaz znakowania na drzewach, na przedmiotach przypadkowych, na urządzeniach technicznych, na słupach elektrycznych itd.
- Podział obowiązków w zakresie konserwacji szlaków, w tym: znakowania i uzupełnianie braku oznakowania w trakcie sezonu i poza nim.

uwaga

Dla Klienta turystycznego nie ma istotnego znaczenia, kto jest administratorem danego odcinka szlaku, ważne jest, żeby otrzymał **informację prostą, czytelną i ujednoliczoną**: na szlaku i na mapach, wydawanych przez różnych edytorów.

6.4. Program Nowa komunikacja Obszaru

Argumenty

Komunikacja – to jeden z podstawowych problemów Obszaru:

wąskie doliny, wąskie drogi, niewystarczające dla ciężkiego transportu towarowego, zanieczyszczenia komunikacyjne, kumulacja trasy samochodowej i kolejowej w wąskiej Dolinie Popradu, niewykorzystanie przejść granicznych do rozwoju tranzytu turystycznego itd.

Konteksty

- Konkurencja Słowacji Północnej, jako obszaru o podobnej atrakcyjności turystycznej.
- Konkurencja innych polskich przejść drogowych, które przejęły krajowy i międzynarodowy transport turystyczny, ciężarowy.
- Fatalny stan finansów i organizacji PKP, jako użytkownika zaniedbanej linii kolejowej Warszawa/Kraków – Budapeszt/Europa (konkurencja innych linii tranzytowych) i wątle perspektywy modernizacji szlaku *Kolei Popradzkiej*.

Co chcemy osiągnąć

6 Gmin Obszaru zakłada rozwój społeczno -gospodarczy na podstawie:

- rozwoju gospodarki turystycznej i uzdrowiskowej
- trzy Gminy: Krynica Zdrój, Muszyna i Piwniczna Zdrój, dodatkowo, na podstawie:
 - przetwórstwa wód mineralnych,
 - tranzytu międzynarodowego i rozwoju przejść granicznych:

Założenie 1

Podstawą zbudowania racjonalnej i perspektywicznej gospodarki turystycznej Obszaru jest rozwiązanie problemu komunikacji tranzytowej, dojazdowej i lokalnej w sposób nieuciążliwy dla środowiska, a zapewniający jej funkcjonalność i użyteczność: pasażerską i towarową.

W naszej opinii

Rozwój gospodarki turystycznej w oparciu o potencjał górskich dolin beskidzkich nie może być w pełni zrealizowany przy równoczesnej adaptacji wielu z nich na szlaki ciężkiego transportu samochodowego.

W tej chwili, projektowanym na Obszarze rozwiązaniem jest organizacja ciężkiego transportu doliną Kamienicy Nawojowskiej, drogą 75, z rozgałęzieniem na Krynicę i przez Tylicz na przejście graniczne w Muszynie. W Gminie Krynica Zdrój projektowana jest organizacja trasy obwodowej doliną najpiękniejszych przełomów Muszynki, na odcinku Powroźnik – Tylicz.

Te rozwiązania mają zalety z perspektywy organizatorów drogownictwa i firm przetwórstwa wód mineralnych, natomiast z perspektywy projektanta gospodarki turystycznej są trudne do przyjęcia, z trzech powodów.

Takie rozwiązanie:

- ogranicza szanse rozwoju turystycznego Gminy Łabowa, której przyrodniczy i kulturowy potencjał jest jednym z najciekawszych w Polsce i w Europie,
- ogranicza szanse rozwoju gospodarki turystycznej na linii Mochnaczką Niżną i Wyżną – Tylicz – Muszyna, w miejscowościach, które stanowią zaplecze naturalne (przyrodnicze) dla nadmiernie zurbanizowanej Krynicy Zdroju,
- zniekształca krajobraz, zachowanej niemal w stanie naturalnym doliny przełomów Muszyny, na odcinku Powroźnik – Tylicz.

Ten, z konieczności syntetyczny i ogólny przegląd problemów i uwarunkowań komunikacyjnych Obszaru pozwala na sformułowanie następnego założenia.

Założenie 2

Dla rozwoju gospodarki turystycznej Obszaru najważniejsze jest:

- wygodne, szybkie i tanie dostarczenie Klienta turystycznego na miejsce z dwóch kierunków: od północy z Polski i z południa od Słowacji: drogą samochodową lub kolejową.

Dlatego uważamy, że ciężki transport drogowy powinien ustąpić pierwszeństwa transportowi pasażerskiemu i powinien zostać przeniesiony na platformy kolejowe, a drogi, powinny być częściowo schowane w tunelach samochodowych.

Teza

Tunele podziemne nie stanowią obecnie poważnego problemu technologicznego i organizacyjnego – jedynie finansowy. Jednak ten problem - finansowy - przekracza obecne możliwości budżetu Gmin Obszaru oraz administratora dróg krajowych.

Projekt

Zdając sobie sprawę z ogromu nakładów finansowych potrzebnych do wybudowania tuneli dla dróg samochodowych Doliny Popradu i Doliny Kamienicy Nawojowskiej, wiedząc, jak ważną jest kwestia rozwiązania tych problemów dla funkcjonowania gospodarki turystycznej Obszaru w dziedzinie produkcji wód mineralnych proponujemy rozwiązanie alternatywne, dostępne finansowo i organizacyjnie, a w znacznej mierze rozwiązujące problem uciążliwego transportu towarowego.

Propozycja

Likwidacja transportu ciężarowego drogowego – konteneryzacja towarów i przeniesienie transportu towarowego na szlak kolejowy.

6.4.1. Projekt Kolejowy Port Towarowy w Nowym Sączu, Muszynie i Krynicy Zdrój

Rozwiązanie

Konteneryzacja transportu towarowego i wykorzystanie drogi kolejowej.

Konteneryzacja - model:

- system ładowania dużych kontenerów bez zdejmowania ich z platformy wagonu kolejowego, polega na wykorzystaniu doświadczeń transportu lotniczego,
- towary (np. wody mineralne) są ładowane do małych kontenerów (jak używane w lotnictwie transportowym i cywilnym), a następnie dowożone średnim transportem ciężarowym (napędzanym nieszkodliwymi systemami jezdny) do portów kolejowych w Muszynie lub Krynicy (wody mineralne),
- w porcie kolejowym (w Muszynie lub Krynicy) małe kontenery są ładowane do dużych kontenerów, które są zmodyfikowane i mają otwierane dachy, a nie tylko klapy tylne,
- duże kontenery jadą pociągiem do Nowego Sącza i tam przenoszone suwnicą na duże samochody i dalej transportowane „tiramami” lub pozostają na wagonach i są transportowane koleją – o tym będzie decydować ekonomia transportu.

Podobne rozwiązanie można stosować przy transporcie kontenerowym w drugą, słowacką stronę.

Działania

- Trzeba zbadać możliwości powołania wspólnego przedsiębiorstwa: PKP – Organizator produktu – Producent wód mineralnych – Partnerzy słowaccy itd. do organizacji kontenerowego systemu transportu kolejowego i synchronizacji z transportem samochodowym.
- Projekt do funduszy strukturalnych UE i innych wspierających ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz nieuciążliwe dla środowiska systemy komunikacji.
- Lobbing na rzecz modernizacji linii Kolei Popradzkiej i urządzeń stacyjnych.

6.4.2. Projekt Tunele samochodowe

Idea

Schowanie popradzkiej drogi krajowej w system tuneli od Piwnicznej do Muszyny, z wydłużeniem do przejścia granicznego w Leluchowie.

Projekt jest uzupełnieniem koncepcji prof. Chwastka (specjalisty inżynierii środowiska), który proponuje podobne rozwiązanie dla drogi krajowej Nowy Sącz – Nawojowa – Krynica Zdrój i budowę tuneli samochodowych pod Krzyżówką: od Roztoki do Mochnaczki.

Argumenty/efekty

- Powstaje alternatywna droga, wobec dotychczasowej, ciasnej, o ograniczonej pojemności i tonażu oraz wygodne połączenie komunikacyjne z przejściem granicznym w Leluchowie.
- Został już opracowany – dla potrzeb szybkiej kolei – system tuneli pod Beskidem Sądeckim, można sprawdzić szanse adaptacji tego projektu do formy tuneli samochodowych.
- Dotychczasowa droga, uwolniona od tranzytowego ruchu samochodowego staje się lokalną arterią, trasą spacerów wzdłuż przełomów Popradu, trasą dla dorożek, bryczek, ścieżką rowerową, do której należy dobudować infrastrukturę usługową, właściwą duktom spacerowym.

6.4.3. Projekt Likwidacja barier architektonicznych

Idea

Zwiększenie dostępności obszaru dla osób starszych i seniorów.

Działania

- Likwidacja barier architektonicznych przy węzłach komunikacyjnych i na całym Obszarze.
- Zagęszczenie sieci transportu lekkiego, konnego, elektrycznego dostosowanego do obsługi ludzi o ograniczonych możliwościach ruchowych.

6.4.4. Projekt Pasażerska komunikacja lokalna

Idea

- Likwidacja nadmiaru uciążliwego ruchu samochodowego.
- Zagęszczenie sieci komunikacyjnej (nieuciążliwej dla środowiska przyrodniczego) dostępnej dla osób w każdym wieku.

Formy komunikacji na Obszarze

- droga kolejowa:
 - autobusy szynowe na trasie *Kolei Popradzkiej*,
 - forma i wyposażenie autobusu szynowego: oszklone dachy, obsługa w stojach regionalnych, wnętrza stylizowane z użyciem motywów regionalnych, woda mineralna gratis itd.
- droga samochodowa:
 - cel: eliminacja do minimum ruchu samochodowego benzynowego, zastępowanie go komunikacją zbiorową, przy użyciu pojazdów nieszkodliwych dla środowiska, pojazdy elektryczne, wodorowe, solarne, za kilka lat będą powszechne, choć dzisiaj wydają się niedostępne.
- droga konna:
 - w miarę rozwoju ośrodków jeździeckich wzrośnie na Obszarze liczba koni, przydatnych też do zaprzęgu. Można, zatem upowszechnić ten rodzaj komunikacji lokalnej pomiędzy węzłami komunikacyjnymi a hotelami, pomiędzy atrakcjami turystycznymi itd.

6.4.5. Lotnisko dla helikopterów i średnich samolotów

Lokalizacja

Między Starym, a Nowym Sączem

Możliwości:

Wersja A: nowe lotnisko – lokalizacja w Kotlinie Sądeckiej.

Wersja B: modernizacja lotniska w Łososinie Dolnej.

Efekty

- zwiększenie dostępności Obszaru dla Klientów zamożnych,
- zwiększenie dostępności dla Klientów starszych i seniorów,
- zwiększenie dostępności Obszaru dla Klientów zagranicznych,
- ułatwienia dla kontaktów gospodarczych,
- zwiększenie zainteresowania inwestorów zewnętrznych.

Działania

- Lobbying parlamentarno - rządowy
- Inspirowanie partnerstwa publiczno - prywatnego.

6.5. Nowe obiekty wspierające rozwój oferty turystycznej

Przedstawiamy przykłady z trzech różnych dziedzin: gastronomii i rozrywki, usług specjalistycznych i hotelowych, co, oczywiście, nie wyczerpuje zagadnienia. Inne przykłady koniecznych inwestycji i obiektów znajdują się w programach rozwoju produktów turystycznych poszczególnych Gmin Obszaru.

6.5.1. Karczma Taneczna

Inspiracja

W każdym większym mieście na Węgrzech oprócz dyskotek czy dancingów działają táncház'y – domy tańca, gdzie tańczy się wyłącznie tańce ludowe. Táncház'y wypełnione są młodymi ludźmi, którzy od rock and rolla, czy techno wolą czardasze. Co ciekawe, domy tańca są bardziej popularne w miastach, niż na wsi.

Działania

- Adaptacja kilku (np. po jednym w każdej Gminie) istniejących lokali do formuły *Karczmy Tanecznej*,
- Budowa nowej *Karczmy Tanecznej*, zaprojektowanej, pod kątem programu.
- Ważnym, elementem programu, kiedy powstanie *Karczma Taneczna* będzie weryfikacja kapel ludowych, by wykluczyć wszelkie surogaty, a "kapele elektroniczne" (keyboard i mechaniczna perkusja) udające muzykę ludową – wykluczone.

Możliwości programowe

- Lekcje tańca ludowego, z uwzględnieniem tańców regionalnych Beskidu Sądeckiego.
- Prezentacje i konkursy tańców górali podhalańskich, słowackich, z innych gór Europy i Azji (można korzystać z programu Festiwalu Folkloru Ziemi Górskich, Festiwalu Dzieci Gór itd.).

6.5.2. Projekt Mama i Dziecko

Idea

Sieć usług dla położnic i matek z małymi dziećmi.

Argumenty

- Argument promocyjny: Dolina Popradu jest najlepszym miejscem do rodzenia dzieci i wychowywania niemowląt: najlepszy klimat, powietrze nasycone olejkami eterycznymi, bogata sieć usług odnowy biologicznej, systemy przyrodolecznicze wzmacniające itd.
- Sieć takich usług to, w jakiejś mierze, inwestycja na przyszłość, jest, bowiem duże prawdopodobieństwo, że ktoś, kto tu się urodził, spędzał czas dzieciństwa wróci i zachęci innych.

Elementy

- Dwie kliniki położnicze: ekskluzywna i bardziej dostępna (tu: ważna rola lotniska lokalnego).
- Specjalistyczny pensjonat w zacisznym i atrakcyjnym krajobrazowo miejscu Obszaru – dla młodych matek, samotnych, zamożnych, tzw. „żon przy bogatych mężach” itd. z pełnym zakresem usług: opieką do dzieci (na wieczór, na noc), opieką pielęgniarstwa dla niemowląt, kosmetyką, odnową biologiczną.
- Adaptacje niektórych urządzeń parków miejskich, uzdrowiskowych, leśnych do potrzeb tego projektu.

6.5.3. Projekt Schroniska młodzieżowe

Organizacja/inwestycje

Organizacja sieci tanich, ale dobrze wyposażonych schronisk młodzieżowych (np. adaptacja budynków szkolnych), przynajmniej po jednym w każdej z 6 Gmin. Ważne jest, by przynajmniej część z tych schronisk była dostępna przez cały rok i wpisana do międzynarodowej sieci usług w tej dziedzinie.

Funkcje

Nocleg (pod dachem i na polu namiotowym), gastronomia, miejsce spotkań, zabawy: pod dachem i w otoczeniu schroniska.

7 Modele produktów turystycznych dla zintegrowanego Obszaru 6 Gmin

Produkty prezentowane w tym punkcie są przeznaczone dla Obszaru – nie są przypisane konkretnej Gminie i mogą być dowolnie adaptowane i kontaminowane przez Organizatorów. Większość z nich to modele strukturalne, które powinny być przez Organizatora dopasowane do możliwości: finansowych i logistycznych.

Każdy z tych programów może być realizowany we współpracy wszystkich lub kilku Gmin, partnerów tej Strategii.

Każdy z programów jest otwarty i zawiera:

- możliwość modernizacji i twórczego rozwinięcia przez Organizatora,
- programowe i organizacyjne połączenia z innymi, istniejącymi już produktami lub z nowymi produktami – projektowanymi w tej Strategii.

Organizacja

Projekty produktowe dla Obszaru to przede wszystkim modele programowe, które pokazują istniejące możliwości, ale nie przesądzają lokalizacji, terminu, czy struktury organizacyjnej. Ich działanie, marketing, termin oraz lokalizacja zależą od decyzji bezpośrednio zainteresowanych Organizatorów produktu z poszczególnych Gmin lub - jeżeli powstanie - Organizatora zarządzającego zintegrowanym produktem Obszaru.

Twardą podstawą organizacji zintegrowanych produktów jest: **wspólna polityka Organizatorów.**

na przykład:

- zintegrowany program cenowy i promocyjny produktów turystycznych oferowanych na terenie Obszaru,
- umowa pomiędzy Organizatorami, co do zachowania określonych cen w porównywalnych ośrodkach i usługach,
- upusty cenowe zsynchronizowane i nie konkurujące ze sobą cenniki - dumping wykluczony,
- wzajemne przekazywanie sobie Klientów poszukujących innej oferty,
- synchronizacja treści i formy oferty turystycznej i rozrywkowej,
- synchronizacja promocji i marketingu.

7.1. Program Piąta Pora Roku

Idea

- Budowanie ofert turystycznych wypoczynkowych i rekreacyjnych, uzdrowiskowych i specjalistycznych w czasie „martwych sezonów”, na przełomach lata/jesieni oraz wiosny/lata dla różnych segmentów rynku - projekt: *Piąta pora roku*
- Zbudowanie zintegrowanej oferty dla miłośników sportów ekstremalnych i turystyki aktywnej - projekt: *Ekstremalna siUdemka*
- Wydłużanie sezonu turystycznego.

7.1.1. Projekt Piąta pora roku

Idea

Interdyscyplinarny produkt łączący atrakcje wypoczynkowe i rekreacyjne oraz różne usługi, np.: spotkania integracyjne, spotkania biznesowe, usługi intelektualne (szkolenia), czy specjalistyczne usługi dla Klientów poszukujących miejsca do pracy twórczej, naukowej lub wypoczynku od intensywnej pracy zawodowej, o wysokim stopniu aktywności intelektualnej

Organizacja produktu

Produkt turystyczny o nietypowych porach roku powinien uwzględniać zróżnicowane segmenty rynku usług wypoczynkowych i uzdrowiskowych oraz wyjazdów integracyjnych, czy usług szkoleniowych.

Poniżej przedstawiamy cztery modele produktów:

- dla grup szkolnych i dla rodzin,
- dla rynku usług integracyjno - biznesowo - szkoleniowych,
- produkt dla ludzi twórczych, poszukujących miejsca do pracy lub wypoczynku od intensywnych zajęć intelektualnych lub artystycznych,
- produkt dla ludzi młodych i aktywnych w dowolnym wieku - projekt *Ekstremalna siUdemka*.

1. Model produktu szkolnego i rodzinnego:

Połączenie istniejących potencjałów turystycznych 6 Gmin Obszaru w zintegrowaną ofertę turystyczną, w sieć usług i atrakcji zaspokajających potrzeby różnych Klientów z grupy szkolnej (*białe i zielone szkoły*), rodzinnej, czy senioralnej.

W programie takiego produktu mogą znajdować się wszystkie funkcjonujące o danej porze roku atrakcje.

na przykład:

- turystyka religijna - Stary Sącz i Słowacja (Levoca)

- segment uzdrowiskowy - Krynica Zdrój, Muszyna lub Piwniczna Zdrój,
- segment rekreacyjny i sportowy - każda Gmina Obszaru, w tym: turystyka krajobrazowa, sporty naturalne, dostępne w każdym wieku, sporty specjalistyczne dla grup szkolnych,
- segment rozrywkowy - np. wykorzystanie oferty kulturalnej Nowego Sącza lub Obszaru (np. po adaptacji hali lodowej w Krynicy Zdroju do funkcji widowiskowych),
- segment specjalistyczny - usługi z zakresu kosmetyki ciała, odnowy biologicznej, rehabilitacji zdrowotnej młodzieży itd.

2. Model produktu w dziedzinie usług integracyjno - biznesowo - szkoleniowych.

Idea

Zbudowanie całorocznego systemu edukacyjnego i szkoleniowego. Oferta spotkań integracyjnych, konferencji lub szkoleń może zawierać zestaw typu: *wiedza + zdrowie + zabawa*:

Elementy programu

- zestaw usług leczniczo - uzdrowiskowych skondensowanych do kilku dni i dostosowanych do potrzeb Klienta zbiorowego (firmy, instytucji itd.),
- zestaw usług rozrywkowych typu: casino & varietés (np. jeżeli będzie wybudowane),
- zestaw sportów ekstremalnych i treningu specjalistycznego,
- zestaw usług z zakresu kosmetyki ciała itd.

Organizacja

- podstawowe zadanie Organizatora tych produktów to inwentaryzacja zasobów Obszaru w tej dziedzinie, zsynchronizowanie oferty, wybór segmentów rynku i marketing. Wiadomo, że nie wszystkie Gminy Obszaru mają infrastrukturę stosowną do realizacji tego produktu, dlatego Organizatorzy zintegrowanych produktów powinni dzielić role pomiędzy Gminy tak, by każda, stosownie do możliwości mogła partycypować w realizacji programu i zyskach.
- w dalszej części Strategii, w programie rozwoju produktów turystycznych Krynicy Zdroju prezentujemy projekt *Uniwersytet Zdrojowy* - który jest przykładem programu wykorzystania wzrastającej koniunktury na rynku usług edukacyjnych w połączeniu z potencjałem uzdrowiskowym i turystycznym Krynicy oraz Obszaru do zbudowania komercyjnej usługi.

3. Model produktu dla ludzi twórczych, poszukujących miejsca do pracy lub wypoczynku od intensywnych zajęć intelektualnych lub artystycznych.

Do realizacji tych usług przewidujemy kilka ośrodków - patrz np. projekt *Wieża Tylicz* (gm. Krynica-Zdrój), projekt *Dolina Naukowa Kryściov* (gm. Łabowa), czy *Wioska Beztroska Życzanów* (gm. Rytro).

W tych projektach znajduje się opis produktów tego typu.

7.1.2. Projekt Ekstremalna siUdEmkA

Nazwa

siUdemkA – czas trwania programu minimum siedem dni, błąd ortograficzny ma zwrócić uwagę adresata: ludzi młodych i niekonwencjonalnych, na nazwę i program.

Idea

Zintegrowany, interdyscyplinarny program wypoczynkowy dla ludzi młodych, z zestawem atrakcji z grupy sportów ekstremalnych, z wykorzystaniem wszystkich możliwości projektowanych dla tej dziedziny.

Formuła programowa

W ramach programu są oferowane różne atrakcje typu:

- zabawy typu: survival, tzw. szkoła przetrwania w trudnych warunkach przełomów pór roku w beskidzkich górach i dolinach,
- trening lub nauka sportów walki, np. w Akademii Rycerzy Górskich (Rytro),
- rajdy terenowe, rajdy nocne: piesze, konne lub rowerowe, *ostra jazda* dolinami zamrzniętych potoków itd.
- Beskidy Siedmiu Zmysłów (gm. Łabowa) i pozostałe projekty z tej dziedziny w programach turystycznych 6 Gmin Obszaru.

Organizacja

Wykorzystanie bazy noclegowej i infrastruktury sportowej sukcesywnie modernizowanej.

Termin

Przełomy pór roku, to dobry czas do realizacji ekstremalnych zabaw w trudnych warunkach pogodowych, biometeorologicznych i terenowych.

uwaga

Inne projekty wspierające wydłużanie sezonu turystycznego zintegrowanego Obszaru *Perły Doliny Popradu* znajdują się w rozdziałach poświęconych produktom turystycznym poszczególnych Gmin Obszaru.

7.2. Program Szlaki Kupieckie Trzech Tysiącleci

Idea

Zorganizowanie komercyjnej oferty, o szerokim spektrum odbiorców.

Organizacja

- System jarmarków, kiermaszy organizowanych w następstwie chronologicznym przez sezon letni, zaczynając od Starego Sącza, a kończąc w Łabowej i Tyliczu
- Zasada programowa – każdy jarmark ma odrębne cechy, czy to w zakresie oferty towarowej, czy w profilu tzw. imprez towarzyszących.

Na przykład

- **Stary Sącz** – maj

Stragany Sztuki Regionalnej - sztuka, rękodzieło, rzemiosło Sądeckizny, rzemiosło górali beskidzkich itd.

- **Rytro** – czerwiec

Ryterskie Oblazy - piwniczka regionalna i środkowoeuropejska, wina węgierskie, słowackie, bułgarskie, austriackie, niemieckie, nalewki regionalne, miody pitne itd.,

- **Piwniczna Zdrój** - czerwiec/lipiec

Nowe! Ludowe! - wyroby krawiectwa regionalnego, rękodzieło haftu, kolekcje stylizowane na wzornictwie ludowym itd.,

- **Muszyna** – lipiec

Jarmark Wyszehradzki - sztuka, rękodzieło, rzemiosło Słowacji - Węgier - Bałkanów - Ukrainy - Polski,

- **Krynica-Zdrój** – sierpień

Uroda i Styl - kosmetyki naturalne, kosmetyki uzdrowiskowe (maseczki, biopreparaty, wyroby skórzane (turyści zagraniczni), biżuteria naturalna itd.,

- **Łabowa** – wrzesień/początek

Łabowskie Sypańce - kuchnia regionalna, żywność ekologiczna, zielarstwo, rękodzieło związane

z gotowaniem, przetwórstwem i konserwacją naturalną żywności itd.,

- **Tylicz** – wrzesień/ostatni weekend– zakończenie sezonu kupieckiego *Jarmark XXX wieków* - syntetyczna oferta towarowa wszystkich poprzednich jarmarków. Jarmark obudowany odpowiednim zestawem imprez rozrywkowo-sportowych, o charakterze ludycznym.

7.3. Program *Popradzka Jesień* (karnawał jesienny) – modernizacja

Inspiracje

- Istniejące od lat na terenie Obszaru imprezy (festyny, festiwale folklorystyczne) w różnych wariantach programowych i organizacyjnych,
- Wrzesień – najmniej opadów i duże nasłonecznienie.

Formuła organizacyjna

Cykl czterech imprez weekendowych, w każdym tygodniu gdzie indziej.

Termin, miejsce, program

- **Stary Sącz** – 1 weekend
dominanta programowa: muzyka instrumentalna i wokalna: klasyczna i pop,
- **Piwniczna Zdrój i Rytro** – 2 weekend
dominanta programowa: sporty rycerskie, zabawy ludyczne, humor ludowy, folklor góralski,
- **Krynica-Zdrój i Muszyna** – 3 weekend
dominanta programowa: Święto Popradu - prezentacja kultury (folkloru, kuchni, rzemiosła itd.) wszystkich miast i gmin nadpopradzkich: polskich i słowackich,
- **Łabowa** – 4 weekend
 - zakończenie Popradzkiej Jesieni – nietypowe, bez wielkich widowisk za to w otoczeniu najpiękniejszego spektaklu natury: jesieni w Łabowskich Dolinach i lasach, z wykorzystaniem potencjałów turystyki rekreacyjnej (ogniska, zabawy zręcznościowe, turnieje sportowe o ludycznym charakterze, zasoby kuchni i piwniczki regionalnej, kameralne koncerty w cerkwiach itd.).

Ponadto

Do programu Jesieni Popradzkiej należy włączyć wszystkie organizowane w tym czasie imprezy w Gminach Obszaru. Na przykład: *Wrzosowiska Poetów* – Piwniczna Zdrój.

7.3.1. Projekt Festiwal Rzeźb Kwiatowych

Inspiracja

Jeszcze w latach osiemdziesiątych powszechną ozdobą Obszaru były rzeźby kwiatowe. Obecnie widoczne w kilku zaledwie miejscach Muszyny, Piwnicznej i Krynicy.

Formuła programowa

Międzynarodowy konkurs na najpiękniejszą i najtrwalszą rzeźbę kwiatową z udziałem ogrodników z różnych krajów, a zwłaszcza z zaprzyjaźnionych - z miastami Obszaru miast i gmin zagranicznych.

Organizacja

- Ekipy ogrodnicze pracują w czasie odpowiednim do instalowania kompozycji kwiatowych.
- Każda ekipa używa swoich sadzonek, stelaży, tajemnic warsztatu.

Formuła programowa

Festiwal Rzeźby Kwiatowej może odbywać się podczas Jesieni Popradzkiej, podczas której jest zorganizowany finał festiwalu kwiatowego.

W programie Festiwalu Rzeźby Kwiatowej m.in.:

- wybór najlepszych dzieł przez międzynarodowe jury (w składzie: aktorzy, poeci, miłośnicy kwiatów, projektanci mody, ogrodnicy, znawcy sztuki ogrodów itd.),
- plebiscyt publiczności, także w Internecie, gdzie są umieszczone zdjęcia wszystkich rzeźb,
- imprezy towarzyszące, wynikające z formuły festiwalu, na przykład: widowisko baletowe łączące taniec z formami scenograficznymi opartymi na kompozycjach kwiatowych.

Możliwości komercyjne wynikające z pomysłu

- targi sadzonek i roślin ozdobnych,
- kursy kompozycji kwiatowych,
- wyrób i sprzedaż rzeźb kwiatowych do rezydencji prywatnych i publicznych, ogrodów, parków itd.

7.4. Program Doliny Muzyki

Idea

Wykorzystanie potencjału istniejących i znanych imprez muzycznych i modernizacja niektórych.

Inspiracje

- Na terenie Obszaru istnieje duża różnorodność imprez muzycznych: w Starym Sączu, Piwnicznej i Krynicy, ze Starosądeckim Festiwałem Muzyki Dawnej i Europejskim Festiwałem im. Jana Kiepury na czele.
- Środowisko organizatorów, środowisko muzyczne i publiczność, lokalna i kuracjusze oraz turyści specjalnie przyjeżdżające na te imprezy.

Formuła organizacyjna

Proponujemy ustanowienie umownej „specjalizacji” i przypisanie pewnych form muzycznych danej Gminie, żeby nie dublować oferty i nie konkurować pomiędzy sobą:

- **Krynica-Zdrój** – opera, operetka, musical, teatr muzyczny, piosenka aktorska, film muzyczny, widowiska muzyczne o dużej skali (pod warunkiem modernizacji hali lodowej lub wybudowania Teatru Zdrojowego).
- **Łabowa** – muzyka kameralna, wokalna, polska, prawosławna, greko-katolicka, dawna i współczesna,
- **Muszyna** – muzyka młodzieżowa (programy: *Republika Wyszehradzka* i *Rock Europe* – Andrzejówka),
- **Piwniczna Zdrój** – muzyka i pieśń ludowa, muzyka etniczna, piosenka artystyczna, poetycka – spotkania poetów,
- **Rytro** – piosenka biesiadna, rycerska, folklor górskich rycerzy, oryginalny i stylizowany,
- **Stary Sącz** – muzyka poważna, dawna i nowa, muzyka religijna, muzyka chóralna, oratoryjna oraz masowe koncerty (projekt: NURTy Rzek Kultury).

Organizacja

- Synchronizacja terminów, programów imprez.
- Skoordynowana promocja i sprzedaż biletów.

7.4.1. Projekt Słopienie i Milczenie

Idea

Prezentacja śpiewu liturgicznego prawosławia, greko- katolickiego, katolickiego oraz kontekstów muzycznych, od średniowiecza do współczesności.

Formuła programowa

- W cerkwiach rozsianych na terenie Obszaru, zwłaszcza położonych tak pięknie jak w Dubnem, czy w Wojkowej, można organizować koncerty kameralne przez sezon letni, codziennie w samo południe. Koncerty bez okazji, które - co ważne - odbywają się bez względu na to, czy jest słuchacz, czy nie.
- Turyści wychodzący na szlaki beskidzkie mogą na południe zejść w Doliny Łabowskie (czy w inne miejsca) na koncert w cerkwi, by po koncercie znowu ruszyć w swoją stronę, z muzyką wieków w uszach.
- Ważne, żeby tworzyć obyczaj muzyczny i stały termin, by koncerty weszły na trwałe w obieg kulturowy Obszaru, stały się częścią kulturalnej oferty sezonu turystycznego.
- Oprócz tego można organizować przy cerkwiach koncerty specjalne, z określonym repertuarem – w nocy, przy świetle księżycy lub o świcie, dla wychodzących w góry, na beskidzkie szlaki.
- Koncerty cerkiewne mogą być wzbogacone recytacjami tekstów poetów współczesnych polskich, ukraińskich, czy łemkowskich: Petra Murianki, Władysława Grabana, Stefanii Trochanowskiej, Pawła Stefanowskiego.

Organizacja

- Zespoły śpiewacze mogą tworzyć studenci wydziałów wokalnych akademii muzycznych polskich, greko-katolickich, czy prawosławnych, którzy w ten sposób mogą łączyć przyjemne z pożytecznym: koncertowe usługi z ćwiczeniami wokalnymi, czy pracą nad repertuarem (w przypadku ansamblów muzyki religijnej).
- Koncerty mogą się odbywać codziennie w innej cerkwi, żeby śpiew wędrował po różnych miejscach południowej części Obszaru.
- Ważne jest, żeby koncerty odbywały się o określonej porze, żeby kalendarz koncertów oraz trasa były wcześniej ustalone i włączone do informacji turystycznej Obszaru.

7.4.2. Projekt Doliny Białych Mórz

Idea

Wydłużanie sezonu turystycznego, budowanie atrakcji w porze przełomów pór roku, poza kulminacjami sezonowymi.

Inspiracja

Inwersja temperatury powietrza w dolinach beskidzkich – z jednej strony chłodne, z drugiej ciepłe powietrze - powoduje powstawania unikalnego zjawiska: mgły zaścielają niemal w całości doliny, a wierzchołki beskidzkie, jak zielone wyspy, wystają ponad białe morze. Coś niesamowitego!

Program

Włączenie do programu *Doliny Muzyki* (ale także do wszystkich innych) niezwykłych zjawisk widokowych, wzbogacenie oferty turystyki krajobrazowej.

Organizowanie specjalnych imprez turystycznych (rajdy, spacery widokowe itp.) w porze występowania mgieł beskidzkich.

Działania

- Organizacja atrakcji dla produktów z dziedziny turystyki krajobrazowej, naturalnej i wzbogacenie oferty wypoczynkowej,
- Wykorzystaniem nadwyżek noclegowych i usługowych Obszaru w porze przełomów pór roku - promocje cenowe, atrakcyjne obniżki, zintegrowane pakiety usług itd.
- Należy opracować „Kalendarium Doliny Białych Mórz” oraz wybrać najlepsze miejsca widokowe i trasy: spacerowe, konne i rowerowe.
- Należy opracować usługi dla turystów seniorów, np. w formie transportu samochodem terenowym do miejsc widokowych.
- Można zbudować kilku szałasów pasterskich, w najlepszych miejscach widokowych (wzór: szalasy na Jarzębakach, nad Łomnicą Zdrojem), w których można nocować, a rano cieszyć oczy tym zjawiskiem.

7.5. Program Rozrywki gEnEracji GIGAherc

Prezentujemy dwa przykłady spośród wzrastającej liczby rozrywek i usług turystycznych z wykorzystaniem możliwości cywilizacji informatycznej wieku XXI. Już teraz należy mówić o rozwoju nowej dziedziny usług: turystyki technologicznej¹³, w której znaczącą rolę będą pełnić urządzenia cyfrowe i multimedialne. Dla Organizatorów turystyki w regionie tak mocno wspartym na potencjale przyrodniczym, jak Obszar zintegrowanego produktu *Perły Doliny Popradu* nie jest to obecnie segment rynku znaczący. Nie mniej, zważywszy, że turystyka technologiczna dotyczy grupy Klientów młodzieżowych, a więc ważnego segmentu rynku turystycznego należy oferować produkty i w tej dziedzinie.

7.5.1. Projekt Geocaching Gigant

Formuła

Geocaching – popularna obecnie forma zabaw młodzieżowych z użyciem GPS. Reguły: zabawa polega na chowaniu przedmiotów („skarbów”) w różnych miejscach świata, z podaniem dokładnej, co do sekundy lokalizacji w serwisie internetowym poświęconym tej zabawie. Użytkownik GPS wg podanej lokalizacji poszukuje ukrytego przedmiotu, a kiedy go wytropi, zabiera i pozostawia inny przedmiot dla kolejnego uczestnika gry. Geocaching jest zabawą znaną na całym świecie, obejmuje 180 krajów (adres internetowy: geocaching.com).

Możliwości

Organizacja Centrum Geocaching'u o skali międzynarodowej, z wykorzystaniem lasów i gór beskidzkich dających nieograniczone możliwości poszukiwania i ukrywania skarbów.

¹³ określenie A.P

7.5.2. Projekt Polskie Centrum RPG

Argumenty

Role Playing Game: popularna gra młodzieżowa, z grupy fantasy, ma charakter grupowy, interaktywny i polega z grubsza na wcielaniu się w role postaci typu fantasy i realizowaniu scenariuszy przygodowych, przygotowywanych przez uczestników.

Gra nie wymaga specjalnych inwestycji infrastrukturalnych, wystarczą istniejące zasoby noclegowe, urządzenia sportowe i rekreacyjne.

Organizacja

Adaptacja istniejącego ośrodka usług turystycznych do roli centrum recepcyjnego dla uczestników gry.

Adaptacja miejsc plenerowych w otoczeniu ośrodka lub w beskidzkich lasach i dolinach, gdzie nie brak tajemniczych miejsc i wnętrz naturalnych dla realizacji tej gry.

Efekty

Rozwój oferty turystycznej dla młodszych segmentów rynku.

7.5.3. Projekty dla dzieci i młodszych nastolatków

Organizacja

- W programach produktowych: rozrywkowych, turystycznych, rekreacyjnych powinny znajdować się różnorodne propozycje dla dzieci i młodszych nastolatków.
- W ofertach kolonijnych, w programach „zielonych i białych szkół” rozsianych po całym Obszarze można zawierać zintegrowane pakiety atrakcji, organizowanych przez kilka ośrodków Obszaru (podział kosztów/generacja zysków).
- Programy produktów dziecięcych i dla nastolatków mogą łączyć różne propozycje już istniejące na Obszarze z nowymi produktami projektowanymi w tej Strategii - opisanymi w programach dla poszczególnych Gmin Obszaru.

7.6. Projekt Turystyczny Oplątek na Starosądeckim Rynku

Idea

Turystyczne Spotkanie Oplátkowe w najstarszym mieście Beskidu Sądeckiego.

Cel

Integracja środowiska Organizatorów turystyki Obszaru, promocja Obszaru w mediach i atrakcja turystyczna dla stałych i okazjonalnych gości .

Organizacja

- Uczestnicy: Klienci turystyczni, mieszkańcy Starego Sącza, Organizatorzy turystyki Obszaru, administracja Obszaru, dziennikarze, przedstawiciele parlamentu i rządu, przedstawiciele lobbingu itd.
- W programie:
 - spotkanie oplátkowe na Starosądeckim Rynku, a potem:
 - np. Koncert Oplátkowy – w formule składankowej i składkowej: występuje 6 artystów w imieniu 6 Gmin, a występ każdego artysty/zespołu fundują Organizatorzy turystyki z poszczególnych Gmin. Dodajmy: występ artysty markowego.

7.7. Programy istniejące – modernizacje, możliwości

Prezentujemy kilka przykładów wykorzystania lub modernizacji istniejących możliwości, w celu poszerzenia atrakcyjności oferty turystycznej Obszaru.

7.7.1. Nowy Sącz – możliwości współpracy

Nowy Sącz ma bardzo ciekawy artystycznie i różnorodny kalendarz kulturalny.

Należy zatem:

- wersja A – bądź dołączać tę ofertę do pakietów produktowych, w dziedzinie wypoczynku stacjonarnego, uzdrowskiego itp. i dowozić Klientów turystycznych do Nowego Sącza,
- wersja B – bądź w kooperacji z nowosądeckimi organizatorami prezentować niektóre imprezy lub ich części, w zależności od możliwości i potrzeb, na terenie 6 Gmin Obszaru - tam, gdzie są ku temu infrastrukturalne możliwości.

Na przykład:

- *Święto Dzieci Gór* – formuła tej pięknej imprezy jest na tyle pojemna i zasobna artystycznie, że może i powinna być rozszerzona na kilka Gmin Obszaru,
- Organizowane w Parku Etnograficznym w Nowym Sączu pokazy pt. „Odwiedziny u pradiadków na wsi” należy włączyć do oferty turystycznej Obszaru, a przede wszystkim do produktów kierowanych do dzieci i młodzieży,
- Do oferty turystycznej Obszaru można włączać inne projekty nowosądeckie: festiwale teatru, kabaretu, muzyki klasycznej i młodzieżowej, wystawy plastyczne itd.

7.7.2. Turystyczny Zlot im. Mjr. Juliana Zubka "Tatara"

Termin/miejsce

Wrzesień – Hala Łabowska /Łomnica Zdrój (org. PTTK "Beskid" Nowy Sącz).

Idea

Zbudowanie duże, międzynarodowej, tygodniowej imprezy turystów – górolazów z różnych krajów Europy, z dominantą młodzieży akademickiej.

Możliwości

- Poszerzenie programu zlotu o szlaki kurierów (ze wszystkimi inspiracjami stąd wynikającymi, o szlaki nocne, ekstremalnie trudne trasy i warunki itd.),
- Integracja z programem Festiwalu w Drodze Wojtka Bellona (patrz: program dla Piwnicznej) lub z programami Jesieni Popradzkiej (karnawału jesiennego).

Organizacja

Korporacja Organizatorów turystyki z 6 Gmin i partnerzy zagraniczni – zwłaszcza organizacje studenckie.

7.7.3. Obyczaje religijne – nowe możliwości

Idea

Obyczajność i obrzędowość religijna Obszaru stanowi jego wyróżnik kulturowy – swoisty i zachowany w formie rzadko już spotykanej w Europie.

Organizacja

- Z zachowaniem szacunku dla treści religijnych i osób spełniających swoje obrządki można¹⁴ niektóre obyczaje i uroczystości włączać do programów turystycznych.
- Należy też podtrzymywać ich istnienie, wspomagać lub rekonstruować tam, gdzie zamierają.

Kilka przykładów:

- Bicie dzwonów na Anioł Pański - ten znak religijny, dźwięk dzwonu roznoszący się po górskich dolinach może stanowić szczególny znak kulturowy Obszaru.
- Majówki przy kapliczkach polnych - tradycja wciąż jeszcze „żywa” na Obszarze, nie mniej, tam gdzie „zamiera” należy ją chronić i podtrzymywać, zachęcać Mieszkańców do udziału, także w strojach regionalnych.
- W Muszynie od 1936 r. istnieje tradycja grania „majówek” spod „baszty”. Warto taki element kulturowy uwypuklić przez włączenie do systemu informacji turystycznej, ubranie trębacza w strój regionalny itd. Ponadto jak podaje *Almanach Muszyny 2003*: „Jesteśmy świadkami nowej tradycji, jeden z mieszkańców *folwarku* gra "majówki" na trąbce, ze swojego wzgórza”.

uwaga

Takie elementy kulturowe należy objąć troskliwą ochroną i pomocą, jeżeli zanikają. Są ważne, bez względu na jakość artystyczną, dla zachowania tożsamości kulturowej Obszaru, tworzą wyraziste znaki kulturowe. Dzisiaj nierzadko lekceważone i zbywane - za lat kilka bezcenne i poszukiwane.

¹⁴ Znane w Polsce imprezy, konkurs Palm Wielkanocnych w Lipnicy Murowanej, czy procesja Bożego Ciała w Łowiczu są tyleż zjawiskami religijnymi i folklorystycznymi, co atrakcjami turystycznymi i komercyjnymi pospołu. Jakkolwiek na nie nie patrzeć, oba zjawiska „wyrósły” z obrzędowości religijnej, lecz pełnią dzisiaj nie tylko religijne role.

7.8. Projekty wspierające rozwój turystyki aktywnej

Turystyka wędrowna

Zalecenia/działania

Zorganizowanie trójkąta współdziałania na rzecz rozwoju i organizacji górskiej i rekreacyjnej turystyki pieszej Obszaru, z udziałem:

- Zarządu Popradzkiego Parku Krajobrazowego,
- Dyrekcji Lasów Państwowych – Nadleśniczych,
- Organizatorów turystyki, wypoczynku pobytowego i uzdrowiskowego.

Cele/efekty

- Ustalenie zasad współpracy przy organizacji i rozwoju turystyki krajobrazowej, wędrowniej,
- Wyposażenie szlaków beskidzkich w infrastrukturę wypoczynkową, zgodną z estetyką regionalną, z wykorzystaniem materiałów naturalnych, jak: drewno, kamień, rośliny itp.
- Ujednolicenie i uproszczenie oznakowania szlaków turystycznych w terenie, na mapach i we wszelkich wydawnictwach promocyjnych, publikowanych przez różnych wydawców.

Turystyka rowerowa

Działania

- Organizacja tras o różnym stopniu trudności, zaopatrzonych w odpowiednią infrastrukturę i obsługę,
- Zintegrowana promocja wszystkich tras Obszaru: akcentowanie powiązań i atrakcyjności, skali trudności, infrastruktury towarzyszącej, atrakcji rozrywkowych Obszaru itd.
- Organizacja systemu obsługi turystyki rowerowej: ochrona sprzętu, parkingi rowerowe, przechowalnie bagażu i sprzętu, organizacja internetowego systemu wypożyczania i odbioru rowerów, tak, żeby Klient mógł zostawiać rower tam, gdzie zakończył wędrowkę, a nie wracał do punktu wyjścia.

Kajakarstwo popradzkie

Walory sportowe i krajobrazowe rzeki Poprad oraz istniejące spływy kajakowe są dobrym zaczynem do rozwoju tej dziedziny turystyki aktywnej. Wiele będzie zależało od zasobności i czystości rzeki. Zważywszy jednak dynamikę rozwoju infrastruktury komunalnej oraz programów ochrony środowiska naturalnego można w przewidywalnym horyzoncie czasowym określić termin pełnej odnowy czystości tej pięknej rzeki.

Działania/zalecenia

- Organizacja przystani kajakowych – od Starej Lubovni do Starego Sącza, z odpowiednią infrastrukturą, w tym: wypożyczalnie sprzętu, campingi lub *pensjonaty kajakarskie* itd.
- Przygotowanie odpowiednich atrakcji sportowych i rekreacyjnych, uzupełniających ofertę w czasie pobytu kajakarzy na lądzie.
- Integracja różnych form turystyki aktywnej w pakiet produktowy zawierający atrakcje *lądowe i wodne*: np. łączenie spływu kajakowego z rajdami konnymi, czy rowerowymi.

Jeździectwo

- wersja A: rozwój jeździectwa w ośrodkach i stanicach,
- wersja B: rozwój jeździectwa wędrownego, z opcją:
 - sezon letni - jeździectwo rekreacyjne, ogólnodostępne,
 - sezon zimowy i przelomy pór roku - jeździectwo wyczynowe.

Organizacja

- Organizacja sieci ośrodków konnych obejmującej Obszar tak, by można było wędrować szlakami beskidzkimi od stancji do stancji - *nie zsiadając z siodła*.
- Przygotowanie atrakcyjnych imprez wspomagających ten produkt oraz integracja z programami projektowanymi dla innych produktów Obszaru.
- Organizacja przynajmniej jednego w każdej Gminie ośrodka jeździeckiego o wyczynowej i popularnej ofercie programowej

Narciarstwo turystyczne

Idea

- Zbudowanie sezonu zimowego dla narciarstwa turystycznego, klasycznego o frekwencji i różnorodności oferty dorównującej narciarstwu zjazdowemu.
- Wykorzystanie niezwykłej urody pejzażu zimowego Beskidów do rozwoju turystyki naturalnej - narciarskiej.

Inspiracje

- Walory krajobrazowe Beskidu Sądeckiego, różnorodność tras obecnych i możliwych do wytyczenia, atrakcyjne widokowo (zwłaszcza zimą) szlaki grzbietowe powyżej 900 m n.p.m.
o niewielkich różnicach wzniesień, łatwych podejściach i łagodnych zjazdach.
- Ośrodki narciarskie Piwnicznej, Krynicy Zdrój, Wierchomli, Tylicza (także: budowane i projektowane w Dolinie Łosie, gm. Łabowa i w Szczawniku, gm. Muszyna) są zlokalizowane przy turystycznych szlakach narciarskich..
- Popularność i sukces komercyjny organizatorów tego typu narciarstwa w Skandynawii, Kanadzie, Szwajcarii, Francji, Austrii, USA.

Organizacja /Inwestycje

- Podobnie, jak jeździectwo wędrowne, narciarstwo turystyczne wymaga utworzenia sieci współpracy ośrodków recepcyjnych (np. istniejące schroniska, ośrodki narciarskie itd.) rozlokowanych w pobliżu szlaków narciarskich. Trasy powinny być tak zorganizowane, żeby turysta - narciarz, wytrawny, czy też początkujący mógł wędrować od stacji do stacji tempem i trasą stosowną do swoich umiejętności.
- Dla narciarstwa turystycznego bardzo atrakcyjne są szlaki grzbietowe, położone pod szczytami beskidzkimi. Należy, zatem zainstalować nowe wyciągi krzeselkowe, przeznaczone dla tej dyscypliny, ułatwiające turystom w każdym wieku, dostęp do widokowych szlaków grzbietowych. Wyciągi powinny być zlokalizowane na terenie gminy Stary Sącz: na początku pasma Makowicy/Jaworzyny, a drugi Radziejowej, by stanowiły północne bramy - punkty wyjścia na szlaki narciarskie i trasy spięte po południowej stronie Obszaru z ośrodkami narciarskimi w Piwnicznej, Muszynie, Krynicy, czy w budowanym ośrodku narciarskim w Dolinie Łosie (gm. Łabowa).

Wędkarstwo

Działania

Opracowanie programu odnowy wędkarstwa popradzkiego z udziałem wszystkich partnerów - organizatorów tej dziedziny i ustalenie racjonalnego planu działania.

Cele/Efekty

- Odnowa rybostanu i odzyskanie zaufania wędkarzy do wód popradzkich i potokowych Obszaru.
- Współdziałanie polskich organizacji wędkarskich z partnerami na Słowacji.
- Odnowa wędkarstwa muchowego, które cieszy się dużą popularnością w Polsce i Europie i może stanowić ważny element gospodarki turystycznej w tym zakresie.

Argumenty

- Przywrócenie wędkarstwa muchowego, to, jakby uzyskanie certyfikatu czystości wód Obszaru, co ma znaczenie promocyjne/marketingowe.
- Brak zintegrowanych i racjonalnych działań w tym zakresie może pozbawić Obszar obecności ważnej grupy turystycznej, która za czasów świetności rybostanu i wędkarstwa na Obszarze Produktu tworzyła liczną grupę turystów długopobytowych.

Turystyka wiejska, ekologiczna

Rozwój tej dziedziny turystyki na terenie Obszaru zintegrowanego produktu *Perły Doliny Popradu* jest możliwy w wielu formach i miejscach. Projekty dla tej dziedziny turystyki zamieszczamy

w każdym programie rozwoju gospodarki turystycznej Gmin, partnerów tej Strategii. Te dziedziny to:

- **agroturystyka** – wypoczynek w gospodarstwach o tradycyjnych metodach produkcji rolnej, udział w życiu wiejskim i zajęciach gospodarskich itd.
- **ekoturystyka** – wypoczynek wiejski, forma możliwa w większości wsi Obszaru, położonych w otulinie Popradzkiego Parku Krajobrazowego,
- **eko-agroturystyka** – połączenie agro i ekoturystyki, wypoczynek w gospodarstwach kultywujących tradycyjne formy produkcji i przetwórstwa żywności.

Bariery rozwoju

Niski standard i estetyka (w tym: architektura budynków) gospodarstw wiejskich oraz zakłócenia pejzażu rustykalnego przez chaotyczną zabudowę den i zboczy dolin górskich.

Działania

- Integrowanie Organizatorów tej formy turystyki wokół programów ochrony krajobrazu kulturowego, podnoszenia standardów gospodarstw agroturystycznych i wiejskich pensjonatów, estetyki małej i dużej architektury wiejskiej oraz tworzenia atrakcyjnych programów pobytowych dla Klientów.
- Wsparcie wszelkich form modernizacji bazy materialnej i poszerzania gamy usług w tej dziedzinie z funduszy Unii Europejskiej.

7.8.1. Program Sportowe Stacje Doliny Popradu

Argumenty

- W każdej Gminie zintegrowanego Obszaru istnieje specjalizacja sportowa, w oparciu o istniejące warunki terenowe i rozwiniętą kulturę jakiejś dyscypliny sportu (w tym: kadra sportowa wyczynowa, zasoby zdolnej młodzieży, kadra szkoleniowa i baza materialna - urządzenia techniczne sportowe).
- Organizatorzy tych usług mogą, zatem uzgodnić specjalizacje sportowe dla poszczególnych Gmin, tak żeby stworzyć komplementarny system usług obejmujący, jak najwięcej dziedzin sportu i turystyki aktywnej młodzieżowej i dorosłych.
- Baza i kadra lecznicza, specjaliści rehabilitacji i odnowy biologicznej - rozbudowana w trzech (na 6) Gminach Obszaru: Krynicy Zdroju, Muszynie i Piwnicznej Zdroju.
- Różnorodność istniejącej i projektowanej w tej Strategii oferty turystyczno-sportowo-rekreacyjnej Gmin Obszaru.
- Wzrastająca wśród młodzieży „epidemia” wad postawy, schorzeń kręgosłupa i ogólne zaniedbanie kultury fizycznej stawia problem edukacji sportowej w rzędzie priorytetów polityki społecznej w skali narodowej, w rzędzie problemów ekonomicznych, wynikających z konsekwencji niskiej higieny fizycznej pokolenia wstępującego. W tym kontekście projekt wpisuje się nie tylko w programy aktywizacji turystycznej Obszaru, ale też w programy zapobiegania schorzeniom cywilizacyjnym społeczeństwa polskiego. Może, więc być finansowany z wielu źródeł wspomagających takie działania.

Argument promocyjny

Obszar zintegrowanego produktu ma wysokie kwalifikacje klimatyczne i pozytywne działanie zdrowotne (tu: wody mineralne lecznicze, wzmacniające zasoby życiodajnych pierwiastków w organizmie, borowiny) i rozwinięty system usług rehabilitacyjno - leczniczych do wzmacniania kondycji fizycznej oraz profilaktyki zdrowotnej młodzieży i osób w każdym wieku i sprawności ruchowej.

Idea

Zbudowanie na terenie Obszaru zintegrowanego programu rozwoju kultury fizycznej i turystyki aktywnej wśród młodzieży i dorosłych.

Organizacja treningu, wypoczynku, rehabilitacji i edukacji sportowej, młodzieży polskiej i zagranicznej.

Tworzenie ośrodków szkoleniowych dla młodzieży (z wykorzystaniem bazy materialnej i kadry szkoleniowej istniejącej) - na poziomie wyczynowym, amatorskim, ale przede wszystkim, jako system usług profilaktycznych sportowo - turystycznych - wpisanych w narodowy program zapobiegania niskiej zdrowotności młodzieży (higieny fizycznej) - co już dzisiaj staje się zadaniem pilnym i priorytetowym.

Upowszechnianie kultury fizycznej i turystyki aktywnej oraz kształtowanie mody na zdrowy styl życia wśród młodzieży.

Program

Realizacji tego programu służy wiele projektów opracowanych i zaproponowanych w programach dla poszczególnych Gmin zintegrowanego Obszaru.

W programie dla każdej Gminy przedstawiamy propozycje organizacji usług w tej dziedzinie: na poziomie wyczynowym - specjalistycznym i rekreacyjnym - ogólnodostępnym, z mocnym akcentem na ludyczny charakter - atrakcje rozrywkowe.

Proponujemy szereg imprez (w formule: wyczynowej, rekreacyjnej oraz rozrywkowo - festynowej), które stanowią atrakcyjne uzupełnienie każdej oferty turystycznej dla szerokiego spektrum odbiorców. Projektowane imprezy (o zasięgu międzynarodowym np. *projekt Igrzyska Sportowe i Zdrowe Bez Dopingu*, czy ogólnopolskim - większość pozostałych projektów) są również częścią systemu promocji Obszaru zintegrowanego Produktu - promocji przez wydarzenia (events) oraz podstawą do budowania wszelkich form lobbingu na rzecz idei naczelniej: zbudowania na terenie Obszaru zintegrowanego Produktu najważniejszego w Polsce komplementarnego centrum usług sportowo - wypoczynkowych młodzieży - *Sportowe Stacje Doliny Popradu*.

W większości nasze propozycje korespondują ze stanem istniejącym i z programami rozwoju, zapisanymi i realizowanymi w strategicznej polityce społeczno - gospodarczej Samorządów.

Proponujemy - jako materiał wyjściowy - podział specjalności pomiędzy 6 Gminami zintegrowanego Obszaru. Ta propozycja jest tylko modelem i niczego nie przesądza - o podziale funkcji, programie dyscyplin i zasadach współpracy będą decydować Organizatorzy tej dziedziny usług.

Krynica Zdrój - narciarstwo zjazdowe - tenis - hokej - pływanie

Łabowa - sporty naturalne - biegi terenowe i górskie - narciarstwo zjazdowe

Muszyna - piłka nożna - siatkówka - narciarstwo zjazdowe

Piwniczna Zdrój - narciarstwo zjazdowe - kolarstwo górskie - biegi górskie - lotniarstwo

Rytro - sporty walki (Akademia Rycerzy Górskich) - narciarstwo klasyczne,

Stary Sącz - tenis stołowy - kajakarstwo górskie - narciarstwo turystyczne - lotniarstwo.

Większość dyscyplin związanych z konfiguracją terenu nie jest sztywno przypisana poszczególnym Gminom. Na przykład narciarstwo turystyczne, biegi na raketach śnieżnych, kolarstwo górskie czy biegi terenowe mogą być rozwijane na całym Obszarze, w stopniu równie intensywnym, jak jest rozwijane narciarstwo zjazdowe i baza usługowa.

Podobnie sporty wodne, w zakresie, na jaki pozwala stan wody rzeki Poprad.

Dla wszystkich Gmin opracowaliśmy modelowe projekty rozwijania form turystyki aktywnej, wsparte szeregiem pomysłów na nowe konkurencje o różnym stopniu kwalifikacji sportowych i elementów rekreacyjno - rozrywkowych (np. *Trójbój Beskidników, Golf Ryterski, Rzuty Karne Bezkarne, Dryndania, Spływy na Kłodach, Narciarstwo Potokowe* i wiele innych), o mocnym akcencie na dostępność dla wszystkich generacji Klientów, bez reglamentacji grup odbiorców.

Te trzy elementy:

1. sport (naturalny i z użyciem urządzeń technicznych),
 2. turystyka aktywna
 3. zabawy sportowe młodzieży
- tworzą zintegrowany model programu *Sportowe Stacje Doliny Popradu*.

Program nie jest przypisany jednemu segmentowi rynku usług turystycznych, jest dostępny dla wszystkich Klientów turystycznych i może stanowić uzupełnienie każdego programu produktowego, w różnych dziedzinach turystyki.

7.8.2. Projekt Rowerowa Trasa Popradzka

Idea

Trasa rowerowa wzdłuż rzeki Poprad, od Rytra, przez Piwniczną do Żegiestowa i Muszyny - włączona w projektowane kładki piesze, łączące polską i słowacką stronę Doliny Popradu.

Forma

- trasa położona w korycie Popradu, kamienna, wyłożona piaskowcem (nie asfaltowana!),
- w zimie trasa może służyć za szlak narciarstwa turystycznego, jeździectwa wędrownego, czy kolarstwa górskiego, w odmianie zimowej.

Możliwości programowe

Można organizować różne formy wyścigów, wykorzystując specyficzne położenie trasy i kontekst rzeki: np. wyścigi z flisakami, wyścigi z pociągiem na trasie Piwniczna Zdrój – Żegiestów i inne.

Inwestycja

- wytyczenie i utwardzenie trasy z wykorzystaniem budulca miejscowego,
- obsadzenie trasy niską roślinnością.
- zbudowanie połączeń z istniejącymi trasami komunikacyjnymi i projektowanymi kładkami nad Popradem, łączącymi polską i słowacką stronę Doliny Popradu.

7.8.3. Projekt Mistrzostwa Rodzin Sportowych

Formuła programowa

- Impreza dla szerokiej publiczności z dużymi możliwościami programowymi, komercyjnymi i promocyjnymi.
- Reguła: zabawy sportowe, rekreacyjne i wyczynowe w różnych wariantach i stopniach trudności: dla rodzin trzypokoleniowych, czy dla każdego pokolenia osobno. Wynik rodzinnej drużyny to suma rezultatów reprezentantów poszczególnych pokoleń.

Możliwości tkwiące w programie pozwalają na:

- organizację imprezy: w wersji A – letniej, w wersji B – zimowej,
- organizację wielu komercyjnych imprez towarzyszących,
- uzyskanie promocji w mediach telewizyjnych, nawet transmisji bezpośredniej, jeżeli Organizator nada imprezie atrakcyjny charakter i zapewni udział znanych postaci.

Szczególną atrakcją promocyjną i widowiskową, dla publiczności takich imprez może być udział - „znanych z telewizji” rodzin aktorskich, dziennikarskich, osób publicznych - popularnych i lubianych.

7.8.4. Projekt Igrzyska Sportowe i Zdrowe - Bez Dopingu

Idea

Międzynarodowe zawody rekreacyjne, w różnych odmianach sportów i turystyki aktywnej dla ludzi nie używających dopingu.

Inspiracja

Doping opanował sport bez reszty. Nie ma już właściwie dyscypliny wolnej od chemicznego wspomaganie. Organizacja imprez amatorskich i wyczynowych dla ludzi nie używających dopingu może spotkać się z życzliwością wielu środowisk i uzyskać szeroki rezonans medialny. A nadto, program imprezy zawiera duży potencjał komercyjny.

Formuła programowa

- Formuła imprezy zawiera potencjały do zbudowania przedsięwzięcia o dużej skali, masowym uczestnictwie i zainteresowaniu mediów. W dalszej części przedstawiamy kilka wariantów konkurencji, które pokazują możliwości, ale nie wyczerpują zasobów inspiracji.
- Projekt może mieć charakter całoroczny i składać się z serii cyklicznych imprez organizowanych (pod wspólnym hasłem i wspólnej formule) na całym Obszarze oraz
 - dwóch kulminacji: wersja A - Letnia lub wersja - B Zimowa Olimpiada Bez Dopingu. W programie: zestaw konkurencji (wyczynowych i amatorskich, ekstremalnych i rekreacyjnych) stosownie do możliwości Organizatorów i warunków Obszaru.
- Każda Gmina organizuje konkurencje dobrane stosownie do warunków naturalnych posiadanych urządzeń sportowych i turystycznych oraz możliwości finansowych - z wykorzystaniem prezentowanych w dalszej części Strategii pomysłów i programów turystyki aktywnej dla poszczególnych Gmin Obszaru.

uwaga

Przy organizacji tak skomplikowanego i kosztownego przedsięwzięcia niezbędna jest pomoc ludzi znanych i cenionych w środowisku sportowym, gospodarczym, czy politycznym, którzy będą stanowić lobbing projektu - „przyciągać” media telewizyjne, sponsorów i mecenat międzynarodowych organizacji sportowych, np. MKOL, wspierających rozwój sportu bez chemicznego wspomaganie.

Przedstawiamy kilka przykładów konkurencji, imprez i festynów, które mogą być włączone do programu *Igrzysk Sportowych i Zdrowych - Bez Dopingu*, ale mogą też funkcjonować, jako samoistne programy wzbogacające ofertę turystyczną Obszaru.

Trójbój Beskidników

Idea

Masowa impreza turystyczno-sportowa o formule nawiązującej do popularnych triathlonów, trzech różnych konkurencji, następujących po sobie.

Inspiracje

Sprawność fizyczna tzw. *Beskidników*, zbójników grasujących w Beskidzie Sądeckim przed wiekami.

Formuła

- Termin – kilka razy w roku (na ile będzie chętnych i starczy zapachu Organizatorom),
- Wersja wyczynowa (ekstremalna) i dla amatorów – wersja rekreacyjna.

Konkurencje: przykłady

- Wersja wyczynowa:
 - bieg Popradem pod prąd – przynajmniej 5 kilometrów (np. między Rytrzem a Piwniczną),
 - wyścig rowerowy po beskidzkich szlakach,
 - na koniec: 15 kilometrów jazdy konnej...
- Wersja rekreacyjna:
 - zjazd saneczkarski na torach grawitacyjnych w Żegiestowie (zobacz: projekty dla Żegiestowa) lub tam, gdzie takie tory zostaną wybudowane,
 - bieg dookoła Kicarza lub Góry Parkowej, Parku Makowica itd.,
 - spływ kajakowy z Muszyny do Rytra.

Górskie Wyścigi Szczudlarzy

Idea

Wyścigi szczudlarzy trasami góorskimi, w wersji: ekstremalnej, rekreacyjnej i dla początkujących.

Przykład

- Wyścig Stary Sącz – Rytro – w ramach festynu ludycznego np. *Mieszczanie Piwniczanie contra Rycerze Ryterscy*. Formuła:
 - w wyścigu biorą udział dwie ekipy po 99 zawodników w różnym wieku – kobiety i mężczyźni, grupy startują równocześnie ze swoich miejscowości, wygrywa ekipa, która szybciej i w całości dojdzie do miejscowości przeciwnej.
 - przynajmniej połowę zawodników w ekipach muszą stanowić turyści, letnicy, zimownicy itp.

Podobne wyścigi można organizować w wariacie: *Starosądecczanie contra Ryterscy*, czy *Krynicy kontra Harniki Muszyńskie*, a w Łabowej mogą rywalizować ze sobą reprezentacje poszczególnych Dolin Łabowskich.

Biegi Dolinowe

Formuła

Trasy Biegów Dolinowych przebiegają dnami dolin, następnie drogami leśnymi i górskimi zboczami przechodzą do drugiej doliny. Taka konfiguracja terenu Beskidu Sądeckiego umożliwia organizację różnych wariantów atrakcyjnych tras biegowych latem, a zimą organizację wyścigów na rakietach śnieżnych, czy nartach biegowych.

Wspinaczka na sztucznych ścianach ... w naturalnym otoczeniu

Idea techniczna

Proponujemy instalować na Obszarze kilka **sztucznych ścian wspinaczkowych, ale zlokalizowanych w naturalnym otoczeniu Beskidu Sądeckiego**: lasów, wąwozów potokowych, ścian skalistych - łączących trudności projektowane przez człowieka z naturalnymi przeszkodami.

Przeznaczenie

Wspinaczka wyczynowa i rekreacyjna.

Organizacja

- Ściana czynna o każdej porze roku, w różnych warunkach atmosferycznych.
- Precyzyjny system zabezpieczeń i monitoring elektroniczny.
- Wzór – ściana wspinaczkowa w Nowym Sączu.

7.9. Wydawnictwa, przewodniki, mapy

Przedstawiamy przykłady kilku wydawnictw z zakresu informacji turystycznej, wiedzy o Obszarze, historii, wspomagających rozwój produktów turystycznych i dochody organizatorów turystyki - pozostałe propozycje w tej dziedzinie znajdują się w programach dla poszczególnych Gmin Obszaru.

Mapy

- mapa historyczna i współczesna Obszaru zintegrowanego produktu, w jednym woluminie – atlasie, porównanie, tego, co było, z tym, co jest,
- na jednej stronie mapa przedwojenna 1:25 000 Wojskowego Instytutu Geograficznego, a na przeciwległej współczesna mapa, z dużą ilością informacji turystycznej,
- mapy przeznaczone do konkretnych produktów,
- mapy Obszaru – z dominacją treści turystycznej – informacyjnej.

Przewodniki

- zawsze w dwóch językach: polski i angielski/niemiecki/rosyjski itd.,
- mniej historii politycznej, więcej historii ludzi, życia, obyczaju,
- przewodniki segmentacyjne, specjalistyczne, produktowe: o poszczególnych dziedzinach turystyki, atrakcjach, formach wypoczynku i lecznictwa uzdrowiskowego,
- przewodnik po niebie nad Doliną Popradu – książka z popularnonaukowym opisem nieba w różnych porach roku,
- Kolejowy przewodnik po Dolinie Popradu - w wersji książkowej oraz multimedialnej: CD i DVD, zawartość:
 - opis trasy kolejowej od Krakowa do Muszyny/Krynicy,
 - opis historyczny – znane postacie, które jeździły koleją, zdjęcia i sztychy starych wagonów, lokomotyw, stacji, sztychy mody retro pociągowej/podróżnej,
 - opis współczesnych widoków „za oknem”: co widać na ziemi i niebie, opisy astronomiczne nieba widzianego z okien pociągu: zimą latem i jesienią.

Przewodniki elektroniczne:

- przewodniki na video-dyktafonach: wypożyczanych u Organizatorów produktu lub osobiste, do których można dokupić dysk z przewodnikiem po Obszarze,
- przewodniki dla użytkowników GPS – turystyka *technologiczna* XXI w.

Słownik Górali Sądeckich i Łemków

Słownik podstawowych wyrażeń gwarowych i zwrotów, także nazwy potraw regionalnych i składników, strojów i sprzętów.

8 Charakterystyka potencjału turystycznego Miasta i Gminy Krynica-Zdrój

Uwaga ogólna

W charakterystyce potencjału turystycznego wszystkich Gmin Obszaru pomijamy streszczenia analiz i opracowań znanych Partnerom Strategii, ale uwzględniamy je w opracowaniu koncepcji produktów turystycznych.

Skupiamy się natomiast na tych cechach i walorach społeczno-gospodarczych Gmin, które stanowią inspirację lub grunt do budowania nowych produktów turystycznych projektowanych w tej Strategii.

Nie pomijamy słabości, które wymagają naprawy lub modernizacji, zwłaszcza w zakresie środowiska kulturowego i przyrodniczego oraz niewykorzystanych potencjałów organizacyjnych.

Uwzględniamy w analizie, ale pomijamy streszczanie, prac obowiązkowych i podstawowych, realizowanych przez Samorząd oraz na jego zlecenie, które posłużyły do sformułowania misji zrównoważonego rozwoju Miasta i Gminy Krynica Zdrój:

rozwój społeczny i ekonomiczny przez budowę rentownej gospodarki turystycznej: uzdrowiskowej, wypoczynkowej i rekreacyjnej.

W przypadku Gminy Krynica Zdrój, opracowaniem, do którego nawiązujemy bezpośrednio jest Strategia aktywizacji gospodarki turystycznej Krynicy z 2001 r.¹⁵

Podstawowe dane statystyczne:

- powierzchnia¹⁶ Gmina 146 km² - Miasto 40 km²,
- ludność: Gmina - 18 200 , Miasto - 12 546,
- sołectwa: Berest, Czarna, Mochnaczka Niżna i Wyżna, Muszynka, Piorunka, Polany, Tylicz.

¹⁵ *Kierunki aktywizacji gospodarczej Gminy Uzdrowiskowej Krynica Zdrój poprzez rozwój produktu turystycznego* – opr. dr T. Burzyński, współpraca: dr S. Sacha, mgr B. Rucka, opr. na zlecenie Gminy Uzdrowiskowej Krynica Zdrój 2001 r.

¹⁶ Na podstawie informacji z UMiG Krynica Zdrój.

8.1. Charakterystyka społeczno - gospodarcza i dominujące formy turystyki

Atuty społeczno-gospodarcze

- znana marka na rynku uzdrowisk i wypoczynku zimowego (ośrodki narciarskie w Słotwinach – Czarnym Potoku i Tyliczu),
- ponad 200 lat tradycji – najstarsza w Polsce rozlewnia wód mineralnych, „Zdrój Główny”, czynny od 1806 r.,
- doświadczenie w organizacji przemysłu uzdrowiskowego i turystycznego,
- przemysł leczniczy, wydobywczy i przetwórczy oparty na zasobach wód mineralnych i leczniczych, borowin i suchego gazu,
- przedsiębiorczość mieszkańców, związanych z obsługą ruchu turystycznego.

Inwestycje wspierające rozwój gospodarki turystycznej – plany Samorządu Krynicy-Zdroju (informacja UM)

- obwodnica samochodowa na trasie Powroźnik – Tylicz, przejście graniczne w Muszynie,
- Krynica Zdrój – park sportowo – rekreacyjny, przy hali lodowej, m.in: „akwapark” sezonowy/letni, basen otwarty i plac na koncerty plenerowe,
- Dolina Czarnego Potoku: tzw. miasteczko wodne, baseny letnie na terenie ośrodka "Gromady",
- II etap rozbudowy kolei gondolowej na Jaworzynie Krynickiej,
- kino Jaworzyna – modernizacja i adaptacja do funkcji widowiskowo – kongresowych,
- pływalnia kryta i tor saneczkarski,
- Muzeum Lecznictwa Uzdrowiskowego (postulat społeczny),
- rozwój turystycznych usług w Tyliczu,
- rozwój agroturystyki na obszarze Gminy.

Spoleczeństwo

Jednym z podstawowych potencjałów rozwoju gospodarki turystycznej Krynicy są wszechstronne

i doświadczane grupy specjalistów w zakresie:

- obsługi i organizacji usług leczniczych, uzdrowiskowych i wypoczynkowych,
- organizacji turystyki aktywnej, usług sportowo-rekreacyjnych, specjalistycznych usług komercyjnych i turystycznych kwalifikowanych (turystyka odnowy biologicznej, kosmetycznej tzw. turystyka ciała).
- organizacji kultury oraz środowisko kulturalne.

Charakterystyka bezrobocia w Mieście i Gminie¹⁷

Tabela 5 Statystyka ogólna

	ogółem/ % populacji	kobiety
Miasto	923 - 5%	458
Gmina	527 - 3 %	275
Razem	1450 - 8%	733

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Nowym Sączu – stan na 31.12.2002 r.

Tabela 6 Statystyka bezrobocia wg wieku

wiek	18-24	25-34	35-44	45-54	55-59
Krynica Zdrój-miasto	300	271	227	200	3
Krynica Zdrój-wioski	205	157	125	73	3
Razem	505	428	352	273	6

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Nowym Sączu – stan na 31.XII.2002 r.

Bezrobotni w wieku 18-34 = 933 stanowią 58% populacji bezrobotnych.

Tabela 7 statystyka bezrobocia wg wykształcenia

	Wykształcenie				
	wyższe	policealne i średnie zaw.	średnie ogólne	zawodowe	gimnazjum i mniej
Miasto	42	239	96	357	189
Gmina	7	103	26	233	158
Razem	49	342	122	590	347

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Nowym Sączu – stan 31.12.2002r.

¹⁷ Używamy uproszczonej nomenklatury, w której „Gmina” oznacza obszar wiejski.

Wnioski

Bezrobocie nie jest wysokie, niższe niż średnia powiatowa.

Strukturalnie wykazuje jednak niepokojące zjawiska:

- wysoki procent bezrobocia ludzi młodych, w wieku 18 do 34 lat, głównie absolwentów szkół średnich i policealnych,
- wysoki procent bezrobotnych z wykształceniem zawodowym.

Może to oznaczać m.in.:

- niewłaściwe profile kształcenia zawodowego, które należy dostosować do potrzeb rynku,
- brak pracy lub niechęć do podjęcia pracy,
- wykorzystanie opieki socjalnej i podejmowanie pracy w szarej strefie: w kraju lub za granicą.

Wniosek optymistyczny

Wysokie bezrobocie wśród absolwentów szkół technicznych i zawodowych oznacza, że istnieją zasoby praktycznie wykształconej kadry, która może stanowić potencjał pracowniczy dla Organizatora turystyki.

Gospodarka i infrastruktura

Najważniejsi pracodawcy

1. „Uzdrowisko Krynica Zdrój-Żegiestów S.A”– zatrudnia 490 osób (posiada: domy i urządzenia lecznicze, hotele o różnym standardzie, wszystkie pijalnie, ujęcia oraz rozlewnię wód mineralnych),
2. Rozlewnie wód mineralnych – 5 (1 w Tyliczu),
3. Publiczne, branżowe i prywatne zakłady usług leczniczych, sanatoryjnych, rehabilitacyjnych itd.
4. Budżet publiczny: oświata, administracja, usługi komunalne,
5. Budżet prywatny: 1765 firm i 108 spółek prawa handlowego.

Infrastruktura komunalna

Miasto – wodociągi 100%, kanalizacja 90%.

Gmina – wodociągi w 3 sołectwach, kanalizacja w 2 sołectwach.

Wnioski

- Widoczna dominacja Miasta, które skutecznie nadrobiło braki infrastrukturalne z lat 80 – tych.
- Rozproszenie zabudowy wiejskiej oraz trudny teren górski powodują, że organizacja i budowa kanalizacji i systemu utylizacji odpadów komunalnych należy do najdroższych inwestycji. Nie mniej są to inwestycje fundamentalne dla rozwoju gospodarki turystycznej poza Miastem.

Komunikacja

Gmina posiada połączenia samochodowe i kolejowe – krajowe i międzynarodowe oraz w pełni zorganizowany transport samochodowy prywatny.

Ponadto: niewielkie lądowisko dla śmigłowców na Krzyżówce, zarządzane przez administrację Wojskowego Szpitala Uzdrawiskowego.

Infrastruktura turystyczna

- Noclegi
12 000 miejsc w 140 hotelach, sanatoriach, domach wypoczynkowych i szpitalach leczniczych oraz 260 kwaterach prywatnych.
- Gastronomia
 - restauracje – 28,
 - kawiarnie – 36,
 - bary i tzw. mała gastronomia – 67.

Uwaga

Statystyka gastronomii wygląda zadowalająco, nieco inaczej jej forma. Poza wieloma przykładami pozytywnymi, od ekskluzywnych, w specjalistycznych ośrodkach, przez lokale w stylistyce salonu mieszczańskiego (Bulwary Dietla), lokale nawiązujące do stylistyki regionalnej, spotykamy przykłady negatywne, wymagające modernizacji i adaptacji.¹⁸

Urządzenia specjalne

- Kolej gondolowa – Jaworzyna Krynicka,
- Kolejka na Górę Parkową,
- Tor saneczkowy
- Sankostrada (metalowy tor, sanki, wózki),
- Rajskie zjeżdźalnie (Góra Parkowa).

Ośrodki narciarskie

Czarny Potok – Słotwiny – Tylicz.

Pijalnia i ujęcia wody mineralnej

- Zdrój Główny - Pijalnia Główna
- Zdrój Jana i Józefa – Zdrój Mieczysława - Zdrój Słotwinka

Sale koncertowe/widowiskowe/konferencyjne

- Sala teatralna w Pijalni Główniej,
- Kino „Jaworzyna” (przed gruntową modernizacją),
- Hala lodowa – do 3 000 miejsc.

¹⁸ Gastronomia Miasta i Gminy (i w dużej mierze całego Obszaru) – co przekracza ramy tego opracowania – wymaga osobnego „programu naprawczego”, a jej Organizatorzy powinni otrzymać specjalistyczną pomoc w zakresie adaptacji wnętrz, wizualizacji, menu itd. Przykładem pozytywnym jest wnętrze „Pizzerii Węgierskiej” przy Deptaku Zdrojowym, z zestawem starych sprzętów sportowych i zdjęć przedwojennej Krynicy – mankamentem: krzykliwe neony na dachu i ścianach stylowej, drewnianej willi pensjonatowej.

Urządzenia i usługi sportowe – wybór z bogatej oferty

- boiska do gier zespołowych, korty tenisowe, trasy biegowe, trasy rowerowe, urządzenia do gier świetlicowych, sale do ćwiczeń siłowych i gimnastycznych w wielu ośrodkach,
- basen otwarty, baseny kryte – 5,
- szkoły narciarskie i szkoły snowboardu, z licencjami PZN,
- paralotnie: organizacja lotów pasażerskich,
- Inline skater-hokej na łyżworolkach, treningi dla zaawansowanych i amatorów,
- wypożyczalnie rowerów, nart, sprzętu sportowego.

Dominujące formy turystyki

1. Usługi uzdrowskowe i wypoczynkowe, socjalne i komercyjne:

Podstawowe metody leczenia

Przyrodolecznictwo: wody lecznicze (kuracje pitne, kąpiele mineralne), gazy lecznicze – unikalne kąpiele gazowe suche, leczenie z użyciem borowiny: "Istotą leczenia uzdrowskowego jest kompleksowe postępowanie lecznicze polegające na stosowaniu fizjoterapii, psychoterapii i odpowiedniej diety leczniczej, a tylko w przypadkach niezbędnych farmakoterapii" cyt. za: Ewa Svejda-Hutnikiewicz, dyrektor ds. lecznictwa "Uzdrowska Krynica Zdrój -Żegiestów S.A. w: "Euroregion" nr 26/2003.

2. Zimowy wypoczynek i turystyka narciarska.
3. Krótkoterminowa turystyka indywidualna – (lato/zima).
4. Usługi rehabilitacji i odnowy biologicznej.
5. Turystyka kongresowa.

Osoby, instytucje, stowarzyszenia, środowiska biorące udział w rozwoju oferty turystycznej:

- Rada i Urząd Miejski Krynicy-Zdroju,
- Uzdrowska Krynica-Zdrój – Żegiestów S.A.,
- Rada Społeczno-Gospodarcza działająca przy Burmistrzu,
- Sołtysi 8 Sołectw: Berest, Czyrna, Mochnaczka Niżna, Mochnaczka Wyżna, Muszyna, Piorunka, Polany i Tylicz,
- Komitety osiedlowe Miasta,
- PTTK Oddział Krynica Zdrój,
- Centrum Kultury (instytucja gminna),
- Krynicka Organizacja Turystyczna,
- Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krynicy – Zdroju (Galeria „Pod Kasztanem”),
- Krynickie Towarzystwo Kulturalne im. Jana Kiepurcy,
- Krynickie Towarzystwo Fotograficzne,
- Muzeum Nikifora – Galeria Sztuki „Romanówka”,

- Biblioteka Miejska, „Krynickie Zdroje” – miesięcznik lokalny,
- Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji,
- Muzeum Turystyki Górskiej (Jaworzyna),
- Kluby sportowe (prywatne, publiczne, szkolne),
- Szkoły sportowe/narciarstwa/snowboardu/taekwondo,
- Krynickie Towarzystwo Hokejowe,
- Galicjanka Olympus Krynica Zdrój – sekcja inline skater hokeja,
- Kluby sportowe w Muszynie, Tyliczu, Polanach,
- Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej,
- Ochotnicze Straże Pożarne,
- Leśny Zakład Doświadczalny w Krynicy,
- Radio Echo.

8.2. Najważniejsze atuty przyrodniczo-kulturowe do rozwoju turystyki

Atuty przyrodnicze

- Rzeźba terenu

67 % pogórza, 25 % gór i 8 % dolin. Krynica Zdrój leży w niezwyklej dolinie otwartej od południa na kotlinę Muszynki, otoczonej z dwóch stron beskidzkimi górami, o nazwach, zachowujących pamięć kultury ludów tej ziemi: Wierszek, Kotylnice, Huzary/Czerteż, Szalone, Szwarcowa, Bradowiec, od zachodu – Żydówka, Bukowinki, Krzyżowa Góra, Bystry Wierch, Palenica, od północy, wewnątrz doliny krynickiej zamyka przełęcz Huta.

- Lasy

Zajmują ponad 55% powierzchni Gminy, zawierają bogate runo leśne (maliny, jeżyny, borówki), żyją w nich rzadkie ptaki: kruk i czarny bocian, gwarant czystości środowiska.

- Klimat

Leczniczy i orzeźwiający, zwłaszcza 200-300 metrów nad dnami dolin, (Krynica Zdrój leży na wys. 560 do 620 m n.p.m), powietrze zawiera dużo olejków eterycznych, które m.in. działają bakteriobójczo.

Nasłonecznienie 1483 g/rocznie¹⁹ ponad 130 godzin więcej niż przewidują europejskie normy dla uzdrowisk. Małe wahania temperatury, przyjazna wilgotność (ok. 80%). Najcieplejszym miesiącem jest lipiec, najbardziej słonecznym wrzesień. Śnieg zalega ponad 150 dni w roku, a pokrywa znacznie przekracza 0,5 m. Brak silnych wiatrów, poza „ryterskimi”, które wieją przez 20-25 dni w roku, na przełomach pór roku i wpływają na obniżenie dobrego samopoczucia.

uwaga

Mikroklimat leczniczy i nasłonecznienie – to ważne argumenty promocyjne.

- Naturalne kopaliny lecznicze

Zróznicowane zasoby wód mineralnych²⁰ i leczniczych od nisko zmineralizowanych szczaw (Jan/Józef), przez szczawy – zimne, szczawy alkaliczno-zimne po szczawy alkaliczne „Zuber” i wysoko zmineralizowane ponad 25 mg/l. W Krynicy 23 ujęcia (5 źródeł naturalnych, 18 odwiertów). Borowiny lecznicze – m.in. choroby reumatyczne, leczenie urazów kości i mięśni,

- Korzystne warunki klimatyczne i terenowe do uprawiania sportów rekreacyjnych i wyczynowych, na każdym poziomie umiejętności i potrzeb,
- Bogactwo szlaków rekreacyjnych/krajobrazowych i spacerowych wokół Miasta i w Gminie, długość ponad 163 km. W zimie niektóre szlaki służą jako trasy narciarstwa turystycznego (ski-turing²¹ - *nartur*).

¹⁹ Ibidem: Dorocki, s. 12

²⁰ Charakterystyka wód leczniczych i mineralnych zobacz: Dorocki Sławomir – *Monografia społeczno – gospodarcza Gminy Krynica Zdrój*, b.m.r.w (Krynica Zdrój 1998), (dalej: Dobrocki).

²¹ Proponujemy nową, polską nazwę dla narciarstwa turystycznego: *nartur*.

- Niezwykłej urody, niezurbanizowany, południowy obszar Gminy, od granic z Muszyną do przełęczy Tylickiej: dolina Muszynki między Tyliczem, a Powroźnikiem, doliny Mochnaczki, małe i niezamieszkałe doliny potoków, np. Borsuczna, Pusta.
- Obszar dawnej Łemkowiny w północno - wschodniej części Gminy z Berestem, Czyrną, Mochnaczkami, Piorunką, Polanami i Izbami.

Atuty kulturowe – historia, *genius loci*, zabytki

Miasto – Krynica-Zdrój

Inspiracje historyczne:

- Krzenycze, wieś lokowana 8 stycznia 1547 r., zasadźca Danko z Miastka (Tylicz), prawodawca biskup Maciejowski, prawa miejskie 1911 r.
- Krynica Zdrój, od połowy XIX w. skupiała elitę naukową, kulturalną, polityczną Galicji i innych zaborów, w okresie międzywojennym należała do najmodniejszych polskich kurortów, stanowiła kulturowy wzorzec uzdrowiska i wypoczynku.
- Tradycje wielokulturowe, trwające w *genius loci*: Łemków - Polaków - Austriaków - Węgrów itd.

Zabytki:

- kilka szlachetnie zachowanych przykładów architektury uzdrowiskowej, m.in. dzieła Niedzielskiego, Zawiejskiego, Mączyńskiego i pensjonatowych willi drewnianych przy Bulwarach Dietla, ul. Kościuszki i Piłsudskiego,
- Główny Park Zdrojowy na Górze Parkowej z pomnikiem proj. Gersona, ławką Kraszewskiego i figurą Matki Bożej (projektu Grottgera),
- Deptak Zdrojowy, zbiór różnych stylów i warstw kulturowych, w czym wyróżniają się charakterem pensjonaty *Witoldówka*, *Romanówka* i *Stary Dom Zdrojowy*,
- oryginalnym wyróżnikiem wnętrza miejskiego Krynicy-Zdroju są kwiaty, rezedy, klomby, pnącza i roślinność parkowa, utrzymana z najwyższą starannością.

Gmina Krynica-Zdrój

Tylicz

Duży potencjał turystyczny, złoża wód mineralnych, wyciągi narciarskie, zabytki architektury drewnianej, zachowany *genius loci* i metafizyka dziejów.

Niegdyś ważne miasto przygranicza polsko-węgierskiego, położone w miejscu: **spotkania kultur**, na prastarym szlaku handlowym, **spotkania gór** - Beskidu Sądeckiego, Beskidu Niskiego i Gór Czerchowskich, **spotkania potoków**: Muszynki i Mochnaczki.

Uwaga

Tylicz zasługuje na bardzo staranną kompozycję funkcji turystycznych, by prymat doraźnych interesów nie przysłonił istniejących możliwości, które inspirują do adaptacji z zachowaniem najwyższej staranności o dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe.

Relikty architektury łemkowskiej: cerkwie, budynki gospodarcze, założenia wsi nadpotokowych itd. W tym:

- Berest – drewniana cerkiew i cenny zespół ikon,
- Czyrna – cerkiew drewniana z końca XIX w.,
- Mochnaczka – cerkiew drewniana pw. Michała Archanioła, z częściowo zachowanym wyposażeniem z XVIII/XIX w.,
- Muszynka – cerkiew drewniana pw. św. Jana Ewangelisty z 1689 r., ikonostas i ambona barokowa po gruntownej konserwacji,
- Piorunka – cerkiew drewniana z 1798 r., posiada charakterystyczne zwieńczenia dachów oraz oryginalne wyposażenie z XVIII/XIX w.,
- Polany – cerkiew drewniana św. Michała Archanioła z 1820 r.

8.3. Najważniejsze imprezy w kalendarzu kulturalnym turystycznym i sportowym

Kultura

styczeń

- Międzynarodowy Festiwal Muzyki Gitarowej
- X Międzynarodowy Konkurs Gitarowy im. Cz. Drożdżewicza (org. Państwowa Szkoła Muzyczna w Nowym Sączu)

maj

- „Wielka majówka” - cykl koncertów (org. Centrum Kultury)
- „I spotkanie u wód” – 1-2 maja
- Przegląd Orkiestr Ochotniczych Straży Pożarnych (org. Centrum Kultury)

czerwiec, lipiec

- „Krynicki Festiwal Kultur Europejskich" (org. Krynicka Organizacja Turystyczna)
- Warsztaty Muzyczne laureatów międzynarodowych i polskich konkursów szkół muzycznych (org. Polskie Stowarzyszenie Pedagogów Pianistów)

lipiec/sierpień – imprezy cykliczne

- „Weekendy na Deptaku" - koncerty muzyczne (org. Centrum Kultury, UM)
- „Wieczory organowe" (org. Parafia NMP)
- „Jadą goście jadą..." – koncerty folklorystyczne na Deptaku (org. Centrum Kultury)
- „Śpiewać każdy może..." – festiwal piosenki kolonijnej (org. Centrum Kultury)

lipiec

- Letni Festiwal Muzyczny (org. Krynickie Towarzystwo Kulturalne im. J. Kiepur)
- Kurs Wokalistyki Operowej (org. Stowarzyszenie Pedagogów Śpiewu)
- Dni Miast Partnerskich (org. Krynicka Organizacja Turystyczna)
- Festiwal Orkiestr Dętych „Echo Trombity" (org. Centrum Kultury),

sierpień

- Letnie Dni Krynicy-Zdroju (org. UM)
- Europejski Festiwal im. J. Kiepur (org. UM)

listopad

- Turniej Wiedzy o Turystyce (org. PTTK o/Krynica-Zdrój)

grudzień, styczeń

- Powitanie Nowego Roku Na Deptaku Krynickim (org. Centrum Kultury, UM)
- Złot Turystyczny na Jaworzynie Krynickiej (org. PTTK o/Krynica-Zdrój)

Kongresy/konferencje

wrzesień

- Forum Ekonomiczne Polska – Wschód (org. Instytut Studiów Wschodnich-Warszawa)
- "Kongres budowlanców"

Turystyka (wybór z bogatej oferty)

kwiecień

- Wiosenny Rajd Rodzinny (org. PTTK o/Beskid)

maj

- Zlot Młodzieży Szkolnej – Jaworzyna Krynicka (org. PTTK o/Krynica-Zdrój)

czerwiec

- Rajd na Pograniczu Kultur Muszyna – Sulin (org. PTTK o/Krynica-Zdrój)

lipiec/sierpień

- „Wakacje z plecakiem” (wędrowki szlakami beskidzkimi, w soboty) (org. PTTK o/Krynica-Zdrój)

lipiec

- Rajd Szlakiem Cerkwi Łemkowskich (org. PTTK o/Krynica-Zdrój)

sierpień

- Rajd uzdrowiskowy – Muszyna Krynica Zdrój Żegiestów Złockie (org. PTTK o/Krynica-Zdrój)

wrzesień

- Rajd im. Romana Nitribitta – Beskid Krynicki – Czarny Potok (org. PTTK o/Krynica-Zdrój)

październik

- Rajd Szlakiem Kazimierza Pułaskiego (org. PTTK o/Krynica-Zdrój)

Sport (wybór z bogatej oferty)

styczeń/luty/marzec

- cykl imprez narciarskich (różni organizatorzy, m.in. Klub "Gondola"- Kolej Gondolowa S.A. - dla różnych grup wiekowych, na poziomie rekreacyjnym i wyczynowym, m.in.):
 - „Pogoń za lisem” – biegi narciarskie (org. PTTK o/Krynica-Zdrój)
 - Puchar Krynicy w Saneczkarstwie (org. Uczniowski Klub Sportowy „Parkowa”)
 - Puchar Europy w Snowboardzie (org. Polski Związek Snowboardu)
 - Narciarski Puchar Związku Banków Polskich

luty

- Turniej Hokejowy o Kryształowy Dżban Krynicy-Zdroju (org. MOSiR Krynica-Zdrój)
- Międzynarodowy Turniej Szachowy Leśników o Puchar Prezesa ZLP (org. ZLP)

marzec

- Narciarskie Mistrzostwa Polski Dziennikarzy (org. Stow. Dziennikarzy Polskich)
- Narciarskie Mistrzostwa Polski Amatorów (org. Ikaturo Kraków)
- Młodzieżowy Turniej Hokejowy o Puchar Zawadowskiego (org. MOSiR Krynica-Zdrój)
- Międzynarodowy Turniej Hokejowy Młodzieży o Puchar Burmistrza Krynicy-Zdroju (org. MOSiR Krynica Zdrój)
- Inline skater hokej - mistrzostwa Polski, juniorów, kobiet. Dyscyplina sportu zdobywająca na całym świecie coraz większą popularność

maj

- Zawody kolarskie dla dzieci (org. MOSiR).

czerwiec

- Międzynarodowy Turniej Koszykówki Dziewcząt (koszykówka uliczna) (org. Uczniowski Klub Sportowy „Jedynka”)

lipiec/sierpień – imprezy cykliczne:

- „Piłkarskie środy” (org. MOSiR)

lipiec

- MTB - mistrzostwa w kolarstwie górskim
- „Ja nie biorę, lecz wygrywam..”- biegi przeciw nałogom (org. Uczniowski Klub Sportowy „Zigi”)
- Zawody kolarskie dla dzieci (org. MOSiR)

sierpień

- Ogólnopolskie zawody na sankorolkach (org. Międzyszkolny Klub Sportowy „Parkowa”)
- Turniej Weteranów Tenisa (org. Uczniowski Klub Sportowy „Gem”)

wrzesień

- Mistrzostwa Małopolski w Kolarstwie (org. Klub Sportowy „Beskid”)
- Mistrzostwa Małopolski w Taekwondo (org. Klub Uczniowski „Arcus”)

8.4. Najważniejsze problemy i słabości²² (wg analiz własnych, informacji administratora Gminy, materiałów źródłowych – patrz: Bibliografia)

Finanse

- niski kapitał inwestycyjny – zewnętrzny,
- niewielkie zasoby inwestycyjne społeczności lokalnej.

Uzdrowisko

- konieczna reorganizacja usług uzdrowiskowych oraz ich modernizacja,
- konieczna jest zmiana funkcji gminy z uzdrowiska na kurort²³,
- dostosowanie oferty uzdrowiskowej do potrzeb rynku itd.,
- stan techniczny bazy uzdrowiskowej – konieczna modernizacja,
- „Lwigród” – wciąż niewykorzystany, obecnie na sprzedaż.

Za szczególne utrudnienie należy uznać brak ustawowego gruntu do podziału kompetencji między Samorządem Gminy i Zarządem Uzdrowiska oraz niewspółmiernie niski stopień dochodów Gminy z naturalnych bogactw przyrodoleczniczych oraz usług uzdrowiskowych. Nadzieje w tym względzie, budzi nowa ustawa o gminach uzdrowiskowych.

Układ komunikacyjny - samochodowy

Problemem Krynicy – Zdroju miasta jest nadmierne stężenie zanieczyszczeń komunikacyjnych i brak komunikacji obwodowej, a w centrum brak parkingu wielopoziomowego do schowania samochodów.

„Aby ograniczyć nadmierny hałas i spaliny zatruwające miasto uzdrowiskowe, należy wyprowadzić transport wód mineralnych (podkr. A.P) butelkowanych poza miasto. Obecnie kilkadziesiąt samochodów przejeżdża przez centrum uzdrowiska”.²⁴

²² Burmistrz Krynicy – Zdrój p. Emil Bodziony w wypowiedzi dla: „Euroregiony” nr 26/2003 powiedział m.in. „Odczuwamy bardzo boleśnie spadek liczby odwiedzających nas kuracjuszy, wczasowiczów, turystów. Sądzymy nawet, że gorzej już być nie może, zatem przed nami lata nieco tłustsze. Liczymy na pełniejsze portfele Polaków i powrót mody na leczenie uzdrowiskowej. (...) Nasze dążenia będą zmierzały do wyeliminowania „martwego” sezonu z Krynicy. Kluczem jest dalsze pogłębianie specjalizacji i rozbudowanie oferty leczniczej. (...) Polacy czują potrzebę dbania o zdrowie, ale nie wszystkich na to stać.”

²³ Postulat Krynickiej Organizacji Turystycznej,

²⁴ Wypowiedź Burmistrza Krynicy - Zdroju „Euroregiony” nr 26/2003

Prof. dr hab. Jerzy Chwastek (specjalista inżynierii środowiska AGH) proponuje rozwiązanie: budowę tuneli samochodowych: pod Krzyżówką i tunelu od Roztoki do Mochnaczki. (patrz także: program Nowa Komunikacja Obszaru).

Jest to rozwiązanie maksymalistyczne i racjonalne, zarówno z punktu widzenia organizacji ruchu samochodowego w terenie górzystym, jak i ochrony środowiska oraz ekspozycji walorów krajobrazu. Nadto: w kontekście rozwoju technologii i organizacji budownictwa tunelowego nie przedstawia większych problemów.

Natomiast - w skali finansowej przekracza możliwości nie tylko Partnerów Strategii, ale też narodowego budżetu w tej dziedzinie.

W tej sytuacji, rozwiązaniem jest realizacja istniejącego projektu organizacji obwodowej komunikacji samochodowej w dolinie Muszynki, na trasie od Powroźnika do Tylicza oraz projekt zaproponowany w tej strategii - organizacji transportu towarowego drogą kolejową.

Spoleczeństwo

- wysokie bezrobocie młodych ludzi w wieku 18 do 34 – 58 % bezrobotnych,
- średnia lub niska zasobność budżetów domowych,
- starzenie się społeczeństwa oraz migracja ludzi młodych,
- wymagająca modernizacji baza materialna oświaty,
- zachowawcza mentalność części społeczności Miasta i Gminy.

Kultura/rozrywka (wybrane przykłady)

- Hala lodowa – duże koszty utrzymania, nikłe możliwości organizacji funkcji widowiskowych,
- brak usług rozrywkowych o wysokim standardzie – warietés, nocnych klubów, kasyn itp.,
- niski standard kina Jaworzyna,
- brak usług rozrywkowych i rekreacyjnych dla młodzieży,
- brak sali widowiskowej, wielofunkcyjnej, zaopatrzonej w najnowsze technologie i aparaturę: widowiskową, teatralną, kongresową.

Zakłócenia krajobrazu kulturowego (wybrane przykłady)

- zakłócenia ładu przestrzennego w organizacji zabudowy miejskiej Krynicy i dolin miejskich: Słotwiny i Czarny Potok oraz pudełkowe budownictwo sanatoryjne i mieszkaniowe, które „wspięło” się na zbocza wąskiej doliny Kryniczanki i dominuje w krajobrazie kulturowym, nie wnosząc wartości estetycznych,
- duże²⁵, natrętne neony na dachach drewnianych i stylowych pensjonatów,
- brak stylowej koncepcji formy małej architektury: stałej lub sezonowej,
- nadmiar wielokolorowych „parasoli” z napisami: „lody”, „piwo”, w najbardziej prestiżowych miejscach Krynicy i w krajobrazie pozamiejskim, także na wierzchołkach górskich: np. Góra Parkowa, Jaworzyna Krynicka,
- ciężkie w formie i nie przystające do otoczenia pensjonatowej architektury mostki nad Kryniczanką,
- dominacja kolorowej kostki betonowej, na przemian z tzw. „dywanikami asfaltowymi” - jako wykładziny układów spacerowych.

²⁵ W szanującym się kurorcie reklama powinna być dyskretna i dystygowana. Nachalność daje przeciwny efekt – zakłóca ład przestrzenny i razi. Zwłaszcza że większość usług przy Deptaku nie potrzebuje reklamy – najlepszą reklamą jest...sama Krynica Zdrój i funkcje konsumpcyjne, dla których się tu przyjeżdża. Krynica Zdrój nie musi reklamować się w ...Krynicy – natomiast na zewnątrz, na rynku usług turystycznych tak, ale inaczej: elegancko i pięknie, jak przystoi Wielkiej Damie Polskich Uzdrawisk - określił A.P.

8.5. Ocena potencjału turystycznego

Potencjały pozytywne

- od 2001 roku Gmina Uzdrawiskowa Krynica Zdrój realizuje program aktywizacji gospodarczej przez rozwój produktów turystycznych,
- 200 lat tradycji uzdrawiskowej i turystycznej, to m.in. składnik marki Krynicy, rozpoznawalnej i cenionej na polskim rynku usług wypoczynkowych i uzdrawiskowych,
- rozwinięty sezon zimowy, m.in. dzięki inwestycjom w usługi narciarskie,
- rozbudowana baza hotelowo-wczasowa i profesjonalna kadra organizatorów różnych form lecznictwa uzdrawiskowego, wypoczynku, rekreacji i sportu,
- aktywność społeczna w zakresie organizacji gospodarki turystycznej: usług hotelowych i gastronomicznych,
- różnorodność urządzeń sportowych i rekreacyjnych wspierających rozwój turystyki aktywnej, letniej i zimowej.
- leczniczy klimat i walory krajobrazu podgórskich dolin i szczytów beskidzkich,
- *genius loci* i wciąż trwający powab Pierwszej Damy Polskich Uzdrawisk.

Słabości i negatywy

- nieład przestrzenny i architektoniczny w niektórych wnętrzach zurbanizowanych części Miasta i Gminy,
- „gaśnie” sezon letni – tradycyjnie mocna strona Krynicy – podtrzymywany przez system socjalnych usług sanatoryjnych i wypoczynkowych,
- niedostateczna pozycja na rynku komercyjnej turystyki uzdrawiskowo-wypoczynkowej,
- brak szerokiej i zróżnicowanej oferty rozrywkowej, brak tzw. sezonu kulturalnego: zimowego i letniego.

8.6. Obszary rozwoju produktów turystycznych Miasta i Gminy Krynica -Zdrój

Teza

Uwzględniając tradycję i markę Krynicy-Zdroju (zasoby społeczne i materialne, atrakcyjność krajobrazowo-przyrodniczo-kulturową wysokiej klasy) – można mówić o potencjale niewykorzystanym, wymagającym modernizacji, w zakresie usług uzdrowiskowych, rekreacyjnych i rozrywkowych.

Możliwości

Autorzy inspirującego opracowania *Kierunki aktywizacji gospodarczej Gminy Uzdrawiskowej Krynica Zdrój poprzez rozwój produktu turystycznego*²⁶ zdefiniowali najważniejsze obszary produktów turystycznych Miasta i Gminy, motywując wybór następująco: „przy dokonywaniu wyboru obszarów strategicznych rozwoju turystyki w gminie Krynica-Zdrój zdecydowano się przyjmować te kierunki strategiczne rozwoju turystyki, które służą bezpośrednio rozwojowi lokalnych produktów. W oparciu o priorytetyzację, która została dokonana przez członków Komitetu Rozwoju Gospodarczego, ustalono kolejność istniejących i nowych produktów turystycznych:

- Turystyka aktywna,
- Turystyka biznesowa,
- Turystyka zdrowotna,
- Turystyka przygodowa,
- Turystyka wiejska,
- Turystyka przygraniczna,
- Turystyka edukacyjna,
- Lecznictwo uzdrowiskowe,
- Turystyka ekologiczna – Natura tourism”.

Podzielamy ten pogląd i uważamy, że należy obficie czerpać z istniejących w Mieście i Gminie potencjałów przyrodniczych i kulturowych, rozbudowując oraz modernizując infrastrukturę usługowo-rozrywkową.

Naszym zdaniem nie należy nanosić obcych kulturowo form, w rodzaju hiper disneylandów, „wiosek przygodowych” i konkurować pomysłami ze światem multimedialnym, interaktywnej telewizji, reality show's, gier komputerowych i dopiero ujawnianych możliwości rozrywki technologicznej XXI wieku.²⁷

Tego wyścigu nie wygramy i w tym wyścigu nie proponujemy udziału.

²⁶ *Kierunki aktywizacji gospodarczej Gminy Uzdrawiskowej Krynica Zdrój poprzez rozwój produktu turystycznego* – opr. dr Tadeusz Burzyński, współpraca: dr Stefan Sacha, mgr Bożena Pietras – Goc, Barbara Rucka, na zlecenie Gminy Uzdrawiskowej Krynica Zdrój 2001 r.

²⁷ Rozrywka technologiczna – określenie A.P.

W nawiązaniu do cytowanego opracowania pod red. Burzyńskiego i w kontekście własnych analiz/diagnoz - nasz program rozwoju produktów turystycznych gminy Krynica Zdrój obejmuje podobne obszary turystyczne programów produktowych, z niewielkimi modyfikacjami.

Proponujemy produkty turystyczne dla pięciu obszarów:

1. Turystyka aktywna i krajobrazowa (rekreacja i wyczyn),
- sport i natura, zabawa i rozrywki organizowane .
2. Turystyka zdrowia (usługi uzdrowiskowe, lecznicze) i odnowy biologicznej – turystyka ciała²⁸.
3. Turystyka pobytowa, wiejska, ekologiczna - sporty naturalne,
4. Turystyka kulturowa, edukacyjna (kultura/sztuka/edukacja).
5. Turystyka z obszaru intensive trips – konferencje, spotkania integracyjne itd.

Ofertę turystyczną Miasta i Gminy Krynicy - Zdroju plasujemy obok świata multimediiów, zakładając, że realne życie i potrzeby empirycznego, sensualnego kontaktu ze światem nie zostaną zdominowane przez rozrywki wirtualne.

Dowodzą tego procesy społeczne w państwach wysokiego rozwoju cywilizacyjnego, gdzie już w latach 70-tych wydawało się, że nad modelem życia indywidualnego, naturalnego zapanują multimedia i standaryzująca wszystko reklama. Tak się nie stało. Obszary turystyki kulturowej, naturalnej, aktywnej, rekreacyjnej, turystyki grupowej, turystyki indywidualnych wyborów mają się jak najlepiej.

Przy globalizacji procesów społecznych i ekonomicznych oraz konkurencji na poziomie wyścigu kontynentów²⁹, a nie państw, czy bloków państw i w perspektywie 5-10 lat nie można przewidzieć wszystkich zachowań społecznych i reakcji rynku konsumpcji usług turystycznych (casus: Fukuyamy i sytuacji po 11 Września 2001).

Na pewno można przewidzieć jedno: natura ludzka w podstawowych dążeniach, przejawach i potrzebach się nie zmieni, człowiek będzie raczej chciał żyć w świecie zmysłów i doznań realnych, a nie fikcji multimedialnych.

²⁸ Proponujemy wprowadzić nazwę *turystyka ciała* – na określenie usług z dziedziny odnowy biologicznej, kosmetyki itd.

²⁹ wyścig kontynentów – okreśł. A.P.

Założenie

Na tych przekonaniach i na przesłankach wynikających z analizy zachowania społeczeństwa konsumpcyjnego, a dla takiego budujemy ofertę turystyczną, fundujemy zasadę produktów turystycznych Gminy Krynica Zdrój:

Krynica tu jest życie !

Co oznacza:

tu można dotknąć i kosztować smaku życia w różnych przejawach:

zdrowia	zabawy	
		sztuki
jedzenia	rozrywki	sportu
	ryzyka przygody	

9 Programy rozwoju produktów turystycznych Miasta i Gminy Krynica - Zdrój

9.1. Program³⁰ Stolica źródeł – wraca do źródeł

„Zauważyłem tylko, że godła domów gościnnych, o ile są małe i niepokazne, o tyle są niegustowne i lichy wykonane, wypadaloby, przecież właścicielom dbać więcej o piękne malowidła na czole swojego domu”.

„Jak to dawniej bywało" - fragment opisu³¹ Krynicy z 1882 r.

Działania

Ochrona, rewitalizacja i rekonstrukcja przestrzeni kulturowej Miasta i Gminy Krynica- Zdrój.

9.1.1. Adaptacje przestrzeni kulturowej

Drogi dojazdowe do Krynicy - Zdrój

Zakładając, że zostanie zrealizowany program schowania komunikacji samochodowej w tunelach beskidzkich (prof. Chwastek) i program Nowej Komunikacji Obszaru (rozdz. I), można przewidywać, że trasy krajowe, dojazdowe do Krynicy uzyskają charakter dróg lokalnych,

o mniejszym nasileniu ruchu tranzytowego. Będą, zatem miały większe znaczenie także jako trasy widokowe, włączone do szlaków rowerowych, czy pieszych - spacerowych na pewnych odcinkach.

działania

- Odślonięcie panoram widokowych - dla potrzeb ruchu pasażerskiego przyszłego, ale i obecnego, np. na trasie Huta – Berest
- Można projektować większe wykorzystanie tych dróg w ruchu pasażerskim lokalnym (także, jako główne połączenie dla Klientów turystycznych Łabowej - Krynicy i Tylicza): z użyciem pojazdów nowej generacji, nieszkodliwych dla środowiska, jak: auta słoneczne, z napędem elektrycznym itd. , a także z użyciem pojazdów tradycyjnych: dorożka, bryczka, rower itd.

³⁰ Program – to zestaw interdyscyplinarnych i strategicznych działań w jakimś obszarze, a projekt, to odpowiednik tzw. planu operacyjnego.

³¹ Źródło: *Almanach Muszyny 2003*

Trasy spacerowe, deptaki i place

Działania

Zamiast kolorowej kostki betonowej (jeżeli nie można inaczej), należy stosować kostkę szarą, w kolorze ziemi, a tam, gdzie to możliwe, materiały naturalne, piaskowiec, granity, bruk bukowy, bele sosnowe – na szlakach parkowych, mostkach i przy wejściach na trasy spacerowe górskie.

Nowa architektura drewniana

Działania

W Krynicy - mieście i Gminie powinien obowiązywać szczególnie i bezwzględny zakaz wnoszenie usługowej architektury z plastiku, „sidingu” lub PCW.

Zalecenia

Nowa architektura drewniana powinna twórczo kontynuować myśl XIX-wiecznych scenografów miasta, projektantów i ich bezimiennych współpracowników: cieśli i snycerzy, których dzieła wciąż olśniewają - ale nie działają inspirująco na projektantów i budowniczych „architektury” współczesnej.

Inspiracje i wzorce³²

- altana „Wanda” i „Marzenie”,
- pawilon fotograficzny Stanisława Gurgula, dobitny przykład estetycznego połączenie użytkowego wzornictwa i funkcji komercyjnej z pietyzmem wobec krajobrazu kulturowego,
- muszla koncertowa i jej stylizacja, szczegół, draperie, rodzaj malowania z lat przedwojennych itd.

Iluminacje miasta i zieleni kształtowanej

Działania

- Analiza translokacji lamp miejskich: niektóre „chowają” się w obwisających koronach drzew, inne stoją pośrodku pustej przestrzeni bez związku z otoczeniem itd.
- kompleksowy program iluminacji Krynicy opracowany:

wersja A: kosztowna

przez najlepszych europejskich i polskich fachowców w tej dziedzinie,

wersja B: tańsza,

nie gorsza: opracowana przez studentów architektury krajobrazu, form przemysłowych, czy scenografii teatralnej. Może to być praca wakacyjna, czy nawet praca dyplomowa inspirowana przez Administratora Gminy.

- Można także opracować iluminację parków zdrojowych, w połączeniu z monitoringiem kamerowym, wzmacniającym poczucie bezpieczeństwa.

Efekt

Przywrócenie np. Parku Zdrojowego do roli wieczornego salonu towarzyskiego miasta.

³² Przykłady ze starych kart pocztowych z Krynicy.

Nowa forma i aranżacja mostków nad potokiem Kryniczanka

Idea

Lekkie, rękodzielnicze formy balustrad i mostków, w miejsce „ciężkich”, murowanych, które nie korespondują z drewnianą architekturą willową Bulwarów Dietla.

Propozycje

Nowa aranżacja mostków:

- wymiana tzw. dywaników asfaltowych na piaskowiec lub inny materiał regionalny,
- wymiana balustrad na rękodzielnicze balustrady kute przez kowali artystycznych lub na snycerskie balustrady drewniane,
- aplikacje roślinne, ukwiecenie koryta potoku i mostków, czymś w rodzaju kwiatnych baldachimów, pnączy na balustradach,
- w cembrowaniach koryta potoku można instalować przeróżne konfiguracje fontann, odpowiednio iluminowanych o różnej porze.

Działanie

Konkurs na projekt nowej formy mostków wśród uczniów szkół krynickich i studentów kierunków artystycznych.

9.1.2. Aleja Gości na Spacerze

Idea

Zaproponowany przez Autorów Strategii, pod red. Dr Burzyńskiego projekt pt. „Aleja Gości” – galeria rzeźb znanych krynickich kuracjuszy ustawionych na Bulwarach Dietla (np. Modrzejewska, Kiepusza, Piłsudski, Witos, Matejko, Fredro, Krasieński, Tuwim, Solski, Bałucki, Grottger, Nikifor) - proponujemy zmodyfikować, o tyle, by ustawić te rzeźby, nie w jednym, ale w różnych miejscach Krynicy, poza Deptakiem i Bulwarami np. przy drózkach spacerowych Parku Zdrojowego, Parku Słotwiny, przed dworcem PKP, przy Hali Lodowej itd.

Efekt

Kilkanaście nowych znaków kulturowych, w różnych wnętrzach miasta.

Natomiast proponujemy

Zachować na Deptaku miejsce na jeden pomnik: Epifana Drowniaka - Nikifora (patrz: program Epifan Drowniak)

9.2. Program Deptak³³ Zdrojowy – ab ovo

Argumenty

- Pijalnia Główna i Nowy Dom Zdrojowy zdominowały wnętrze - *omphalos* Miasta, ale wciąż są tam obce. Nie zaprzyjaźniły się z wnętrzem, tak jak *Witoldówka*, *Romanówka*, czy *Krynicki Dworzec*, zwany *Starym Domem Zdrojowym*.
- Ulokowane pomiędzy nimi: muszla koncertowa i pomnik Mickiewicza o różnych stylach i porządkach estetycznych wzmacniają wrażenie obcości deptakowych budowli wobec siebie i wnętrza, miejsca, gdzie narodziło się Miasto.
- Trudno też za znak kulturowy miejsca narodzin Miasta w miejscu pradawnej Krzenicy uznać formę szklanno-metalową, którą nakryto Zdrój Główny, dzisiaj (24 IX 2003) pusty, suchy, z fragmentami odpadającej mozaiki w środku.

Wnioski

Należy przeprowadzić analizę formy i koloru centrum Krynicy, oświetlenia architektury dużej i małej, tymczasowej i trwałej - Deptaka i Bulwarów prof. Dietla.

9.2.1. Projekt Pijalnia Główna – Lustro Sztuki

Idea

Nowe aranżacje formy i funkcji Pijalni Główniej.

Projekt Lustro Nieba

Formuła programowa

- Wykorzystanie zamysłu projektanta Pijalni Główniej – frontowej szklanej ściany do stworzenia ruchomych obrazów nieba, kina i teatru,
- zmiana położenia płaszczyzn szyb wobec siebie, z jednolitej na reliefowe, tak, by każda szyba w osobnym kwartale była położona pod innym kątem do sąsiedniej, o niewielkim, ale widocznym nachyleniu,
- w ustawionych pod różnym kątem taflach, światło słońca i nieba będą miały dynamiczny charakter, układający w drgający relief, tworząc *teatr światła*, np. o zachodzie słońca,
- we wnętrzu Pijalni Główniej można zaaranżować stałą ekspozycję rzeźb Józefa Citaka,³⁴ np. w ogrodach pomiędzy piętrami.

³³ Używamy określenia Deptak Zdrojowy bez legitymacji historycznej

Projekt kino plenerowe „Deptak”

Lokalizacja

Ściana frontowa Pijalni Głównej

Pomysł

Adaptacja szklanej ściany frontowej na ekran kinowy, który może być zamontowany pod okapem dachu i spuszczaany (rozwijany) na czas wieczornych seansów.

Organizacja

1. Projektor jest zamontowany w samochodzie, który dojeżdża na czas seansu.
2. Widownia to ławki deptakowe i lekkie krzeselka rozkładane na czas seansów.
3. Problem dźwięku (by nie przeszkadzać kuracjom w Starym Domu Zdrojowym) można rozwiązać za pomocą słuchawek bezprzewodowych.

Efekt

Oryginalne kino plenerowe i atrakcja dla Mieszkańców i gości uzdrowiska.

Projekt Teatr Na Szybie

Inspiracja

Wieczorem zgasły światła wewnątrz Pijalni Głównej, tafla frontowej ściany poczerniała, igrały na niej błyski lamp z Deptaku do chwili, gdy ktoś znowu rozświetlił wnętrze pijalni i szklana ściana frontowa zmieniła się w scenę, ze spektaklem we wnętrzu.

Teatr na Szybie - organizacja

We wnętrzu Pijalni Głównej można zbudować rusztowania, system podestów, drabinek, wind linowych itp. przylegający do ściany frontowej. To byłaby scena szczególnego teatru tańca i pantomimy – za szybą. Dwuwymiarowa, niemal płaska przestrzeń akcji spektaklu, jak w teatrze cieni, stwarza ciekawe możliwości inscenizacji teatru plastycznego, pantomimy, a także ekspozycji i ciekawych aranżacji dla współczesnych sztuk plastycznych, akcji wizualnych itd.

Argumenty

- Projekt nie jest skomplikowany technicznie i nie wymaga znaczących zmian w przestrzeni i funkcjach Pijalni.
- Tak dziwna przestrzeń może inspirować różnych twórców teatru i form plastycznych (np. Leszek Mądzik) do stworzenia niepowtarzalnych spektakli, światła, ruchu i tańca.

³⁴ Jan Citak (ur. 1921 w Barcicach, zm. w Krynicy w 2001 r.) rzeźbił sceny uzdrowiskowe, rodzajowe...

Efekty

- Wyrazista atrakcja kulturowa i znak promocyjny.
- Rozwój funkcji Deptaka do roli wieczornego salonu Miasta, bez kolizji z innymi funkcjami.

Inne możliwości programowe

- *Festiwal Teatru Na Szybie* – prezentacja spektakli różnych grup baletowych i tanecznych, które specjalnie dla Teatru Za Szybą przygotowują swoje widowiska.
- *Festiwal Pantomimy Za Szybą* - prezentacja spektakli pantomimy przygotowanych specjalnie do przestrzeni *Teatru za Szybą*.
- *Galeria za Szybą* - prezentacje współczesnych form plastycznych, dużych obrazów, rzeźby, instalacji multimedialnych itd.

Ponadto:

Koordinacja programu z projektem Samorządu Krynicy złożonym do programu operacyjnego rozwoju regionalnego województwa małopolskiego: Rewitalizacja Deptaku w Krynicy-Zdroju na lata 2004-2006, w tym: odrestaurowanie urządzeń (ławki, schody, fontanny) i zieleni, montaż stylowego oświetlenia, reorganizacja handlu (stylowe obiekty, zmiana lokalizacji itd.), budowa zakątka Kraszewskiego, remont barierek, modernizacja alejek spacerowych wzdłuż Kryniczanki itd.)

9.3. Projekt Park Szalonych Gór

Inspiracja

Niemal w środku obszaru, który zamyka trójkąt miejscowości: Krynica-Zdrój – Tylicz – Powroźnik, znajduje się: Góra Parkowa, pasmo Szalonego, lasy, punkty widokowe, nasłonecznione polany.

Program/Działania

- Organizacja parku leśnego, a właściwie powiększenie funkcji Głównego Parku Zdrojowego na cały ten teren,
- Należy zadbać o zachowanie proporcji pomiędzy terenami o naturalnym charakterze, a terenami zieleni kształtowanej.
- Obszar i konfiguracja Parku Szalonych Gór dają projektantom duże możliwości instalowania funkcji użytkowych, właściwych parkom rekreacyjnym.
- Na terenie Parku Szalonych Gór można lokować wiele imprez, festynów, zabaw ludowych i sportowych: w wersji letniej i zimowej.

9.3.1. Projekt Nocne Parki i Marki

Idea

Przywrócenie parkom zdrojowym roli wieczornych i nocnych miejsc spacerowych o pełnym bezpieczeństwie i stosownej intymności.

Organizacja

- system oświetleniowy, połączony z monitoringiem kamer,
- stróże parkowi – jak dawniej bywało, w mundurach uzdrowiskowych (w tej roli np.: emerytowani pracownicy straży miejskiej, policji, sportsmeni itp.) Funkcje: Stróże Parkowi czuwają nad spokojem spacerujących, udzielają wskazówek, informacji, są włączeni w system wczesnego ostrzegania i monitoringu Miasta.

Możliwości programowe

Poszerza się przestrzeń miejska do organizacji różnych wieczornych imprez, w niepowtarzalnej atmosferze, czy oświetleniu - np. biegi nocne, czytanie wierszy, przy Ławce Kraszewskiego przez znanych aktorów, gry terenowe, spacerory rekreacyjne i lecznicze itd.

9.4. Program Epifan Drowniak – zwany Nikiforem

Idea

Wykorzystanie inspiracji płynących z życia i dzieła Nikifora, z recepcji jego twórczości na świecie, do stworzenia trwałych znaków kulturowych Krynicy.

Inspiracje

- dzieło i życie Epifana Drowniaka, światowej sławy artysty osobnego,
- dzieje społeczne niejakiego Nikifora – pośmiewiska i outsidera,
- Biblia Pauperum – książeczka do modlitwy, narysowana i namalowana przez Nikifora.

9.4.1. Projekt Pomnik Nikifora...Którego Nie Było...

Miejsce

Murek przed Starą/Nową Pijalnią. Można zrekonstruować kawałek murku, na jakim siadywał artysta.

Forma pomnika

Postać siedząca na murku, pochylona nad pracą, postać Nieobecna/Obecna, Bliska/Odpychająca, Obca/Zastanawiająca, mijana obojętnie lub zatrzymująca w podziwie.

Obok postaci skrzynka z *całym światem* artysty, otwarta, w niej farby, okulary, Biblia Pauperum (patrz: archiwum Nikifora w *Romanówce*).

Z drugiej strony kawał kłody dębowej, przytwierdzonej do murku, chropowatej, prosto z lasu – można usiąść/ zrobić sobie zdjęcie... i popatrzeć na niebo, płynące po szklanej ścianie Nowej Pijalni.

Propozycja

Proponujemy nazwać Deptak imieniem Nikifora, zamiast *deptak krynicki*, czy *deptak zdrojowy* - Deptak Nikifora

Argument

Deptak to była galeria i dom Nikifora. Tu malował i przyjmował wizyty, również gości z całego świata, którzy - nierzadko - przybywali do Krynicy głównie z jego powodu.

9.4.2. Projekt Lato Artystów Dnia Ósmego

Inspiracje

Dzieło i życie wielu artystów ulicy (także, w jakiejś mierze Nikifora), muzyków zdrojowych, grywających w plenerach uzdrowiskowych i wielu artystów teatru, pióra i śpiewu, związanych z Krynica.

Lokalizacja

Deptak Nikifora– Czarny Potok – Słotwiny –Tylicz

Do programu mogą dołączyć wszystkie Gminy Obszaru.

Formuła programowa

program ludyczny i rekreacyjny, prezentacje artystów ulicy – na najwyższym możliwym poziomie.

Dziedziny

- cyrk, kłownada uliczna, teatry satyryczne (np. Teatr Strefa Ciszy z Poznania specjalizujący się w plenerowych widowiskach komicznych), żonglerzy uliczni, pantomima uliczna (bogata dziedzina),
- muzyka uliczna, plastyka uliczna, różne formy tańca akrobatycznego, akrobacje na rowerach, deskorolkach itp.
- także dyscypliny sportowe: np. *Artystyczna Koszykówka Uliczna* – konkurs „wsadów akrobatycznych na deptaku”, konkursy rzutów do kosza *z nieprzypoitej odległości* itp.

Organizacja

Im więcej partnerów programu, Organizatorów z różnych Gmin Obszaru, tym łatwiej o podział kosztów i zadań organizacyjnych. Przy programach tej skali współpraca kilku Organizatorów tworzy szansę na rentowność projektu - zważywszy możliwości dyskutowania komercyjnego takich imprez (sponsoring, sprzedaż „gadżetów” itd.).

9.5. Programy wsparcia rozwoju letniego i zimowego sezonu kulturalnego Krynicy Zdroju

9.5.1. Projekt Czytanie Poetów *pod Mickiewiczem...*

Inspiracja

Sukcesy akcji typu: *Czytamy Pana Tadeusza* (Radio Bis), *Cała Polska czyta dzieciom*, *Krakowskiego Salonu Poezji Anny Dymnej* itp.

Miejsce

Pomnik Adama Mickiewicza – Deptak Nikifora.

Termin

Od maja do października.

Program

- Można wyróżnić poszczególne dni innym programem: Czytanie wierszy Mickiewicza - niedziela, wiersze staropolskie w poniedziałek, satyra we wtorek, wiersze współczesne w środę, w czwartek piosenka literacka, a w piątek poezja współczesna zagraniczna itp.
- Wiersze czytają znane osobistości. Przede wszystkim aktorzy, zapraszani na koszt Krynicy, na kilkudniowe gratisowe pobyty, w zamian za co, czytają wiersze *pod Mickiewiczem*.
- Projekt może się rozrastać o: koncerty piosenki artystycznej, piosenki żartobliwej, spotkania autorskie itd. – wszystko jednak, powinno odbywać się „pod Mickiewiczem” i o tej samej porze.

Pomysł komercyjny

inspiracja

Kartka pocztowa z lat 20-tych przedstawiająca postać kuracjuszki w stroju Zosi z *Pana Tadeusza*, sfotografowanej na tle pomnika Wieszcza.

możliwości

Pamiętkowa fotografia kostiumowa na tle pomnika Wieszcza, w dowolnych strojach z *Pana Tadeusza* lub z innych znanych utworów Mickiewicza np. *Lilie*, *Konrad Wallenrod* itd.

Należy przygotować przebieralnię i zestaw kostiumów, w znanej wersji Andriollego, typu: Sędzia, Telimena, Zosia, Pan Tadeusz, a dla miłośników sztuki przetrwania – kostium - zbroja Konrada Wallenroda itd. itp.

Pomysł jest komercyjny, przedsiębiorca - fotograf powinien płacić Gminie za prawo użytkowania Wieszcza do takiej działalności.

9.5.2. Projekt Krynickie Zdroje - Święto Góry Parkowej

Idea

Artystyczne formy happeningów lub widowisk rozrywkowych, sportowych, osnutych wokół osoby odkrywcy lub patrona poszczególnych źródeł lub miejsc zdrojowych.

Inspiracje programowe dla Organizatora

W programie można umieszczać formy właściwe festynom: koncerty i widowiska plenerowe, na przykład:

- Biegi Zdrojowe pomiędzy źródłami - latem, a narciarskie - trasami parkowymi - zimą,
- *Korowody Kryniczan* (barwne stroje, inscenizacje wydarzeń historycznych związanych z dziejami Krynicy, jako uzdrowiska i letniska), *zaklinanie źródeł*, żeby nie wyschły itd. itp.
- wystawy twórczości inspirowanej: źródłem, źródłem, wodą (malarstwo, rzeźba, fotografia, instalacje w plenerze krynickim),
- nocne iluminacje źródeł i pokazy sztucznych ognii (wg możliwości finansowych Organizatora).

Święto Góry Parkowej

Idea

Hołd dla pierwszych osadników, ludzi, którzy przed wiekami zasiedlali te tereny i, nic nie zniszczyli, nie zostawili po sobie śmieci, ani w ziemi, w wodzie, ni w powietrzu.

Inspiracja

Góra Parkowa (dawna nazwa: Zdrojowa) należy do pasma Szalonych, co zachęca do organizacji atrakcji rozrywkowej w duchu „szalonym”.

Termin

Np. inauguracja sezonu letniego.

Formuła programowa

- widowisko nocne na Górze Parkowej, inscenizacje ludowych obrzędów, wierzeń itp.
- koncert piosenki poetyckiej na Polanie Michasiowej,
- nocne zjazdy rowerowe dla szalonych „z Szalonej”, nocne rajdy konne dla huzarów, „na Huzary”,
- kulminacja: o północy na kilku (tam, gdzie to będzie możliwe - na ile pozwoli na to teren i przepisy Popradzkiego Parku Krajobrazowego) szczytach pasma Szalonych równocześnie zapalają się wielkie ogniska, Ogień - hołd dla pierwszych osadników.

uwaga

Ogniska - mogą zastąpić wojskowe reflektory lub lasery „strzelające” w niebo świetlne smugi.

9.5.3. Projekt Benefisy Przyjaciół Krynicy

Idea

- Cykl imprez rozrywkowych poświęconych słynnym kuracjom: *bywalcom zdrojów*, jak to się drzewiej mówiło. Coś w rodzaju „benefisów” Jasińskiego/Terentiew w TVP 2.
- Bohaterami „krynickich beneficjów” są najświetniejsze postacie polskiej kultury, polityki, kapitału, związane z Krynica, postacie nieżyjące i współczesne.

Formuła programowa

- Widowiska rozrywkowe inspirowane życiem i dziełami znanych krynickich kuracjuszy.
- Nie mogą to być inscenizacje „życia i dzieł”, ani „akademie ku czci”, ale widowiska kabaretowe, o rodowodzie z „Zielonej Gęsi” i Monthy Pytona, z wykorzystaniem form sportowych, cyrkowych, estradowych i wodewilowych.

Na przykład

- „Benefis Sienkiewicza”, w programie biorą udział wszyscy, którzy z Sienkiewicza czerpią lub czerpali, np. reżyser (Hoffman) – aktorzy (Olbrychski), pisarze, znani prześmiewcy kabaretowi trawstujący (ibidem: „Rycerze Trzej” A. Waligórskiego) różne sceny z "Trylogii" itd. (w roli Sienkiewicza K. Jasiński).
- W podobnej formule beneficjów innych Kryniczanie, np. Kiepurzy (w roli Mistrza np. J. Wójcicki), innych postaci, których życie i dzieła stwarzają inspiracje artystyczne, np. Benefis Nitribitta (Roman Nitribitt, farmaceuta, społecznik, publicysta, kronikarz Krynicy, animator wielu imprez kulturalnych – turystycznych i sportowych).

Działania

- Program wymaga profesjonalnego scenariusza i wykonania, jest drogi, dlatego szansą realizacji jest zainteresowanie projektem telewizji komercyjnej. Byłoby idealnym, gdyby „benefis” był nagrywany w Krynicy, a następnie prezentowany na antenie popularnej telewizji.
- Jeżeli powstanie Fundusz Artyści Krynicy (patrz: Dochody własne) idea programu może uzyskać wpływowych partnerów.

9.5.4. Projekt Letni Sezon Teatrów Krakowskich

Idea

Krynica-Zdrój letnią stolicą krakowskiego teatru i kabaretu.

Inspiracje/ Argumenty

- Jan Zawiejski był projektantem Teatru Słowackiego w Krakowie i wspólnie z Niedzielskim Starego Domu Zdrojowego,
- Tradycyjne związki aktorów krakowskich z Krynica (Modrzejewska, Solski i inni).
- Naturalne związki kulturowe Krynicy z Krakowem.

Program

- Repertuar o lekkim, komediowym i farsowym charakterze,
- Małe formy teatralne i kabaretowe,
- Impreza może być przygotowaniem organizacyjnym i promocyjnym do podjęcia wyzwania - budowy Teatru Zdrojowego (zobacz: Fundusz Artyści Krynicy).

9.5.5. Projekt Ogólnopolski Festiwal Teatru Farsy

Idea

Pierwszy w Polsce festiwal teatralny poświęcony farsie, gatunkowi niesłusznie uznawanemu za pośledniejszy, a wymagającemu od aktorów i reżysera wyjątkowych umiejętności.

Formuła

Prezentacja spektakli i konkurs farsowych ról. Przedmiotem oceny przez jury i widzów są wyłącznie role grane przez aktorów. Ponadto - konkurs monodramów komediowych.

Organizacja

Formuła tego projektu i bogactwo teatru farsy dają organizatorowi wielkie możliwości. Imprezę należy od razu budować na wysokim poziomie. Jakikolwiek działania zastępcze, dwa lub trzy spektakle farsowe na sezon, rozmyją idee i potencjał do zbudowania imprezy o skali ogólnopolskiej i dużych możliwościach ekonomicznych oraz promocyjnych.

9.5.6. Projekt Festiwal Bądów Kupeli i Uzdrowisk

Idea

Zbudowanie prestiżowej pozycji Krynicy-Zdroju, jako międzynarodowej stolicy kulturalnej uzdrowisk europejskich.

Terminarz

Dwa razy w roku: wersja A – festiwal wiosenno/letni, wersja B – festiwal jesienno/zimowy.

Formuła programowa

Prezentacje kultury, tradycji, produktów regionalnych znanych europejskich bądów z Europy Środkowej: np. Niemcy, Austria, Czechy, Słowacja, Ukraina (np. Truskawiec), Litwa i Polska.

W programie

- Imprezy sportowe, ludyczne, turnieje sportowe z udziałem reprezentacji bądów, stosownie do pory roku.
- Imprezy kulturalno-rozrywkowe, festyny sportowe z udziałem mieszkańców, wieloboje burmistrzów, *Biegi dygnitarzy uzdrowiskowych* w garniturze, z dyplomatką i notebookiem zawieszonym przez plecy itd. itp.
- Targi uzdrowiskowe, kiermasze produktów regionalnych i uzdrowiskowych, prezentacje ofert turystycznych itd.

9.5.7. Projekt Kongres Lekarzy Zdrojowych

Inspiracja

W 1807 r. został powołany pierwszy lekarz zdrojowy w Krynicy - Zdroju.

Możliwości

Nowa, międzynarodowa organizacja lekarzy zdrojowych pod nazwą: Kongres Lekarzy Zdrojowych, z siedzibą kongresu w Krynicy (Wg posiadanych informacji, nie ma takiej organizacji o zasięgu europejskim). Celem organizacji jest współpraca merytoryczna, organizacja wymiany naukowej, organizacja corocznych kongresów w Krynicy itd.

Formuła programowa Kongresu Lekarzy Zdrojowych Krynica – Zdrój 2004

Program merytoryczny – referaty, seminaria, sympozja. A poza tym prezentacje różnych metod przyrodolecznictwa, otwarte dla publiczności, promocja uzdrowisk nadpopradzkich i produktu *Perły Doliny Popradu* itd.

Efekty

Powołanie takiej organizacji i ustanowienie jej siedziby w Krynicy ma duże znaczenie dla budowania międzynarodowego prestiżu uzdrowiska, poszerza kontakty lobbingowe oraz znaczenie promocyjne, wzmacniania znaku - marki Krynicy Zdroju na rynku usług turystycznych.

9.5.8. Projekt Karnawał Krynicki

Idea

Najważniejszy polski karnawał uzdrowskiowy: dla publiczności krajowej i międzynarodowej.

Inspiracje

- 8 stycznia 1547 r. lokacja wsi Krzenycza.
- Brak zimowego sezonu kulturalnego, o skali i popularności zimowego sezonu narciarskiego.
- Walory kulturowe, krajobrazowe i lecznicze Krynica w sezonie zimowym – (*Nota bene – w promocji można dyskretnie podkreślać zbawienne działanie wody „Zuber”, nazajutrz po balu lub bankiecie*).

Termin

Rozpoczęcie - 8 stycznia (*Święto Ojca Tylicza*), w rocznicę założenia wsi Krzenycza, a czas trwania przynajmniej tydzień, do dwóch tygodni.

Program:

Połączenie rozrywek z usługami wypoczynkowymi i uzdrowskiowymi, np.:

- koncerty, zabawy sportowe i rekreacyjne, bale, kuligi, dyskoteki, rozrywki nocne i dzienne itd. - to wszystko, co mieści się w formule dobrego karnawału,
- rekreacja, odnowa biologiczna, kosmetyka ciała (i ducha), szeroka oferta najlepszych usług w tych dziedzinach,
- programy i imprezy z istniejącej i projektowanej oferty kulturalnej i sportowej Miasta i Gminy.

Projekt Święto Ojca Tylicza

Program

1. Uroczysta i widowiskowa inauguracja karnawału – 8 stycznia, w rocznicę założenia Krynicy.
2. Happening – widowisko (typu: światło i dźwięk) odtwarzające założenie Krynicy itd.
3. Wielki festyn – Krynica Zdrój w hołdzie Ojcu Tyliczowi, skąd przyszedł zasadzca: kulig z Krynicy do Tylicza, w Tyliczu wielka zabawa, ogniska, pieczenie baranów, różne atrakcje, do świtu itd. itp. - wg możliwości finansowych i fantazji Organizatora.

Projekt Krynica Zdrój Retro

Inspiracja

Cykliczność mód i stylów wyraźnie pokazuje, że styl retro jest właściwie modny zawsze, zawsze, bowiem modna jest: elegancja i oryginalność, a to jest właśnie styl Krynickiego Karnawału.

Formuła programowa

- sporty retro (patrz: programy sportowe),
- bale retro, pokazy mody retro,
- taxi retro, czyli Pokaz Samochodów z Epoki Kiepur, kuligi retro itp.

Możliwości dochodów

Produkcja sprzętu sportowego retro, strojów, przedmiotów (lornetki, kapelusze, szale itd.).

Projekt *Bal Książęcy lub Bal retro*

Inspiracja

Do wsi Krynica Zdrój, w dobrach biskupów krakowskich zjeżdżali książęta kościoła, książęta feudalni, hrabiowie, magnaci i szlachta.

Formuła programowa

Bal z udziałem książąt krwi i ludzi o przydomkach artystycznych, sportowych lub medialnych „książę” lub „król”, np. wokalista Prince, Mieczysław Świącicki *Książę Nastroju*, Książę Karol, Księżna Yorku, Książek Zbigniew (poeta krakowski), Król Margaryny, Król Nafty itd.

Impreza może mieć klimat lekkiej drwiny i nonszalancji wobec snobizmu tzw. „nowej arystokracji” - więc dużo zależy od poczucia humoru zaproszonych gości i Organizatorów: oprawy artystycznej balu.

Krynica Zdrój na Starych Widokówkach

Możliwości programowe

1. Wystawa starych widokówek, powiększonych do formatu B1 i wystawionych w plenerach krynickich.
2. Album „Krynica Zdrój na Starej Widokówce” – wydawnictwa w retro szacie graficznej, np. stylistyce secesyjnej,
3. Happenings retro odtwarzające sceny z widokówek ze strojem, nastrojem i szykiem retro
4. Wysyłka listów gołębiami pocztowymi itd.

9.5.9. Projekt Zimowy Festiwal Kuracjuszy

Koordinacja z programami dla Muszyny/Żegiestowa Zdroju i Piwnicznej Zdroju.

Idea

- Produkt turystyczno – rozrywkowo – sportowy, przeznaczony dla Klientów turystycznych na zakończenie sezonu zimowego.
- Imprezy pomyślane pod kątem masowego udziału Klienta turystycznego, mniej koncertów i bali, więcej imprez interaktywnych, sportowych, rekreacyjnych i rozrywkowych.

Termin

Karnawał Krynicki – 8 stycznia zaczyna, a Zimowy Festiwal Kuracjuszy kończy zimowy sezon turystyczny w Krynicy Zdroju.

Jeżeli aura będzie nieprzychylna można realizować program w formule Wiosennego Festiwal Kuracjuszy itp.

9.6. Europejski Festiwal im. J. Kiepur – modernizacja

Idea

Wykorzystanie potencjałów programowych i komercyjnych, wynikających z dziedziny kultury, którą obejmuje program festiwalu.

Nowe propozycje

9.6.1. Projekt Międzynarodowe Targi Wokalistyki Operetkowej

Idea

Konkurs młodych wokalistów operetkowych i zarazem nabór (tzw. casting) do najlepszych teatrów operetkowych Europy.

Argument promocyjny

Krynica Zdrój ma najlepszy mikroklimat w Europie do wyrażania ekspresji i walorów śpiewu operetkowego. Tu się śpiewa najczyściej i najpiękniej - o czym głównie decyduje szczególny mikroklimat i ... fantastyczna publiczność.

Formuła

- Konkurs dla absolwentów wokalnych uczelni europejskich.
- W jury zasiadają dyrektorzy artystyczni najlepszych operetek w Europie.
- Oprócz wysokich nagród regulaminowych, nagrodą jest szansa angażu do najlepszych zespołów europejskich.
- Zaproszenia do konkursu są wysyłane tylko do najlepszych szkół wokalistyki europejskiej.

Efekt

- Europejski prestiż, nie tylko z nazwy, ale rzeczywiście.
- Już po pierwszej edycji konkursu, targi wokalistyki operetkowej mogą stać się ważnym wydarzeniem na mapie kulturalnej Europy, co przekłada się bezpośrednio na promocję i pośrednio na ekonomię gospodarki turystycznej Gminy.

9.6.2. Projekt Festiwal Opery Komicznej i Opery Buffo

Idea

Festiwal lub konkurs (patrz: projekt Festiwal Teatru Farsy) spektakli prezentujących bogate dziedzictwo opery komicznej i buffo.

Równocześnie

Targi/kiermasze płytowe, z muzyką operetkową – wokalną – operową z udziałem najwybitniejszych wytwórni płytowych świata.

oraz

Koncerty Parodii i Patiszu Operowego

Idea

- Prezentacja form artystycznych parodiujących, pastiszujących formy operowe i operetkowe.
- Kabaret, teatr muzyczny, koncerty artystów parodystów, pastisze muzyczne (w typie grupy "Mo-carta, koncertów, pod batutą Niesiołowskiego itd.).

9.6.3. Projekt Studio Nagrań Wokalnych

Idea

Zbudowanie w Krynicy (w Tyliczu?) wysokiej klasy studia nagrań wokalnych.

Argumenty

- W Krynicy jest najlepszy na świecie mikroklimat do śpiewania. Wpływają na to: balsamiczne powietrze, z eterycznymi olejkami, brak zanieczyszczeń komunikacyjnych (sic! - po ich zlikwidowaniu), wody mineralne, borowiny i relaksujące masaże.
- W Krynicy wszystko sprzyja wydobyciu najlepszego głosu.

Hasło promocyjne

Nagrania w Krynicy mają głos!

Inwestycja

Projekt dla kapitału prywatnego. W projekcie może partycypować Fundusz Artyści Krynicy.

9.7. Projekty wspierające rozwój turystyki aktywnej w Mieście i Gminie Krynica-Zdrój

Argumenty

- Walory krajobrazowe i konfiguracja terenu stwarzają warunki do rozwoju sportów naturalnych i sportów wymagających urządzeń.
- Rozwinięta sieć i baza ośrodków narciarskich oraz program ich rozbudowy do formuły zintegrowanej stacji narciarskiej: Łosie - Słotwiny - Czarny Potok - Szczawnik - Wierchomla.
- Zasoby kadry szkoleniowej i doświadczeni Organizatorzy sportu, turystyki i rekreacji.

Cele

- Wzmacnianie pozycji Miasta i Gminy, jako ogólnopolskiego centrum wypoczynku naturalnego i rekreacji zimowej i letniej.
- Budowa i organizacja Centrum Szkolenia Sportowego Młodzieży z wykorzystaniem wszystkich potencjałów gminy Krynicy Zdrój oraz np. gmin Ryto i Stary Sącz.
- Zbudowanie i organizacja produktów turystycznych dla ludzi dotkniętych zagrożeniami cywilizacyjnymi. Podstawą tej oferty jest zestaw produktów naturalnych, który można ująć w promocyjnym schemacie:

naturalny ruch – naturalne leczenie – naturalna zabawa

Przedstawiamy kilka modeli programów wzmacniających ofertę turystyki aktywnej, z wykorzystaniem urządzeń sportowych i naturalnego środowiska.

9.7.1. Projekt Mistrzowie zapraszają do Krynicy

Inspiracja

Paweł Zygmunt – mistrz łyżew szybkich i Katarzyna Zygmunt – międzynarodowy sędzia hokejowy, organizatorzy programów „Sport przeciw narkotykom”.

Idea

- Organizacja atrakcyjnych projektów sportowo-rekreacyjnych i widowisk – firmowanych przez znanych sportowców, którzy pochodzą lub są związani z Krynica - *Mistrzowie zapraszają do Krynicy*
- Oferta całoroczna, dostosowana do pory roku.

Możliwości programowe

- zabawy i zajęcia sportowe (szkolenia, lekcje), o niewysokim stopniu trudności, dostosowane do różnych (wiek, zainteresowania) grup odbiorców, typu: trening z mistrzem,
- Inline skater - widowiska łączące sport i rozrywkę estradową,
- widowiska sportowe z udziałem gwiazd, o charakterze bardziej rozrywkowym i rekreacyjnym, niż rywalizacji sportowej,
- imprezy rekreacyjne typu: mistrzostwa kuracjuszy w różnych dyscyplinach halowych,
- mistrzostwa dziennikarzy telewizyjnych i radiowych itd.

Efekty

Podstawowym celem jest organizacja atrakcji czasu wolnego dla różnych grup Klientów usług wypoczynkowych lub uzdrowiskowych oraz wykorzystanie znanych postaci sportu i oryginalnych imprez do kampanii promocyjnej i marketingu oferty turystycznej Krynicy Zdroju.

9.7.2. Projekt Centrum Turystyczne i Sportowe Młodzieży

Koordinacja z programem: Sportowe Stacje Doliny Popradu - współpraca 6 Gmin Obszaru,

idea

- Zbudowanie ośrodka o skali ogólnopolskiej, centrum rozwoju kultury fizycznej i turystyki aktywnej wśród młodzieży,
- Organizacja treningu, wypoczynku, rehabilitacji i edukacji sportowej, młodzieży polskiej i zagranicznej,
- Upowszechnianie kultury fizycznej i turystyki aktywnej oraz kształtowanie mody na zdrowy styl życia wśród młodzieży.

Inspiracje, argumenty

- Konfiguracja terenu, klimat i zasoby naturalne stanowią idealny kontekst przyrodniczy do rozwoju kultury fizycznej młodych ludzi,
- Zasoby kadry szkoleniowej i baza treningowa, urządzenia sportowe i tereny do uprawiania różnych form aktywności ruchowej,
- Baza i kadra lecznicza, specjaliści rehabilitacji i odnowy biologicznej,
- Różnorodność oferty turystyczno-sportowo-rekreacyjnej Gmin Obszaru,
- Wzrastającą wśród młodzieży niemal „epidemia” wad postawy, schorzeń kręgosłupa i ogólne zaniedbanie kultury fizycznej stawia ten problem w rzędzie nie tylko spraw osobistych tych ludzi, czy też społecznych, ale również w rzędzie problemów ekonomicznych, wynikających z niskiej zdrowotności i odporności psychicznej pokolenia wstępującego. W tym kontekście projekt wpisuje się nie tylko w programy aktywizacji turystycznej Obszaru, ale też w programy zapobiegania schorzeniom cywilizacyjnym społeczeństwa polskiego. Może, więc być finansowany z wielu źródeł wspomagających takie działania.

Organizacja

- Aplikacje do wszystkich możliwych funduszy pomocowych polskich i europejskich wspomagających tego typu działania,
- Zbudowanie atrakcyjnych programów edukacji w zakresie różnych form aktywności ruchowej, sportowej i rekreacyjnej młodzieży,
- Opracowanie atrakcyjnej, o zasięgu ogólnopolskim, oferty dla tzw. „białych i zielonych szkół” wszystkich szczebli, z programem zintegrowanych usług treningowych, leczniczych i rozrywkowych.

9.7.3. Projekt Festiwal Wiatrów Ryterskich

Koordinacja z gm. Rytro i programem dla całego Obszaru: *Ekstremalna siUdemka*

Inspiracje

Wiatry „rycerskie” wieją przez 20-25 dni na przełomach pór roku wiosna/jesień. Istnieją wówczas trudne warunki pogodowe (biometeorologiczne), które mogą stanowić element atrakcyjny dla miłośników turystyki aktywnej i sportów wyczynowych (tzw. ekstremalnych).

Formuła programowa

- produkty adresowane do środowiska młodzieżowego, akademickiego z wykorzystaniem ekstremalnie trudnych warunków pogodowych i zorganizowanych atrakcji, tras i urządzeń zaopatrzonych w bezpieczne systemy monitorujące, GPS itd.
- wykorzystanie innych atrakcji Gmin Obszaru, koherentnych do formuły programu, na przykład: konkurencje z grupy sportów naturalnych, typu: biegi terenowe (*biegi z żaglem* - patrz: Rytro), jazda na rowerach górskich, kajakarstwo popradzkie itd.

Uzupełnieniem programu może być cykl imprez:

Grand Prix Krynicy w Biegach Górskich

Idea

Całoroczny cykl imprez, organizowanych w najtrudniejszych warunkach pogodowych przełomów pór roku, w sielankowych warunkach lata, czy w zimowych mrozach.

Organizacja - wg wzoru wypracowanego dla MTB – kolarstwa górskiego.

9.7.4. Program Olimpiada III Wieku

Koordinacja programów i usług wszystkich Gmin Obszaru.

Idea

Międzynarodowa impreza turystyczno-sportowo-rekreacyjna dla turystów w wieku dojrzałym i kuracjuszy seniorów.

Formuła programowa

- Konkurencje dostosowane do wieku i możliwości zawodników.
- Wykorzystanie wszystkich naturalnych i urządzonych atrakcji Miasta i Gminy Krynica oraz pozostałych Partnerów tej strategii,
- Program oparty na wzorcu olimpiady, z otwarciem, defiladą uczestników, wioską olimpijską.
- Szeroki zestaw imprez towarzyszących: rozrywkowych, rekreacyjnych, towarzyskich, promocyjnych i komercyjnych.

Działania

Pozyskanie polskich dygnitarzy do lobbingu na międzynarodowym forum turystyczno - sportowym, w celu wpisania Olimpiady III Wieku do oficjalnego kalendarza MKOL.

Efekty

- Wyrazisty znak promocyjny.
- Rozwój infrastruktury i usług dla Klientów seniorów – ważnej grupy odbiorców oferty uzdrowiskowo-wypoczynkowej na rynkach europejskich i polskich.
- Promocja Krynicy-Zdroju i Gmin Obszaru, jako europejskiego centrum aktywnej turystyki i wypoczynku seniorów.

9.7.5. Projekt Mistrzostwa w Sportach Stylowych

Inspiracja

Zbiory sprzętu narciarskiego w Muzeum Regionalnym w Piwnicznej, w Muzeum PTTK na Jaworzynie Krynickiej i w „Pizzerii Węgierskiej” w Krynicy-Zdroju.

Idea

Zawody miłośników sportów tradycyjnych, połączenie elegancji i dobrej zabawy, stylu i wysiłku fizycznego; powiązanie z projektem: *Krynica Zdrój Retro*.

Formuła programowa

- sporty letnie – inspiracje programowe:
 - zawody piłkarskie w stylu tradycyjnym – ustawienie 4+4+2, obowiązują stylowe stroje z lat 30-tych i także maniery,
 - Mistrzostwa Świata w Palancie Górskim,
 - Biegi Uliczne w Strojach Stylowych (ocenie podlega ubiór oraz wynik sportowy biegaczki i biegacza),
 - Rajd Starych Samochodów na trasie Pętli Sądecko-Krynickiej dwudniowy: I etap Krynica Zdrój – Łabowa – N. Sącz, II etap nazajutrz – Nowy Sącz – Stary Sącz - Rytro - Piwniczna Zdrój – Muszyna - Krynica Zdrój, zakończenie rajdu.
 - Mistrzostwa Świata w Lawn Tennis Krynica Zdrój Cup – rakiety drewniane, naciągi baranie, stroje stylowe – białe, bez reklam, zawodnicy bez sterydów, domięśniaczy itp.
 - Wyścigi w Kolarstwie Stylowym- rowery z lat minionych, do 60-tych, są jeszcze dostępne.

- sporty zimowe - inspiracje programowe:
 - narciarstwo klasyczne w formie, stylu i stroju – preferencje dla narciarstwa biegowego i zjazdowego po trasach naturalnych,
 - klasyczna jazda figurowa – tylko tańce,
 - saneczkarstwo tradycyjne, sanki drewniane, tor naturalny,
 - mistrzostwa w Ślizgu Na Podeszwach (ślizganie na butach, w różnych kategoriach, ślizganie na czas, na długość, na celność). Taką ślizgawkę można urządzić w pryncypialnym miejscu miasta - np. na Deptaku Nikifora.

Terminarz

Dwa razy w roku – zawody letnie i zawody zimowe.

Inwestycje

- Stadion Sportów Retro – adaptacja istniejących obiektów.
- Tor saneczkarstwa naturalnego – w planach inwestycyjnych.
- I inne - w zależności od programu i wymogów konkurencji.

Efekty i możliwości

- Rozwój stylowych sportów może inspirować rozwój sportowych manufaktur, produkujących naturalne narzędzia sportowe, drewniane narty, rakiety tenisowe, rowery stylizowane na lata 40-te, oraz produkcję stylowych strojów sportowych.
- Biznes typu retro, w każdym czasie ma swoją efektywność, kwestia tylko, czy odpowiednio wpływowe media i producenci mody są zaangażowani w promocję. (Koordynacja z projektem *Krynica Zdrój Retro*).

9.7.6. Projekt Krynicka Rewia Lodowa

Idea

Organizacja własnej rewii lodowej lub (wersja tańsza) - organizacja widowisk rewiowych na lodzie.

Organizacja/możliwości

- Rewia lodowa jest imprezą bardzo kosztowną; dlatego jej organizacja może być wyłącznie dziełem organizatorów zasobnego przemysłu rozrywkowego (tzw. showbuisness),
- Organizator turystyki może inspirować i poszukiwać partnerów z branży „szolbiznesowej”, którzy mogą być zainteresowani inwestycją w tej dziedzinie.
- Przedsięwzięcie może - na przykład - zainteresować znanego producenta lodów, którego produkty i parasole można spotkać na terenie Obszaru zintegrowanego produktu.
- Można zbadać możliwości pozyskania artystów z Rosji i Ukrainy, gdzie istnieją duże zasoby świetnie wyszkolonych tancerzy i trenerów.
- Rewia może występować pół sezonu w Krynicy, a w drugiej części odbywać dochodowe tournée międzynarodowe.
- Program: np. rewia rozrywkowa, w typie komedii burleskowych.

9.8. Program Uniwersytet Nowego Świata

Koordinacja z programem Międzynarodowe centrum integracji europejskiej w Krynicy „EUROPA HOUSE” (opis w opracowaniu: „Strefa aktywizacji gospodarczej w sektorze turystyczno-rekreacyjnym na osi Krynica-Muszyna”)

Inspiracje

- Zmniejszanie się populacji i starzenie społeczeństw europejskich.
- Zmiany systemu zatrudnienia, praca przez Internet, konieczność kształcenia ustawicznego.
- Zmiany w relacjach interpersonalnych w społeczeństwach rozwiniętych.
- Nowe systemy edukacji przez Internet, nauka w domu, kształcenie ustawiczne itd.

Uniwersytet Nowego Świata - wersja A: maksymalistyczna

Idea

Zbudowanie nowoczesnego uniwersytetu kształcenia i wspomagania rozwoju wyobraźni i osobowości twórczej.

Przeznaczenie – wszystkie generacje, także Uniwersytet III Wieku (patrz: Olimpiada III Wieku – programy sportowe).

Dziedziny:

- Kształcenie wyobraźni i rozwijanie możliwości tkwiących w człowieku, a nie dostarczanie tzw. informacji, ta jest już powszechnie dostępna.
- Budowanie Osoby Ludzkiej ponad granicami systemów politycznych, ekonomicznych, granicami wyobraźni i tzw. realnych możliwości.
- Każdy człowiek jest twórcą i każdy ma prawo do rozwoju na swoim poziomie intelektualnym i psychoficznym.
- Dziedziny kształcenia humanistyczne i artystyczne.
- Metoda Uniwersytetu (stara jak europejska tradycja benedyktyńska i uniwersytecka) - uniwersum humanistyczne: praca, nauka, tworzenie, rozmowa, debata, spotkania i zabawa ludzi z całego świata.

Połączenie idei Wioski Taizé z ideą Campusu, systemu pracowni steinerowskich i możliwości współczesnej technologii, użytkowanej w edukacji itd.

Wykładowcy

- Najlepsi! - czyli artyści, poeci, mądrzy ludzie (np. Kapuściński, Kołakowski, ks. Węclawski, Abakanowicz, by wymienić tylko polskie nazwiska).
- Ludzie, których nie zżarła rutyna zawodowa, czy artystyczna, a więc tzw. zawodowi badacze naukowci, krytycy, wykładowcy uniwersyteccy - raczej wykluczeni.

Forma budynku (science fiction?)

Forma trójkąta równobocznego - budowla „nasadzona” na ścięty grzbiet górski.

Budynek jest wkomponowany w którąś górę w otoczeniu Krynicy, po ścięciu wierzchołka piramida budynku staje się wierzchołkiem realnym, i *wierzchołkiem symbolicznym* - uniwersytetem kreacji i wyobraźni, a nie przelewania wiedzy z jednej głowy do drugiej.

Wewnątrz góry są zaprojektowane i ulokowane wszystkie żywotne urządzenia uniwersytetu, który w całości mieści się w szklanym trójkącie wierzchołka (Żeromski!).

Budowla na miarę XXI wieku, z wykorzystaniem najnowocześniejszych technologii, wprzęgniętych w służbę ochrony środowiska: cyfrowy dom inteligentny, zasilanie solarne, jądrowe lub wodorowe itd. Równocześnie: dużo światła i naturalnej przestrzeni.

Skąd pieniądze?

Z wielu źródeł - polskich i zagranicznych. Im bardziej uniwersalny i międzynarodowy charakter będzie miał projekt - tym więcej powstaje możliwości finansowania.

Uniwersytet Zdrojowy - wersja B – realna

Koordinacja programu z wszystkimi Gminami Obszaru.

Idea

Organizacja całorocznego systemu edukacyjnego i szkoleniowego w Krynicy i pozostałych Gminach Obszaru, z wykorzystaniem istniejącej bazy materialnej i kadry pedagogiczno - naukowej lokalnej i krakowsko - śląskiej.

Inspiracja

Ponad 150-letnie związki Krynicy-Zdroju z Uniwersytetem Jagiellońskim, począwszy od „ojca wskrzesiciela” – prof. Dietla.

Argumenty

- Współczesne społeczeństwo uczy się nieustannie – a potrzeby w tej dziedzinie będą wyłącznie wzrastać,
- Wakacje i inne pory urlopowe przestały być „martwym” sezonem edukacyjnym, wielu ludzi uzupełnia w tym czasie swoje wykształcenie, studiuje hobbystycznie, czy z konieczności.
- Wszystkie Gminy Obszaru mają argumenty do rozpoczęcia tego projektu:

- kilka obiektów wielkokubaturowych, które po odpowiednich adaptacjach i wyposażeniu we właściwe instrumentarium (sale wykładowe, lektoria, biblioteki internetowe) mogą brać udział w projekcie,
- walory przyrodniczo – klimatyczne Obszaru: nauka w takich warunkach to sama przyjemność,
- atrakcje turystyczne i rozrywkowe,
- usługi niezbędne do rekreacji, odnowy biologicznej i duchowej itd.

Organizacja/formuła

- Po opracowaniu szczegółowego projektu należy złożyć JM Rektorowi Uniwersytetu Jagiellońskiego propozycję przeniesienia Letniej Szkoły Języka Polskiego UJ na teren Obszaru. Argument – zamiast w dusznym latem Krakowie zajęcia w klimatyzowanej naturalnie Krynicy (naturalne air condition - sic! - argument promocyjny).
- Podobne oferty można złożyć innym renomowanym uczelniom w Polsce.
- System kształcenia ustawicznego, ośrodek edukacji uzupełniającej, ośrodki szkolenia zawodowego, kształcenia artystycznego – np. wokalistyka, sztuki plastyczne, muzyka klasyczna, muzyka etniczna - mogą być lokowane w poszczególnych Gminach Obszaru.

Adresaci

- Młodzież akademicka – segmenty rynku edukacyjnego dorosłych, zależnie od przygotowanej oferty i możliwości organizatora programu.
- Kuracjusze i letnicy i seniorzy – Uniwersytet III Wieku.
- Dodatkowo można zbadać możliwości adresowania oferty edukacyjnej na rynki międzynarodowe – Słowacja, Ukraina itd.

Problem

Komunikacja Obszaru – obok dużej konkurencji na rynku usług kształcenia ustawicznego przepustowość i jakość (samochodowej i kolejowej) komunikacji Obszaru może decydować o powodzeniu projektu - w wersji A i B.

9.9. Program Dom Polski – Słotwiny

Idea

Ośrodek wypoczynkowy w Słotwinach dla Polonii, dla rodzin młodych i w średnim wieku.

Argument

Ośrodek narciarski w Słotwinach ma najbardziej uniwersalną ofertę narciarską, od narciarstwa zaawansowanego do rekreacyjnego, w tym: narciarstwo zjazdowe, snowboard i szkoła nauki jazdy carvingowej. Jest, zatem dostosowany do potrzeb ludzi w różnym wieku i stopniu zaawansowania w sztuce narciarskiej.

Funkcje/ Możliwości programowe

- letni i zimowy ośrodek wypoczynkowy, konferencyjny i dydaktyczny, o wysokim standardzie wyposażenia, zaopatrzony w różnorodne usługi rekreacyjne i rozrywkowe, (budowa lub adaptacja istniejącego obiektu),
- Ośrodek może ściśle współpracować ze Szkołą Letnią Uniwersytetu Jagiellońskiego i stanowić dla niej bazę wypoczynkowo-edukacyjną, letnią i zimową. Także w porach roku przejściowych, sprzyjających nauce i naturalnej turystyce krajoznawczej,
- Światowe Centrum Wypoczynkowe Młodej Polonii - z wykorzystaniem oferty turystycznej i rozrywkowej wszystkich Gmin Obszaru,
- Archiwum Wychodźstwa Beskidu Sądeckiego – ośrodek konferencyjny i archiwum dokumentujące losy emigrantów od II połowy XIX w.
- Inne funkcje: kongresy polonijne, obsługa grup wycieczkowych, wypoczynkowych, turystów indywidualnych, wesela Polonusów w Starym Kraju w formie regionalnej.

Budżet

Projekt komercyjny – wymaga inwestycji kapitału prywatnego, z możliwością organizacji partnerstwa publiczno - prywatnego.

uwaga

W Piwnicznej projektujemy ośrodek wypoczynku dzieci i młodzieży polonijnej, w Żegiestowie ośrodek dla seniorów Polonusów, a w Słotwinach ośrodek polonijnego wypoczynku młodych i w średnim wieku.

W ten sposób na niewielkim obszarze skupiamy funkcje pozwalające adresować produkt do wszystkich generacji Polonii: w USA i Brazylii, w Australii i w Europie.

9.10. Program Kongres Młodej Polonii - Memorial Kazimierza Pułaskiego

Koordinacja z programem *Uniwersytet Nowego Wieku* i programem *Dom Polski* oraz wieloma innymi programami dla pozostałych Gmin: *Miasto Nowe* (Stary Sącz) *Ługi Muzyki* (gm. Muszyna), *Akademia Rycerzy Górskich* (gm. Rytro), *Park Przygody bez wygody* (gm. Łabowa) itd.

Lokalizacja - Tylicz, Krynica i tereny związane z Konfederatami Barskimi.

Inspiracje

Życie i dzieło Kazimierza Pułaskiego „bohatera dwóch narodów Polski i Stanów Zjednoczonych Ameryki” - związki z ziemią sądecką w latach Konfederacji Barskiej 1769 - 1770.

Na przełomie września i października 1769 r. Pułaski spędził 3 tygodnie w tzw. Okopach Konfederackich, k. Muszynki.

Pamiętki konfederackie: Okopy Konfederackie k. Muszynki, przełęcz Pułaskiego oraz kopiec Pułaskiego w Krynicy Zdroju.

Idea

Organizacja cyklu imprez turystyczno - kongresowych, adresowanych do młodzieży Polskiej i Polonijnej w USA.

Pomysły/Działania:

1. Nowy Świat - Młoda Polska - **Kongres Młodej Polonijnej**
- coroczny kongres młodzieży polonijnej (z całego świata), organizowany w koordynacji wszystkich Gmin Obszaru.
W programie kongresu: zestaw imprez konferencyjno - sportowo - rozrywkowych.
2. **Memorial Kazimierza Pułaskiego** - cykl imprez turystycznych odbywających się np. równoległe do Kongresu Młodej Polonii.
3. **Obóz Konfederacki** - program turystyczno sportowy w formule survival z wykorzystaniem Ryterskiej Akademii Rycerzy Górskich, nocnym rajdem do Okopów Konfederackich (z noclegiem w leśnej głuszy itd.), z wykorzystaniem programu Beskidy Siedmiu Zmysłów (gm. Łabowa) itd.
4. **Fundusz Pułaskiego** - proponujemy powołanie fundacji wspierającej:
 - edukację młodzieży z Gmin Obszaru na uniwersytetach amerykańskich
 - organizację i działalność Kongresu Młodej Polonii.

Do programu należy włączyć istniejące projekty (np. Rajd Pułaskiego) związane z osobą Kazimierza Pułaskiego.

9.11. Program *Niebieska Fataloszka...tysiąca potoków*

Inna nazwa; *Niebieska Łemkowina... tysiąca potoków*

Koordinacja z programem *Wieża Tylicz* i innymi programami dla Gmin Obszaru *Perły Doliny Popradu* z dziedziny turystyki wiejskiej, aktywnej, np. z programem *Sportowe Stacje Doliny Popradu* oraz z programami ochrony dziedzictwa kulturowego Łemków.

Lokalizacja

Obszar północno - wschodni Gminy Krynica wyznaczony m.in. wsiami: Banica, Berest, Czyrna, Izby, Mochnaczka Niżna i Wyżna, Piorunka, Polany itd. i szczytami m.in.: Rozdziele (789 m), Harniaków Wierch (727 m), Piorun (743 m) i przełęczami Pułaskiego, czy Beskid.

Nazwa

Nazwa jest propozycją połączenia tajemniczego i pięknie brzmiącego miana potoku *Fataloszka* (zawierającego cząstkę „fata”, co brzmi, jak makaroniczna wersja słowa „fatum”, które w dużej mierze streszcza XX - wieczne dzieje tych ziem) z bogactwem naturalnym: dolinami kilkudziesięciu małych i dużych potoków wcinających się w zbocza beskidzkie, stąd kolor: *niebieski*, od srebrnosinych strug polyskujących w dolinach i mrocznych jarach.

Idea

Zintegrowany program działań w zakresie:

- ochrony dziedzictwa kulturowego, w tym: ochrony ostańców kultury materialnej (chyż, sypańców i cerkwi) Rusinów/Łemków, zasiedlających ten obszar od I poł. XVII w. granicach Kresu Muszyńskiego,
- rozwoju turystyki wiejskiej i aktywnej: połączenia terenów rekreacji sportowej z parkami leśnymi i polnymi, z wykorzystaniem urozmaiconej konfiguracji terenu dolin i gór, a także nieuciążliwych dla środowiska i nie agresywnych dla pejzażu kulturowego urządzeń sportowych.

Argumenty

- Obszar, poza kilkoma zabudowanymi wsiami, jest zachowany w stanie naturalnym, dobrze skomunikowany i stanowi zaplecze przyrodnicze dla miejskich funkcji Krynicy-Zdroju oraz ostoję do organizacji wypoczynku wiejskiego i turystyki aktywnej.
- W Mochnacze Niżnej działa stowarzyszenie (skupia 30 członków), które realizuje program odnowy rasy polskiej czerwonej krowy górskiej. Odnowa tej hodowli stwarza szanse zbudowania przetwórstwa mlecznego i wzbogacenia oferty turystyki wiejskiej o produkty mlecznej kuchni regionalnej: mleko, masło, czy ser góralski (tzw. oscypek).

Działania/model adaptacji obszaru *Niebieska Fataloszka*

Obszar leży poza terenem Popradzkiego Parku Krajobrazowego. Można, więc organizować i adaptować tereny zielone do funkcji parków leśnych i rekreacyjnych/sportowych - łącząc dzieła

naturalne, z projektami scenarzystów krajobrazu kulturowego i usług turystycznych. Przy tym należy zadbać o zachowanie proporcji pomiędzy terenami o naturalnym charakterze, a terenami zieleni kształtowanej i urządzeniami do turystyki aktywnej i sportów naturalnych.

Kształtowanie krajobrazu/organizowanie funkcji usługowych:

- Obszar i konfiguracja terenu tworzą możliwości instalowania funkcji użytkowych, wspierających usługi turystyki wypoczynkowej i aktywnej na terenie wsi i poza nimi: np. wiejskie pensjonaty, infrastruktura usługowa, parki sportowo - rekreacyjne, trasy sportów naturalnych letnich i zimowych oraz infrastruktury w zakresie ochrony środowiska.
- W wioskach i przysiółkach *Niebieskiej Łemkowiny tysiąca potoków* można rozwijać usługi turystyki wiejskiej indywidualnej i grupowej (tu: obozowiska i pola namiotowe dla młodzieży) oraz infrastrukturę naturalnych sportów zimowych: np. narciarstwa klasycznego i turystycznego (w systemie wędrownym, od stancy do stancy), trasy biegaczy śniegowych, zimowe i letnie szlaki spacerowe (z dominantą kultury Łemkowskiej - szlak Cerkwi) dla turystów o różnym stopniu sprawności ruchowej, szlaki rowerowe oraz szlaki jazdy konnej - terenowej itd.

Na przykład: Wieś Polany - zmiana funkcji wsi rolniczej na wieś wypoczynkową, z organizacją, budową lub modernizacją odpowiedniej infrastruktury i ochroną oraz rewitalizacją dziedzictwa kulturowego Łemków.

- Jazda konna wędrowna - może stanowić specjalność tego terenu, który nie jest nadmiernie zalesiony i daje możliwości organizacji atrakcyjnych tras jeździeckich, o różnym stopniu trudności.
W związku z tym, na terenie obszaru *Niebieska Fataloszka* należy projektować i organizować ośrodek (lub ośrodki) jeździeckie, z szerokim asortymentem usług rekreacyjnych, wycieczkowych i hipoterapeutycznych. Program ośrodka należy skoordynować i łączyć – z podobnymi ośrodkami *Perły Doliny Popradu* – w sieć współpracujących ośrodków/stanic konnych, umożliwiając rozwój turystyki wędrownej konnej - latem, a zimą - narciarstwa turystycznego.
- Obszar nadaje się do wykorzystania w roli terenów treningowych dla programu *Sportowe Stacje Doliny Popradu* i innych. Można tu instalować letnie i zimowe programy treningowe i programy turystyki aktywnej dla młodzieży wypoczywającej na obszarze Gminy. W ten sposób na niewielkim, nie zalesionym nadmiernie terenie można lokalizować funkcje uzupełniające dla wszystkich programów sportowo - rekreacyjnych Gminy Krynica.
- Na terenie *Niebieskiej Fataloszki* można lokować imprezy, festyny rozrywkowo - rekreacyjne inspirowane, np. wieloma pomysłami w tej dziedzinie, zawartymi w tej strategii.

na przykład - verte

9.11.1. projekt Niebieska Łemkowina - festiwal kultury Łemków

Koordinacja z programami Łemkowskimi i etnicznymi dla pozostałych Gmin Obszaru.

Idea/Program

Festiwal kultury etnicznej, w różnych dziedzinach twórczości Łemków oraz innych nacji tworzących przez wieki *genius loci* Obszaru - *festiwal dialogu kultur*.

Argumenty

1. Obszar północno - wschodni gminy Krynica był do 1947 roku zamieszkiwany w większości przez Łemków i dzisiaj stanowi najlepiej zachowany fragment Łemkowiny (w granicach Gminy Krynica). Na tym terenie pozostało szereg zabytków kultury materialnej i religijnej Łemków.
2. Istnieje społeczny potencjał do odnowy tej kultury i jej ekspozycji, również, w kontekście tworzenia atrakcji turystycznej oraz organizacji festiwalu itd.
3. Organizacja programu stwarza szansę nawiązywania kontaktów ze społecznościami Łemków poza granicami Polski, na przykład: w zakresie współpracy przy programach ochrony dziedzictwa kulturowego.

9.12. Program Wieża Tylicz

Nazwa

Nazwa programu nawiązuje do określenia *wieża Babel* - Tylicz przez wieki był miastem, przez które ciągnęły tabory kupieckie wielu narodów Europy, był miejsce spotkania różnych nacji i religii.

Idea

Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, *genius loci* Tylicza i adaptacja walorów kulturowych do funkcji turystycznych.

Inspiracje

- Tylicz to miejsce *spotkania*:
 - *spotkania kultur* – prastary europejski szlak handlowy,
 - *spotkania gór* – Beskidu Sądeckiego i Niskiego oraz Gór Czerchowskich,
 - *spotkania potoków* – Muszynki i Mochnaczki,
 - *spotkania religii* – rzymsko i greko-katolickiej, czeskich Husytów (po nich pamiątką są *kocie zamki*), religii Żydów (osiedlających się w Tyliczu po 1781 r.) i innych, wyznawanych przez Europejczyków przez wieki wędrujących szlakiem kupieckim.
- Pierwszy burmistrz Tylicza był Łemkiem Igor Fruchonik, do 1947 r. w mieście dominowali Łemkowie. Odpust 26 IX w cerkwi pw. Kosmy i Damiana.
- Ośrodek narciarski – 10 wyciągów, kilkaset miejsc noclegowych w kwaterach prywatnych, trasy biegowe, naturalne lodowiska, gwarantowany śnieg od grudnia do końca marca.
- Góra Szubienica (683 m): sąd Tylicza miał „prawo miecza”, góra, na której wykonywano wyroki zwie się Szubienicą, a jej zbocze Łaski. Ostatni proces i wyrok odbył się w 1763 r. Skazaną i niesłusznie posądzoną o czary była młoda kobieta Oryna Pawliszanka. W drodze Łaski nie została powieszona, ale ścięta pod Szubienicą i tamże pochowana. Dokumenty rozprawy są zachowane w Domu Kultury w Tyliczu.
- Pytanie: czy Mochnaczka wpada do Muszynki, czy odwrotnie, i który potok ważniejszy?
- Wodę z tylickiego źródła „Zdrój Główny” podawano na uczenie Wierzyńka w 1364 r.
- Kurierzy tyliccy – podczas II wojny światowej kilku mieszkańców Tylicza brało bezinteresowny udział w przerzutach ludzi przez granicę Generalnej Guberni.

Przeciwwskazania

Nie można dopuścić do dalszych zniekształceń krajobrazu kulturowego Tylicz, przez budowanie bezstylowej, nadmiernie rozbuchanej kubatury "architektury" mieszkaniowo-usługowo-produkcyjnej.

Wskazania

Zabudowa zwarta i nie wychodząca nadmiernie poza przestrzeń istniejącego założenia urbanistycznego.

Nowa architektura powinna być jednokondygnacyjna, z zabudową poddasza, o dwuspadowych dachach, inspirowana budownictwem i zdobnictwem regionalnym: łemkowskim, mieszczańskim rytem tylickim itd.

9.12.1. Projekt Wieża Tylicz

Idea

Międzynarodowy ośrodek spotkań plenerowych - wersja A - plenerowa, nowy obiekt - wersja B - murowana.

Funkcja

Centrum Jedności w Wielości - miejsce spotkań, konferencji, zabaw, koncertów itp.

Inwestycje

- wersja A : pole namiotowe z kompletną infrastrukturą i urządzone miejsce spotkań plenerowych,
- wersja B: *Wieża Tylicz*: nowy obiekt, ośrodek konferencyjno - widowiskowy. Wieża może mieć formę nowoczesną, ale wkomponowaną w pejzaż kulturowy.
- Funkcje: ośrodek konferencyjny i recepcyjny, z adaptacją do funkcji widowiskowych, sali prób teatralnych - pracowni artystycznych.

Forma

Niska zabudowa, pawilonowa, arcydzieło formy architektonicznej, zaprojektowane w korespondencji z *genius loci* Tylicza.

9.12.2. Projekt Na Szlakach Jednego Boga

Idea

Rajd turystyczny szlakiem Łemków, Bojków, katolików, husytów³⁵, Żydów.

Formuła programowa:

- Rajd międzynarodowy, głównie adresowany do młodzieży akademickiej i organizowany z udziałem młodzieżowych organizacji: łemkowskich, polskich, żydowskich, czeskich, słowackich, węgierskich itd.
- Rajd gwiazdzisty: początek w wielu miejscach Doliny Popradu, Gminy Łabowa, a zakończenie w Tyliczu.

Działania

Powołanie międzynarodowej korporacji młodzieżowych organizacji do realizacji projektu, finansowanego z europejskich funduszy wspierających współpracę młodzieży.

Wykorzystanie rajdu i forum organizacji jako zaczynu do budowania całorocznego programu spotkań młodych ludzi z różnych krajów Europy. Koordynacja z programami dla innych Gmin Obszaru, w tym programem Muszyńska Republika Młodych i Miasto Nowe - Stary Sącz.

9.12.3. Projekt Tylicziada Teologów

Idea

Narciarskie mistrzostwa wydziałów teologicznych europejskich uniwersytetów.

Program nie musi ograniczać się tylko do wydziałów teologicznych, do narciarstwa i do sezonu zimowego. Może być rozwijany w różnych wariantach programowych: rajdów turystycznych, imprez rekreacyjnych, konferencji lub warsztatów itd. - wydziałów filozoficznych, czy w ogóle uniwersyteckich wydziałów humanistycznych.

Inspiracja

Słynne pytanie ks. prof. Tischnera: Czym się różni teolog od terrorysty? Odp: Z terrorystą można negocjować - może być inspiracją imprez o profilu rozrywkowo- rekreacyjnym, z elementem konkurowania teologów i filozofów itp.

Formuła programowa

Konkurencje narciarskie zjazdowe, biegowe, wyścigi na raketach śnieżnych, i wiele innych, wg możliwości terenowych i organizacyjnych. Ponadto część konferencyjna, sympozja, otwarte spotkania, debaty itd.

Działania

Trzeba pozyskać do pomysłu np. Papieską Akademię Teologiczną w Krakowie i sformułować system organizacyjny - sieć partnerów z europejskich uniwersytetów i akademii.

³⁵ Papież Jan Paweł II zaliczył Jana Husa do najważniejszych postaci Europy i wyraził ubolewanie z powodu prześladowania Mistrza i jego zwolenników. A w Tyliczu Husyci znaleźli schronienie.

9.12.4. Projekt Wieża Artystów

Idea/formuła programowa

Ośrodek wypoczynku i pracy twórczej, połączenie usług sanatoryjnych z artystyczną pracą warsztatową.

Wykorzystanie infrastruktury kilku Gmin, np. w Tyliczu praca twórcza, w Krynicy, Muszynie usługi lecznicze, w pozostałych Gminach wykorzystanie oferty rekreacyjnej, rozrywkowej.

Argumenty

Żmudne ćwiczenia, wielogodzinne próby wpływają osłabiająco na stan zdrowia muzyków, tancerzy, aktorów, wywołują stresy, przeciążenia układu kostnego itd.

Zbudowanie produktu - oferty łączącej możliwość pracy artystycznej (patrz: Wieża Tylicz) z rekreacją sportowo - turystyczną, rehabilitacją, usługami odnowy biologicznej itd. może być rentownym przedsięwzięciem - pod warunkiem, że zostanie skorelowane z całą ofertą Obszaru i skierowane do szerokiej gamy odbiorców (Klientów): od dzieci i młodzieży do zawodowych grup artystycznych, czy twórców.

Na Obszarze zintegrowanego produktu turystycznego projektujemy wioski wypoczynkowe dla artystów, w Tyliczu funkcję łączącą wypoczynek i możliwości pracy warsztatowej grup artystycznych – co razem tworzy komplementarne usługi dla tej grupy.

Inwestycje

patrz: Wieża Tylicz.

9.12.5. Projekt Jarmark XXX Wieków

Koordinacja - z programem Szlak Kupiecki Trzech Tysiącleci.

Termin

Ostatni weekend września

Formuła programowa

Zakończenie sezonu kupieckiego i programu *Jarmark XXX wieków* - syntetyczna oferta towarowa wszystkich poprzednich jarmarków.

Prezentacja kultury, rzemiosła i kuchni regionalnych wszystkich Gmin Obszaru i miast/gmin partnerskich zagranicznych.

Jarmark należy obudować zestawem imprez w formule festynu sportowo-rozrywkowego, np. *Maraton Kupiecki Pieszo (Na Wozie i pod Wozem)* na trasie: Tylicz – Mochnaczki – Huta, Krynica Zdrój – Powroźnik – Tylicz.

9.12.6. Projekt Mochnaczka czy Muszynka

Inspiracja

Pytanie: czy Mochnaczka wpada do Muszynki, czy odwrotnie i który potok jest ważniejszy ?

Formuła programowa

W formie żartobliwej, festynowej, wykorzystując niby animozje pomiędzy różnymi miejscowościami (kompleksy Kryniczian wobec starożytności miejskiej Tylicza, kompleksy Tyliczan wobec wielkomiejskości współczesnej Krynicy, Tylicz contra Muszynka, Mochnaczki contra Tylicz itd.) można organizować „bitwy”, pojedynki miejscowości sportowo-rekreacyjne z udziałem turystów i mieszkańców.

Zabawy muszą mieć swój nastrój, wystrój i program, łączący wysokiej klasy zabawę z wysiłkiem sportowym, a przede wszystkim: dużo elementów zabawy.

9.12.7. Projekt Babski Festiwal Sportów Naturalnych – Tylicz z Figurą

Idea

Babski Festiwal Sportów Naturalnych

Koordynacja

z projektem Babski Raj dla Łomnicy Zdroju (patrz: program dla Piwnicznej) i ofertą Krynicy-Zdroju w dziedzinie np. usług odnowy biologicznej, kosmetyki ciała itd.

Formuła programowa

- Festiwal sportów naturalnych, w różnych dziedzinach rekreacyjnych – przeznaczony dla pań.
- wersja A – letnia – wykorzystanie walorów krajobrazowo-terenowych Tylicza i odpowiednio adaptowanych do roli naturalnych aren sportowych: koryt wyschniętych potoków na trasy biegów terenowych, zboczy górskich - bezleśnych na trasy nartorolkowe, czy łąk górskich na rozgrywki *golfa ryterskiego* (zobacz: projekt dla Rytra) i innych możliwości.
- wersja B – zimowa – wykorzystanie potencjału ośrodka narciarskiego, dla organizacji konkurencji z różnych dziedzin narciarstwa, biegi na raketach śnieżnych itd.

Organizacja

Można pozyskać do idei znane panie (np. pani Figura) z kręgu pism kolorowych, mediów, show- biznesu, polityki itd.

Dobrym wzorem jest ożywienie turystyczne Szklarskiej Poręby, dzięki promocji i współpracy tamtejszych organizatorów turystyki z dziennikarzami Polskiego Radia i utworzenie tzw. *zimowej stolicy radiowej*, promowanej przez popularne programy radiofonii publicznej.

9.12.8. Projekt Oryna Pawliszanka

Propozycja

Pomnik Oryny Pawliszanki, zlokalizowany pod Górą Szubienica.

Forma

Pomnik alegoryczny, kamienna piramida głazów, jakby góra Szubieniczna, z wierzchołka piramidy wypływa woda (nie tryska, ale wypływa, sączy się) i jak struga życia spływa swobodnie po kamiennych głazach w dół, do niewielkiej ostoi. Stamtąd wypływa kolejna struga, która znika pod ziemią, jak nieszczęsna Oryna, ofiara nietolerancji. Obok strugi, w ziemi tablica w trzech językach: po łacinie, po polsku i w języku Rusinów: „*W roku 1763 ludzie bezduszni zniszczyli życie Oryny Pawliszanki. Była inna. Dopóki trwa nietolerancja - nikt nie jest bezpieczny*”.

Możliwości wykorzystania pomnika i postaci Oryny Pawliszanki

1. Pomnik może stać się wyrazistym znakiem kulturowym Tylicza. Miejscem do organizacji spotkań, widowisk, festynów, koncertów piosenki itd.
2. Figurka Oryny Pawliszanki z legendą, która mówi, że posiadanie tej figurki przynosi szczęście, chroni od bezdusznych i ludzi, może być: pamiątką z Tylicza, wykonaną z gliny, drewna itd.
3. Co roku można organizować widowisko, odtwarzające wydarzenia sprzed lat. Widowisko powinno mieć charakter ... widowiskowy i interdyscyplinarny, oprócz spektaklu odtwarzającego proces Oryny, koncert plenerowy, np. *Artyści przeciw przemocy*.
4. Można zainspirować p. Piesiewicza, żeby napisał scenariusz oparty na historii Oryny Pawliszanki, a Polańskiego, żeby to nakręcił, jako swoisty kontrapunkt „Rosemary's Baby”.

Ponadto

Koordinacja programu **Wieża Tylicz** z projektami Gminy Krynica Zdrój złożonymi do programu operacyjnego rozwoju regionalnego województwa małopolskiego na lata 2004-2006:

- Budowa Parku Sportowego w Tyliczu (stadion piłkarski i lekkoatletyczny z zapleczem itd.)
- Park Zdrojowy (w tym: plac zabaw sportowo-rekreacyjnych, plac do organizacji plenerowych imprez i spotkań, skansen kultury regionalnej itd.)

9.13. Projekt Fundusz Artyści Krynicy

Inspiracja

- Krynica-Zdrój od pocz. lat 70 -tych XIX w. była miejscem wypoczynku wybitnych artystów.
- Gmina Krynica-Zdrój jest zasobna w utalentowaną artystycznie młodzież. Jednak wielu młodych ludzi nie zawsze ma możliwość rozwijania talentów, odbywania artystycznych podróży, czy studiów.

Idea

Ogólnopolska akcja artystyczna, zbiórki pieniędzy, koncerty benefisowe, lobbing medialny – inspirowane przez artystów związanych z Krynica i organizatorów Funduszu.

Cele

- Fundusz wspierania rozwoju nauki, podróży artystycznych młodych artystów z Miasta i Gminy Krynica-Zdrój.
- Budowa Teatru Zdrojowego im. Michała Bałuckiego³⁶, wielofunkcyjna sala koncertowo-widowiskowa, scena z najnowszym wyposażeniem, akustyką itd.
- Zbudowanie lub adaptacja istniejącego obiektu do roli Domu Artysty, ośrodka pracy twórczej i wypoczynku artystów oraz tzw. domu seniora.

Działania

- Opracowanie zasad Funduszu i programu działania.
- Pozyskanie wybitnych postaci środowiska artystycznego do Rady Fundacji.
- Cykl benefisowych koncertów w dużych miastach i teatrach Polski, promocja idei, zbiórki grosiwa itd.
- Rozpisanie konkursu na projekt Teatru Zdrojowego im. Michała Bałuckiego.
- Partycypacja Gminy - teren pod budowę Teatru, uzbrojenie itd.

³⁶ Proponuję imieniem ważnego dla polskiej kultury, acz mało docenianego komediopisarza, satyryka i prozaika nazwać nowy Teatr Zdrojowy, zwłaszcza, że bywał w Krynicy, Rytrze, Żegiestowie.

9.13.1. Projekt X Łatwych Kompozycji dla Krynicy-Zdroju

Idea

Zaproszenie 10 kompozytorów tzw. muzyki poważnej i 10 kompozytorów tzw. muzyki popularnej do napisania po jednym utworze dedykowanym Krynicy i przeznaczonym do roli komercyjnej: wzbogacania *Funduszu Artystów Krynicy*.

Forma

Kompozycje zdrojowe, lekkie, kameralne.

Piosenki przebojowe, żeby mogły przynieść duży dochód.

Dochody

Sprzedż płyt, tantiemy, prawykonania itd.

uwaga

Grzegorz Turnau obecnie śpiewa piosenkę „Do wód do wód”, można zaproponować artyście przyjęcie roli ambasadora projektu. Turnau zna wszystkich, jest lubiany w środowisku i wielu artystów odpowie na jego apel (Preisner, Konieczny, Kanty Pawluśkiewicz itd.)

Inna możliwość dochodu gm. Krynica Zdrój i pozostałych Gmin Obszaru.

9.13.2. Loteria krajowa Perły Doliny Popradu

Idea

Organizacja loterii narodowej - wspierającej polskie uzdrowiska, w odrobieniu zaległości cywilizacyjnych i podjęciu wyzwań konkurencji na rynku europejskim.

Dochód z loterii - model

70 % dla polskich uzdrowisk spoza Obszaru,

30% dla 6 Gmin Obszaru *Perły Doliny Popradu*.

Organizacja

Opracowanie zasad i zbadanie możliwości uruchomienia loterii.

Lobbing na forum parlamentarno - rządowym.

9.13.3. Forum Ekonomiczne Polska – Wschód – modernizacja

Program tej ważnej imprezy można rozbudować o:

- Targi ofertowe – z udziałem badów i kupeli Europy Środkowej (patrz program: Kongres Lekarzy Zdrojowych).
- Do programu można dołączyć kraje Południowej Europy - Słowację, Czechy, Węgry, kraje z Bałkanów – i poszerzyć formułę forum: Forum Ekonomiczne Polska – Wschód – Południe.
- Do programu warto dołączyć promocję zintegrowanego produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu*.

9.14. Produkty własne

Przedstawiamy kilka przykładów wykorzystania różnych zasobów Miasta i Gminy Krynica-Zdrój do tworzenia produktów komercyjnych, a także projekt powołania Funduszu Artyści Krynicy, mającego wspomagać edukację zdolnej młodzieży i budowę Teatru Zdrojowego.

Produkty regionalne – kuchnia i rękodzieło

Tylicz

Piwniczka regionalna: *wódka Konfederatka, wódki Rusińskie lub Miód Tylicki.*

Wody Mineralne

Odtworzenie klasycznej metody butelkowania wód krynickich

Inspiracja

W 1860 r. dr Michał Zieleniewski w „Roczniku Towarzystwa Naukowego Krakowskiego” publikuje artykuł „O napełnianiu wód lekarskich na sprzedaż rozsyłanych w ogólności, z dołączeniem opisu napełniania szczawy żelazistej w Krynicy”. W tym artykule podaje zasady produkcji, przechowywania i transportu mineralnych wód butelkowanych („lekarskich”).

Nowy projekt

Cel – zbudowanie komercyjnej oferty (zastąpienie rozpowszechnionych w Polsce i w Europie systemów dostarczania tzw. źródlanej wody w plastikowych butlach na plastikowych cokołach, kryjących we wnętrzu grzałkę do podgrzewania wody itd.) - stylowym i wartościowym produktem z wodą mineralną.

Forma/Organizacja:

Kamionkowe butle, 10- i 20- litrowe, z wmontowanymi kranikami, z zakręcanym od spodu dnem, umożliwiającym umycie i wyczyszczenie butli z osadu.

Butle kamionkowe są osadzone na drewnianym cokole, zbudowanym wg wzornictwa regionalnego.

Butle – dzbanki są lakowane i znakowane, w stylu właściwym wytwornym i zdrowym towarom spożywczym.

Można dostarczać je - na początku gratisowo, w ramach promocji - do najwytworniejszych hoteli

i restauracji w Polsce i Europie. Ponadto do siedziby Prezydenta RP, Marszałka Sejmu – polskich ambasad i ośrodków zagranicznych.

Transport: dzban obudowany drewnianą skrzynią, jak butelka najcenniejszego wina, transport kolejowy w wagonach z napisem: Wody zdrojowe Krynica Zdrój, Muszyna, Piwniczna Zdrój.

„Quartet Zdrojowy”.

Butelka karafka, kwadratowa, z czterema komorami, w każdej inna woda (Jan, Zuber, Zdrój Główny, Mieczysław lub Tadeusz), tak, by w czasie wylewania można było dowolnie mieszać różne wody, otwierając odpowiednie pojemniki jednym pokrętelem.

Rękodzieło regionalne – działania

Słotwiny

- rewitalizacja rzemiosła szklarskiego, analiza możliwości i rentowności rekonstrukcji warsztatu szklarskiego,
- produkcja kolorowych szyb do werand drewnianych domów, galanterii szklanej ręcznie kutej i zdobionej, wyroby najwyższej jakości, sygnowane, w krótkich seriach lub unikaty.

Rzeźby – mała architektura

Juliusz Kołodziejczyk (ur. 1925 r.) – artysta z Krynicy, rzeźbi charakterystyczne formy – długie postacie z jedną ręką wskazującą w przestrzeń. Te rzeźby i ta myśl artysty mogą być wykorzystywane przy projektowaniu małej architektury, przy wizualizacji szlaków turystycznych, wymiennie z tzw. „rogaczami” itd.

Wydawnictwa

- Kartki retro, wysokiej klasy reprinty (pomysły: znani Kryniczanie i przyjaciele Krynicy, kartki humorystyczne, świąteczne, „mikołajowe”, kartki nawiązujące do produktów *Perły Doliny Popradu* i atrakcji turystycznych itd.).
- Reprint - najstarszy opis źródeł krynickich Gabriel Rączyński³⁷ „Auctuarium historiae naturalis curiosa Regni Poloniae”, wyd. w Oliwie 1745 r.,
- Reprint - pierwsza analiza chemiczna i naukowy opis właściwości wód leczniczych: Baltazar Hacquet, prof. Uniwersytetu Lwowskiego „Neueste physicalilische...”
- *Poczet Zdrojów Krynickich*, wydawnictwo prezentujące wszystkie znane źródła, ich odkrywców, kulturę, tradycję, anegdoty, ikonografię itd..
- *Krynickie legendy* - anegdoty historyczne, towarzysko-artystyczne itd.
- *Encyklopedia Krynicy* - w formule encyklopedycznej kompendium wiedzy na temat historii, kultury, lecznictwa, ludzi itd. Krynicy - miasta i gminy.

³⁷ Gabriel Rączyński (1664 – 1737) jezuita, był pionierem badań przyrodniczych i literatury w tej dziedzinie.

10 Charakterystyka potencjału turystycznego Gminy Łabowa

Uwaga ogólna

W charakterystyce potencjału turystycznego Gminy Łabowa pomijamy streszczenia analiz i opracowań znanych Partnerom Strategii, ale uwzględniamy je w opracowaniu koncepcji produktów turystycznych.

Skupiamy się natomiast na tych cechach i walorach społeczno-gospodarczych Gminy, które stanowią inspirację lub grunt do budowania nowych produktów turystycznych projektowanych w tej Strategii.

Nie pomijamy słabości, które wymagają naprawy lub modernizacji, zwłaszcza w zakresie środowiska kulturowego i przyrodniczego oraz niewykorzystanych potencjałów organizacyjnych.

Uwzględniamy w analizie, ale pomijamy streszczanie, prac obowiązkowych i podstawowych, realizowanych przez Samorząd oraz na jego zlecenie, które posłużyły do sformułowania misji zrównoważonego rozwoju Gminy Łabowa: **rozwój społeczny i ekonomiczny oraz budowa rentownej gospodarki turystycznej.**

Podstawowe dane statystyczne

Ludność: 5205

Obszar Gminy - 119 km², 70 % obszaru leży powyżej 700 m n.p.m.

Sołectwa - Barnowiec, Czaczów, Kamianna, Kotów, Krzyżówka, Łabowa, Łabowiec, Łosie, Maciejowa, Nowa Wieś, Roztoka Wielka, Składziste, Uhryń.

Podstawowe cechy demograficzne:

- Wysoki przyrost naturalny – 13 osób na 1000.
- Struktura najmłodszej grupy społecznej przedstawia się następująco:
 - 0 - 6 lat – 636,
 - 17 - 15 lat – 905,
 - 16 - 18 lat – 245,Razem 1786, co stanowi ok. 30 % populacji.

Pozostałe grupy wiekowe:

- 18 - 65 lat – 2937,
- pow. 65 lat – 485,
- Niska gęstość zaludnienia - 40 osób/km².

Statystyka bezrobocia (dane z dnia 31 XII 2002 r.)

- bezrobotni: 571 osób – 11,5 % populacji Gminy,
 - w wieku 18 do 34 lat – 375 osób
 - w wieku 35 do 54 lat – 193 osoby.

Wnioski

- Społeczność o wysokim współczynniku dzietności i pozytywnych proporcjach grup wiekowych przed- i produkcyjnych do grup senioralnych, w wieku tzw. poprodukcyjnym.
- Wyż demograficzny i brak oferty rynku pracy powodują migracje ludzi młodych.

Aktywność gospodarcza

Rolnictwo

Podstawowym sektorem gospodarczym jest rolnictwo, a głównym kierunkiem produkcji hodowla bydła opasowego mlecznego. W Gminie jest 750 gospodarstw, o średniej powierzchni od 3 do 5 ha, które zajmują 2874 ha, co stanowi 24 % powierzchni Gminy.

Struktura gruntów:

- pastwiska – 1046 ha, 36,5% użytków rolnych,
- grunty orne – 1618 ha, 56,3% użytków,
- sady – 25 ha, 8,8% użytków,
- łąki – 185 ha, 6,4% użytków.

Najważniejsi pracodawcy

- Budżet publiczny: administracja, oświata, usługi komunalne,
- Rolnicza Spółdzielnia Usługowo-Wytwórcza,
- Kamianna (różni pracodawcy) – produkcja i sprzedaż preparatów miodowych,
- W rejestrze podmiotów gospodarczych jest 150, w tym: usługi remontowo – budowlane, handel stały i obwoźny, usługi transportowe i stolarskie.

Dochody budżetu Gminy – 2003 r.

Dochody wynoszą 7, 572, 000 zł, w tym:

- 4,32 % - leśnictwo, czyli 327, 200 zł (sprzedaż drewna z lasu gminnego),
- 16,23 % - dochody od osób prawnych 1, 229, 000 zł (podatek od osób fizycznych, prawnych, rolny, leśny, od nieruchomości, środków transportu),
- 68,19 % subwencje/różne rozliczenia 5,163,236 zł w tym:
 - subwencja podstawowa 1, 432, 865 zł,

- subwencja oświatowa 3, 583, 989 zł,
- subwencja rekompensująca 106, 382 zł.

Wniosek

Podstawowe dochody Gminy, ok. 75 % stanowią subwencje i dotacje celowe na zadania zlecone. Dochód własny to przede wszystkim udział w podatkach od osób prawnych i dochód ze sprzedaży drewna, razem ok. 21 %.

Infrastruktura komunalna

Brak kanalizacji zbiorczej i oczyszczalni ścieków, odpady komunalne gromadzone są w kontenerach i wywożone poza teren Gminy. Większość sołectw (11 na 13) jest zgazyfikowana, a wszystkie zelektryfikowane.

Komunikacja

Przez Gminę przebiega droga krajowa (nr 75) Kraków – Brzesko – Nowy Sącz – Krynica Zdrój, z rozgałęzieniem na Tylicz i przejście graniczne w Muszynie. Obszar Gminy jest dobrze skomunikowany lokalnymi drogami asfaltowymi.

Infrastruktura turystyczna

Noclegi

- Kamianna
 - Dom Pszczelarza – 51 miejsc,
 - Dom św. Filipa – 54 miejsca,
 - Dom bł. Honoraty – 10 miejsc,
- Schronisko Górskie na Hali Łabowskiej – 53 miejsca,
- Krzyżówka – gospodarstwo agroturystyczne „Gawęckówka” – 80 miejsc,
- Gospodarstwa agroturystyczne w Uhryniu – do 80 miejsc.

Urządzenia turystyczne/sportowe

- Wyciągi narciarskie w Kamianej (w lecie służy miłośnikom jazdy trackerami), na Hali Łabowskiej, w Czaczowie i Krzyżówce.
- Boiska sportowe – 2.

Bogactwo naturalne – lasy

Lasy stanowią 72% powierzchni Gminy, zajmują obszar 8605 ha, dominują lasy iglaste i liściaste. Struktura własności:

- lasy państwowe – 6610 ha,
- lasy prywatne – 1295 ha,
- lasy Gminy – 548 ha.

10.1. Najważniejsze atuty społeczno-gospodarcze i dominujące formy turystyki

Atuty społeczno-gospodarcze

- Gmina jest w trakcie opracowywania planu przestrzennego zagospodarowania, z uwzględnieniem rozwoju turystyki, jako priorytetu gospodarczego.
- Aktywność władz samorządowych i społeczna akceptacja dla programu rozwoju gospodarki turystycznej, jako wiodącej dziedziny aktywności gospodarczej Gminy.

Łabowa Dominujące formy turystyki

Obszar Gminy jest węzłem szlaków turystycznych Beskidu Sądeckiego. Kilka Dolin Łabowskich³⁸: Łosie, Uhryń, Barnowiec należy do „obowiązkowych” tras i miejsc w turystyce krajoobrazowej i przyrodniczej. W tych dolinach rozwija się agroturystyka i turystyka wiejska, wypoczynkowa.

Na terenie Gminy znajduje się znane schronisko beskidzkie na Hali Łabowskiej. Ponadto na szlaku turystyki tranzytowej znajduje się wieś Kamianna, ośrodek produkcji miodu i apiterapii.

Plany inwestycji wspierających rozwój gospodarki turystycznej

Plany Samorządu Gminy

Strategia rozwoju Gminy z 1999 r. określa trzy podstawowe kierunki rozwoju:

- Turystyka – różne formy: kulturowa, agroturystyka, turystyka aktywna: w tym letnia i zimowa, jeździectwo, turystyka młodzieżowa organizowana – *zielone i białe szkoły* - schronisko młodzieżowe.
- Rolnictwo – rozwój pszczelarstwa, produkcji zdrowej żywności i hodowli zwierzęcej. Najważniejsze przeszkody: niska jakość gleb, wysokie koszty produkcji, niski poziom wykształcenia i mentalność zachowawcza grupy rolniczej.
- Organizacja i budowa infrastruktury wiejskiej, a przede wszystkim kanalizacji i oczyszczalni ścieków oraz systemu utylizacji odpadów komunalnych.

W planach Samorządu:

- Łabowa – park rozrywki, pole namiotowe, plac zabaw dla dzieci.
- Budowa kanalizacji i oczyszczalni we wsi Kamianna - został złożony wniosek do Zintegrowanego Planu Rozwoju Województwa Małopolskiego.

³⁸ Proponujemy tę nazwę dla obszaru obejmującego najatrakcyjniejsze turystycznie doliny zachodniej części gm. Łabowa.

Plany inwestora prywatnego

Dolina Łosie – ośrodek sportów letnich i zimowych wraz z odpowiednią infrastrukturą.

Plan strategiczny: stacja narciarska, w połączeniu z ośrodkami narciarskimi: w Szczawniku (gm. Muszyna), w Czarnym Potoku i Słotwinach (gm. Krynica Zdrój) i Wierchomli Małej (gm. Piwniczna Zdrój).

Instytucje i stowarzyszenia wspierające rozwój programów produktu turystycznego

- Rada i Urząd Gminy,
- Gminny Ośrodek Kultury,
- Gminna Biblioteka Publiczna,
- Gospodarstwa agroturystyczne w Krzyżówce i Uhryniu,
- Kamianna - Pasiaka „Barć” im. ks. Ostacha – Emilii i Jacka Nowaków, Dom Pszczelarza,
- Ludowe Zespoły Sportowe – Barnowiec i Rozтока Wielka,
- Schronisko Górskie na Hali Łabowskiej,
- Straż Pożarna,
- Towarzystwo Miłośników Barnowca,
- Towarzystwo Miłośników Łabowej,
- Towarzystwo Miłośników Kamiannej,
- Uczniowskie Kluby Sportowe „Orkan” w Łabowej i „Halny” w Maciejowej.

10.2. Najważniejsze atuty przyrodniczo-kulturowe dla rozwoju turystyki

Atuty przyrodnicze, naturalne:

- Środowisko przyrodnicze Gminy jest piętrowo zróżnicowane, o wysokim potencjale hydrologicznym. Przeciętna wysokość waha się od 440 do 1080 m n.p.m. Najwyżej położoną wsią jest Krzyżówka – 770 m n.p.m.
- Zachodnia część Gminy należy do Popradzkiego Parku Krajobrazowego i znajduje się w europejskiej sieci EECONET (European Ecological Network), w strefie korytarzy ekologicznych rangi europejskiej.
- Doliny Łabowskie: Roztoka Wielka, Kryściów, Łosie, Uhryń, Łabowiec, Składziste i Barnowiec.
- Obszar Beskidu Niskiego we wschodniej części Gminy zachowany w dużym stopniu w stanie naturalnym.
- Rezerwaty leśne – udostępnione dla zwiedzających:
 - Uhryń (pow. 16 ha) – powstał z inicjatywy hr. Stadnickiego w 1924 r. Dawna nazwa *Medwiczka*. Drzewostan bukowo-jodłowy, pozostałości puszczy karpackiej, najstarsze jodły do 40 m wysokości i grubości pnia ponad metr. Od ponad 100 lat nie prowadzono w tym miejscu żadnej działalności gospodarczej, a niektóre drzewa mają ponad 230 lat,
 - Łabowiec (pow. 10,3 ha) – powstał z inicjatywy hr. Stadnickiego w 1924 r., obejmuje obszar leja źródłowego i charakteryzuje się urozmaiconą rzeźbą osuwiskową. Drzewostan to starodrzew jodłowo-bukowy, w wieku od 70 do 250 lat, najstarsze jodły osiągają 35 m wys. i grubość pnia do 130 cm,
 - Barnowiec (pow. 21,5 ha) – powstał z inicjatywy hr. Stadnickiego w 1924 r. W tym rezerwacie dominuje buczyna karpacka i jaworzyna górską, niektóre okazy osiągnęły już 300 lat. Rzeźba terenu niezwykle urozmaicona i tajemnicza, zwłaszcza w strefie Góry Sokołowskiej (1003 m n.p.m.), rowy rozpadlinowe, wychodnie piaskowca, skaliste nisze o wys. 50 m, a wśród nich najwyższa ściana skalna w Beskidzie Sądeckim.
- Szlak przyrodniczy im. Adama Stadnickiego (ok. 22 km), wiedzie przez Uhryń i Łabowiec, Barnowiec, Łabowską i Pisaną Halebę, do Rytra.
- Szczególnym bogactwem przyrodniczym Gminy są miód i oferta miodowo - apiterapeutyczna Kamiannej, centrum produkcji miodu i apiterapii.

Atuty kulturowe, *genius loci*, historia, zabytki

- Łabowa była lokowana na prawie wołoskim przed 1581 r. Należała do klucza nawojowskiego i wraz z nim zmieniała właścicieli, ostatnimi byli hrabiowie Stadniccy, z hrabią Adamem, niezwykle zasłużonym dla lasów beskidzkich i ludności miejscowej.
- Nazwa Łabowa, wywodzona jest od Łabów, szlachty ruskiej osiadłej tu po najazdach Tatarów. Do drugiej wojny światowej w Łabowej odbywało się rocznie 9 znanych jarmarków.
- Do 1947 r. Gmina była w większości zamieszkiwana przez Łemków. Stąd na tym obszarze zachowało się najwięcej reliktyw ich kultury materialnej, tereny poprodukcyjne rolne, pasterskie i struktury osadnicze wsi w Dolinach Łabowskich. Najciekawsze zabytki łemkowskie to: spichlerze, sypance, stodoły, domy i układ osadniczy nadpotokowy/łańcuchowy, charakterystyczne kapliczki przydrożne i krzyże polne, a także, jedyna na tym obszarze, cerkiew murowana z 1784 r. Inne zabytki: cmentarz żydowski, kościół katolicki drewniany, konstrukcji zrębowej, z sobotami, fundacji Stadnickich z 1930 r.
- Kamianna – jako jedyna spośród obecnych sołectw Gminy należała do państwa muszyńskiego. Od 1960 ks. dr Henryk Ostach rozwinął w Kamiennej pszczelarstwo, przetwórstwo miodowe i ośrodek apiterapeutyczny.
- Łosie – do 1947 r. wieś zamieszkała przez Łemków. Drewniana cerkiew z 1828 r., zachowany ikonostas rokokowo - klasycystyczny i kamienny murek, a nieopodal cmentarzyk Łemkowski.
- Maciejowa – dawna wieś łemkowska. Cerkiew drewniana z 1830 r., zachowany ikonostas. Wokół cerkwi piękny, klasyczny kamienny mur z dwoma bramkami i drewniana dzwonnica.
- Roztoka Wielka – od XVI w. wieś Łemków, cerkiew drewniana pw. św. Dimitra z 1819 r.
- Środowisko artystyczne Gminy:
 - Helena Luksa – malarstwo na szkle,
 - Stanisław Chomiczewski – malarz, realista, po krakowskiej ASP, hodowca koni, prowadzi dom otwarty, udziela lekcji malarstwa, mieszka i przyjmuje w Uhryniu,
 - Tadeusz Ciemierkiewicz – malarz, symbolista, po wrocławskiej PWSSP, także udziela lekcji malarstwa i przyjmuje gości, mieszka i przyjmuje w Uhryniu.

Ponadto reprezentowane są dziedziny artystyczne: rzeźba i stolarstwo ludowe, koronkarstwo, hafciarstwo, wyrób zabawek choinkowych, kowalstwo artystyczne.

10.2.1. Najważniejsze imprezy kulturalne i turystyczne

- sierpień
Pożegnanie Lata (org. Ośrodek Kultury),
- wrzesień
Jesień Łabowska (org. Ośrodek Kultury). W programie m.in. Łabowski Złot Pojazdów Zabytkowych, Jesienny Turniej Wsi o Puchar Wójta Gminy, występy artystyczne, zabawa i prezentacja kuchni regionalnej oraz rękodzieła artystycznego.
- kwiecień/Kamianna
Otwarcie Sezonu Pszczelarskiego,
- październik/Kamianna
Targi Miodowe (org. Dom Pszczelarza i Pasieka „Barć”).

10.3. Najważniejsze problemy i słabości (wg analiz własnych, informacji administratora gminy, materiałów źródłowych, patrz: Bibliografia)

Spoleczeństwo

Niskie wykształcenie i mentalność zachowawcza części mieszkańców Gminy, wyż demograficzny i migracje ludzi młodych w poszukiwaniu źródeł zatrudnienia w kraju i za granicą, bezrobocie (jawne i ukryte).

Ekonomia

Niskie dochody budżetów domowych, brak kapitału inwestycyjnego – wewnętrznego i zewnętrznego - poza ośrodkiem w Łosiu.

Ograniczenie obszaru terenów inwestycji gminnych, przez tereny Popradzkiego Parku Krajobrazowego i prywatne.

Infrastruktura techniczna, usługowa

Brak kanalizacji i oczyszczalni ścieków oraz kompletnej sieci wodociągowej. Rozproszenie zabudowy mieszkalnej na obszarze Gminy i wysokie, przekraczające możliwości budżetu samorządowego koszty budowy oraz utrzymania kanalizacji.

Brak infrastruktury usługowej turystycznej, gastronomicznej.

10.4. Ocena potencjału turystycznego

Paradoksalnie - najważniejszym argumentem - potencjałem rozwoju gospodarki turystycznej Gminy Łabowa są jej słabości i zapóźnienie cywilizacyjne. Poza oczywistymi brakami w zakresie infrastruktury komunalnej, technicznej i podstawowych urządzeń turystycznych (nie licząc schroniska na Hali Łabowskiej i kilku gospodarstw agroturystycznych), co jest do nadrobienia w przewidywalnym horyzoncie czasowym, pozostałe słabości cywilizacyjne, są atutami.

W szczególności:

- Zachowane dziedzictwo przyrodnicze i krajobrazowe Dolin Łabowskich,
- Brak nadmiernego zurbanizowania terenów rustykalnych,
- Węzeł krajobrazowych szlaków beskidzkich o randze ogólnopolskiej, znane schronisko, rezerwy przyrody, konfiguracja terenu sprzyjająca rozwojowi sportów naturalnych - turystyki aktywnej itd.
- 70 % lasów i ponad 90% terenu Gminy nadaje się do funkcji turystycznych (siedliska ludzkie zajmują 1,4 %, a komunikacja 2 % obszaru Gminy). Taka sytuacja tworzy doskonałe warunki do rozwoju, zarówno latem, jak i zimą, turystyki krajobrazowej, naturalnej, rekreacyjnej oraz sportów naturalnych. To największy potencjał w tej dziedzinie spośród Gmin Obszaru zintegrowanego Produktu *Perły Doliny Popradu*, licząc w proporcjach do terytorium gminy, potencjału gospodarczego, infrastruktury i liczby ludności.
- Atutem rzeźby terenu Gminy są kurtyny Łabowskich Dolin, wzgórza i doliny tworzące osłonięte enklawy przyrodniczo - turystyczne oraz ich oddalenie od zurbanizowanej Doliny Kamienicy i drogi krajowej nr 75. Pozwala to na oddzielanie funkcji cywilizacyjnych, komercyjnych, komunikacyjnych, od obszarów najwyższej ochrony krajobrazowej i enklaw wypoczynku naturalnego, czy rekreacji aktywnej.
- **Ośrodek narciarski i rekreacyjny, zimowy i letni oraz przyszła stacja narciarska w Łosiu (w połączeniu z pozostałymi ośrodkami narciarskimi w gm. Krynica, Muszyna i Piwniczna) stanowi fundamentalny potencjał dla rozwoju zimowego sezonu turystyki aktywnej, rekreacyjnej.** Lokalizacja ośrodka oraz planowane funkcje (hotel, gastronomia, urządzenia rekreacyjne, wyciągi narciarskie) lokowane na terenach poprodukcyjnych nie naruszają przyrodniczej konsystencji obszaru, a stanowią impuls do rozwoju ważnego segmentu gospodarki turystycznej. Lokując w następnych dolinach (Kryściów, Uhryń, Barnowiec) funkcje dla turystyki wypoczynkowej, rekreacyjnej, przyrodniczej, a więc uzupełniające dla programu i oferty ośrodka w Łosiu uzyskujemy komplementarny produkt dla szerokiego spektrum Klientów turystycznych.

Reasumując

Gmina Łabowa ma wyjątkowy potencjał do rozwoju gospodarki turystycznej dla sektorów: turystyki wypoczynkowej, wiejskiej, aktywnej (wszelkie odmiany sportów naturalnych), rekreacji zorganizowanej (ośrodek i stacja narciarska w Łosiu).

10.5. Obszary rozwoju produktów turystycznych Gminy Łabowa

Obszar Gminy dzielimy na cztery strefy. W każdej lokujemy inne funkcje usługowe ogólne oraz szczegółowe, dla różnych dziedzin usług turystycznych.

Strefa 1

Funkcja – recepcja i salon reklamowy produktu turystycznego Łabowej

Lokalizacja: tereny położone przy drodze krajowej, miejscowości: Czaczów, Krzyżówka, Łabowa, Maciejowa, Nowa Wieś, Roztoka Wielka.

Wszystkie miejscowości leżą bezpośrednio przy drodze krajowej lub w dolnej części Dolin Łabowskich.

Projektujemy na tym terenie funkcje recepcyjne produktu, m.in.:

- recepcja gości pobytowych i tranzytowych,
- parking, motel, Karczma Łabowska,
- usługi różne istniejące (urząd, bank, poczta, straż pożarna, gabinety medyczne) i projektowane (np. usługi kosmetyki ciała),
- warsztaty rękodzielnicze, Jarmark Łabowski,
- Targ Drogowy,
- informacja turystyczna, promocja, sprzedaż produktów własnych,
- Muzeum Trzech Narodów – ośrodek kultury, „park rozrywki” - plenerowe miejsce koncertowe (w planach Samorządu).

Strefa 2

Funkcja – Zielona Tęcza Beskidu – Doliny Łabowskie doliny rekreacji, wypoczynku i sportów naturalnych.

Lokalizacja: Łosie, Kryściów, Uhryń, Łabowiec, Składziste, Barnowiec.

Obszar o najwyższym stopniu ochrony przed zagrożeniami cywilizacyjnymi.

Najważniejsze funkcje:

- Łosie – ośrodek sportu i rekreacji - stacja narciarska (w połączeniu z ośrodkami narciarskimi gm. Krynica Zdrój, Muszyna i Piwniczna Zdrój), wypoczynek i rozrywka,
- pozostałe doliny – turystyka wiejska (agroturystyka), edukacyjna, krajobrazowa, kulturowa, wypoczynkowa, aktywna (sporty naturalne).

Strefa 3

Funkcja – **Miodowa Pasieka**

Lokalizacja: sołectwa Kotów i Kamianna

Najważniejsze funkcje:

- Kamianna – ośrodek apiterapii.
- Kotów – wieś agroturystyczna, sporty naturalne i brama do **Beskidu Siedmiu Zmysłów parku przygody bez wygody** (patrz: strefa 4).

Strefa 4

Funkcja – **Beskidu Siedmiu Zmysłów park przygody bez wygody**.

Lokalizacja: – teren Beskidu Niskiego należący do Gminy Łabowa oraz części Beskidu należące do gmin sąsiednich: Kamionka Wielka i Grybów.

Hasło promocyjne:

Łabowa? Gdzie to jest?

11 Programy rozwoju gospodarki i produktów turystycznych Gminy Łabowa

Obszar Gminy Łabowa dzielimy na cztery strefy turystyczne:

Strefa 1. Gościniec *recepja i promocja produktu turystycznego Łabowej.* Tereny położone przy drodze krajowej, obejmujące miejscowości: Czaczów, Krzyżówka, Łabowa, Maciejowa, Nowa Wieś, Roztoka Wielka.

Strefa 2. Zielona Tęcza Beskidu

Łabowskie Doliny – Łosie, Kryściów, Uhryń, Barnowiec.

Strefa 3. Miodowa Pasieka

Obszar sołectw: Kotów i Kamianna

Strefa 4. Beskidy Siedmiu Zmysłów *park przygody bez wygody.*

Część Beskidu Niskiego należąca do Gminy Łabowa oraz części należące do gmin sąsiednich, Kamionka Wielka i Grybów.

Programy rozwoju produktów turystycznych Gminy dzielimy na cztery grupy, przypisane czterem strefom turystycznym Gminy Łabowa, pkt. 11.1 - 11.4. Projektujemy je w formule otwartej, łatwej do adaptacji i realizowania w każdej strefie. W punkcie 11. 5 przedstawiamy programy wspomagające rozwój gospodarki i produktów turystycznych Gminy Łabowa.

11.1. Strefa 1 *Gościniec* - projekty adaptacji i inwestycji wspierające rozwój produktów i usług turystycznych

Strefa 1 obejmuje tereny położone przy drodze krajowej, całe obszary lub części wsi: Czaczów, Krzyżówka, Łabowa, Maciejowa, Nowa Wieś, Roztoka Wielka.

Podstawowe funkcje projektowanych programów:

- recepcja Klientów turystycznych, pobytowych i tranzytowych,
- parking, motel, Karczma Łabowska,
- usługi różne istniejące (urząd, bank, poczta, straż pożarna, gabinety medyczne) i projektowane (usługi kosmetyczne, turystyka ciała),
- Jarmark Łabowski *Łabowskie Sypańce*, Targ Drogowy,
- informacja turystyczna, promocja, sprzedaż produktów własnych,
- Muzeum Trzech Narodów – ośrodek kultury, plenerowe miejsce koncertowe.

11.1.1. Projekt *Łabowskie Sypańce*

Inspiracja

Do 1939 r., w Łabowej odbywało się kilkanaście jarmarków, przeważnie związanych z kalendarzem religii greko-katolickiej.

Organizacja

- Wg rejestru, który znajduje się w opracowaniu C. Cempa³⁹, można wybrać terminy dwóch jarmarków, na początku i na końcu lata.
- Koordynacja z programem *Szlaki Kupieckie Trzech Tysiącleci*, w którym Jarmark Łabowski *Łabowskie Sypańce* wypada na początku września. W ofercie jarmarku: kuchnia regionalna, zielarstwo, rękodzieło i szeroka oferta *Miodowej Pasieki Kamiannej*.

³⁹ C. Cempa, *Śladami minonych wieków*, dalej: C.Cempa

11.1.2. Projekt Targ Drogowy

Idea

Samochodowe centrum handlowe przy Gościńcu⁴⁰.

Argument

Wzdłuż wielu polskich dróg sprzedaje się owoce i warzywa, eksponowane i **oferowane ludziom w miejscu największego oddziaływania spalin benzynowych**, tuż przy drodze. Handel ten, mimo oczywistej absurdalności, cieszy się popularnością, mimo że sprzedawane są „owoce benzynowe”.

Organizacja, program

Targ Drogowy jest projektowany w dwóch wersjach:

- wersja A: zakupy bez wysiadania z samochodu, towar jest dostarczany „wprost do okienka samochodu”, a ekspozycja tak skonstruowana, że „wszystko widać” zza szyby auta.
- wersja B: tradycyjna, stoiska, kramy itd.
 - Oferta towarowa to owoce, warzywa, napoje, przetwory kuchni regionalnej, owoce lasu, pamiątki, wszystko do jedzenia i picia, wyprodukowane na Obszarze. Towary są przygotowane w odpowiednich zestawach, atrakcyjnie pomyślanych i spełniających najróżniejsze oczekiwania. Produkty są opakowane trwale i szczelnie. Tu nieograniczone możliwości form i rodzajów tworzenia opakowań regionalnych: kobiałki, koszyki, skrzyneczki, opakowania ceramiczne – misy, dzbany, opakowania z papieru i tektury ulegających biodegradacji itd.

uwaga

wszystkie opakowania - drewniane, lniane, czy ceramiczne - powinny być wyprodukowane na Obszarze Produktu, w ramach programów rewitalizacji rzemiosł regionalnych i tworzenia dochodów własnych Organizatorów turystyki.

Inne funkcje zlokalizowane w tym samym miejscu:

- sklep firmowy *Perły Doliny Popradu*,
- parking dla Klientów turystycznych Łabowskich Dolin,
- miejsce na Jarmark Łabowski, centrum informacji i recepcja turystyczna,
- Salon Usług Naturalnych – kosmetyka naturalna, *kosmetyka miodowa* z wykorzystaniem produktów Kamiannej, ośrodek usług kosmetycznych dla kobiet w podróży,
- Drogowe Pogotowie Dentystyczne czynne całą dobę - przyjmuje na miejscu i działa jak pogotowie ratunkowe, ambulans dentystyczny może dojechać w każde miejsce Gminy i Obszaru.

⁴⁰ Gościńiec – tym opisowym określeniem zastępujemy nazwę administracyjną: droga krajowa nr 75.

11.1.3. Projekt Karczma Łabowska

Inspiracje

- Do 1876 r. dylizanse jeździły do Krynicy szlakiem nawojowskim i w Łabowej podróźni zatrzymywali się na nocleg w słynnej karczmie żydowskiej rodziny Frey. Ostatni właściciel karczmy, Chaim Frey, był członkiem Rady Gminy i zarządu TSL do 1939 r. Wojenną gehennę przeżył jego syn Józef, mieszka we Wrocławiu (Wg informacji z września 2003 r.).
- Opis karczmy przedwojennej: duży budynek z kamienia, z obszerną stajnią dla koni oraz wozownią, na frontonie frapujący napis „restauracja i pasza dla bydła” (cyt. za: C. Cempa Śladami minionych wieków).

Inwestycja

Wierna rekonstrukcja XIX - wiecznej karczmy żydowskiej, z modyfikacjami do współczesnych potrzeb. Motel i restauracja. Atmosfera XIX-wieczna, w każdym szczególe, wyglądzie wnętrza, obsługi i menu oraz w programie artystyczno - rozrywkowym.

Działania

- Wyznaczenie terenu i sformułowanie oferty gospodarczej.
- Lobbing w środowiskach gospodarczych (także żydowskich) i pozyskanie do współpracy przy realizacji projektu.

11.1.4. Parking przy Gościńcu i organizacja transportu w Dolinach Łabowskich

Idea

Zminimalizowanie ruchu samochodowego w Łabowskich Dolinach.

Nowa organizacja ruchu w Łabowskich Dolinach

- Samochody turystów zostają na parkingach przy Gościńcu.
- Transport w dolinach jest zorganizowany przez Organizatora produktu:
 - wersja A: transport konny, specjalne wozy osobowe, wygodne do transportu ludzi i bagażu, (w zimie: sanie),
 - wersja B: pojazdy o napędzie nieszkodliwym dla środowiska,
 - wersja C: turysta aktywny już na parkingu może przesiąść się na konia lub rower i w ten sposób dotrzeć do miejsca przeznaczenia, bagaż będzie dowieziony transportem konnym.

uwaga

W Wiosce Naukowej Doliny Kryściów obowiązuje całkowity zakaz ruchu samochodowego, tylko transport towarów i w razie nagłej potrzeby.

11.1.5. Projekt „Kamienica” – Czaczów

Idea

Niewielki zalew, który może pełnić rolę naturalnego basenu i toru wodnego dla niedużych obiektów, np. łódeczek – dłubanek.

Lokalizacja

Wpływ potoku Czaczowskiego do Kamienicy.

Organizacja

Najważniejsze prace:

- ochrona środowiska rzeki przed zanieczyszczeniami gospodarczymi, usunięcie z koryta rzeki i potoku „dzikich wysypisk śmieci”,
- przeprowadzenie badań geologicznych i możliwości spiętrzenia rzeki,
- wyznaczenie terenu i poszukiwanie inwestora.

11.1.6. Projekt Festiwal Starych Pięknych Maszyn

Koordinacja z programami pozostałych 5 Gmin Obszaru.

Organizowany w Łabowej Festiwal Starych Pojazdów można modernizować i poszerzyć programowy zasięg na teren Obszaru, w formule imprezy ogólnopolskiej, z czasem: międzynarodowej.

W proponowanej formule, w każdej stolicy Gminy Obszaru, odbywa się prezentacja innych pojazdów, pięknych maszyn retro.

Organizacja - model

- Łabowa – stare motocykle

W programie: pokaz sprawności starych motocykli i rajd motocyklowy Łabowa – Krynica Zdrój – Muszyna - Łabowa itd.,

- Stary Sącz – stare samochody

W programie: defilada staruszków na starosądeckim Rynku, Rajd Starych Samochodów na Słynnej „Pętli Sądeckiej” – start i zakończenie w Starym Sączu itd.,

- Rytro – stare pojazdy strażackie: konne i mechaniczne

W programie: pokazy sprawności maszyn i drużyn strażackich, Rajd Strażacki Rytro – Piwniczna Zdrój – Rytro,

- Muszyna – modele starych samolotów oraz balony (prawdziwe)

W programie: pokazy i zawody modeli starych samolotów oraz pokazy lub zawody balonów na ogrzane powietrze, loty turystyczne lub wyczynowe Doliną Popradu np. małych samolotów akrobacyjnych - sic!

- Krynica Zdrój – rowery retro, bicyle, „balonowy” itd.

W programie: wyścig retro rowerowy, patrz: projekt Festiwal Sportów Retro,

- Piwniczna Zdrój – pociąg retro,

W programie: przejazdy pociągiem retro i „Zabawa Kolejowa na Stacji Piwniczna Zdrój z Widokiem na Kiczar” itp.,

uwaga

Jeden stylowy parowóz, zdalny do użytku należy sprowadzić na teren Obszaru (zakup, wypożyczenie?) i przechowywać na stacji w Muszynie wraz z trzema stylowymi wagonami. Można wówczas częściej wykorzystywać pociąg retro do programów produktowych, do komunikacji na trasie Doliny Przełomów Popradu: Muszyna – Rytro – Muszyna, czy w innych przedsięwzięciach.

11.1.7. Projekt Muzeum Trzech Narodów *Lemko – Polak – Żyd*

Idea

Muzeum narodów, które niegdyś mieszkały obok siebie w Łabowej i na większości Obszaru zintegrowanego produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu*.

Argumenty

- Gmina Łabowa nie ma muzeum, galerii.
- Muzeum, w takiej formule, nieznaney raczej w Polsce, może stać się znaczącym znakiem promocyjnym Gminy i powodem przyjazdu, atrakcją turystyczną.
- Muzeum może być ważnym ośrodkiem kulturotwórczym lokalnym i ponadregionalnym.

Organizacja, działania

- Adaptacja istniejącego budynku lub budowa nowego.
- Zbudowanie korporacji z udziałem organizacji trzech narodów do realizacji projektu.
- Opracowanie aplikacji do funduszy pomocowych, zwłaszcza do programu Kultura 2000, z udziałem partnerów zagranicznych.

11.2. Strefa 2 Zielona Tęcza Beskidu – program rozwoju produktów turystycznych w Dolinach Łabowskich

Strefa 2 - lokalizacja: Łosie, Kryściów, Uhryń, Łabowiec, Składziste, Barnowiec.

Obszar o najwyższym stopniu ochrony przed zagrożeniami cywilizacyjnymi.

Projekty wiodące:

- Dolina Uhrynia,
- Kryściów – Wioska Naukowa,
- Łosie – Dolina Beskidników,
- Barnowiec – Dolina Ładnych Sportów.

11.2.1. Nowe Stare Szlaki Turystyczne w Dolinach Łabowskich

Inspiracje

- Z każdej Doliny Łabowskiej zaczynają się szlaki, bądź drogi leśne Beskidu Sądeckiego - do rezerwatów przyrodniczych, na hale: Łabowską i Pisaną.
- W leśnym obszarze Gminy, na wschodnich skłonach pasma Jaworzyny, znajduje się gęsta sieć dróg leśnych, przeważnie gospodarczych, utrzymywanych przez Zarząd Lasów Państwowych.

Program

- trasy rowerowe,
- trasy jeździeckie,
- trasy dla biegaczy śniegowych,⁴¹
- trasy dla narciarzy turystycznych (nartur).

Organizacja tras

Trasy powinny być tak zorganizowane, żeby łączyły wszystkie Łabowskie Doliny drogami leśnymi, bez konieczności wyjazdu na Gościniec oraz komunikowały się z trasami/szlakami gmin: Rytro, Piwniczna, czy Krynica.

Daje to możliwość organizacji kilkudniowych produktów turystycznych: w formie np. wędrowek rowerowych i konnych pomiędzy różnymi ośrodkami sąsiadujących Gmin Obszaru.

Forma

⁴¹ Używamy opisowego określenia, dyscypliny w formule „biegi na raketach śnieżnych”.

- Trasy rowerowe powinny mieć różny stopień trudności, od rekreacyjnych do wyczynowych. Można opracować warianty tras na różne pory roku: w tym: trasy zimowe i trasy na przełomy pór roku, dla wyczynowców najwyższej klasy górskiej.
- Trasy dla biegaczy śniegowych nie wymagają, poza oznakowaniem, szczególnych adaptacji i inwestycji. Ważne jest, żeby łączyć trasy leśne z przestrzeniami otwartymi, widokowymi.
- Trasy jezdzieckie przebiegają po istniejących duktach leśnych.
- Trasy dla narciarzy turystycznych, jak w pkt. 2 i 3.

Działania

- Adaptacja leśnych dróg gospodarczych do roli szlaków aktywnej turystyki rowerowej lub jezdzieckiej wymaga współdziałania Organizatora z Zarządem Lasów Państwowych (dalej: Lasy) i Popradzkiego Parku Krajobrazowego (dalej: PPK). Pogodzenie funkcji turystycznych i gospodarczych, współpraca partnerów oraz zakres odpowiedniej infrastruktury zapewniającej bezpieczeństwo Klientom, to decydujące czynniki powodzenia programu.
- Organizacja wypożyczalni rowerów, sprzętu narciarskiego i innego sprzętu, w zależności od programu produktu.
- Organizacja produktów jezdzieckich i tras jezdzieckich wymaga współpracy istniejących lub projektowanych ośrodków jazdy konnej. Docelowo w każdej Dolinie Łabowskiej powinien funkcjonować jeden ośrodek lub hotel jezdziecki. Wzorce: gospodarstwo konno/artystyczne "Chomiczówka" i gospodarstwo „Górcy" w Uhryniu. System przekazywania koni działa „wahadłowo", konie wędrują (z jeźdźcami) pomiędzy współpracującymi ośrodkami, by nie musiały przeżywać trudów transportu samochodowego.
- Integracja schronisk (od Krynicy, Piwnicznej, Rytra (na Cyrli) do Hali Łabowskiej), system rezerwacji noclegów.

Inne urządzenie – przykłady

- Sztuczna ściana wspinaczkowa zainstalowana w środowisku naturalnym,
- Tory nartorolkowe i zimowe tory saneczkarstwa naturalnego,
- Nieduża skocznia narciarska, do 10-15 m,
- Trasy do łyżwiarstwa i narciarstwa potokowego, ibidem: projekty dla gminy Piwniczna Zdrój.

11.2.2. Program Dolina Uhrynia

Nazwa

Zachowujemy nawę Uhryń w promocji produktu, bo jest piękna, tajemnicza i brzmi jak pieśń wilka przy pełni księżyca. Nazwa Uhryń prawdopodobnie⁴² pochodzi od nazwy narodowości pierwszych osadników, Węgrów, na których mówiono Urzyni.

Formuła

Programy dla turystyki wiejskiej, ekologicznej i edukacyjnej, turystyki aktywnej, we wszelkich odmianach naturalnych oraz warsztaty i plenery artystyczne.

Infrastruktura turystyczna istniejąca

W Uhryniu działa kilka gospodarstw agroturystycznych, z różną ofertą:

- p. p Kowalikowie – pokoje gościnne, kuchnia regionalna,
- T. Ciemierkiewicz – warsztat malarski (niewielkie pole namiotowe),
- p.p. Cempowie – miody leśne i pstrągi hodowlane (bez noclegu),
- p.p. Hasiorowie – pokoje gościnne, wycieczki, kuligi, specjalność: baranina z rożna, nauka naturalnej konserwacji żywności,
- S. Chomiczewski, „Chomiczówka”, warsztat malarski i galeria, sporty jeździeckie, wędrowki górskie,
- p.p. Górcy – „Leśniczówka”, kuchnia regionalna, konie, noclegi.

Inwestycja konieczna *Chyża Malarzy*

Konieczne jest wybudowanie przynajmniej jednego, nowego obiektu recepcyjnego, który mógłby pełnić funkcję ośrodka kulturalnego i hotelowego, z salą przynajmniej dla 100 osób, z funkcjami gospodarczymi.

Forma – *Chyża Malarzy*, parterowy dom, zbudowany dokładnie wg ciesielskiej sztuki łemkowskiej - na poddaszu część hotelowa, na parterze: świetlica, galeria, kuchnia, jadalnia oraz zaplecze usługowe.

W otoczeniu *Chyży Malarzy* można wybudować kilka *sypanców*, niedużych budynków - pracowni, które można wynająć na czas pobytu w Uhryniu.

Chyża Malarzy pełni rolę hotelu dla grup turystycznych i artystycznych, dla indywidualnych artystów i dla wszystkich chętnych, wg koncepcji Organizatora projektu. Ponadto jest gromadzką świetlicą doliny, miejscem zabaw regionalnych, sylwestrowych, spotkań artystycznych, kameralnych koncertów.

Projekt Uhryński Warsztat Sztuki

Inspiracja

W dolinie mieszkają dwaj różni malarze: Stanisław Chomiczewski, malarz realista i Tadeusz Ciemierkiewicz – malarz symbolista.

Idea

Program dla turystów indywidualnych i grup artystycznych. Warunek: zbudowanie *Chyży Malarzy*.

Organizacja

Można wybrać różne programy malarstwa artystycznego:

- Warsztat sztuki symbolicznej – w pracowni Ciemierkiewicza, który tak mówi o koncepcji sztuki: „Każde prawdziwe dzieło sztuki, przywołując Edytę Stein, jest symbolem, obojętne, czy z zamiaru artysty, czy bez, i czy jest on naturalistą, czy symbolistą”.
- Warsztat malarstwa realistycznego: pejzażowego i portretowego – w pracowni Chomiczewskiego, w domu gościnnym, jak powiada artysta: „Każdego, kto wędruje szlakiem im. Hrabiego Adama Stadnickiego przez wieś Uhryń, zapraszam w progi domu, na spotkanie z obrazami i koźmi”.
- W programie zestaw wszystkich atrakcji rekreacyjnych Łabowskich Dolin, Wg potrzeb Klienta i pór roku.
- Do programu można dołączać inne propozycje:
 - Warsztat malowania na szkle p. Luksa w dolinie Barnowiec,
 - Naukę rzemiosł regionalnych w Szkole Rzemiosł Łabowskich, czy Warsztacie Łemkowskim.

Projekt Uhryńskie Zabawy

Idea

Weekendowe lub dłuższe produkty rozrywkowe, z elementami kultury regionalnej, z wykorzystaniem możliwości rozrywkowych innych Łabowskich Dolin lub pozostałych Gmin Obszaru.

Organizacja

- W tym programie można korzystać z obyczajowości regionalnej, łemkowskiej, z legend zbójnickich, folkloru beskidzkiego itd.
- Program składa się z weekendowych lub dłuższych zestawów produktowych, każdy o innej zawartości:

na przykład

Doliny Łemkowskie – program z dominantą kultury łemkowskiej, z wycieczką szlakiem cerkwi, z kuchnią łemkowską itd.

Jędrusie w Uhryniu – tzw. „andrzejki”, program rozrywkowy, z zabawą w *Chyży Malarzy*, z elementami obyczajowości regionalnej.

Sylwester Uhryński – program z atrakcjami sportowo-rekreacyjnymi, z zabawą w *Chyży Malarzy*.

Wesele Uhryńskie – komercyjna usługa weselna, z kuchnią i obyczajowością regionalną.

Uhryńskie Sobótki – program nawiązuje do regionalnych zwyczajów sobótkowych, ma charakter plenerowego festynu ludowego, z bogatą ofertą kuchni i piwniczki regionalnej.

Program może służyć odnowie zwyczaju sobótkowego na terenie Dolin Łabowskich i stanowić inaugurację turystycznego sezonu letniego. Do programu tego produktu można włączać formy turystyki aktywnej: np. *Sobótkową Włókę Konną* – rajd konny szlakami Dolin Łabowskich.

Projekt Leśne Ogrody

Inspiracje

Dolina Uhryń i ostępy leśne są naturalnym ogrodem zoologicznym i botanicznym, na łąkach spotykamy obfitość ziół leczniczych i smakowych, dziką różę, tarninę itd.

W gospodarstwie p.p. Górskich, w basenach ryb hodowlanych znajduje się wyjątkowe w skali Karpat łęgowisko żab trawnych, kumaka górskiego.

Idea

Połączenie wypoczynku wiejskiego, z różnymi atrakcjami przyrodniczymi, zielarskimi.

Zbieractwo ziela łąkowego na potrzeby własne i na eksport.

Możliwości

1. Uhryńska lebiodka

Zioło ma przyjemny aromat, od dawna znane w kuchni ludowej, obecnie w Polsce jest sprzedawana jako „oregano”. Wykorzystanie: kuchnia regionalna, np. ser biały z lebiodką, bundz z lebiodką (może to być miejscowa specjalność), pieróg uhryński z lebiodką.

2. Uhryńskie panaceum

Na łąkach Uhrynia porasta dużo dziurawca, który jest w Europie bardzo modny i traktowany jako panaceum na wiele chorób, przede wszystkim na reumatyzm. Wykorzystanie: przetwórstwo na potrzeby własne i na eksport. Ponadto w pensjonatach wiejskich można oferować usługi lecznicze, na przykład kąpiele dziurawcowe antyreumatyczne itp.

3. Dzika róża

Wykorzystanie do produkcji win z dzikiej róży na potrzeby piwniczki regionalnej. Każde gospodarstwo robi swoje wina, ma inne butelki, etykiety. Można organizować *Uhryński Konkurs Win Różanych*, w połączeniu z festynami ludowymi typu: *Święto Win Różanych* itd.

4. Żabie łęgowiska

Żabie łęgowiska w gospodarstwie p.p. Górskich, jako wyjątkową atrakcję przyrodniczą, ale też wymagającą ochrony, należy z zachowaniem umiaru, dołączyć do programów turystyki wiejskiej. Promocja *żabiej atrakcji*, w stylu: *Kto słyszał koncert jednego kumaka górskiego? W Uhryniu gra cała orkiestra*.

Projekt Dolina Wilka

Idea

Nocne spotkania z lasem i samym sobą - obserwacje przyrody i *foto safari*.

Inspiracja

R. Kipling *Księga Dżungli* (Szary Brat: „*Ja i ty jesteśmy jednej krwi*”).

Formuła programowa/organizacja

- Wędrówki śladami wilków. Specjalistyczna usługa realizowana z wytrawnym przewodnikiem. Interesująca zwłaszcza w zimie.
- Wędrówki poranne: odkrywanie świeżych tropów zwierząt.
- Produkt *Nocny Las*: zabawa polega na wędrówce i noclegu w lesie, pod gołym niebem. Sprzęt: tylko śpiwór i karimata. Bez ogniska. Ze względu na przepisy PPK, ale też ze względu na atrakcyjność i dzikość propozycji. Przewodnicy są oczywiście uzbrojeni (naboje usypiające) i wyposażeni w sprzęt telekomunikacyjny.
- Produkt *Optyka bez Tłumika*, tzw. foto safari (aparaty i kamery cyfrowe) - oferta dla miłośników fotografowania i filmowania przyrody w naturalnym stanie, w beskidzkich rezerwach przyrody i lasach są ku temu spore możliwości.
- Pensjonat wiejski, który realizuje ten program powinien mieć na wyposażeniu domowe kino, komputer, skaner, by Klient miał możliwość opracowania swoich zdjęć i prezentacji po wieczery.

uwaga

Wielu współczesnych artystów, projektantów reklam, kampanii promocyjnych chętnie korzysta z takich programów. Zdjęcia przyrody, szczególnie roślinnego, waloru światła są inspirujące w ich pracy - oferta może zyskać ich zainteresowanie.

Projekt Dolina Derkacza

Inspiracja

Lasy Popradzkiego Parku Krajobrazowego zamieszkuje duża odmian ptaków, łownych i drapieżnych, chronionych i popularnych, rzadkich i pięknych, pojawił się także orzeł bielik (w Polsce odnotowano ok. 30 gniazd). Ponadto występuje rzadki czarny bocian, pluszcze, zimorodki, kilka gatunków ptaków łownych, a w Uhryniu można zobaczyć i posłuchać gładzenia derkacza, dziwnego i rzadkiego w Europie ptaka.

Idea

Program dla turystyki specjalistycznej, dla ornitologów i miłośników przyrody - *foto safari*.

Działania

- Opracowanie mapy zasobów ptasich, obyczajów, miejsc występowania itd.
- Przygotowanie oferty dla biur turystycznych zajmujących się turystyką specjalistyczną – ornitologiczną, także na rynkach europejskich, zwłaszcza w Niemczech i Wielkiej Brytanii,
- Przygotowanie infrastruktury agroturystycznej pod kątem programu i odpowiedniej obsługi: np. ptasi przewodnicy, stanowiska obserwacyjne itd.

11.2.3. Program Wioska Naukowa – Dolina Kryściów

Motto:

„Kiedy u górali polskich domy ich po górach rozrzucone widzimy, obyczajem ruskim przeciwie chaty tutejszych górali rzędem tuż przy sobie, a nad potokami. W środku wsi stoi zazwyczaj dwór, a o miedzę cerkiew i mieszkanie plebana. Kolej w rachubie gospodarzy idzie z dołu pod górę, poniżej dworu i cerkwi mieszkańcy nazywają się Dolysznianie, powyżej Horysznianie”

Wincenty Pol w: *Almanach Muszyny 2003*

Inspiracja irracjonalna

Wierzenia i wróżby łemkowskie:

- wybór drewna na dom był poprzedzony badaniem, czy na pniu nie rośnie narost zbołały, wilkiem zwany, lub odrost dziki – ryba. Takie drzewa były niezdadne do użytku: wilk szkodził bydłu, a ryba ludziom,
- Łemkowie wróżyli z ziaren nasienia, z księgi, z jaj, kart i kości, często tym właśnie sposobem „odkrywali rzeczy kradzione i sprawcę kradzieży”. Korzystali też z rad planetników i wróżek, ale czarownic unikali. (wg W. Pola).

Idea

Wioska – ośrodek pracy naukowej i wypoczynku ludzi pracy intelektualnej.

Integracja z programem: Uniwersytet Nowego Wieku, (patrz: program dla Krynicy) i innymi programami dla pozostałych Gmin Obszaru - np. Akademia Ludzi Ciekawych Wszystkiego - gm. Rytro, Miasto Nowe - gm. Stary Sącz, czy program Dom Polski gm. Krynica, Muszyna i Piwniczna.

Zastrzeżenie

Zbadanie i ocena możliwości lokalizacji wioski w Dolinie Kryściów – w razie negatywnych opinii, lokalizacja w innym, dogodnym miejscu Dolin Łabowskich.

Formuła programowa

- Naukowy (intelektualny) ośrodek wypoczynkowy. Spotkanie naukowego ratio z *genius loci* Doliny Kryściów może być dla intelektualistów bardzo inspirujące.
- Forma – kilkanaście osobnych pensjonatów, stylizowanych na zagrody wiejskie, wyposażonych w najnowocześniejszą infrastrukturę techniczną komunikacyjną i usługową - zbudowanych w układzie ulicówki. W centrum - dom konferencyjno - recepcyjny Dwór Kryściów.

Działania przygotowawcze – model

- Opracowanie projektu i zdefiniowanie możliwości.
- Zgłoszenie projektu do funduszy, wspierających rozwój intelektualny i infrastrukturę kulturalną.
- Wspólny z Gminą Krynica Zdrój lobbing inwestycyjny.

Efekty

Ośrodek recepcyjny o międzynarodowym znaczeniu - wyrazisty znak promocyjny.

11.2.4. Program Dolina Beskidników – Łosie

Inspiracje

- Realizowany obecnie program - inwestycja zagospodarowania wnętrza doliny na ośrodek rekreacyjno-sportowy (firma „Fakro”) oraz perspektywa rozbudowy ośrodka do rangi stacji narciarskiej, w połączeniu z ośrodkami w Słotwinach, Czarnym Potoku, Szczawniku i Wierchomli Małej.
- Tradycje zbójckie beskidników, którzy „pracowali” na tych terenach w XVII i XVIII w. Niektórzy z nich nocowali w Łosiu, albo w karczmie na Krzyżówce. Najślawniejsi zbójnikowie to Sawka Hanczowski, Maciej Koczka oraz Prokop Kapka (złapani przez harników muszyńskich i straceni okrutnie).

Idea

Najbardziej zorganizowana w atrakcje turystyczno-rekreacyjno-rozrywkowe Dolina Zielonej Tęczy Beskidu - podstawa rozwoju turystycznego sezonu zimowego gminy Łabowa.

Projekt Strażnica Zbójnicza – ośrodek wypoczynkowy OSP

Inspiracja

Remiza strażacka – Łosie 25, duża chałupa drewniana, zachowany lamus, piwniczka murowana, niewielka działka, przylegająca do ośrodka „Fakro”.

Program adaptacji

Ogólnopolski ośrodek wypoczynkowy dla strażaków OSP.

Uwaga: strażnica nie jest duża, może być zatem tylko ośrodkiem organizacyjnym i recepcyjnym projektu, natomiast funkcje hotelowe mogą być lokowane w odpowiednich pensjonatach tej i innych Dolin Łabowskich.

Argument

Ochotnicze Straże Pożarne należą do najszlachetniejszych spośród szlachetnych organizacji pomocowych w Polsce.

Działanie

Można zainicjować powstanie (o skali ogólnopolskiej) Funduszu Wypoczynkowego OSP, rodzaju kasy wzajemnych ubezpieczeń, która w części może finansować wypoczynek tych zasłużonych ludzi.

Projekt Festiwal Sportów Zbójeckich

Idea

- Pierwszy na świecie festiwal sportów zbójeckich
- Spotkania/zjazdy rodzin o nazwisku Sawka

Inspiracje

- Na świecie żyje wiele tysięcy ludzi o nazwisku Sawka, istnieje też herb „Sawka”, o czym informuje Brytyjskie Towarzystwo Genealogiczne.
- W USA żyje niezwykle utalentowany polski artysta Jan Sawka (ur. 1946), znany na świecie, a w Szczecinie Henryk Sawka, popularny rysownik humorysta, znany w Polsce.

Program/organizacja

- Ponieważ nikt nie opracował jeszcze zasad i stylu *sportów zbójeckich* Organizator ma duże możliwości i pole do improwizacji
- System bonifikat na wszelkie usługi produktów turystycznych Łabowej i np. ośrodka „Fakro” dla ludzi o nazwisku Sawka,
- Program rozrywkowy: festyny – zabawy – gry towarzyskie itd.
- Powołanie Kongresu Sawków – światowej organizacji, z siedzibą w Łabowej, zrzeszającej ludzi o nazwisku „Sawka” i realizującej cele właściwe kulturalno-społecznej organizacji pozarządowej.

I wiele innych działań wynikających z formuły imprezy, możliwości organizatora oraz pań i panów Sawków, z różnych stron świata.

11.2.5. Program Dolina Ładnych Sportów – Czaczów i Barnowiec

Idea

Centrum sportów naturalnych – oferta krajowa i międzynarodowa.

Inspiracje

Wielokulturowe *genius loci* gminy Łabowej: które tworzyli Łemkowie, Polacy, Żydzi oraz różne nacje, które wędrowały szlakiem nawojowskim na Tylicz i dalej.

Programy/działania

- Sportowe spotkania młodych miłośników sportów naturalnych, z narodów, które w różny sposób były związane z tą ziemią, na dobre i na złe. M.in. Szwedzi, Żydzi, Niemcy, Austriacy, Łemkowie (z Polski, USA, Kanady, Ukrainy, Mołdawii), Węgrzy, Słowacy, Włosi, Rumuni.
- Program realizowany w kooperacji wszystkich Gmin Obszaru.

Projekt Tydzień przed Sesją i Tydzień Po ...Sesji

Idea

Produkty sportowo – rekreacyjne dla młodzieży akademickiej organizowane w terminach poprzedzających sesje egzaminacyjne lub po sesji, np. na początku czerwca, jako ostatni relaks przed sesją letnią. Podobną wersję produktu można organizować przed sesją zimową i w terminach po sesyjnych.

Formuła programowa

Wykorzystanie sportowych, rekreacyjnych i rozrywkowych atrakcji Dolin Łabowskich i pozostałych Gmin Obszaru.

W programie - sporty ekstremalne, turystyka aktywna i oferta rozrywkowa.

Program łączy możliwości uczenia się - wypoczynku i rekreacji oraz korzystania z zakresu odnowy biologicznej w specjalistycznych ośrodkach Gmin Obszaru.

11.2.6. Program Adam hrabia Stadnicki

Inspiracje

Życie i dzieło A. Stadnickiego i zasługi dla regionu w wielu dziedzinach.

Długa to lista, wymieńmy kilka:

- zbudował nowoczesną gospodarkę leśną, założył 4 rezerwy Puszczy Karpackiej, założył Biuro Techniczne, w którym szkolił kadry leśnicze,
- dbał o ludzi, biednych uczniów szkolił na własny koszt, a odchodzących na emeryturę leśników zaopatrywał dostatecznie,
- w czasie okupacji organizował pomoc żywnościową dla polskich jeńców, zatrudniał ludzi poszukiwanych przez gestapo itd.

Żył 100 lat, kiedy zmarł, w jego pogrzebie – 13 III 1982 r. w Nawojowej – wzięli manifestacyjny udział mieszkańcy całej Sądeckizny. Jego dzieło, powinno być w sposób szczególny uczczone i rozwijane.

Projekt Fundusz Adama Stadnickiego

Inspiracja

Stadnicki wprowadził dla swoich pracowników rodzaj ubezpieczenia prywatnego; po 25 latach pracy powstawał kapitał, który ubezpieczony mógł pobrać w gotówce lub w formie gruntu i drewna na budowę domu.

Działania

Pozyskanie do projektu rodziny i spadkobierców Adama Stadnickiego (np. Jadwigi Czartoryskiej) do projektu i udziału w organizacji Funduszu. Pozyskanie wpływowych osobistości do Rady Fundatorów. Opracowane źródła finansowania i dochodów Funduszu.

Cele

Fundusz może wspierać:

- Edukację młodzieży z gminy Łabowa,
- Studentów nauk leśnych, biologicznych, pochodzących z Obszaru zintegrowanego produktu,
- Szkołę Rzemiosł Regionalnych w Łabowej,
- Rozwój turystyki przyrodniczej i ochronę dziedzictwa kulturowego Obszaru,
- Propagowanie myśli gospodarczej Adama hr. Stadnickiego: szacunku dla przyrody, pracy i pracownika.

Projekt Pomnik Stadnickiego

Lokalizacja

Uhryń lub Łabowa

Miejsce należy wybrać starannie, przy szlaku, w ładnym otoczeniu.

Forma

Wędrowiec ruszający na szlak. Postać z drewna, naturalnej wielkości, ustawiona pod daszkiem z okapem z gontyny. Powinno to być miejsce odpoczynku w wędrowce na szlaku, miejsce spotkań, ognisk „u Stadnickiego” itp.

Projekt Ogólnopolski Festiwal Leśników im. hr. Stadnickiego

Idea

Impreza ogólnopolska dla leśników polskich.

Formuła programowa

- Pokazy sprawności leśników, prezentacja kultury i obyczajowości leśniczej, zawody regionów leśniczych, leśne biegi na orientację, kiermasze i degustacje „wyrobów leśnych”, ogniska leśnicze itd.
- **Festiwal Piosenki Leśnej** - w tej formule mieści się zapewne tzw. piosenka turystyczna i sporo repertuaru biesiadno-ogniskowego.

11.2.7. Projekty rozwoju turystyki aktywnej w Dolinach Łabowskich

Maratony Górskie

Inspiracja

Doliny Łabowskie wraz z gęstą siecią dróg leśnych, komunikujących je ze sobą tworzą idealny teren do organizacji imprez o najwyższym międzynarodowym poziomie.

Formuła

Impreza wielodniowa, dla amatorów i zawodowców, festiwal biegowy, obudowany różnymi imprezami festynowymi, rekreacyjnymi.

W zimie - na tych samych trasach można organizować maratony narciarskie.

Festiwal Biegaczy Śniegowych

Inspiracja/argumenty

- Wyścigi wyczynowe i rekreacyjne na raketach śnieżnych to dyscyplina niezwykle popularna w Europie i Ameryce.
- W Polsce jeszcze nie ma tradycji urządzania tych biegów, można, zatem zdobyć znaczącą pozycję w tej dziedzinie na rynku turystycznym.
- Doliny Łabowskie mają idealne warunki do organizacji tras dla tej dziedziny, z wykorzystaniem duktów leśnych.

Działania

Należy pozyskać do współpracy Marszałka Małopolski, który podpisał umowę o współpracy z regionem Rhone-Alpes w Francji, w której zapisano, że jednym z celów partnerstwa jest: „rozwijanie oferty gospodarstw agroturystycznych poprzez wprowadzanie nowych sposobów spędzania wolnego czasu (np. rakiety śniegowe)”.

Mistrzostwa w Saneczkarstwie Dolinowym

Inspiracja

W każdej Łabowskiej Dolinie są dogodne warunki do uprawiania saneczkarstwa naturalnego - w formie rekreacyjnej i zabaw organizowanych, połączonych z elementami rywalizacji.

Formuła

Zjazdy na „krechę” na dowolnych sankach drewnianych, osobne konkurencje dla sanek drewnianych, żelaznych lub plastikowych itd.

Wersja letnia: organizacja torów do jazdy na sankorolkach, torów o specjalnej konstrukcji, lekkich

i łatwych do rozkładania i składania w dowolnym miejscu, instalowanych terminalnie, a nie stacjonarnie, bez szkody dla środowiska naturalnego.

Między Nami Dolinami

Idea

Przeciąganie liny pomiędzy dolinami - turnieje zabawowo-sportowe pomiędzy poszczególnymi Dolinami Łabowskimi, z udziałem Mieszkańców i Klientów turystycznych.

Organizacja zabawy

- kilkukilometrowa lina jest „przerzucona” nad grzbietem oddzielającym doliny (rekord Guinnessa?), setki zmagających się zawodników nie widzi się wzajem, aż do chwili, gdy jedna „dolina” wciągnie drużynę drugiej „doliny” na swój teren,
- lina powinna być tak rozciągnięta, żeby nie dotykała podłoża, na trasie muszą stać ludzie (turyści), jako „stojaki linowe”, którzy będą linę podtrzymywać specjalnymi uchwytami, nie przyczyniając się do pomocy żadnej ze stron,
- żeby umożliwić zawodnikom i kibicom obserwowanie zmagania w obu walczących dolinach należy ustawić „telebimy”.

uwaga

Konkurencja ze względu na widowiskowość i oryginalność daje szansę na zgromadzenie rzeszy turystów i udział mediów telewizyjnych.

Dla tego i innych projektów należy pozyskać stałego partnera medialnego o zasięgu ogólnopolskim. Wiele ośrodków turystycznych (przykład: Szklarska Poręba i promocja na antenie radia publicznego) w ten sposób wypromowało swoją ofertę turystyczną.

11.3. Strefa 3 - Miodowa Pasieka

Strefa 3 obejmuje wsie Kamianna i Kotów.

Najważniejsze zadania Organizatora:

- Kamianna – modernizacja usług i podniesienie estetyki przestrzeni kulturowej.
- Kotów – rozwój usług agroturystycznych.

Kamianna – modernizacja usług i przestrzeni kulturowej

Argument

Kamianna ma określone tradycje produkcji miodu, przetwórstwa i leczenia metodą apiterapii. Trudno coś zmieniać. Wiele natomiast należy poprawić w organizacji przestrzeni kulturowej, jak i w oferowanych usługach, co nie dotyczy Pasieki im. ks. Ostacha, p.p. Nowaków.

Podstawowe działania

- Organizacja ładu przestrzennego i podniesienie estetyki architektury, z wykorzystaniem tradycji regionalnych.
- Adaptacja istniejących wielokubaturowych budowli do stylistyki regionalnej.
- Koordynacja działań usługowych i współpraca różnych Organizatorów miodowej gospodarki. Podstawowe cele:
 - ochrona krajobrazu kulturowego, podniesienie estetyki istniejących obiektów i modernizacja usług,
 - zbudowanie zintegrowanego programu usług leczniczych, rozrywkowych i rekreacyjnych oraz promocji,
 - uruchomienie Kamiańskiej Miodosytni, wytwórni miodów pitnych najwyższej *klasy, rasy i krasy* (oferowane obecnie miody pitne są sprowadzane z Lublina - sic!).

Kotów – rozwój usług agroturystycznych

Inspiracja

Kotów zachował wiele cech tradycyjnych, w architekturze i sieci osadniczej.

Można w nim rozwijać usługi agroturystyczne, zarówno w kontekście rozwoju Kamiennej, jak i programów dla Strefy 4, zlokalizowanej w Beskidzie Niskim, na skraju, którego wieś jest położona.

11.4. Strefy 4 *Beskidy Siedmiu Zmysłów* park przygody bez wygody

Strefa 4

Obszar obejmuje część Beskidu Niskiego należąca do Gminy Łabowa oraz części Beskidu należąca do gmin sąsiednich, Kamionka Wielka i Grybów, sześć szczytów beskidzkich: Margoń Wyżna (774 m), Sapalska Góra (826 m) Tokarnia (828 m,) Góra Wojenna (784 m), Czerszla (877 m), Kopiec (864 m) i Kozie Żebro.

Najważniejsze miejscowości wyznaczające obszar:

- Maciejowa, Łabowa, Kotów – gm. Łabowa,
- Bińczarowa, Bogusza, Chomątówka, Hebdówka – gm. Grybów i Kamionka Wielka.

Długość obszaru – ok. 9 km,

Szerokość – ok. 4 km,

Powierzchnia – ok. 30 km².

Idea

Największy w Polsce - monitorowany i urządzony - park sportów ekstremalnych i treningu w systemie *szkoły przetrwania*, treningu komandoskiego, zorganizowany na obszarze ok. 30 km².

Cechy obszaru

Dominantą obszaru jest sześć gór i jedna przełęcz (stąd nazwa: *siedem zmysłów*), lasy i niezwykła, tajemnicza konfiguracja terenu, niemal nie zamieszkanego.

Obszar jest poryty wąskimi i stromymi dolinami potoków, dopływów Kamienicy i Królówki.

Na obrzeżach parku jest kilka miejscowości, które mogą pełnić różne role usługowe dla programu.

Formuła programowa

- Sztuka przetrwania bez pomocy urządzeń wspomagających, poza podstawowym wyposażeniem traperskim, komandoskim.
- Przewodnikami w programie są specjaliści od szkolenia komandosów, sztuk walki itp.
- W parku są wydzielone miejsca do noclegu i odpoczynku, bez nadmiaru urządzeń cywilizacyjnych.
- Uczestnik jest monitorowany, pod kontrola GPS, ale to jedyne urządzenia cywilizacyjne, jakie ma ze sobą. Reszta to ekwipunek traperski.
- W parku jest urządzonych wiele naturalnych pułapek, przeszkód, labiryntów, mylnych szlaków, zapadni, wszystko to, czym dysponuje nowoczesna technika tzw. „parków strachu”.

w wersji nie multimedialnej, ale raczej w formule specjalistycznego poligonu wojskowego, ośrodka szkoleniowego komandosów.

Organizacja, działania

- To największa inwestycja projektowana dla Organizatora gospodarki turystycznej Łabowej, wymaga pozyskania wielu partnerów publiczno-prywatnych, inwestorów o dużym kapitale.
- Teren musi być ogrodzony i monitorowany (kamery elektroniczne noktowizory).
- Pozyskanie do współpracy Gmin Obszaru i Gmin Grybów, Kamionka Wielka i Nawojowa.

Efekty

- Zbudowanie atrakcji dla wielu segmentów rynku turystyki aktywnej,
- Wyrazisty znak promocyjny i atrakcja o dużym potencjale rentowności,
- Zbudowanie szansy gospodarczej dla wschodniej części Gminy Łabowa.

11.5. Programy wspomagające rozwój gospodarki i produktów turystycznych Gminy Łabowa

Szkoła Rzemiosł Łabowskich i Warsztat Łemkowski

Idea

Szkoła zawodowa - sieć warsztatów, koordynowanych przez administratora projektu.

Przeznaczenie

Dla młodzieży z 6 Gmin Obszaru i jako oferta dla turystyki wypoczynkowej i specjalistycznej, edukacyjnej - dla turystów, zainteresowanych nauką rzemiosł regionalnych.

Program

Nauka rzemiosł regionalnych, z wykorzystaniem zasobów naturalnych Obszaru:

- stolarz – snycerz,
- miodosytnik – nauka w Pasiece im. ks. Ostacha w Kamiannej,
- kucharz i zielarz – metody konserwacji żywności, przetwórstwo ziół, kuchnia regionalna - nauka w gospodarstwach agroturystycznych Dolin Łabowskich,
- karczmarz regionalny – nauka produkcji alkoholi ludowych: miodów, nalewek, likierów, win różanych itd.

Możliwości zarobkowania

Produkty mogą być sprzedawane w sieci hotelowo-gastronomiczno-handlowej Obszaru i eksportowane poza.

Efekty

- Zmniejszanie bezrobocia.
- Ochrona ginących umiejętności rzemieślniczych,
- Wykorzystanie potencjału lokalnego środowiska nauczycielskiego, kadry z Zespołu Szkół Rolniczych Centrum Kształcenia Praktycznego im. Wincentego Witosa w Nawojowej i środowiska artystycznego Gminy Łabowa.

Projekt Warsztat Łemkowski

Inspiracje

Łemkowie byli samowystarczalni, większość przedmiotów produkowali sami, niektóre z nich można znowu produkować, korzystając ze starego wzornictwa i technologii.

Warsztat – Skrzyniarz

Produkcja: skrzynie dwuspadowo zamykane

Warsztat – Koszykarz

Produkcja: koszyki dla Targu Drogowego, dla gospodarstw agro-turystycznych

Warsztat – Kamieniarz

Produkcja: kamienne krzyże dla programu rekonstrukcji łemkowskiej przestrzeni kulturowej, kamienne ogrodzenia, chodniki, schody z piaskowca.

Produkty własne – kuchnia i rękodzieło regionalne

Zasada główna

Wszystkie produkty kuchni oraz rękodzieła regionalnego powinny być legalizowane i wprowadzane do obiegu handlowego pod kontrolą Organizatorów turystycznych i z odpowiednim znakiem firmowym.

Powinny być starannie i oryginalnie opakowane, z wykorzystaniem wzornictwa regionalnego i materiałów naturalnych: szkło, kamionka, papier do recyklingu, lniane woreczki na zioła z haftem regionalnym itd.

Formy sprzedaży produktów własnych:

- sklep internetowy i sprzedaż wysyłkowa (taką sprzedaż realizuje Pasieka im. ks. Ostacha w Kamiannej),
- sprzedaż w sieci sklepów *Perły Doliny Popradu*.

Możliwości

W Unii Europejskiej jest objętych ochroną znaku towarowego ponad 600 produktów regionalnych, z polskich produktów na razie tylko 5, w tym bundz, oscypek i żentycza, potrawy zastrzeżone już przez górali z Zakopanego.

Działania

Należy opracować, jak najszybciej i jak najwięcej produktów o cechach regionalnych i dołączyć do polskiej listy propozycji produktów chronionych, która ma być przygotowana do maja 2004 r.

Kuchnia regionalna/ możliwości

- Miód z Saraty – miód z pasieki p. Zdzisława Saraty,
- Serplaty – wyroby mleczne, ser i masło p. Zdzisławy Platy,
- Oskrabki – oscypki z gospodarstwa p. Skrabowej,
- Gomulec – chleb pieczony w gospodarstwie p. Stanisławy Gomulec,
- Szynka Uhryńska – z gospodarstwa Krystyny i Jana Kowalików,
- Smalec Sekuły – smalec ze skwarkami p. Bronisławy Sekuły,
- Powidło Lideczki – powidła śliwkowe p. Lidii Chronowskiej,
- Grzyby suszone po uhryńsku – produkt z Doliny Uhryń,
- Zielnik Uhryński.

Piwniczka regionalna

- Dzikie Wina – wina z dzikiej róży z Uhrynia,
- Śliwowica Zbójnicka – ze śliwek, zwanej ruską.

Rękodzieło i pamiątki

- Klucz do Cerkwi – kuty ręcznie, kowalski klucz, stylizowany na XIX-wieczne klucze do starych zamków, wzorzec: klucz do cerkwi w Łosiu.
- Zabawki choinkowe i obrazy na szkle wykonywane przez p.p. Helenę i Marię Luksa, p. Ewę Ćwiklińską.
- Rzeźba i snycerka, dzieła p. p. Władysława Stefaniaka, Krzysztofa Skrabę, Krzysztofa Zielińskiego, Zbigniewa Szarka i Józefa Sochy.

Projekt Gont

Inspiracja

W budownictwie regionalnym gont był najpopularniejszą formą pokrycia dachów: domów, chyży, sypańcy, kapliczek i cerkwi.

Do 1939 r. w Nowej Wsi działała wytwórnia gontów P. Hochhansera.

Działania/Możliwości

- Organizacja manufaktury produkującej gont.
- Przeznaczenie: do rekonstrukcji budownictwa regionalnego na terenie Obszaru zintegrowanego produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu*, do nowych budynków nawiązujących do form etnicznych lokalnych oraz na eksport.

11.6. Ochrona krajobrazu kulturowego

Argument

Przy każdym programie produktowym, w którym proponujemy zbudowanie nowego obiektu zaznaczamy, może nazbyt często, ale w dobrej wierze, konieczność nawiązywania do wzornictwa regionalnego.

Architektura i organizacja przestrzeni kulturowej jest najsilniejszym i najbardziej widocznym elementem dowodzącym tożsamości i jakości miejsca, do którego zapraszamy turystę. Od czytelności tego elementu zależy siła wyrazu oferty turystycznej - dlatego m.in. tak ważnym jest ład przestrzenny i estetyka architektury oraz organizacja przestrzeni kulturowej regionu turystycznego.

Ochrona dziedzictwa materialnego/działania

- Konserwacja obiektów istniejących oraz likwidacja, tam gdzie to jeszcze możliwe, niewłaściwych adaptacji współczesnych.
- Ochrona kapliczek i krzyży polnych greko i rzymsko-katolickich oraz cmentarzyków i murów cerkiewnych.

Na przykład

Przy wejściu z drogi na teren cerkwi w Łosiu, kamienne schody piaskowcowe zastąpiono betonowymi, wyobcowanymi z otoczenia.

Przykłady inspiracji dla nowej architektury

- strażnica w Łosiu 25,
- bacówka na Hali Łabowskiej z lat międzywojennych,
- budynek czytelnicy PSL w Łabowej,
- przedwojenne magazyny kooperatywy w Łabowej (zburzone w latach 90- tych!),
- kurna chata p. Chowańca, obecnie w Parku Etnograficznym w Nowym Sączu.

12 Charakterystyka potencjału turystycznego Miasta i Gminy Uzdrowskiej Muszyna

Motto

„Takie miejsca i tacy ludzie jak u nas w Muszynie powinny, a wręcz muszą dawać milionom znerwicowanych i zagonionych Europejczyków szansę na oddech, na odbudowanie równowagi, restaurację zdrowia, kondycji psychicznej i fizycznej. Na propagowaniu dbałości o zdrowie i poprawie jakości życia chcemy zarabiać. Jednym z naszych zasadniczych celów jest troska, żeby nie wpaść w pułapkę przemysłu turystycznego. Te tereny powinny zachować swoje dzikie piękno, bo przez to są atrakcyjne. Nie grozi nam zalanie gór betonem i wycięcie lasów - ukreślilibyśmy sami sobie pętlę na szyję”.

Wypowiedź Burmistrza Muszyny Waldemara Serwińskiego.⁴³

W charakterystyce potencjału turystycznego Gminy Uzdrowskiej Muszyna pomijamy streszczenia analiz i opracowań znanych Partnerom Strategii, ale uwzględniamy je w opracowaniu koncepcji produktów turystycznych.

Skupiamy się natomiast na tych cechach i walorach społeczno-gospodarczych Gminy, które stanowią inspirację lub grunt do budowania produktów turystycznych projektowanych w tej Strategii.

Nie pomijamy słabości, które wymagają naprawy lub modernizacji, zwłaszcza w zakresie środowiska kulturowego i przyrodniczego oraz niewykorzystanych potencjałów organizacyjnych.

Uwzględniamy w analizie, ale pomijamy streszczenie, prac obowiązkowych i podstawowych, realizowanych przez Samorząd oraz na jego zlecenie, które posłużyły do sformułowania misji zrównoważonego rozwoju Miasta i Gminy Muszyna:

rozwój społeczny i ekonomiczny przez budowę rentowej gospodarki turystycznej: uzdrowskiej, wypoczynkowej i rekreacyjnej.

Podstawowe dane statystyczne:

Ludność – 11 281, powierzchnia Gminy 142 km²

Sołectwa – Andrzejówka, Dubne, Jastrzębik, Leluchów, Milik, Powroźnik, Szczawnik, Wojkowa, Złockie, Żegiestów

⁴³ W: „Euroregiony” nr 26/2003

12.1. Charakterystyka społeczno - gospodarcza i dominujące formy turystyki

Atuty społeczno-gospodarcze

- ugruntowana pozycja na rynku usług sanatoryjnych i wczasowych i rozwinięta ilościowo, w części jednak przestarzała jakościowo baza: sanatoryjna, wypoczynkowa i noclegowa,
- dostępność komunikacyjna: samochodowa i kolejowa,
- aktywność Samorządu w zakresie rozwoju turystycznego Gminy i odnowy potencjału uzdrowskiego Żegiestowa i Złockiego,
- społeczna akceptacja (współdziałanie w ramach trójkąta społecznego) dla rozwoju gospodarki turystycznej, jako wiodącej dziedziny aktywności gospodarczej gminy.

Plany Samorządu: najważniejsze inwestycje wspierające rozwój gospodarki turystycznej do 2015 r. - (informacja z UMiG)

- Działania realizowane w 2003 r.
 - ochrona środowiska
 - kanalizacji sanitarnej w Żegiestowie i wysypisko odpadów komunalnych w Andrzejówce,
 - infrastruktura komunikacyjna
 - odbudowa drogi gminnej „Złockie – Kolonia”,
 - rozbudowa przejścia granicznego w Leluchowie,
 - budowa mostu w Szczawniku,
 - infrastruktura turystyczna
 - modernizacja szlaków turystycznych i systemu oznakowania.

Najważniejsze działania zaplanowane w Strategii Rozwoju Miasta i Gminy 2000 – 2015 r.

- Centrum rehabilitacji i lecznictwa w Muszynie,
- Centrum sportów zimowych w Szczawniku – budowa ośrodka narciarskiego i włączenie go do projektowanej stacji narciarskiej: Łosie (gm. Łabowa) - Słotwiny i Czarny Potok (gm. Krynica) - Szczawnik (gm. Muszyna) - Wierchomla Mała (gm. Piwniczna),
- Kompleks rekreacyjno-sportowy w Żegiestowie.

Plany inwestycyjne projektowane w programie: „Popradzkie Zagłębie Zdrowia – Miasto i Gmina Muszyna”, opracowanie z lipca 2003 r.

- usługi i baza uzdrowska:
 - Rozwój usług uzdrowskich poprzez modernizację i dostosowanie do potrzeb rynku oraz zwiększenie usług w dziedzinie odnowy biologicznej, kosmetyki, rehabilitacji.
 - Złockie – Żegiestów: odnowa pozycji na rynku usług uzdrowskich poprzez: profilowanie działalności uzdrowskiej, zwiększenie zakresu usług w dziedzinie rehabilitacji poszpitalnej itd. Gruntowna modernizacja bazy uzdrowskiej w Żegiestowie, we współpracy z Zarządem „Uzdrowska Krynica Zdrój-Żegiestów” S.A.
 - Muszyna – reaktywowanie Łazienek Mineralnych, Zakładu Przyrodoleczniczego i Przychodni Uzdrowskiej,

- Budowa nowych punktów zdrojowych, czynnych w sezonie letnim: w Jastrzębiku, Muszynie, Powroźniku, Złockiem i Żegiestowie.
- Określenie możliwości występowania i eksploatacji wód geotermalnych.
- Przygotowanie programu lecznictwa dorosłych i dzieci z terenów zagrożonych ekologicznie z wykorzystaniem apiterapii i naturalnych środków leczniczych.
- turystyka/rekreacja/kultura/sport:
 - Budowa wodno-rekreacyjnych ośrodków nad rzeką Poprad w Żegiestowie (Łopata i Wyspa) oraz nad potokami: Muszynka, Jasieńczyk, Milik i Szczawnik.
 - Budowa stacji narciarskiej Szczawnik – Wierchomla, zagospodarowanie tras zjazdowych z Jaworzyny i Jaworzynki, partnerstwo publiczno-prywatne.
 - Budowa parku rekreacyjno-sportowo-rozrywkowego na „Zapopradziu” w Muszynie (m.in. lodowisko, boiska, kręgielnia letnia, tory dla deskorolek, muszla koncertowa, miasteczko wodne, ogród botaniczny z roślinnością lokalną).
 - Uniwersalny kompleks rekreacyjno-sportowy w Złockiem i mniejszy w Żegiestowie.
 - Nowe ośrodki sportów konnych, m.in.: Muszyna – Majdan, Powroźnik i Wojkowa.
 - Budowa przystani flisackich: Leluchów, Muszyna, Milik, Żegiestów, Zubrzyk, Piwniczna Zdrój, Rytro.
 - Centrum Kulturalne w zabytkowych budynkach *Państwa Muszyńskiego*, Skansen Archeologiczny i Galeria na wzgórzu zamkowym, z wieżą widokową na ruinach zamku, Park Legend.
 - Czytelne oznakowanie obiektów zabytkowych (wg wzorów słowackich) i źródeł mineralnych.
 - Wieże widokowe, drewniane, w miejscach odsłony panoram beskidzkich (m.in. Powroźnik, Jastrzębik, Złockie, Szczawnik, Żegiestów).
- inwestycje komunikacyjne:
 - Kładki nad Popradem, połączenia polsko-słowackie: Milik – Legnava i Żegiestów – Sulin, efekt: połączenie szlaków turystycznych pieszych i rowerowych.
 - Muszyna – nowe parkingi oraz wyłączenie części Rynku i ul. Kościelnej z ruchu samochodowego.
- zieleń miejska i parki leśne
 - Uporządkowanie parku leśnego „Baszta” i wyposażenie w stylową infrastrukturę parkową.
 - Nowy park leśny w dolinie Szczawnika.
- ochrona środowiska, ochrona rzeki Poprad
 - Rozbudowa kanalizacji w Wojkowej i Szczawniku z połączeniem do oczyszczalni w Muszynie.
 - Budowa kanalizacji i oczyszczalni dla Andrzejówki/Milika i Leluchowa.
 - Żegiestów – ujęcie wody/sieć magistralna i rozdzielcza.
 - Muszyna - wymiana wodociągowej sieci azbestowej.

Spoleczeństwo:

Tabela 8 Zatrudnienie w gospodarce narodowej w Mieście i Gminie Muszyna

Zatrudnienie w gospodarce narodowej: A + B + C	Liczba zatrudnionych
A: przemysł/budownictwo	285
B. usługi rynkowe	628
C. usługi nierynkowe	635
w % do populacji Gminy (11 281)	14 %
sektor prywatny / % do populacji Gminy (11 281)	32.4 %
% bezrobotnych/do populacji Gminy 11 281	10,5%

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Nowym Sączu – stan na 31.XII.2002 r.

Najważniejsi pracodawcy – wybór

- Budżet publiczny: oświata, ZOZ, administracja, usługi komunalne,
- Duże ośrodki wczasowe i sanatoryjne,
- PKP (stacja osobowa – stacja towarowa),
- Spółdzielnia Pracy Przemysłu Spożywczego „Postęp” (producent wody mineralnej „Muszynianka”),
- Inne rozlewnie wody mineralnej – 7,
- Podmioty prywatne – 629, w tym: pensjonaty, ośrodki wczasowe, handel, usługi materialne i intelektualne, produkcja, gastronomia.

Statystyka bezrobocia Miasta i Gminy - stan na 31 XII 2002 r.

Tabela 9 Statystyka bezrobocia Miasta i Gminy Muszyna – stan na 31 XII 2002 r.

ludność	bez pracy	% populacji	ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	przyrost naturalny na 1000 osób
11281	1185	10,5%	71	6,2

Źródło: GUS, stan na 30.09.2003 r.

Tabela 10 Statystyka bezrobocia wg wykształcenia

Bezrobotni	Wiek						Wykształcenie				
	18/24	25/34	35/44	45/54	55/59	60/64	wyższe	politeczne i średnie zawodowe	średnie ogólne	zasadnicze zawodowe	Podstawowe i mniej
Miasto 480	174	131	96	73	5	1	15	91	69	220	85
Gmina 705	259	192	158	93	3	0	6	139	44	327	189

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Nowym Sączu – stan na 31.12.2002 r.

Tabela 11 Populacja bezrobotnych w wieku 18 – 34 lat

Miasto/Gmina	Ogółem	wiek 18/34	%
Miasto	480	305	63
Gmina	705	451	64
razem	1185	756	63,5%

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Nowym Sączu – stan na 31.12.2002 r.

Cechy szczególne bezrobocia w Mieście i Gminie – wnioski:

- wysoki procent – 63, 5% (756 osób na 1185) bezrobotnych w grupach najmłodszych od 18 do 35 lat,
- wysoki procent – blisko 50% (547 osób na 1185) bezrobotnych z wykształceniem zawodowym.

Dochody budżetu Gminy w 2003 r.

- Lasy komunalne – wpływy ze sprzedaży drewna 307 404 zł,
- Szacunkowe dochody z podatku od nieruchomości i działalności gospodarczej osób prawnych (sanatoria, domy wczasowe itd.) 2 448 000 zł, w tym od nieruchomości i podmiotów zlokalizowanych w Muszynie ok. 1 400 000 zł, a w Złockiem i Żegiestowie ponad 500 000 zł,
- Szacunkowe dochody z opłat za używanie nazwy Muszyna na towarach oraz opłat wnoszonych za wodę mineralną – 1 200 000 zł.

Komunikacja

Samochodowa – transport publiczny i prywatny, drogi krajowe i lokalne,

Kolejowa – połączenia lokalne, krajowe i międzynarodowe PKP.

Infrastruktura turystyczna

Noclegi

- Około 4525 miejsc, w tym:
 - sanatoria 1309,
 - domy wczasowe 2771,
 - kwatery agroturystyczne 343,
 - pokoje gościnne 102,

Urządzenia specjalne – turystyczne i sportowe

- trasy rowerowe (w projekcie: połączenie z trasami słowackimi),
- szlaki turystyki pieszej, konnej, trasy biegowe narciarskie – Muszyna, Powroźnik, Wojkowa, Złockiem, Żegiestów,
- trasy narciarstwa zjazdowego i wyciągi narciarskie – Muszyna, Powroźnik, Złockie, Szczawnik i Żegiestowie, długość wyciągów trasy od 800 do 200 metrów, przy różnicy wzniesień od 120 do 60 metrów,
- baseny kryte 2, 2 otwarte, boiska piłkarskie (m.in. Muszyna i Powroźnik), korty tenisowe 3,
- wypożyczalnie rowerów, nart, sprzętu sportowego,
- hala sportowa w Złockiem, Hala Sportowa Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Muszynie,
- w ośrodkach wypoczynkowych: sauny, solaria, sale do ćwiczeń siłowych i gimnastycznych, gabinety masażu i odnowy biologicznej.

Zorganizowane ujęcia wody mineralnej

- Muszyna – 7 („Antoni”, „Milusia”, Muszyna – Cechini, „Józef”, „Anna”, „Grunwald”, „Wapienne”),
- Żegiestów – 2 „Zofia” (DW „Wiktor”) i „Anna” (na razie nieczynna),
- Złockie – 4 „Złockie VIII” (sanatorium „Wiarus”, „Activa” i „Geovita”) oraz „Małgosia”, „Janusz” (sanatorium „Metalowiec”).

Sale koncertowe/widowiskowe/konferencyjne

- sale konferencyjne w ośrodkach wypoczynkowych, np. „Geovita”,
- sala widowiskowa MGOK w Muszynie.

Gastronomia

ponad 40 lokali, w tym: kawiarnie, restauracje, bary - różnej jakości.

Usługi różne

- sklepy spożywcze i przemysłowe – ponad 80,
- usługi turystyczne (przewodnik, organizacja imprez turystycznych), biuro turystyczne „Vector”,
- gabinety kosmetyczne, fryzjerskie, odnowy biologicznej i masaży leczniczych,
- różne formy rehabilitacji i odnowy biologicznej, zlokalizowane głównie w ośrodkach wypoczynkowych Muszyna/Złockie.

Współpraca międzynarodowa

- Gmina jest członkiem Euroregionu „Tatry” – od 1996 r.,
- Miasta partnerskie:
 - Hammelburg (Niemcy) od 1995 r.
 - Obec Sulín (Słowacja) od 2002 r., współpraca m.in. w zakresie organizacji i rozwoju turystyki oraz aplikacji do funduszy UE.
 - W latach 2001-2003 Rada Miasta i Gminy podjęła, uchwały o rozpoczęciu współpracy z miastami słowackimi: Arnútovce, Čirč, Litmanova, Spišský Štvrtok i Vyšné Ružbачy.
- Gmina współpracuje z Zrzeszeniem Gmin Rzeki Przygranicznej Poprad na Słowacji – od 2002 r. m.in. w zakresie wspólnych projektów finansowanych przez program PHARE.
- Młodzieżowy Klub Wyszehradzki przy Liceum Ogólnokształcącym współpracuje z Klubami w Starej Lubovni – Słowacja, Vsetín – Czechy i Nyíregyháza – Węgry).
- W Gminie działają Towarzystwa Polsko-Niemieckie i Polsko-Słowackie.

Instytucje/stowarzyszenia/środowiska biorące udział w rozwoju oferty turystycznej

- Rada i Urząd Miasta i Gminy Uzdrawiskowej Muszyna,
- Almanach Muszyny – archiwum, kolekcja, redakcja,
- Biuro turystyczne „Vector”,
- Centrum informacji turystycznej,
- Fundusz Stypendialny Almanachu Muszyny (pomoc dla zdolnej młodzieży z Gminy i Słowacji),
- Kluby Modelarskie „Orion” i „Zefirek”,
- Ludowe Zespoły Sportowe – „Poprad” Muszyna oraz: Andrzejówka, Jastrzębik, Milik, Powroźnik, Szczawnik, Złockie i Żegiestów,

- Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury,
- Międzyszkolny Klub Sportowy „Muszynianka”,
- Muszyński Klub Narciarski,
- Młodzieżowy Klub Wyszehradzki – przy Liceum Ogólnokształcącym (współpraca z Klubami Wyszehradzkimi w: Starej Lubovni – Słowacja, Vsetin – Czechy i Nyiregyhaz – Węgry),
- Muzeum Regionalne PTTK (historia i sztuka regionalna),
- Ochotnicze Straże Pożarne – Milik, Muszyna - Folwark, Szczawnik Złockie, Żegiestów,
- Polski Związek Wędkarski/koło Muszyna,
- Polskie Towarzystwo Turystyczno Krajoznawcze o/Muszyna,
- Stowarzyszenie Górskiej Turystyki Konnej,
- Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej „Ognisko Poprad”,
- Towarzystwo Miłośników Ziemi Muszyńskiej,
- Towarzystwa Polsko-Niemieckie i Polsko-Słowackie,
- Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych o/Muszyna,
- uczniowskie kluby sportowe: w Muszynie, Jastrzębiku, Powroźniku, Złockiem i Żegiestowie.

12.2. Najważniejsze atuty przyrodniczo-kulturowe do rozwoju turystyki

Atuty przyrodnicze/uzdrowiskowe

- Potencjał krajobrazowy lasów, gór i dolin Popradzkiego Parku Krajobrazowego, m.in.:
 - przełomy Popradu między Żegiestowem a Wierchomlą,
 - rezerwat przyrody Las Lipowy „Obrożyska”, 100 ha pow., ostoja lipy drobnolistnej, ponad 200 gatunków flory,
 - pozostałe rezerваты: „Hajnik”, „Żebracze”, „Wierchomla” i w Żegiestowie „Łopata Polska”,
- Zdrowotny mikroklimat na większości obszaru Gminy:
 - wpływ dolinowej konfiguracji terenu, dobrej przewietrzalności, wilgotności, olejków eterycznych,
 - nasłonecznienie ok., 1370 godzin w roku, 20 godzin więcej niż przewiduje europejska norma dla uzdrowisk,
 - wiatry – 40 % dni w roku bezwietrznych,
 - wody mineralne:
 - wody mineralne: szczawy wodorowęglanowo-wapniowo-magnezowo-sodowe, śladowo występuje też lit i selen,
 - najważniejsze właściwości wód leczniczych: są pomocne w leczeniu niedokrwistości i otyłości, stanowią nieocenione (magnez) wsparcie przy nadmiernej aktywności intelektualnej i fizycznej, poprawiają przemianę materii itd.
- Uzdrowiska Muszyńskie:
 - Złockie – mikroklimat sprzyja leczeniu chorób układu oddechowego i trawiennego itd., miejscowe wody mineralne lecznicze mają właściwości „Zubera”.
 - Żegiestów Zdrój – najważniejsze dziedziny uzdrowiskowe: choroby układu oddechowego i pokarmowego, kamice dróg moczowych. Ponadto profilaktyka miażdżycy, nerwicy, alergii, osteoperozy.

Atuty kulturowe – *genius loci*/historia/zabytki Miasta i Gminy

Miasto

- Muszyna należy do najstarszych miejscowości Beskidu Sądeckiego – 1340 r. prawa miejskie od Kazimierza Wielkiego.
- *Państwo Muszyńskie* – Muszyna należało do biskupów krakowskich od końca XIII w. (de facto od 1391 r.) do 1781 r. Od XVI w. zasiedlenia wołoskie i początek obecności ludności rusińskiej. Nigdzie w Polsce, poza Muszyną, nie było podobnego zjawiska; biskupi katoliccy, chcąc zagospodarować niemal bezludne ziemie, nie bacząc na różnice religijne, osiedlali ludność rusińską, wyznania prawosławnego zdolną do życia i pracy w trudnych warunkach górskich dolin. *Państwo Muszyńskie* miało własną administrację i sądy (starostowie muszyńscy), armię (harników), a także system szkół parafialnych dla ludności obu wyznań.⁴⁴
- Inspirujące wydarzenia z historii:
 - 1876 r. otwarcie linii kolejowej: Kraków – Tarnów – Muszyna – ożywienie cywilizacyjne Miasta,
 - 1929 r. dzięki staraniom burmistrza Jurczaka i dr Mściwujewskiego i pracy na rzecz ożywienia gospodarczego, Miasto uzyskuje status uzdrowiska, a od 1934 r. ponownie prawa miejskie,
 - W czasie II wojny światowej Muszyna była ważnym „punktem przerzutowym” na szlakach kurierów beskidzkich,
 - Do 1947 r. trwały przymusowe (częściowo też wyjazdy dobrowolne) wysiedlenia ludności łemkowskiej,
 - 1958 r. odzyskanie funkcji uzdrowiska, od 1973 r. status Gminy Uzdrowskiej.
- Najważniejsze zabytki:
 - barokowy kościół parafialny pw. św. Józefa Oblubieńca, (ołtarz główny z gotycką rzeźbą Matki Boskiej, kurdybanowe antepedia w ołtarzach bocznych),
 - zabytki *Państwa Muszyńskiego*, ruiny zamku, dwór starostów muszyńskich, kordegarda,
 - ul. Kościelna – niska zabudowa mieszczańska, zachowana niemal w całości, charakterystyczny znak kulturowy regionu spotykany od Spisza (Stara Lubownia, Keżmark) do Starego Sącza,
 - karczma z pocz. XIX w. – obecnie Muzeum Regionalne,
 - kirkut żydowski, nieliczne macewy,
 - drewniane wille pensjonatowe i kilka zagród mieszczańsko-włościańskich (studnie, stodoły miejskie).

⁴⁴ za: Elżbieta Ślusarczyk, Kościół greko-katolicki w kluczu muszyńskim, Almanach Muszyny 2002.

Gmina

1. Andrzejówka – od 1575 r. osadnictwo wołoskie, sołtys Teodor. Drewniana cerkiew, pw. Zaśnięcia Bogurodzicy, nieliczne zachowane stare chaty. *”W latach okupacji Łemkowie z Andrzejówki nie chcieli przyjmować ukraińskich kenkart - wielu zesłano za to do obozów”*.⁴⁵
2. Jastrzębik – charakterystyczne ostańce kulturowe łemkowskich zagród oraz cerkiew drewniana pw. św. Łukasza.
3. Leluchów – drewniana cerkiew pw. św. Dymitra, częściowo zachowany rokokowo-klasycystyczny ikonostas.
4. Milik – wieś osadników wołoskich, w XIX w., dotknięta „morowym powietrzem”, później emigracja zarobkowa na Węgry i „za ocean”, w latach międzywojennych mieszkali tu: Łemkowie, Polacy i Żydzi, zawierano małżeństwa mieszane, polsko-łemkowskie. Zachowane sypańce i kapliczki polne oraz cerkiew drewniana, którą ocalił od zniszczenia, po 1947 r., proboszcz katolicki ks. Czesław Kozdroń.
5. Powroźnik – w XVI/XVIII w. huty szkła, pracujące dla *Państwa Muszyńskiego*. Najstarsza drewniana cerkiew z 1606 r. pw. św. Jakuba, jeden z najcenniejszych zabytków na tym terenie. W czasie II wojny światowej droga kurierów na Węgry.
6. Szczawnik (stolica Szczaw), cerkiew drewniana pw. św. Dymitra, kapliczki, kamienne, krzyże dziękczynne, kilka starych chyży i spichlerzy o konstrukcji zrębowej.
7. Wojkowa – wieś położona na wys. 645-660 m n.p.m, pięknie usytuowana w dolinie czterech gór: Przykre (768 m), Pusta (822 m), Słupne (817 m) i Barwinek (855 m). Wieś istnieje od XIII w., przez wieki w roli strażnicy granicznej. Zasadźcą był Homa z Powroźnika (nazwisko do dzisiaj obecne w regionie). Wśród zabytków: drewniana cerkiew pw. Kosmy i Damiana z 1798 r. obok niewielki cmentarzyk greko-katolicki.
8. Złockie – wieś założona przez Iwana Makowicę w 1580 r.; mężczyźni ze Złockiego służyli w Harnikach, gwardii *klucza muszyńskiego*.
9. Żegiestów – jedno z najpiękniejszych polskich uzdrowisk. Tradycja – 160 lat. Pierwsze źródło „Anna”, odkrył w 1846 r. Ignacy Medwecki, który rozwinął działalność uzdrowiskową. W 1860 r. dzięki rekomendacji prof. Dietla na letnisko do Żegiestowa przybyło pierwszych 113 kuracjuszy, został także zatrudniony pierwszy lekarz zdrojowy.
10. Dubne – zabytkowa cerkiew, ostępy leśne i łąkowe, teren nazywany „sąddeckimi Bieszczadami”.

⁴⁵ Michalak, Andrzej – *Muszyna i okolice*, b m.r.w.s. 91 i nn.

12.3. Najważniejsze imprezy w kalendarzu kulturalnym, turystycznym i sportowym

kultura

- czerwiec
Noc Świętojańska nad Popradem (org. Ośrodek Kultury),
- sierpień
Święto Wód Mineralnych (org. Ośrodek Kultury),
- wrzesień
Jesień Popradzka – prezentacja kultury miast nadpopradzkich: polskich i słowackich (org. Ośrodek Kultury),
- Ponadto koncerty, spotkania i wystawy plastyczne środowiska artystycznego Muszyny – org. Towarzystwo Miłośników Ziemi Muszyńskiej i Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych o/Muszyna.

turystyka

- maj
Rajd Kurierów Muszyna, Piwniczna Zdrój, Stara Lubovnia, Kežmark (org. Towarzystwo Polsko-Słowackie),
- październik
Rajd Rowerowy Szlakiem Państwa Muszyńskiego (org. PTTK o/Muszyna)

modelarstwo – organizator Klub Modelarstwa „Orion”

- marzec
Zimowe Zawody Modeli Szybowców,
- maj
Zawody Modeli Balonów i Piknik Modelarski,
- wrzesień
Ogólnopolskie Zawody Szybowców Sterowanych Mechanicznie,
- październik
Zawody Latawcowe,

sport

- marzec – Złockie
Puchar Uzdrowisk w narciarstwie biegowym (org. Muszyński Klub Narciarski),
Bieg Gacków – narciarstwo biegowe dla wszystkich (org. Muszyński Klub Narciarski),
- kwiecień
Wiosenne Zawody Rowerowe MTB (org. Międzyszkolny Ośrodek Sportowy Powiatu Nowosądeckiego),
- maj
Mistrzostwa Małopolski Szkół w Kolarstwie Górskim (org. Międzyszkolny Ośrodek

- Sportowy Powiatu Nowosądeckiego),
Biegi Górskie o Puchar Muszyńskich Wód Mineralnych (org. Muszyński Klub Narciarski),
Turniej Popradzki w Piłce Siatkowej Dziewcząt (org. UKS przy Gimnazjum w Muszynie),
- wrzesień
Międzynarodowy Turniej Piłki Nożnej Starszych Panów⁴⁶(org. Ludowy Klub Sportowy „Poprad”),
Bieg Uliczny o Wstęgę Popradu (org. TKKF „Ognisko Poprad”),
 - październik
Międzynarodowy Turniej o Wieżę Popradzką (szachy org. TKKF „Ognisko Poprad” w Muszynie),
 - listopad
Turniej Popradzki w Piłce Siatkowej Kobiet,
Jesienne Zawody Rowerowe MTB (org. Międzyszkolny Ośrodek Sportowy Powiatu Nowosądeckiego),

Stowarzyszenie Turystyki Górskiej w Muszynie organizuje:

- czerwiec
Memoriał im. Kazimierza Boronia (Powroźnik),
- lipiec
pikniki sportowo-rekreacyjne,
- październik
Hubertus w Tyliczu.

⁴⁶ Propozycja zmiany nazwy: zamiast „oldboys”.

12.4. Najważniejsze problemy i słabości (wg analiz własnych, informacji administratora gminy/materialów źródłowych – (patrz: Bibliografia)

Główne problemy i propozycje rozwiązań, zawarte w dokumentach strategicznych Gminy

Problemy

- monokultura usługowa - dominacja sanatoriów i domów wczasowych państwa socjalnego, a niedostateczna baza hotelowa i lecznicza,
- podstawowe braki w infrastrukturze komunalnej, zagrożenia środowiska naturalnego, zwłaszcza wód płynących,
- brak infrastruktury uzdrowskiej, technicznej i rekreacyjnej, brak oferty rozrywkowej.

Gmina utrzymuje przewymiarowaną sieć wodociagową i kanalizacyjną, wykorzystywaną okresowo, do 50%, która obsługuje niekomunalne ośrodki sanatoryjne i wypoczynkowe.

Rozwiązania

- Kompleksowe inwestycje w ochronę środowiska i infrastrukturę komunalną, przy szerokim partnerstwie publiczno-prywatnym oraz wykorzystaniu funduszy pozabudżetowych.
- Partycypacja prywatnych inwestorów i właścicieli usług uzdrowsko-hotelowych w budowie lub modernizacji wszelkich form infrastruktury: technicznej, turystycznej i kulturalnej oraz w kosztach ich utrzymania.
- **Utworzenie Specjalnej Strefy Uzdrowskiej (SSU).**

Partnerzy:

gminy uzdrowskie o uzupełniających się funkcjach, np. Krynica Zdrój, Muszyna, Piwniczna Zdrój oraz Rytro.

Cel:

uzyskanie wszelkich możliwych form pomocy finansowej i prawnej dla rozwoju i modernizacji infrastruktury komunalnej, uzdrowskiej, turystycznej i rekreacyjnej.

Dla efektywnego funkcjonowania SSU niezbędne są:

ustawy o gminach uzdrowskich i uzdrowskach, zwiększenie do 30% udziału gmin w podatku dochodowym od osób fizycznych i zwolnienie osób prawnych inwestujących w rozwój gospodarki lokalnej z połowy należnego podatku, z przeznaczeniem tych sum na inwestycje infrastrukturalne, preferencje w Fundacji "EKOfundusz", Europejskim Funduszu Rozwoju Wsi, Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Inne problemy, zdefiniowane podczas prac analitycznych, poprzedzających opracowanie Strategii

Spółeczeństwo

- niska zasobność budżetów domowych,
- znaczący stopień bezrobocia w grupie osób od 18 do 35 lat,
- starzenie się społeczeństwa – migracje ludzi młodych, zwłaszcza dobrze wykształconych, potencjalnych liderów aktywności społecznej i gospodarczej.

Układ komunikacyjny

- brak możliwości rozwoju usług dla turystyki tranzytowej, międzynarodowej, w związku z ograniczeniami układu komunikacyjnego i przejścia granicznego w Leluchowie,
- uciążliwy lokalny i krajowy tranzyt samochodowy przez centrum Muszyny,
- brak możliwości wykorzystania transportu kolejowego do wywozu i przywozu towarów.

Serwis turystyczny:

- brak pól namiotowych, z odpowiednią infrastrukturą sanitarną i gastronomiczną,
- brak różnorodnej bazy noclegowej o wysokim standardzie technicznym, estetycznej i atrakcyjnej (oferta rozrywkowa) dla ludzi młodych,
- brak różnorodnej oferty gastronomicznej, w tym: z wykorzystaniem stylistyki regionalnej w organizacji wnętrza i potraw regionalnych w menu,
- brak atrakcyjnych urządzeń turystycznych i rekreacyjnych, poza wyciągami narciarskimi i urządzeniami sportowymi.

Kultura/rozrywka

- Brak możliwości lokalowych na realizowanie rozrywki masowej w przestrzeni zamkniętej, poza kilkoma salami o funkcjach kameralnych.

Zanieczyszczenia pejzażu kulturowego

- Nieład w zagospodarowaniu przestrzeni urbanistycznej i zakłócenia piękna rustykalnego doliny Muszynki, doliny Złockiego i doliny Szczawnika.

12.5. Ocena potencjału turystycznego

Potencjały pozytywne

- Samorząd ma komplementarną koncepcję rozwoju społecznego i gospodarczego Gminy, opartą na analizie potrzeb i priorytetów w zakresie budowania gospodarki turystycznej, na zasadzie partnerstwa publiczno-prywatnego, z optymalnym wykorzystaniem wszystkich funduszy pozabudżetowych i pozyskiwaniem inwestorów prywatnych.
- Potencjał gospodarczy firm przetwórstwa wód mineralnych i właścicieli usług hotelowo-wypoczynkowych.
- Programy rozwijania sprawdzonych usług turystyczno-rekreacyjnych, w kooperacji z ośrodkami, które zdobyły już stabilną pozycję na rynku:
 - stacja narciarska, usługi z zakresu odnowy biologicznej, turystyki ciała,⁴⁷ Specjalna Strefa Uzdrowiskowa.

Słabości i negatywy

- Budżet Samorządu, który po obsłużeniu zadań Gminy (nadmiernie przez państwo powiększanych,⁴⁸ bez proporcjonalnego wsparcia dotacjami i subwencjami), nie posiada nadwyżek na wyrównywanie zaległości infrastrukturalnych z lat minionych.
- Brak wsparcia w rozwiązywaniu problemów Gminy w zakresie infrastruktury komunalnej przez właścicieli obiektów/organizatorów usług sanatoryjno – wypoczynkowych.
- Nieład urbanistyczny w przestrzeni terenów rustykalnych oraz w formie architektury, wielkokubaturowej sanatoryjno-wypoczynkowej, czy mieszkalnej, domkowej i wielokondygnacyjnej.
- Usługi uzdrowiskowe – trudna sytuacja Żegiestowa Zdroju, uzdrowiska o wielkiej renomie i wielkich problemach - poza zarządkiem Samorządu.
- Brak wyrazistej turystycznej dominanty sezonowej: „gaśnie” sezon letni - podtrzymywany przez system socjalnych usług sanatoryjnych i wypoczynkowych, a nie „rośnie” sezon zimowy.
- Brak zróżnicowanej oferty: rozrywkowej i kulturalnej, brak lokalowych możliwości organizacji sezonu kulturalnego: zimowego i letniego.
- Brak masowych imprez turystycznych oraz sportowych – wyczynowych i rekreacyjnych o krajowej lub międzynarodowej skali. Mimo prężnego środowiska sportowego i potencjału organizacyjnego, na przeszkodzie stoi brak obiektów i urządzeń do rozwijania imprez masowych.

⁴⁷ Turystyka ciała – pod tym określeniem rozumiemy wszystkie usługi typu: kosmetyka, odnowa biologiczna, fitness, masaże, rehabilitacja rekreacyjna.

⁴⁸ Takie problemy dotyczą wszystkich samorządów Obszaru. Mówiąc obrazowo – Gminy Obszaru muszą na pełnym morzu i przy sztormowej pogodzie remontować dziurawe zbiornikowce, mając fundusze zaledwie na naprawę kutra rybackiego.

12.6. Obszary rozwoju produktów turystycznych Miasta i Gminy Muszyna

Przez ponad 40 lat ubiegłego wieku, gospodarka Muszyny była organizowana, jako „zestaw funkcji uzupełniających” lub pochodnych wobec wiodącej funkcji sanatoryjno – wypoczynkowej.

Budowa muszyńsko-złockiego systemu sanatoryjno-uzdrowiskowego oraz tzw. branżowych domów wypoczynkowych, bez odpowiedniej infrastruktury komunalnej skutkuje wieloma problemami. Są one jednak do pokonania, zważywszy pozabudżetowe możliwości finansowania, energię Samorządu na tym polu i możliwą współpracę prywatnych gestorów bazy sanatoryjno – hotelowej, pomoc w odrobieniu zaległości infrastrukturalnych.

Zatem rozwój gospodarki turystycznej Muszyny jest kwestią dynamiki i zakresu współdziałania publiczno-prywatnego w odrobieniu zaległości cywilizacyjnych w dziedzinie niezbędnej infrastruktury.

Cele programu rozwoju gospodarki i produktów turystycznych Miasta i Gminy Muszyna

- Program aktywizuje wszystkie strony społecznego trójkąta współdziałania: kapitał prywatny – budżet publiczny i organizacje pozarządowe.
- Zbudowanie produktów turystycznych aktywizujących rynek turystyki indywidualnej krajowej i międzynarodowej dla pięciu grup społecznych, które określamy, nie tylko według klasyfikacji socjologicznej, ale według preferencji i upodobań konsumpcyjnych.

Projektowane obszary rozwoju produktów turystycznych Miasta i Gminy Muszyna

Turystyka aktywna - sport - survival - zabawa

Turystyka kulturowa - uzupełnienie oferty wypoczynkowo - uzdrowiskowej

Turystyka edukacyjna/kongresowa

Turystyka wiejska - sporty naturalne

Wiodące programy

- Muszyna - Państwo Muszyńskie
- Muszyna - Wyszehradzka Republika Młodych
- Andrzejów - Ługi Muzyki
- Milik - leśny park wypoczynkowy
- Wojkowa i Dubne - wsie wypoczynkowe - turystyka wiejska - sporty naturalne
- Złockie - usługi rozrywkowe *złockie Vegas*
- Żegiestów - ekskluzywny kurort oraz ośrodki recepcyjno - rozrywkowe

Odbiorcy programu – grupy podstawowe

- Grupa I – Młodzież: produkty dla turystyki aktywnej, kulturowej, rozrywkowej i edukacyjnej.
- Grupa II - Ludzie inteligentni, wrażliwi, poszukujący, indywidualiści – produkty dla turystyki kulturowej, krajoznawczej, wiejskiej, aktywnej i edukacyjnej.
- Grupa III - Zamożna klasa średnia – produkty dla turystyki specjalistycznej, wyrafinowanych form rozrywki.

Pozostałe grupy adresatów IV i V to Klienci, dla których projektujemy nowe funkcje Żegiestowa Zdroju.

- Grupa IV - Ludzie zamożni, adresaci programów:
 - Popradzkie Łopaty – ekskluzywny ośrodek wypoczynkowy na Łopacie Polskiej i Słowackiej,
 - Centrum Kongresowe *Dom Zdrojowy* (Dolina Anny).
- Grupa V - Seniorzy Polonii z całego świata - adresaci programu *Dom Polski*.

Nie oznacza to, że inne grupy Klientów (tzw. segmenty rynku) nie mogą być odbiorcami oferty turystycznej Miasta i Gminy Muszyna. Służy temu wiele innych programów produktowych o zróżnicowanym charakterze oraz cała istniejąca w Gminie oferta wypoczynkowo - uzdrowiskowa.

Hasło promocyjne:

Muszyna ...moje marzenie!

13 Programy rozwoju gospodarki i produktów turystycznych Miasta i Gminy Uzdrawiskowej Muszyna

13.1. Program Ochrona, odnowa i nowe formy krajobrazu kulturowego

Podstawowe działania

- Opracowanie i upowszechnienie w obiegu społecznym programu estetycznej ochrony krajobrazu kulturowego (cywilizacyjnego i naturalnego) - jako podstawy budowania gospodarki turystycznej.
- Rewitalizacja i rehabilitacja oraz rekonstrukcja dziedzictwa kulturowego regionalnego.
- Na obszarach wiejskich rozbiórka lub zmiana formy zewnętrznej budynków zniekształcających krajobraz kulturowy: rewitalizacja architektury regionalnej i adaptacje architektury istniejącej do form przyjaznych krajobrazowi: np. dwuspadowe dachy, kryte dachówką ceramiczną lub gontem, rekonstrukcje stolarki, detalu architektonicznego itd.
- Adaptacje i modernizacje wewnątrz budynków i lokali (np. gastronomicznych) pełniących funkcje usługowe w gospodarce turystycznej do roli: wewnątrz stylowych, komponowanych do otoczenia.

13.1.1. Projekt Stacyjki Kolei Popradzkiej

Stacja Żegiestów Zdrój - stacja Muszyna

Idea

- ochrona dziedzictwa kulturowego Żegiestowa i Muszyny,
- przygotowanie stacji do nowej roli w systemie tramwaju szynowego (zobacz: punkt I, Nowa Komunikacja Obszaru).

Inspiracja

W 1879 r. uruchomiono przystanek Żegiestów Zdrój: drewniany budynek kolejowy, z poczekalnią i mieszkaniem kierownika przystanku. Budynek był atrakcją dla kuracjuszy i miejscem codziennych spacerów. W ramach „walki” z uzdrowską nudą goście gromadnie udawali się do pociągów, żeby witać i żegnać pasażerów lub tylko wymienić ukłony z przejeżdżającymi.

Możliwości wykorzystania

Nowe postacie do obsługi produktu:

- *Witacze i Żegnacze* – osoby dorosłe, panie lub panowie w strojach regionalnych, które witają przyjezdnych na stacjach popradzkich. Są równocześnie: przewodnikami i pomocnikami turysty.
- *Pozdrawiacze* – jak wyżej, z tym, że zajmują się pozdrawianiem podróżnych na trasie, mogą: *paść owieczkę, czytać uczoną księgę, pykać z fajeczki* i pozdrawiać przejeżdżających: *chusteczką pani, a kapeluszem pan.*

Działania

- Ochrona i rekonstrukcja zabytkowej stacyjki w Żegiestowie Zdroju, we współpracy z PKP,
- Analiza możliwości komunalizacji budynku i otoczenia,
- Adaptacja stacji w Muszynie do funkcji *galerii artystów muszyńskich* - galeria dwożec.
- Wypożyczenie od PKP pociągu retro - lokomotywa i trzy wagony - który można wykorzystywać do różnych projektów.

Formy adaptacji

- Zmiana formy platform peronowych, wykorzystanie materiałów i form zdobniczych właściwych dla regionu,
- Adaptacja budynków stacyjnych do funkcji punktu recepcyjnego i promocyjnego - włączenie do systemu informacji turystycznej,
- Zainstalowanie pojemników z wodą mineralną, w odpowiednich pojemnikach, np. kamionkowych (patrz: program dla Krynicy Zdroju - produkty własne).

Rocznice Kolei Popradzkiej

Inspiracje

- Otwarcie stacji w Muszynie – lipiec 1976 r.,
- 1911 r. – uruchomienie kolei z Muszyny do Krynicy.

Idea

Weekendowy produkt turystyczny inspirowany rocznicami i faktami (np. anegdoty z życia podróżnych) z historii Kolei Popradzkiej. W programie: zabawy na dworcach, widowiska inspirowane wydarzeniami i obyczajowością Kolei Popradzkich, happening 's, wystawy, koncerty etc.

Przykład programu: *Popradzkie Lokomotywy*

- Coroczny (jednorazowy lub cykliczny) program turystyczny, organizowany wspólnie przez Muszynę i Krynice, w konwencji „pociąg retro” z zestawem atrakcji:
 - „Wyjazd pierwszej lokomotywy z Muszyny do Krynicy”,
 - „Wjazd pierwszej lokomotywy na stację w Krynicy”,
 - biegi lub wyścigi bryczką za pociągiem,
 - zabawa taneczna na dworcu w Krynicy,
 - wystawy prezentujące życie i obyczaje kolei retro itd. itp.

13.1.2. Projekt Kapliczki i polne krzyże

Działania

- Ochrona religijnych znaków rozsianych po obszarze całej Gminy: kapliczek i krzyży, kirkutów żydowskich.
- Rekonstrukcja kapliczek lub krzyży polnych w miejscach, gdzie jest ku temu uzasadnienie historyczne lub krajobrazowe.

Wzór: kapliczka w Powroźniku, na kamiennym bielonym postumencie, bielona nisza z figurą, nakryta dachem z gontyny.

Efekty

- Ochrona dziedzictwa kulturowego i wzmocnienie tożsamości lokalnej,
- Tworzenie wyrazistych znaków kulturowych – pomocnych w wyodrębnianiu oferty na rynku usług turystycznych.

13.1.3. Projekt Ochrona dziedzictwa mieszczan muszyńskich

Idea

Ochrona i rekonstrukcja dziedzictw kulturowego Miasta, w tym: detalu i formy budynku, otoczenia i struktury przestrzennej Muszyny.

Inspiracje

- Nauczycielka p. Elżbieta Kosiba i uczniowie Gimnazjum w Muszynie sporządzili inwentaryzację 130 studni muszyńskich (zob: *Almanach Muszyny 2003 r.*⁴⁹)
- Konkurs fotograficzny „Detal architektoniczny Muszyny”, zdjęcie p. Piotra Jarosza, opublikowane w *Almanachu Muszyny 2003 r.*

Działania

- Ochrona bram wejściowych do domów/zagród mieszczzańskich, przy ul. Kościelnej i innych.
- Rynek Muszyny: adaptacja rynku do roli kulturalnego i recepcyjnego centrum miasta, po zmniejszeniu ruchu samochodowego i likwidacji parkingów na Rynku. Projektowane funkcje Rynku:
 - miejsce targowe: sprzedaż sztuki i rękodzieła regionalnego, miejsce niektórych widowisk, czy obrzędów *Państwa Muszyńskiego*, np. „chłosty” przy zrekonstruowanym pręgierzu itd.

⁴⁹ Serdeczne podziękowanie dla P.T. Autorów *Almanachu Muszyny* (2002 i 2003) za wiele inspirujących informacji i opisów.

- Opracowanie programu „Studnie muszyńskie” i programu ochrony i rekonstrukcji kolorowych oszkleń werand, dawnej zabudowy, i aplikacja do funduszy strukturalnych UE lub innych funduszy wspomagających ochronę i rehabilitację dziedzictwa kulturowego.
- Opracowanie lokalnego programu zachęcającego właścicieli zabytkowej architektury do odnowy zabytkowych detali (np. ulgi w podatku od nieruchomości).

Nota bene

Ochrona i ekspozycja tożsamości regionalnej – to jeden z fundamentów ekonomii turystycznej. Turysta współczesny szuka doznań indywidualnych, oryginalnych – w ten sposób zaspokaja m.in. potrzebę wyróżnienia, siebie i otoczenia, w którym przebywa.

13.1.4. Architektura Nowa – zalecenia

Działania

- Nowa architektura powinna nawiązywać do stylistyki regionu, do zaleceń sformułowanych w lokalnych planach ochrony przestrzeni kulturowej i rozwoju gospodarki turystycznej oraz w prawie powszechnym.
- Formy i inspiracje regionalne, dla projektantów nowej architektury:
 - formy krajobrazowe: np. trójkąt, jako symbol najważniejszej formy naturalnej Obszaru: profil góry, profil jodły itd.,
 - formy etniczne: łemkowskie i stylistyka budownictwa *Państwa Muszyńskiego* np. formy klasycyzujące.

Wzory

Willa „Zorza” w Muszynie, rysunki starej Muszyny Jana Matejki.

Winiarnie Muszyńskie

Idea

Wzbogacenie oferty gastronomicznej Miasta i Gminy poprzez organizację *winiarni* - w proporcjonalnej przeciwwadze do *ogródków piwnych*.

Działania

Kilka eleganckich i stylowych winiarni: w Muszynie i sołectwach. Winiarnie z szeroką ofertą win i odpowiednim klimatem, wynikającym np. z nazwy: *Winiarnia pod Biskupem Muskata*, *Winiarnia pod Starostą Na Muszynie*, *Winiarnia Harników* itd.

13.2. Program Głosy Natury

Idea

Rozwój turystyki wypoczynkowej - naturalnej, krajobrazowej, wiejskiej.

Inspiracje

- Fragment wspomnień turysty przedwojennego: „*jak świtem wychodziliśmy na szlaki z Muszyny, czy Piwnicznej witało nas szczekanie psów i beczenie owiec...*”
- Inspiracje krajobrazowe i osobliwości przyrodnicze flory i fauny w rezerwach przyrodniczych na terenie Gminy: np. siedliska czarnych bocianów, czy bardzo dziś rzadkich kruków.

Organizacja

Zestaw usług z zakresu turystyki krajobrazowej, naturalnej i wypoczynkowej, wędrowki z przewodnikiem po szlakach przyrodniczych, w formule: odkrywanie świtu, odkrywanie zmierzchu, foto safari, programy dla miłośników ptaków.

13.2.1. Leśny Park Wypoczynkowy – Nad Milikiem

Koordinacja z programami dla innych Gmin Obszaru.

Idea

Organizacja parku leśnego, w którym funkcje naturalne są uzupełnione urządzeniami parkowymi i sportowo-rekreacyjnymi, harmonijnie wtopionymi w krajobraz leśny.

Proponowany obszar parku

Teren wytyczają:

dolina Żegiestowa Zdroju do Szczawnika, dolina Milika, z korespondencją do doliny Szczawnika

i pasma Miłkowej. Na tym obszarze występuje duże urozmaicenie terenu, zalesienie, góry, wąskie doliny potoków – łagodne zbocza dla spacerowiczów, hale i polany leśne itd. Główne szczyty: Stawiska, Trzy Kopce, Za Wierch, Skalka, Przehyba, Pietrusina, Łysówka, Mikowa.

Argumenty

- Obszar przylega do atrakcyjnych turystycznie i aktywnych w rozwoju produktu turystycznego miejscowości o różnej specyfice i turystycznej Klienteli.
- Obszar i konfiguracja parku dają możliwości instalowania zróżnicowanych tras sportowych i rekreacyjnych oraz atrakcyjnych urządzeń: np. sztuczna ściana wspinaczkowa w naturalnym otoczeniu, trasy biegów na raketach śnieżnych, ścieżki zdrowia itd.

13.2.2. Projekt Las Lipowy

Inspiracja

Rezerwat lipowy „Obrożyska”, niektóre okazy lipy karpackiej osiągają 30 metrów wysokości i obwód do 4 m.

Możliwości komercyjne

- Produkcja pamiątek:
wykorzystanie motywu lipy, liścia lub prawdziwych, opadłych liści lipy karpackiej do wyrobu rękodzielniczych pamiątek, kompozycji plastycznych z wykorzystaniem liści (collage).
- Herbatki lipowe „Lipowe Muszynki” – produkt do zielnika muszyńskiego, zestawu różnych produktów opartych na polnych ziołach z Gminy Muszyna.

Projekt Pomnik Jana pod Lipą Muszyńską

Idea

Wykorzystanie skojarzeń: Kochanowski – lipa – fraszka „Do Starosty na Muszynie”.

Legenda⁵⁰

Pod tą lipą w Muszynie, Kochanowski, kiedy biesiadował z Starostą Muszyńskim powiedział: Będzie kiedyś muszyńska ziemia poetami owocować... I tak jest do dzisiaj. Kto pod tą lipą posiedzi i wiersz Jana jeden zmówi, może napisać cudny poemat. .

Forma pomnika

Postać naturalnej wielkości, siedząca nad szklanicą miodu. Materiał: drewno lipowe, rzeźba dłuta artysty z Muszyny.

Efekty/możliwości

Pomnik takiej postaci można „obudować” nowymi obyczajami, imprezami, spotkaniami, rocznicami itd., atrakcyjnymi dla Klientów turystycznych i wzbogacającymi krajobraz kulturowy Muszyny.

Oprócz tego pomnik pełni rolę promocyjną, jak każdy oryginalny znak kulturowy.

Istotny jest wybór miejsca, zabudowa otoczenia itd.

⁵⁰ Legenda – projekt legendy lub anegdoty historycznej, który tworzymy dla potrzeb promocyjnych, dla nowych obyczajów, kolorytu lokalnego itd.

Projekt Festiwal Lipy Dłubanej

Idea

Zbudowanie oryginalnego programu produktowego, kulturalno-rekreacyjnego, pierwszego w Polsce festiwalu poświęconego produktom rękodzielniczym i artystycznym z lipy.

Inspiracje

- Środowisko rzeźbiarskie Muszyny,
- Drewno lipowe – materiał rzeźbiarski.

Możliwości programowe:

- *Lipa polska* – koncert lipy estradowej i kabaretowej, widowisko satyryczno-kabaretowe z udziałem "gwiazd humoru", które przygotowują swoje programy w kontekście hasła: *lipa polska* (koprodukcja z Krynicą, lokalizacja: Hala Lodowa).
- *Festiwal Rzeźby Lipowej* (plener rzeźbiarski, wystawa, konkurs ogólnopolski, formuła otwarta, zamknięta itd.).
- Kiermasze/targi wyrobów lipowych – Muszyna lub Złockie.
- Zjazd Lipy Rodzinnej – zaproszenie do Muszyny ludzi o nazwisku „Lipa”. Pobyt „obudowany” zestawem atrakcji wypoczynkowo-rekreacyjnych, po promocyjnych, niskich cenach. Akcja promocyjna o dużym zasięgu, z wykorzystaniem medium telewizyjnego itd.
- Zestaw propozycji sportowych i rekreacyjnych: np. mecze, turnieje sportowe, biegi dokoła rezerwatu lipowego, biegi na orientację, potyczki reprezentantów różnych środowisk medialnych: *Lipy* (dziennikarze telewizyjni) kontra *Dęby* (politycy lokalni lub globalni) itd.

13.3. Program Państwo Muszyńskie

Inspiracje

- Tradycje *Państwa Muszyńskiego*, obyczajowość, anegdoty, postacie z przeszłości: dawnej i bliższej.
- Potencjał intelektualny/artystyczny i organizacyjny Muszynian, mieszkających w Muszynie i poza nią.

Cel/działania/możliwości

- Zbudowanie struktury kulturalnej, obyczajowej nowego *Państwa Muszyńskiego*, w formule atrakcyjnej dla rozwoju gospodarki i produktów turystycznych,
- Zbudowanie systemu atrakcyjnych usług dla Klientów turystycznych, np. z sektora turystyki pobytowej, wypoczynkowej,
- Zbudowanie oryginalnej promocji oferty turystyczno - wypoczynkowej Miasta i Gminy Muszyna - opracowanie stałego kalendarza wydarzeń promocyjnych, kulturalnych, kongresowych, związanych z formułą programu i wynikających zeń możliwości
- Opracowanie nowych, inspirowanych dziejami *Państwa Muszyńskiego* form rytualnych, obrzędów, rocznic, wydarzeń, kolorytu i klimatu: w architekturze, w strojach obsługi, w nazewnictwie – inspirowanych dziejami *Państwa Muszyńskiego*, adaptowanych do współczesnych potrzeb i możliwości. Wprowadzenie nomenklatury *Państwa Muszyńskiego* do współczesnego życia publicznego: np. Straż Miejska – Harnicy, Burmistrz – Starościc Muszyński, obywatele - Mieszczanie Muszyńscy itd.
- Adaptacja zabytków *Państwa Muszyńskiego* do funkcji kulturalnych i siedziby "władz" nowego *Państwa Muszyńskiego*.
- Całoroczny cykl usług rozrywkowych, inscenizowanych wydarzeń, działań promocyjnych (np. przyznawanie obywatelstwa *Państwa Muszyńskiego*, przyznawanie odznaczeń znanym, a promocyjnie dla Muszyny przydatnym osobistościom mediów i kultury (*muszyńscy lobbyści*).
Widowiska i festyny sportowo-rekreacyjne typu: sądy muszyńskie nad zbójnikami beskidnikami, *Uczty starostów muszyńskich*, *Uczty z Janem z Czarnolasu* (np. jako elementy produktów: weekendowych, sylwestrowych, karnawałowych itd.),
- Najazdy na *Państwo Muszyńskie* – imprezy turystyczne typu: rajdy kajakowe od słowackiej strony, wyścigi flisaków od Starej Lubovni do Muszyny, rajdy konne i piesze,
- Obsługa produktu: recepcjoniści, przewodnicy, obsługa gastronomii, występują w strojach i barwach nowego *Państwa Muszyńskiego*, stylizowanych na ubiory np. harników, mieszczan muszyńskich.
- Utworzenie *ambasad państwa muszyńskiego* - nieformalnego lub sformalizowanego (stowarzyszenie, fundacja itd.) związku osób i środowisk Muszynian lub przyjaciół Muszyny, żyjących poza nią: w Polsce, w świecie.

13.3.1. Projekt Klucz Artystów Muszyńskich

Inspiracja

Możliwości muszyńskiego środowiska artystycznego: malarze, rzeźbiarze, tkacze, zdobnictwo wnętrz, projekty mebli, fotografia portretowa i plenerowa, kowalstwo artystyczne, snycerka.

Działanie wspomagające rozwój gospodarki turystycznej

Organizacja spółdzielni Warsztat Sztuki Rzemiosła.

Cele: wyrób pamiątek wysokiej klasy artystycznej, dzieł unikatowych, udział w programach wizualizacji regionu, budowa i projektowanie form małej architektury, urządzeń parkowych itd.

Galeria *dwoŻec*

Proponujemy zorganizowanie miejsca stałej prezentacji dzieł artystów muszyńskich, z wykorzystaniem punktu recepcyjnego Miasta.

Lokalizacja

Stacja PKP Muszyna

Formuła

Prezentacja sztuki i rękodzieła artystów Muszyny.

Projekt Akademia Sztuk Wyzwolonych

Inspiracja

Środowisko artystyczne Muszyny, kontakty ze środowiskiem uniwersyteckim Krakowa, Warszawy, kontakty zagraniczne.

Idea

Program całoroczny, połączenie różnych form usług dla turystów i Mieszkańców: od edukacji w sztukach regionalnych (rękodzieło), przez kursy, spotkania, wykłady z różnych dziedzin artystycznych i humanistycznych.

Formuła organizacyjna

kursy, wykłady, seminaria, warsztaty prowadzone przez znanych artystów i intelektualistów.

Zbójnicy Muszyńscy

Inspiracja

Rzeźby Jana Mazurka, artyści z Muszyny.

Działania

Utworzenie plenerowej galerii rzeźby drewnianej - w formie figur zbójników, wielkości naturalnej, rozstawionych w różnych punktach recepcyjnych Miasta i Gminy, w parkach leśnych, przy szlakach turystycznych itp.

Muszyńskie Beskidniki

Idea

Konkurs na rzeźbę lub ulepienie z *byle czego* postaci beskidnika.

Cel – budowanie *nowej* tradycji *Państwa Muszyńskiego*.

Zasada konkursu: lepienie (z czego się da) lub rzeźbienie (w czym się da) figur zbójników muszyńskich: dawnych i współczesnych.

Rozstrzygnięcie konkursu i ekspozycja prac na Rynku Muszyny.

Artyści na Wilegiaturze

Inspiracja

Realizowany w różnych krajach program (Artysta Gość), polegający z grubsza na tym, że miasto (region) zaprasza ciekawego artystę, daje mu gratis mieszkanie i pracownię, skromną pensję, w zamian za to ów artysta tworzy szkołę, warsztat, środowisko, inspirowane projekty, przyciąga innych artystów, jest swoistym pomostem między środowiskami stołecznymi i regionalnymi oraz wielofunkcyjnym *ośrodkiem kultury w jednej osobie* itd.

Tworzy kulturową atrakcję turystyczną o wielu możliwościach komercyjnych.

Organizacja

Program można zacząć od zaproszenia młodych aktorów – studentów szkół teatralnych, którzy w czasie wakacji mogą tworzyć spektakl – widowisko, inspirowane i wpisujące się w formułę programu: *Państwo Muszyńskie*.

Projekt Letnia Akademia Yamahy

Inspiracja

Anna Dramowicz, Muszynianka, profesor muzyki w Olsztynie, organizatorka programu Centrum Kultury Muzycznej (*Rozmowa z siostrą, AM 2003*).

Formuła

Wakacyjne i zimowe kolonie muzyczne dla dzieci i młodzieży (włączenie do oferty dla *zielonych i białych szkół*), pod nadzorem artystycznym p. Anny Dramowicz.

Lokalizacja – poza Muszyną, w którymś z sołectw z odpowiednią infrastrukturą dogodną do realizacji programu.

W ofercie: zestaw atrakcji rozrywkowych, sportowych i turystycznych, a także różnorodne usługi leczniczo-uzdrowiskowe.

uwaga

Biorąc pod uwagę niską zdrowotność dzieci i młodzieży – organizacja wypoczynku łączącego edukację artystyczną, wszechstronną rekreację i usługi uzdrowiskowe może spotkać się z dużym zainteresowaniem. Program wpisuje się w szereg podobnych działań dla Obszaru i poszczególnych Gmin z zakresu: edukacji sportowej i profilaktyki zdrowotnej dzieci i młodzieży.

13.3.2. Festiwal Rymów Muszyńskich

Inspiracja

Gwarowe wyrażenie *złubować*, oznacza polubić.

Hasło: *Złubować (w) dziewczynie – tylko (w) Muszynie*

Możliwości

Ogólnopolski konkurs *rymów muszyńskich*:

reguła: sonet lub inna klasyczna forma poetycka, w treści opiewająca piękno *Państwa Muszyńskiego*, z użyciem, w pozycjach rymowanych nazw: Andrzejówka, Dubne, Jastrzębik, Leluchów, Milik, Muszyna, Szczawnik, Wojkowa, Złockie, Żegiestów itd.

Uwaga: rym *Muszyna – dziewczyna* – wykluczony!

Organizacja

Można namówić do współpracy „Probierczyka” z magazynu „Gazety Wyborczej” i pod jego patronatem i „Gazety” (promocja projektu) realizować ten program. Na zakończenie konkursu:

- weekendowa impreza w Muszynie o festynowo-poetyckim charakterze (uczty, improwizacje rymów „częstochowsko-muszyńskich” itd.)

13.3.3. Projekt Spotkania „Krynickich” i „Muszyńskich”

Inspiracja

Związki rodu Krynickich z Muszyną, kaplica rodowa Krynickich na cmentarzu w Muszynie.

Formuła programowa

- Spotkania/zjazdy rodzin o nazwisku Krynicki (np. Ryszard Krynicki poeta, wydawca) i nazwisku Muszyński.
- System bonifikat na wszelkie usługi: np. - dziewczyna z domu Krynicka lub Muszyńska, jeżeli zachowa nazwisko po ślubie dostaje 25% bonifikaty dożywotnio, na wszystkie usługi turystyczne w Muszynie (i Krynicy), mąż p. Krynickiej 8 %, a dzieci gratis - do 18 roku życia!
- Imprezy: festyny/zabawy/uczty Krynickich i Muszyńskich/koncerty z udziałem osób o nazwisku Krynicki lub Muszyński i obdarzonych umiejętnościami artystycznymi itd.

Organizacja

Program wspólny: np. Organizatorów z Muszyny i Krynicy-Zdrój.

Muszyńskie Czyranki – Spotkania Szwagrów i Szwagierek

Inspiracja

W gwarze Muszyny *czyranka* oznacza sytuację, kiedy dwaj mężczyźni z różnych rodzin żenią się wzajem z dwoma siostrami: pierwszy z siostrą drugiego, a drugi z siostrą pierwszego, w ten sposób są dla siebie "podwójnymi szwagrami". (patrz: *Słownik gwarowy*)

Formuła organizacyjna:

Spotkania rodzin, par małżeńskich, w których wystąpiło zjawisko *czyranki*.

Organizacja i program – jak w projekcie *Spotkań Krynickich i Muszyńskich*.

13.3.4. Projekt Maj w Muszynie

Inspiracja

Anna Dramowicz, Muszynianka, profesor muzyki w Olsztynie, w rozmowie z siostrą⁵¹ na pytanie: - Najpiękniej na świecie jest...? odpowiedziała: **Poza Muszyną w maju ...nie wiem!**

Formuła programowa

Muszyna **M** ilość **M** aj **M** arzenie

Oferta produktowa dla par małżeńskich, par partnerskich, młodych i w każdym wieku itd. Zintegrowany produkt wypoczynkowy „opakowany” w różne atrakcje *Państwa Muszyńskiego* oferty rozrywkowo - rekreacyjnej pozostałych Gmin Obszaru.

Lipkowa Cykoria

Inspiracja

Wiersz *Lipkowa Cykoria*, Adama Ziemiańca⁵²

Formuła programowa

Zestaw atrakcji organizowanych we wnętrzu, jako alternatywa rozrywkowa na dni pochmurne. Na przykład - *Spacer po Muszynie przy Ziemiańcu* – spacer muszynoznawcze z udziałem poety, który opowiada o *Muszynie, dziewczynie i winie...*

Wieczorem koncert piosenki literackiej itd. Inne zestawy imprez na deszczowe dni: zajęcia edukacyjne, warsztaty artystyczne, rękodzielnicze.

Nota bene

Zachęta zawarta w cytowanym wierszu: ... Dziś w góry nie pójdę – nie musi być respektowana.

⁵¹ *Almanach Muszyny 2003* s. 193 – 195

⁵² *Almanach Muszyny 2002*

13.3.5. Projekt Muszyńska Republika Młodych – ZapOprad⁵³

Program zagospodarowania „Zapopradzia” – propozycja alternatywna dla istniejącego w strategii Gminy projektu utworzenia na tym terenie „Parku rekreacyjno-rozrywkowego”.

Miejsce

Muszyna: Zapopradzie – Sucha Góra – Wesołówka.

Inspiracja

- Formuła i działalność Klubu Wyszehradzkiego z LO w Muszynie, współpracującego z klubami w Czechach, na Słowacji i Węgrzech,
- Powiedzenie jednego z członków Klubu: *pracujemy bez pomocy starszych*.

Idea

Zbudowanie Europejskiej Stolicy Młodych z państw Grupy Wyszehradzkiej, poszerzonej o młodzież z Ukrainy, Bułgarii, Rumunii, aż po Grecję i Bałkany - narodów i krain, skąd wywodzili się i starożytni mieszkańcy tych ziem i wielu kupców wędrujących szlakiem z Sącza na Węgry.

Formuła

- Ośrodek spotkań młodzieży Europy – całoroczny.
- *Miasto nowe*, zbudowane w formule niskiej zabudowy pawilonowej, wielofunkcyjnej, z nawiązaniem np. do filozofii budownictwa japońskiego.
- Kompletny i najnowocześniejszy zestaw urządzeń i usług: infrastruktura wypoczynkowa, naukowa, konferencyjna, sportowa i rozrywkowa, media telekomunikacyjne itd.
- Funkcje: hotel – audytorium – pawilon sztuki – pawilon zabawy.

Działania

- Ośrodek budują sami młodzi ludzie – *Pracujemy bez pomocy starszych* – z różnych krajów; podczas wakacyjnych obozów, międzynarodowych projektów finansowych ze źródeł wspierających integrację kulturową.
- Republika powinna być w całości dziełem ludzi młodych: począwszy od projektu (np. międzynarodowy konkurs wśród architektów do 30 roku życia), przez zbudowanie europejskiego konsorcjum kilku organizacji, współpracujących przy realizacji projektu, po zarządzanie i organizację republiki – po jej wybudowaniu.

⁵³ Z niewielkim uszczerbkiem dla brzmienia nazwy lokalnej *Zapopradzie*, uzyskujemy nazwę łatwą do wymówienia w różnych językach europejskich. Ważne dla promocji.

Działania przygotowawcze – model

- Opracowanie projektu i zdefiniowanie możliwości.
- Pozyskanie patronatu prezydentów państw i innych dostojników europejskich.
- Zgłoszenie projektu do Rady Europy i wszystkich możliwych źródeł finansowania.

Efekty

- Zbudowanie ośrodka wpisującego Muszynę i region w europejski system organizacji kultury ludzi młodych.
- Aktywizacja potencjałów gospodarczych Muszyny.
- Uzyskanie mocnej pozycji na polskim rynku usług turystyki młodzieżowej – przyjazdowej.
- Koordynacja z programami dla innych Gmin Obszaru: np. *Uniwersytet Nowego Wieku* (gm. Krynica), *Zielona Tęcza Beskidu* i *Beskidy Siedmiu Zmysłów - Park Przygody Bez Wygody* (gm. Łabowa), *Kicorskie Walcoki* (gm. Piwniczna), *Miasto Nowe* (gm. Stary Sącz), *Akademia Rycerzy Górskich* (gm. Rytro) i wiele innych koherentnych do formuły programu.

Uwaga promocyjna dla programu i projektów Państwa Muszyńskiego

Przy wszystkich produktach (także w wytworach kuchni, piwniczki lub rękodzieła lokalnego) tego programu należy zaznaczać, że powstały na terenie *Państwa Muszyńskiego*, np. *Akademia Sztuk Wyzwolonych Państwa Muszyńskiego* itd.

13.4. ŻEGIESTÓW – program rozwoju gospodarki turystycznej

Analiza

Podstawowe problemy inwestycyjne w Żegiestowie:

- własności gruntów i obiektów,
- nieokreślony zakres prywatyzacji uzdrowisk i roli gmin uzdrowiskowych w tym procesie,
- zakres i czas powstania partnerstwa publiczno-prywatnego na rzecz rozwoju gospodarki turystycznej i uzdrowiskowej Żegiestowa.

Podstawą realizacji programu rozwoju uzdrowiska Żegiestów jest

- kapitał inwestycyjny – prywatny lub prywatno-publiczny, przy czym "kapitałem publicznym", może być: własność terenów, obiektów, partycypacja w uzbrojeniu terenu i utrzymaniu infrastruktury technicznej itd.
- przekształcenia własnościowe,
- harmonijne i funkcjonalne połączenie polskich i słowackich obszarów nadpopradzkich, zwłaszcza obu Łopat, terenów od Sulina do Małego Lipnika oraz wykorzystanie i uzupełnienie wzajemnych atutów polskiej i słowackiej doliny Popradu.

Podstawowe pytanie,

w jakim kierunku należy rozwijać gospodarkę turystyczną Żegiestowa?

Wariant 1

- Kontynuacja naturalnego kierunku rozbudowy interdyscyplinarnego uzdrowiska socjalno - komercyjnego, z modernizacjami usług i obiektów.
- Dostosowanie do wymogów międzynarodowych i krajowych rynków kuracjuszowskich. Zachowanie spokojnego, nieco nostalgicznego klimatu Żegiestowa.

Wariant 2

- Budowa nowego centrum wypoczynkowo-uzdrowiskowo-rozrywkowego (z wykorzystaniem i modernizacją bazy istniejącej), elitarnego kurortu o najwyższym standardzie usług leczniczych, wypoczynkowych i rozrywkowych.

Wariant 3

- Połączenie wariantów 1 i 2 skomercjalizowanego ośrodka wczasów uzdrowiskowych dla klasy średniej i elitarnego ośrodka wypoczynkowego.

Proponujemy – wariant 3

Ta propozycja składa się z dwóch zasadniczych programów:

- *Popradzkie Łopaty* – ekskluzywny ośrodek wypoczynkowy i rozrywkowy, zlokalizowany na Polskiej i Słowackiej Łopacie,
- *Żegiestów Zdrój* – ośrodek skomercjalizowanych czasów uzdrowiskowych i Centrum Kongresowe „Dom Zdrojowy” i *Dom Polski*.

Podstawowe działania i modernizacje, potrzebne dla każdej wersji programu.

Komunikacja

Zmora Żegiestowa – zarazem, paradoksalnie, jednym z atutów – jest położenie w wąskiej Dolinie Przełomów Popradu, w której droga samochodowa i kolejowa praktycznie rozdzielają część mieszkalną uzdrowiska od doliny rzeki, utrudniają też komunikację pomiędzy Łopatami, a Żegiestowem.

Możliwości/rozwiązania/plany science fiction⁵⁴ - schowanie drogi krajowej w tunele, wariant 1 i 2:

wariant 1

Przykrycie tunelem naziemnym drogi krajowej na całej długości przebiegu przez Uzdrowisko Żegiestów.

Tunel ma formę półkolistej rury, z przezroczystych materiałów, żeby jadący „rurą” nie tracili możliwości oglądania widoków.

Na półkolistym grzbiecie, wzdłuż „rury tunelowej” jest zamontowany chodnik spacerowy, z którego odchodzą połączenia komunikacyjne w dół do dna Doliny Przełomów Popradu i wyjścia w górę, do pensjonatów położonych nad drogą i wyżej.

wariant 2

Schowanie drogi krajowej nr 87 w tunele górskie - np. w tunelu od Piwnicznej do Andrzejówki lub dłuższym. Argumenty - patrz: projekt Nowa Komunikacja Obszaru.

wariant 3

Zbudowanie trasy spacerowej, niezależnej od drogi krajowej (patrz: Piwniczna Zdrój: program „Popradnik” *Spacer z Popradem*), biegnącego nad trasą samochodową nr 87 i wzdłuż stromego zbocza Doliny Przełomów Popradu, poniżej drogi. Forma: Trakt pieszy/rowerowy połączony kilkunastoma mostkami nad drogą krajową, z wszystkimi obiektami usługowymi.

Tam, gdzie to możliwe należy chodnik spacerowy zawieszać na zboczach doliny Popradu, wg technologii i wzorów chodników widokowych alpejskich, czy drewnianych chodników instalowanych w Kopalni Soli w Wieliczce.

Taki sam chodnik spacerowy należy zbudować po stronie słowackiej, a kiedy powstaną połączenia - mostki/kładki - nad lustrem rzeki, będzie można raz z jednej, raz z drugiej strony Popradu smakować widoki Doliny Przełomów Popradu.

⁵⁴ Program przedstawiamy ze świadomością jego nierealności w obecnych warunkach ekonomicznych Polski, ale jako wariant do opracowania i realizacji w przyszłości – wydaje się słuszny.

13.4.1. Projekt Popradzkie Łopaty

Idea

Ekskluzywny ośrodek wypoczynkowy na Łopacie Polskiej i Słowackiej.

Argumenty

- Łopaty stanowią enklawę, obszar nadający się do organizacji ośrodka niezależnego od otoczenia, o cechach ekskluzywnej intymności.
- Łopaty mają specyficzny mikroklimat leczniczy i nastrój nostalgiczno-melancholijny, dogodny do wypoczynku, w połączeniu z zestawem atrakcji rozrywkowych i rekreacyjnych.

Działania

- Integracja właścicieli lub administratorów domów wypoczynkowych i gruntów na terenie Łopaty Polskiej i Słowackiej – założenie konsorcjum.
- Opracowanie, akceptacja i realizacja planu inwestycyjnego w zakresie:
 - adaptacji krajobrazu,
 - adaptacji domów wypoczynkowych do nowych funkcji: ekskluzywnych i rozrywkowych.

Program ośrodka *Popradzkie Łopaty* – model

- usługi wypoczynkowe o najwyższym standardzie.
- funkcje rozrywkowe, podzielone pomiędzy poszczególnymi domami istniejącymi na Łopacie Polskiej: kasyno – variete – dancing club itp.

Adaptacje terenu

- Tarasy widokowe nad stromymi brzegami Popradu,
- Schody do lustra Popradu/ chodniki wzdłuż koryta rzeki,
- Organizacja *Górskiego Ogrodu* z wykorzystaniem japońskiego wzornictwa i form ogrodowych, powściągliwych i pięknych,
- Ogrodzenie i monitoring terenu.

13.4.2. Projekt Żegiestów Zdrój

Centrum Kongresowe "Dom Zdrojowy"

Lokalizacja

Dom Zdrojowy proj. Szyszko-Bohusza i Dolina Anny.⁵⁵

Nowa funkcja

Ośrodek kongresowy i recepcyjny najwyższej klasy.

Argumenty

- Usytuowanie budynku oraz konfiguracja Doliny Anny, tworzą swoistą, piękną enklawę (*splendid isolation*), stwarzają dogodne warunki do adaptacji obiektu i terenu na centrum kongresowe, dyplomatyczny ośrodek recepcyjny rangi międzynarodowej.
- Obiekt jest nieczynny, niszczeje i wymaga pilnej modernizacji.

Działania podstawowe

- Opracowanie projektu adaptacji terenu i obiektu do roli centrum kongresowo - recepcyjnego,
- Organizacja lobbingu dla projektu w środowisku rządowo-parlamentarnym - np. na rzecz uzyskania dla ośrodka statusu ośrodka recepcyjnego Prezydenta RP.
- Organizacja konsorcjum partnerów publiczno-prywatnych lub prywatnych do realizacji projektu.

⁵⁵ Propozycja nowej nazwy dla doliny, którą zamyka/otwiera Dom zdrojowy.

Dom Polski

Koordinacja z projektami: Dom Polski – Słotwiny (gm. Krynica) i gm. Piwniczna.

Idea

Adaptacja istniejącego sanatorium lub domu wypoczynkowego do roli:

A: domu wypoczynkowego w formule: *Polski Dom Polonii*

B: domu seniora *Senior Polonus*.

Funkcje

A: Polski Dom Polonii

Całoroczny ośrodek wypoczynkowy, z zestawem usług leczniczych opartych na naturalnych zasobach Żegiestowa i Muszyny,

B: Dom Senior Polonus

Dom spokojnej starości dla Polaków zza granicy

Argumenty

ad *A: Polski Dom Polonii*

- argument ilościowy – małopolska emigracja ma ponad 150 lat i stąd pochodzi najwięcej emigrantów w USA i Ameryce Południowej, istnieje, więc populacja potencjalnych Klientów.
- argument sentymalny – wielu Polonusów na emeryturze chce odwiedzać Stary Kraj, dla wielu też „stara dobra firma Krynica Zdrój - Muszyna – Żegiestów” ma duże znaczenie.
- argument praktyczny – wypoczynek w Polsce nie jest drogi dla emeryta z kraju rozwiniętego gospodarczo.

ad *B: Dom Senior Polonus*

Wielu Polonusów pragnie spędzić starość na polskiej ziemi i tutaj spocząć. Wielu z nich nie ma już nikogo z bliskich, ani też miejsca, gdzie mogliby przyjechać. Taki dom może stanowić na mapie Starego Kraju ważny punkt dla wielu Polonusów, od USA do Australii.

uwaga

W Piwnicznej rozwijamy ośrodek wypoczynku dzieci i młodzieży polonijnej, w Słotwinach ośrodek wypoczynku rodzinnego, dla Polonusów młodych i w średnim wieku, a w Żegiestowie ośrodek seniorów. W ten sposób na niewielkim obszarze skupiamy funkcje pozwalające adresować produkt do całej populacji Polonii od USA i Brazylii po Australię i Europę.

13.4.3. Projekt Rozwój usług turystycznych dla Klientów z Chin

Inspiracje

- Nostalgiczna atmosfera Żegiestowa i klimat przypominający azjatyckie doliny górskich rzek.
- Chińczycy, jak w latach 70-tych Japończycy, mogą stać się najważniejszą grupą docelową na rynku turystyki przyjazdowej w Europie.
- W październiku 2000 r. w Muszynie gościła delegacja chińska z okręgu Shandong, odbyło się spotkanie, prezentacja atrakcji turystycznych i gospodarczych Gminy itd. W delegacji uczestniczył przewodniczący Stowarzyszenia Współpracy i Przyjaźni z Zagranicą prowincji Shandong, regionu rozwiniętego gospodarczo: m.in. kopalnictwo złota i ropy naftowej. Prowincja Shandong jest ojczyzną kilku chińskich myślicieli, w tym samego Konfucjusza.

Działania

- Pozyskanie partnerów i inwestorów do organizacji wypoczynku Klientów z Chin na terenie Żegiestowa.
- Przygotowanie kampanii promocyjnej na rynek chiński.
- Wykorzystanie polskiej dyplomacji, Polskiej Organizacji Turystycznej i wszystkich polskich ośrodków za granicą,
- Przygotowanie oferty sanatoryjnej, wypoczynkowej, rekreacyjnej i rozrywkowej pod kątem Klienta chińskiego.
- Budowanie lobbingu parlamentarno-rządowego na rzecz uzyskania przez Żegiestów znaczącej w Polsce pozycji w organizacji wypoczynku i usług turystycznych dla Klientów z Chin.

13.4.4. Programy poszerzające atrakcyjność oferty turystycznej Żegiestowa

Projekt Wywczasy z Julianem

Inspiracja

Życie i dzieło profesora Juliana Aleksandrowicza.⁵⁶ Profesor, w czasie praktyki w Żegiestowie kurował choroby żołądkowe metodą przedłużonego snu.

Możliwości

Jeżeli eksperci uznają metodę Profesora za skuteczną i aktualną, należy ją wprowadzić do produktu uzdrowiskowo-wypoczynkowego i opracować jej promocję.

Argument

Styl życia, rodzaj odżywiania oraz tzw. syndrom cywilizacyjny nie sprzyjają higienie przewodu pokarmowego. Z dużym prawdopodobieństwem można przewidzieć wzrost popytu na usługi uzdrowiskowe w tej dziedzinie.

Festiwal Nudy Uzdrowiskowej (*wcale nie nudny*)

Lokalizacja

Żegiestów/Muszyna/Krynica Zdrój

Inspiracje

- Właściciele Żegiestowa (II poł. XIX i pocz. XX w.) dbając o to, by u kuracjuszy nie wystąpił syndrom „uzdrowiskowej nudy” organizowali różne formy rozrywki i rekreacji.
- W Żegiestowie bywali: Michał Bałucki, Władysław Belza, Juliusz Leo prezydent Krakowa, Teodor Talowski. Wśród kuracjuszy od poł. XIX w. było dużo Żydów, którzy zajmowali letnisko w „górnym zakładzie” zwanym przez miejscowych „Egiptem”.

Formuła programowa

Zestaw wszystkich możliwych atrakcji, z wykorzystaniem potencjału rozrywkowo-rekreacyjnego 6 Gmin Obszaru. Zasada organizacyjna i programowa produktu:

ani chwili nudy...

⁵⁶ Julian Aleksandrowicz (1908-1986) – lekarz internista, profesor medycyny, autor wielu pasjonujących książek, m.in.: „Nie ma nieuleczalnie chorych”, „Sumienie ekologiczne”, „Wszelstrosna nadzieja” oraz ostatniej, jaką napisał wraz z G. Dudą – „U progu medycyny jutra”. Wieloletni kierownik Kliniki Hematologicznej AM w Krakowie. Współtwórca Nieformalnego Instytutu Ekologii Profilaktyki. Jeden z najgorętszych zwolenników i propagatorów medycyny naturalnej. Zajmował się m.in. problemami ochrony środowiska, zdrowej żywności, biopierwiastkami, monitoringiem komórkowym i geografią chorób nowotworowych.

Park Kwiatowych Fontann

Idea

- Połączenie rzeźby kwiatowej z fontanną i zbudowanie na obszarze Żegiestowa Parku Kwiatowych Fontann.

Możliwości

Oprócz fontann rzeźb kwiatowych, można budować fontanny typu strumieniowego.

Forma: wąskie strugi wody tryskające w kilku widowiskowych miejscach z wodotrysków umieszczonych na zboczach Doliny Przełomów Popradu; fontanny wody (w nocy iluminowane) spadające łukiem do lustra rzeki.

Efekt/widowisko

Wodne powoje, spływające lub spadające z dużej wysokości do Popradu tworzą naturalny ornament pejzażu. Kilka takich fontann strumieniowych odpowiednio iluminowanych widzianych z odpowiedniej perspektywy, może tworzyć w nocy atrakcyjny balet *wody i światła-cienia*.

13.5. Programy dla innych Sołectw Gminy Uzdrawiskowej Muszyna

13.5.1. Projekt Złockie Vegas

Legenda:⁵⁷ *"W Złockiem miał kryjówkę książę Siedmiogrodu Drakula, tam ukrywał złote skarby (stąd nazwa Złockie, są tam do dziś, ale trzeba być wyjątkowym wampirem, żeby się do nich dostać..."*

Idea

Miasteczko rozrywki – Złockie Vegas.

Argumenty

- Istniejąca w Złockiem zabudowa sanatoryjno-wypoczynkowo-hotelowa dominuje nad wnętrzem górskiej doliny, która ma bardziej charakter miejski, niż rustykalny. Nadaje się, zatem do lokowania funkcji rozrywkowych - miasteczka rozrywki.
- Koncepcja miasteczka rozrywki jest koherentna do koncepcji budowy stacji narciarskiej Szczawnik – Wierchomla Mała - Czarny Potok - Słotwiny - Łosie.
- Jeżeli nie powstanie ośrodek rozrywkowy typu "vegas" w Polsce Południowej - można przypuszczać, że powstanie na Słowacji lub w Czechach, gdzie są ku temu sprzyjające warunki i tradycje (np. Karlove Vary) - wówczas można stracić szansę gospodarczą o dużej efektywności.
- Miasteczka rozrywki i hazardu będą powstawać, jeżeli nie w Małopolsce, to w Polsce (o ile nam wiadomo, są już takie plany), w miejscach nastawionych na usługi turystyczne i komercyjne.

Formuła programowa

Miasteczko zawiera funkcje i formy nowoczesnego systemu rozrywki, skupione na niewielkim obszarze, z wykorzystaniem infrastruktury istniejącej i budową niezbędnej infrastruktury.

⁵⁷ Legenda – propozycja promocyjna projektantów PART S.A.

Kilka przykładów funkcji organizowanych w miasteczku rozrywki

- „Widownia” – sala multifunkcyjna: kino, kongres, widowiska, najnowocześniejsze wyposażenie techniczne - widowiskowe itd.
- „Graciarńia” – kasyno z zestawem atrakcji,
- „Drakula” – dyskoteka,
- „Za – staw” – basen i centrum rekreacji sportowej, kompleks odnowy biologicznej, kosmetyki ciała itd.
- „Złota Gwiazda” hotel, zaopatrzone we wszystkie urządzenia do rekreacji i rozrywki,
- Parkingi – naziemny i podziemny, lotnisko dla helikopterów, centrum medyczne, infrastruktura gastronomiczna itp.

Działania

Pozyskiwanie inwestorów do podjęcia działań w tym w tym zakresie.

13.5.2. Ługi Muzyki – Andrzejówka

Idea

Półwysep muzyki młodzieżowej.

Lokalizacja

Ługi, teren nad rzeką Poprad, przysiółek wsi Andrzejówka.

Inspiracje

- Przysiółek jest półwyspem, przy pięknym przełomie Popradu.
- Miejsce płaskie i rozległe, kilka domów mieszkalnych i ośrodek wypoczynkowy.
- Po Słowackiej stronie ośrodek wczasowy i niewielki wyciąg.

Programy adaptacji

- Miejsce zgromadzeń, zabawy, spotkań młodzieży z Polski, Słowacji – Europy.
- Funkcje: koncerty plenerowe – scena – pole namiotowe – komunikacja – media – kładka nad Popradem na słowacką stronę, przystań flisacka i kajakowa.

uwaga

Koordinacja projektu z wieloma programami pozostałych Gmin Obszaru.

13.5.3. Dolina Czterech Gór – Wojkowa Wioska pod Chmurami – Dubne

Wojkowa – inspiracje/argumenty

- Wieś Wojkowa leży na wysokości 645 - 660 m n.p.m. i jest położona w dolinie, otoczonej czterema górami: Przykre (768 m) Pusta (822 m), Słupne (817 m) i Barwinek (855 m), w samym środku pasma Kraczonika i w mało zagospodarowanym turystycznie obszarze.
- Przez wieki Wojkowa była strażnicą kresu muszyńskiego, dzisiaj, z boku wielkiej historii może być miejscem lokalizacji usług wypoczynku wiejskiego.
- Ożywczy klimat dolin podgórskich, najlepiej oddziałuje powyżej 800 metrów, z Wojkowej do takiej wysokości tylko krok.
- Zabytki:
 - cerkiew z końca XVIII w., zbudowana i zachowana w czystym stylu zachodniołemkowskim.
 - 200-letnia kapliczka z figurą Matki Boskiej, miejsce objawień religijnych. Wg legendy: *Figurę usiłowano ustawić przy Królewskim Źródle, po słowackiej stronie, ale rzeźba Matki Boskiej za każdym razem wracała na dawne miejsce.*

Dubne – inspiracje

- Wioska w dolinie potoku Smereczek, wrzynającej się w Góry Czerchowskie, zagubiona w pustkowiach, zapomniana. Piękna!
- Wieś liczy 10 gospodarstw, przed wojną 72. We wsi mieszkała wykształcona elita: pięć rodzin zwanych *sołtysimi*, z których wybierano wójta i dwunastu radnych.
- Cerkiew w Dubnem, jak okręcik drewniany sływa ze zbocza w dół, prezbiterium płynie w stronę babinca.
- Nieliczne domy są przeważnie stare, przy jednym z nich krzyż z piaskowca, ufundowany przez Łemka, który szczęśliwie zakończył zarobkową wyprawę do Ameryki.
- Od niedawna, gdy naprawiono drogę do Leluchowa, w dolinę Smereczka kursują autobusy z Krynicy. Dwa dojeżdżają do Dubnego, tylko do piątku. Przez weekend Dubne jest niemal odcięte od świata.

Działania

- Zachowanie wsi w możliwie naturalnym stanie i organizacja usług dla turystyki naturalnej, wypoczynku wiejskiego, sportów naturalnych.
- Organizacja komunikacji turystycznej wiosek Dubne i Wojkowa z centrami recepcyjnymi Obszaru i pomiędzy sobą.
- Opracowanie programu adaptacji przestrzeni kulturowej i przyrodniczej do funkcji: A – wsi letniskowej, B – wsi zimowej, z całym zestawem nowoczesnych usług „schowanych” w architekturze i wnętrzach nawiązujących do stylistyki regionalnej, miejscowej.

- Opracowanie programu atrakcji pobytowych: imprezy plenerowe, obyczaje lokalne, kuchnia i piwniczka regionalna, usługi agroturystyczne – ekologiczne.
- Wytyczenie i budowa infrastruktury do rozwoju sportów naturalnych:
 - Lato – biegi, jazda konna, spacer,
 - Zima – narty turystyczne, biegowe i rakiety śnieżne, ewentualnie naturalne ślizgawki.

Efekty

Budowanie usług dla turystyki naturalnej, połączonej z programami atrakcji rozrywkowych i rekreacyjnych innych miejscowości: Krynicy Zdroju, Muszyny, Złockiego, Piwnicznej Zdroju itd.

13.5.4. Powroźnik

Możliwości

Rekonstrukcja warsztatu Huta Szkła (w Powroźniku były huty szkła pracujące dla *Państwa Muszyńskiego*) i wyrób oryginalnych szklanych pamiątek, przedmiotów użytkowych regionalnych.

Inspiracja

W czasie II wojny przez wieś biegła trasa przerzutów na Węgry. Jeden z kurierów, Łemko Jan Peregryn, został zamordowany przez Niemców w 1940 r., a jego zagroda spalona.

Działania/projekty

- Pomnik Jana Peregryna
- Nocny Rajd Szlakiem Peregryna – typu survival.

13.6. Programy rekreacyjne - sportowe i turystyczne

13.6.1. Program Sportowa Stacja Doliny Popradu - Muszyna

Koordinacja z programem dla całego Obszaru *Sportowe Stacje Doliny Popradu*

Argumenty

Zasoby ludzkie: sportowcy i kadra szkoleniowa oraz tzw. baza materialna (hale, boiska) - podstawy do rozwoju usług w dziedzinie siatkówki, piłki nożnej, czy narciarstwa zjazdowego (projektowany ośrodek narciarski w Szczawniku - część stacji narciarskiej Beskidu Sądeckiego),

Aktywność środowiska sportowego, potencjał organizacyjny i finansowy (wsparcie prywatnego kapitału) np. w dziedzinie siatkówki kobiecej (drużyna „Muszynianki” gra w I lidze) oraz ilość imprez dla najmłodszych grup piłkarzy nożnych (turnieje trampkarские: halowe i na boiskach otwartych, lokalne, regionalne i międzynarodowe).

Idea

Utworzenie w Muszynie ogólnopolskiego centrum szkoleniowo - wypoczynkowego młodzieży sportowej w dziedzinach: siatkówka kobieca i męska oraz piłka nożna trampkarzy i juniorów młodszych.

Utworzenie ogólnopolskiego centrum profilaktyki zdrowotnej młodzieży z wykorzystaniem elementów edukacji sportowej i turystyki aktywnej - naturalnych właściwości leczniczych i zorganizowanych usług odnowy biologicznej, rehabilitacji ruchowej itd.

Integracja z usługami/projektami rekreacyjno - rozrywkowymi Gminy Muszyna i pozostałych Gmin zintegrowanego Obszaru.

Program

- obozy szkoleniowe - poziom wyczynowy
- imprezy sportowe - poziom wyczynowy
- wypoczynek zbiorowy młodzieży - połączenie programów turystyki aktywnej z programami treningu sportowego i profilaktyki zdrowotnej
- imprezy rekreacyjne o profilu sportowym i rozrywkowym (kilka przykładów w dalszej części Strategii)
- zintegrowane programy produktowe dla rodzin, z ofertą sportowo - rekreacyjną dla każdej generacji, integracja z ofertą z zakresu przyrodolecznictwa, rehabilitacji ruchowej i profilaktyki zdrowotnej.

13.6.2. Projekt Rzeki i Doliny

Inspiracja

Widły, jakie tworzą Muszynka i Poprad i wiele innych potoków, wpadających do Muszynki bądź Popradu.

Możliwości programowe

Programy rekreacyjne, dla turystów aktywnych, w różnych konfiguracjach poziomu i treści. Łączenie w zestawy produktowe form sportowych, właściwych gór i dolinom, z zestawami sportów wodnych i usług z zakresu odnowy biologicznej – turystyki zdrowia.

Przykład

- *Sporty dolinowe*: biegi, jazda rowerowa, jazda konna, spacer po beskidzkich szlakach,
- *Sporty rzeczne*: spływy Popradem w różnych odmianach: wyczynowe na kłodach drewna, rekreacyjne kajakiem lub tratwami flisackimi ze Starej Lubovni do Muszyny itd.

13.6.3. Na Piechty Szlakiem Plechty

Inspiracja

Tadeusz Plechta, *Jak przekraczałem muszyńską zieloną granicę: w czasie okupacji (Almanach Muszyny 2002)* - obszerny opis trasy i niebezpieczeństw szlaku kurierów.

Formuła programowa

- Rajd/wyprawa/inspirowana scenariuszem wydarzeń opisanych przez Plechtę, z modyfikacjami i wariantami, dla grupy miłośników sportów ekstremalnych i zabawy typu *survival*.
- Rajdy nocne, bez względu na pogodę, a im gorsza, tym lepiej, w trudnych warunkach terenowych, z dużą ilością atrakcji właściwych programom z grupy *szkoła przetrwania*.

Koordynacja z programem: *Beskidy Siedmiu Zmysłów* (gm. Łabowa) i innymi przeznaczonymi dla miłośników atrakcji typu *survival* i *szkół przetrwania*.

13.6.4. Festyny i zabawy jeździeckie - dryndania

Jastrzębikowe Dryndania, Złockie Dryndania, Muszyńskie Dryndania itd.

Forma

Zimowe produkty z dziedziny turystyki naturalnej, dla miłośników narciarstwa turystycznego.

Inspiracja

Dryndać – w gwarze oznacza biec truchcikiem, noga za nogą, wyrażenie: *Co ten koń tak drynda!*

Możliwości

Różne formy narciarstwa turystycznego, połączone z ofertami rozrywkowymi, festyny sportowo-rekreacyjne, zabawy zimowe, kuligi, ogniska itd.

Dryndanie Konika z Powroźnika do Milika

Możliwości

Festyny konne, zabawy jeździeckie o profilu rekreacyjnym, dla szerokiej grupy Klientów.

Program – model

Kilkudniowa rekreacyjna wędrowka konna po mniej znanych obszarach Pasma Kraczonika i Lubovniańskiej Vrhoviny.

Trasa: z Powroźnika do Wojkowej, potem do Dubnego, przejście na stronę słowacką, przez Orlovską Magurę do Legnavy, a jak powstanie kładka nad rzeką Poprad, to do Milika, gdzie można organizować zakończenia imprez w formule festynowej.

13.6.5. Projekt Dryndania Widzących Inaczej

Inspiracja:

Ośrodki wczasowe dla niewidomych i niedowidzących - istniejąca już w Muszynie grupa odbiorców programu.

Biegi – popularna forma rekreacji ludzi niedowidzących lub niewidomych.

Program

- Biegi terenowe dla niewidomych.
- Międzynarodowe festiwale biegów terenowych dla niewidomych i niedowidzących.

Działania

Organizacja i wyposażenie specjalnych tras biegowych, dostosowanych dla tej grupy turystów i kuracjuszy. Trasy w Złockiem – Szczawniku, w Jastrzębiku lub w innych stosownych miejscach itd.

13.7. Programy inspirowane tradycją regionalną Muszyny i Solectw

Wszystkie programy prezentowane w tym punkcie są koherentne, np. do produktu *Państwo Muszyńskie*

13.7.1. Święto Lunarii – 30 września

Inspiracja

*Lunaria, inaczej świetliczka, ceniona była zwłaszcza przez alchemików (...) kopać ją należy tylko 30 września. (...) Najważniejsze właściwości: miedź zamienia w złoto, bolący ząb od niej przyłożony bezboleśnie wypada, a gdy ją masz przy sobie w sądzie, wygrasz wszystkie sprawy.*⁵⁸

Formuła programowa

Cykl imprez, spotkań, *wariactw, dziwactw*, dołączonych do programów produktowych pobytowych długo i krótkoterminowych.

Kilka możliwości programowych

- *Lunaria Poetów* – nocne recytacje i koncerty poezji na Górze Zamkowej.
- *Mastyczka* – nocny rajd Szlakami Zbójników Muszyńskich w poszukiwaniu *lunarii*.
- *Pieniężnik* – festyn folklorystyczny, prezentacje folkloru, degustacje potraw kuchni regionalnych („zawierających” *lunarię*) targi przetworów z *lunarii* i innych tajemnych ziół, rosnących w Beskidzie Sądeckim.
- Domy wypoczynkowe mogą przygotować specjalne oferty *masaży lunarycznych* i zabiegów inhalacyjnych z *lunarią*.

Imprezy sportowe

- *Wyścig Szlakiem Lunarii* (rowerowy, konny lub biegaczy).
- Mecz piłki nożnej: *Nocne Marki* (czyli drużyna artystów i poetów) contra *Dzienne Marki* (przedsiębiorcy, urzędnicy) pod wodzą Starościca Muszyńskiego.

⁵⁸ w: Małgorzata K. Przybyś, *Poradnik potencjalnego poszukiwacza skarbów, Almanach Muszyny 2002*

13.7.2. Muszyńskie Mikołaje

Inspiracja

W Muszynie św. Mikołaj był świętem wspólnym, religii wschodniej (greko-katolickiej i prawosławnej) i zachodniej (rzymsko-katolickiej) i miał specyficzną cechę: Muszynianin przebrany za Mikołaja chodził po domach mieszczan i zbierał dary dla najuboższych. Mikołajowi, odzianemu w szaty biskupie towarzyszyły dwa pacholeta: diabełek i aniołek. (*Almanach Muszyny 2003*)

Formuła programowa

Należy chronić i rozwijać ten zwyczaj, upowszechniać, uczynić z niego charakterystyczny, lokalny rys nowej obyczajowości *Państwa Muszyńskiego*.

Pomysły

- W rolę Mikołajów muszyńskich wcielają się np. znane osobistości Muszyny. Mikołajowie chodzą cały dzień, żeby każdy zdążył coś ofiarować.
- W następny, najbliższy weekend na muszyńskim Rynku – odbywa się Koncert Mikołajowy (w razie mrozu w sali widowiskowej, jak powstanie lub w kościele parafialnym itd.). Podczas koncertu: ogłoszenie wyników zbiórki, na co przeznaczono (np. na stypendia artystyczne dla młodzieży), w programie koncertu: znani Muszynianie w nieznanych rolach artystycznych itd.

Koordinacja z programem *Mikołaj Dzieciom Europy* - gm. Stary Sącz.

13.7.3. Nowe zwyczaje

Girgi

Inspiracja

Powiedzenie gwarowe *girgi*, oznacza: wziąć kogoś na plecy, „na barana”, brać na girgi.

Formuła programowa

Festyn ludyczny - w programie zabawa z udziałem Mieszkańców i gości turystycznych - nowy obyczaj *Państwa Muszyńskiego*: panowie biorą panie na *girgi* i niosą do określonych miejsc: do karczmy, na festyn, żeby „topić” w Popradzie itd. Różne kontaminacja zabawowe, np. specjalne nagrody dla zięciów, którzy na *girgi* przynieśli teściową; w tym obyczaju powinni też brać udział właściciele hoteli, pensjonatów, którzy na *girgi* biorą swoich gości: Klientki i noszą, ile sił starczy.

Efekt

Nowy zwyczaj i rozrywkowa atrakcja turystyczna, *zwyczaj medialny*: może zwrócić uwagę mediów, promować ofertę turystyczną Muszyny, jako miejsca, gdzie *kobiety i turyści są noszeni na rękach - na girgach*.

Znak zachęty dla podróżnych

Inspiracja

Stary zwyczaj oznaczania na Trzech Króli drzwi napisem K+M+B (Kacper, Melchior, Baltazar) ma w Muszynie inną formę i znaczenie: C + M +B (łacińskim C zamieniono polskie K), co oznacza: **C** hristus **M** ansionem **B** enedicat: *Niech Chrystus błogosławi temu domowi*.

Możliwości

Warto ten obyczaj ocalić i upowszechnić, ma piękne przesłanie i turystyczne znaczenie, jako znak zachęty dla każdego przybysza, z przesłaniem: tu znajdziesz schronienie, strawę i nocleg.

Fakły Wielkanocne

Inspiracja

Wyraz *fakło*, w gwarze miejscowej ma dwa znaczenia:

- wiązka szczypek z drewna sosnowego, zapalana jako pochodnia przy połowie nocnym ryb,
- pochodnia zapalana na rezurekcję, podczas uroczystości Wielkiej Nocy.

Możliwości programowe

- Coroczny konkurs fakłów wielkanocnych.
- Zasada: uczestnicy wykonują pochodnie ze szczypek drewna sosnowego, nie dłuższe niż 164 cm, z czego 64 cm to rączka, a 100 cm część palna. O tej samej porze wszyscy zapalają swoje pochodnie – czyja pali się najdłużej, ten wygrywa; zwycięzca otrzymuje Order św. Floriana (najwyższe odznaczenie nowego *Państwa Muszyńskiego*) i prawo gratisowego parkowania roweru ...na Rynku muszyńskim, ważne do następnego konkursu i po usunięciu parkingów samochodowych z Rynku.
- Miejsce: konkurs odbywa się po zmierzchu, na Rynku, pod Figurą Św. Floriana, o terminie decyduje Organizator.

13.7.4. Obsługa produktu

Do obsługi produktu zaliczamy wszystkich uczestniczących w recepcji Klienta turystycznego. Oprócz osób związanych zawodowo z systemem obsługi Klienta projektujemy specjalne postacie, których rolą będzie tworzenie nowej obyczajowości, wskrzeszanie tradycji, tworzenie kolorytu lokalnego oraz role najzupełniej użytkowe: przewodnik i pomocnik turysty.

Sprzedawcy Cudownych Maści i Środków na Wszystko

Inspiracja

Opowiadanie A. Ziemiańska, *Oto jedyny preparat (Almanach Muszyny 2003)*.

Idea

Ruchoma informacja turystyczna, czyli w jednej osobie postać stylizowana na dawnego sprzedawcę ulicznego i przewodnik, pomocnik turysty.

Formuła

Sprzedawca uliczny pojawia się codziennie przy punktach recepcji turystycznej. Ubrany jest w strój z epoki *Państwa Muszyńskiego*, w ofercie ma produkty regionalne, pamiątki, foldery, zestaw widokówek. Ponadto „cudowne maści, leki na wszystko i od wszystkiego”.

Sprzedawca jest równocześnie przewodnikiem, zna jeden język obcy, potrafi doradzić i pomóc każdemu turyście. Posługuje się komórką, GPS i jest włączony w system bezpieczeństwa publicznego.

W tej samej formule, ale w innych stroju przewodnikiem może być postać stylizowana na *Harnika*, strażnika i policjanta z czasów historycznego Państwa Muszyńskiego.

Chłopiec z Różą

Inspiracja

Alicja Kalafut, ze Świebodzic, w korespondencji do *Almanachu Muszyny* (2003 s. 213) wspomina pobyt w Muszynie, latem 2002 r. i pisze: „*W ostatnią niedzielę czerwca szłam wzdłuż wałów nad Popradem, było mi akurat smutno. Na wałach siedziało dwóch chłopców ośmio-dziesięcioletnich; jeden z nich trzymał różyczkę i podał mi ją ze słowami: to dla pani... Byłam zaskoczona; gdy wracałam za chwilę, chciałam podziękować i dać malcom na lody, ale już ich nie było...*”

Formuła programowa

Chłopiec z Różą pojawia się w różnych miejscach *Państwa Muszyńskiego*. Zwłaszcza w smutne dni, gdy dżdży i mgli, mogą wręczać spacerującym damom różyczkę i ...odchodzić w milczeniu.

W podobnej roli mogą występować *Dziewczynki z Różami*, które wręczają różyczkę panom, n. na powitanie w Muszynie na dworcu PKP.

Organizacja

- Postacie z różami powinny być ubrane w regionalne stroje i też pełnić role przewodników - *ruchomej informacji turystycznej*.

13.8. Produkty własne

Inspiracja

W Muszynie mieściła się komora celna, lądowa i wodna i za czasów Państwa Muszyńskiego kupcy musieli na trzy dni wystawiać swoje towary w Muszynie.

Projekt Muszyńskie Jarmarki

Formuła programowa

Trzy trydniowe jarmarki w trzech porach roku.

- maj – wiosna - *Jarmark Artystyczny* – w ofercie dzieła artystów Muszyny/Beskidu itd.
- lipiec – lato - *Jarmark Wyszehradzki* – sztuka, rękodzieło, rzemiosło Słowacja – Węgry – Bałkany – Ukraina – Polska, Koordynacja z programem: Szlaki Kupieckie Trzech Tysiącleci
- styczeń/luty – zima - *Jarmark Uzdrawiskowy* - program komercyjny, który oferuje bogaty zestaw usług z zakresu turystyki ciała, odnowy biologicznej, rehabilitacji itd. - oferowany w systemie promocyjnych bonifikat cenowych, w połączeniu z atrakcjami rozrywkowymi.

Pamiątki

1. Wszystko z lipy

Wykorzystanie motywu lipy (rezerwat „Obrożyska”), motywu liścia – do wyrobu rękodzielniczych pamiątek, kompozycji z liści.

2. Kurzyłka

W gwarze muszyńskiej *kurzyłka* to rogowa lub drewniana pochewka na osełkę.

- Pamiątka wyrabiana na terenie gminy Muszyna, materiał rogi jeleni (z rogów zrzuconych, a nie z rogów zamordowanych zwierząt), ceramika lub drewno.
Legenda – porzekadło: *Kto w kurzyłce oseł trzyma, tego smutek się nie ima.*

3. Kopianice, płaszanki, rodle – sanie wiejskie, dwuczęściowe

Inspiracje: *kopianice* – gwarowe określenie sań dwuczęściowych, *płaszanki* – małe sanki, *rodle* – najmniejsze sanki. Możliwości

- Manufaktura Sań Muszyńskich: dużych, średnich i małych, zdobionych, inkrustowanych bogato, podrzeźbionych. Można założyć spółkę, spółdzielnię Organizatorów turystyki z kilku Gmin, z zatrudnieniem absolwentów szkół stolarskich, np. w Starym Sączu.
- Wszystkie kuligi na terenie 6 Gmin Obszaru odbywają się na tych saniach.

4. Mincelak – kieliszeczek

- Inspiracja: w gwarze muszyńskiej *mincelak* oznacza kieliszek
- Możliwości: pamiątka na sprzedaż oraz przedmiot powszechnie używany w restauracjach i winiarniach Państwa Muszyńskiego. Kieliszek, ma nietypową gramaturę, np. 60 ml.

5. Łoktusa i Pszystas

Inspiracje: *Łoktusa* – kobieta spoza Muszyny, która wyszła za mąż za Muszynianina, *Przystas* – mężczyzna spoza Muszyny, który ożenił się nadobną Muszynianką.

Forma: rzeźba ludowa, figurki ceramiczne, postacie w strojach regionalnych itd.

Kuchnia regionalna

1. Herbatki *Lipowe Muszynki* - produkt *Zielnika Muszyńskiego*

2. Chleb św. Wawrzyńca (z ziemniakami!)

Inspiracja z legend muszyńskich: *"Jednej pannie, gdy ciasto na chleb (zaczyn z razowej mąki, dobrze wygniecione ziemniaki i drożdże) nie wyrosło, wezwała na pomoc św. Wawrzyńca i ten pomógł, i ciasto wyrosło i chleb się upiekł. Ale musiała to być panna. A może nawet dziewczica?"*

3. Zielnik Muszyński

Zestaw różnych produktów opartych na polnych ziołach z terenu Gminy Muszyna lub z całego Obszaru (Łabowa).

4. Kuchnia Biskupów Muszyńskich - zestaw specjalów regionalnych, np.

- *Bulanik Biskupi* – placek z tartych ziemniaków, **pieczony na blasze**, do tego gulasz barani lub wersja wegetariańska,
- *Pagacz Starostów* – placek z tartych ziemniaków **pieczony pod blachą**,
- *Gęś Świętego Marcina* - Inspiracja: popularny święty w Muszynie, niegdyś był kościół pod jego wezwaniem, a dzień św. Marcina obchodzono szczególnie hucznie: na stole w każdym mieszczańskim domu musiała pojawić się gęś *na świętego Marcina*. Porzekadło *Na świętego Marcina gęś do komina*. Forma receptura według tradycyjnej kuchni muszyńskiej.

5. Kuchnia Zbójników Muszyńskich - potrawy mięsne i postne inaczej, np.

Harniki Złockie – nalewka uzdrowiskowa (żurek lub żentyca inaczej)

6. Kuchnia Łemków

Paski Wielkanocne – duże chleby pieczone przez Łemków na Wielkanoc, receptura bez zmian.

Inspiracje gwarowe

Możliwości

Przedstawiamy kilkanaście innych możliwości, inspiracji wynikających z gwarowego słownictwa. Większość z tych propozycji służy promocji oferty turystycznej, poszerza dochody Organizatora oraz wzbogaca koloryt kulturowy nowego *Państwa Muszyńskiego*.

za: Eugeniusz Pawłowski, *Słownictwo „Państwa Muszyńskiego” Almanach Muszyny 2003*

Bandzior – banior, basen wodny:

- nazewnictwo – *Bandzioro* - kąpielisko nad Popradem,

Belełkacz – blaszany dzwonek dla krów,

- pamiątka, element zdobniczy lub funkcjonalny architektury drewnianej,

Blindać – łażikować, włączyć:

- nazwy imprez turystycznych,

Bobalki – kluski z drożdżowego ciasta posypane makiem, lub miodem:

- kuchnia regionalna,

Bogańcze – buty robocze:

- produkt regionalny: ciepłe bambosze skórzane, bez żadnego haftu i tzw. „góralszczyzny”,

Bosorka – wiedźma odbierająca krowom mleko:

Obsługa Produktu – postać do widowisk, postać zielarki/przewodnika po szlakach, nazwa lokalnego wyrobu mlecznego itp.,

Dziady – ciasto na mleku, pokrajane w płaty, polane masłem i posypane serem:

- kuchnia regionalna,

Okopka – czub przy towarach sypkich, to, co wystaje poza naczynie, talerz:

- kuchnia regionalna – określenie do jadłospisów np. „okopka pierogów” – zamiast ogólnopolskiej i banalnej „michy pierogowej”, lepiej wprowadzić coś lokalnego: np. „okopka jądła biskupiego”,

Talancać – toczyć się z góry na dół, dawna zabawa dzieci, turlikanie po śniegu:

- nazwa i pomysł zabawy do wykorzystania w programie imprez zimowych, także do organizacji specjalnych zawodów w *talancaniu z Milikowej Góry...*(z udziałem znanych z telewizji osób medialnych *talancających* się na śniegu),

Taradajka – wózek dwukonny:

- produkt lokalny – można produkować takie wózki, i tak jak sanie zimowe włączyć do systemu transportu regionalnego.

14 Charakterystyka potencjału turystycznego Miasta i Gminy Piwniczna Zdrój

W charakterystyce potencjału turystycznego Gminy Piwniczna Zdrój pomijamy streszczenie analiz i opracowań znanych Partnerom Strategii, ale uwzględniamy je w opracowaniu koncepcji produktów turystycznych.

Skupiamy się natomiast na tych cechach i walorach społeczno-gospodarczych Gminy, które stanowią inspirację lub grunt do budowania produktów turystycznych projektowanych w tej Strategii.

Nie pomijamy słabości, które wymagają naprawy lub modernizacji, zwłaszcza w zakresie środowiska kulturowego i przyrodniczego oraz niewykorzystanych potencjałów organizacyjnych.

Uwzględniamy w analizie, ale pomijamy streszczenie prac obowiązkowych i podstawowych, realizowanych przez Samorząd oraz na jego zlecenie, które posłużyły do sformułowania misji zrównoważonego rozwoju Miasta i Gminy Piwniczna Zdrój:

rozwój społeczny i ekonomiczny przez budowę rentownej gospodarki turystycznej.

Podstawowe dane:

Ludność: 10 264, obszar– 126 km², wysokość: 400 m do 1140 m n.p.m., 60 % powierzchni Gminy zajmują lasy.

Sołectwa: Głębokie, Kokuszka, Łomnica, Młodów, Wierchomla, Zubrzyk.

Ważniejsze szczyty w obrębie Miasta: Eliaszkówka 1024 m n.p.m., Niemcowa 963 m n.p.m., Kiczar 703 m n.p.m.

14.1. Charakterystyka społeczno - gospodarcza i dominujące formy turystyki

Atuty społeczno-gospodarcze

- Gmina jest w trakcie końcowych prac nad nowym planem przestrzennego zagospodarowania, gdzie są wyznaczone priorytety i funkcje służebne w rozwoju gospodarki turystycznej.
- Kadra doświadczonych organizatorów turystyki pobytowej, wypoczynkowej i uzdrowskiej oraz turystyki aktywnej, sportowej.
- Aktywność władz samorządowych i społeczności Gminy, w zakresie działań na rzecz rozwoju gospodarki turystycznej.
- Szczególna aktywność lokalnego środowiska kulturalno-społecznego w dziedzinie ochrony i rozwoju kultury regionalnej, poezji, sztuk plastycznych i organizacji turystyki.

Dominujące formy turystyki

- Zimowy sezon narciarski, z wykorzystaniem ośrodków narciarskich w Suchej Dolinie i Wierchomli Małej.
- Turystyka uzdrowsko-lecznicza i turystyka ciała⁵⁹ w ośrodkach komercyjnych.
- Turystyka wypoczynkowa (zbiorowa i indywidualna), rodzinna, indywidualna oraz zbiorowa dzieci i młodzieży, w tym: kolonie letnie i zimowe oraz tzw. *zielone i białe szkoły*.
- Turystyka indywidualna krajobrazowa, wędrowna, związana z położeniem Piwnicznej na skrzyżowaniu znanych szlaków beskidzkich. Z Piwnicznej zaczyna się (lub w Piwnicznej się kończy) ponad 300 km szlaków beskidzkich pieszych i ponad 100 km dróg rowerowych górskich, w pasma Radziejowej, Jaworzyny, w Gorce i w tereny Lubovniańskiej Vrhoviny. Znaną trasą turystyki rowerowej jest „Slovakia – Poland cyklo ling”, Prešov – Mnišek nad Popradom (Słowacja) – Piwniczna Zdrój – Nowy Sącz (Polska).
- Turystyka przygraniczna i tranzytowa, związana z przejściem granicznym w Mniszku nad Popradem.

⁵⁹ Turystyka ciała – tym terminem opisowym określamy wszystkie formy usług związanych z kosmetyką, plastyką ciała i odnową biologiczną, rehabilitacją ruchową.

Plany Samorządu: najważniejsze inwestycje wspierające rozwój gospodarki turystycznej do 2015 r. – (informacja z UMiG)

Tereny inwestycyjne

7 ha terenu z przeznaczeniem na ośrodki wypoczynkowo-sanatoryjne: 5 ha na Śmigowskim i 2 ha w Kokuszce.

Lecznictwo uzdrowiskowe

Zakończenie budowy i modernizacji gminnego Zakładu Przyrodo-Leczniczego (inwestycja przerwana 10 lat temu) - obecnie (wrzesień 2003 r.) Zakład jest wystawiony na sprzedaż, jako oferta gospodarcza Samorządu.

Infrastruktura

- przebudowa dojazdu do przejścia granicznego Piwniczna - Mniszek,
- modernizacja dróg: krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych,
- pola namiotowe: Łomnickie, Młodów, Wierchomla,
- kolejka szynowa Piwniczna Zdrój – Szczawnica,
- obwodnica miasta i parking w Borownicach.

Ochrona środowiska

- regulacja potoków i budowa zapór,
- oczyszczalnie ścieków i kanalizacja sanitarna w Wierchomli, Zubrzyku i Łomnicy Zdroju, w osiedlu Majerz,
- system przydomowych oczyszczalni w terenach górzystych.

Sport/turystyka

- Nakło – park wodny, naturalny tor kajakowy na rzece Poprad, basen w Kosarzyskach,
- wyciągi narciarskie w Kokuszce, Łazach – Buczniku i w Wierchomli Centrum oraz stacja narciarska „Kicarz” (z planem zbudowania trasy o klasie FIS), rozbudowa ośrodka narciarskiego w Suchej Dolinie,
- ściana wspinaczkowa, hala sportowa i modernizacja stadionu w Piwnicznej.

Rekreacja/rozrywka

- aleja spacerowa wzdłuż Popradu w Piwnicznej,
- trasy widokowe na Kicarzu,
- amfiteatr przy Łazienkach w Piwnicznej,
- platformy widokowe na beskidzkich szczytach: Eliaszkówce, Kicarzu i Niemcowej.

Spoleczeństwo

Tabela 12 Ludność Miasta i Gminy Piwniczna Zdrój

	wiek	razem	mężczyźni	kobiety
Gmina	0- 17	1334	664	670
	18 – 64	2567	1371	1196
	powyżej 65	585	200	355
	razem	4486		
Miasto	0-17	1600	827	773
	18 - 64	3352	1805	1547
	powyżej 65	826	270	556
	razem	5778		
Razem		10 264		

Źródło: UMiG Piwniczna Zdrój – październik 2003 r.

Przyrost naturalny w roku 2002 r. wyniósł, w przeliczeniu na 1000 osób – 8,5.

Wnioski

- Zwraca uwagę znacząca przewaga kobiet w wieku powyżej 65 lat, których jest niemal dokładnie o połowę więcej niż mężczyzn. Wynika to z wielu względów i trudno to zjawisko społeczne, a właściwie zdrowotne generalizować w jednym zdaniu. Ma ono natomiast specyficzne znaczenie dla programu rozwoju gospodarki turystycznej, jako inspiracja do tworzenia produktów turystycznych dla kobiet oraz argument promocyjny.
- Osoby w wieku od 1 do 17 lat, (Miasto 1600 + Gmina 1334) w liczbie 2934 stanowią blisko 30% populacji, a osoby w wieku powyżej 65 lat (1311) ok. 15 %, co obecnie jest równe średniej dla województwa małopolskiego. Tendencje demograficzne wykazują jednak, że w przewidywalnym horyzoncie czasowym nastąpią zmiany proporcjonalne pomiędzy poszczególnymi generacjami. Proces starzenia się społeczności, spowodowany jest z jednej strony wydłużeniem czasu życia, a z drugiej migracją ludzi młodych, w poszukiwaniu rozwoju edukacyjnego i źródeł zatrudnienia.

Statystyka bezrobocia

Tabela 13 Statystyka ogólna bezrobocia w Gminie Piwniczna Zdrój

bez pracy	1340
% osób bez pracy/do populacji Gminy	13,4%
ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	78

Źródło: GUS – stan na 30.09.2003 r.

Tabela 14 Statystyka wg wykształcenia bezrobotnych

Ogółem	Wiek						Wykształcenie				
	18/ 24	25/ 34	35/ 44	45/ 54	55/ 64	60/ 64	wyższe	połiceal. średnie	średnie ogólne	zasadnicze zawodowe	Podstaw. i mniej
Miasto 811	234	244	232	101	0	0	9	205	26	383	188
Gmina 529	189	170	130	37	2	1	6	125	14	245	139
razem	423	414	362	138	2	1	15	330	40	628	327

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Nowym Sączu - stan: 31.12. 2002 r.

Bezrobocie w grupach najmłodszych od 18 do 35 lat:

Miasto/Gmina	Bez pracy	wiek	
		18/34	
Miasto	811	478	59 %
Gmina	529	359	67 %

Powyższe dane pokazują znaczący wyróżnik społeczny

- Nieczynny gospodarczo stan populacji – od 18 do 35 roku życia, która w nowoczesnym społeczeństwie powinna przejmować wiele funkcji i wykazywać się największą aktywnością.
- Bezrobocie w tej grupie ma wiele przyczyn, nie zawsze związanych z sytuacją społeczną czy ekonomiczną kraju, regionu, Miasta i Gminy, np. wiele osób korzysta z publicznej opieki socjalnej, znajdując zatrudnienie sezonowe lub trwałe w tzw. szarej strefie w Polsce, w Europie, czy w USA.
- Jak na całym Obszarze zintegrowanego Produktu, tak i w gminie Piwniczna ludzie z wykształceniem zawodowym stanowią największą grupę bezrobotnych.

Wnioski

- Wzrasta udział bezrobotnych bez prawa do zasiłku, co oznacza długotrwałe bezrobocie i liczne konsekwencje psychofizyczne, nie wpływające dodatnio na aktywność osobistą i społeczną tych osób.
- Można rozważyć zbudowanie wspólnego programu z pozostałymi Gminami Obszaru w zakresie przeciwdziałania bezrobociu ludzi młodych, o takim samym stopniu koherencji i integracji, w jakim planuje się budowę gospodarki turystycznej.
- Wskazane jest opracowanie programu rewitalizacji rzemiosł regionalnych, zwłaszcza z wykorzystaniem produktu miejscowego: drewno, kamień, przetwórstwo zdrowej żywności jako potencjalnego obszaru gospodarczej aktywności bezrobotnych.
- Należy rozważyć opracowanie specjalnego planu aktywizacji gospodarczej bezrobotnych z wykształceniem zawodowym.

Współpraca międzynarodowa

Gmina współpracuje z miastami partnerskimi na Słowacji i Węgrzech, w zakresie m.in. wymiany kulturalnej oraz możliwości współdziałania w projektach finansowanych z Unii Europejskiej.

Partnerzy:

- Słowacja Stara Lubovnia, Lipany,
- Węgry Kešey, Kešthely.

Najważniejsi pracodawcy

- Budżet publiczny:
 - Oświata, Administracja, Usługi komunalne,
- Budżet prywatny:
 - Bank Spółdzielczy,
 - Domy wypoczynkowe i pensjonaty,
 - Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska”,
 - Sanatorium „Limba”, „Koliba” i „Smrek”,
 - Spółdzielnia Pracy „Piwniczanka” ,
 - Spółdzielnia Mieszkaniowa „Zwrocie”,
 - Stacja PKP,
 - Tartak,
- oraz usługi handlowe i gastronomiczne.

Tabela 15 Struktura zatrudnienia w Gminie Piwniczna Zdrój,

Budżet publiczny		w % do populacji Gminy	pracodawcy prywatni/ % do populacji Gminy	% bezrobotnych
A: przemysł budownictwo	217	8%	46,2 %	13,4%
B: usługi rynkowe	319			
C: usługi nierynkowe	225			
Ogółem	849			

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Nowym Sączu - stan: 31 XII 2002

Komunikacja

Przez teren Gminy przebiega krajowa trasa drogowa (nr 87) i kolejowa. Obszar Gminy jest dobrze skomunikowany drogami bitymi we wszystkich dolinach piwniczańskich oraz dwoma mostami samochodowymi i dwoma kładkami pieszymi nad Popradem.

Infrastruktura turystyczna

Sanatoria/domy wypoczynkowe/ noclegi

- 1 sanatorium leczniczo – uzdrowiskowe „Limba”
- 30 ośrodków wypoczynku stacjonarnego, w tym: domy wypoczynkowe, pensjonaty (np. „Leśny Dwór”), ośrodki campingowe, schroniska turystyczne „bacówki”,
- 14 gospodarstw agroturystycznych: Głębokie, Obidza, Kosarzyska, Łomnica, Sucha Dolina, Wierchomla Wielka i Mała i letnie schronisko PTSM w Łomnicy Zdroju.

Urządzenia specjalne

- dwa popularne ośrodki narciarstwa i wypoczynku zimowego: Sucha Dolina oraz Wierchomla Mała,
- dwa rodzaje spływu Popradem do Rytra i Młodowa (różni organizatorzy), na łodziach drewnianych i łodziach z włókien sztucznych - kompozytów,
- 3 ośrodki jazdy konnej w Piwnicznej i Łomnicy Zdroju,
- basen kryty i trzy otwarte, przy ośrodkach wczasowych (Piwniczna Zdrój/Kosarzyska/Borownice),
- korty tenisowe (Piwniczna Zdrój).

Rozrywka

4 dyskoteki i lokale rozrywkowe – Piwniczna Zdrój Zdrój/Kosarzyska.

Baza gastronomiczna

ogólnie dostępna i ulokowana w ośrodkach wypoczynkowych, skupiona głównie w Piwnicznej Zdroju, Kosarzyskach/Suchej Dolinie, Wierchomli Małej oraz w Łomnicy Zdroju, na *Majerzu*.

uwaga

Wyraźny brak zróżnicowanej i stylowej, regionalnej oferty gastronomicznej (dotyczy wystroju i menu) w tzw. lokalach publicznych.

Instytucje, stowarzyszenia, zespoły, osoby wspierające rozwój gospodarki turystycznej (wybór)

Różne

- Rada i Urząd Miasta i Gminy Piwniczna Zdrój
- Nadleśnictwo Państwowe,
- Ochotnicza Straż Pożarna,
- Spółdzielnia Pracy „Piwniczanka”,
- Stacja PKP.

Turystyka/sport/

- Informacja Turystyczna – Biuro Obsługi Ruchu Turystycznego (Rynek),
- Klub Sportowy „Ogniwo”,
- Koło Grodzkie PTTK „Beskid”,
- Ośrodek Jazdy Konnej (Łomnickie),
- Wydawnictwo WiT (Wanda Mrówka i Tadeusz Ogórek).

Kultura

- Gazeta „Znad Popradu”,
- Koło Przyjaźni Polsko-Węgierskiej w Piwnicznej,
- Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury ,
- Muzeum Regionalne (Rynek 11), m.in. unikatowa ekspozycja starych nart, ze zbiorów Z. Bielczyka,
- Stowarzyszenie Kobiet na rzecz Rozwoju Młodowa (kultywowanie tradycji i folkloru),
- Towarzystwo Miłośników Piwnicznej – m.in. organizator Muzeum Regionalnego i badań historii regionalnej.

Zespoły artystyczne

- „Dolina Popradu” – zespół regionalny,
- Orkiestra Dęta OSP Piwniczna Zdrój,
- teatry amatorskie: w Piwnicznej, w Łomnicy Zdroju i w Młodowie.

Środowisko artystyczne Miasta i Gminy (wybór)

- fotografia – Tadeusz Ogórek,
- haft artystyczny/regionalny: Elżbieta Łomnica,
- kowalstwo artystyczne: Bronisław Jarzębak, Stanisław Kosmydel,
- literatura: Krystyna Bielczyk, Wanda Łomnica-Dulak, Stanisława Widomska-Fiedor, Krystyna Dulak-Kulej, Maria Lebdowicz, Barbara Krężołek - Paluchowa,
- rzeźba/ malarstwo: Antoni Dulak, Edward Grucela, Wiesław Kotarba, Tadeusz Kulig, Stanisław Lebdowicz,
- tkanina/gobelin: Anna Buczek, Małgorzata Pogańska-Kubiak, Maria Papaj.

14.2. Najważniejsze atuty przyrodniczo-kulturowe do rozwoju turystyki

Atuty przyrodnicze

Klimat

Wysokie nasłonecznienie i łagodne wiatry (poza „ryterskimi” na przełomach pór roku) tworzą charakterystyczny dla górskich dolin łagodny i przyjazny mikroklimat. Średnia roczna temperatura wynosi $+7^{\circ}\text{C}$, a średnia opadów w dolinach 850 mm. Najpiękniejsze miesiące: maj i wrzesień.

Rzeźba krajobrazu

Jest kształtowana przez dolinę rzeki Poprad i doliny potoków Głębokie, Kokuszka, Łomnica Zdrój, Wierchomla, Kosarzyska i Sucha Dolina (oraz wielu innych), wcinających się w beskidzkie szczyty pasm Radziejowej i Jaworzyny Krynickiej.

Walory krajobrazowe

W turystycznym terenie Gminy dominują znane szczyty Beskidu Sądeckiego, pasm Radziejowej i Jaworzyny Krynickiej oraz słowackiej Lubowniańskiej Vrchoviny, z popularnymi letniami szlakami turystycznymi, które w zimie coraz częściej są odwiedzane przez zwolenników turystyki narciarskiej (nartur).

Szczególnym rysem szczytów wokół Piwnicznej są panoramy widokowe o dużej rozległości. Kiczar – górujący nad miastem, to „górskie kino panoramiczne”, z widokami na Dolinę Popradu, pasma Radziejowej i Jaworzyny.

Walory wód mineralnych

W Gminie występują szczawy wodorowęglanowo-wapniowo-magnezowo-sodowo-żelaziste, o wysokiej zawartości jonów magnezowych i wapniowych; magnez zapobiega miażdżycy, obniża poziom cholesterolu i niedokrwienie serca.

Oprócz ujęć zorganizowanych na terenie Gminy występuje bogactwo naturalnych wpływów mineralnych w prawobrzeżnych (patrzac od rzeki Poprad) sołectwach: Zubrzyk, Wierchomla, Łomnica, Głębokie.

Atuty kulturowe – *genius loci*/historia/zabytki Miasta i Gminy

Miasto - uzdrowisko

- 1814 r. – pasterz Michał Cięciwa odnalazł w Dolinie Głęboke pierwsze źródło „kwaśnej wody”,
- 1831 r. – pierwsze łaźienki mineralne na Zawodziu, wodę podgrzewano w kotłach nad ogniskiem i dolewano do wanien kąpielowych,
- 1885 r. – dr Juliusz Korwin Gašiorowski (lwowianin), od lat propaguje lecznicze wartości wód mineralnych oraz klimatu, a w tym roku sprowadza pierwszych letników/pacjentów, w większości z Lwowa,
- 1932-37 r. – odwierty wody mineralne „Piwniczanka” I i II,
- 1932r. – budowa miejskich łaźienek mineralnych (zlikwidowanych w połowie lat 80-tych),
- 1967 r. – Gmina uzyskuje status uzdrowiska.

Historia/*genius loci*/zabytki

- 1348 r. – Piwniczna Zdrój otrzymuje prawa miejskie od króla Kazimierza Wielkiego, zasadzcą był Hanko, mieszczanin sądecki, stąd dzielnica Hanusz, miejsce narodzin miasta, herb: Baranek Boży z Chorągiewką,
- rozwój miasta związany był z prastarym europejskim szlakiem handlowym wiodącym Doliną Popradu; historycznym skarbem Miasta były i są lasy, które od wieków stanowią źródło dochodów Gminy.
- XVIII/XIX w. – rozkwit gospodarczy: wybudowano wodociąg, browar nad potokiem Czercz, szkołę, karczmę, niewielki szpital, pięć młynów, papiernię, którą na potoku Czercz, w 1793 r. założył Maciej Baczyński, dwa trzecie (tartaki), folusz i świdernię (warsztat produkcji drewnianych rur do wody; m.in. takimi rurami płynęła woda do miejskiej studni na Rynku),
- 1876 r. – po wybudowaniu linii kolejowej Miasto zaczęło wpisywać się do grona uzdrowisk popradzkich,
- podczas II wojny światowej Miasto i Gmina odegrały znaczącą rolę w organizacji szlaków kurierskich i działalności partyzanckiej.

Idea promocyjna

Piwniczna jest na szlaku!

Zabytki

Zabytków architektury zachowało się niewiele, kilka pożarów w XIX w. i na początku XX w. pozbawiło Miasto starej zabudowy.

- Współczesny Rynek Miasta otaczają pierzeje kamienic o różnej lub żadnej wartości estetycznej, pozytywnie wyróżnia się jedynie pierzeja północna. Pośrodku Rynku studnia miejska, przebudowana gruntownie w 1913 r., stanowi znany i charakterystyczny znak Miasta.
- Stacyjka Kolei Popradzkiej Piwniczna Zdrój z zachowanym klimatem, szykiem staromodnym i eleganckim,
- W kościele parafialnym (położonym w miejscu pięknej perspektywy na Kiczar i Dolinę Popradu) jest dzwon z 1523 r., a we wnętrzu kilka znaczących dzieł sztuki dawnej i współczesnej. Dzwon z 1523 r. to najstarszy głos i *Glossa Historii Miasta*.

Górale piwniczańscy - Czarni górale

Na terenie Beskidu Sądeckiego etnografowie wyróżniają dwie grupy etniczne oddzielone Doliną Popradu, na zachodzie Górale Sądecy na wschodzie Łemkowie (górale ruscy).

Obszar Gminy Piwnicznej i Rytra zamieszkiwali (i w części nadal zamieszkują) górale rytersko-piwniczańscy, popularnie zwani *Czarnymi góralami*. Ich strój składa się z ubioru w tonacji ciemnej.

Gmina

1. Sołectwa prawego brzegu Popradu

- Głębokie – prastara wieś, w dolinie potoku Głęboczanka, istniała jeszcze przed lokacją Piwnicznej, miejsce odkrycia wody mineralnej w 1814 r.
- Kokuszka – wieś królewska, lokowana w XVI w. Zachowane zabytki budownictwa regionalnego, chaty zrębowe z charakterystycznymi ganeczkami. Znana kapliczka na Fiedorku, przy której od lat odbywa się msza św. na inaugurację turystycznego sezonu letniego.
- Łomnica – znana od XIV w., lokowana pod koniec XVI w. wieś przez wieki na granicy terytorium Łemkowiny i górali czarnych. Według legendy Łomnicę mieli zasiedlić Tatarzy, od czego miałyby się wywodzić jej odmiennosc kulturowa. W latach dwudziestych XX w., kiedy wybudowano zakład kąpielowy, wieś pełniła rolę zdrojowiska. W centrum Łomnicy neogotycki kościół katolicki z 1913 r. Na halach nad Łomnicą zachowane drewniane pasterskie szałas (np. na Jarzębakach), przykłady architektury regionalnej, wkomponowanej pejzaż.
- Wierchomla Mała i Wielka – wieś łemkowska do 1947 r.⁶⁰, niegdyś należała do tzw. klucza muszyńskiego. Zachowana cerkiew z 1821 r. pw. Michała Archaniola, wpisana do rejestru zabytków, kilka kapliczek i krzyży polnych. W Wierchomli urodził się Władimir Ignatiewicz Chiljak, popularny w II poł. XIX w. ludowy pisarz, autor nowel i powieści.
- Zubrzyk – wieś łemkowska, od 1547 r. należała do tzw. klucza muszyńskiego, lokowana przez biskupa Samuela Maciejowskiego, tym samym aktem, na mocy, którego powstała Krzenycza, dzisiejsza Krynica Zdrój. Wieś zdobi cerkiew murowana pw. św. Łukasza z 1875 r., obecnie kościół katolicki.

⁶⁰ Nazwa pochodzi od słowa „łem”, przejętego z dialektu górali słowackich, które oznaczało „tylko”. Nazwę Łemko wprowadzili Bojkowie z Bieszczad.

2. Sołectwo lewego brzegu Popradu

Młodów – wieś wymieniana w dokumencie lokacyjnym Piwnicznej z 1348 r. W połowie XVI w. stała się przedmiotem sporu proboszczów z Barcic i Piwnicznej o to, do której parafii należy. Spór rozstrzygnięto na korzyść Piwnicznej. Młodów jednak do dzisiaj pełni swoistą „graniczną rolę”, tym razem między gminą Piwniczna Zdrój, a Rytro.

14.3. Najważniejsze imprezy kulturalne i turystyczne

Kultura

maj

- Święto Tańca w Piwnicznej Zdroju (org. Ośrodek Kultury),

czerwiec

- Festyn Świętojański (konkurs wianków, sływ Popradem, org. „Koliba”),

lipiec

- Dni Piwnicznej – folklor, teatr, piosenka itp. (org. Ośrodek Kultury),
- Święto dzieci Gór (org. Ośrodek Kultury),

sierpień

- „Wrzosowiska Poetów” – spotkania poetów/krytyków/miłośników poezji (org. Ośrodek Kultury),
- Dzień Lipian – prezentacja kultury Lipian ze Słowacji (org. Ośrodek Kultury),
- „Góralski wieniec dożynkowy” – konkurs (org. Ośrodek Kultury),

listopad

- Zaduszki Poetyckie (org. Ośrodek Kultury).

Turystyka/sport

maj

- Amatorskie Zawody w Kolarstwie Górskim (org. Ośrodek Kultury i partnerzy).

14.4. Najważniejsze problemy i słabości (wg analiz własnych/informacji administratora Gminy/materiałów źródłowych – patrz: Bibliografia)

Spółeczeństwo

Widoczne kontrasty w aktywności gospodarczej społeczności młodej, wpisującej się w wymogi gospodarki rynkowej, a zachowawczą mentalnością i niskim wykształceniem starszej części społeczności.

Ponadto problemy wynikające ze struktury demograficznej i rynku pracy dla ludzi młodych.

Uzdrowisko

Najważniejszym problemem w tej dziedzinie są tzw. „Nowe Łazienki Mineralne”. Obiekt jest własnością Gminy, zbudowany (inwestycja zatrzymana ponad 10 lat temu) wg przestarzałych projektów, nie spełnia wielu norm. Samorząd Gminy wystawił obiekt na sprzedaż i poszukuje dlań inwestora, przeciw czemu protestuje część społeczności Miasta, optująca za pozostawieniem obiektu w zasobach w zarządzie Gminy.⁶¹

Infrastruktura

Brak systemu utylizacji odpadów komunalnych, brak kanalizacji sanitarnej w Wierchomli i Zubrzyku, niedostateczna infrastruktura komunalna na całym obszarze Gminy. W dużej mierze taki stan wynika z wysokich kosztów budowy i utrzymania infrastruktury w terenach górskich, przy rozproszonej zabudowie mieszkalnej i użytkowej.

Zakłócenia pejzażu kulturowego

W mieście Piwniczna Zdrój i we wszystkich sołectwach wyraźnie rysują się estetyczne kontrasty pomiędzy zabudową drewnianą, pensjonatową i mieszkalną projektowaną przed 1939 r. (np. na „Zawodziu”, w Kokuszcze), a architekturą lat późniejszych, zwłaszcza 70-tych i współczesną.

Widać wyraźnie brak harmonii w kompozycji urbanistycznej i estetyce form architektury i detalu, co spowodowane jest, jak w każdej Gminie Obszaru, brakiem szacunku niektórych inwestorów dla lokalnego dziedzictwa i dbałości o tworzenie kulturowych komunikacji, pomiędzy tekstami kulturowymi z różnych epok.

Tzw. mała architektura, system informacyjny i tzw. reklamy szyldowo-planszowe w przeważającej mierze nie nawiązują do wzornictwa regionalnego i materiałów przyjaznych miejscowemu otoczeniu: jak drewno, kamień, kute żelazo.

Tak charakterystyczne niegdyś dla Piwnicznej rzeźby kwiatowe należą obecnie do rzadkości, a współczesne budownictwo drewniane, nawiązujące do sztuki ciesielskiej *Czarnych górali* jest bardzo rzadkie; pozytywnie wyróżnia się „bacówka” na Obidzy.

⁶¹ Zobacz: „Znad Popradu”, X/2003

Układ komunikacyjny

Przez centrum Miasta, Rynek, przebiega droga krajowa (nr 87) i w znaczący sposób decyduje o jego charakterze. Płyta Rynku, który w jakiejś części zachowuje urok starego centrum pełni, więc z konieczności funkcje parkingowo-samochodowe, co nie sprzyja rozwijaniu jego roli, jako salonu kulturalno-towarzyskiego turystycznego Miasta.

Samorząd Gminy i środowisko społeczne od lat pracują nad zorganizowaniem obwodnicy samochodowej Miasta, co w wąskiej Dolinie Popradu jest zadaniem nader trudnym. Patrz propozycje w programie: Nowa komunikacja Obszaru.

14.5. Ocena potencjału turystycznego

- Gmina legitymuje się rozpoznawalną marką na rynku turystyki krajowej, zwłaszcza w dziedzinie wypoczynku dzieci i młodzieży, wypoczynku uzdrowiskowo-wczasowego oraz jako beskidzki ośrodek turystyki zimowej, wypoczynkowej i narciarskiej.
- Położenie Miasta i Gminy w środku Beskidu Sądeckiego, ilość znanych szlaków przebiegających przez Gminę nadaje Piwnicznej charakter centrum (stolicy) tej części Beskidów, rolę centralnej stacji turystyki wędrownej, krajobrazowej, indywidualnej i zbiorowej, letniej i zimowej (narciarstwo zjazdowe i turystyczne - nartur).
- Atutem Gminy jest rozwinięta ilościowo, z postulatami koniecznej modernizacji jakościowej i estetycznej w wielu przypadkach, baza noclegowa o zróżnicowanym standardzie i cenniku, od ośrodków ekskluzywnych, przez ośrodki typu: camping do bardzo tanich, jak schronisko PTSM.
- Ważnym atutem Gminy są zasoby kadry doświadczonych organizatorów turystyki wypoczynkowej i uzdrowiskowej oraz aktywnej.
- Zakres planowanych przez Samorząd oraz kapitał prywatny inwestycji stwarza szansę na zbudowanie komplementarnego systemu urządzeń turystycznych i infrastruktury, a nowy plan przestrzenny zagospodarowanie daje nadzieję na harmonijne i w korespondencji z dziedzictwem kulturowym oraz przyrodniczym zagospodarowanie Gminy.
- Szczególnym atutem jest aktywność kulturalna społeczności Gminy, w dziedzinie ochrony i rozwoju kultury regionalnej, poezji i sztuk plastycznych. Takie działania i ich zakres stanowią tło kulturowe rozwoju gospodarczego, a dla organizatorów turystyki wiele inspiracji do tworzenia odpowiednich atrakcji.
- Wśród ważnych czynników jakości oferty turystycznej Gminy należy wymienić bardzo dobrą jakość materiałów informacyjnych firmowanych przez Urząd Miasta i Gminy, prywatnych gestorów bazy turystycznej oraz wydawnictwo z Piwnicznej WiT.

Wnioski

- Gmina Piwniczna Zdrój ma różnorodne potencjały rozwojowe, w zakresie turystyki aktywnej, wypoczynkowej i rekreacyjnej, turystyki ciała⁶² i usług specjalistycznych. Nie wszystkie potencjały są dostatecznie rozwinięte, ale, po odpowiednich modernizacjach bazy infrastrukturalnej, mogą stanowić dominantę gospodarki i tworzyć podstawę ofertę kierowanej do szerokiego spektrum Klientów turystycznych.

⁶² Turystyka ciała – tym terminem określamy wszystkie formy usług związanych z kosmetyką, plastyką ciała, odnową biologiczną, rehabilitacją ruchową.

- Większość słabości infrastrukturalnych Miasta i Gminy wynika z zapóźnienia cywilizacyjnego i polityki inwestycyjnej lat minionych. Gmina nie jest w stanie tych braków nadrobić ze środków własnych, tak szybko i w takim zakresie, by w ciągu krótkiego czasu uzyskać pełną sprawność „produkcyjną” w dziedzinie turystyki. Nową jakość w tej mierze stwarza jednak członkostwo Polski w UE i dostęp do funduszy strukturalnych oraz wszelkie możliwości partnerstwa publiczno-prywatnego. Rozmiar wsparcia z funduszy pozabudżetowych oraz zakres i dynamika partnerstwa publiczno-prywatnego będą miały znaczenie kluczowe dla długości czasu zbudowanie komplementarnej i rentownej gospodarki turystycznej Miasta i Gminy Piwniczna Zdrój.

14.6. Obszary rozwoju produktów turystycznych Gminy Piwniczna Zdrój

1. Podstawowym założeniem programu PART rozwoju gospodarki i produktów turystycznych Gminy Piwniczna Zdrój jest wzmocnienie i modernizacja istniejących potencjałów turystycznych wspartych atrakcyjnymi i różnorodnymi produktami oraz rozbudową bazy usług rozrywkowych oraz rekreacyjnych.

uwaga

Pod znakiem zapytania stoi przyszłość usług przyrdo-leczniczych w tzw. Nowych Łazienkach Mineralnych. Otwartą, zatem jest kwestia, czy należy w Piwnicznej tworzyć kolejne uzdrowisko w otoczeniu mocnych potencjałów uzdrowiskowych (Krynicy, Muszyny – Złockiego i Żegiestowa), czy rozwijać inne sektory usług turystycznych, dające większą szansę osiągnięcia rentowności gospodarki turystycznej?

Brak społecznej konsolidacji wokół inwestycji „Nowe Łazienki Mineralne” może zniechęcać inwestorów prywatnych i odwlekać rozwiązanie problemu.

Doświadczenia Krynicy, Muszyny oraz dobra sytuacja ośrodków piwniczańskich („Limba” „Koliba” i „Smrek”) pokazują, że najlepszym obecnie rozwiązaniem jest komercjalizacja usług sanatoryjno-turystycznych z zachowaniem użytecznych i pragmatycznych form partnerstwa publiczno – prywatnego.

2. Promocyjnym przesłaniem, a pragmatycznym celem naszego programu jest zbudowanie roli Piwnicznej jako turystycznej *Stolicy Doliny Popradu*.

Argumenty:

- centralne położenie wobec wielu szlaków beskidzkich i w Dolinie Popradu,
- centralne położenie między najpopularniejszymi pasmami Beskidu Sądeckiego: Radziejowej i Jaworzyny,
- różnorodność bazy hotelowej (po koniecznej modernizacji) i różnorodność ofert turystycznych Sołectw piwniczańskich,
- dostępność komunikacyjna,
- majestatyczny Kicz, który wyrasta z nurtu Popradu, jak troskliwy *strażnik* Doliny Popradu, przyjazny i dobrotliwy kompan turystycznej Klienteli,
- argument sentymalny: Piwniczną wszyscy lubią, tak samo jak pozostałe Gminy Obszaru zintegrowanego produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu*.

Hasło promocyjne

Piwniczna jest śliczna, hej!

15 Programy rozwoju gospodarki i produktów turystycznych Miasta i Gminy Piwniczna Zdrój

15.1. Nowe formy architektoniczne – ochrona i adaptacje przestrzeni kulturowej

15.1.1. Projekt Dreptak⁶³ Popradzki

Idea

Kompleks handlowo-usługowy i aleja spacerowa nad Popradem - na prawym brzegu: od Zawodzia w Piwnicznej do Rytra.

Forma

- Aleja spacerowa i rozrywkowa, pasaż handlowy i usługowy, ciągnący się od Piwnicznej do Rytra.
- Szereg jednopiętrowych budynków, tworzących zabudowę szpalerową, przedzielonych ogrodami, skwerami placami zabaw i rozrywki.

Funkcje

Ekspozycja i sprzedaż sztuki i rękodzieła ludowego, handel gastronomia, usługi, rozrywka. Na przykład:

- Galeria Sztuki Ludowej (sztuki – nie „cepelii”),
- Warsztaty rękodzielnicze – pokaz i nauka rzemiosł regionalnych,
- Butiki z wysmakowaną odzieżą i galanterią, także precjoza jubilerskie, np. czerpiące inspiracje z wzornictwa regionalnego,
- Firmowy sklep produktu *Perły Doliny Popradu*,
- Centrum Kultury – wielofunkcyjna sala konferencyjno-widowiskowa, z funkcjami: konferencje, kino, koncerty,
- Usługi kosmetyczne,
- Rozrywki ludyczne i dla dzieci, typu: wesołe miasteczko (ale wyrafinowane w formie i treści),
- Różnorodna gastronomia, w tym: regionalna, w stylu dawnej karczmy, kawiarenka, herbaciarnia itp.

⁶³ Dreptak: postać stworzona przez Andrzeja Waligórskiego, satyryka i dziennikarza radiowego z Wrocławia.

Organizacja – model

- Dreptak zaczyna się w Piwnicznej przy Łazienkach i projektowanym w planach Samorządu amfiteatrze, a kończy w Rytrze, pod wzgórzem *Baszty Ryterskiej*.
- Poszczególne odcinki Dreptaka noszą nazwy przysiółków i grzbietów: *Zamczysko, Dział, Limasy, Szczepany, Głębokie, Koci Grzbiet, Łomnickie, Śmigowskie, Banie i Zawodzie*.
- Każdy odcinek Dreptaka Popradzkiego może mieć swoją specjalność usługową, gastronomiczną, rozrywkową.
- Forma zabudowy – architektura niska, odtworzenie typowej dla Obszaru zabudowy łańcuchowej, rozdzielonej obszarami zieleni kształtowanej.
- Komunikacja: ciąg spacerowy, obok ścieżka rowerowa oraz trasa dla samochodów, dorożek, bryczek.

Działania

- Inwestycja jest wyzwaniem organizacyjnym i finansowym o znacznej skali. Może być zrealizowana przez konsorcjum inwestycyjne, z częściowym udziałem Gminy, np. w formie uzbrojenia terenu.
- Projekt Dreptak Popradzki jest przedsięwzięciem wspierającym restrukturyzację zatrudnienia ludności, wspiera ochronę dziedzictwa kulturowego i tworzy nowe funkcje usługowe w systemie gospodarki turystycznej, może, więc być finansowany z wielu źródeł Unii Europejskiej.
- Dla architektów i projektantów projekt stanowi ciekawe wyzwanie: zaprojektowanie nowej alei w kompozycji z krajobrazem Doliny Popradu i poszczególnych miejscowości na trakcie jej przebiegu. Można, więc, pozyskawszy sponsorów nagród, ogłosić konkurs międzynarodowy i pozyskać do współpracy wybitnych twórców.

15.1.2. Projekt Popradnik

Nazwa: Poprad + chodnik = Popradnik

Idea

Chodnik spacerowy i trasa rowerowa, od Piwnicznej, przez najładniejsze przełomy Popradu do Żegiestowa, ułożona wzdłuż Popradu, niezależnie od drogi samochodowej i powiązana z nią, kilkoma połączeniami – zjazdami, np. co kilometr (schody, zejścia, dojścia).

Organizacja traktu

- Trasa prowadzi bezpośrednio przy korycie rzeki, a kiedy brakuje miejsca wspina się na strome zbocza, np. na odcinku Doliny Przełomów Popradu w Żegiestowie.
- Na całym odcinku Łopat Polskiej i Słowackiej, chodnik drewniany jest zawieszony na dużej wysokości, nad głęboką doliną i tworzy w tym miejscu trakt o znacznych walorach widokowych i atrakcyjności, ponadto tworzy komunikację pomiędzy Żegiestowem, a Łopatami; kuracjusze turyści, mieszkańcy nie muszą wędrować obok samochodów, wąziutkim chodnikiem drogi krajowej.
- Trakt jest skomunikowany kładkami nad Popradem ze słowacką częścią przełomów Popradu, a także z przystaniami flisackimi, kajakowymi, ze stacjami dorożek, czy omnibusów.

Materiały

- Trakt naziemny jest zbudowany z naturalnych materiałów: otoczaki, piaskowce itd. Kostka betonowa i asfalt – stanowczo wykluczone.
- Trakt powietrzny jest zbudowany w formie chodników drewnianych, przytwierdzonych do zbocza Doliny Przełomów Popradu.
- Wszystkie meandry i kaprysy wiosenne Popradu powinny odciskać na tym szlaku swoje piętno. Poza podstawowym bezpieczeństwem ludzi, nie należy go nadmiernie wygładzać. Spacerującym to nie powinno przeszkadzać, a rowerzyści uzyskają ciekawą i wymagającą nawierzchnię.

15.1.3. Noclegi dla Młodzieży

Dla projektowanych funkcji Gminy – stolicy szlaków beskidzkich i miejsca spotkań masowych turystycznych i festiwalowych – należy zbudować sieć tanich noclegów.

Organizacja

- Modernizacja istniejącej bazy noclegowej do funkcji baz turystycznych, o dostatecznym standardzie do użytkowania w sezonie letnim i o podwyższonym, do użytku całorocznego.
- Obiekty, które mają dostateczny standard, należy włączyć do międzynarodowej sieci schronisk młodzieżowych.
- Wśród planów inwestycyjnych Samorządu Gminy są plany wybudowania nowych ośrodków rekreacyjnych - można, zatem w tych ośrodkach projektować funkcje noclegowe dla różnych grup Klientów turystycznych.

15.1.4. Projekt Galeria Rzeźby Drewnianej

Inspiracja

Bogactwo dawnej i obecnej twórczości rzeźbiarskiej w Mieście i Gminie Piwniczna Zdrój.

Idea

Organizacja stałej ekspozycji rzeźby drewnianej.

Forma

Galeria powinna być arcydziełem współczesnej stylistyki architektonicznej, a równocześnie zachować cechy architektury regionalnej.

Galeria może być zainstalowana w pomieszczeniu adaptowanym na ten cel, np. w piwnicach pod Rynkiem, w stacji kolejowej Piwniczna lub w innym, dogodnym obiekcie.

15.1.5. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego

Rynek w Piwnicznej

Argumenty

- Rynek Piwnicznej wymaga: odnowy estetycznej pierzei, poszczególnych kamienic i małej architektury. Niektórych chybionych adaptacji, tzw. modernizacji funkcjonalnych już nie można cofnąć, ale można inaczej aranżować: kolor elewacji, formę detalu architektonicznego, czy stolarki itd.
- W monografii Piwnicznej pod red. Długosza, na s. 226 jest rysunek Edwarda Gruceli, pokazujący rynek piwniczański w stanie z 1939 r., z zaznaczeniem domów polskich i żydowskich. Ten rysunek, a i fotografie przedwojenne uzmysławiają rodzaj niekorzystnych zmian, dokonanych po 1945 r.
- Rynek w Piwnicznej powinien pełnić rolę salonu kulturalnego Miasta, zwłaszcza po eliminacji uciążliwego ruchu samochodowego i parkingu z centrum miasta.

Działania/proponycje – model

Należy opracować program estetycznej ochrony i rekonstrukcji zabytkowego wnętrza miasta. Północna pierzeja zachowała najwięcej cech starej zabudowy, można, zatem od niej rozpocząć program rekonstrukcji Rynku.

Rekonstrukcja:

- Powinna dotyczyć stolarki (drzwi, okna drewniane!), dachów, malowania i tynkowania ścian frontowych, wyposażenia wnętrz funkcjonalnych: sklepów, cukierni, piekarni. Należy także, zlikwidować wyolbrzymione reklamy plastikowe, nie przystające do wnętrza Rynku. Szyldy w Rynku powinny być: zbudowane z piaskowca, drewna lub blachy, malowanej artystycznie, z nawiązaniem do zdobnictwa regionalnego.
- Pierzeja południowa i wschodnia – na tych pierzejach konieczna jest zmiana geometrii dachów na dwuspadowe z pokryciem ceramicznym, zmiana wystroju frontonów, formy i materiałów zdobniczych, wykończeniowych. Można także wykorzystać fasady drewniane, nadbudowane lub dobudowane do ścian frontowych, odtwarzające ściany, ganki i frontony dawnych domów rynkowych.
- Magistrat – proponujemy nadbudować na wieży frontowej hełm z dachem pokrytym czerwoną dachówką i herbem Piwnicznej, Barankiem Bożym na iglicy. Ponadto na frontonie wieży, pod okapem hełmu można zainstalować *dzwon miejski*, który będzie obwieszczał Urbi et Orbi początek ważnych dla Miasta wydarzeń, uroczystości, rocznic. Z dzwonem wiążemy nowy obyczaj i wybory osoby uprawnionej do pociągania za sznur i dzwonienie - *Dzwonnik Miejski*.
- Piwnice – pod niektórymi domami w Rynku zachowały się głębokie piwnice, należy sprawdzić, czy nadają się do organizacji stylowej gastronomii lub galerii sztuki.

projekt Żydzi na Hanuszowie

Inspiracja

Do 1939 r. Żydzi zamieszkiwali centrum Miasta i na Hanuszowie, gdzie m. in. został zainstalowany działający do dzisiaj tartak (z początku parowy) Leona Abloesera i Samuela Kornreicha, ówczesnie największy zakład Piwnicznej, gdzie zatrudniano do 40 osób.

Abloeser zamontował lokomobilę, która dostarczała prąd dla Piwnicznej i do 1939 r. oświetlał Piwniczną.

Działania

Uczczenie pamięci Żydów piwniczańskich, ich wkładu w rozwój gospodarczy i społeczny miasta od II poł. XIX w.

Forma

- Tablica pamięci Żydów z Piwnicznej,
- Dzień Hanuszów – koncert/spotkanie/wystawa/Kadisz – wspólna modlitwa chrześcijan i Żydów na piwniczańskim kirkucie,
- Ochrona i rehabilitacja Kirkutu.

uwaga

Henryk Zimmermann (absolwent i doctor honoris causa UJ, wiceprzewodniczący Knesetu, autor książki: „Przeżyłem, pamiętam, świadczę...”, Żyd, uratowany w czasie wojny przez M. Łomnickiego – *notabene: warto wystąpić o medal Sprawiedliwy Wśród Narodów Świata dla M. Łomnickiego* – przed laty znalazł dla Piwnicznej partnera w Izraelu, uzdrowisko w pobliżu Hajfy, nad Morzem Śródziemnym.

Można sprawdzić, czy projekt tej współpracy może być reaktywowany i w jakim zakresie.

Lokomobila

Inspiracja

W tartaku znajduje się zabytkowa maszyna, lokomobila niemieckiej firmy R. Wolf, z Magdeburga-Buckau, z przełomu XIX/XX w.

Możliwości

- Należy objąć lokomobilę programem ochrony, jako zabytek dziedzictwa lokalnego i sprawdzić, czy przypadkiem nie jest to najstarsza w Europie działająca lokomobila tartaczna. Jeżeli tak, to fakt ten tworzy różne możliwości promocyjne i programowe.
- Lokomobila, tak jak strażacki wóz eksponowany w Miejskiej Studni, może być swoistą atrakcją turystyczną - jeżeli zostanie odpowiednio wyeksponowana.

projekt Stacyjki Kolei Popradzkiej

Koordinacja z programem dla pozostałych stacji Kolei Popradzkiej.

Inspiracja

Od 1876 r. po wybudowaniu linii kolejowej, miasto zaczęło pełnić rolę uzdrowiskowo-turystyczne.

Działania

- Należy objąć stacyjkę Piwniczna Zdrój programem ochrony dziedzictwa regionalnego i włączyć do systemu informacji turystycznej i promocji produktów turystycznych.
- Dla tego projektu można budować partnerstwo publiczno-prywatne lub rozważyć komunalizację obiektu, w którego budowie, przed blisko stu laty Gmina partycypowała, może, więc posiadać tytuł do wystąpienia w tej sprawie

projekt Odsłona Przełomów Popradu

Koordinacja z programem dla całej doliny - Odsłona Popradu.

Działania

- Odsłonięcie perspektywy krajobrazowej na Kiczar i Dolinę Popradu ze wzgórza, na którym stoi kościół parafialny w Piwnicznej.
- Odsłonięcie panoram widokowych na przełomy Popradu na odcinku od Piwnicznej do Żegiestowa.

15.2. Program Miasto w środku Beskidu Sądeckiego

Inspiracje

Naturalne granice Miasta wyznaczają górskie szczyty Beskidu i piwniczańskie Lasy Królewskie.

Bogactwo krajobrazowe, ukształtowanie terenu, stwarzają różne możliwości tworzenia atrakcji turystycznych i włączania ich do oferty produktowej.

15.2.1. Projekt Królewskie Panoramy

Inspiracja

Z Beskidzkich szczytów wokół Piwnicznej rozciągają się wyjątkowo piękne i rozległe panoramy widokowe, np. z Piwowarówki, z Niemcowej (skąd m.in. można podziwiać morze mgieł zalegających Dolinę Popradu).

Kicarz – *królewska panorama* – wg legendy każdy król, który jechał przez Piwniczną wspinał się na Kicarz, żeby zobaczyć swoje państwo, bo stąd mógł oglądać aż cztery kraje: *kraj górali Czarnych i górali Ruskich, kraj Mieszczan piwniczańskich i krainę Lachów sądeckich*.

Program/Działania

- Wytyczenie (włączenie w istniejące szlaki) *Szlaku panoram beskidzkich*:
wersja A - spacerowa, wokół Piwnicznej, na Kicarz, Piwowarówkę, Niemcową itd.
wersja B - na całym Obszarze, w koordynacji z Organizatorami turystyki z pozostałych Gmin,
- Organizacja szlaku:
 - instalowanie nowych tarasów widokowych lub wież widokowych w formie „Baszt Ryterskich” - tam gdzie to możliwe,
 - organizowanie spacerów z przewodnikiem, rajdów *panoramicznych* itd.
- Oznakowanie panoram widokowych wokół Piwnicznej, w tym *królewskiej panoramy* z Kicza, z wykorzystaniem form naturalnych: kamienia, drewna, np. w formie płaskorzeźby,
- Atlas panoram beskidzkich, widzianych ze szczytów wokół Piwnicznej i na całym Obszarze (zdjęcia T. Ogórka).

15.2.2. Projekt Kicorskie Walcoki

Idea

- Organizacja atrakcji dla turystyki aktywnej, z wykorzystaniem inspiracji dziełem Jana Walcoka *pierwszego lotnika na świecie, a na pewno wśród górali* - motyw promocyjny,
- Pomnik Jana Walcoka *pierwszego lotnika wśród górali*,
- *Kicorskie Walcoki*: loty Doliną Popradu lub z Kicarza: lotniarskie lub na paralotniach

Pomnik Jana Walcoka – pierwszego lotnika wśród górali

Inspiracja

Jan Walcok, chłop mieszkający na stoku Kicarza (pocz. XIX w.) uznał, że za daleko mu na piechotę chodzić do Piwnicznej, więc zrobił skrzydła z piór ptasich, wzbił się w powietrze i doleciał na brzeg Popradu. Był niewątpliwie pierwszym lotnikiem w historii. Do dziś mówią w Piwnicznej, kiedy ktoś porywa się na coś wielkiego i niemożliwego: „Zakołujesz, jak Walcok nad cyternią”⁶⁴.

Forma

postać w stroju górala czarnego, z olbrzymimi skrzydłami, przypiętymi do ramion, ustawiona gdzieś na stoku Kicarza, widoczna z wielu stron, obok tablica i napis: „Z tego miejsca, w 1822 roku góral piwniczański Jan Walcok na skrzydłach własnej roboty wzbił się w powietrze i poleciał w Dolinę Popradu. Choć przez chwilę był ptakiem... Piwniczanie 2004”.

Pomnik może stać się oryginalnym znakiem kulturowym Piwnicznej, inspiracją dla nowych zwyczajów, festynów kulturalnych i sportowych.

Skrzydła Jana Walcoka

Można zrekonstruować skrzydła, na których latał Jan Walcok, o długości przynajmniej 5 metrów, a następnie zainstalować je w Rynku, na fasadzie któregoś budynku, spośród wielu zasługujących na architektoniczne i artystyczne adaptacje. Skrzydła Jana Walcoka na Rynku pełnią rolę wyrazistego znaku kulturowego i promocyjnego, stanowią inspirację do różnych akcji i imprez; np. *Dzień, w którym wzlatał Walcok*.

model - pamiątka

Ponadto - można produkować oryginalną pamiątką z Piwnicznej *Skrzydła Jana Walcoka* wykonane w miniaturze (np. drewno w połączeniu z piórami ptasimi).

⁶⁴ Źródło w internecie: aviatarnow.gex.pl, „O Janie Wnęku, pionierze światowego lotnictwa”.

Kicorskie Walcoki

Idea

Organizacja lotów Doliną Popradu od Muszyny do Rytra, lotów z Kicarza - w trudnych warunkach krętej górskiej doliny, na różnych narzędziach lotniczych, jak: lotnia, paralotnia, czy mały balon.

Działania

Należy zbadać, czy Dolina Popradu jest obszarem bezpiecznym i stosownym dla uprawiania lotniarstwa i innych drobnych form lotniczych.

Możliwości

Jeżeli Dolina Popradu nie spełnia wymogów, można zbadać możliwość organizacji programu z ograniczeniem terenu: od Kicarza do Rytra.

W programie:

- stała usługa: loty lotniarskie i paralotniarskie, wyczynowe, amatorskie i dla początkujących (loty z trenerem) - z lądowaniem w Rytrze,
- dwa razy do roku (lub częściej) można organizować festyn sportowy - lotniarski *Kicorskie Walcoki* - z bogatym programem sportowym i rozrywkowym, z pokazami lotów mistrzowskich, na wszystkich przedmiotach latających, także na małych samolotach - akrobacje w Dolinie Popradu - sic!

Inwestycja

Lądowisko lotniarskie, z odpowiednią infrastrukturą - np. na terenie Rytra.

15.2.3. Kwiaty Beskidu (wiosenny rajd turystyczny)

Inspiracja

Na terenie Beskidu Sądeckiego występuje ponad 1000 gatunków roślin kwiatowych, 500 gatunków porostów, 250 gatunków mszaków i 400 gatunków grzybów⁶⁵, najbarwniejsze łąki znajdują się na wys. 500 do 700 m n.p.m, także na terenie Miasta Piwnicznej.

Idea

Rajd turystyczny - wiosenny.

Organizacja

Rajd typu gwiazdzistego, trasy zaczynają się w różnych gminach Obszaru i zbiegają w Piwnicznej. Trasy powinny być wyróżnione szczególnymi okazami przyrodniczymi Beskidu Sądeckiego i przystosowane dla różnych grup; o różnym stopniu trudności.

Termin

Długi weekend majowy – inauguracja sezonu letniego.

Inne możliwości

- Produkcja suszonych bukietów łąkowych o niezwyklej formie i kompozycji.
- Organizacja ścieżek kwiatowych, tras spacerowych poprowadzonych najpiękniejszymi fragmentami kwitnących hal i łąk - w odpowiednich porach roku.
- Spacerzy Kwietne można włączyć do różnych programów z grupy turystyki ciała, np. jako szczególnie wartościowe dla uzyskania zgrabnej sylwetki itd.
- Wykorzystanie form naturalnych, jako wzory do tworzenia form rzeźb kwiatowych.

⁶⁵ Piwniczna Zdrój Zdrój, Charakterystyka środowiska przyrodniczego, s. 31, w: Piwniczna Zdrój Zdrój 1348 – 1998, red. J. Długosz.

15.2.4. Projekt Dolina Popradu z Nieba

Inspiracje

- treść i forma ekspozycji wystawy „Ziemia z nieba” – autor: Yann Arthus-Bertrand,
- zdjęcia Tadeusza Ogórka z Piwnicznej.

Program

wersja A:

stała prezentacja panoram popradzkich fotografowanych przez T. Ogórka, duże zdjęcia przynajmniej 1 x 2 m przetworzone do formy planszowej ustawione/powieszone w różnych miejscach recepcyjnych Piwnicznej i całego Obszaru (dworce, pensjonaty, deptaki), a także na dworcu PKP w Nowym Sączu, Krakowie, Warszawie, na lotniskach, w portach promowych – ważnych punktach recepcyjnych Polski.

wersja B:

zdjęcia panoram powiększone do rozmiarów 10 x 10 metrów naklejamy/wieszamy/stawiamy przed wszystkimi pierzejami rynku, w następującym w porządku: panoramy południowej części Beskidu na południowej pierzei, panoramy północnej części Beskidu na północnej pierzei itd. W ten sposób Rynek Piwnicznej staje się *fotograficznym* wnętrzem Beskidu Sądeckiego.

Organizacja

Wystawa jest w nocy odpowiednio iluminowana.

Projekt jest częścią promocji zintegrowanego produktu *Perły Doliny Popradu* i może być wykorzystywany w różnych działaniach na terenie Obszaru i poza nim.

Efekty

- Wątpliwy urok wielu rynkowych kamienic na chwilę przygasa, a pojawia się piękno ożywione ręką fotografa i scenografa przestrzeni miejskiej.
- Powstaje mocny znak promocyjny, użyteczny w różnych programach na miejscu i do promocji na zewnątrz.

15.3. Program Wrzosowa Piwniczna

Inspiracja

„W tygodniu przed wrześniowym odpustem na Śmigowskim odbywa się swoista mobilizacja. Na hasło „wieńce” wyrusza, kto może, na wrzosowiska. Kobiety splatają wieńce – 14 metrów długości każdy...”

Maria Lebdowicz „Znad Popradu” X/2003

15.3.1. Wrzosowiska Doliny Popradu – jesienny rajd turystyczny

Koordinacja z projektem *Kwiaty Beskidu - wiosenny rajd turystyczny*

Idea

Rajd turystyczny jesienny.

Program można kierować przede wszystkim do środowisk akademickich, jako produkt wypoczynkowy dla studentów, po wrześniowej sesji poprawkowej. Promocja: ... *po sesji poprawkowej – raj(d) na hali wrzosowej.*

15.3.2. Wrzosowe Nastroje – piwniczne spotkania z piosenką dobrą

Idea

Weekendowa impreza/ koncerty w amfiteatrze lub na polanie widokowej na skłonie Kicarza, na przykład nad Walczakami.

Organizacja

- Można pozyskać do projektu znaną postać w środowisku piosenki artystycznej, która będzie ambasadorem projektu i Piwnicznej w tej dziedzinie,
- Koncerty typu: „Znana postać zaprasza. na wrzosowiska w Piwnicznej”.

Inwestycja

Adaptacja polany widokowej do funkcji plenerowych koncertów dla kilku tysięcy ludzi z niezbędną infrastrukturą (okablowanie, scena plenerowa, kłody drewna na trawie, jako siedziska itd.).

Efekt

Najpiękniejsze w Polsce miejsce plenerowych koncertów z widokiem na Dolinę Popradu i nocne niebo nad Beskidem Sądeckim.

Idea promocyjna: *gwiazdy na niebie – gwiazdy na scenie.*

Projekt Korowód Panien Wrzosowych

Formuła programowa – model

- Korowód odbywa się na trasie od Śmigowskiego, przez Zapopradzie do Rynku.
- Po drodze, na moście łukowym nad Popradem dwa wianuszki wrzosowe są rzucone na wodę, jeden od panny, drugi od mężatki. Wg legendy⁶⁶ zwyczaj ten istnieje od XIV w: *co roku jedna panna lub mężatka musi wrzucić wianek w nurty Popradu, żeby rzeka była łaskawa dla flisaków, by mąż, czy chłopak zawsze szczęśliwie wracali do domu.*
- Na zakończenie Korowodu Panien Wrzosowych na Rynku odbywa się koncert folklorystyczny, prezentacje i konkurs najpiękniejszych wianków wrzosowych itd.

Organizacja

- W imprezie biorą udział wszystkie łodzie flisackie Organizatorów popradzkich spływów..
- W Korowodzie mogą i powinny brać udział Panie przebywające w ośrodkach typu farmy zdrowia, patrz: projekt *Babski Raj* - Łomnica Zdrój.

Inne możliwości

Produkcja wianuszków wrzosowych na sprzedaż - produkt regionalny wzbogacający ofertę rękodzieła pamiątkarskiego. Forma: wianuszki małe i duże, przeplatane suszonymi ziołami.

Koordinacja

Z istniejącym projektem „Wrzosowiska Poetów” – spotkania poetów, krytyków, miłośników poezji, organizowane przez Ośrodek Kultury.

Modernizacja:

proponujemy przeniesienie imprezy „Wrzosowiska Poetów” na któryś z wierzchołków beskidzkich nad Piwniczną, żeby spotkania poetów odbywały się w naturalnym otoczeniu, na wrzosowiskach. Może na Śmigowskim, na Kicarzu lub Niemcowej? Albo: w scenerii kamieniołomu w Wierchomli Wielkiej.

⁶⁶ Legenda promocyjna, opracowana dla potrzeb tej strategii.

15.4. Projekt Festiwal w Drodze Wojtka Bellona

Koordinacja z wszystkimi Gminami Obszaru.

Idea

Ten niezwykły człowiek zasługuje na swój festiwal właśnie w Beskidzie Sądeckim, który szczególnie często, obok Bieszczad odwiedzał.

Wojtek Bellon jest dzisiaj postacią kultową, jego piosenki brzmią przy każdym ognisku, gdzie spotykają się ludzie wędrowki. Dla tych ludzi i z nimi można ten festiwal organizować.

Formuła programowa – inspiracje

- Impreza powinna być poświęcona piosence i artystom w drodze (Bellon nie cenił określenia „piosenka turystyczna” – bo to właściwie nic nie znaczy).
- Impreza interdyscyplinarna – ogólnopolska – największa w Polsce w tej dziedzinie. W programie m.in.:
 - koncerty plenerowe piosenki literackiej,
 - spotkania z artystami w drodze, np. spotkania z poetami w dziwnych miejscach (nad potokami, w kamieniołomie Wierchomla), w oryginalnych sceneriach,
 - wystawy malarstwa w plenerze, przy szlakach turystycznych, wystawy rzeźby na halach beskidzkich,
 - koncerty muzyki wszystkich religii, które „się modliły” na tym Obszarze: chrześcijan – prawosławnych – Żydów – protestantów itd.
- Program i festiwal powinien ogarnąć jak najwięcej miejsc Obszaru, pięknych jak doliny Łosie, Uhryń, uroczych jak Hala Pisana i Łabowska – i surowych, ale z niesamowitym klimatem, jak kamieniołom w Wierchomla, gdzie można organizować nocne spotkania z poetami; wśród skalnych rumowisk i ponurych maszyn aranżacją świetlną budując nastrój i scenerię.

Organizacja

Tak duża impreza wymaga niewielkiego, ale zaradnego zespołu organizacyjnego, natomiast licznego grona współpracowników i koordynatorów w poszczególnych Gminach Obszaru i hojnego mecenatu publicznego i prywatnego.

Efekt

Zbudowanie imprezy o dużym znaczeniu w polskiej kulturze i szerokiej oferty turystycznej dla wielu środowisk i generacji.

15.5. Program Piwnica Humoru i Folkloru

Idea promocyjna

Piwniczna Zdrój Stolicą Humoru Ludowego i Stolicą Folkloru

15.5.1. Projekt Festiwal Humoru Ludowego (międzynarodowy)

Inspiracja

Józef Broniszewski (1855-1930) - artysta, założyciel Straży Pożarnej, żarliwy społecznik, postać nietuzinkowa, swoje satyryczne rysunki rozlepił na drzewach albo na filarach miejskiej studni na rynku, nie żałował ciętego humoru i satyrycznej przygany notabłom Wolnego Królewskiego Miasta Piwnicznej, za co popadał w niełaskę Burmistrza. Ponadto projektował „Zofiówkę”, rzeźbił, malował obrazy, ze szczególnym upodobaniem wizje pożarów, które nekwały Piwniczną do I poł. XX w.

Idea

Prezentacja humoru ludowego w różnych dziedzinach sztuki, w formie: koncertów, widowisk, festynów, wystaw i konkursu rysunku satyrycznego.

Program, organizacja

- Festiwal ma charakter pokazów i widowisk, koncertów i happeningów, organizowanych w różnych miejscach Miasta i Gminy. Np. widowiska z udziałem kabaretów wiejskich, kabaretów czerpiących z tradycji ludycznej, Koncerty Kawalarzy Ludowych: improwizacje, przyspiewki, przymówki, dogaduchy. Na zakończenie festiwalu duże widowisko, prezentujące wszystkie formy ludowego humoru.
- Specjalny koncert Zespołu Folklorystycznego „Dolina Popradu” – z dominacją tańca, zabaw i humoru ludowego. Zespół ma w repertuarze pieśni żartobliwe, które towarzyszyły zabawom w karczmie, na weselu oraz zabawy zręcznościowe chłopców : „kocury”, „salonowiec”, „łamanie na ręce”.
- Festiwal ma charakter międzynarodowy, wymaga starannego doboru repertuaru pod kątem jakości artystycznej i atrakcyjności widowiskowej.

Jedną z ważnych części Festiwalu Humoru Ludowego może być:

Satyryka Słupnika konkurs rysunku satyrycznego im. J. Broniszewskiego

Idea

Konkurs międzynarodowy rysunków satyrycznych prezentowanych w plenerze, wzorem patrona konkursu, na specjalnych słupach, stąd „Satyryka Słupnika”.

Organizacja

- Wystawa konkursowa odbywa się w miejskim plenerze – najlepsze rysunki (kserokopie) są prezentowane na słupach, rozmieszczonych w kilkunastu miejscach recepcyjnych Piwnicznej.
- Międzynarodowe jury ocenia rysunki oryginalne i rysunki prezentowane na słupach - przemarsz jury na trasie pomiędzy poszczególnymi słupami, może stanowić trwały i barwny festiwalowy obyczaj: jurorzy są ubrani w błazeńskie czapki, mają ponure miny, a na nosach różowe okulary. Tej barwnej grupie towarzyszy kameralna część orkiestry OSP.
- Widzowie w specjalnym plebiscycie przyznają swoje nagrody.
- Po zakończeniu wystawy – konkursu rysunki pozostają na słupie. Co roku przybywa kolejna warstwa, swoisty satyryczny tekst kulturowy Piwnicznej.

Forma słupa Satyryka Słupnika:

Kształt: okrągła kolumna, do dwóch metrów wys., nakryta daszkiem z gontyny.

Na szczycie dachu są zamontowane rzeźby znanych postaci z polskiej tradycji humorystycznej, na przykład: Filutek (Lengrena), Pan Zenek Sanitariusz (Mleccki), Nieznośny dzieciak (Luteczyna), Ptak Dudi (Dudzińskiego).

W ten sposób powstaje swoista Galeria Postaci Rysunku Humorystycznego, a rzeźby można eksponować cały rok, w recepcyjnym punkcie Piwnicznej.

Słup musi być tak skonstruowany, żeby można go było łatwo transportować i instalować w dowolnym miejscu.

Możliwości

- Po zakończeniu Festiwalu wystawa *Satyryka Słupnika* może być prezentowana we wszystkich Gminach Obszaru, a także w wielu znanych miejscach recepcyjnych Polski: Kraków (Balice, dworzec PKP), Warszawa (Okęcie), Gdańsk, Szczecin, Świnoujście (porty promowe).
- Konkursowi rysunków *Satyryka Słupnika* może towarzyszyć: *Konkurs Humorystycznych Makatek*, w którym ocenie podlega jakość wykonania tkaniny, haftu i dowcipność porzekadła, typu: *Każda żona to gotuje, co teściowej nie smakuje* itp.

15.5.2. Projekt Festiwal Korali Ludowych (międzynarodowy)

Inspiracje

- Folklor Czarnych górali tworzył się w swoistej enklawie, obszaru graniczącego od południa z kulturą górali ze Spisza, od północy z Lachami Sądeckimi, od wschodu z Łemkami a od zachodu z Rusią Szlachecką (enklawą w dolinie Grajcarka).
- Skromny strój, powściągliwy, ale elegancki łączył w jakieś mierze cechy ubioru mieszczanina i włościanina: kulturę wiejską z kulturą miasta, zachowując autentyczność ekspresji i prostotę formy.
- Piękno i bogactwo form korali ludowych polskiego i europejskiego folkloru.
- Inspiracja komercyjna: wytwórnia lodów „Koral” może być sponsorem tego programu.

Idea

Festiwal folklorystyczny o oryginalnym programie, wyróżniającym go z bogatej oferty polskiej i europejskiej w tej dziedzinie

Formuła programowa

A – segment artystyczny:

- koncerty muzyki i tańca ludowego podkreślające piękno korali, ich walory, kusicielską moc erotyczną,
- koncerty muzyki pop i tańca współczesnego – czerpiących inspiracje z folkloru i sztuki zdobniczej ludowej.

B – segment komercyjny:

- międzynarodowy konkurs korali ludowych,
- targi korali/biżuterii ludowej narodów europejskich,
- pokazy mody inspirowanej wzornictwem i zdobnictwem ludowych (skala międzynarodowa),
- możliwość uruchomienia manufaktur koralowych, rękodziela koralowego wykorzystującego zdobnictwo regionalne, formy roślinne, materiały lokalne.

15.5.3. Projekt Spotkania Rodzin Twórczych

Inspiracja

Muzyczne klany z Miasta i Gminy Piwniczna Zdrój od lat udzielają się w różnych zespołach muzycznych. Obecnie działa kapela „Gruceloki”, rodziny Grucelów.

Idea

Spotkania rodzin działających wspólnie na jakimś polu kultury: sztuki plastycznej – folkloru – polityki – nauki – działalności społecznej – charytatywnej.

Formuła programowa

Projekt może zostać zorganizowany w dwóch wersjach:

wersja A

skromniejsza, ograniczona do jednego koncertu i prezentacji rodzin muzykujących,

wersja B

współpraca wszystkich Gmin Obszaru, z następującym podziałem dziedzin:

- Piwniczna Zdrój: kapele rodzinne ludowe, jak „Grucelaki”,
- Starym Sącz: rodziny śpiewające (różne rodzaje muzyki),
- Muszyna: rodziny działające na polu sztuk plastycznych,
- Łabowa: rodziny turystyczne,
- Rytro: rodziny sportowe,
- Krynica Zdrój: rodziny artystyczne, w dziedzinach: teatr, opera, estrada.

15.6. Program Beskidzka Stolica Nastolatków

Koordinacja - z podobnymi programami dla pozostałych Gmin Obszaru, zwłaszcza z programem Sportowe Stacje Doliny Popradu.

Idea

Wykorzystanie kolonijnych tradycji - np. działalność Domu Wczasów Dziecięcych - Piwnicznej⁶⁷ do zbudowania całorocznego produktu dla dzieci i nastolatków – z wykorzystaniem wszystkich atrakcji pozostałych Gmin Obszaru, w tym: walorów uzdrowiskowych, bazy treningowej, oferty rozrywkowej itd.

15.6.1. Projekt Wariacje z przygodami

Formuła programowa

- Produkt dwutygodniowy (dostępny cały rok), o zorganizowanej zawartości rozrywkowo-wypoczynkowo-uzdrowiskowej, z wykorzystaniem wszystkich możliwości Gmin zintegrowanego Obszaru Produktu *Perły Doliny Popradu*.
- Zestaw programowy jest tak skonstruowany, żeby można było go dowolnie adaptować do potrzeb rynku, pory roku i programów produktowych.
- Wykorzystanie możliwości produktów turystycznych Gmin Obszaru pozwala organizować produkt w terminie całorocznym, jako:
 - ofertę na czas ferii zimowych i wakacji,
 - ofertę wypoczynkowo-rehabilitacyjną, z wykorzystaniem możliwości ośrodków leczniczych Piwnicznej, Krynicy i Muszyny,
 - ofertę dla *zielonych i białych szkół*.

⁶⁷ Dla uproszczenia komunikacji używamy zamiennie nazwy Piwniczna lub Gmina na określenie Miasta i Gminy Piwniczna Zdrój.

15.6.2. projekt Dom Polski

Koordinacja z programami dla Krynicy i Żegiestowa

Idea

Najważniejszy w Starym Kraju ośrodek wypoczynku i spotkań dzieci i nastolatków *Polonusów*, z całego świata.

Inspiracja

Dom Wczasów Dziecięcych w Piwnicznej i blisko 40 lat tradycji polonijnych spotkań dzieci i młodzieży.

Możliwości/działania

- Wzbogacenie programu produktu o oferty ośrodków wypoczynkowych - zimowych, w Wierchomli Małej, Suchej Dolinie/Kosarzyskach i budowanie programu całorocznego.
- Sformułowanie profesjonalnej oferty dla biur turystycznych zajmujących się podróżami Polaków do Starego Kraju z wykorzystaniem polskich ośrodków zagranicznych POT.
- Budowanie lobbingu na rzecz roli Piwnicznej w rządowym programie współpracy z Polonią - działalność „Wspólnoty”.

Inwestycja

Modernizacja i rozbudowa infrastruktury sportowej letniej w Piwnicznej.

uwaga

W Piwnicznej rozwijamy ośrodek wypoczynku młodzieży polonijnej, w Krynicy ośrodek polonijnego wypoczynku rodzinnego, dla młodych i w średnim wieku, a w Żegiestowie ośrodek seniorów. W ten sposób – na niewielkim obszarze skupiamy funkcje pozwalające adresować produkt do całej populacji Polonii od USA i Brazylii po Australię i Europę.

15.7. Programy dla sołectw Gminy Piwniczna Zdrój

15.7.1. Wioska Bez Granic – Młodów

Inspiracja

Na Młodowskim Potoku jest granica gmin Piwniczna Zdrój i Rytro: prawy brzeg jest piwniczański, a lewy ryterski.

Możliwości

Z granicznej roli Młodowa teraz i w historii, z niedawnego rozstania gmin Rytro i Piwniczna Zdrój można wysnuć wiele inspiracji do tworzenia atrakcyjnych imprez festynowo-sportowych, z szerokim udziałem mieszkańców i Klientów turystycznych. Na przykład: spotkania *górali piwniczańskich i ryterskich zbójników* – festyn sportowo-rekreacyjny, konkurencje, np.: wójt burmistrza przez potok przenosi i na odwrytke, współzawodnictwo OSP Rytro kontra OSP Piwniczna Zdrój, wyścigi samochodów terenowych, zabawy ludyczne itd.

Inwestycja

Chalupa Czarnych Górali

Budowa pensjonatu wiejskiego w formie budynku „stojącego okrakiem” nad potokiem (idea Wrighta, amerykańskiego architekta), *budynek z potokiem płynącym przez wnętrze*.

Forma: budynek hotelowy stoi jedną częścią po stronie ryterskiej, drugą po stronie piwniczańskiej, a w części nad potokiem mieści się karczma Izba Czarnych Górali, z potokiem płynącym przez środek

Działania

Współpraca inwestycyjna dwóch Gmin, przygotowanie terenu i poszukiwanie inwestora.

uwaga

Miejsce lokalizacji powinni ustalić specjaliści, w przypadku braku takich możliwości w Młodowie projekt *karczmy w potoku* można zrealizować w innym, dogodnym terenie.

15.7.2. Głęboki Oddech – Głębokie

Idea

Wypoczynek wiejski, w ożywczym mikroklimacie (stąd nazwa: *Głęboki Oddech*) z programem atrakcji w dziedzinie turystyki aktywnej, w koordynacji z oferta turystyczna Piwnicznej i innych Gmin Obszaru (np. sąsiednich Łabowej i Rytra).

Inspiracje

- Wieś rolnicza, przysiółkami sięga wysoko w góry, stanowi dobre miejsce do organizacji wypoczynku wiejskiego. Przysiółki na zboczach Doliny Głębokiego są połączone gęstą siecią ścieżek i dróg.
- Woda lecznicza ze Źródła Cięciwy⁶⁸ należy do najpopularniejszych w Beskidzie, działa leczniczo na choroby układu pokarmowego.

Inwestycja

Można zbadać możliwość ulokowania w Głębokim zakładu przyrodo-leczniczego, jako alternatywy dla nieczynnych Nowych Łazienek Mineralnych w Piwnicznej.

Pomnik Michała Cięciwy

Argument

Nikt bardziej niż ów pasterz, który w 1814 r. odkrył właściwości tego źródła, ogroził i zabezpieczył, nie zasługuje na pomnik na tym terenie.

Forma

Fontanna tryskająca wprost z ziemi, otoczona cembrowiną porzrzucanych głazów górskich. Tablica: *Michał Cięciwa w 1814 roku odkrył i chronił źródło tej wody*. Uwaga – proponujemy, aby tablicę wyrzeźbił p. Tadeusz Kulig.

Festyn Na Świętego Michała - pamięci Michała Cięciwy

Głęboczańskie *święto kwaśnej wody*⁶⁹: zabawa przy ogniskach nad Popradem, na terenie wylotu doliny potoku Głębokiego. Podstawowym trunkiem festynu jest woda ze Źródła Cięciwy.

Promocja

Każdy, kto nazywa się Michał Cięciwa, może być gościem Głębokiego, czy Piwnicznej, na korzystnych warunkach finansowych lub gratis.

⁶⁸ Proponujemy nazwać źródło imieniem jego odkrywcy.

⁶⁹ Starożytne określenie wody mineralnej

15.7.3. Projekt Stacja Narciarstwa Naturalnego – Wierchomla Wielka

Koordinacja z programem Sportowe Stacje Doliny Popradu i innymi programami rozwoju turystyki aktywnej - sportów naturalnych.

Idea

Zbudowanie w Wierchomli Wielkiej stacji narciarstwa biegowego i narciarstwa turystycznego, jako funkcji uzupełniającej dla ośrodka narciarstwa zjazdowego w Wierchomli Małej i przyszłej stacji narciarskiej z ośrodkami: w Wierchomli, Szczawniku, Czarnym Potoku, Słotwinach i Łosiach.

Argumenty

- Dolina Wierchomlanki to najbardziej zalesiony obszar Gminy, prawdziwa ostoja leśna. Obszar mało eksploatowany cywilizacyjnie, posiada warunki terenowe do rozwoju naturalnych sportów i turystyki aktywnej.
- Obszar górski, położony na południowy wschód od Wierchomli Wielkiej, aż do Żegiestowa i Pustej Wielkiej na wschodzie, ze szczytami Baraniska (786), Bystre (807) i Zubrzy Wierch (870) jest mocno pofałdowany dolinami potokowymi, górzysto - dolinny teren nadaje się do adaptacji na trasy biegowe, rowerowe i narciarstwa klasycznego o różnej skali trudności.

Efekt

Wzajem się uzupełniające i poszerzające spektrum Klientów oferty zimowe i letnie Wierchomli Małej i Wielkiej. Tworzy to podstawę do budowania rentownych programów produktowych całorocznych.

Działania

Do programu produktowego należy włączyć liczne źródła mineralne Wierchomli: Wierchomlanka, Julian, Groń, Siarczek, Albina, Janówka, Ryś i Jodełka. Na przykład:

- włączenia wód do jadłospisu pensjonatów, podawanie w szklanych dzbanach do posiłków, do pokoi itd.
- zbadanie możliwości wykorzystania tych wód do organizacji ożywczych i masujących kąpiei, relaksujących po wysiłku sportowym, po nartach.

Hasło promocyjne

Wierchomla Mała - Wielka przyjemność

15.7.4. Brama Nieba – Kokuszka

Idea

Wieś letniskowa - Wieś górali piwniczańskich

Zimowa sankostrada – letnia *rowergóra*⁷⁰

Inspiracje

- Wieś leży w wąskiej dolinie Jaworzynki, pod Zadnimi Górami, jej zabudowania sięgają 900 m n.p.m., a teren wsi okalają niezalesione stoki
- W Kokuszce ocalało kilka przykładów góralskich domów zrębowych z charakterystycznymi ganeczkami,
- Przez wioskę prowadzi szlak rowerowy do osiedla Jarzębaki (gdzie są zachowane oryginalne szałas pasterskie).

Możliwości adaptacji/modele

- *Kokuszka Królewska Wieś Letniskowa*

Wieś została założona przez króla Zygmunta Augusta, można ją promować jako miejsce wypoczynku w wiejskim komforcie i z królewskim dystansem do świata i hałasu cywilizacji.

- *Wieś Czarnych Górali*

Organizacja naturalnego skansenu (np. przeniesienie do Kokuszki kilku ginących domów góralskich, zabudowań gospodarczych itp.), centrum naturalnej ekspozycji dziedzictwa kulturowego górali piwniczańskich. Kokuszka, wraz z szałasami na Jarzębakach może stanowić kompleks pokazujący wszystkie funkcje dawnej wsi: mieszkalne, gospodarcze i pasterskie na halach pod szczytami Beskidu.

- *Zimowa Sankostrada – letnia Rowergóra*

W lecie – należy rozwijać rowerowy szlak górski na Jarzębaki, który nie kłóci się z funkcjami letniskowymi. W zimie natomiast można adaptować teren Kokuszki, np. nad Śmigowskim, czy Bani - do roli sankostrady o różnym stopniu trudności. Organizacja naturalnych torów saneczkowych, jest ważna jako zaplecze rekreacyjne dla zimowisk młodzieżowych, krajowych i polonijnych.

⁷⁰ opisowa nazwa szlaku rowerowego, okreśł. A.P

15.7.5. Babski Raj – Łomnica Zdrój

Koordinacja: program we współpracy Żegiestowa, Muszyny, Krynicy, Łabowej i pozostałych Gmin Obszaru.

uwaga

Przypisanie tego program tej miejscowości jest tylko propozycją projektanta i nie przesądza lokalizacji. O tym będą decydować inwestorzy i budowniczowie oraz Organizator produktu.

Inspiracje

Łomnica – nazwa żeńska, inspirująca program dla kobiet.

W Łomnicy występuje bogactwo wód leczniczych, 23 źródła – największe w Polsce skupisko źródeł w jednej miejscowości. Większość źródeł znajduje się w górnej części doliny i w dolinie potoku Wapiennik,

Idea

Babski Raj – ośrodek wypoczynkowy i skoncentrowane usługi z zakresu turystyki ciała: kosmetyka, odnowa biologiczna, leczenie chorób cywilizacyjnych, nerwic itd.

Argumenty

- W Dolinie Popradu kobiety żyją pięknie, długo (zobacz: statystyka ludności Miasta i Gminy Piwniczna Zdrój) i bezstresowo.
- W Piwnicznej funkcjonuje znany ośrodek usług turystyki ciała, który w koordynacji z ośrodkami w Krynicy, czy Muszynie mógłby stanowić bazę do uruchomienia programu, zanim zostanie wybudowana *farma zdrowia* w samej Łomnicy.
- Łomnica jest położona w długiej dolinie potoku Łomniczanki, o długości 9 km, licząc od Popradu. Taki obszar daje możliwość lokowania różnych funkcji usługowych i wypoczynkowych, zapewniając dyskrecję i odpowiedni komfort.
- Nad Łomnicą są pięknie położone i nasłonecznione hale, gdzie można organizować naturalne solaria.

Inwestycje - wybór

Farma Zdrowia i Urody

Żeby rozwinąć komercyjne idee zawarte w tym programie, konieczne jest wybudowanie przynajmniej jednego ośrodka (wzorzec: „eris” w Czarnym Potoku) specjalistycznych usług turystyki ciała, tzw. farmy zdrowia o różnorodnej ofercie.

Brama wjazdowa

Jest zlokalizowana u wylotu doliny, w formie łuku drewnianego nad drogą z napisem „Babski Raj”, przy bramie figura strażniczki, rzeźba drewniana, w barwach regionalnych, „sprawdza”, czy jakiś mężczyzna się nie wkłada do raju...! Ale nie jest zbyt uważna! Obok bramy żartobliwy regulamin – punkt recepcyjny – sprzedaż pamiątek – produktów Obszaru oraz kukła *znanego szowinisty męskiego*. Rolę tzw. szlabanu może pełnić „podwiązka”.

Ścieżki zdrowia

Organizacja i urządzenie systemu leczniczych ścieżek zdrowia, z wykorzystaniem istniejących dróg leśnych i szlaków beskidzkich.

projekt Łaźnie Afrodyty

Inspiracje

Na potoku Łomniczanka, w górnej części dolin jest kilka uroczysk i wodospadów, a przy nich źródła mineralne.

Formuła

Kąpiel w naturalnym otoczeniu, w zimnej, bystrej wodzie górskiego potoku, w specjalnych kąpielowych pawilonach.

Forma pawilonu:

- nawiązanie do formy drewnianych pawilonów kąpielowych z początku wieku XX, osłaniających panie, przed natrętami,
- niewielkie drewniane pawilony, w środku kamienna niecka, do metra głębokości, przez którą przepływa woda z potoku, zmieszana z wodą mineralną: zimna i bystra, w takim basenie, jak w naturalnym „dżakuzi” odważne panie mogą zażywać wzmacniających (wg *receptury dr Kneippa*) kąpiele,
- pawilon jest wyposażony w kabiny do przebierania, salę do masażu, a w pobliżu może powstać plenerowa kawiarenka.

projekt Naturalne Solaria

Inspiracje

Większość polan pasterskich nad Łomnicą ma obfite nasłonecznienie, mogą służyć jako naturalne solaria, z niewielką infrastrukturą, bez zakłócania naturalnego piękna tych miejsc.

Ponadto

Na jednej z hal słonecznych (hala Skotarki?) można zorganizować solarium naturystyczne, gdzie panie będą mogły w pełni wykorzystać walory beskidzkiego słońca.

Zapewnienie dyskrecji opalającym się naturystom należy w Polsce do zadań trudnych, ale nie w terenach turystycznych, gdzie panuje zasada klient turystyczny nasza ...pani, jak w przypadku tego projektu.

projekt Babskie Godanie

Inspiracja

Felietony „Babskie godanie”⁷¹ pisane przez „Kundę z Potocka” dla redakcji „Znad Popradu”.

Formuła programowa

Spotkania, konferencje kobiece, o szczególnym programie, w połączeniu z innymi produktami Gmin Obszaru.

Na przykład

Spotkania Gadających Bab – konferencja znanych dziennikarek radiowych i telewizyjnych, która może się odbywać np. podczas narciarskich Mistrzostw Polski Dziennikarzy, organizowanych corocznie w Krynicy.

Zjazdy Bab Po Mężu Łomnickich i Zjazdy Bab z Domu Łomnickich – spotkania pań lub panien noszących nazwisko Łomnicka, z domu lub po mężu.

Spotkania Kobiet Bardzo Zajętych – programy wypoczynkowe dla tzw. biznes woman.

⁷¹ w: „Znad Popradu” X/2003

15.8. Nowe zwyczaje - obsługa produktu

15.8.1. Projekt Dzień Stroju Regionalnego

Inspiracja

Na początku zaborów, administracja austriacka nakazała policji pilnować, żeby urzędnicy Polacy nosili stroje *francuskie*, zamiast narodowych strojów szlacheckich.

Idea

Nowy zwyczaj wzmacniający tożsamość regionalną i atrakcja turystyczna.

Pomysły programowe

- *Dzień Stroju Regionalnego* – w wybranym dniu roku urzędnicy publiczni (administracja, oświata, służby komunalne itd.) przychodzą do pracy w strojach regionalnych, stosownie do poczucia tożsamości, ubierają strój: szlachecki, mieszczański, łemkowski, Czarnych górali lub stroje *przystasia - ptoka*.
- Jeżeli zwyczaj się upowszechni i obejmie szerokie kręgi społeczności Gminy, można wydłużyć czas trwania, np. do tygodnia i powtarzać kilka razy w roku.

Efekt

Kolorowe miasto (nie od wielkiego święta, ale na co dzień) zyskuje mocny argument promocyjny i wyróżnienie spośród konkurencji.

15.8.2. Projekt Ochotnicza Straż Pożarna w Piwnicznej

Inspiracje

Straż „występowała w paradzie podczas wszystkich uroczystości kościelnych i powszechnych, 11 mundurowych strażaków z rekwizytami ogniowymi”.⁷²

Możliwości

- Historyczna Drużyna Strażacka – 11 strażaków w galowych mundurach z „rekwizytami ogniowymi” ozdabia każdą uroczystość, imprezy turystyczne. Przy czym strażacy występują w mundurach z końca XIX w., opisanych przez J. Broniszewskiego.
- Strażnicy Przewodnicy – są przewodnikami, pomocnikami Klientów turystycznych.

⁷² za: „Notatki wypadków ogniowych” J. Broniszewskiego w: *Monografia Piwnicznej* s. 282

Organizacja

- Należy opracować letnią i zimową wersję stroju/munduru,
- Kandydat na Strażnika/Przewodnika powinien posiadać wiedzę o historii i atrakcjach turystycznych Gminy, Beskidu Sądeckiego i pozostałych Gmin Obszaru.

Święto Orkiestry OSP Piwniczna Zdrój 17 marca

Inspiracja

17 marca 1910 r. Rada Gminna nakazała „zakupić instrumenta muzyczne dla ochotniczej straży pożarnej”.

Możliwości

Poranny capstrzyk, przemarsz orkiestry i koncert uliczny (jak mróz i pogoda zezwola), a wieczorem koncert orkiestry, zbiórka publiczna na nowe instrumenty, na mundury, wręczenie nagród dla: Strażackiego Muzyka Roku itd.

Inne możliwości

Rekonstrukcja i ekspozycja wszystkich pojazdów strażackich używanych w historii OSP Piwniczna Zdrój (np. sikawki ręcznej i pompy ssąco tłoczącej z lat 1876-1938, samochodu pożarniczego z 1939 r.)

15.8.3. Projekt Święto Oświaty i Kaganka - 15 czerwca

Inspiracja

15 czerwca 1792 r. otwarto, wybudowaną staraniem magistratu pierwszą szkołę w Piwnicznej.

Idea

Festyn ludyczny, wspólna zabawa uczniów i nauczycieli: mieszkańców i Klientów turystycznych.

Formuła programowa – modele

- Karnawał Uczniowski – happeningi, koncert muzyki młodzieżowej na stadionie (lub w nowym amfiteatrze).
- Święto Belfra, Mistrzostwa Polski Nauczycieli w różnych dyscyplinach popularnych i naturalnych sportów, koncert muzyki pop.
- Dyskoteka Małego i Dużego Człowieka i inne.

uwaga

Formuła projektu stwarza Organizatorowi możliwości rozbudowania imprezy do rangi ogólnopolskiej.

15.8.4. Projekt Moje Drzewo

Inspiracja

Lasy Królewskie, na szczytach wokół Piwnicznej.

Program/działania

Program przeznaczony dla osób, które chcą unieśmiertnić swoje lub bliskiej osoby imię i zasadzić swoje drzewo w Beskidzie. Sadzenie drzew jest otoczone odpowiednim ceremoniałem dostosowanym do okazji, z jakiej dana osoba postanawia posadzić drzewo. Drzewa i osoby są odnotowane w Księdze Lasów Królewskich.

Możliwości

Ten projekt można oferować w zestawie różnych produktów turystycznych Gminy. Można organizować spotkania „właścicieli” drzew przynajmniej raz w roku, w formie rajdu, spotkania i festynu turystycznego.

15.8.5. Projekt Heligonka

Inspiracja

W 1992 r. z inicjatywy Towarzystwa Miłośników Piwnicznej zorganizowano grupę heligonistów. Takie kapele należą dzisiaj do rzadkości. Mogą stanowić ozdobę i atrakcję każdej piwniczańskiej imprezy i brać udział w promocji na zewnątrz.

Działania

Jeżeli to możliwe, należy podtrzymać tradycje heligonistów piwniczańskich i działalność zespołu o oryginalnej formule i wartości.

15.9. Turystyka religijna

Działania

- Rozwój Szlaku Pielgrzymkowego z Piwnicznej do Putnickiego Miasta (Słowacja), gdzie objawiła się Matka Boża. Organizacja szlaku: przez Piwówarówkę lub od strony Wielkich Rogaczy, albo z Suchej Doliny przez Eliaszkówkę.
- Rozwój Szlaku Pielgrzymkowego do Litmanowej (Słowacja).
- Ochrona obyczajów świątecznych. Wszystkie istniejące obyczaje regionalne, związane z kalendarzem religijnym lub kalendarzem świeckim należy pieczołowicie kultywować, rozwijać i opatrywać zestawem imprez, działań, stanowiących atrakcję dla turystów.

Na przykład

Kłapacze – należy zadbać o to, żeby kłapacze byli ubrani w stroje regionalne, poruszali się ustalonymi ścieżkami, gdzie mogą ich zobaczyć turyści, pojawiali się w punktach recepcyjnych, np. na stacyjie Piwniczna Zdrój witali przyjeżdżające pociągi.

15.9.1. Projekt Procesja Kapliczkowa

Idea

Nowy zwyczaj religijny, nawiązujący do procesji Bożego Ciała.

Organizacja

- Procesja odbywa się pomiędzy kapliczkami św. Antoniego a kapliczką „na Fiedorku”.
- Intencje:
dziękczynna: podziękowanie za przeżycie zimy, za ochronę przed powodzią wiosenną,
błagalna: prośby o zdrowie dla wszystkich turystów odwiedzających Piwniczną i pomyślny sezon turystyczny.
- Forma procesji: procesja barwna, w strojach regionalnych, ze sztandarami, z orkiestrą OSP, ze śpiewem religijnym, z modlitwami za turystów.

Inne projekt wynikający z inspiracji religijnych znajduje się w następnym punkcie: programy sportowe i turystyczne.

15.10. Programy sportowe i turystyczne

15.10.1. Projekt Popradzka Fala

Idea

Zbudowanie oryginalnej i trudnej trasy (biegowej, narciarskiej, rowerowej) o dużym przewyższeniu, dla zaawansowanych biegaczy i rowerzystów, a dla wszystkich trasy spacerowej.

Lokalizacja i przebieg trasy

Trasa zaczyna się na poziomie Popradu, u podnóża Kocięgo Grzbietu (Bystre) i biegnie przez Dermanowski Wierch, Cynówkę, Skałę przez Zadnie Góry do czerwonego szlaku aż pod Jaworzynę Kokuszczańską. Trasa powraca do Popradu np. Doliną Kokuszek. Wg szacunkowych obliczeń trasa ma przewyższenie grubo ponad 500 m.

Formuła programowa

Trasa nadaje się do organizowania najwymyślniejszych form sportów letnich i zimowych, jest atrakcyjna dla ludzi młodych, idealna do obsługi nastoletniego żywiołu polonijnego (projekt Dom Polski), wpisuje się w programy turystyki aktywnej i kosmetyki ciała,⁷³ odnowy biologicznej

Inwestycje/adaptacje

Trasa powinna zachować jak najbardziej naturalny przebieg. Bez sztucznych wykładzin, ułatwień. Jedynie na początku – przy trawersie Kocięgo Grzbietu można zastosować drewniane podesty podbiegowe, chodniki trawersujące zbocze.

uwaga

Start trasy w pobliżu istniejącego już ośrodka wypoczynkowego nad Popradem, daje dodatkowe atuty i nie wymaga inwestycji w zakresie bazy noclegowej.

⁷³ Tym terminem określamy usługi z zakresu kosmetyki, odnowy biologicznej – ofertę tzw. farmy zdrowia.

15.10.2. Projekt Bieg Kapliczkowy

Inspiracja

Kaplica św. Antoniego na Piwowarówce i kapliczka Wniebowstąpienia Pańskiego „na Fiedorku” nad Kokuszką, gdzie odbywa się corocznie Msza św. na inaugurację sezonu turystycznego.

Kapliczki są położone na przeciwległych wzgórzach Doliny Popradu, kapliczka „na Fiedorku” należy do pasma Jaworzyny, a kapliczka na Piwowarówce do pasma Radziejowej.

Idea

Festyn biegów górskich, symboliczne połączenie rozdzielonych Doliną Popradu pasm Beskidu.

Formuła programowa

- Bieg główny – półmaraton dla wyczynowców, na trasie ponad 20 km.
- Biegi rekreacyjne – dla wszystkich.
- Spacerowy biegowe – trasy dla seniorów i osób starszych.
- Termin biegu może być związany z rocznicą poświęcenia kapliczki „na Fiedorku” 3 V (długi weekend).

15.10.3. Projekt Piwniczne Korale – Tercet Letni i Zimowy

Koordinacja z programem Festiwal Korali Ludowych.

Nazwa: tercet, czyli trójbój, zamiast triathlon.

Inspiracje

- Korale ludowe mają przeważnie trzy sploty.
- Góral beskidzki musiał: szybko biegać, chodzić, a jak trzeba było, to i na koniu na oklep jechać. Legenda⁷⁴ promocyjna: *Najdzielniejsza jednak była góralka, która musiała za chłopem nadążyć, przegonić i strawy naszykować, zanim głodny do domu wpadał.*

Program

Trzy następujące po sobie konkurencje:

- górską jazdą na rowerze,
- wspinaczką pieszą,
- jazdą konna.

Trasy o różnym stopniu trudności, dla amatorów, zawodowców, dla rodzin, dla początkujących i dla zaawansowanych.

uwaga

Formuła projektu niesie wiele możliwości i od Organizatora, ilości partnerów – finansów – zależy ich wykorzystanie.

⁷⁴ Legenda opracowana dla potrzeb tej strategii.

Tercet Zimowy dla Nowaków

Inspiracja

Do odkrycia źródeł piwniczańskiej wody mineralnej najbardziej przyczynił się geolog z Uniwersytetu Jagiellońskiego Jan Nowak (1880-1949), który wskazał miejsce pierwszego odwiertu.

Idea

Produkt turystyczny zimowy adresowany do ludzi np. o nazwisku Nowak,

Powrót do nart radosnych, do zabawy i rekreacji.

Zasady promocyjne

Dla *Janów Nowaków* zniżka na usługi turystyczne do 50 %. Jan Nowak, geolog po UJ, otrzymuje 75% zniżki, a Jan Nowak geolog, absolwent innej uczelni 25%.

Program

- Narty turystyczne, wędrowki po beskidzkich szlakach zimowych,
- Atrakcje rozrywkowe – dancing, kasyno, disco (np. Złockie Vegas, zobacz: programy dla gm. Muszyna),
- Sporty naturalne: *Tercet Zimowy*: 1. skoki na skoczni naturalnej do 15-20 metrów, 2. zjazd slalomowy między drzewami i 3. bieg na raketach śnieżnych.

15.10.4. Ryterskie Flisaki

Inspiracja

Legenda „*piwniczańscy flisacy zwykle pływali z prądem, a wracali do domu pod prąd, a ryterscy, jako, że mają w swoich żyłach krew rycerską raczej żeglowali pod prąd, a wracali z prądem*”.

Formuła programowa

Wyścigi tratw flisackich pod prąd, z Rytra do Piwnicznej.

Zasada: ekipa składa się z dwóch zespołów: jeden znajduje się w łodzi, a drugi na brzegu ciągnie tratwę na linie (jak burłacy).

Zawody można organizować w różnych wersjach, na różnych dystansach, także z udziałem Klientów turystycznych, reprezentacji poszczególnych ośrodków wypoczynkowych, czy Gmin Obszaru itd.

15.10.5. Memoriał Narciarski im. Juliusza Korwina Gąsiorowskiego

Inspiracje

- Juliusz Korwin Gąsiorowski (ur. 1845 r.) lwowski lekarz, który odkrył uzdrowiskowe walory Piwnicznej i w 1885 r. sprowadził pierwszych „letników”.
- Zbiory nart i sprzętu narciarskiego Zygmunta Bielczyka, ofiarowane Piwnicznej.

Idea

Zawody narciarskie dla różnych profesji, koordynacja programów produktowych z różnych Gmin Obszaru.

Przykłady

- Narciarskie Mistrzostwa Polski Lekarzy Uzdrowiskowych,
- Narciarskie Mistrzostwa Kobiet Bardzo Zajętych (program: Babski Raj).

Możliwości

Tego rodzaju projekty można obudować zestawem atrakcyjnych imprez rozrywkowych, w typie Karnawału Zimowego. Tak, żeby zawody stały się pretekstem do, co najmniej tygodniowego wypoczynku w Piwnicznej.

15.10.6. Projekt Dolina Sportów Naturalnych (np. Wierchomla Wielka)

Inspiracja

- Przedwojenna działalność Juliana Zubka (później słynnego kuriera i dowódcy partyzanckiego „Tatara”) i Mieczysława Żytkowicza, którzy zorganizowali skocznię na stokach Kicarza, strzelnicę plenerową i lodowisko na Hanuszowie (na „Buniorze”), miejsce popisów tanecznych Piwniczian i słynnych meczów hokejowych,
- Współczesna aktywność środowiska sportowego Piwnicznej.

Formuła

Ośrodek może składać się z kilku elementów, usytuowanych wg wskazań specjalistów, w najdogodniejszych miejscach.

Lodowisko naturalne

Forma

Naturalna ślizgawka zlokalizowana w atrakcyjnym miejscu, z oświetleniem, muzyką, wodzirejem itd. Nastrój nieco retro, ale wygody (urządzenia) współczesne.

Możliwości programowe

- ślizgawka rekreacyjna, z różnymi atrakcjami,
- Popradzka Liga Hokeja Naturalnego z udziałem drużyn słowackich i polskich.

Kręgielnia popradzka

Forma

Rodzaj drewnianej pochylni, do 10 metrów długości, o sporym nachyleniu, do gry zamiast kuli i pionów są używane popradzkie kamienie, otoczaki. Tor może być usytuowany na brzegu Popradu lub dużego potoku.

Zasada

Jak w kręglach z tym, że gracz ma do dyspozycji trzy kamienie, którymi musi strącić 9 kamieni stojących na końcu toru. Wariant gry i zasady można dowolnie modernizować.

Jazda po zamarzniętych potokach *narciarstwo potokowe*

Idea

Program dla ludzi młodych, aktywnych i zwolenników sportów ekstremalnych.

Forma

Zjazdy wąskimi dolinami górskich potoków na nartach lub snowboardzie.

Trasy muszą mieć ekstremalnie trudny przebieg, z zamarzniętymi wodospadami, skalnymi załomami, zdradliwymi pułapkami – im gorzej, tym lepiej.

Lokalizacja

Koryto potoku Wierchomlanka, przecięte licznymi progami stwarza ciekawe warunki do wyczynowej i rekreacyjnej wersji tej zabawy.

uwaga

Podstawowym kryterium organizacji trasy jest zapewnienie maksymalnego bezpieczeństwa wszystkim użytkownikom.

15.10.7. Imprezy turystyczne

Rajd Szlakiem Kurierów Piwniczańskich

Inspiracja

- W czasie II wojny światowej Piwniczna Zdrój była ważnym ośrodkiem kurierskim i przerzutowym, najważniejszy szlak miał przebieg następujący: Nowy Sącz – Piwniczna Zdrój – Stara Lubovnia – Kieżmark – Nowa Spisska Wieś – Wielka Polana – Rožnava – Budapeszt.
- Słynne postacie kurierów: Michał Łomnicki, Franciszek Musiał, Jan Podstawski i Paweł Liber – jeden z głównych kurierów, zdradzony przez konfidenta, nikogo podczas śledztwa nie wydał, przez jego siatkę przerzutów przeszło ponad 1200 Polaków i kilkuset Żydów.

Idea

Międzynarodowa impreza turystyczna, z udziałem młodzieży z Polski, Słowacji, Węgier, Niemiec i Izraela.

Elementy programu

- Rajdy szlakami kurierskimi, w trzech wersjach: dla piechurów, rowerzystów i jeźdźców konnych,
- międzynarodowe spotkania młodzieży z Polski, Słowacji, Węgier, Niemiec i Izraela, krajów, z których pochodzili ludzie w szczególnie sposób związani ze szlakami kurierów.

Kamienie Kurierów

Idea

Uczczenie pamięci kurierów w niekonwencjonalnej formie.

Forma

Na szlakach kurierów można ustawić kamienie/głazy – w różnych miejscach i w odstępach od siebie - symbolizujące postać jednego kuriera. Na głazie tabliczka mosiężna z personaliami kuriera, z kilkoma zdaniem opisami działalności w trzech językach: polskim, niemieckim i hebrajskim.

Organizacja

Program może być dziełem międzynarodowym, we współpracy organizacji z kilku krajów, a pracę przy stawianiu pomników/kamieni, może wykonywać młodzież, w ramach międzynarodowych projektów turystycznych, spotkań integracyjnych itd.

Chodzimy sobie ...od 100 lat

Inspiracja

Pierwszy szlak turystyczny wytyczono z inicjatywy Towarzystwa Tatrzańskiego „Beskid” w 1906 r. z Piwnicznej do Jaworek, przez Eliaszkówkę.

W 2006 r. wypadnie stulecie pierwszego szlaku w Beskidzie Sądeckim – okazja do przygotowania imprez turystycznych i kampanii promocyjnych.

Program – możliwości

- Weekendowa impreza turystyczna w Piwnicznej i Szczawnicy.
- Rajd, festyn, koncert, spotkania turystów seniorów, spotkania najstarszych przewodników beskidzkich,
- Forma rajdów: rajd nocny, rajd dzienny rekreacyjny itp.

15.11. Produkty własne

15.11.1. Jarmark Piwniczny

Koordinacja z programem Szlaki Kupieckie Trzech Tysiącleci

Organizacja

W ramach tego programu Jarmark Piwniczny może odbywać się na przełomie czerwca i lipca lub 25 lipca, na św. Jakuba Apostoła.

Wiodącą ofertą jarmarku są ubiory: *Nowe! Ludowe!* – wyroby krawiectwa regionalnego, kolekcje stylizowane na wzornictwie ludowym, stroje bogato zdobione haftem ludowym, koronki, obrusy piwniczańskie.

15.11.2. Wody mineralne

Inspiracja

Naturalne wypływy cennych leczniczo wód mineralnych w Głębokim, Łomnicy czy Wierchomli.

Działanie

Wykorzystanie gospodarcze tych źródeł, jeżeli nie do produkcji eksportowej, poza Obszar to do obsługi produktu. Na piwniczańskich stołach turystycznych powinny być obecne przede wszystkim piwniczańskie wody w stanie naturalnym, bez przetwarzania przemysłowego, podawane w naczyniach szklanych - nie plastikowych.

Dzbany Mineralne

Idea

Sieć małych pijalni wód mineralnych rozsianych na terenie miejskim i wiejskim Gminy.

Forma

Zbiorniki z odpowiednich materiałów np. szkła, obudowane formami naturalnymi: kamionką, piaskowcem lub drewnem, umieszczone pod niewielkim zadaszeniem, z miejscem do siedzenia. Obok dzbana mineralnego można instalować rzeźby kwiatowe. Na Rynku piwniczańskim wokół Miejskiej Studni, mogą stać zbiorniki ozdobne, mające np. postać Kazimierza Wielkiego, pary Czarnych górali itp.

Produkty rzemiosła regionalnego - pamiątki

Skrzydła Jana Walcoka

Produkcja modeli „autentycznych” skrzydeł Jana Walcoka, z drewna, w połączeniu z piórami ptasimi. Skrzydła można produkować w wersji miniaturowej, artystycznej, z elementami snyczerki, inkrustacji.

Wianuszki wrzosowe ze Śmigowskiego

Wianuszki wrzosowe, w formie artystycznej nadawanej im przez panie wrzosiarki ze Śmigowskiego.

Chusty ze Śmigowskiego

Inspiracja/wzór – chusty, jakie miały panie ze Śmigowskiego, które niosły wieniec dożynkowy, podczas uroczystości Matki Bożej Siewnej w 2003 r. w Piwnicznej.

Obrusy piwniczańskie

Inspiracje

- Adolf Schmidl (1802-1863), autor poczytnych przewodników turystycznych pisał w połowie XIX w. o Piwnicznej, że „znana jest z wyrobu płótna lnianego i obrusów” (za: *Monografia Piwnicznej*, pod red. J. Długosza),
- W Piwnicznej i w regionie lniane płótna farbowano na niebiesko, stąd nazwy spódnic i zapasek: *bląkiciory* i *farbanice*.

Możliwości/działania

- Opracowanie wzornictwa i produkcji obrusów z płócien niebieskich i haftowanych niebieskimi niemi.
- Organizacja manufaktury obrusowej z udziałem najlepszych hafciarek Piwnicznej i pozostałych Gmin Obszaru.
- Promocja produktu regionalnego *obrus piwniczański*, np. przez prezenty dla znanych osobistości, dołączanie obrusów do pul nagród w różnych konkursach gazetowych i telewizyjnych itd.
- Wyposażenie w *obrusy piwniczańskie* obiekty recepcyjno - gastronomiczne, hotelowe, sanatoryjne na terenie Obszaru.

uwaga

Ten produkt kryje w sobie duże możliwości komercyjne, promocyjne i imprezowe. Można np. organizować prezentacje kuchni regionalnej pod hasłem: Na Piwniczańskim Obrusie.

Trzpisówki – Kierpce piwniczańskie

Inspiracja

Tradycje szewskie, warsztat Jana Trzpisa, który wykształcił wielu znakomitych szewców.

Możliwości/działania

Rekonstrukcja warsztatu szewskiego, opracowanie wzornictwa i produkcja kierpc *Trzpisówek* dla potrzeb współczesnej Klienteli i w różnych odmianach, np. kierpce do łożenia po górach, kierpce kaptcie, kierpce do śmigania, czyli do biegania po Śmigowskiem.

Motyw promocyjny: zdjęcie ważnego polityka albo słynnego sportowca w kierpcach *Trzpisówkach* i podpis: *W Trzpisówkach wejdiesz na szczyt.*

Gruceloki

Inspiracja

W II poł. XIX w. stolarz Jan Grucela, oprócz prac w drewnie, wykonywał nieduże młyny wodne, można, zatem, bez urazy potomnych stolarza, nazwać te młyny „Grucelokami”.

Możliwości

Manufaktura stolarska specjalizująca się w wyrobie niewielkich młynów wodnych, przeznaczonych do instalowania na potokach Obszaru.

Młyny mogą stanowić stylową ozdobę krajobrazu, ale też mają wartości funkcjonalne, można w nich mleć mąkę na potrzeby kuchni regionalnej.

Kołyska Polańskich z Latawcowej

Inspiracja

W Izbie Regionalnej TMP znajduje się kołyska rodziny Polańskich z Latawcowej, która wykołysała w niej trzy pokolenia.

Możliwości

Produkcja kołyszek drewnianych, malowanych na niebiesko, jak błękity. Do każdej kołyski jest dołączony komplet pościeli, arcydzieło rękodzielnicze hafciarek z Piwnicznej, ponadto płyta zespołu „Dolina Popradu”, z kołysankami do tekstów poetek piwniczańskich.

uwaga

W podobny sposób można organizować promocję i produkcję wielu przedmiotów inspirowanych tradycją rękodziela regionalnego.

Inne rękodzielnicze przedmioty z izby regionalnej, których produkcję można wskrzesić:

- Makatki przedstawiające produkcję i przetwórstwo lnu, wzorowane na haftach Albiny Łomnickiej,
- Grabki do zbierania borówek,
- Dzwonki pasterskie: belkoty,
- Stołki samorodne – wykonane z jednego pnia drewna.

Lalki Popki

Inspiracja

Józef Grucela „Juda” (1882-1882) – jeden z najbardziej przejmujących artystów, piwniczański Nikifor rzeźby,

Możliwości

- Letnia szkoła rzeźby w drewnie im. J. Gruceli – warsztaty artystyczne (np. dla projektu Dom Polski) dla młodzieży, prowadzone przez współczesnych rzeźbiarzy związanych z Piwniczną.
- Rekonstrukcja „popek”, lalek rzeźbionych przez Grucelę. Forma: figury naturalnej wielkości, rzeźbione przez obecnych twórców piwniczańskich, rozstawione następnie w różnych punktach Miasta i Gminy, np. w parku leśnym na Kicarzu, czy na szlaku na Niemcową.
- **Pomnik Artysty Ludowego – alegoryczny pomnik, hold dla wszystkich artystów ludowych.**

Piwniczka Piwniczańska

Inspiracje

- Bogactwo ziół polnych i leśnych stosownych do tworzenia rozmaitych kompozycji nalewkowych i likierowych.
- Popularność i sukces komercyjny słowackiej „demanovki” – produkowanej wg starych receptur klasztornych.
- Na mocy przywilejów królewskich mieszczanie Wolnego Królewskiego Miasta Piwnicznej mieli prawo do propinacji. Tych przywilejów nikt nie cofnął do dzisiaj.

Produkty piwniczki regionalnej

- „Hanuszówka” – ziołowa nalewka.
- „Czerczówka” – wódka regionalna, mocna i krystalicznie czysta, podawana w lodzie. Hasło promocyjne: *Zimą grzeje – w lecie chłodzi.*

16 Program rozwoju gospodarki i produktów turystycznych Gminy Rytro

W charakterystyce potencjału turystycznego Gminy Rytro pomijamy streszczanie analiz i opracowań znanych Partnerom Strategii, ale uwzględniamy je w opracowaniu koncepcji produktów turystycznych.

Skupiamy się natomiast na tych cechach i walorach społeczno-gospodarczych Gminy, które stanowią inspirację lub grunt do budowania produktów turystycznych projektowanych w tej Strategii.

Nie pomijamy słabości, które wymagają naprawy lub modernizacji, zwłaszcza w zakresie środowiska kulturowego i przyrodniczego oraz niewykorzystanych potencjałów organizacyjnych.

Uwzględniamy w analizie, ale pomijamy streszczanie prac obowiązkowych i podstawowych, realizowanych przez Samorząd oraz na jego zlecenie, które posłużyły do sformułowania misji zrównoważonego rozwoju Gminy Rytro:

rozwój społeczny i ekonomiczny przez budowę rentownej gospodarki turystycznej.

Podstawowe dane statystyczne

Ludność Gminy – 3760 osób.

Obszar Gminy – 4200 ha, z czego 77 % znajduje się na terenie Popradzkiego Parku Krajobrazowego.

Sołectwa – Oblazy Ryterskie, Roztoka Ryterska, Rytro, Sucha Struga, Życzanów

16.1. Charakterystyka społeczno - gospodarcza i dominujące formy turystyki

Spoleczeństwo

Tabela 16 Podstawowe cechy społeczności Gminy Rytro – stan na 31.12. 2002 r.

Ludność	Bez pracy	% do populacji Gminy	ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	przyrost naturalny na 1000 osób
3760	482	13%	76	5,9

Źródło: GUS, stan na 31.XII.2002 r.

W wieku 1 - 17 lat (przedprodukcyjnym) - 1103 osoby
18 - 64 lat (produkcyjnym) - 2020 osób
65 + lat (poprodukcyjnym) - 637 osób

Wnioski

- Procent ludzi w wieku poprodukcyjnym wynosi ok. 18 % (średnia małopolska 15%), odsetek ludzi młodych jest nieznacznie niższy od średniej dla terenów wiejskich w Małopolsce.
- Wydłuża się czas życia ludności, co tylko dowodzi (argument promocyjny) zdrowotności klimatu Doliny Popradu i Roztok Ryterskich.
- W Gminie, niegdyś chłopo-robotniczej (używając dawnej nomenklatury), o silnym potencjale produkcji rolnej, pozostała obecnie produkcja żywności na potrzeby własne. Przy zmniejszaniu się grup rolniczych, z wykształceniem zawodowym lub podstawowym i wzroście grup lepiej wykształconych i poszukujących pozarolniczych form aktywności, będzie wzrastał udział ludzi starszych w życiu gospodarczym, czy społecznym. Co za tym idzie potrzeba aktywności zawodowej ponad granicą wieku produkcyjnego. Wśród tych osób można upatrywać część kadry do obsługi produktu, np. w zakresie odnowy rękodzieła artystycznego, produkcji pamiątek, organizacji produkcji dla kuchni i piwniczki regionalnej, a także do nieuciążliwych funkcji przewodnickich – recepcyjnych.

Najważniejsze formy zatrudnienia ludności i stan bezrobocia

Tabela 17 Główne sektory zatrudnienia ludności Gminy Rytro

zatrudnienie w gospodarce narodowej	% do populacji gminy
239 (budownictwo 89, usługi rynkowe 42, usługi nierynkowe 108)	7%
sektor prywatny i rolnictwo / % populacji gminy	54,4 %
% bezrobotnych/ do populacji gminy	13%
% bezrobotnych/do populacji w wieku produkcyjnym	ok. 24%

Źródło: GUS, stan na 31.12.2002 r.

Rolnictwo

Powierzchnia gospodarstw rolnych – 796 ha, to zaledwie ¼ obszaru Gminy. Średnia wielkość gospodarstwa wynosi 2, 7 ha, użytki rolne zajmują 659 ha, a grunty orne 40 %. Obszar produkcji zboża – 125 ha, ziemniaków - 50 ha, a warzyw gruntowych – ok. 2 ha.

W Gminie sukcesywnie rozwija się produkcja miodu, obecnie ponad 250 pni.

Wnioski

- W produkcji rolnej postępuje proces zaniku produkcji towarowej na rzecz produkcji na potrzeby własne. Dominująca do niedawna produkcja mleka i hodowla krów, w rozdrobnionych, położonych na stromiznach gospodarstwach, przestała się opłacać.
- Na terenach rolniczych istnieją warunki do rozwoju produkcji specjalistycznej, na potrzeby gospodarki turystycznej, w tym: produktów kuchni regionalnej, produktów piwniczki regionalnej (miody pitne, śliwowica), upraw zielarskich i ekologicznej produkcji warzyw.
- Znaczącym produktem żywnościowym Gminy jest miód i jego przetwory. które mogą stanowić ważny element kuchni regionalnej.

Bezrobocie

Tabela 18 Podstawowe cechy bezrobocia – stan na 31 XII 2002 r.

Ogółem	Wiek						Wykształcenie				
	18-24	25-34	35-44	45-54	55-59	60-64	wyższe	politeczne i średnie	średnie ogólne	Zasadnicze zawodowe	podstawowe i mniej
482	166	146	110	57	2	1	9	118	25	247	83

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Nowym Sączu - stan: 31.12.2002

Wysoki procent bezrobocia jest w grupach największej aktywności zawodowej od 18 do 44 roku życia: poniżej zestawienie szczegółowe:

Tabela 19 Proporcje bezrobotnych w wieku 18 - 44

Wiek 18/44	% do ogółu bezrobotnych - 482 osoby	% do populacji w wieku produkcyjnym - 2020 osób
312	65	16 %

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Nowym Sączu - stan: 31.12.2002

Wnioski

- Powyższe dane mogą sugerować poważne perturbacje społeczne. Tymczasem ludność Gminy nie wykazuje cech społeczności niezaradnej, czy zdanej na systemy socjalne. Dane o strukturze zatrudnienia pokazują stopień aktywności gospodarczej; ponad połowa populacji zatrudniona jest w sektorze prywatnym, bądź prowadzi własną działalność, gospodarczą lub rolniczą. Daje to asumpt do traktowania społeczności Gminy jako grupy aktywnej, o dużej samodzielności w zaspokajaniu potrzeb osobistych. Można tę cechę określić jako psychospołeczny potencjał rozwoju gospodarki turystycznej w Gminie.
- Bezrobocie w grupie populacji w wieku 18 - 44 ma wiele przyczyn, wynikających m.in. ze zmiany ustroju gospodarczego, ale też z przyczyn nie związanych z sytuacją ekonomiczną, np. wiele osób korzysta z opieki socjalnej znajdując zatrudnienie sezonowe lub trwałe w tzw. szarej strefie: w Polsce czy zagranicą.
- Można rozważyć budowanie wspólnego programu - z Gminami sąsiednimi: Starym Sączem, Piwniczną Zdrój i Muszyną - w zakresie przeciwdziałania bezrobociu ludzi młodych, o takim samym stopniu koherencji, w jakim planuje się budowę gospodarki turystycznej Obszaru zintegrowanego Produktu.
- Wskazane jest opracowanie programu rewitalizacji rzemiosł regionalnych, zwłaszcza na bazie produktów miejscowych, jako potencjalnego obszaru gospodarczej aktywności bezrobotnych.
- Należy rozważyć opracowanie specjalnego planu aktywizacji gospodarczej bezrobotnych z wykształceniem zawodowym, w kontekście rozwoju funkcji turystycznych Gminy.

Najważniejsi pracodawcy

- Budżet publiczny:
 - oświata, administracja, usługi publiczne,
- Podmioty prywatne, w tym:
 - usługi budowlane i remontowe (w Gminie i poza nią),
 - usługi hotelowe (m.in. „Perła Południa”),
 - usługi gastronomiczne, handel, usługi rzemieślnicze oraz wynajem kwater letniskowych.

Komunikacja

Przez Gminę Rytro przebiega droga krajowa Nowy Sącz – Krynica Zdrój i linia kolejowa, dalekobieżna i lokalna. Obszar Gminy po obu stronach Popradu łączą mosty do Życzanowa i Suchej Strugi, a teren Gminy jest dobrze skomunikowany lokalnymi drogami asfaltowymi i bitymi drogami gospodarczymi w lasach.

Współpraca zagraniczna

Gmina współpracuje z kilkoma partnerami zagranicznymi:

- Lisse – Holandia,
- Niel – Belgia,
- Tonsberg – Norwegia,
- Podolinec – Słowacja,
- umowy partnerskie z Starą Lubovnią – Słowacja i Menconico – Włochy.

Ponadto, co jest ewenementem, Gmina Rytro współpracuje z polską gminą turystyczną Puck, położoną na wybrzeżu bałtyckim; głównie w zakresie rozwoju usług turystycznych i wzajemnej promocji.

Instytucje/stowarzyszenia uczestniczące w rozwoju gospodarki turystycznej:

- Rada i Urząd Gminy Rytro
- Gminne Stowarzyszenie Agroturystyczne (promocja, marketing usług),
- Ludowy Klub Sportowy „Poprad”,
- Małopolskie Towarzystwo Inwestycyjne
- Ochotnicza Straż Pożarna,
- Ośrodek Narciarsko-Rekreacyjny –Rytro,
- Polski Związek Emerytów i Rencistów,
- Uczniowski Klub Sportowy „Ryter”.

Infrastruktura turystyczna

- nocleg
 - kwatery prywatne – 250 miejsc,
 - 16 domów i ośrodków wypoczynkowych – 900 miejsc,
 - pole namiotowe na 300 miejsc,
- urządzenia rekreacyjne
 - stacja flisacka spływu Popradem (Piwniczna Zdrój – Rytro),
 - korty tenisowe i basen kryty (ośrodek „Perła Południa”),
 - boisko sportowe piłkarskie,
- szlaki i trasy turystyczne
 - Rytro jest znanym węzłem szlaków i punktem startowym (lub końcowym) wypraw turystycznych w Beskid Sądecki.
 - Ponadto na obszarze Gminy wytyczono trasy rowerowe i narciarskie (w Paśmie Radziejowej i Jaworzyny Krynickiej).

Rytro Dominujące formy turystyki

- Turystyka wypoczynkowa, pobytowa, organizowana i indywidualna, zarówno dorosłych, jak młodzieży i dzieci (kolonie, *zielone i białe szkoły*).
- Turystyka krótkoterminowa, krajoznawcza, Rytro jest znaną bazą (startową i końcową) turystyki na szlakach beskidzkich.
- Turystyka wiejska - letniskowa.
- Turystyka kongresowa: konferencyjna i wypoczynkowa w hotelu, z rozbudowanymi usługami rekreacyjnymi - „Perła Południa”.

Potencjały do rozwoju turystyki

- Samorząd Gminy jest w końcowej fazie opracowania nowego planu przestrzennego zagospodarowania, w którym priorytetem jest połączenie ochrony krajobrazu przyrodniczego z funkcjami służebnymi dla rozwoju gospodarki turystycznej.
- W 2002 r. został uruchomiona oczyszczalnia ścieków komunalnych o pojemności 850 m³ na dobę. Gmina ma 17 km długości kolektora kanalizacyjnego i realizuje rozbudowę dalszych 8 km. Ponad połowa gospodarstw domowych uczestniczy w segregacji śmieci.
- Gmina zajmuje rozpoznawalną pozycję na rynku usług wczasowych letniskowych, tzw. branżowych i ogólnodostępnych.

- Dostępność komunikacyjna samochodowa i kolejowa, dobry stan skomunikowania wewnętrznego Gminy.
- Kadra doświadczonych nauczycieli trenerów, organizatorów sportu i rekreacji oraz organizatorzy turystyki wczasowej, pobytovej.
- Rozwinięta ilościowo, ale wymagająca modernizacji baza noclegowa w obiektach i baza noclegowa plenerowa: np. pola namiotowe.
- Zakres planowanych przez Samorząd oraz kapitał prywatny inwestycji stwarza szansę na zbudowanie komplementarnego systemu urządzeń turystycznych i infrastruktury turystycznej.

Priorytety i plany Samorządu Gminy w zakresie rozwoju gospodarki turystycznej

Samorząd Rytra planuje:

- „uzbrojenie” gminnych terenów i sformułowanie oferty gospodarczej dla inwestorów zainteresowanych rozwojem usług turystycznych we współpracy⁷⁵ publiczno-prywatnej,
- organizację zakładu wydobycia i butelkowania wód mineralnych,
- wspieranie rzemiosła regionalnego i produkcji przyjaznej dla środowiska,
- rozwój infrastruktury turystycznej,
- ochronę i rehabilitację środowiska przyrodniczego.

Przeznaczenie terenów inwestycyjnych Gminy:

- Rozтока Ryterska – ośrodek narciarski (4 wyciągi, infrastruktura).
- Rytro, osiedle w Sośninie nad Popradem: camping, stacja flisacka, „amfiteatr”, boiska, parking.
- Rytro – Zamczysko (Baszta Ryterska⁷⁶): ścieżki spacerowe, szlak historyczny, gastronomia.

uwaga

Rodzaj inwestycji wskazuje, że jest planowany harmonijny rozwój usług sezonu zimowego oraz letniego, co jest w pełni zgodne z koncepcją rozwoju gospodarki turystycznej Gminy Rytro.

⁷⁵ Samorząd Gminy prowadzi rozmowy z kilkoma inwestorami zainteresowanymi rozwojem usług turystycznych, na zasadach konkurencyjnych lub w partnerstwie układzie publiczno-prywatnym.

⁷⁶ Proponujemy nową nazwę, która odpowiada na pytania: co i gdzie się znajduje, promując wyraziście produkt turystyczny Rytra.

16.2. Najważniejsze atuty przyrodniczo-kulturowe do rozwoju turystyki

Atuty przyrodnicze

- Klimat podgórski, średnia temperatura lata do 19⁰, dobre nasłonecznienie, okres wegetacji do 200 dni, a pokrywa śnieżna do 190 dni.
- Duże zalesienie, 77 % obszaru Gminy znajduje się na terenie PPK. W tym: rezerwat *Baniska*, w paśmie Radziejowej, gdzie znajduje się zabytkowy drzewostan Puszczy Karpackiej: jodły, buka i jawora.
- W potoku Roztoczanki występują pstrągi potokowe, a wiosną na łąkach potokowych kwitnie 5 gatunków storczyka.
- Gminny Park Ekologiczny – edukacyjne ścieżki przyrodnicze, popularne miejsce odwiedzin grup szkolnych i turystów indywidualnych.
- Potencjał przyrodniczy i krajobrazowy Makowicy oraz sołectwa Życzanów.
- Rzeka Poprad i doliny wielu potoków.

Atuty kulturowe – historia/ *genius loci*/ zabytki

W 1312 r. król Władysław Łokietek przyznał Klaryskom prawo pobierania cła na Popradzie w Rytrze, od tej pory zamek i ziemia ryterska pełnili rolę strażnicy szlaku polsko – węgierskiego (handlowego, dyplomatycznego, komunikacyjnego).

Zabytki:

Ruiny warowni strażniczej z XIV w. Baszta Ryterska (w rejestrze zabytków – strefa ochrony „A”), stara plebania w Rytrze, kapliczka polna w Obłazach Ryterskich (w rejestrze zabytków), stacyjka Kolei Popradzkich, pensjonat „Zameczek”, „Nasza” i kilka domów drewnianych, przechowujących regionalny styl górali ryterskich i szyc pensjonatowej architektury przedwojennej.

16.3. Najważniejsze imprezy w kalendarzu Gminy Rytro

Kultura

- sierpień
Dni Rytra (org. Urząd Gminy),
- wrzesień
Pożegnanie lata (org. Urząd Gminy).

Turystyka/rekreacja/sport

- czerwiec
Biegi Uliczne (org. Uczniowski Klub Sportowy „Ryter”),
- sierpień
Zawody konne (org. Stowarzyszenie Miłośników Rytra),
- luty
Memoriał Władysława Podgórskiego – narciarstwo biegowe.

Ponadto:

- Międzynarodowy Spływ Kajakowy Stara Lubovnia – Nowy Sącz,
- Rajd Szlakiem Zamków Popradzkich,
- Turniej Miast i Gmin.

16.4. Najważniejsze problemy i słabości (wg analiz własnych, informacji administratora Gminy, materiałów źródłowych – patrz: Bibliografia)

Finanse

Niska rentowność gospodarstw rolnych, pracujących na potrzeby własne nie sprzyja tworzeniu kapitału inwestycyjnego w tej dziedzinie. Poza starszymi generacjami ludność Gminy odchodzi od tego rodzaju zajęć.

Powoduje to z jednej strony wzrost aktywności indywidualnej gospodarczej, wzrost zatrudnienia w sektorze prywatnym, a z drugiej skłonność do korzystania z systemu opieki nad bezrobotnymi.

Spoleczeństwo

Starzenie się społeczeństwa oraz wydłużenie wieku życia będzie powodem poszukiwania przez część populacji seniorów innych, pozarolniczych pól aktywności. Gmina ani inwestorzy prywatni nie są jeszcze do takich działań przygotowani. Rozwiązaniem problemu będzie wykorzystanie programów dla społeczeństwa III wieku, przygotowanych przez administrację województwa małopolskiego (zwłaszcza przez *Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie*) i dotacji z funduszy Unii Europejskiej.

Ponadto znaczącą cechą społeczną jest liczba bezrobotnych ze średnim i zawodowym wykształceniem oraz liczba bezrobotnych w grupie intensywnej aktywności zawodowej, od 18 do 44 lat.

Serwis turystyczny

Brak pól namiotowych, z odpowiednią infrastrukturą – sanitarną i gastronomiczną, brak urządzeń turystycznych i rekreacyjnych, poza zestawem usług w jednym ośrodku hotelowo-konferencyjnym. Brak tzw. bazy gastronomicznej ogólnodostępnej o stylizację regionalnej.

Także tzw. kwatery prywatne i ośrodki wczasowo-agroturystyczne wymagają modernizacji oraz starannego podziału funkcji: np. pomiędzy usługi dla turystyki wiejskiej, długopobytowej, a usługi dla turystyki wędrowniej, grupowej lub indywidualnej.

16.5. Ocena potencjału turystycznego

- Gmina Rytro posiada ofertę turystyczną dla trzech sektorów turystyki:
 - turystyki pobytowej, wypoczynkowej, letniskowej i zimowej, organizowanej i indywidualnej, m.in. tzw. ośrodki zakładowe i uczelniane,
 - turystyki wędrowniej, krajobrazowej, związanej z pozycją Rytra na skrzyżowaniu szlaków beskidzkich; dominuje turysta krótkoterminowy, dla którego Rytro stanowi „początek lub koniec” wędrówek beskidzkich,
 - turystyki kongresowej: konferencyjnej i wypoczynkowej w hotelu z rozbudowanymi usługami rekreacyjnymi („Perła Południa”).
- Samorząd Gminy ma w pełni zidentyfikowane problemy społeczne i gospodarcze i realizuje podstawowy program przeciwdziałania: poszukiwanie funduszy pozabudżetowych oraz inwestorów w dziedzinie budowy nowoczesnej infrastruktury turystycznej.
- Zbudowanie gospodarki turystycznej Gminy będzie w dużym stopniu zależało od:
 - aktywności społeczności lokalnej, stopnia utożsamienia się oraz przyjęcia reżimów wynikających z istniejących (np. plan zagospodarowania przestrzennego) i projektowanych programów rozwoju produktów turystycznych Gminy,
 - od zakresu i dynamiki współdziałania publiczno-prywatnego i wielkości inwestycji kapitału komercyjnego spoza Gminy,
 - od czasu odrobienia cywilizacyjnych zaległości w zakresie infrastruktury turystycznej i komunalnej oraz podniesienia lub zmiany estetyki obszarów zabudowanych, w tym: estetyki architektury i otoczenia.

Wniosek

Gmina Rytro ma społeczne, ekonomiczne oraz organizacyjne potencjały do rozwoju gospodarki turystycznej, dzięki modernizacji niektórych istniejących usług i realizacji nowych programów produktowych oraz budowie odpowiedniej infrastruktury, w dziedzinie gastronomii, rekreacji sportowej i rozrywki.

16.6. Główne obszary rozwoju produktów turystycznych Gminy Rytro

Patrząc na obszar Gminy Rytro na mapie („z lotu ptaka”), można zauważyć, że przypomina on leżącego motyla o zielonych skrzydłach: jedno skrzydło, to obszary leśne w masywie Makowicy (pasmo Jaworzyny Krynickiej), a drugie skrzydło, to zielony obszar pasma Radziejowej.

Pomiędzy nimi, wzdłuż rzeki Poprad, jest płaski i zurbanizowany teren, właściwie bezleśny.

Obszar I

Zielony motyl – uosobienie lekkości, delikatności i piękna, proponujemy jako znak firmowy pierwszej części produktowej oferty Rytra, która jest sformułowana w dziedzinach: turystyka pobytowa, wypoczynkowa, wiejska, ekologiczna, krajobrazowa - wędrowna oraz sporty naturalne.

Obszar II

Drugi znak promocyjny wynika z historycznej przeszłości Gminy – to wizerunek *rycerza*, uniwersalnego, bez przypisania do jakiejś barwy czy formacji.

Drugi obszar produktów turystycznych Gminy obejmuje ofertę w dziedzinach: turystyka aktywna ludzi w każdym wieku, poszukujących niebanalnych atrakcji sportowo-turystycznych o każdej porze roku, produkty rozrywkowe i rekreacyjne, a ponadto imprezy i oferty specjalistyczne z dziedziny turystyki kongresowej i turystyki ciała (odnowy biologicznej).

Naturalne warunki tworzą naturalny podział funkcji Gminy, co wyrażamy hasłowo: Rytro Natury (znak: motyl) i Rytro Kultury (znak: rycerz).

Rytro Natury:

Obejmuje obszar zielonych skrzydeł Gminy, z masywem Makowicy w paśmie Radziejowej (obszary Popradzkiego Parku Krajobrazowego).

Rytro Kultury

Obejmuje dużą część: Suchej Strugi, Rytra (m.in. planowany ośrodek w Sośninie), Roztoki Obłazów Ryterskich; gdzie projektowany jest rozwój wszelkich usług typu: rozrywka – sport – wypoczynek komfortowy – imprezy/festyny/jarmarki oraz usługi specjalistyczne z zakresu turystyki ciała, kongresowej, czy integracyjnej.

Koncepcja szczegółowa podziału funkcji turystycznych Gminy Rytro

Prawa strona rzeki Poprad:

- Żyżanów – Makowica - Park Leśny – turystyka i sporty naturalne,
- Sucha Struga – turystyka pobytowa – agroturystyka – sporty naturalne,
- Góra Zamkowa – nowy hotel lub rekonstrukcja strażnicy ryterskiej,
- Dreptak Popradzki – pasaż rozrywkowo-handlowy do Piwnicznej,
- Ponadto turystyka krajobrazowo-przyrodnicza, na obszarze zielonego rajy Makowicy i pasma Jaworzyny Krynickiej, Dolin Łabowskich itd.

Lewa strona Popradu

- Rytro – centrum administracyjne – centrum recepcji turystycznej nowy ośrodek na Sośninie – centrum sportów młodzieżowych, centrum handlowe – Jarmark Rycerski, festyny, obsługa turystyki tranzytowej przy Gościńcu⁷⁷,
- Roztoka Ryterska – rozrywki letnie i rekreacja narciarska – turystyka ciała– wypoczynek aktywny – turystyka kongresowa, integracyjna,
- Obłazy Ryterskie – turystyka pobytowa, wiejska, przyrodnicza, szlaki do zielonego rajy Pasma Radziejowej.

A zatem:

symbolem promocyjnym oferty turystycznej Gminy będzie

Rycerz i Motyl

Rycerz – siła i zdrowie, zabawa i aktywność,

Motyl – wypoczynek w otoczeniu naturalnym.

Hasło promocyjne:

Rytro zielonych wiatrów!

⁷⁷ Proponujemy nazwę opisową, zamiast administracyjnego określenia „droga krajowa nr 87”

17 Programy rozwoju gospodarki i produktów turystycznych Gminy Rytro

Zgodnie z koncepcją podziału funkcji Gminy Rytro zawartą w poprzednim punkcie dzielimy obszar Gminy na dwie części:

1. *Rytro Natury* – symbol *motyl*
2. *Rytro Kultury* – symbol *rycerz*

W pierwszej części *Rytro Natury*, gdzie dominuje krajobraz górski masywu Makowicy/pasma Jaworzyny Krynickiej proponujemy ulokować programy adresowane do sektora: turystyki pobytowej, krajobrazowej, wiejskiej w połączeniu z programami rekreacyjnymi i sportowymi.

W części drugiej, *Rytro Kultury*, dominują programy przeznaczone dla zabarnizowanych terenów, znajdujących się w Dolinie Popradu i w dolnych częściach przylegających dolin: Suchej Strugi, Rytra, Roztoki i Oblazów Ryterskich.

Na tym terenie lokujemy programy wspierające rozwój różnorodnych usług w dziedzinach: rozrywka – wypoczynek komfortowy – sport – festyny i jarmarki oraz wszelkie usługi specjalistyczne, z zakresu turystyki ciała⁷⁸, kongresowej, czy wyjazdów integracyjnych.

⁷⁸ Tym określeniem obejmujemy wszelkie usługi z zakresu kosmetyki, odnowy biologicznej, itd.

17.1. Ochrona i adaptacja krajobrazu kulturowego oraz inwestycje wspierające rozwój gospodarki turystycznej Gminy Rytro

Gmina Rytro jest podzielona na trzy strefy zagospodarowania:

- Strefa górską – należąca do Popradzkiego Parku Krajobrazowego, gdzie są możliwości zagospodarowania w zakresie: funkcji ekologicznych i turystyki krajobrazowej.
- Strefa pogórzy i zboczy dolin – strefa rolno-leśna, gdzie są możliwości zagospodarowania w zakresie: inwestycji turystycznych, osadniczych, rekreacyjnych dla mieszkańców i Klientów turystycznych.

W tej strefie są określone warunki konieczne, które zobowiązują do:

- ochrony krajobrazu kulturowego,
 - koncentracji zabudowy w istniejących strukturach,
 - zwiększenie zalesień i zakrzewień, w formie: parków leśnych i polnych ogrodów,
 - ochrony walorów widokowych stoków i wierzchołków.
- Strefa Doliny Popradu, która obejmuje: Rytro, Roztokę i Suchą Strugę. W tej strefie są możliwości zagospodarowania w zakresie: inwestycji osadniczych z koncentracją niezbędnych funkcji dla mieszkańców i turystów, przy zachowaniu warunków koniecznych w zakresie ochrony środowiska i krajobrazu kulturowego.

Powyższe założenia i zalecenia programowe zobowiązują Organizatorów do tworzenia krajobrazu kulturowego, dorównującego urodą krajobrazowi naturalnemu Gminy Rytro.

Budowanie harmonii między środowiskiem kształtowanym przez człowieka, a środowiskiem naturalnym jest działaniem podstawowym dla organizacji gospodarki turystycznej w Gminie Rytro.

Najważniejsze działania

- Ustanowienie prawa lokalnego o ochronie krajobrazu kulturowego i środowiska naturalnego w aspekcie rozwoju turystyki.
- Współdziałanie partnerów trójkąta społecznego w zakresie adaptacji starych i budowy nowych budynków funkcjonalnych w stylistyce wzornictwa regionalnego i w estetycznej komunikacji z krajobrazem ryterskich dolin.
- Zapobieganie rozrostowi struktur urbanistycznych ponad dolne części ryterskich dolin.
- Zbadanie możliwości rozbudowy systemu naturalnych źródeł energii, wg najnowszych technologii.

Działanie - przykład:

W celu adaptacji krajobrazu kulturowego można istniejący wiatrak na Majerce pomalować na niebiesko, żeby jego forma stopiła się z niebem nad Rytrem.

Nowy program

Można zbadać zasadność budowy nowych wiatraków, w najnowszej technologii, by zorganizować system kilku wiatrowych siłowni, harmonijnie skomponowanych z krajobrazem i zasilających energią elektryczną urządzenia turystyczne, czy mieszkalne.

Forma: - wiatraki można obudować drewnianymi wieżami, by stanowiły rzeźby plenerowe, kompozycje kamienia, drewna, pnących bluszczu. Skrzydła pomalowane na niebiesko, a technologiczne otoczenie wiatraka na zielono pozwala „wtopić” urządzenie w krajobraz. Całość powinna mieć charakter artystycznej transpozycji nowoczesnej technologii w krajobraz naturalny

Architektoniczna rzeźba

Pozytywnym przykładem adaptacji nowoczesnej architektury do wnętrza Doliny Popradu jest budynek "Al. Plast" w Ryttrze, przy Gościńcu. W tym projekcie – architektonicznej rzeźbie przejawia się odważne i artystycznie uzasadnione nawiązanie do krajobrazu: budynek „płyń” wraz Popradem, „drży”, gdy wieje wiatr ryterski, lśni w słońcu, jak hale wiosenne na Makowicy i rdzewieje blachą, jak kamienie u źródeł mineralnych.

W formę rzeźby architektonicznej wpisano wszystkie dominanty krajobrazu i materiały właściwe otoczeniu.

17.1.1. Szlaki turystyczne

Szlaki turystyczne na terenie Gminy mają kilku organizatorów (Samorząd Gminy, PTTK, inwestorzy prywatni), większość przebiega na obszarze Popradzkiego Parku Krajobrazowego i administracji Lasów Państwowych.

Działania/zalecenia

- Proponujemy ustanowienie jednego administratora, reprezentującego wszystkich Organizatorów szlaków i administratorów terenów, przez które przebiegają z następującym zakresem działania:
 - ujednoczenie systemu oznakowania szlaków w terenie i w wydawnictwach informacyjnych,
 - budowa i konserwacja urządzeń szlaku: ławki wypoczynkowe, tablice informacyjne, altanki postojowe (schronienie przed deszczem), bramy wejściowe na szlaki.
- Urządzenia na szlakach (ławki, altanki, pomniki) oraz tablice informacyjne powinny być budowane z materiału lokalnego: drewna i kamienia.

17.1.2. Projekt Zamek Ryterski

Idea

Uzupełnienie programu projektowanej przez Samorząd rekonstrukcji Zamku Ryterskiego.

Proponujemy wybudowanie nowej formy architektonicznej, nawiązującej do kształtu dawnego zamczyska, w dwóch wersjach lokalizacyjnych:

Wersja A – u stóp Zamkowej Góry, Wersja B – przy Gościńcu.

Formuła

Budynek nowoczesny, z wykorzystaniem wszystkich możliwych rozwiązań technicznych i technologii: w sylwetce nawiązujący do wizji zamku nakreślonej przez Szczęsnego Morawskiego, czy też najnowszych opracowań kształtu zabytku, powstających na bazie studiów archeologicznych nad fundamentami budowli.

Funkcje

- centrum kulturalne – recepcyjne i kongresowe, sala widowiskowa i konferencyjna, hotel i gastronomia.

Działania

Projekt jest przeznaczony dla inwestora prywatnego. Możliwa partycypacja Gminy w uzbrojeniu terenu i współdziałanie w zakresie partnerstwa publiczno-prywatnego.

17.1.3. Projekt Bramy Ryterskie

Lokalizacja

Bramy wjazdowe przy Gościńcu, na południowej i północnej granicy Gminy.

Forma

Drewniany łuk nad drogą, osadzony na kamiennych filarach, zbudowanych w formie baszty Zamku Ryterskiego. Bramy są oznaczone herbem Rytra i napisem: *Rytro Zielonych Wiatrów*.

Funkcje

- wizualizacja obszaru produktu, nowy element krajobrazu kulturowego, inspirowany dziedzictwem lokalnym,
- funkcje użytkowe: niewielki parking i punkt recepcyjny: sprzedaż pamiątek, produktów regionalnych, gastronomia itd.

17.1.4. Baszty Ryterskie

Funkcja

Platformy widokowe.

Forma

Wieża widokowa w stylistyce Baszty Ryterskiej, ale węższa i bardziej smukła, drewniana konstrukcja wsparta na kamiennej, okrągłej podmurówce, nakryta dachem z gontyny. Pod dachem platforma widokowa, a pod spodem schronienie dla turystów na czas niepogody.

Lokalizacja

W punktach widokowych Beskidu Sądeckiego, na Obszarze zintegrowanego Produktu, tam gdzie pozwalają na to przepisy Popradzkiego Parku Krajobrazowego.

17.1.5. Projekt Zajazd Królewski

Inspiracja

Przez wieki Rytro było strażnicą szlaku polsko-węgierskiego, którym przejeżdżały koronowane głowy, książęta kościoła rzymskiego, a także zwykli i niezwykli obywatele.

Możliwości

- wysokiej klasy zajazd przy Gościńcu.
- wystrój XIV-wiecznego wnętrza zamczyska i wszystkie usługi, w podobnej stylistyce: menu, obyczaje, stroje obsługi w różny sposób nawiązują do średniowiecza.

Działania

Inwestycja przeznaczona dla kapitału prywatnego.

Alternatywne projekty:

Inspiracja

Rytro zawsze było gościnne dla różnych nacji, a Romowie/Cyganie znaleźli tu miejsce do osiedlenia, stąd nazwa przysiółka Cygański Potok.

Cygański Szalas

stylowy zajazd – z muzyką, kuchnią, wystrojem i obyczajem cygańskim.

Tabor – ośrodek campingowy

składający się z kilku domków zbudowanych w stylistyce cygańskich wozów wędrownych, z wyposażeniem nawiązującym do kolorytu cygańskiego wozu.

17.1.6. Gastronomia Ryterska

Idea

Adaptacja i modernizacja bazy gastronomicznej do potrzeb gospodarki turystycznej.

Argumenty

W obecnych zasobach gastronomii Gminy można wyróżnić trzy grupy:

- usługi w ośrodkach recepcyjnych, hotelowych i wypoczynkowych,
- kuchnie domowe w pensjonatach i kwaterach agroturystycznych,
- lokale w strefie publicznej.

Zalecenia

- adaptacja bazy gastronomicznej do potrzeb gospodarki turystycznej, zarówno w wystroju wnętrza, stroju obsługi i kuchni regionalnej.
- inspirowanie prywatnych gestorów do regionalizacji oferty gastronomicznej **i sprzedaży, przede wszystkim produktów i przetworów kuchni regionalnej, polskiej** ze wszystkimi stosownymi modyfikacjami.

uwaga

Porozumienie Organizatorów gastronomii ryterskiej w proponowanym wyżej zakresie będzie należało do ważnych czynników rozwoju tej dziedziny usług.

17.1.7. Projekt Stacyjki Kolei Popradzkiej

Koordinacja z programami dla Gmin, przez które przebiega trasa Kolei Popradzkiej.

Działania

- Zbudowanie partnerstwa publiczno-prywatnego w zakresie ochrony stacji Rytro, jako części dziedzictwa lokalnego.
- Współpraca z właścicielem lub administratorem stacji w zakresie:
 - rekonstrukcja formy, nastroju i wystroju ryterskiej stacji do klimatu sprzed 1939 roku, na przykład: wyłożenie piaskowcem płaszczyzny peronu, instalacja ławek w stylu regionalnym, odnowa budynku stacyjnego,
 - adaptacja wnętrza budynku stacyjnego do funkcji promocyjnych i informacyjnych, na przykład: galeria zdjęć osobistości bywających w Rytrze, informacja turystyczna itd.

17.1.8. Projekt Polne Ogrody

Idea

Adaptacja terenów rolnych do funkcji polnych ogrodów i włączenie do funkcji turystycznych.

Lokalizacja

Strefa II – pogórza i zbocza dolin ryterskich.

Organizacja

Adaptacja dróg polnych do roli szlaków spacerowych, z zachowaniem naturalnych przebiegów i przyrodniczych wyznaczników, zmiana struktury upraw: np. zasiewy zielarskie, owoce jagodowe (z przeznaczeniem do kuchni regionalnej) – połączenie funkcji producenckich i estetycznych.

Formy adaptacji

- ogrodzenie dróg spacerowych niewielkimi płotami drewnianymi lub żywopłotami,
- instalacja w miejscach widokowych ławek lub altanek,
- uzupełnianie nawierzchni materiałem kamiennym lub żwirem rzeczonym.

17.2. Program Stolica Rycerzy Górskich – Rytro

Inspiracje

- historycy wiążą nazwę Rytra z niemieckim ritter = rycerz i epoką króla czeskiego Wacława II.
- życie i dzieło Piotra z Rytra, herbu Topór – przełom XIV/XV w., który walczył pod Grunwaldem, a za zasługi otrzymał w dzierżawę rycerskie zamczysko. W 1430 r., 6 grudnia został wyznaczony na wychowawcę królewskich synów i kształcił ich w rycerskim rzemiośle.

17.2.1. Projekt Akademia Górskich Rycerzy

Koordinacja z programem: Sportowe Stacje Doliny Popradu.

Idea

- ośrodek sportów i rzemiosł rycerskich,
- zintegrowany program, który łączy: szkolenie w rzemiosłach rycerskich, rozrywkę, wypoczynek, widowiska, kiermasze.

Formuła programowa

- Połączenie szkolenia rekreacyjnego ze specjalistycznymi kursami, dla amatorów walk rycerskich i miłośników tzw. sztuki przetrwania (survival).
- Podstawowe programy ośrodka:
 - obozy szkoleniowe dla rodzin, z odpowiednim zakresem treningowym, dla różnych generacji i stopnia przygotowania sportowego,
 - obozy szkoleniowe dla ludzi młodych, o wysokim stopniu przygotowania sportowego,
 - obozy dla Klientów indywidualnych i grupowych,
 - programy rekreacyjne uzupełniające produkty turystyki kongresowej Gmin z całego Obszaru itd.

Elementy szkolenia

- jazda konna, sporty wodne, kajaki górskie, sporty powietrzne (lotnia), nauka walk i rzemiosł rycerskich, programy typu: szkoła przetrwania, z udziałem trenerów komandosów itd.

Ponadto: Szkoła jest centrum organizacji turniejów i biesiad rycerskich:

- uczniowie Szkoły Rzemiosł Rycerskich uczestniczą w realizacji widowisk historycznych, także w festynach i biesiadach rycerskich. Ponadto spośród nich może rekrutować się Drużyna Rycerzy Górskich Rytró, która reprezentuje gminę w bitwie pod Grunwaldem.

Infrastruktura

Program wykorzystuje istniejącą infrastrukturę turystyczną i sportową oraz urządzenia terenowe. Docelowo wraz z rozwojem programu można inwestować w budowę obiektu/centrum Szkoły Rycerzy Górskich, stacjonarnego ośrodka szkoleniowo-wypoczynkowego, z wszechstronnym zestawem usług: szkoleniowych, konsumpcyjnych i rozrywkowych.

Dla programu szkoleniowego akademii rycerskiej i dla wszystkich chętnych można budować różne atrakcje. Na przykład:

Zorbing

Urządzenie składa się ze specjalnej kuli, mogącej pomieścić człowieka i naturalnego toru na stromym zboczu, po którym kula spada w dół. W wersji łagodniejszej człowiek w środku kuli jest przypięty pasami, w wersji (sic!) trudniejszej nie ma żadnych zabezpieczeń. Jak dotychczas w Polsce (październik 2003 r.), tor do zorbingu powstał w Bieszczadach, ma długość 550 m i różnicę poziomów 170 m.

17.2.2. Projekt Słaza Rycerzy Górskich

Idea

Europejskie spotkania i festiwal drużyn rycerskich zamków górskich z różnych stron Europy - impreza widowiskowa o masowym charakterze i dużym potencjale promocyjnym.

Koordinacja projektu z organizatorami turystyki ze Starej Lubovni i włączenie do programu Zamku Starostów Spiskich.

Formuła programowa

- festiwal rycerski, ze wszystkimi możliwościami i atrakcjami, wynikającymi z formuły projektu,
- turnieje rycerzy górskich – widowiska, pokazy sprawności, walki turniejowe itd.
- biesiady rycerskie, pokazy tańców dworskich, koncerty muzyki średniowiecznej,
- bitwy rycerskie, z wykorzystaniem możliwości, jakie daje konfiguracja terenu, (np. zdobywanie i obrona zamczyska),
- seanse filmów rycerskich w kinie plenerowym itd. itp.

Ponadto

Na zakończenie festiwalu można zorganizować wielkie widowisko typu światło i dźwięk – wg scenariusza i w reżyserii specjalistów, z wykorzystaniem wszystkich drużyn rycerskich, które przybyły na Słazę oraz potencjału Akademii Rycerzy Górskich.

uwaga

Formuła imprezy zawiera wiele potencjałów, które organizatorzy mogą wykorzystać do zbudowania produktowego przeboju turystycznego sezonu letniego, o skali międzynarodowej.

17.2.3. Projekt Obozy Zbójcekie, Obozy Rycerskie

Idea

Interdyscyplinarny program dla młodzieży, połączenie szkolenia w sportach walki i w sztuce przetrwania z atrakcjami krajobrazowymi i rozrywkowymi.

Formuła

Uczestnicy obozu mogą być podzieleni na dwie grupy: rycerską i zbójceką, z podobnym zakresem programowym szkolenia. Podział służy jedynie realizacji rozmaitych form rywalizacji, obyczajowości obozowej (pasowanie na rycerza, pasowanie na beskidnika - zbójnika) oraz podniesieniu jego atrakcyjności.

W programie

Różne formy treningu sportowego – rycerskiego – zbójnickiego, elementy tzw. szkoły przetrwania, nocne wyprawy beskidzkie, wędrówki szlakami zbójników itd. Nauka podstaw życia zbójnickiego: gotowanie potraw regionalnych, wyrób oręza zbójnickiego, budowa szałasów leśnych itd.

Organizacja

Program przeznaczony dla młodzieży krajowej i zagranicznej, uzupełnia oferty innych Gmin Obszaru, np. program Dom Polski.

Każdy obóz kończy się turniejem, w którym rywalizują grupy „rycerzy” i „zbójników”.

17.2.4. Projekt Z Rytra pod Grunwald

Idea

Wyprawa rycerskiej drużyny rycerskiej pod Grunwald: pieszo i konno oraz udział w bitwie pod Grunwaldem (replike bitwy).

Akcja promocyjna na skalę ogólnopolską.

Formuła programu

- Formuła wyprawy: drużyna rycerska w drodze pod Grunwald korzysta z własnych umiejętności przetrwania i sprzętu biwakowego, trasa wyprawy powinna być kompromisem między najkrótszą drogą z Rytra pod Grunwald, a trasą pozwalającą na reklamowanie Rytra i zintegrowanego produktu *Perły Doliny Popradu* w dużych miastach po drodze.
- W bitwie pod Grunwaldem drużyna występuje w barwach Rytra, z herbem, na tarczy, chorągwią, hymnem.
- Powrót: transportem samochodowym.

Organizacja promocji

- Wyprawa powinna być finansowana przez organizatorów turystyki z wszystkich Gmin Obszaru, stanowi formę promocji wszystkich walorów turystycznych zintegrowanego produktu 6 Gmin.
- Akcja promocyjna odbywa się w dużych miastach, w najlepszych punktach recepcyjnych. W akcji bierze udział drużyna rycerska i zespół promocyjny, który prezentuje walory zintegrowanego produktu *Perły Doliny Popradu* w atrakcyjnej formule: stoisko, koncert, prezentacja materiałów promocyjnych itd.

17.2.5. Projekt Ryterscy contra Czarni górale

Idea

Cykl imprez festynowych i rekreacyjnych oraz działań promocyjnych wykorzystujących inspiracje historyczne i współczesne wynikające z:

- granicznej pozycji Młodowa – wsi, która w części należy do Piwnicznej, a w części do Rytra.
- Wieloletnia wspólnota i rozstanie Gmin Rytro i Piwniczna Zdrój – 1 stycznia 1995 r.

Formuła

- Turnieje rycerskie, ludyczne, sportowe z elementami rywalizacji mieszkańców i gości turystycznych Rytra i Piwnicznej.
- Można budować nowe obyczaje, np. Święto Secesji z elementami zabawnych inscenizacji „nibysporów” granicznych, na przykład: spotkania i pojedynki wójta (Rytra) i burmistrza (Piwnicznej) na granicy, żartobliwe utarczki słowne pod hasłem: *Nie oddamy Młodowa*; przesuwanie i zmienianie granicy itd. inne konkurencje nawiązujące do kolorytu lokalnego. Ważne jest, żeby impreza miała charakter zabawy, była atrakcyjna dla turystów i wykorzystywała istniejące i projektowane potencjały rozrywkowe.
- 1 stycznia, w rocznicę powstania Gminy Rytro, można organizować program pt. „Wójt Rytra zaprasza Gości Sylwestrowych na Noworoczny Ogień Secesyjny”, w programie: kulig, wielkie ognisko, z pieczeniem barana (czarnego?) i zabawy towarzyskie. W programie mogą uczestniczyć goście sylwestrowi Piwnicznej i Rytra. Organizacja projektu jest dziełem wspólnym obu Gmin, święto może odbywać się na przemian – jednego roku w Rytrze, w następnym w Piwnicznej.

17.2.6. Projekt Ryterscy Strażacy

Inspiracje

- Rola i prestiż Ochotniczej Straży Pożarnej w społeczności lokalnej – aktywność i tradycje w organizacji festynów i zawodów strażackich.
- W 1934 r. strażacy ryterscy, za pieniądze ze składek i własnych dorobków zakupili konny wóz bojowy.

Wyścigi Strażackich Bojowych Wozów Konnych

Idea

Połączenie pokazu sprawności strażackiej z formami festynowo-sportowymi i z wyścigiem konnych zaprzęgów strażackich.

Program

- Wyścig odbywa się na trasie tak usytuowanej, żeby widzowie mogli śledzić zmagania zawodników.
- Forma wozu – platforma na kołach gumowanych, wyposażona w czynną ręczną pompę.
- Formuła wyścigu powinna wspierać jego atrakcyjność i widowiskowość: może to być wyścig łączący rywalizację sportową z pokazami sprawności strażackiej.
- Można organizować zawody w formule międzynarodowej i krajowej w zależności od możliwości Organizatora.

uwaga

Potencjał programowy *Stolicy Rycerzy Górskich* Rytro pozwala na zbudowanie szerokiej partycypacji Organizatorów ze wszystkich Gmin Obszaru.

Otwarte propozycje programowe pozwalają na dowolne kontaminacje i adaptacje poszczególnych projektów, tak żeby budować ofertę przeznaczoną dla szerokiego spektrum Klientów turystycznych całego Obszaru o terminie całorocznym.

17.3. Projekt W Krainie Rogasia z Roztoki

Koordinacja z programami dla dzieci i nastolatków pozostałych Gmin Obszaru.

Inspiracja

Książka "Rogaś z doliny Roztoki", autorstwa Marii Kownackiej.

Idea

Organizacja atrakcyjnych programów produktowych dla uczniów szkół podstawowych - uczestników tzw. *zielonych i białych szkół*.

Wykorzystanie popularności książki M. Kownackiej do promocji walorów turystycznych Gminy Rytro wśród młodszej Klienteli turystycznej.

Działania/program

- Ogólnopolski konkurs plastyczny dla uczniów szkół podstawowych na projekt pomnika/figury Rogasia z Roztoki. Organizacja konkursu plastycznego dla uczniów, nawet o zasięgu ogólnopolskim, nie jest przedsięwzięciem kosztownym, a może przynieść efekt promocyjny oraz projekty plastyczne, które można zrealizować. Figura Rogasia - pomnik bohatera lektury dziecięcej niemal wszystkich Polaków - może być wyrazistym znakiem kulturowym i inspiracją do tworzenia różnych atrakcji.
- Organizacja (co jest już w planach samorządu Gminy) Szlaku Rogasia, z oznakowaniem i zbudowaniem odpowiednich atrakcji dla najmłodszych grup turystycznych.

na przykład

- *Święto Rogasia z Roztoki* - coroczny festyn turystyczno sportowy, weekendowy produkt dla masowego odbiorcy: rodzin z dziećmi, zorganizowanych grup młodzieży szkół podstawowych, starszych dzieci itd. W programie: formy turystyki aktywnej, krajobrazowej, przyrodniczej i atrakcje rozrywkowo - sportowe, z wykorzystaniem wszystkich możliwości istniejących i projektowanych.

Olimpiada Turystyczna Dzieci i Młodzieży im. Rogasia z Roztoki

Idea

Największy na Obszarze zintegrowanego produktu program turystyczno - sportowy dla młodzieży z *białych i zielonych szkół*, grup zorganizowanych itd. przebywających na terenie Gmin Obszaru lub przyjeżdżających specjalnie na ten program.

wersja A - letnia - np. maj/czerwiec

wersja B - zimowa - np. ferie zimowe

Organizacja

Koordinacja z Organizatorami wypoczynku dzieci i nastolatków z pozostałych Gmin Obszaru.

formuła programowa – modele

- rajdy turystyczne, z dominantą przyrodniczą, trasy wytyczone wokół beskidzkich rezerwatów przyrody, ścieżek ekologicznych (np. Gminny Parku Ekologiczny w Rytro) - rajd gwiazdzisty, zakończenie Rytro

- rajdy o charakterze sportowym, konkurencje grupowe, sprawnościowe, rajd w formule biegów terenowych (z poszukiwaniem „ukrytych skarbów”) itd.

- olimpiada sportowa, w konkurencjach dostosowanych do możliwości uczestników i z wykorzystaniem wszystkich urządzeń i warunków terenowych.

uwaga

Formuła programu (turystyczno - sportowa), rodzaj adresata (starsze dzieci i nastolatki) oraz patron („Rogaś”) - tworzą konglomerat inspiracji, które można dowolnie kontaminować w różnych programach produktowych turystyki pobytowej dziecięcej i młodzieżowej, tworząc, wraz

z Partnerami tej Strategii zintegrowany produkt turystyczny dla dzieci i młodzieży, w wersji sezonowej, a docelowo w wersji całorocznej.

17.4. Program Festiwal Małych Wielkich Gmin

Hasło: *Małe gminy – Wielkie możliwości.*

Inspiracja

Gmina Rytro ma pow. 42 km² i należy do najmniejszych w Polsce.

Formuła programowa

- Spotkania i prezentacje kulturalnych, sportowych, folklorystycznych i kulinarnych atrakcji małych gmin z całej Polski.
- Połączenie formuły imprez typu: "turniej gmin" z festynem rozrywkowo-sportowym oraz kiermaszami handlowymi.

Inne możliwości

Powołanie ogólnopolskiego Związku Małych Gmin Turystycznych, z siedzibą w Rytrze.

Cele: zbudowanie systemu wzajemnych ubezpieczeń inwestycyjnych – wzajemnej promocji – wspólnej organizacji imprez itd.

17.4.1. Projekt Kaszuby Płyną do Rytra

Inspiracja

Współpraca beskidzkiej Gminy Rytro z bałtycką Gminą Puck.

Termin

13 VIII – w rocznicę podpisania umowy o współpracy.

Program/organizacja

Projekt można organizować w formule festynu pt. *Święto Morza w Środku Gór*, z zestawem wszystkich dostępnych atrakcji, z wykorzystaniem spływu flisackiego, szlaku kajakowego od Starej Lubovni do Rytra.

Można też budować wspólne produkty turystyczne, oferując w jednym zestawie wypoczynek na wybrzeżu bałtyckim z wypoczynkiem w beskidzkich górach, pt. *Tydzień nad Morzem – Tydzień w Górach*.

17.5. Program Wioska Beztróska – Życzanów

Program pokazuje strategiczne kierunki zagospodarowania i możliwości wykorzystania istniejących zasobów społecznych, naturalnych i kulturowych w strefie I.

Charakterystyka walorów turystycznych wioski Życzanów

- Wioska leży w masywie Makowicy i zachowała w dużej mierze tradycyjny charakter.
- Znajduje się w strefie konserwatorskiej ochrony krajobrazu kulturowego ("T"), co oznacza, że obowiązuje:
 - zabudowa jednokondygnacyjna, z zabudową poddasza,
 - zachowanie istniejącego układu osadniczego,
 - zakaz budowy obiektów wielkokubaturowych.
- Potok Życzanowski w górnym biegu tworzy tzw. "głęboki jar" i jest pomnikiem przyrody, usytuowanym w tajemniczym otoczeniu głębokich górskich dolin.
- Osobliwością roślinną tego terenu jest glóg wieloowocowy – symbol piękna i plenności – materiał na wizerunek promocyjny programu.

Formuła zagospodarowania

- Wieś pracy twórczej – nie tylko dla tzw. twórców, czy naukowców, ale dla każdego, kto potrzebuje do wypoczynku samotności, pięknych krajobrazów i niezwykłej kuchni gospodarzy życzańskich.
- Projekt Wieś Spotkań Pisarzy im. Michała Bałuckiego.

Inspiracja

Michał Bałucki bywał w Rytrze w latach 1882-1901 i - jak głósi legenda promocyjna - właśnie w Rytrze napisał piosnkę „Góralu, czy ci nie żal...”

Należy ten „fakt” wykorzystać promocyjne i uczcić stosowną tablicą na *kamieniu, na którym pisarzowi przyszedł do głowy pomysł pieśni*⁷⁹.

Działania

Rewitalizacja starej zabudowy mieszkalnej, adaptacja do roli całorocznych pensjonatów, z odpowiednim i użytecznym wyposażeniem, wygodnych dla osób w każdym wieku i różnych upodobań. Każdy domek stanowi osobny punkt hotelowy, a więc inaczej niż w systemie agroturystycznym, gdzie goście mieszkają razem z gospodarzami.

⁷⁹ Legenda opracowana dla potrzeb promocyjnych, bez ścisłej korespondencji z faktami.

17.5.1. Projekt Park Leśny Makowica

Lokalizacja

Masyw Makowicy od Życzanowa do Suchej Strugi.

Idea

Połączenie naturalnych możliwości obszaru z aranżacją do funkcji rekreacyjnych.

Formuła/funkcje

- Spacerzy zdrowotne – specjalny cykl treningowy oznakowany w terenie, na wyznaczonych trasach, z wykorzystaniem naturalnych możliwości terenu.
- Trasy sportów naturalnych dla każdej pory roku, przebiegające przez tereny zalesione i przez dawne polany pasterskie, punkty widokowe itd.
- Trasy sportów zimowych: dla narciarstwa turystycznego i śnieżnych biegaczy na tzw. raketach śnieżnych.

Podstawowe urządzenia

Ławki, altany odpoczynkowe, drewniane bariery na stromych podejściach, schody kamienne, liny do wspinania się po stromych parowach potokowych, poza chronionym obszarem Życzańskiego potoku.

W parku można urządzić galerię rzeźby *Leśni Ludzie*.

Leśni Ludzie - galeria rzeźby

Idea

Organizacja galerii plenerowej - symbolicznych pomników upamiętniających ludzi zasłużonych dla historii Rytra.

Organizacja

Forma pomnika – np. kamienna kolumna, „pień drzewa”, a na nim tabliczka z informacją komu ten postument jest poświęcony.

Usytuowanie – na rozwidleniach ścieżek spacerowych, w miejscach odpoczynku itd.

Efekt

Postumenty będą stanowić tekst kulturowy parku, wyznaczać trasy, tworzyć punkty orientacyjne dla różnych projektów sportowych, czy rekreacyjnych.

17.5.2. Projekt Akademia Ludzi Ciekawych Wszystkiego

Idea

Program całoroczny, edukacyjny, kierowany do wszystkich Klientów turystycznych.

Inspiracja

Audycja Hanny Marii Gizy w II programie Polskiego Radia pt. Klub Ludzi Ciekawych Wszystkiego.

Możliwości i elementy

- W programie można zdyskontować obecność na terenie Gminy kadry naukowej i studentów Wyższej Szkoły Ubezpieczeń i Bankowości, właściciela ośrodka wypoczynkowego „Słoneczny Stok”, a także z innych ośrodków wypoczynkowych wyższych uczelni, w innych Gminach Obszaru.
- Ponadto: program można koordynować z projektem: Uniwersytet Nowego Świata (zobacz programy dla Krynicy), czy projektem Wioska Naukowa dla gm. Łabowa.
- Można zaprosić do współpracy p. H. M. Gizę, autorkę audycji radiowej i zorganizować cykl audycji plenerowych, nagrywanych w Rytrze i prezentowanych na antenie.

Organizacja

- wykłady popularno-naukowe z rozmaitych dziedzin, wykłady „Pod Niebem Kanta” – pod rozgwieżdżonym niebem w atrakcyjnym plenerze, w pobliżu niezbędnych mediów: oświetlenie, nagłośnienie,
- wykłady połączone z debatami, spotkaniami ze znanymi ludźmi, przebywającymi w Rytrze, czy w innych Gminach Obszaru.

Efekt

Uzupełnienie oferty turystycznej dla tzw. segmentu inteligenckiego, studenckiego, młodzieżowego, a więc de facto największej grupy turystycznej na beskidzkich szlakach.

17.6. Program Rytro Bezclowe

Inspiracje

- 15 maja 1312 r. Łokietek nadał s.s. Klaryskom „prawo do pobierania cła na rzece Popradzie w rzeczonyj Sądecczyźnie wedle zamku Ryter”,
- Dolina Popradu przez wieki była popularnym szlakiem kupieckim, o znaczeniu międzynarodowym.

17.6.1. Projekt Wszystko Gratis

Idea

Program komercyjny i promocyjny.

Formuła

15 maja wszystko gratis – produkty i usługi; można spędzić jedną noc gratisowo w różnych pensjonatach i hotelach Rytra i dostać gratis produkty na bezclowym targu.

Program

Bezclowy Targ można zorganizować przy Gościńcu.

W zestawie oferty handlowej towary narodów, które niegdyś korzystały i tworzyły kulturę szlaków kupieckich, powinno przeważać rękodzieło i produkty kuchni regionalnych.

Zasada Bezclowego Targu: z bogatej oferty Klient wybiera tyle towarów, ile zdoła unieść w rękach, nie więcej.

17.6.2. Projekt Jarmark Ryterski

Koordinacja z programem Szlaki Kupieckie Trzech Tysiącleci

Termin: czerwiec

Nazwa: *Ryterskie Oblazy*

Produkty dominujące: wina węgierskie, nalewki regionalne, miody pitne.

Ponadto

Prezentacja kultury kupieckiej i rękodzieła artystycznego oraz promocja produktów turystycznych Gminy Rytro. Festyn ludyczny z atrakcyjnym programem rozrywkowym, z degustacjami produktów kuchni i piwniczki regionalnej.

uwaga

Formuła projektu ma komercyjny charakter i zawiera wiele potencjałów dochodowych i promocyjnych.

17.7. Programy rozwoju turystyki aktywnej w Gminie Rytro

Zobacz też: program Akademia Górskich Rycerzy

Konfiguracja terenu Gminy Rytro, długie naśnieżenie niektórych obszarów oraz aktywność miejscowego środowiska sportowego stanowią mocne potencjały do organizowania programów dla wszystkich segmentów rynku tzw. turystyki aktywnej.

Urządzenia do realizacji programów sportowych - przykłady

- Tor zjazdowy dla „łyżworolek" (w zimie: naturalny tor saneczkowy) ułożony z elementów łatwo rozkładanych w każdym terenie, np. na polnych drogach Obłazów Ryterskich, Połomów, nad Roztoką Ryterską,
- Infrastruktura dla dyscyplin tradycyjnych, związanych z naturą, z krajobrazem: bieg, kolarstwo górskie, jazda konna,
- Pole golfowe dla nowej odmiany, projektowanej specjalnie dla Rytra, o nazwie *golf ryterski*,
- Sztuczna ściana wspinaczkowa, zainstalowana w naturalnym otoczeniu wąskiej i stromej doliny potoku,
- Urządzenia dla dyscyplin ekstremalnych (Szkoła Rycerska),
- Naturalne tory saneczkowe (zobacz też: projekty torów saneczkowych dla Żegiestowa),
- Narciarskie trasy biegowe i szlaki narciarstwa turystycznego, krajobrazowego.

Ponadto

Znaczącą rolę w tym sektorze usług turystycznych odegrają planowane przez Samorząd Rytra następujące inwestycje: ośrodek narciarski, ośrodek sportowo-rekreacyjny na Sośninie, czy modernizacja stadionu sportowego.

Zabawy Ryterskie

Formuła programowa

Zabawy rekreacyjne, dołączane do programu różnych produktów letnich i zimowych – modele.

Zabawy potokowe

- Stawianie tamy z kamieni na górskim potoku: jedna drużyna buduje tamę, a druga rozbiera. Liczy się forma i działanie tamy.
- *Biegi potokowe* – zabawy biegowe po kamieniach, bez dotykania wody.
- Konkurencje zimowe mają większy stopień trudności. Może to być *narciarstwo potokowe*: zjazdy snowboardowe w wąskich dolinach potoków, biegi narciarskie tamże, biegi na raketach śnieżnych.

Wspinanie po ścianie

Zabawy na sztucznej ścianie wspinaczkowej zainstalowanej w naturalnym terenie.

Kuligi z kuligami

Kuligi z ryterską kapelą rodziny Kuligów, obudowane zestawem atrakcyjnych zabaw rekreacyjno-rozrywkowych właściwych góralskiej tradycji.

17.7.1. Projekt Festiwal Wiatrów Ryterskich - Ryterskie Wiatraki

Koordinacja z programami innych Gmin Doliny Popradu.

Idea

Organizacja zabaw sportowych, z wykorzystaniem wiatrów ryterskich: biegi z wiatrem i biegi pod wiatr.

Inspiracja

Wiatry zwane ryterskimi, charakterystyczne dla wąskich dolin popradzkich, wieją mocno na przełomach pór roku wiosny/lata i jesieni/zimy.

Możliwości programowe

Wykorzystanie wiatrów ryterskich, jako znaczącego utrudnienia lub pomocy dla biegaczy, zawody i zabawy w formule:

- biegi z wiatrem ryterskim – wersja łatwiejsza,
- biegi pod wiatr – wersja dla bardzo aktywnych,
- biegi z żaglem – wyścigi ludzi zaopatrzonych w duży żagiel, ludzie latawce itd. Wersja ekstremalna, wymagająca np. współpracy partnerów ciągnących na linie *człowieka z żaglem*, zmagającego się z ryterskim wiatrem.

Formuła imprezy pozwala na budowanie programu kilkudniowego, np. Festiwalu Wiatrów Ryterskich, w połączeniu ze wszystkimi atrakcjami produktów turystycznych Rytra i pozostałych Gmin Obszaru.

Efekt

Budowanie oferty turystycznej wydłużającej sezon turystyczny.

17.7.2. Projekt Zawody w Spływie Kłody

Idea

Wyścigi flisaków i doświadczonych pływaków na kłodach drzew wartkim nurtem Popradu

Inspiracja

Dawne spływy Popradem, w latach, kiedy niósł wielkie wody, wymagały od flisaków wyrafinowanych umiejętności, by nie ulec popradzkim bystrzom. Wielu wspaniałych flisaków przeminęło bezimiennie, ale to oni tworzyli jedną z barwniejszych opowieści tej ziemi. **Dedykujemy ten program *Pamięci Flisaków Popradzkich*.**

Trasa

Odcinek rzeki Poprad od Piwnicznej do Rytra, ciekawy flisacko, a dla widzów atrakcyjny, bo na całym przebiegu trasy istnieje możliwość podziwiania zmagania zawodników. Zwłaszcza, kiedy zostanie wybudowany pasaż handlowo rozrywkowy *Dreptak Popradzki*.

Formuła wyścigu

Wymagająca i wg starej flisackiej zasady⁸⁰: „jedna kłoda, jedna zerdź i jedź”. Zawodnicy płyną stojąc lub siedząc na kłodzie drewna. Liczą się dwie rzeczy – kto szybciej dopłyne i ile razy spadnie do wody. Start odbywa się równocześnie. Zawody można organizować w różnych konkurencjach, z podziałem wg pozycji zawodnika: „na stojaka” – zawodnik musi utrzymać się w pozycji pionowej, lub, wersja łatwiejsza, może siedzieć „na okraka” na kłodzie.

Ponadto można dzielić zawodników ze względu na rodzaj drzewa, z którego jest kłoda i organizować wyścig bukowy – wyścig świerkowy w zależności, jakie pnie mogą być dostępne.

Wariant wyczynowy

Wyścig drużynowy o najwyższym stopniu trudności: każda drużyna składa się z dwóch zespołów: dwójki kajakarzy górskich i dwójki flisackiej: kajakarze płyną z Rytra do Piwnicznej - pod prąd rzeki, a flisacy płyną z prądem Popradu: z Piwnicznej do Rytra. Liczy się łączny czas dwóch załóg.

uwaga

Program zawiera potencjał widowiskowości i możliwość różnych kontaminacji: komercyjnych i rozrywkowych, może stanowić jedną z ważniejszych atrakcji w tej dziedzinie.

Kiedy zostanie uruchomiony *Dreptak Popradzki* (pasaż spacerowo-handlowy pomiędzy Piwniczną a Rytrem), to odcinek Popradu między tymi miejscowościami powinien często być wykorzystywany do organizowania oryginalnych i widowiskowych wyścigów.

⁸⁰ Promocyjna fikcja opracowana dla potrzeb programu.

17.7.3. Projekt Święto Spływu Popradzkiego

Koordinacja programu z Organizatorami spływów flisackich na rzece Poprad.

Argument

Obecne spływy popradzkie mają swoje stacje końcowe na terenie Gminy Rytro.

Formuła programowa

Można podzielić projekt w ten sposób, że:

- *Święto Pierwszego Wiosennego Spływu* (inauguracja sezonu) odbywa się w Piwnicznej,
- *Święto Ostatniego Jesiennego Spływu* (zamknięcie sezonu) odbywa się w Ryrze.

Model programu

- Do Rytra spływa cała flisacka flota - jaka pływa po rzece Poprad.
- Spływ odbywa się po zmierzchu, przy pochodniach. Rozświetlone pochodniami tratwy tworzą na Popradzie świetlną wstęgę, łączącą Piwniczną i Rytro.
- Na zakończenie spływu odbywa się festyn, w programie: zabawy flisackie, koncerty piosenki ...żeglarskiej, różne konkurencje sportowe załóg flisackich (np. *składanie się* na rękę właścicieli konkurencyjnych spływów), zabawy w stylu regionalnym i rozrywkowym, z szeroką ofertą kuchni i piwniczki regionalnej.

17.7.4. Projekt Biegamy z Mistrzami

Idea

Programy zimowe dla różnych segmentów rynku i miłośników narciarstwa biegowego, czy turystycznego.

Formuła programowa

W programie biorą udział mistrzowie nart biegowych klasycznych – nieczynni już sportowo mistrzowie nart zamieszkujący Rytro, jak p. Krystyna Pawlik-Lękawska, czy też Józef Łuszczek, który bywa gościem w Rytrze.

Program składa się z treningu z mistrzem, z różnych zabaw sportowych, np. Mistrzostwa Rytra w Bieganiu pod Górę (wyścigi biegowe krótkodystansowe na górskich stromiznach) i z wędrowek po beskidzkich zimowych szlakach turystyki narciarskiej.

Ponadto

Można organizować różne zawody dla dawnych mistrzów, biegi seniorów spotkania pokoleń: od juniorów do seniorów typu Festiwal Klasycznej Narty.

17.7.5. Projekt Międzynarodowy Maraton Górski Rytro 2004

Inspiracje

- Sukcesy biegowe w maratonach i biegach długodystansowych biegaczy z UKS „Ryter” i środowisko organizatorów sportu w Rytrze i sołectwach,
- W Paśmie Jaworzyny czy Radziejowej jest niesłychane bogactwo dróg leśnych o dużych walorach sportowych i krajobrazowych.

Formuła organizacyjna

Międzynarodowy maraton górski można organizować w wersji letniej - dla biegaczy terenowych i zimowej- dla biegaczy śniegowych, narciarzy klasycznych i turystycznych.

Bieg główny – może być obudowany wieloma imprezami rekreacyjnymi, atrakcyjnymi dla szerokiej publiczności.

Ponadto można a wykorzystać różne sprawdzone formuły programowe tzw. festiwali biegowych, które łączą rekreację z atrakcyjnymi rozrywkami, oferowanymi na zintegrowanym Obszarze produktu.

17.7.6. Projekt Golf Ryterski

Idea

Organizacja i wypromowanie nowej dyscypliny: *golf ryterski*, znanej (legenda promocyjna) tylko w Beskidzie Sądeckim, stąd nazwa: *golf ryterski*.

Legenda⁸¹ promocyjna

"Golfa Ryterskiego wymyślili w 1387 roku Beskidnicy Ryterscy, kiedy wracali z banku spółdzielczego i się im złoto w holośniach nie mieściło, to se go nogo turlikali przed sobą, niektóre to logom, a niektóre ciupaskom, jak kule złota były wienkse. I jeden zbójnik powiada do drugiego: chyba wynalazłem golfa, a drugi mówi: To nie golf, to hokej na trawie... I do dzisiaj najwienkse ucone nie wiem: cy górale ryterscy wynaleźli golfa cy hokeja na trawie..."

Organizacja pola gry

Pole położone jest na stromych zboczach dwóch dolin, dołki golfowe tworzą łańcuch zaczynający się na dnie jednej doliny i przechodzący grzbietem na dno drugiej doliny. Gra sportowa zaczyna się z dwóch jednocześnie stron, a gra rekreacyjna dowolnie. I jak w prawdziwym golfie chodzi o to samo: przy jak najmniejszej ilości uderzeń przejść wszystkie wyznaczone dołki i ...z jednej doliny do drugiej.

uwaga

Górska odmiana *golfa ryterskiego* – jeżeli zostanie upowszechniona i odpowiednio zareklamowana może inspirować rozwój produkcji odpowiedniego sprzętu: specjalne stroje, odpowiednie kije, kule.

Ponadto potrzebna będzie tzw. infrastruktura towarzysząca: mini wyciągi (np. napędzane w systemie solarnym), ruchome schody dla graczy i sprzętu itd. To są potencjały do wykorzystania przez Organizatora, przy udziale wpływowych mediów reklamowych i zasobnego inwestora. Warto jednak chronić i promować pomysł - jako rodzaj sportu regionalnego, właściwego tylko góralom ryterskim.

⁸¹ Legenda zaprojektowana dla potrzeb promocyjnych.

17.7.7. Projekt Ryterskie Złoto – międzynarodowy festiwal biegów na orientację

Inspiracja

W XIII w. odkryto w Rytrze złoto. Długosz podaje, że Piotr Wydźga, kasztelan sądecki sporządził testament, w którym zawarł opis dziewięciu dróg do złotodajnych pokładów w paśmie Radziejowej. Rewelacje Wydźgi zainspirowały nauczyciela z Rytra do założenia Bractwa Poszukiwaczy Skarbów, które zajmuje się m.in. badaniem najbliższej okolicy i edukacją regionalną.

Formuła programowa

- Oferta skierowana do szerokiej grupy Klientów turystycznych. Formuła zawiera wiele możliwości programów dla sektora turystyki wypoczynkowej, rekreacyjnej naturalnej i dla zwolenników sportu bardzo aktywnego.
 - **wersja A:** biegi na orientację po szlakach, bądź pasma Radziejowej, bądź masywu Makowicy, w paśmie Jaworzyny Krynickiej, wg zasad tej konkurencji, ale w formule rekreacyjnej i ogólnodostępnej.
 - **wersja B:** spaceruje na orientację, dla turystów seniorów, dla osób o mniej rozwiniętej kondycji fizycznej.
 - **wersja C:** Festiwal Ryterskie Złoto – wersja sportowa, wyczynowa, zawody międzynarodowe w biegach na orientację dla amatorów, zawodowców oraz młodzieży szkolnej.

Ponadto

W zimie podobne programy można adresować do zwolenników turystyki narciarskiej i biegaczy śnieżnych (biegających na tzw. rakietach).

17.8. Obsługa produktu i produkty własne

Obsługa produktu

Grupa osób zajmujących się recepcją i obsługą turystów poza profesjonalną kadrami np. w obiektach hotelowo-wypoczynkowych.

Funkcje

- *Ryter* - przewodnik, informator, pomocnik,
- Obsługa otwartych punktów recepcyjnych, jak parkingi, stacja kolejowa czy przystanek autobusowy.
- *Ryter* jest częścią systemu informacji i obsługi Klienta, powinien mieć podstawowy system łączności: radio, GPS.
- Powinien posiadać wiedzę na temat walorów turystycznych, historii i oferty turystycznej Gminy Rytro oraz Obszaru zintegrowanego produktu *Perły Doliny Popradu*.

Forma

Proponujemy dla tej postaci nazwę *ryter* i mundur zaprojektowany z wykorzystaniem elementów stroju rycerskiego.

Ponadto

Można wprowadzić postaci charakterystyczne dla legend rycerskich, np. postacie *Błędnego Rycerza*, *Ducha Marcina*, które pojawiają się w pobliżu zamczyska, Baszty Rycerskiej.

Produkty własne

Produkty kuchni regionalnej powinny być rozpowszechniane we wszystkich miejscach Gminy, a nadwyżki sprzedawane na zewnątrz w sieci handlowej *Perły Doliny Popradu*. Produkty powinny być wytwarzane na miejscu i z miejscowych upraw, a przy ich braku należy korzystać z innych producentów Obszaru.

przykłady

- *Chleb Rycerski* – chleb pieczony z pierwszej mąki, o zapachu świtu spod Niemcowej i wg receptury Babci Nowakowej,
- *Jałowcówka Rycerska* – wysokiej klasy wódka regionalna,
- *Ryter Miodowy* – placek drożdżowy z miodem,
- *Miody Pitne Rycerskie*.

18 Charakterystyka potencjału turystycznego Miasta i Gminy Stary Sącz

W charakterystyce potencjału turystycznego Miasta i Gminy Stary Sącz pomijamy streszczenie analiz i opracowań znanych Partnerom Strategii, ale uwzględniamy je w opracowaniu koncepcji produktów turystycznych.

Skupiamy się natomiast na tych cechach i walorach społeczno-gospodarczych Gminy, które stanowią inspirację lub grunt do budowania produktów turystycznych projektowanych w tej Strategii.

Nie pomijamy słabości, które wymagają naprawy lub modernizacji, zwłaszcza w zakresie środowiska kulturowego i przyrodniczego oraz niewykorzystanych potencjałów organizacyjnych.

Uwzględniamy w analizie, ale pomijamy streszczenie prac obowiązkowych i podstawowych, realizowanych przez Samorząd oraz na jego zlecenie, które posłużyły do sformułowania misji zrównoważonego rozwoju Miasta i Gminy Stary Sącz:

rozwój społeczny i ekonomiczny przez budowę rentownej gospodarki turystycznej.

Podstawowe dane statystyczne

Ludność: 22 282 (31.12. 2002), Stary Sącz – 9178, Gmina – 13104

Powierzchnia: 102 km²,

Sołectwa: Barcice, Gaboń, Gołkowice, Moszczenica, Przysietnica i Skrudzina.

18.1. Charakterystyka społeczno - gospodarcza i dominujące formy turystyki

Spoleczeństwo

Tabela 20 Najważniejsze cechy populacji Miasta i Gminy Stary Sącz

Bez pracy	Ludność	% bez pracy	ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	przyrost naturalny na 1000 osób
2225	22282	ok. 10%	75	7,4

Źródło: informacje z UMiG Stary Sącz

Tabela 21 Struktura ludności Miasta i Gminy Stary Sącz

1	2	3	4		5		6	
wiek	miasto	gmina	% do całej populacji Gminy - 22 282		% do populacji w wieku 45 – 65 - 3665		% do populacji seniorów/ 65 + - 2631	
			miasto	gmina	miasto	gmina	miasto	gmina
0-4	532	1027	2,4	4,6	14,7	28,5	20,4	39,5
5-9	599	1191	2,7	5,3	16,6	33	23	45,8
10-14	700	1297	3,13	5,81	19,4	36	26,9	49,9
15-19	992	1159	4,4	5,19	27,5	32,2	38,1	44,5
razem	2823	4674						

Źródło: GUS – stan na 31.12.2002 r.

Wnioski

- Widoczny słabnący przyrost naturalny w Mieście, mniejszy przeciętnie o 50% niż w Gminie.
- Podobna różnica jest pomiędzy grupą w wieku 0-19 lat: w Mieście 2823 osoby, a w Gminie 4674, osób, ok. 48 % więcej.
- W Mieście widoczne niekorzystne proporcje populacji od 0 do 19 lat wobec populacji starszych, a korzystne proporcje w tych grupach w Gminie.

Bezrobocie

Bezrobocie w Mieście i Gminie (wg stanu na 30 VI 2003 r.) wynosiło:

2225 osób – to jest 10% populacji Gminy. W tym 60% w wieku od 18-34 lat

Tabela 22 Statystyka bezrobocia w Mieście i Gminie Stary Sącz wg wykształcenia

Ogółem	Wiek						Wykształcenie				
	18-24	25-34	35-44	45-54	55-59	60-64	wyższe	Policealne i średnie zawodowe	Średnie ogólne	zasadnicze zawodowe	podstaw. i mniej
Miasto 834	250	263	202	115	4	0	37	284	59	338	116
Gmina 1475	434	471	412	152	6	0	22	409	53	709	282

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Nowym Sączu

Wnioski:

Dominujące cechy demograficzne:

- starzenie się społeczności, spowodowane wydłużeniem czasu życia i migracją ludzi młodych,
- w Gminie zwraca uwagę wysoki przyrost naturalny, a także korzystne proporcje między najmłodszymi grupami w wieku od 0 do 19 lat, a pozostałymi. W Mieście natomiast te proporcje zmieniają się na niekorzyść grup młodszych.

Cechy szczególne bezrobocia:

- wzrasta udział bezrobotnych bez prawa do zasiłku, co oznacza bezrobocie długotrwałe i konsekwencje, nie wpływające dodatnio na aktywność osobistą i społeczną tych osób.
- wysoki procent bezrobocia w grupach najmłodszych od 18 do 35 lat.

Poniżej zestawienie szczegółowe dla tej grupy bezrobotnych:

	Bez pracy	wiek 18 do 34 lat	
Miasto	834	513	62%
Gmina	1475	905	62%

Powyższe dane pokazują nieczynny gospodarczo stan populacji od 18 do 35 roku życia, która w nowoczesnym społeczeństwie powinna przejmować wiele funkcji społecznych i gospodarczych i wykazywać się największą aktywnością. Zwłaszcza, że ta grupa społeczna ma ogólnie dobry stopień wykształcenia: od średniego ogólnego i zawodowego przez policealne do wyższego.

Bezrobocie w tej grupie ma wiele przyczyn, przeważnie związanych z sytuacją społeczną czy ekonomiczną kraju, ale też są osoby, które korzystając z opieki socjalnej, znajdują zatrudnienie sezonowe w Polsce, czy za granicą - w tzw. szarej strefie.

Wnioski

- Wskazana jest analiza struktury szkolnictwa średniego/zawodowego w zakresie dostosowania do potrzeb obecnego i projektowanego rynku pracy, a także potrzeb wynikających z rozwoju gospodarki turystycznej.
- Można rozważyć sens i możliwość budowania wspólnego programu kilku Gmin Obszaru w zakresie przeciwdziałania bezrobociu ludzi młodych, o takim samym stopniu koherencji, w jakim planuje się budowę gospodarki turystycznej zintegrowanego Obszaru Produktu.
- Wskazane jest opracowanie programu rewitalizacji rzemiosł regionalnych, rękodziela artystycznego i użytkowego, z wykorzystaniem zasobów ludzkich (zwłaszcza absolwentów szkół o profilu zawodowym, czy rękodzielniczym), w oparciu o materiały i surowce regionalne (drewno, kamień).

Aktywność gospodarcza Mieszkańców

W rejestrze gospodarczym Gminy znajduje się:

- 1135 podmiotów gospodarczych, w tym 57% w Mieście, a 43 % w Gminie. Przeważają małe, rodzinne firmy handlowe, produkcyjne i usługowe:
 - handel – 400,
 - budownictwo – 224,
 - transport – 118,
 - informatyka – 27,
 - gastronomia – 56,
 - las (zrywka, ścinka, tartak) – 39,
 - pozostałe 271 podmiotów gospodarczych zajmuje się: produkcją żywności (młyn, piekarnie, masarnie), materiałów budowlanych – kruszywa, wyrobem odzieży, pantofli, mebli i przedmiotów z drewna.

Komunikacja

Miasto i Gmina znajdują się w sieci samochodowych dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych. W Starym Sączu jest skrzyżowanie tras Nowy Sącz – Piwniczna Zdrój/Muszyna/Krynica Zdrój (przejścia graniczne na Słowację) i Nowy Sącz – Szczawnica. Przez Gminę przebiega linia kolejowa Kraków – Muszyna/Krynica Zdrój/Słowacja.

Współpraca międzynarodowa Gminy/pola współpracy

- Elyria (Ohio, USA) – kultura/oświata,
- Keszthely (Węgry) – gospodarka, ochrona dziedzictwa kulturowego, turystyka, wspólne wnioski do Banku Światowego i funduszy Unii Europejskiej,
- Levoča (Słowacja) – gospodarka, ochrona dziedzictwa kulturowego, turystyka,
- Liptovsky Hradok (Słowacja) – gospodarka, ochrona dziedzictwa kulturowego, turystyka, wspólne wnioski do Banku Światowego i funduszy Unii Europejskiej,
- Menconico (Italia) – gospodarka, turystyka, kultura,
- Ponadto Gimnazjum im. J. Słowackiego realizuje program „Pięć kroków współpracy” z partnerem na Słowacji, szkołą w Plavnicy.

Współpraca krajowa

Miasto i Gmina Stary Sącz należy do Kapituły Najstarszych Miast i Miejscowości w Polsce, Stowarzyszenia „Sądeckie Centrum Pielgrzymowania im. Jana Pawła II, Związku Dorzecza Widel Dunajca, Popradu i Związku Miast Polskich.

Instytucje/stowarzyszenia/środowiska biorące udział w rozwoju oferty turystycznej:

Instytucje

- Rada i Urząd Miasta i Gminy Stary Sącz
- Kluby sportowe: MKS „Sokół”, LZS „Barciczanka”, MUKS „Poprad”,
- Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury, Galeria Starosądecka,
- Muzeum Regionalne im. Seweryna Udzieli (Rynek 6) – historia miasta, sztuka, rzemiosło, etnografia, militaria, kultura mieszczkańska,
- Popradzki Park Krajobrazowy – Zarząd w Starym Sączu,
- Powiatowa i Miejsko-Gminna Biblioteka,
- Powiatowy Młodzieżowy Dom Kultury,
- Szkoły realizujące różne formy aktywności w dziedzinie turystyki i współpracy międzynarodowej:
szkoły podstawowe – Barcice, Gołkowice, Stary Sącz – SP nr 1, Szkolne Koło Turystyczno-Krajoznawcze „Dreptaki”, Skrudzina (szkoła współpracuje ze szkołą w Jarabinie (Słowacja),
gimnazja – Barcice, Gołkowice (Szkolne Koło Krajoznawcze), Stary Sącz (program „Pięć kroków współpracy” ze szkołą Plavec (Słowacja),
szkoły średnie - Stary Sącz: Zespół Szkół Drzewno-Mechanicznych i Zasadnicza Szkoła Zawodowa nr 2,

Stowarzyszenia/agencje

- Agencja Turystyczna „Szkoltur” (turystyka młodzieżowa),
- Polski Związek Wędkarski – koło w Starym Sączu,
- Sądeckie Centrum Pielgrzymowania im. Jana Pawła II,

- Sąddeckie Stowarzyszenie Prywatnej Przedsiębiorczości,
- Stowarzyszenie Dom – Łazy Biegonickie,
- Towarzystwo Miłośników Starego Sącza – org. Muzeum im. Seweryna Udzieli, inicjator Starosąddeckiego Festiwalu Muzyki Dawnej,
- Związek Hodowców Gołębi Pocztowych – Stary Sącz.

Osoby/środowiska

- Andrzej Długosz, bibliofil, kolekcjoner sztuki sądeckiej, historyk i dokumentalista Sądeckizny,
- Jan Magiera – kolarz szosowy, olimpijczyk (Tokio 1964 i Meksyk 1968), pięciokrotny uczestnik Wyścigu Pokoju.

Środowisko artystyczne

- artyści malarze/graficy – Maria Buchman, Józefa Kamińska, Małgorzata Ogorzały, Bogumiła Pasoń, Elżbieta Szot, Janina Zielińska, Jan T. Czech, Ignacy Kurowski,
- rzeźbiarze – Ryszard Klimek, Henryk Ostafiński, Andrzej Pasoń,
- fotografia: Andrzej Rams,
- ceramika: Jan Wilusz (prowadzi warsztat otwarty),
- kowalstwo artystyczne Józef Olszewski.

Znani Starosądeczanie

- Ada Sari – śpiewaczka operowa międzynarodowej klasy,
- Wiktor Bazieliuch – sławista, historyk Starego Sącza, autor „*Historii Starosąddeckich*” oraz „*Starosąddeckie domy rynkowe*”,
- Jan Joachim Czech – kompozytor, literat, autor utworów muzycznych i literackich... m.in. „Jaśkowa śpiewka”,
- Antoni Hybel – malarz, rzeźbiarz, lutnik amator, skonstruował i opatentował w 1925 r. „skrzypce polskie”, modyfikując kształt instrumentu i uzyskując nowe brzmienie,
- Agata Beata Konstanty (1936-1984) poetka, aktorka, reżyser i autorka sztuk teatralnych,
- Marian Mimuta – aktor, ocalił i spisał ludowe widowisko pt. „Starosąddeckie zrękowiny”,
- Ola Maurer – pieśniarka „Piwnicy pod Baranami”
- Szczęsny Morawski – autor pomnikowego dzieła „Sądeckizna”
- Józef Paszkiewicz, szewc, specjalność oficerki, zwane „karbowane”, pasjonat kultury i historii Starego Sącza, kolekcjoner regionalii,
- Artur Ryszka (1917-1988), poeta, dramaturg, reżyser i scenograf teatrów amatorskich, bogata spuścizna literacka pozostaje w rękopisach,
- ks. prof. Józef Tischner, w 1993 r., na pogrzebie swojej mamy w Starym Sączu wygłosił ostatnie publiczne kazanie, (A. Długosz opracował szlak śladami Tischnera w Starym Sączu, a w archiwum klasztornym zachowano nagrania 70 kazań głoszonych przez Księdza Profesora w klasztornej kościele).

Infrastruktura turystyczna

Baza noclegowa

Gospodarstwa agroturystyczne – 6, (Barcice – 3, Gaboń, Gołkowice i Stary Sącz po 1) – ok. 100 miejsc,

Ośrodki/hotele/campingi:

- ośrodek w Gołkowicach – kolonie letnie, ferie zimowe (wł. Urzędu Miasta Krakowa),
- ośrodek wczasowy w Barcicach – 130 miejsc, Klient tranzytowy,
- zajazd „Szałas” – 10 miejsc, Klient tranzytowy,
- motel „Miś” – 25 miejsc, Klient tranzytowy,
- schronisko PTTK Przehyba – 81 miejsc, turyści na szlaku, ok. 1300 osób w sezonie letnim,
- Sądeckie Centrum Pielgrzymkowe – schronisko turystyczne – 24 miejsca i pole namiotowe, ponadto Centrum prowadzi wypożyczalnię kajaków,
- schroniska PTSM w Starym Sączu i Skrudzinie –stara szkoła.

Gastronomia

- 2 restauracje, bary, cukiernia, winiarnia – Miasto,
- zajazd w Myślcu i jadalnie w ośrodkach noclegowych.

Szlaki turystyczne

- szlaki piesze – węzeł szlaków beskidzkich w paśmie Jaworzyny (przez Makowicę) i w paśmie Radziejowej, z Przehybą, w tym szlak Papieski, szlak przez Przehybę do Krościenka,
- szlaki rowerowe – trasa z Gołkowic, która prowadzi w atrakcyjne obszary Beskidu Sądeckiego i Gminy Starosądeckiej, ponadto przez Gminę przebiega końcowy odcinek międzynarodowej trasy rowerowej „Slovakia – Poland cyklo ling”.

Dominujące formy turystyki

Ze względu na niedostatek bazy noclegowej i atrakcji turystycznych Stary Sącz znajduje się poza głównym nurtem ruchu turystycznego Sądeczczyzny, w zakresie turystyki pobytowej, długo i krótkookresowej.

Stanowi natomiast ważny cel pielgrzymek religijnych oraz wycieczek szkolnych, jako sanktuarium Św. Kingi i miejsce poświęcone osobie Papieża Jana Pawła II.

Ponadto Stary Sącz pełni ważną rolę jako Brama Beskidu Sądeckiego. Stąd, bowiem wiedzie kilka atrakcyjnych szlaków w pasmo Radziejowej i Jaworzyny przez Makowicę, w tym popularny szlak na Przehybę. Jest to jednak w przeważającej mierze ruch tranzytowy, pobyt ograniczony do kilku godzin niezbędnych do zwiedzenia zabytków religijnych, udziału w uroczystościach religijnych lub przygotowania wyprawy na beskidzkie szlaki.

Tereny inwestycji turystycznych

Gmina⁸² ma duży zasób terenów zarezerwowanych dla inwestycji turystycznych, w granicach administracyjnych Starego Sącza i w niektórych sołectwach.

Tereny w granicach Miasta

- Tereny zarezerwowane dla funkcji usługowych i recepcyjnej roli Gminy na szlaku tranzytowym i węzła turystycznego szlaków beskidzkich:
 - Myślec, tereny za „Szałasem” – 6,55 ha, funkcje: rekreacja, wypoczynek, sport,
 - ul. Piaski 3, 40 ha, funkcje: park sportowo –rekreacyjny oraz obsługa ruchu tranzytowego (CPN, motel).
- W Mieście znajduje się Góra Miejska, która stanowi dominantę krajobrazową i potencjał przyrodniczy. Góra Miejska zajmuje 58 ha terenów leśnych, na których obowiązuje ochrona krajobrazu, a dopuszczone funkcje to rekreacja bez budynków kubaturowych.
- Ponadto w obrębie granic Miasta znajduje się teren określany nazwą „stawy rekreacyjne” o pow. 65 ha, położony w widłach Popradu i Dunajca, w tzw. międzywalu, gdzie obowiązuje zakaz budowy obiektów kubaturowych trwałych i budowy bazy noclegowej:
 - projekt: „Kompleks rekreacyjno - sportowy w widłach rzeki Dunajec i Poprad”.
- W ostatnim czasie Rada Miasta i Gminy przekazała 28 ha terenu – w Myślcu n/Popradem pod budowę: Instytutu Wychowania Fizycznego Wyższej Szkoły Zawodowej w Nowym Sączu.

Tereny w granicach Gminy

- Gaboń – 2 ha, planowane funkcje to ośrodek recepcyjny na ok. 200 miejsc, w pobliżu projektowanego ośrodka narciarskiego Bachnaty, gdzie jest zaplanowana budowa dwóch wyciągów narciarskich i infrastruktury usługowej,
- Barcice – kopalnia piaskowca, pow. ponad 11 ha, 13 tys. ton piaskowca klasy B i C, w planach wyciąg i trasa narciarska.
- Skrudzina – 2,8 ha, wzdłuż potoku Jaworzynka – dopuszczalna zabudowa niska, z zabudową poddasza,
- Przysietnica – tereny dla budownictwa letniskowego, z zachowaniem rygorów ochrony architektury krajobrazu, projektowany ośrodek narciarstwa zjazdowego,

Kierunki adaptacji

Nowy plan przestrzennego zagospodarowania Gminy jest w końcowej fazie opracowania. Poprzedni plan przewiduje następujące kierunki adaptacji:

Miasto

- centrum rozrządowe ruchu turystycznego,

⁸² Dla ułatwienia komunikacji będziemy używać określenia Gmina na oznaczenie Miasta i Gminy Stary Sącz.

- wypoczynek świąteczny mieszkańców Nowego Sącza,
- turystyka kulturowa w mieście zabytkowym.

Gmina

- wypoczynek świąteczny (weekendowy) i pobytowy – brzegi rzeki Poprad i dolina Jaworzynka – Skrudzina, z wykorzystaniem infrastruktury istniejącej i projektowanej, tj. pola namiotowego, ośrodków wypoczynkowych i małych pensjonatów (20-30 miejsc),
- rozwój infrastruktury szlaków pieszych – miejsca postojowe i biwakowe w rejonie Makowicy i Przehyby,
- narciarstwo zjazdowe i biegowe – rejon Przehyby i Bachnaty.

W roku 2003 Samorząd Gminy złożył wnioski do Zintegrowanego Planu Rozwoju Regionalnego Województwa Małopolskiego o dofinansowanie inwestycji wspierających:

- rozwój infrastruktury komunalnej i sportowej, w tym: wymiana starej infrastruktury komunalnej, budowa oczyszczalni ścieków w Mieście i kanalizacji w Barcicach, budowa małej hali sportowej przy szkole w Barcicach,
- działania z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego: odtworzenie historycznej nawierzchni na Starosądeckim Rynku,
- rozwój infrastruktury turystycznej: kompleks rekreacyjno-sportowy w widłach rzek Poprad i Dunajec.

Atuty społeczno-gospodarcze

- Aktywność władz samorządowych w zakresie rozwoju potencjału turystycznego i społeczna akceptacja dla rozwoju gospodarki turystycznej, jako wiodącej dziedziny aktywności gospodarczej gminy.
- Aktywna rola organizacji pozarządowych: kulturalnych, społecznych i turystycznych. Pola współdziałania administracji samorządowej i stowarzyszeń:
 - kultura – ochrona dziedzictwa kulturowego,
 - gospodarka – rozwój lokalny i aktywność gospodarcza mieszkańców,
 - turystyka – utrzymanie i oznakowanie szlaków, współpraca przy organizacji imprez turystycznych, promocja gospodarstw agroturystycznych w wydawnictwa samorządowych, informacja o źródłach finansowania,
- Potencjał do rozwoju turystyki pielgrzymkowej – sanktuarium św. Kingi i Centrum Pielgrzymkowe im. Jana Pawła II.
- Ważna pozycja na mapie kulturalnej Polski Starosądeckiego Festiwalu Muzyki Dawnej, który istnieje od 1973 r.
- Dostępność komunikacyjna samochodowa i kolejowa– szlaki tranzytowe krajowe i gęstość dróg lokalnych, skomunikowanie terenu Gminy,
- eksponowane położenie Gminy na początku szlaków turystycznych Beskidu Sądeckiego i Obszaru zintegrowanego Produktu *Perły Doliny Popradu*.

18.2. Najważniejsze atuty przyrodniczo-kulturowe do rozwoju turystyki

Atuty przyrodnicze

Miasto

Położone jest w pobliżu rzek Poprad i Dunajec, gdzie znajdują się tereny rekreacyjne naturalne i przeznaczone do zagospodarowania; w granicach miasta znajduje się park leśny na Miejskiej Górze (420 m n.p.m.), tajemniczy i piękny, z urozmaiconą rzeźbą terenu, starodrzewem i miejscami widokowymi.

Gmina

Walory przyrodnicze i krajobrazowe mają wsie położone nad rzeką Poprad oraz większość wsi Gminy graniczących z pasmami beskidzkimi: Makowicy/Jaworzyny i Radziejowej: Gaboń, Wola Krogulecka, Przysietnica, Moszczenica Wyżna i Skrudzina.

Atuty kulturowe – historia/genius loci/zabytki

Samo przytoczenie faktów z bogatej historii Starego Sącza przekracza ramy tej pracy, a cóż dopiero ich opis. Skupiamy się zatem na tych faktach historycznych, które są lub mogą być inspiracją programów produktowych inspirowanych dziedzictwem kulturowym.

Stary Sącz:

- najstarsze miasto Sądeckizny, jeden z najciekawszych zespołów staromiejskich w Polsce,
- od XI w. miasto znajduje się na szlaku wędrówek narodów i ludzi, można zatem je określić mianem: Najstarszej Stolicy Beskidzkiej Turystyki, co, wzruszająco i dobitnie sformułował Jan Paweł II w słynnej lekcji geografii: „Tu jesteśmy - stąd wyruszamy”.
- 1257 r. od chwili, kiedy księżna Kinga przejęła Sącz oraz okoliczne wsie, dzieje miasta zwiływały się z dziejami klasztoru Klarysek, zakonnice, które do 1781 r. były właścicielkami tych ziem. Klasztor w istotny sposób wpływał na rozwój gospodarczy i społeczny Miasta, był ośrodkiem administracyjnym, religijnym, kulturalnym, oświatowym. Klasztor i Miasto zespoliły się w jeden organizm, powiązany systemem świadczeń i usług. Ten stan - w symbolicznej mierze - trwa do dzisiaj i jest znakiem kulturowym Starego Sącza, swoistym *genius loci*, łączącym sacrum i profanum.
- Od XV w. rozkwit miasta i wzrost znaczenia na szlaku Doliną Popradu, rozwój rzemiosła artystycznego, m.in. warsztatu malarskiego, zwanego sądeckim.
- 1683 r. – spotkanie króla Jana Sobieskiego z żoną.
- 1690 r. – beatyfikacja Kingi i rozwój kultu religijnego.
- 1795 r. – największy pożar miasta – spłonął rynek i ratusz, z pożogi ocalał *Dom na Dołkach* – obecnie Muzeum Regionalne im. S. Udzieli.
- 1815 r. – kasacja zakonu Franciszkanów, budynki klasztorne w większości dotrwały do dzisiaj.
- 1999 r. (16 VI) – Ojciec Święty, Jan Paweł II kanonizuje bł. Kingę na mszy św. z udziałem 600 tys. ludzi.

Najważniejsze zabytki

- Zabytkowy zespół staromiejski – Rynek starosądecki,
- Zespół klasztorny s.s Klarysek – zabytek klasy narodowej, a w nim m.in. wczesnobarokowe wyposażenie i zdobnictwo kościoła pw. św. Trójcy i św. Klary, dawny nagrobek św. Kingi, skarby sztuki gotyckiej, rzeźbiarskiej i malarskiej, złotniczej, rękopiśmienniczej (kancjonały, inkunabuły, rękopis Jana Długosza) i ambona barokowa Drzewo Jessego z 1671 r., arcydzieło rzeźby i snycerki, o wysokości 8 m, kościół św. Elżbiety - z bogatym zasobem zabytków sztuki sakralnej, kościółek św. Rocha i Sebastiana i stary cmentarz, gdzie spoczywa wielu zasłużonych dla Starego Sącza i kultury narodowej osób.

Gmina

- Gołkowice – zachowany zespół zwartej zabudowy ulicowej z okresu kolonizacji józefińskiej, obwiedzione murem z kamienia zagrody, domy i spichlerze ustawione szczytami do drogi.
- Moszczenica Niżna – kościół drewniany XVI/XVII w., z elementami wyposażenia późnorenesansowego.

18.3. Najważniejsze imprezy kulturalne, sportowe i turystyczne

kultura

- styczeń
Koncert Noworoczny „Burmistrz zaprasza...”
- marzec
Starosądecki Konkurs Młodych Wokalistów (org. Ośrodek Kultury),
- kwiecień
Konkurs Młodych Wokalistów (org. Ośrodek Kultury),
- maj
Wojewódzki Festiwal Zespołów Artystycznych im. Jana Joachima Czecha (org. Powiatowy Młodzieżowy Dom Kultury w Starym Sączu),
- czerwiec
Starosądecki Festiwal Muzyki Dawnej (org. Ośrodek Kultury), Starosądecki Jarmark Kulturalny (org. Ośrodek Kultury),
- lipiec/sierpień
Estrada pod Lipami – cykl koncertów letnich na starosądeckim Rynku (org. Ośrodek Kultury),
- lipiec
Dni Starego Sącza (org. Ośrodek Kultury),
- wrzesień
Pożegnanie lata – impreza plenerowa (org. Ośrodek Kultury),
- listopad
Zaduszki poetyckie – (org. Ośrodek Kultury).

sport/rekreacja

- styczeń/luty
Tenis stołowy – Mistrzostwa Gimnazjum w Gołkowicach, Mistrzostwa Skrudziny, Barcic,
- maj
Sportowy Turniej Miast i Gmin (org. Ośrodek Kultury),
Międzynarodowy Spływ Kajakowy na Popradzie (ICF), Poprad, Leluchów – Stary Sącz (61 km) (org. Stowarzyszenie Turystyki i Rekreacji Kajakowej „Dunajec”, Kraków),
Zawody Lekkoatletyczne Szkół Gimnazjalnych (org. Gimnazjum w Gołkowicach),
Biegi przełajowe – Przysietnica (org. Uczniowski Klub Sportowy „Orły”),
Regaty Kajakowe org. Uczniowski Klub Sportowy „Astra” Barcice,
- Czerwiec
Międzynarodowy Spływ Kajakowy Stara Lubovnia- Myślec n. Popradem,
Mistrzostwa Polski Szkół Leśnych w Siatkówce (org. Uczniowski Klub Sportowy „Leśnik”),
Mistrzostwa Polski w Piłce Plażowej (org. MKS „Poprad”),

- sierpień
Rajd Samorządowców Szlakiem Papieża Jana Pawła II (org. Urząd Miasta i Gminy),
zawody wędkarskie „Cyprynada Sądecka” - stawy rekreacyjne,
- wrzesień
Międzynarodowy Turniej Piłki Nożnej Oldbojów (org. Urząd Miasta i Gminy).

Imprezy cykliczne::

- cykl wyścigów kolarskich na terenie gmin: Stary Sącz i Rytro „Wyścigi na rowerach górskich” (współorganizatorzy: Sądeckie Stowarzyszenie Cyklistów i dom wczasowy „Jantar”)

Sądeckie Centrum Pielgrzymkowe im. Jana Pawła II organizuje

- czerwiec
Beskidzki Rajd Samorządowców,
Papieskie Dni Młodych,
- wrzesień
Pielgrzymka Górską,
- grudzień
Powitanie Nowego Roku na Przehybie.

18.4. Najważniejsze problemy i słabości (wg analiz własnych/informacji administratora gminy/materialów źródłowych – patrz: Bibliografia)

Finanse

Niski kapitał inwestycyjny wewnętrzny i zewnętrzny.

Spółeczeństwo

Niska zasobność budżetów domowych, starzenie się społeczeństwa i migracja ludzi młodych, mały przyrost naturalny w Mieście i spadek ilościowy populacji najmłodszych od 0 do 19 lat wobec populacji starszych.

Cechy szczególne bezrobocia: wzrost bezrobotnych bez prawa do zasiłku i wysoki procent bezrobotnych w grupach najmłodszych od 18 do 35 lat.

Turystyka

Według informacji UMIG Stary Sącz statystyka przyjazdów do Starego Sącza przedstawia się następująco:

1. Grupy religijne i osoby odwiedzające klasztor s.s. Klarysek – 120 tys. rocznie.
2. Starosądeckie Centrum Pielgrzymkowe – 100 tys. rocznie.
3. Stawy rekreacyjne – ok. 2 tys. rocznie, głównie wędkarze.
4. Brak Klienta docelowego, pobytowego, a z nielicznej bazy noclegowej korzystają głównie turyści tranzytowi (jeden nocleg) i przedstawiciele handlowi.
5. Schronisko PTTK Przehyba – notuje ok. 1300 osób w sezonie letnim.

Wnioski

- Pkt. 1 i 2 obrazują spektrum tej samej grupy turystycznej, którą tworzą: grupy pielgrzymkowe, wierni przybywający na uroczystości religijne, wycieczki szkolne oraz grupy kolonijne (w tym: *zielone i białe szkoły*) oraz turyści indywidualni – w przejeździe.
- Pkt 4. – ilustruje stan obecny w turystyce przyjazdowej i wskazuje pola aktywności Organizatorów turystyki pozareligijnej - dziedziny do zagospodarowania.
- Pkt 5 – znane schronisko beskidzkie jest „obłożone” w sezonie letnim, natomiast ma otwarty potencjał do zagospodarowania w sezonie zimowym. To ważna i miarodajna wskazówka dla Organizatora turystyki, bowiem pochodzi z jednego z najpopularniejszych szlaków i schronisk beskidzkich, ilustruje, zatem ruch turystycznych na największej krajobrazowej atrakcji Gminy.

18.5. Ocena potencjału turystycznego

- Gmina ma rozpoznawalną markę na rynku turystyki religijnej, pielgrzymkowej oraz jako beskidzki węzeł szlaków turystycznych: Stary Sącz jest *miastem na szlaku*, ale nie punktem zatrzymania, jest punktem startowym wypraw na szlaki beskidzkie i ośrodkiem turystyki religijnej, skoncentrowanej wokół klasztoru Klarysek i Ołtarza Papieskiego,
- Na terenie Gminy występuje turystyka pobytowa, letniskowa. Tradycyjne miejsca letniskowe to m.in.: ośrodek kolonijno-wypoczynkowy UM Krakowa w Gołkowicach, kwatery letniskowe i gospodarstwa agroturystyczne w Barcicach, Gaboniu, Gołkowicach i ośrodekczasowy w Barcicach. Ponadto schroniska PTSM w Skrudzinie i Starym Sączu oraz tzw. „zielone i białe szkoły”.
- Gmina ma duży zasób terenów zarezerwowanych dla inwestycji turystycznych, zarówno w granicach administracyjnych Starego Sącza, jak w poszczególnych sołectwach. Ponadto sprecyzowane funkcje i przeznaczenie tych terenów na ośrodki recepcyjno-rekreacyjne, ośrodki sportowe (np. ośrodek narciarski Bachnaty i Przysietnica) i wypoczynku aktywnego oraz funkcje kulturalne.
- Zakres planowanych przez Samorząd inwestycji stwarza szansę na zbudowanie komplementarnego systemu urządzeń turystycznych i infrastruktury komunalnej, w zakresie ochrony środowiska, a nowy plan przestrzennego zagospodarowania daje nadzieję na wzmocnienie ochrony dziedzictwa kulturowego.
- Położenie Gminy na początku Beskidu Sądeckiego i Obszaru Zintegrowanego Produktu Turystycznego Perły Doliny Popradu nadaje jej charakter pierwszej stacji turystycznej Beskidu. Tworzy potencjał do wykorzystania w recepcji i zatrzymaniu (na czas 3 dni i dłużej) Klienta turystycznego, poprzez zorganizowany system atrakcji kulturalnych, rekreacyjnych i rozrywkowych.
- **Atutem Starego Sącza jest sam Stary Sącz**, z *genius loci* i zasobami dziedzictwa kulturowego oraz szczególnym potencjałem do rozwoju turystyki kulturowej.
- Ważnym atutem Gminy są zasoby kadry doświadczonych organizatorów życia społecznego, kulturalnego i sportowego.
- Większość słabości infrastrukturalnych Miasta i Gminy wynika z zapóźnienia cywilizacyjnego i polityki inwestycyjnej lat minionych. Gmina nie jest w stanie tych braków nadrobić ze środków własnych – ale nową jakością w tej mierze stwarza członkostwo Polski w UE i dostęp do funduszy strukturalnych oraz możliwości partnerstwa publiczno - prywatnego. Rozmiar wsparcia z funduszy pozabudżetowych oraz zakres i dynamika partnerstwa publiczno-prywatnego będą miały znaczenie kluczowe dla długości czasu budowania infrastruktury komunalnej i turystycznej.
- Szczególnym atutem jest aktywność kulturalna społeczności Starego Sącza, w dziedzinie ochrony i rozwoju kultury regionalnej oraz artystycznej i intelektualnej. Takie działania i ich forma, zakres stanowią tło kulturowe rozwoju gospodarczego, a dla organizatorów turystyki wiele inspiracji do tworzenia odpowiednich atrakcji.

Wniosek

Miasto i Gmina Stary Sącz mają różnorodne potencjały do rozwoju gospodarki turystycznej, które wyraźnie rozdzielają się na dwa obszary:

Obszar I – Miasto

- potencjały turystyki kulturowej, religijnej i edukacyjnej,

Obszar II – Gmina

- potencjały turystyki pobytowej, wiejskiej, krajobrazowej, aktywnej w różnych dziedzinach sportów, od wyczynowych i wymagających urządzeń do form naturalnych, wykorzystujących konfigurację terenu i warunki atmosferyczne.

Nie wszystkie potencjały są dostatecznie rozwinięte, ale po odpowiednich modernizacjach bazy infrastrukturalnej mogą stanowić dominantę oferty turystycznej Miasta i Gminy Stary Sącz.

18.6. Obszary rozwoju produktów turystycznych Miasta i Gminy Stary Sącz

- Podstawowym założeniem programu rozwoju obszarów gospodarki turystycznej Miasta i Gminy Stary Sącz *Perły Doliny Popradu* jest:

modernizacja istniejących oraz rozwój nowych potencjałów turystycznych, wspartych atrakcyjnymi i różnorodnymi produktami oraz rozbudową bazy usług rozrywkowych i rekreacyjnych.

- Projektowane produkty turystyczne komponują się z głównymi kierunkami rozwoju turystyki i kierunkami zagospodarowania turystycznych terenów inwestycyjnych planowanymi przez Samorząd Gminy - stanowią bądź uzupełnienie, bądź modernizację planowanej przez Samorząd oferty turystycznej oraz budują nowe potencjały, wynikające z inspiracji kulturowych i krajobrazowych oraz zasobów środowiska kulturalnego Starego Sącza.
- Promocyjnym przesłaniem, a pragmatycznym celem naszego programu jest zbudowanie roli Starego Sącza jako

Miasta na Szlaku Kultury – obszar I,

a roli Gminy jako:

Sportowej Stacji Doliny Popradu i Stacji Turystycznej Beskidu Sądeckiego – obszar II.

Hasło promocyjne⁸³

Stary Sącz ...młody duchem!

⁸³ Hasło proponowane w konsultacjach społecznych: „Stary Sącz...miasteczko z klimatem”.

19 Programy rozwoju produktów turystycznych Miasta i Gminy Stary Sącz

19.1. Program Miasto Nowe

Program nawiązuje do:

- do projektowanego ośrodka akademickiego w Myślcu nad Popradem,
- planów inwestycyjnych Samorządu organizowania funkcji rekreacyjnych nad rzeką Poprad i funkcji recepcyjnych w pasie tranzytowym Gminy, przy drodze krajowej,
- do programu adaptacji staromiejskiego wnętrza Starego Sącza wg projektu p. Joanny Paradowskiej-Prusak.

ponadto

Program wzmacnia rolę starożytnego centrum Starego Sącza w dziedzinie turystyki kulturowej - miejskiej, a rolę otoczenia nieurbanizowanego (ale w granicach miasta) w zakresie tworzenia usług rozrywkowych i rekreacyjnych oraz recepcyjnych. W starym centrum miasta nie ma możliwości organizowania masowych imprez o dużym potencjale rentowności. Dla tych funkcji należy wykorzystać tereny w tzw. widłach rzeki Dunajec i rzeki Poprad, tereny nad rzeką Poprad zarezerwowane (Myślec, tereny za „Szałasem” i tereny przy ul. Piaski) w planach Samorządu do rekreacji i obsługi ruchu tranzytowego (przy drodze krajowej), jak i projektowany ośrodek akademicki w Myślcu nad Popradem - ze wszystkimi możliwościami i wariantami, jakie daje współczesna technologia budownictwa i projektowania usług.

Program ułatwia rozdzielanie (fizyczne), bez utraty komunikacji i współpracy (merytorycznej, promocyjnej, czy finansowej) programów (oferty) zorganizowanej turystyki kulturowej i religijnej (rozwinętej w starym centrum miasta w oparciu o jego walory zabytkowe i sanktuarium św. Kingi oraz rozwijanej w oparciu o możliwości Centrum Pielgrzymkowego im. Jana Pawła II, dysponującego największym terenem zgromadzeń publicznych w obrębie Gminy i całego Obszaru, o pojemności kilkuset tysięcy ludzi) oraz pozostałych dziedzin turystyki (wymagających działań rozwojowych), organizowanych przez różnych Organizatorów.

19.1.1. Projekt Miasto Nowe - Myślec nad Popradem

Idea

- Budowa Nowego Miasta – na prawym brzegu Popradu w miejscu określonym przez specjalistów, w pobliżu planowanego ośrodka akademickiego w Myślcu,
- Funkcje: centrum kongresowe i kulturalne,
- Cel: organizacja uzupełniających funkcji dla sektora turystyki kulturowej oraz religijnej, związanych z centrum Starego Sącza i dla projektowanego ośrodka akademickiego w Myślcu n. Popradem.

Model Miasta Nowego

Miasto Nowe, to określenie robocze, projektowe, umowne, nie proponujemy budowy wszystkich funkcji właściwych miastu, ale skoncentrowanie - wokół projektowanego ośrodka akademickiego - funkcji kongresowych, kulturalnych i rozrywkowych, rekreacyjnych i noclegowych na niewielkiej przestrzeni.

Poszerzamy funkcje planowanego ośrodka akademickiego do roli otwartego kampusu, gdzie będzie można organizować programy uzupełniające ofertę turystyczną Gminy.

Cogito - centrum konferencyjne i widowiskowe

Nazwa łączy treści zawarte w łacińskim słowie z treściami inspirowanymi przez nazwę **Myślec**, której część pierwsza zawiera słowo *myśl*.

Cogito to obiekt usługowy, łączący funkcje dydaktyczne i kongresowe, z salą multifunkcyjną, w której będzie można organizować koncerty, czy też niewielkie widowiska.

Obiekt i jego funkcje są skorelowane z programem budowy i funkcjami projektowanego ośrodka akademickiego, nie stanowi, więc dodatkowego obciążenia dla inwestora i organizatora.

OkO – centrum kulturalne muzyka - obraz - słowo

Nowy obiekt - zbudowany w ramach partnerstwa publiczno - prywatnego lub inwestycja prywatnego kapitału.

Idea

Wybudowanie i organizacja największego centrum kulturalnego na Obszarze zintegrowanego Produktu *Perły Doliny Popradu*, o roli służebnej dla studentów, Mieszkańców i Klientów oferty turystycznej Gminy i Obszaru zintegrowanego Produktu.

Forma

Nowy obiekt - zbudowany w formie trzech osobnych, niewysokich, wkomponowanych w krajobraz (wzorzec: Centrum Manggha w Krakowie) szerokiej kotliny górskiej rzeki pawilonów połączonych ze sobą, zawierających różne funkcje dla różnych dziedzin kultury/twórczości *muzyki - obrazu - słowa*:

pawilon muzyki - obiekt typu halowego, sala taneczna i koncertowa, z niezbędną infrastrukturą i gastronomią,

pawilon obrazu - galeria sztuki *prOfanum* - galeria sztuki współczesnej, poszukującej, kontestującej kanony i skamieliny kultury (uzupełnienie dla roli galerii *sacrum*: zobacz projekt Starego Miasta).

pawilon słowa - miejsce spotkań literackich, wieczorów autorskich, kameralnych recitali piosenki artystycznej, debat intelektualnych itd.

Obiekt może być tak zaprojektowany, by w rzucie poziomym, budynki pawilonowe i otoczenie twórczo nawiązywało do założenia średniowiecznego miasta - tworzyło korespondencję tekstów kulturowych *starej i nowej kultury*.

uwaga

Centrum kultury *OkO* powinno być arcydziełem techniki i formy, cudem rzeźbiarsko-architektonicznym i obiektem o najnowocześniejszym wyposażeniu.

Propozycja lokalizacji centrum kultury *OkO* przy projektowanym ośrodku akademickim w Myślcu jest tylko ideą, a nie przesądzeniem lokalizacji, o tym powinni decydować projektanci i inwestorzy.

Inne obiekty w pobliżu projektowanego ośrodka akademickiego

- Camping i pole namiotowe z kompletną infrastrukturą, także do spotkań integracyjnych - plenerowych,
- Kładka piesza nad rzeką Poprad, komunikująca Myślec i Piaski, *Stare i Miasto Nowe*.

Organizacja, działania

- Projekt *Miasto Nowe* wymaga organizowania partnerstwa publiczno-prywatnego i poszukiwania inwestora, który go sfinansuje.
- Dobrze opracowana oferta inwestycyjna i odpowiedni lobbying to niezbędny początek projektu, co nie przekracza możliwości Samorządu czy konsorcjum publiczno-prywatnego partnerów ze Starego Sącza.
- Znaczącym elementem w finansowaniu budowy i organizacji programu centrum kultury *OkO* mogą być europejskie fundusze wspierające rozwój kultury (np. Kultura 2000).

19.1.2. Projekt NURTy Rzek Kultury

Lokalizacja

Tereny w tzw. widłach rzek Poprad i Dunajec. Obszar znajduje się w tzw. międzywalu, na którym istnieje zakaz budownictwa wielkokubaturowego, ale nie ma zasadniczych przeciwwskazań do zbudowania plenerowego centrum koncertowego, architektury sezonowej, z elementów łatwo demontowanych na wypadek zagrożenia powodziowego.

Idea

Zbudowanie największego na Obszarze zintegrowanego Produktu zagospodarowanego terenu do organizacji masowych, plenerowych koncertów i widowisk dla wszystkich rodzajów kultury popularnej.

Zagospodarowanie Obszaru o dużej przejrzystości do funkcji masowych spotkań kulturalnych, zjazdów turystycznych, koncertów i widowisk.

Argumenty

- Na większości Obszaru zintegrowanego Produktu nie ma terenu dogodnego do lokalizacji funkcji: masowych spotkań, widowisk i koncertów. Poza projektem *Ługi Muzyki* - Andrzejówka (gm. Muszyna) - nie ma miejsca masowych spotkań młodych ludzi, którzy należą do najważniejszych „segmentów rynku” oferty turystycznej Obszaru.
- Największy plac spotkań, jakim jest teren Mszy Papieskiej Jana Pawła II z 1999 r. jest przypisany określonym funkcjom i spełnia swoją rolę w dziedzinie turystyki religijnej, pielgrzymkowej.
- **Projekt NURTy Rzek Kultury uzupełnia ofertę turystyczną Gminy i całego Obszaru o znaczące miejsce stosowne do organizacji masowych imprez w różnych dziedzinach kultury.**
- Powstaje w ten sposób kompleksowa oferta Miasta Stary Sącz złożona z dominant:
 - Centrum Pielgrzymkowego im. Jana Pawła II – turystyka religijna i rekreacyjna (rajdy piesze, spływ kajakowy, sylwester na Przehybie),
 - oferta intelektualna, artystyczna i rozrywkowa programu Nowe Miasto,
 - oferta kulturowa programu Stary Sącz Kultury Nowej
 - oferta widowiskowa i koncertowa projektu *NuRTy Rzek Kultury* dla masowego⁸⁴ odbiorcy.
- Centrum widowiskowo - koncertowe zważywszy wielkość terenu i rozmaite możliwości adaptacji nie zakłóca funkcji rekreacyjnych projektowanych na tzw. stawach po wyrobiskach zwirowych, zwłaszcza na tzw. *stawie górnym*.

⁸⁴ Określenie *masowy* używamy w znaczeniu ujawnienia ilości odbiorców, a nie ich wartościowania.

Forma zagospodarowania terenu - model

Scena i odpowiednie zaplecze techniczne oraz widownia, infrastruktura towarzysząca.

Wszystkie elementy centrum koncertowego i widowiskowego powinny być wykonane z elementów składanych i łatwych do demontażu w krótkim czasie.

Teren powinien być przygotowany na przyjęcie masowej widowni i spełniać wszystkie stosowne funkcje, od parkingów, zaplecza medycznego do sanitariatów.

19.2. Program Stary Sącz Kultury Nowej

idea

Program zawiera projekty kulturowe, ulokowane w starym centrum Starego Sącza, w odróżnieniu od projektów ulokowanych, poza granicami staromiejskimi - w *Mieście Nowym* i w *NURTach Rzek Kultury*.

19.2.1. Ochrona krajobrazu kulturowego, adaptacje i rewaloryzacje - nowe obiekty artystyczne i użytkowe

„Stary Sącz – rewaloryzacja przestrzeni miejskiej”

Program adaptacji przestrzeni kulturowej Starego Sącza wg projektów Joanny Paradowskiej-Prusak, autorki pracy „Stary Sącz – rewaloryzacja przestrzeni miejskiej”, zrealizowanej na Wydziale Architektury i Urbanistyki Politechniki Krakowskiej.

Autorka projektuje⁸⁵ adaptację Starego Sącza do roli miasta kultury i turystyki i przedstawia szereg działań aranżacji i rewaloryzacji wnętrza miejskiego oraz wykorzystania istniejących obiektów do ról usługowych. Warto zacytować wybrane przykłady, których sens i celowość w pełni należy podzielić:

- W centrum Miasta Autorka proponuje:
 - adaptację „garbarni” zanieczyszczającej otoczenie na zespół hotelowy, który jest potrzebny w starej części miasta, choćby na potrzeby gości Starosądeckiego Festiwalu Muzyki Dawnej i wszystkich turystów,
 - rekonstrukcję starosądeckiego ratusza,
 - adaptację ul. Sobieskiego do roli deptaka staromiejskiego, z modernizacją nawierzchni, zabytkowych budynków oraz instalacją funkcji związanych z obsługą ruchu turystycznego: pensjonatów, kawiarenek, winiarni, galerii rzemiosła artystycznego itd.
- Dla obiektów dawnego klasztoru o.o Franciszkanów Autorka przedstawia wiele propozycji. Najważniejsze funkcje: Centrum Informacji Turystycznej i pokoje gościnne w budynku Urzędu Miasta i Gminy, a ponadto: Szkoła Sztuk Pięknych, Centrum Koncertowe, obok amfiteatr i plenerowa ekspozycja dzieł Szkoły Sztuk Pięknych,
- W otoczeniu klasztoru s.s. Klarysek autorka proponuje modernizację nawierzchni ul. Trakt Św. Kingi od Bramy Seklerskiej do młyna, budynek narożny przy skąd do kapliczki św. Kingi przeznacza na kawiarnię wraz z galerią, a „We młynie”, położonym nieopodal, lokuje pracownię rękodzieła artystycznego i gospodę regionalną,
- Autorka przewiduje także: rekonstrukcję dawnych stawów pod Górą Miejską i odtworzenie „młynówki”, która kiedyś przecinała stare miasto, a na terenie składów kolejowych: park sportowo-rekreacyjny.

⁸⁵ Cyt. za: Marian Cycoń rozmawia z Joanną Paradowską – Prusak, www.stary.sacz.pl

Inne możliwości

W uzupełnieniu projektów p. Paradowskiej - Prusak proponujemy adaptowanie istniejącego budynku w centrum miasta (wybranego przez specjalistę) do funkcji galerii sztuki *sacrum* - jako dopełnienie galerii *profanum*, projektowanej dla Nowego Miasta.

Galeria Sztuki *sacrum*

Funkcja

prezentacja sztuki transcendencji, sztuki zanurzonej w porządek treści i formy, sztuki realistycznej (przeciwwaga dla kontestujących funkcji galerii *profanum*)

19.2.2. Nowe obiekty - artystyczne i użytkowe

Muzeum Kultury Sakralnej

Inspiracja

Unikatowe zbiory sztuki sakralnej, polskiej i europejskiej zgromadzone w klasztorze s.s. Klarysek w Starym Sączu.

Idea

Organizacja ekspozycji muzealnej o randze narodowej, starannie przemyślanej i podług artystycznie opracowanej koncepcji wystawienniczej.

Lokalizacja

Propozycja - budynek obecnego Magistratu (dawny klasztor oo. Franciszkanów) - przy założeniu, że znajdzie się stosowne i bardziej dostosowane do potrzeb administracji pomieszczenie dla potrzeb Rady i Urzędu Miasta i Gminy.

Genius loci budynku poklasztorowego oraz labiryntowy układ wnętrza nadaje się idealnie do lokowania funkcji Muzeum Sztuki Sakralnej.

Organizacja

Proponujemy zorganizowanie muzeum o statusie narodowym - do czego uprawnia jakość, ilość oraz wartość zbiorów sztuki religijnej w zbiorach s.s. Klarysek.

W programie muzeum ekspozycja zbiorów sztuki religijnej klasztoru Klarysek (w użyczeniu), sztuki religijnej całej Sądecczyzny, a ponadto: wystawy czasowe, nawiązujące do formuły muzeum.

Gdyby udało się uzyskać dla projektu status rangi narodowej, wówczas poważna część budżetu, niezbędnego do utrzymania i działalności instytucji pochodziłaby z kasy państwowej.

Działania

Uzyskanie akceptacji dla projektu s.s. Klarysek w dziedzinie podstawowej: udostępnienia (w formie wypożyczenia) zbiorów do stałej ekspozycji.

Zbudowanie lobby dla projektu, kręgu partnerów do realizacji przedsięwzięcia oraz poszukiwanie inwestorów i sponsorów kosztownych adaptacji wnętrza do funkcji nowoczesnego, bezpiecznego dla zbiorów muzeum o randze narodowej.

Pomnik Teściowej

Argumenty

Teściowa nie ma jeszcze w Polsce swojego pomnika. Postawienie pomnika tak zasłużonej dla kultury świata postaci, może stanowić intrygujący i inspirujący znak promocyjny Miasta oraz miejsce budowania nowych zwyczajów, imprez itd. Teściowa bywa przedmiotem dowcipów, drwin i uwielbienia na przemian, ale, o ile wiadomo, nie została jeszcze uhonorowana swoim pomnikiem.

Lokalizacja i forma

Pomnik powinien być alegoryczny, bardziej wyrażać ideę „teściowej” niż realistycznie przedstawiać jakąś postać.

Pomnik powinien stać w miejscu eksponowanym, prestiżowym i umożliwiającym organizację imprez, spotkań, festynów.

Możliwości programowe

Pomnik Teściowej staje się oryginalnym i sympatycznym znakiem kulturowym wpisanym w program *Starosądeckiego Jarmarku Artystycznego*, tworzy różne możliwości promocyjne, inspiruje nowe obyczaje, wydarzenia. Na przykład:

- Imprezy towarzysko-promocyjne: pt. *Spotkania Teściowych*, z udziałem teściowych znanych osobistości, teściowych o talentach artystycznych (koncert, widowisko, spektakl), teściowych znanych sportowców, aktorów itd.
- Nowy obyczaj: starsządeccy nowożeńcy, po zakończeniu ceremonii ślubnej składają pod Pomnikiem Teściowej kwiaty...na wszelki wypadek,
- W programach imprez ludycznych, festynowych pomnik może stanowić punkt orientacyjny różnych konkurencji biegowych, czy kolarskich np. *Wyścig/Bieg do Teściowej i z Powrotem itd.*

Pomnik Szewczyka Co Bogu Szył Buty

Inspiracja

Postać Józefa Paszkiewicza (1887-1953) – znakomitego szewca i badacza historii Miasta, kolekcjonera i inicjatora wielu pożytecznych działań, postaci nietuzinkowej...i ważnej w dziejach Starego Sącza.

Wielu innych szewców, którzy przez wieki tworzyli legendę tej dziedziny rzemiosła Mieście i Gminie.

Najsłynniejsza pieśń Oli Maurer *Szewczyk* do wiersza B. Leśmiana.

Program/działanie

Pomnik Starosądeckich Szewców pamięci Józefa Paszkiewicza. Forma: postać siedzącego szewca pochylonego nad swoją robotą... Na pomniku tablica z fragmentem wiersza Leśmiana.

Możliwości programowe

- Koncert lub widowisko, festyn ludyczny lub sportowy poświęcony postaciom starosądeckich rzemieślników.
- Wpisanie do programu Starosądeckiego Jarmarku Artystycznego akcentów przywołujących pamięć i dokonania szewców i innych mistrzów rękodzieła np. w formie organizacji *Dnia Szewca*, *Dnia Szyterza*, *Dnia Garncarza* z odpowiednim ceremoniałem, programem artystycznym itd.

19.2.3. Projekt Ochrona św. Kingi przed „kingą”

Idea

Ochrona imienia św. Kingi przed nadużywaniem do celów komercyjnych.

Argumenty

- Na rynku komercyjnym imię „Kinga” jest nadużywane do określania różnych towarów (np. sól „Kinga”), czy nazw sklepów lub kawiarni. Nie ma przy tych nazwach przymiotnika „Święta” i trudno na drodze prawnej udowodnić związek nazwy towarowej z imieniem św. Kingi. Ale wiadomo, że producent, czy organizator usługi opatrzonej mianem „kinga” wykorzystuje właśnie te konotacje imienia.
- Św. Kinga należy do dziedzictwa kulturowego dwóch narodów Polski i Węgier i projekt może być powodem współpracy partnerów z obu krajów.

Działania

Należy sprawdzić wszystkie możliwości w zakresie ochrony imienia Świętej Starosądeckiej przed nadużywaniem do celów poza religijnych. Warto także, co może spotkać się z kontrowersją, przeprowadzić ochronę imienia św. Kingi na drodze właściwej dla procedury ochrony znaku kulturowego, tak, by mógł nim dysponować wyłącznie klasztor Klarysek, partner z Węgier lub organizatorzy turystyki religijnej w Starym Sączu.

Efekty

Wzmocnienie tożsamości kulturowej i promocji Starego Sącza przez oddziaływanie mocnego znaku religijnego.

19.2.4. Projekt Sądeckie Kazania ks. Tischnera

Inspiracje

- Życie i dzieło ks. prof. Józefa Tischnera, urodzonego w Starym Sączu.
- Ponad 70 kazań, które ksiądz Tischner wygłaszał w Starym Sączu, zostało nagranych i są przechowywane w klasztorze s.s. Klarysek.

Możliwości programowe

- Opracowanie i publikacja starosądeckich kazań ks. Tischnera.
- Organizacja Dni Tischnerowskich w Starym Sączu w formule sympozjów i studiów nad dziełem księdza profesora.
- Organizacja wakacyjnych akademii - cyklu wykładów o dziele i znaczeniu Tischnera filozofa i orędownika spraw ludzkich.

Organizacja

Program powinien być włączany do produktów przeznaczonych dla turystyki kulturowej i edukacyjnej, zwłaszcza dla młodych turystów.

19.2.5. Program Starosądecki Jarmark Artystyczny

Idea

Organizacja letniego sezonu kulturalnego na starosądeckim Rynku - po adaptacji centrum miasta do funkcji kulturalno-recepcyjnych.

Formuła programowa

- W nawiązaniu do tradycji Jarmarków Starosądeckich, które odbywały się, co dwa tygodnie – wakacyjny cykl koncertów i widowisk, który odbywa się w podobnym interwale czasowym.
- Natomiast przez cały sezon trwa kiermasz sztuki starosądeckich artystów, rękodzieła artystycznego i produktów kuchni regionalnej.

Jarmark Starosądecki

Koordinacja z programem Szlak Kupiecki Trzech Tysiącleci dla całego Obszaru zintegrowanego Produktu.

Termin: maj

Formuła programowa: *Stragany Sztuki Regionalnej* (sztuka, rękodzieło, rzemiosło Sądcecczyzny).

Jarmark Starosądecki rozpoczyna program *Szlak Kupiecki Trzech Tysiącleci*, powinien być, zatem syntezą artystyczną i rękodzielniczą produktu *Perły Doliny Popradu*.

Lato z Piwnicą pod Baranami

Inspiracja

Ola Maurer, pieśniarka *Piwniczna*, rodowita starosądecczanka.

Formuła programowa

- Cykl imprez rozrywkowych firmowanych przez Piwnicę pod Baranami, z udziałem jej artystów oraz innych artystów kabaretu, teatru, estrady zapraszanych przez *Piwnicę* do Starego Sącza.
- Każdy koncert ma inną dominantę programową, wynikającą bądź z doboru form kabaretowych, bądź szczególnego zestawu artystów czy zespołów kabaretowych.

- Lato z Piwnicą kończy się dużym widowiskiem na Rynku, w formule festynu ludycznego i prezentacji kabaretowych, np. koncert pt. *Pożegnanie Bidy Galicyjskiej* (wg pomysłu Marka Pacuły, dyrektora artystycznego Piwnicy Pod Baranami).
- Co roku inny zespół lub *osobistość artystyczna* może być autorem i organizatorem oraz patronem sezonu artystycznego.

Efekt

Budowa sezonu kulturalnego o dużym potencjale promocyjnym i wzmacnienia oferty turystycznej Miasta i Gminy Stary Sącz.

Święto Ojca Popradu

Koordinacja z pozostałymi Partnerami Strategii.

Idea

Festiwal kultury wszystkich Gmin nadpopradzkich od słowackich źródeł Popradu do Starego Sącza.

Formuła programowa

- Prezentacja kultury i folkloru, rękodzieła i kuchni regionalnych w widowiskowej formie. Widowisko – *Święto Ojca Popradu* może odbywać się na terenie projektowanego centrum koncertów plenerowych *NURTy Rzek Kultury*
- Programy rekreacyjne i sportowe dla różnych grup Klientów turystycznych (spływ kajakowy, spływ flisacki, międzynarodowy maraton kolarzy górskich od Starej Lubovni do Starego Sącza, różne zawody sportowo-zręcznościowe z udziałem reprezentacji poszczególnych miast i miejscowości nadpopradzkich, mecze piłkarskie itd. itd.).
- Częścią festynu może być festiwal wędkarzy nadpopradzkich; „zaklinanie” Popradu i „błaganie” o obfite połowy rybne np. przygotowane przez wędkarzy *muchowców*, zawody wędkarskie itd.

19.2.6. Projekt Starosądecki Festiwal Muzyki Dawnej – modernizacje

Idea

Modernizacja Starosądeckiego Festiwalu Muzyki Dawnej,

Argumenty

- Propozycje wynikają z istniejących, w formie Festiwalu możliwości i nie naruszają autorskich praw prof. Gałońskiego oraz Organizatorów festiwalu.
- Ramy programowe Festiwalu obejmują trzy epoki: średniowiecze, renesans i barok, od monofonicznego śpiewu gregoriańskiego po oratoria i kantaty późnego baroku.
- Autorzy programów kolejnych festiwali dbają o zachowanie otwartej formuły, zarówno w warstwie muzycznej, jak i w imprezach towarzyszących. Do tych aspektów nawiązujemy.

Propozycje programowe:

- Prapremiery utworów przechowywanych (były już takie podczas festiwalu starosądeckiego) nie tylko w klasztorze s.s Klarysek w Starym Sączu, czy w Krakowie, ale np. w europejskich klasztorach franciszkańskich męskich i żeńskich, w klasztorach innych zakonów polskich i zagranicznych.

Idea

Zbudowanie pozycji sądeckiego festiwalu jako międzynarodowego forum prezentacji lub prawykonań klasztornej muzyki odnalezionej, o istotnych wartościach artystycznych.

- Poszerzenie projektu warsztatów muzyki dawnej do formuły: wakacyjnej Akademii Śpiewu *Sacrum i Profanum* z zakresem nauki śpiewu religijnego z kręgu zachodniego i wschodniego chrześcijaństwa w połączeniu ze studiami nad pieśnią dworską i balladą rycerską późnego średniowiecza, czy wczesnego renesansu. Ten projekt obudowany atrakcjami produktów turystycznych Gminy i Obszaru może stanowić ciekawy punkt letniej oferty turystyki kulturowej kierowanej do środowisk młodzieży akademickiej z kraju i zza granicy.
- Koncerty prezentujące dialog kulturowy współczesnej i dawnej muzyki, z udziałem artystów (kompozytorów i muzyków) z kręgu muzyki klasycznej i spoza niej.

Organizacja

- Działania na rzecz wpisania Festiwalu na listę narodowego dziedzictwa i uzyskanie dla niego stałych państwowych i prywatnych źródeł finansowania, np. przez założenie fundacji wspierającej projekt, współpracę z zamożną instytucją finansową, wspierającą projekty tzw. kultury wysokiej itp.
- Patronat programu II Polskiego Radia i podjęcie starań o transmisję festiwalu do sieci radiowej Unii Europejskiej.
- Koordynacja z innymi projektami muzycznymi pozostałych Gmin Obszaru
 - np. projekt studia nagrań wokalnych dla Krynicy,
 - projekty dla Łabowej: muzyka w starych cerkwiach itd..

19.2.7. Projekt Festiwal Kultury Średniowiecza

Koordynacja z pozostałymi Gminami Obszaru

Idea

Interdyscyplinarna impreza prezentująca kameralne formy kultury średniowiecznej, we współczesnej interpretacji, nawiązanie do dawnych form ludycznej zabawy i karnawału, obyczaju, nauki i zabobonu.

Formuła programowa

- Prezentacja niewielkich form z różnych dziedzin kultury w formule widowiska, koncertu, naukowej konferencji, czy festynu ludycznego.
- Dialog kulturowy *pokazujący* trwanie starych form kultury we współczesności, w różnych dziedzinach kultury: sztuki, zabawy i sportu.
- Ważną częścią festiwalu powinna być zabawa (*homo ludens i ridens*) i rekreacja, projekty prezentujące dawne formy wciąż obecne we współczesnej zabawie, obyczaju.

W programie festiwalu:

- Koncerty muzyki średniowiecznej i muzyki współczesnej nawiązującej dialog pomiędzy epokami,
- Spektakle teatrów ulicznych nawiązujących do średniowiecznej formuły karnawału, błazenady i intermediów itd.
- Widowisko prezentujące średniowieczne zabawy dworskie i rycerskie, koordynacja z programem dla Rytra: Akademia Rycerzy Górskich.
- Formy sportowe i rekreacyjne np. wyścigi na rzece Poprad łodzi stylizowanych na średniowieczne krypy, czy wyścigi konne jeźdźców w rynsztunku rycerskim itd.
- Pokazy rzemiosł artystycznych i użytkowych, nawiązujących do stylistyki i technologii rękodzielników średniowiecznych itd.

Organizacja

Projekt wykorzystuje istniejącą i projektowaną infrastrukturę Starego Sącza oraz zasoby pozostałych Gmin Obszaru.

Ponadto

Program festiwalu może, co roku dotyczyć innej epoki (baroku, renesansu, secesji - modernizmu itd.) lub innego kraju, kręgu kulturowego itd.

Efekty

Zbudowanie oferty łączącej wiele elementów kultury: sztuki, nauki, zabawy i obyczaju – dla szerokiego spektrum Klientów turystyki kulturowej.

19.2.8. Projekt Starosądecka Manufaktura Rzemiosł Artystycznych

Idea

Restauracja rzemiosł starosądeckich

Wykorzystanie potencjału zdolnej młodzieży i kadry nauczycielskiej oraz potencjału środowiska artystyczno-rzemieślniczego Miasta i Gminy.

Organizacja

Organizacja sieci małych warsztatów rękodzielniczych, grupująca sądeckich artystów i rzemieślników w rodzaj współczesnego cechu - w formie organizacyjnej ustalonej przez partnerów projektu.

Nazwa: Sądecka Manufaktura Rzemiosł Artystycznych, nawiązuje do świetnych tradycji rzemiosła starosądeckiego.

Cele

- Udział w programach produktowych kierowanych do sektorów turystyki kulturowej i edukacyjnej: organizacja warsztatów i otwartych pracowni (jak to obecnie praktykuje p. Wilusz w swoim warsztacie ceramicznym),
- Produkcja oryginalnych dzieł sztuki oraz produkcja kopii znanych dzieł z sądeckich (klasztornych) zasobów kultury religijnej i świeckiej,
- Produkcja pamiątek o wysokim poziomie artystycznym i cenie oraz pamiątek w wersji popularnej, o cenie niższej, a poziomie artystycznym bez zmian,
- Odnowa artystycznej stolarki okiennej i drzwiowej oraz bram w domach mieszczan starosądeckich,
- Odnowa rękodzieła artystycznego i szkolnictwa w systemie mistrz – uczeń,
- Produkcja przedmiotów promocyjnych na potrzeby wszystkich Gmin Obszaru: stoisk, bram, szyldów, tablic - systemu wizualizacji Obszaru produktu turystycznego itd.

- Produkcja unikatowych mebli artystycznych, bądź kompleksowych systemów wyposażenia wnętrz o wysokim standardzie i wymogach estetycznych.

Działania

- Integracja środowiska artystycznego i rzemieślniczego Gminy wokół idei programu.
- Opracowanie projektu np. *Rewitalizacja rzemiosł artystycznych starosądeckich, ochrona dziedzictwa kulturowego itd.* - i aplikowanie do funduszy wspierających ochronę i rekonstrukcję rzemiosł tradycyjnych i artystycznych.
- Opracowanie komercyjnych zasad organizacji Manufaktury i zasad współpracy z Organizatorami turystyki zintegrowanego Obszaru.
- Współpraca z programem Szkoła Rzemiosł Łabowskich i Warsztat Łemkowski - gm. Łabowa.

możliwości Manufaktury

Drzewo Jessego

Piękny przykład rzeźbiarskiej i snycerskiej roboty.

Możliwości

- Proponujemy zorganizować produkcję artystycznych kopii całości rzeźby lub poszczególnych części, pomniejszonych do odpowiedniej skali.
- Kopie całości rzeźby, wykonane na najwyższym artystycznym poziomie, powinny być odpowiednio drogie i przeznaczone na rynek elitarny.
- W wersji popularnej można produkować artystyczne kopie fragmentów rzeźby oraz rzeźby lub przedmioty ozdobne inspirowane sztuką rzeźbiarską i snycerską drzewa Jessego.

19.3. Program Mikołaj Dzieciom Europy

Inspiracja

Mikołaj na starosądeckim Rynku – istniejący zwyczaj i spotkania organizowane przez Ośrodek Kultury,

Mikołaj jest czczony w różnych religiach i kręgach kulturowych, jest patronem Aberdeen (Szkocja), Bari (Italia), Moskwy (Rosja), a ponadto: kancelistów parafialnych, uczonych, lombardzistów, kupców, żeglarzy, uczniów, małych chłopców, piekarzy, rybaków (za: www.opoka.org.pl).

Działalność Caritas Polska, Polskiej Akcji Humanitarnej i Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy

Idea

Organizacja turystycznych i charytatywnych imprez o randze międzynarodowej.

Zbudowanie europejskiego związku miast starych i niedużych, jak Stary Sącz, które będą tworzyć międzynarodowe konsorcjum realizujące projekt *Mikołaj Dzieciom Europy*.

Argument

Małe miasta, z takim *genius loci*, jak Stary Sącz, nie mają wielkich pieniędzy i potencjału organizacyjnego, ale wielkie serce i życzliwych ludzi - europejska sieć takich miast może stanowić wielki potencjał, użyteczny w realizacji nie tylko tego projektu.

Formuła programowa

Symultaniczny koncert charytatywny organizowany o tej samej porze i w tym samym dniu 6 grudnia w kilkudziesięciu małych miastach Europy. Dochód z koncertów przeznaczony jest na pomoc dla Dzieci Europy, z obszarów niedostatecznego rozwoju cywilizacyjnego.

- Formułę koncertu ustala każde miasto osobno.
- Koncerty są połączone ze zbiórką pieniędzy, aukcjami dzieł sztuki, darów od znanych osobistości, prac artystów lokalnych.
- Całkowity dochód trafia do organizacji międzynarodowej np. o nazwie *Mikołaj Dzieciom Europy*, która zajmuje się rozliczeniem i dystrybucją donacji.

Ponadto

Szczególnego wsparcia tej idei mogą udzielić parafie pw. św. Mikołaja w Europie i Polsce, w których w tym dniu może odbyć się charytatywny koncert i zbiórka pieniędzy na ten cel.

Organizacja

- Opracowanie projektu i zasad organizacyjnych. Pozyskanie partnerów w Polsce i w Europie.

- Zbudowanie sieci partnerskiej europejskich starych i niedużych miast i powołanie międzynarodowego związku np. Europejskiej Unii Małych *wielkich* Miasteczek - z siedziba sekretariatu w Starym Sączu.
- Powołanie międzynarodowej organizacji *Mikołaj Dzieciom Europy* z sekretariatem w Starym Sączu.

Efekty

Program zawiera wiele potencjałów wspierających rozwój gospodarki turystycznej:

- Promuje miasto na skalę europejską i znacząco wzmacnia identyfikację marketingową.
- Zbudowanie europejskiej sieci miast zwiększa szanse na współpracę gospodarczą i kulturalną Starego Sącza, poszerzając możliwości Miasta w rozwoju turystyki.
- Program sprzyja wymianie grup młodzieżowych, wymianie kulturalnej między miastami zrzeszonymi w sieci *Mikołaj Dzieciom Europy* - co ma znaczenie dla wzmocnienia rozwoju turystyki młodzieżowej w Gminie i na Obszarze,
- Projekt ma w formule potencjał promocyjny na skalę europejską, z udziałem sieci telewizyjnych, co daje okazję do prezentacji Miasta i Gminy przed szerokim audytorium telewizyjnym, także w kontekście walorów turystycznych.
- Biuro międzynarodowej organizacji (o niewielkiej nawet obsadzie) zawsze staje się ważnym ośrodkiem recepcyjnym i promocyjnym miasta, choćby ze względu na ilość i rodzaj gości, którzy je odwiedzają.

Uwaga

Poniżej przedstawiamy projekt alternatywny, skierowany tylko do dzieci polskich.

19.3.1. Projekt Beskidy Mikołajów

Koordinacja wszystkich Gmin zintegrowanego produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu*.

Idea

Coroczny, dwutygodniowy, atrakcyjny wypoczynek dla dzieci z domów dziecka i innych środowisk, dotkniętych różnymi ograniczeniami.

Formuła organizacji

Na dwa tygodnie grudnia, w okresie przedświątecznej martwoty sezonu turystycznego Organizatorzy zapraszają do 6 Gmin zintegrowanego Obszaru kilka tysięcy dzieci z różnych stron Polski.

Dzieci mają do dyspozycji najlepsze warunki i atrakcje, jakie tylko właściciele hoteli, domów wypoczynkowych, czy ośrodków rekreacyjnych zechcą im stworzyć.

Finansowanie projektu – model

- Partnerzy z 6 Gmin Obszaru oferują swoje usługi po kosztach lub jeszcze taniej, w zależności od możliwości.
- Projekt jest finansowany z wielu źródeł publicznych i niepublicznych.
- Fundusze są zbierane w systemie opartym na mechanizmach społecznych, które potrafiła już uruchomić Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy, Caritas Polska, Polska Akcja Humanitarna czy program III PR akcją „Pocztówka do św. Mikołaja”.
- Patronat nad projektem i finansowanie przyjmują też najwyższe władze państwowe i regionalne, a także władze regionów, z których pochodzą dzieci.
- Ponadto duży bank, który sponsoruje tego typu przedsięwzięcia (np. Bank Zachodni wycofał się z finansowania Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy, ponieważ postanowił wspierać biedne dzieci – może być, zatem potencjalnym partnerem projektu) - może być partnerem programu.

Organizacja

- Akcja wymaga współpracy wszystkich Gmin i organizatorów turystyki Obszaru.
- Podstawowym zadaniem Organizatora jest uzyskanie akceptacji lokalnej społeczności i Organizatorów usług turystycznych dla projektu. Następnie sformułowanie zespołu roboczego, opracowanie struktury organizacyjnej i zasad działania projektu, uruchomienie lobbingu w mediach wrażliwych na akcje społeczne itd.

Efekty

- Poza ważnymi efektami natury społecznej i humanitarnej, akcja ma cele pragmatyczne:
 - wykorzystanie „mocy przerobowych” bazy turystycznej, sanatoryjnej i hotelowej w *martwym* sezonie,
 - promocję Obszaru o skali ogólnopolskiej, w akcji budującej pozytywny wizerunek Organizatorów turystyki *Perły Doliny Popradu*, co ma nie błahe znaczenie dla Klienta turystycznego przy wyborze komercyjnej oferty,
- Spośród dzieci wyrosną w przyszłości Klienci turystyczni, warto więc (bez cynizmu) inwestować w ich przyszłość, jak to robi wiele organizacji turystycznych adresujących promocję do każdej generacji potencjalnych Klientów: od najmłodszych do najstarszych.
- Tego typu programy pozwalają budować pragmatykę współdziałania Organizatorów turystyki Obszaru zintegrowanego produktu, budować sprawny system zarządzania dużymi i wspólnymi projektami, o trudniejszej skali niż doraźne działania charytatywne.

W formule programu mieszczą się inne potencjały, które można rozwijać w ofercie turystycznej.

Na przykład:

- *Spotkania Mikołajów Wschodu i Zachodu Europy* – międzynarodowe spotkania młodzieży z różnych kręgów kulturowych (religii katolickiej i prawosławnej) – budowane na bazie zimowej oferty turystycznej 6 Gmin Obszaru.
- *Międzynarodowy Konkurs (lub koncert) Pieśni Mikołajowych* - konkurs (lub koncert) pieśni inspirowanych postacią lub działalnością Mikołaja, pochodzących z różnych stron Europy. Konkurs np. z udziałem reprezentacji miast realizujących projekt *Mikołaj Dzieciom Europy*.

19.4. Turystyka religijna i pielgrzymkowa

Argumenty

- Błonia kanonizacyjne, zarządzana przez Centrum Pielgrzymkowe im. Jana Pawła II, są obecnie największym zagospodarowanym terenem masowych spotkań na Obszarze zintegrowanego Produktu. W związku z programem, dla którego zostały zbudowane, mają określone funkcje i misję. Można jednak za przyzwoleniem ich administratora i nawiązując współpracę Organizatorów turystyki wszystkich Gmin Obszaru adaptować je do innych potrzeb.
- Turystyka religijna i pielgrzymkowa to najlepiej rozwinięty obszar usług w dziedzinie gospodarki turystycznej Gminy. Zarówno klasztor s.s. Klarysek, jako Organizator uroczystości religijnych, recepcji pielgrzymek, czy wycieczek przybywających do sanktuarium Św. Kingi oraz Centrum Pielgrzymkowe im. Jana Pawła II mają potencjał organizacyjny, materialny (teren zgromadzeń) oraz doświadczoną kadrę organizatorów do dalszego rozwoju tej dziedziny.
- Biorąc to pod uwagę przedstawiamy modelowy projekt wzbogacający ofertę programową, pokazując możliwość powiązania z ofertą turystyczną zintegrowanego Obszaru 6 Gmin oraz przykład kulturowego zagospodarowania tzw. błoi kanonizacyjnych - terenu wokół Ołtarza Mszy Papieskiej Jana Pawła II.

19.4.1. Projekt Perły Doliny Popradu

Koordinacja projektu z wszystkimi Gminami Obszaru.

Inspiracja

Papieskie Dni Młodych organizowane corocznie przez Centrum Pielgrzymkowe im. Jana Pawła II w Starym Sączu.

Idea

Poszerzanie oferty turystycznej Obszaru dla ludzi młodych i zbudowanie programu integrującego różnych Organizatorów turystyki z 6 Gmin Obszaru.

Formuła programowa

- Połączenie imprez turystycznych z masowym widowiskiem muzycznym.

Elementy:

- rajdy turystyczne różnymi szlakami Obszaru *Perły Doliny Popradu*, program turystyczny jest oparty na potencjale sportowo-rekreacyjnym 6 Gmin Obszaru, z wykorzystaniem

wszystkich atrakcji i argumentów promocyjnych. Rajd w systemie gwiazdzistym, w formule: *wszystkie szlaki prowadzą do Starego Sącza*.

- trzydniowy festiwal muzyczny, program festiwalu muzycznego może być wynikiem szlachetnego kompromisu możliwości finansowych Organizatorów i treści artystycznych, stosownych do prezentacji w tym miejscu.

ponadto proponujemy wybudowanie na terenie Centrum Pielgrzymkowego

Muzeum Polskich Ołtarzy Jana Pawła II

Idea

Muzeum Papieskich Ołtarzy ze wszystkich pielgrzymek do Polski.

Forma

Skansen - plenerowa ekspozycja dużych modeli (np. w skali 1:10) papieskich ołtarzy, wykonanych z dokładnością do najdrobniejszych szczegółów.

Ekspozycja jest zorganizowana tak, by odtwarzać chronologię pielgrzymek Jana Pawła II do Polski i kolejnych „mszy papieskich”.

Wykonanie

Modele powinny być dziełem starosądeckich mistrzów stolarki, snycerki i rzeźby - np. zrzeszonych w Starosądeckiej Manufakturze Rzemiosł Artystycznych.

19.5. Programy rozwoju produktów turystycznych dla obszarów wiejskich Gminy Stary Sącz

Obszar II – Gmina - na tym obszarze umieszczamy program rozwoju turystyki pobytowej, wiejskiej, aktywnej oraz projekty w różnych dziedzinach sportów, od wyczynowych i wymagających urządzeń technicznych do form naturalnych, wykorzystujących konfigurację terenu i warunki atmosferyczne.

Idea

Zbudowanie produktów i usług dla sektora turystyki aktywnej, rekreacyjnej i sportowej, zwłaszcza dla młodzieży.

- Program: Sportowa Stacja Doliny Popradu – Stary Sącz

Rozwój turystyki pobytowej - zbudowanie systemu usług dla turystyki wiejskiej, aktywnej; „zatrzymanie” turysty tranzytowego

- Program Turystyczna Stacja Beskidu Sądeckiego – Stary Sącz.

Formuła programowa

Program rozwoju potencjału turystycznego Gminy jest uzupełnieniem funkcji miejskich Starego Sącza, gdzie dominuje turystyka religijna i kulturowa, o programy dla rozwoju turystyki pobytowej wiejskiej i aktywnej.

Oba obszary usług – miejski i wiejski - tworzą uzupełniającą się ofertę turystyczną, adresowaną do szerokiego spektrum segmentów rynku Klientów turystycznych.

Dla obszaru wiejskiego Gminy przewidujemy role, wynikające z istniejących, projektowanych przez Samorząd oraz projektowanych w tym opracowaniu możliwości.

Możliwości istniejące

- Potencjał krajobrazowy Beskidu Sądeckiego,
- Potencjał krajobrazowy niektórych wsi i przysiółków położonych na granicy Popradzkiego Parku Krajobrazowego, przy trasach szlaków beskidzkich np. Gaboń, Przysietnica czy Wola Krogulecka itd.
- Istniejące zasoby materialne i organizacyjne turystyki wiejskiej pobytowej i turystyki aktywnej, przy założeniu modernizacji bazy i poszerzeniu oferty usługowej.

Możliwości projektowane

- Podniesienie estetyki krajobrazu kulturowego, np. w zakresie budownictwa mieszkalnego i publicznego - użytkowego, małej architektury, detalu architektonicznego, zieleni kształtowanej itd.

- Podniesienie atrakcyjności wypoczynku wiejskiego - organizacja produktów turystycznych o różnorodnej formule programowej, w zakresie: turystyki pobytowej i aktywnej, z dominantą sportów naturalnych.
- Rozwój produkcji i przetwórstwa zdrowej żywności, oferowanej w zestawach kuchni regionalnej.
- Adaptacja krajobrazu przyrodniczego do funkcji polnych ogrodów otaczających wsie wypoczynkowe.
Zbudowany wedle tych założeń obszar *polnych ogrodów* mogą tworzyć: pola i sady z zachowanymi funkcjami produkcyjnymi, np. zdrowej żywności (ziola, warzywa, owoce jagodowe itd.), ogrodzone żywopłotami, murkami kamiennymi, z wytyczonymi pomiędzy nimi drogami, utwardzonymi naturalnie.

Projektowane inwestycje

- Plany Samorządu Gminy: (wybór)
 - Ośrodek narciarski Bachnaty - realizacja programu rozwoju urządzeń dla turystyki aktywnej.
 - Plany Samorządu Gminy w zakresie rozwoju bazy sportowej, w tym budowa hali sportowej i modernizacja boisk sportowych.
 - Modernizacja istniejących zasobów noclegowych do standardów obowiązujących w tej dziedzinie: w ośrodkach wypoczynkowych, schroniskach młodzieżowych i pensjonatach wiejskich.

Urządzenia projektowane w tej Strategii:

- Park Modelarski - podstawowe urządzenia do zabaw modelarskich: tor samochodowy, lotnisko do zabawy samolotami sterowanymi radiem i niewielki tor wodny lub odpowiedni akwen z odpowiednim pomostem - np. do formy akwenu modelarskiego można adaptować „górný staw” tzw. „stawów rekreacyjnych”.
- Tory zjazdowe – sztuczne i naturalne: zbudowane z elementów składanych, układanych w dogodnym terenie. Przeznaczone dla różnych „sportów kółkowych”: nartorolki, łyżworolki, sankorolki.
- Saneczkowe tory naturalne wykorzystujące konfigurację terenu, zaopatrzone w podstawowe urządzenia zapewniające bezpieczeństwo: bariery, bandy drewniane, monitoring elektroniczny, oświetlenie itp.
- Sztuczna ściana wspinaczkowa zamontowana w naturalnym otoczeniu (należy sprawdzić możliwości zamontowania dwóch wersji takiej ściany: ściany wyczynowej, na przykład w Skrudzinie, gdzie znajdują się rozpadliny i wychodnie skalne i ściana rekreacyjnej, dla początkujących, zamontowanej w stromej, ale trawiastej dolinie potokowej).
- Dwa wyciągi krzeselkowe przeznaczone dla wszystkich Klientów turystycznych, z dominantą turystów seniorów i narciarzy klasycznych, czy miłośników narciarstwa turystycznego - wędrownego (nartur). Jeden na początku masywu Makowicy, w paśmie Jaworzyny, a drugi na początku pasma Radziejowej, w projektowanym przez Samorząd ośrodka narciarskim Bachnaty. W ten sposób oba pasma Beskidu Sądeckiego zostaną „spięte” wyciągami od południa i od północy, co zwiększy dostępność szlaków na wysoczyznach beskidzkich dla turystów seniorów, a zimą dla narciarzy klasycznych i narciarzy turystów (nartur).

19.6. Program Sportowa Stacja Doliny Popradu - Stary Sącz

Koordinacja z programem zintegrowanego Obszaru *Sportowe Stacje Doliny Popradu*

Argumenty

Ten program to połączenie rozwoju turystyki aktywnej z planami Samorządu Gminy rozwijania sportu młodzieżowego, bazy treningowej o skali ponadregionalnej, planami organizacji Instytutu Wychowania Fizycznego w Myślcu n/Popradem itd.

Infrastruktura sportowa posłuży nie tylko, jako baza treningowa dla młodzieży, ale równocześnie będzie bazą rekreacyjną dla turystyki aktywnej, w tym turystyki pobytowej wiejskiej, dla grup młodzieżowych, wypoczywających na terenie Gminy podczas tzw. kolonii, zimowisk, czy *zielonych lub białych szkół*.

Inspiracje

- Zasoby kadry szkoleniowej i organizatorów sportu, zwłaszcza w kontekście lokalizacji Instytutu Wychowania Fizycznego WSZ w Myślcu.
- Naturalne warunki terenowe, sprzyjające rozwojowi różnych form turystyki aktywnej z wykorzystaniem Popradu, górskiej konfiguracji terenu i istniejących oraz projektowanych urządzeń technicznych, np. ośrodka narciarskiego Bachnaty.

Idea

Budowanie oferty Starosądeckiej Gminy wiejskiej, jako obszaru wypoczynkowego o profilu sportowym, aktywnym.

Połączenie wypoczynku grup młodzieżowych z aktywnym treningiem sportowym. Utworzenie - w integracji z podobnymi programami dla pozostałych Gmin Obszaru - ogólnopolskiego centrum profilaktyki zdrowotnej młodzieży z wykorzystaniem elementów edukacji sportowej i turystyki aktywnej oraz zorganizowanych usług odnowy biologicznej, rehabilitacji ruchowej z Gmin Obszaru, dysponujących kadram i bazą w tej dziedzinie.

Zbudowanie młodzieżowego centrum treningowego o skali ogólnopolskiej w wybranych dyscyplinach sportu: np. tenis stołowy, kajakarstwo górskie, narciarstwo biegowe, biegi terenowe.

Modernizacja istniejących potencjałów i planów Samorządu w zakresie rozwoju tej dziedziny: - wykorzystanie istniejącej bazy, np. w Barcicach Górnych, oraz nowej bazy projektowanej, noclegowej, turystycznej i sportowej.

Integracja z usługami/projektami rekreacyjno - rozrywkowymi Gminy Stary Sącz i pozostałych Gmin zintegrowanego Obszaru.

Program

- obozy szkoleniowe - poziom wyczynowy
- imprezy sportowe - poziom wyczynowy
- wypoczynek zbiorowy młodzieży - połączenie programów turystyki aktywnej z programami treningu sportowego i profilaktyki zdrowotnej
- imprezy rekreacyjne o profilu sportowym i rozrywkowym (kilka przykładów w dalszej części Strategii)
- zintegrowane programy produktowe dla rodzin (dla turystyki wiejskiej, pobytowej) z ofertą sportowo - rekreacyjną dla każdej generacji, z integracją z ofertami z zakresu przyrodolecznictwa, rehabilitacji ruchowej i profilaktyki zdrowotnej innych Gmin Obszaru.

Program - model

Mistrzostwa Polski w Tenisie Stołowym Gimnazjów

Idea

Ogólnopolskie centrum treningowe młodzieżowego tenisa stołowego.

Zbudowanie atrakcji rekreacyjnej dla turystyki pobytowej.

Inspiracja

Ilości imprez w tej dyscyplinie na terenie szkół Gminy - potencjał organizacyjny i sportowy.

Tenis stołowy, nawet na wyczynowym poziomie młodzieżowym nie jest dyscypliną wymagającą urządzeń drogich i przekraczających możliwości Organizatora z terenu Gminy Stary Sącz.

Organizacja

- Program nie powinien ograniczać się do określonych grup: gimnazjów, czy szkół średnich - ale do wszystkich młodych ludzi, ze środowiskiem akademickim włącznie.
- Zaproponowana w tytule projektu nazwa „mistrzostwa Polski...” jest tylko inspiracją dla Organizatorów, a nie zawężeniem formuły programu, jest punktem docelowym: budowania prestiżowych i ogólnopolskich imprez promujących ofertę turystyczną, **ofertę ośrodka wypoczynkowego o profilu sportowym.**
- W organizacji „mistrzostw Polski” można wykorzystać potencjał istniejących w Polsce szkolnych imprez do zbudowania systemu kwalifikacji: od poziomu szkolnego do wojewódzkiego - reprezentanci poszczególnych województw uczestniczą w rozgrywkach finałowych w Mieście i Gminie Stary Sącz.
- Program jest przeznaczony zarówno dla specjalistów - młodych sportowców, jak dla wszystkich Klientów turystycznych. Dla tej grupy można organizować szereg turniejów, zabaw i nieuciążliwych treningów: od stopnia podstawowego. Atrakcją takich programów może być udział wybitnych zawodników z krajów tradycyjnie mocnych w tej dziedzinie sportu.

uwaga

Podobne rozwiązania można stosować przy organizacji programów z innych dyscyplin turystycznych i sportowych adresowanych do młodzieży - w wersji wyczynowej i w wersji rekreacyjno - zabawowej dla różnych grup Klientów turystycznych.

Na przykład

Kajakarstwo górskie - Stacja Końcowa „Poprad- Dunajec”

Argumenty/działania

- Stary Sącz jest miejscem zakończenia biegu rzeki Poprad, który nieopodal wpada do rzeki Dunajec. Można wykorzystać tę pozycję (geograficzną) do rozbudowy usług i atrakcyjnych imprez jako stacji/miejsca zakończenia imprez wodniackich popradzkich: istniejących i projektowanych.
- Projekty zagospodarowania brzegów rzeki Poprad istniejące w planach Samorządu Gminy oraz propozycje zawarte w tej Strategii (np. program Miasto Nowe) wpisują się w projekt organizowania recepcji imprez wodniackich popradzkich.

Mistrzostwa Polski w biegach terenowych - lato

Turystyka narciarska - narciarstwo zjazdowe i turystyczne - zima

Cele/działania

- Rozbudowywanie oferty dla turystyki aktywnej i młodzieżowej poprzez:
 - **zbudowanie ośrodków narciarstwa zjazdowego i klasycznego /turystycznego Bachnate i Przysietnica oraz odpowiednich usług,**
 - wykorzystania przyrodniczych walorów Beskidu Sądeckiego do organizowania imprez rekreacji naturalnej i sportów nie wymagających rozbudowanych i kosztownych urządzeń technicznych: w sezonie letnim i zimowym,
 - wykorzystanie pozycji geograficznej Gminy Stary Sącz na początku atrakcyjnych szlaków beskidzkich w paśmie Jaworzyny Krynickiej i w paśmie Radziejowej do rozbudowy usług (i imprez) w rodzaju: „zakończenie” lub „początek” rajdu, imprezy turystycznej, sportowej itd.
 - opracowanie programów i nowych imprez wspomagających rozwój tej oferty - np. rajdów, festynów i zabaw rekreacyjnych, zintegrowanych z programami Organizatorów turystyki religijnej, pielgrzymkowej i kulturowej/miejskiej miasta Stary Sącz.
 - wykorzystanie - projektowanego wyciągu narciarskiego w masywie Makowicy - do rozbudowy usług w zakresie turystyki aktywnej - młodzieży i dorosłych oraz rozwoju narciarstwa turystycznego w paśmie Jaworzyny Krynickiej.

19.6.1. Projekt Chmury z Góry

Idea

Całoroczny program dla zwolenników sportów lotniczych o różnym stopniu umiejętności.

Inspiracja

Sprzyjająca konfiguracja terenu Gminy, który przechodzi z wysokich i nie wszędzie zalesionych skłónów górskich Beskidu Sądeckiego do szerokiego dna Kotliny Sądeckiej.

Działania

- Wybór miejsc startowych, tras przelotowych oraz lądowisk dla paralotni i lotni.
- Wykorzystanie trudności terenowych do organizacji lotów o dużym stopniu trudności, dla zwolenników sportów ekstremalnych.
- Organizacja tras dla początkujących, wykorzystanie możliwości lotów z instruktorem.
- Organizacja atrakcyjnych zawodów, dostępnych dla różnych grup Klientów turystycznych.

19.6.2. Projekt Bezkarne Rzuty Karne

Idea

Mistrzostwa w strzelaniu rzutów karnych i wolnych oraz mistrzostwa najlepszych bramkarzy. Formuła rozrywkowa i sportowa, wyczynowa i amatorska.

Program zabawy

Strzelanie rzutów karnych w najróżniejszych kontaminacjach rozrywkowych i sportowych.

Impreza typu sport show, przeznaczona dla zawodowców, znanych piłkarzy, bramkarzy i amatorów. Można organizować mistrzostwa branżowe: Mistrzostwa Sprawozdawców Sportowych, Sędziów Piłkarskich itd.

Można organizować konkurencje w różnych wariantach strzelania rzutów karnych: np. strzelają bramkarze – bronią napastnicy, strzelają sędziowie – bronią trenerzy.

Dla zawodowców jest przeznaczona konkurencja w strzelaniu rzutów wolnych, np. z trzech dystansów: 16 m, 21 m i 26 m i z trzech pozycji, z lewej, prawej strony i ze środka boiska.

Formuła sportowa

Ten konkurs - strzelania rzutów karnych - ma charakter rywalizacji sportowej, przeznaczony jest dla młodzieży, ma zasięg ogólnopolski, rozbudowaną sieć eliminacji, a konkurs finałowy odbywa się na stadionie w Barcicach.

W tym konkursie obowiązują zasady stricte sportowe, a rywalizacja odbywa się indywidualnie lub grupowo, w drużynach złożonych w połowie z bramkarzy, a w połowie ze strzelających młodych piłkarzy.

Organizacja

Podstawą merkantylną projektu jest pozyskanie sponsorów i patronatu popularnej telewizji, która zechce sfinansować część projektu.

uwaga

Projekt ma duże potencjały widowiskowości i skalę promocyjną (medialną), które można modyfikować, w zależności od ilości pozyskanych partnerów.

Część sportowa, przeznaczona dla młodzieży wspiera rozwój oferty Gminy kierowanej na ogólnopolski rynek turystyki aktywnej młodzieży szkolnej.

19.7. Program Stacja Turystyczna Beskidu Sądeckiego

Narciarstwo turystyczne

Idea

- Zbudowanie sezonu zimowego dla narciarstwa turystycznego, klasycznego o frekwencji i różnorodności oferty dorównującej narciarstwu zjazdowemu.
- Wykorzystanie niezwyklej urody pejzażu zimowego Beskidu Sądeckiego do rozwoju turystyki naturalnej - narciarskiej.

Inwestycja

Dla narciarstwa turystycznego bardzo atrakcyjne są szlaki grzbietowe, położone pod szczytami beskidzkimi. Należy, zatem zainstalować wyciągi krzesełkowe, przeznaczone dla narciarstwa klasycznego, turystycznego, zlokalizowane: jeden na początku pasma Jaworzyny na Makowicy, a drugi pasma Radziejowej (w projektowanym ośrodku narciarskim Bachnaty) i tak poprowadzić szlaki, by łączyły się z istniejącymi po południowej stronie Obszaru ośrodkami narciarskimi w Piwnicznej, Muszynie, Krynicy oraz w budowanym ośrodku w gm. Łabowa - dolina Łosie.

Inspiracje

Walory krajobrazowe Beskidu Sądeckiego i bogactwo tras obecnych i możliwych do wytyczenia, szlaki grzbietowe powyżej 900 m n.p.m. o niewielkich różnicach wzniesień, łatwych podejściach i łagodnych zjazdach.

Efekt

Ośrodki narciarskie Piwnicznej, Krynicy, Wierchomli, Tylicza są zlokalizowane przy turystycznych szlakach narciarskich pod Eliaszówką, pod Runkiem, na Jaworzynie Krynickiej, a w większości z nich są wytyczone trasy dla narciarstwa klasycznego/turystycznego.

Dołączając do nich ośrodek starosądecki - integrując trasy i usługi - tworzymy na terenie Beskidu Sądeckiego zintegrowany obszar usług dla tej rozwojowej dziedziny sportu i turystyki.

Organizacja /Inwestycje

Podobnie, jak dla projektowanego rozwoju jeździectwa wędrownego, narciarstwo turystyczne wymaga utworzenia sieci stanic narciarskich, czy też ośrodków recepcyjnych (np. istniejące schroniska, ośrodki narciarskie itd.) rozlokowanych w pobliżu szlaków beskidzkich, zamienionych zimą w trasy dla turystów narciarzy. Trasy powinny być tak zorganizowane, żeby turysta - narciarz, wytrawny, czy też początkujący mógł wędrować od stancji do stancji tempem i trasą stosowną do swoich umiejętności.

19.7.1. Projekt Wioska Muzyków

Koordinacja programu z projektem dla Życzanowa, patrz: Rytro.

Lokalizacja

Wola Krogulecka – masyw Makowicy/pasmo Jaworzyny Krynickiej
Przysiółek Łąki, na skraju Popradzkiego Parku Krajobrazowego.

Idea

Organizacja wioski wypoczynku i pracy twórczej dla muzyków i artystów. Wsparcie oferty turystycznej/kulturowej projektowanej dla miasta Stary Sącz.

Organizacja

- Adaptacja istniejących domów wiejskich do funkcji samodzielnych pensjonatów z wyposażeniem zapewniającym podstawowe wygody.
- Budowa nowych domów, w stylistyce budownictwa regionalnego z funkcjami wygodnych pensjonatów wypoczynkowych, całorocznych.

Problem

- Infrastruktura techniczna: w górskim terenie i przy rozproszonej zabudowie podstawowym medium energetycznym powinien być prąd, ewentualnie baterie słoneczne, a system utylizacji ścieków może być oparty na niewielkich oczyszczalniach lokalnych, zapewniających skuteczną ochronę środowiska.
- W razie braku możliwości ulokowania ośrodka artystycznego w Woli Kroguleckiej należy wybrać inną, odpowiednią lokalizację dla projektowanej funkcji.

19.7.2. Zielone Letniska – Beskidzkie Zimowiska

Formy turystyki

Turystyka pobykowa, wiejska, rekreacyjna, sporty naturalne, jazda konna (np. oferta ośrodka jeździeckiego p. Pierzgi).

Lokalizacja

Bachnaty, Barcice Dolne, Gaboń, Gołkowice, Popowice, Moszczenica Niżna i Wyżna, Skrudzina, a także przysiółki na granicy Popradzkiego Parku Krajobrazowego, w masywie Makowicy/ pasmo Jaworzyny Krynickiej i w paśmie Radziejowej.

Program - modele

Beskidzkie Stacje Konne

Inspiracja

Program oferty turystycznej gospodarstwa jeździeckiego p. Pierzgi

Organizacja

- Produkt należy skoordynować z ofertami wszystkich ośrodków jeździeckich Obszaru produktu *Perły Doliny Popradu*, w zakresie:
 - wytyczenia tras i oznakowania,
 - systemu wymiany usług pomiędzy poszczególnymi ośrodkami,
 - organizacji wypraw jeździeckich krótko i długodystansowych, jedno lub wielodniowych pomiędzy poszczególnymi stanicami jeździeckimi Obszaru,
 - organizacja bezpieczeństwa uczestników na leśnych szlakach.
- Należy ustalić zasady korzystania z leśnych duktów, zarządzanych przez Lasy Państwowe.

Inne możliwości

W podobnym schemacie organizacyjnym, można realizować programy dla innych form turystyki aktywnej, wędrowniej:

- kolarstwa górskiego, amatorskiego i wyczynowego,
- miłośników biegów górskich, a w sezonie zimowym dla zwolenników narciarstwa turystycznego (nartur) i biegaczy⁸⁶ śnieżnych.

⁸⁶ Biegacz śnieżny – tak określamy zwolenników biegania na rakietach śnieżnych, sportu naturalnego o dużym potencjale rozwoju na Obszarze zintegrowanego Produktu.

Zabawy sportowe – przykłady

Organizatorzy turystyki wiejskiej mogą wykorzystywać wiele programów w tej dziedzinie zaprojektowanych dla Obszaru zintegrowanego produktu - opracowanych w programach dla poszczególnych Gmin, zwłaszcza w projektach dla Gmin najbliższych (Łabowa i Rytro), które najłatwiej integrować. Wszystkie programy w tej dziedzinie mają formułę otwartą, są łatwe do adaptacji i modyfikacji stosownie do miejsca i możliwości organizatora.

Wyścigi na Kuligi – Poranki Śmigaczy – Południa Biegaczy

Organizacja atrakcyjnych weekendów w wiejskich pensjonatach położonych, na przykład w kwartale wsi: Gaboń, Skrudzina, Moszczenica, Przysietnica.

- *Wyścigi na Kuligi* – atrakcyjne kuligi po drogach polnych pomiędzy wymienionymi wsiami. Kuligi są połączone z różnymi dodatkowymi atrakcjami, np. rywalizacją zaprzęgów i zabawami ludowymi.
- *Poranki Śmigaczy* – program skierowany do zwolenników biegów na raketach śnieżnych. Wyścigi i rekreacja na raketach śnieżnych w Polsce jeszcze nie ma ugruntowanej tradycji, więc umieszczenie ich w ofercie turystyki wiejskiej może stanowić dużą atrakcję. Południowo zachodnie tereny Gminy, obszary położone na granicy Popradzkiego Parku Krajobrazowego mają warunki terenowe do organizowania tej dyscypliny, w formie rekreacyjnej i wyczynowej.
- *Południe Biegaczy* – propozycja rozwoju narciarstwa turystycznego w południowo-zachodniej części Gminy, gdzie można wykorzystywać gęstą sieć szlaków beskidzkich i duktów leśnych do organizowania imprez wyczynowych i rekreacyjnych, dla różnego spektrum odbiorców.

Efekt

Ten modelowy program pokazuje możliwości zbudowania oferty weekendowej, wyróżnionej trzema atrakcjami rekreacyjnymi: po jednej na każdy dzień, poczynając od wieczornego kuligu i zabawy ludowej w piątek, a skończywszy na rekreacyjnych spacerach narciarskich w niedzielę przed południem. W podobnej konfiguracji można organizować różne „weekendy”, czy dłuższe programy oparte na ofercie turystycznej gm. Stary Sącz i pozostałych Gmin Obszaru.

Produkty kuchni regionalnej - propozycje

- *Cyrek* – zupa z razowej maki, rodzaj pożywnego żurku w odmianie starosądeckiej,
- *Nalewka Starosądecka* – likier oparty na recepturze klasztornych nalewek franciszkańskich,
- *Jablecznik Beskidzki* – wódka typu *calvados* produkowana z jablek.

19.8. Projekt Odnowa wędkarstwa muchowego na rzece Poprad

Lokalizacja

Rzeka Poprad od Leluchowa do Starego Sącza

Realizację programu postuluje środowisko wędkarzy ze Starego Sącza, reprezentowane na spotkaniu przedstawicieli trójkąta społecznego współdziałania⁸⁷ przez p. Adama Stolarskiego

Argumenty

Mimo obniżenia populacji ryb pstrąga/lipienia/głowacicy, rzeka Poprad i zlewnie potokowe, to wciąż teren atrakcyjny dla wędkarzy muchowych, przy założeniu (informacja A. Stolarskiego) właściwego zarybienia i rekonstrukcji *pstrągostanu* na Sądecczyźnie.

Działania

Przejęcie zarządu i gospodarowania łowiskami popradzkimi przez lokalne stowarzyszenia wędkarskie i realizowanie programu odnowy łowisk muchowych w dorzeczu Popradu.

Efekty

Takie działania mają duże znaczenie nie tylko dla rozwoju i odnowy zasobów ryb, ale także samo dla rozwoju i odnowy wędkarstwa popradzkiego, które przeżywa trudne chwile.

Ponadto ma znaczenie dla promocji całego Obszaru, jako czystego ekologicznie i wzmacnia jego wizerunek na rynku wszystkich usług turystycznych, nie tylko wędkarskich.

⁸⁷ 15.12.2003 r. w Urzędzie Miasta i Gminy Stary Sącz

20 Charakterystyka zintegrowanego produktu turystycznego Perły Doliny Popradu

Priorytetem gospodarczym wszystkich Gmin Obszaru jest zbudowanie gospodarki turystycznej, wykorzystującej istniejące zasoby przyrodniczo-krajobrazowe, istniejące i projektowane zasoby bazy materialnej turystycznej i różnorodne zestawy produktów turystycznych.

Wszystkie Gminy jako podstawę rozwoju gospodarki turystycznej przyjmują:

- zasadę zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego,
- zbudowanie kompletnej infrastruktury technicznej (w tym: telekomunikacyjnej) i bazy materialnej w zakresie ochrony środowiska i potrzeb społecznych,
- współpracę z inwestorami w zakresie:
 - rozwoju materialnej bazy turystyki,
 - modernizacji i rozwoju urządzeń rekreacyjno-sportowych,
 - modernizacji i rozwoju atrakcji rozrywkowych,

Z tymi priorytetami są zgodne programy rozwoju zintegrowanego produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu*.

20.1. Charakterystyka zintegrowanego produktu Perły Doliny Popradu

Koherencja ze strategią gospodarczą 6 Gmin Obszaru

Mając na względzie zapisy poszczególnych strategii gospodarczych 6 Gmin Obszaru i akcentowane w nich misje budowy gospodarki turystycznej – zaprojektowaliśmy produkty turystyczne w koherencji:

- z polityką gospodarczą Gmin Obszaru – bieżącymi działaniami i strategicznymi planami rozwoju,
- z istniejącymi i opracowywanymi planami przestrzennego zagospodarowania Gmin,
- z istniejącymi i projektowanymi przez Gminy, leżącymi w zakresie ich władztwa, przedsięwzięciami wspierającymi rozwój gospodarki turystycznej,
- z możliwościami pozyskania finansowego wsparcia z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej i innych pozabudżetowych źródeł finansowania rozwoju społeczno - gospodarczego, ochrony i rewitalizacji dziedzictwa kulturowego, rozwoju kultury, sportu, edukacji itd.

- z istniejącymi i planowanymi przez prywatnych inwestorów przedsięwzięciami budowania atrakcji i urządzeń turystycznych, na przykład: Beskidzka stacja narciarska: Łosie – Słotwiny – Czarny Potok – Szczawnik – Wierchomla Mała.

Wykorzystanie istniejących potencjałów 6 Gmin Obszaru

Zaprojektowane produkty w większości wynikają z najważniejszych potencjałów zintegrowanego Obszaru 6 Gmin:

- z zasobów naturalnych, krajobrazowych i przyrodniczych,
- z bogactwa dziedzictwa kulturowego,
- z wiedzy i doświadczenia Samorządów oraz organizatorów prywatnych w zakresie budowy, rozwoju i organizacji usług turystycznych w różnych dziedzinach,
- z bazy materialnej i przyrodniczej przemysłu uzdrowiskowego,
- z istniejącej infrastruktury turystycznej i społecznej (nie we wszystkich Gminach równomiernie rozwiniętej),
- z aktywności organizacyjnej społeczności lokalnych.

Sektory turystyki, do których są adresowane produkty turystyczne *Perły Doliny Popradu*

Produkty turystyczne *Perły Doliny Popradu* dla zintegrowanego Obszaru 6 Gmin są adresowane do następujących sektorów turystyki:

- Turystyka pobytowa, w różnych odmianach
 - wypoczynek zorganizowany leczniczo-sanatoryjny,
 - wypoczynek urlopowy: letni i zimowy,
 - zorganizowany wypoczynek dzieci i młodzieży,
 - wypoczynek wiejski – turystyka indywidualna, (agroturystyka)
 - wypoczynek wiejski „branżowy” – artyści, naukowcy itd.
- Turystyka aktywna
 - turystyka przygodowa, sporty wyczynowe, zorganizowane atrakcje rekreacyjne zimowe i letnie,
 - turystyka rekreacyjna, krajobrazowa, naturalna
 - turystyka nowych technologii,
 - turystyka wędrowna, sporty naturalne w różnych odmianach.
- Turystyka specjalistyczna
 - usługi dla tzw. turystyki ciała, z wykorzystaniem istniejących i projektowanych ekskluzywnych ośrodków wypoczynkowych,
 - recepcyjne spotkania integracyjne środowisk gospodarczych, politycznych, akademickich
 - turystyka kongresowa,
- Turystyka kulturowa i edukacyjna.

20.1.2. Programy wspomagające rozwój gospodarki turystycznej 6 Gmin Obszaru

Obok produktów turystycznych oraz nowych obszarów usług dla turystyki, zaprojektowaliśmy programy wspomagające rozwój gospodarki turystycznej, w różnych dziedzinach. Są to programy:

- ochrony i organizacji krajobrazu kulturowego,
- nowej organizacji komunikacji osobowej i transportu towarowego w Dolinie Popradu,
- modernizacji istniejących obiektów, programów kulturalnych, produktów turystycznych i uzdrowiskowych,
- imprezy rozrywkowe, rekreacyjne, festyny wspierające jeden z ważniejszych sektorów gospodarczych Obszaru: rozwój turystyki pobytowej, długoterminowej dla wszystkich generacji Klientów turystycznych,
- programy wspierające rozwój ekonomii gospodarki i produktów turystycznych, jak:
 - programy komercyjne,
 - produkty własne i modele organizacji ich produkcji oraz dystrybucji,
 - programy wspierające restrukturyzację zatrudnienia i tworzenia miejsc pracy.

20.1.3. Najważniejsze działania i inwestycje niezbędne do realizacji zintegrowanego produktu turystycznego Perły Doliny Popradu

Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego

Działania

- zachowanie krajobrazu naturalnego i umiejętne wykorzystanie do funkcji turystycznych i uzdrowiskowych,
- uchwalenie i egzekwowanie praw lokalnych ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego oraz budowanie społecznego współdziałania w tym zakresie,
- inwentaryzacja zasobów kulturowych i przyrodniczych, w kontekście ich ochrony i wykorzystania w gospodarce turystycznej,
- zlikwidowanie (rehabilitacja, adaptacje, różne formy estetycznego maskowania, rozbiórka, zmniejszanie kubatury, zmiana konfiguracji dachów itd.) estetycznych zanieczyszczeń krajobrazu kulturowego,
- rekonstrukcja zniszczonego lub niewłaściwie adaptowanego krajobrazu kulturowego Łemków, Czarnych górali oraz dziedzictwa kultury mieszczańskiej: w Muszynie, Piwnicznej, Starym Sączu i Tyliczu.

Programy operacyjne ochrony krajobrazu kulturowego wpisane w programy rozwoju produktów turystycznych Obszaru i poszczególnych Gmin:

Obszar

- Stacyjki Kolei Popradzkiej
- Ogrodzenia pól, parków polnych i zagród wiejskich
- Rekonstrukcja dziedzictwa kulturowego Łemków
- Program Od Spisza do Sącza
- Odśłona Popradu
- Adaptacje przestrzeni kulturowej miejskiej

Krynica Zdrój

- Stolica źródeł – wraca do źródeł
- Park Szalonych Gór
- Wieża Tylicz
- *Niebieska Fataloszka...tysiąca potoków*

Muszyna

- Stacyjki Kolei Popradzkiej, stacje Żegiestów Zdrój i Muszyna

- Ochrona dziedzictwa mieszczań muszyńskich, także kapliczek i krzyży polnych

Piwniczna Zdrój

- Program Rynek w Piwnicznej
- Projekt Żydzi na Hanuszowie, Lokomobila
- Stacyjki Kolei Popradzkiej – stacja Piwniczna Zdrój

Rytro

- Stacyjki Kolei Popradzkiej – stacja PKP
- Polne Ogrody – adaptacja terenów rolnych do funkcji polnych ogrodów

Stary Sącz

- Projekt Stare Miasto – adaptacja i ochrona przestrzeni kulturowej, wg projektów Joanny Paradowskiej-Prusak oraz propozycji projektantów PART S.A,

Adaptacje i nowe formy krajobrazu kulturowego, nowe obiekty: kulturalne - turystyczne - techniczne - usługi różne

Obszar

- Projekt Odnowa rzeźby kwiatowej
- Adaptacje przestrzeni miejskiej. Dotyczy: Krynica Zdrój, Muszyna, Piwniczna Zdrój, Stary Sącz i Tylicz
- Bramy Wjazdowe (bramy wjazdowe na obszary poszczególnych Gmin)
- Unifikacja oznakowania szlaków turystycznych
- Adaptacja leśnych dróg gospodarczych do roli szlaków aktywnej turystyki (współdziałania Organizatorów turystyki z Zarządem Lasów Państwowych i Popradzkiego Parku Krajobrazowego)
- Projekt Baszty Ryterskie (punkty widokowe na szczytach beskidzkich)

Gastronomia - hotele - handel

- Karczmy regionalne (Łabowa, Piwniczna, Rytro)
- Karczma Taneczna (Obszar)
- Projekt Mama i Dziecko (Obszar)
- Projekt Schroniska Młodzieżowe – sieć tanich, dobrze wyposażonych schronisk młodzieżowych, po jednym w każdej z 6 Gmin Obszaru,
- sklepy firmowe *Perły Doliny Popradu* (po jednym w każdej Gminie)
- Targ Drogowy – sprzedaż produktów przy Gościńcu - gm. Łabowa.

Program Nowa komunikacja Obszaru

- Kolejowy Port Towarowy w Nowym Sączu, Muszynie lub Krynicy

- Tunele samochodowe
- Likwidacja barier architektonicznych i zwiększenie dostępności Obszaru dla osób starszych i seniorów,
- Lotnisko dla helikopterów i średnich samolotów
- Pasażerska komunikacja lokalna – zagęszczenie sieci komunikacyjnej dostępnej dla osób w każdym wieku
- Nowa organizacja ruchu w Łabowskich Dolinach

Krynica Zdrój

Adaptacje i nowe formy krajobrazu kulturowego - nowe obiekty: kulturalne - turystyczne -techniczne - usługi różne:

- Adaptacja i rekonstrukcja przestrzeni miejskiej: trasy spacerowe, deptaki i place, nowa architektura drewniana, nowa forma i aranżacja mostków nad potokiem Kryniczanka
- Odświeżenie panoram widokowych z dróg dojazdowych do Krynicy
- Iluminacje miasta i zieleni kształtowanej
- projekt Nocne Parki i Marki
- Deptak Zdrojowy – ab ovo, Pijalnia Główna – Lustro Sztuki, kino plenerowe „Deptak”, Teatr Na Szybie, Pomnik Nikifora...Którego Nie BYło
- Uniwersytet Nowego Świata
- Teatr Zdrojowy im. Michała Bałuckiego
- Park Szalonych Gór
- Wieża Tylicz: ośrodek konferencyjno - widowiskowy
- Pomnik Oryny Pawliszanki - Tylicz

Łabowa

Adaptacje i nowe formy krajobrazu kulturowego - nowe obiekty: kulturalne - turystyczne - techniczne -usługi różne

- „Gościniec” recepcja i promocja produktu turystycznego Łabowej: Targ Drogowy - centrum handlowe, kino samochodowe, Muzeum Trzech Narodów (adaptacja lub nowy obiekt), Karczma Łabowska, Salon Usług Naturalnych, Drogowe Pogotowie Dentystyczne, sklep firmowy *Perły Doliny Popradu*, parking dla Klientów Łabowskich Dolin, miejsce na Jarmark Łabowski
- program Łabowskie Doliny *Zielona Tęcza Beskidów*: Chyża Malarzy – pensjonat artystyczny, Sypańce – osobne pracownie artystyczne, w otoczeniu Chyży Malarzy, Strażnica Zbójnicza – ośrodek wypoczynkowy OSP (adaptacja istniejącego obiektu), Wioska Naukowa - Kryściov: kilkanaście osobnych pensjonatów, stylizowanych na zagrody wiejskie, Dom konferencyjny *Dwór Kryściov*,
- *Beskidy Siedmiu Zmysłów* – park przygody bez wygody
- Kotów – wieś usług agroturystycznych
- Projekt Pomnik Stadnickiego

- Nowe urządzenia sportowo - rekreacyjne: Nowe Stare Szlaki Turystyczne w Dolinach Łabowskich, „Kamienica” – Czaczów – zalew, naturalny basen, sztuczna ściana wspinaczkowa, tory nartorolkowe i saneczkarstwa naturalnego, nieduża skocznia narciarska, trasy do łyżwiarstwa i narciarstwa potokowego.

Muszyna

Adaptacje i nowe formy krajobrazu kulturowego - nowe obiekty: kulturalne - turystyczne - techniczne - usługi różne:

- Architektura Nowa – zalecenia
- Winiarnie Muszyńskie (adaptacja istniejącej gastronomii)
- Muszyńska Republika Młodych *Zapoprad* – miasto nowe, funkcje: hotel, audytorium, pawilon sztuki i zabawy.
- przystań wodna: flisacka i kajakowa - rzeka Poprad,
- Pomnik Jana Pod Lipą Muszyńską, Galeria Jana Mazurka, Zbójnicy Muszyńscy – plenerowa galeria rzeźby,
- Galeria *dwOżec* (adaptacja stacji PKP),
- Powroźnik – pomnik Jana Peregryna,
- Leśny Park Wypoczynkowy – Nad Milikiem
- Andrzejówka – Ługi Muzyki
- Wojkowa – Dubne – infrastruktura wsi wypoczynkowych i sportów naturalnych,
- Złockie Vegas: „Widownia” – sala multifunkcyjna, „Graciarnia” – kasyno, „Drakula” – dyskoteka, „Za – staw” – basen, „Złota Gwiazda” hotel, parkingi: naziemny i podziemny, lotnisko dla helikopterów, centrum medyczne, infrastruktura gastronomiczna, usługi odnowy biologicznej.

Żegiestów

- Park Kwiatowych Fontann
- Popradzki Dom Polonii – adaptacja obiektu istniejącego
- Dom Seniora Polonus – adaptacja obiektu istniejącego
- Centrum Kongresowe „Dom Zdrojowy” – adaptacja obiektu istniejącego
- projekt Popradzkie Łopaty
- naturalne tory saneczkowe
- Park Kwiatowych Fontann

Piwniczna Zdrój

Adaptacje i nowe formy krajobrazu kulturowego - nowe obiekty: kulturalne - turystyczne - techniczne -usługi różne:

- Rynek Piwnicznej: nowa organizacja przestrzeni kulturowej salonu miasta (Skrzydła Jana Walcoka, Dolina Popradu z Nieba)
- Kicz: Pomnik Walcoka pierwszego lotnika wśród górali
- Pomnik Artysty Ludowego, Galeria Rzeźby Drewnianej – nowy obiekt lub adaptacja, Galeria Bohaterów Humoru, Satyryka Słupnika – kolumny do prezentacji rysunków satyrycznych
- Dzbany Mineralne - sieć małych pijalni mineralnych
- Kamienie Kurierów –głazy upamiętniające Kurierów Beskidzkich
- Projekt Dreptak Popradzki – pasaż handlowy i usługowy, od Piwnicznej do Rytra
- pomnik Michała Cięciwy - Głębokie
- projekt Wieś Czarnych Górali – Kokuszka
- Chałupa Czarnych Górali – hotel i zajazd, Młodów
- program Babski Raj - Łomnica Zdrój: farma zdrowia i urody, pawilony kąpielowe, naturalne solaria, ścieżki zdrowia, brama wjazdowa
- Stacja Narciarstwa Naturalnego – Wierchomla Wielka
- Projekt Dolina Sportów Naturalnych (np. Wierchomla Wielka) - lodowisko naturalne, Kręgielnia popradzka
- adaptacja wybranej polany widokowej do funkcji miejsca plenerowych koncertów
- lądowisko lotniarskie
- Popradzka Fala – trasa biegowa, narciarska i rowerowa
- Projekt Rowerowa Trasa Popradzka, Projekt Popradnik - trasa spacerowa z Piwnicznej do Żegiestowa
- Zimowa Sankostrada –letnia rowergóra – Kokuszka

Rytro

Adaptacje i nowe formy krajobrazu kulturowego - nowe obiekty: kulturalne - turystyczne - techniczne -usługi różne:

- Zamek Rycerski – centrum kulturalne, recepcyjne i kongresowe
- Zajazd Królewski lub Cygański Szałas – zajazdy przy Gościńcu
- *Bezclowy Targ* - targ handlowy zlokalizowany przy Gościńcu
- Tabor –ośrodek campingowy w stylistyce cygańskich wozów
- Szkoła Rycerzy Górskich - specjalistyczny ośrodek szkoleniowo-wypoczynkowy
- Wioska Beztraska – Życzanów
- Park Leśny *Makowica*, Leśni Ludzie Galeria Rzeźby Popradzkiej

- Urządzenia sportowo - rekreacyjne: Golf Ryterski – pole golfowe na stromych zboczach dwóch dolin, tor zjazdowy dla „łyżworolek”, naturalny tor saneczkowy, infrastruktura sportów naturalnych (bieg, kolarstwo górskie, jazda konna), sztuczna ściana wspinaczkowa w naturalnym otoczeniu, *Zorbing* – tor o dużym nachyleniu, urządzenia dla dyscyplin ekstremalnych (Szkola Rycerska), narciarskie trasy biegowe

Stary Sącz

Adaptacje i nowe formy krajobrazu kulturowego - nowe obiekty: kulturalne - turystyczne - techniczne -usługi różne:

- Projekt Miasto Nowe - Myślec nad Popradem: *Cogito* - centrum konferencyjne i widowiskowe, *OkO* – centrum kulturalne *muzyka - obraz - słowo*, galeria sztuki *prOfanum*, camping i pole namiotowe, kładka piesza nad rzeką Poprad, komunikująca *Stare i Miasto Nowe*
- projekt NURTy Rzek Kultury: scena i zaplecze techniczne, widownia, infrastruktura towarzysząca
- Projekt Stare Miasto – adaptacja przestrzeni kulturowej wg projektów Joanny Paradowskiej-Prusak
- Galeria sztuki *sacrum*
- Muzeum Kultury Sakralnej (adaptacja istniejącego obiektu)
- Pomnik Teściowej, Pomnik Szewczyka Co Bogu Szył Buty
- Muzeum Polskich Ołtarzy Jana Pawła II - Centrum Pielgrzymkowe
- projekt Wioska Muzyków – Wola Krogulecka: adaptacja domów wiejskich do funkcji pensjonatów lub budowa nowych
- Urządzenia sportowo - rekreacyjne: dwa wyciągi krzeselkowe – dla narciarstwa klasycznego, turystycznego, park modelarski, tory zjazdowe – sztuczne i naturalne, sztuczna ściana wspinaczkowa, lądowisko lotniarskie

21 Pola współpracy 6 Gmin Obszaru

Pola współpracy 6 Gmin Obszaru zintegrowanego produktu turystycznego dzielimy na trzy zasadnicze sektory:

- **Sektor I** – ochrona dziedzictwa kulturowego (środowiska naturalnego i cywilizacyjnego, kształtowanego przez człowieka) i adaptacje do potrzeb gospodarki turystycznej,
- **Sektor II** – koordynacja planów rozwoju społecznego i gospodarczego poszczególnych Gmin w kontekście budowania zintegrowanego produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu*,
- **Sektor III** – koordynacja działań wynikających z projektowanych w tej strategii programów rozwoju zintegrowanego produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu*.

21.1. Najważniejsze pola współpracy 6 Gmin, wynikające z programów rozwoju zintegrowanego produktu turystycznego Perły Doliny Popradu

- Koordynacja planów inwestycyjnych, planów przestrzennego zagospodarowania w zakresie gospodarki turystycznej i infrastruktury towarzyszącej.
- Synchronizacja inwestycji turystycznych inwestorów publicznych, prywatnych, sektora NGO (organizacje pozarządowe) i spółek mieszanych.
- Opracowanie studiów wykonalności inwestycji infrastrukturalnych projektowanych w strategii *Perły Doliny Popradu*.
- Wspólne projekty i aplikacje do funduszy strukturalnych Unii Europejskiej i innych źródeł finansowania regionalnego rozwoju gospodarczego, rozwoju zasobów ludzkich, ochrony i rewitalizacji dziedzictwa kulturowego, w tym zasobów przyrodniczo-krajobrazowo-uzdrowiskowych.
- Inspirowanie partnerstwa publiczno-prywatnego i partnerstwa w ramach społecznego trójkąta współdziałania w zakresie organizacji i rozwoju produktów turystycznych zintegrowanego Obszaru i wszystkich projektów i działań wspierających.

Przykłady współdziałania

Spółki/fundusze

- Hala Lodowa – poszerzenie funkcji do roli widowiskowo-sportowej i zbudowanie systemu partycypacji wszystkich Gmin Obszaru. Proponujemy powołanie spółki „Hala Widowiskowa” w celu współfinansowania adaptacji hali do funkcji widowiskowo-sportowych, jej utrzymania, promocji i organizacji spektakularnych imprez o znaczeniu ponadregionalnym i międzynarodowym.
- Spółka do organizacji systemu transportu kolejowego i synchronizacji z transportem samochodowym (projekt Kolejowy Port Towarowy), z udziałem: PKP – Organizator produktu – producent wód mineralnych – partnerzy ze Słowacji.
- Loteria krajowa Perły Doliny Popradu
- Fundusz im. prof. Dietla

Wspólna polityka marketingowa Organizatorów turystyki z 6 Gmin

- zintegrowany program cenowy i promocyjny produktów turystycznych oferowanych na terenie Obszaru
- umowa pomiędzy Organizatorami, co do zachowania określonych cen w porównywalnych ośrodkach i usługach
- upusty cenowe zsynchronizowane i nie konkurujące ze sobą - dumping wykluczony
- wzajemne przekazywanie sobie Klientów poszukujących innej oferty
- synchronizacja treści i formy oferty turystycznej i rozrywkowej
- synchronizacja promocji i marketingu

Komunikacja Obszaru

- Program Nowa Komunikacja Obszaru
- Lobbing na rzecz *Kolei Popradzkiej*:
Podstawowe cele: utrzymanie linii międzynarodowej Warszawa – Muszyna – Budapeszt, modernizacja *Kolei Popradzkiej*, autobusy szynowe, wpisanie *Kolei Popradzkiej* w system europejskiej turystyki kolejowej.

Ochrona krajobrazu kulturowego

- Stacje Kolei Popradzkiej
- Od Spisza do Sącza
- Odslona Popradu
- Ochrona Dziedzictwa Regionalnego (Łemków, Czarnych górali i Mieszczan)

Organizacja zintegrowanych produktów turystycznych i programów wspomagających (w nawiasie miejsce opisu programu w strategii) - wybór:

- *Piąta Pora Roku* (Obszar)
- *Ekstremalna SiUdemka* (Obszar)
- Szlaki Kupieckie Trzech Tysiącleci (Obszar)
- *Popradzka Jesień* (karnawał jesienny) – modernizacja (Obszar)
- Festiwal Rzeźb Kwiatowych (Obszar)
- Doliny Muzyki (Obszar)
- Słopienie i Milczenie (gm. Łabowa)
- Doliny Białych Mór (Obszar i gm. Piwniczna)
- Rozrywki gEnEracji GIGAherc (Obszar)
- Turystyczny Opłatek na Starosądeckim Rynku (Obszar)
- Nowy Sącz – możliwości współpracy (Obszar)
- Turystyczny Złot im. Mjr. Juliana Zubka "Tatara" (Obszar)
- *Sportowe Stacje Doliny Popradu* (Obszar)
- *Dom Polski* (Krynica – Żegiestów – Piwniczna)
- *Kongres Młodej Polonii - Memorial Kazimierza Pułaskiego* (Krynica)
- *Beskidy Mikołajów* (Stary Sącz)
- Wioski Wypoczynkowe:
 - Krynica Zdrój – Tylicz, Polany
 - Łabowa – Kryściów i Uhryń
 - Muszyna – Dubne i Wojkowa
 - Piwniczna Zdrój – Kokuszka i Łomnica
 - Rytro – Życzanów
 - Stary Sącz – Wola Krogulecka
- Zimowy Festiwal Kuracjuszy (Krynica)
- Festiwal Wiatrów Ryterskich (Gminy Doliny Popradu)
- Olimpiada III Wieku (Krynica)
- Uniwersytet Zdrojowy - wersja B – realna (Krynica)
- Niebieska Łemkowina - festiwal kultury Łemków (Krynica)
- Babski Festiwal Sportów Naturalnych – Tylicz z Figurą (Krynica)
- Łabowskie Doliny – Łosie, Kryściów, Uhryń, Barnowiec
- Beskidy Siedmiu Zmysłów *park przygody bez wygody* (Łabowa)
- Spotkania „Krynickich” i „Muszyńskich” (Muszyna)
- Muszyńska Republika Młodych – ZapOpard (Muszyna)

- Żegiestów Zdrój: Polski Dom Polonii i Dom Senior Polonus
- Złockie Vegas (Muszyna)
- Ługi Muzyki – Andrzejówka (Muszyna)
- Dreptak⁸⁸ Popradzki (Piwniczna)
- Kicorskie Walcoki -lotnictwo w Dolinie Popradu (Piwniczna)
- Festiwal w Drodze Wojtka Bellona (Piwniczna)
- Festiwal Humoru Ludowego (Piwniczna)
- Spotkania Rodzin Twórczych (Piwniczna)
- Beskidzka Stolica Nastolatków (Piwniczna)
- Stolica Rycerzy Górskich (Rytro)
- Ślaza Rycerzy Górskich, Obozy Zbójeckie, Obozy Rycerskie (Rytro)
- Z Rytra pod Grunwald (Rytro)
- Olimpiada Turystyczna Dzieci i Młodzieży im. Rogasia z Roztoki (Rytro)
- Projekt Akademia Ludzi Ciekawych Wszystkiego (Rytro)
- Ryterskie Wiatraki (Rytro)
- Święto Spływu Popradzkiego (Rytro)
- Miasto Nowe - Myślec nad Popradem (Stary Sącz)
- OkO – centrum kulturalne *muzyka - obraz - słowo* (Stary Sącz)
- NURTy Rzek Kultury (Stary Sącz)
- Święto Ojca Popradu (Stary Sącz)

Informacja turystyczna

- Unifikacja oznakowania szlaków turystycznych
- Unifikacja systemu informacji turystycznej
- Unifikacja informacji turystycznych w pasie drogowym - począwszy od Nowego Sącza

⁸⁸ Dreptak: postać stworzona przez Andrzej Waligórskiego, satyryka i dziennikarza radiowego z Wrocławia.

21.2. Organizator zintegrowanego produktu turystycznego Perły Doliny Popradu – możliwości i propozycje

Organizatorem większości produktów turystycznych zintegrowanego pakietu ofertowego *Perły Doliny Popradu* mogą być podmioty prywatne, spółki mieszane lub organizacje pozarządowe.

Gminy, rozumiane jako wspólnoty samorządowe, znacząco i z nadmiarem wyczerpują zakres swoich obowiązków wobec komercyjnych Organizatorów turystyki tworząc warunki do rozwoju tej gospodarki w różnym zakresie i stopniu, uzależnionym od swoich potencjałów.

Wymieńmy najważniejsze działania samorządu gminnego i powiatowego Obszaru:

- przygotowanie analiz i planów strategicznych rozwoju turystyki,
- budowa i utrzymanie (z postulatem proporcjonalnej partycypacji gestorów bazy wypoczynkowej i hotelowej) infrastruktury technicznej, zwłaszcza w zakresie ochrony środowiska,
- promocja Gminy i Obszaru w zakresie właściwym administracji samorządowej,
- inspirowanie i wspieranie działań w trójkącie społecznego współdziałania,
- tworzenie związków ponadgminnych, wspierających rozwój gospodarczy i działania w zakresie ochrony środowiska np. rzeki Poprad.
- przygotowanie projektów i aplikacji do funduszy strukturalnych Unii Europejskiej i innych pozabudżetowych źródeł finansowania rozwoju społecznego, gospodarczego i celu nadrobienia zapóźnień cywilizacyjnych, zwłaszcza w zakresie infrastruktury technicznej, społecznej i ochrony środowiska.

Sytuacja w dziedzinie organizacji turystyki na terenie Obszaru jest zróżnicowana i w każdej Gminie wygląda inaczej. Szczegółowy spis organizatorów turystyki i instytucji wspierających zamieściliśmy w charakterystyce potencjału turystycznego każdej Gminy.

Wynika zeń, że na terenie Obszaru mamy wszystkie formy prawne Organizatorów o kapitale publicznym, prywatnym i mieszanym.

Największy potencjał w tej dziedzinie ma Gmina Uzdrowska Krynica Zdrój, gdzie funkcjonują wszystkie grupy organizatorów turystyki uzdrowskiej, pobytowej, wczasowej z „Uzdrowskiem Krynica Zdrój - Żegiestów S.A.” na czele, a z drugiej strony są Gminy, jak Łabowa czy Stary Sącz, gdzie działają dwa stowarzyszenia agroturystyczne i jeden organizator szkolnej turystyki wyjazdowej.

Organizator produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu* – model programowy

Przyjmując, jak to zaznaczyliśmy w rozdziale I, że podstawą rozwoju produktów turystycznych jest zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy proponujemy model organizacji oparty na zasadzie koordynacji programów gospodarczych i społecznych 6 Gmin Obszaru, na zasadzie społecznego trójkąta współdziałania oraz na zasadzie partnerstwa publiczno-prywatnego.

Połączenie potencjałów tych trzech mechanizmów może stanowić twardy grunt ekonomiczno-organizacyjny dla każdego komercyjnego Organizatora produktu turystycznego, czy inwestora.

Model 1 Współpraca 6 Gmin

Najważniejsze pola współpracy 6 Samorządów Gmin:

- koordynacja planów gospodarczych i społecznych oraz wspólnych aplikacji do funduszy strukturalnych UE i innych pozabudżetowych źródeł rozwoju,
- koordynacja planów inwestycyjnych w dziedzinie gospodarki turystycznej
- koordynacja planów promocyjnych odpowiednich instytucji gminnych,
- koordynacja kalendarza imprez w dziedzinach:
 - turystyka – kultura – rozrywka – sport.

Bardzo ważnym zadaniem jest zintegrowany lobbing gospodarczy i polityczny na rzecz::

- zniwelowania różnic w zakresie infrastruktury Obszaru w porównaniu ze standardami europejskimi,
- uzyskanie pełnej czystości wód rzeki Poprad i Kamienicy Nawojowskiej,
- utrzymanie międzynarodowej komunikacji pasażerskiej kolejowej i modernizacji linii Kolei Popradzkiej do funkcji niezbędnych dla uruchomienia komunikacji towarowej i autobusów szynowych,
- zbadanie możliwości uruchomienia samochodowej komunikacji tunelowej eliminującej nadmiar ruchu samochodowego z wąskich dolin beskidzkich i centrów miast uzdrowiskowych.

W tym działaniu istotną rolę będą pełniły poszczególne szczeble samorządowe, a więc Gminy i Starostwo Powiatowe w Nowym Sączu, Sejmik i Marszałek Małopolski oraz zakres i dynamika wspólnego lobbingu we wszystkich sprawach wymienionych wyżej i wielu innych.

Model 2 Społeczny trójkąt współdziałania

W społecznym trójkącie współdziałania każda strona może mieć swoją rolę do spełnienia, ponad statutowe obowiązki i rudymen tarne zadania, czy cele komercyj ne:

- strona publiczna – Samorząd Gminy – powinna zwiększyć dostępność informacji gospodarczej (częsty postulat w czasie spotkań przygotowujących strategię z reprezentantami społeczności Obszaru), zwłaszcza w Gminach, gdzie Urząd jest jedynym transmitorem wiedzy w tym zakresie, z braku zrzeszeń gospodarczych, czy organizacji pozarządowych,
- ze strony kapitału prywatnego, gestorów bazy uzdrowiskowej, pensjonatowej, wypoczynkowej i hotelowej oczekiwana jest proporcjonalna partycypacja w kosztach budowania i utrzymania infrastruktury podstawowej oraz w kosztach promocji produktów turystycznych Gmin,
- organizacje pozarządowe mają duże możliwości uzyskiwania dotacji z budżetów prywatnych i publicznych, które mogą być przeznaczane na uruchamianie i finansowanie wielu projektów z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i programów produktowych turystyki kulturowej, aktywnej i wiejskiej - pobytowej (np. Wioski Wypoczynkowe).

Model III Partnerstwo publiczno-prywatne

Ten mechanizm współpracy jest działaniem na poziomie planów operacyjnych i, w niektórych Gminach, jest realizowany z powodzeniem, mimo braku komplementarnego gruntu prawnego. Gminy tworzą warunki dla inwestorów i partycypują gruntami lub uzbrojeniem terenu w inwestycjach turystycznych, a także współpracują z sektorem prywatnym przez instytucje kultury, centra informacji turystycznej.

Powstaje jednak pytanie:

kto ma organizować uruchomienie i działanie zintegrowanego produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu*, który ma tak wiele programów i pól do zarządzania rozsianych na terenie 6 Gmin?

- o tym powinni zdecydować partnerzy tej Strategii, ten program pokazuje istniejące możliwości, opisuje model organizatora, scharakteryzowany ze względu na jego zadania, a nie strukturę organizacyjną, czy grunt prawny.

Analizując strukturę Organizatora, jego konstrukcję prawną czy wielkość personalną należy zacząć od określenia jego zadań, żeby nie dublowały się z:

- instytucjami gminnymi czy odpowiednimi wydziałami Urzędów Gmin,
- działaniami podmiotów prywatnych,
- działaniami gestorów bazy turystycznej.

W naszej opinii **najważniejszym zadaniem nowego Organizatora zintegrowanego produktu turystycznego Obszaru lub Organizatorów poszczególnych produktów turystycznych 6 Gmin** (bez względu na konstrukcję prawną) będzie koordynacja działań istniejących Organizatorów turystyki (i wszystkich dziedzin biorących udział w tym procesie: z zakresu gospodarki, kultury, edukacji, sportu), publicznych, prywatnych i pozarządowych w zakresie:

- aplikacji do pozabudżetowych źródeł finansowania rozwoju społeczno-gospodarczego, ochrony i rewitalizacji dziedzictwa kulturowego,
- koordynacji promocji Obszaru wg zasad budowania marki i zintegrowanej promocji komercyjnej,
- wspólnej polityki marketingowej, np. w zakresie sprzedaży, bonifikat, zniżek i podwyżek oraz wyceny usług turystycznych,
- pozyskania akceptacji mieszkańców Obszaru do wszelkich form współdziałania w dziele budowy nowoczesnej gospodarki turystycznej,
- koordynacji systemu informacji turystycznej i wizualizacji Obszaru,
- uruchomienie „produkcji” nowych produktów turystycznych całego Obszaru i skoordynowanie z organizacją i uruchamianiem produktów poszczególnych Gmin,
- zbudowanie systemu wzajemnych rozliczeń finansowych, w proporcjach do wkładu finansowego i organizacyjnego, ilości Klientów turystycznych itd.

Ponadto zadaniem Organizatora produktu będzie stworzenie harmonogramu i hierarchii uruchamiania zintegrowanych produktów turystycznych Obszaru i produktów turystycznych poszczególnych Gmin, skoordynowanych, co do treści, adresata, promocji i terminu.

Harmonogram realizacji produktu turystycznego Obszaru zintegrowanego produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu*:

Podstawą opracowania harmonogramu zintegrowanego produktu turystycznego 6 Gmin będzie:

- zakres i dynamika współpracy Samorządów poszczególnych Gmin z organizatorami turystyki - prywatnymi inwestorami,
- zakres współpracy samorządów 6 Gmin Obszaru pomiędzy sobą,
- ocena możliwości gospodarczych i organizacyjnych przez poszczególne Gminy i hierarchizacja inwestycji infrastrukturalnych,
- zakres współdziałania publiczno-prywatnego Samorządu i Organizatorów turystyki - inwestorów prywatnych w hierarchizowaniu poszczególnych produktów turystycznych Obszaru i 6 Gmin,
- ilości środków z funduszy pozabudżetowych Unii Europejskiej i innych dostępnych źródeł finansowania.

Reasumując:

Organizacja zintegrowanego produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu* - to proces, który może być koordynowany przez:

- istniejących Organizatorów turystyki, kultury, gospodarki i sportu z 6 Gmin Obszaru, reprezentujących wszystkie strony trójkąta społecznego współdziałania,
- nowego Organizatora zajmującego się koordynacją partnerstwa publiczno - prywatnego poszczególnych Organizatorów turystyki, kultury, gospodarki i sportu z 6 Gmin Obszaru,
- nowych Organizatorów (o strukturze publiczno - prywatnej) z 6 Gmin Obszaru, tworzących formę spółki do organizacji, finansowania i promocji zintegrowanego produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu*.

Nie jest zadaniem tej Strategii rozstrzygać szczegółowo o strukturze Organizatora produktu (zintegrowanego Obszaru, czy poszczególnych produktów 6 Gmin) - pokazaliśmy tylko możliwe alternatywy i część trudności stojących w tej dziedzinie przed Partnerami Strategii.

Ostateczne rozstrzygnięcia w tej sprawie powinny zapaść z udziałem zainteresowanych stron - społecznego trójkąta współdziałania 6 Gmin Obszaru.

21.2.2. System informacji na Obszarze zintegrowanego produktu Perły Doliny Popradu

Od sprawnie funkcjonującej informacji zależy w dużej mierze jakość obsługi Klientów turystycznych i efekty marketingowe. Wszyscy administratorzy Gmin i organizatorzy turystyki na terenie zintegrowanego Obszaru mają świadomość znaczenia tej dziedziny i podejmują wiele działań w zakresie:

- wizualizacji Obszaru, informacji turystycznej stacjonarnej i internetowej oraz informacji/promocji przez wydawnictwa i udział w targach, czy imprezach promocyjnych.

W uzupełnieniu tych programów należy podjąć następujące działania:

- współdziałanie partnerów trójkąta społecznego w zakresie:
 - koordynacji działań informacyjnych we wszystkich formach,
 - unifikacji informacji turystycznej, co do formy i treści,
 - unifikacji oznakowania szlaków i atrakcji turystycznych,
- organizacja centrum informacji turystycznej w Gminach, które go nie mają lub obsługa kilku Gmin przez centra już istniejące,
- uruchomienie informacji telefonicznej 0-800...,
- wspólny kalendarz Gmin zintegrowanego produktu w dziedzinach: turystyka, kultura, rozrywka, sport,
- opracowanie mapy i zasobów istniejących punktów informacyjnych Obszaru i zidentyfikowanie oraz wykorzystanie nowych miejsc informacyjnych - np. punkty recepcyjne: dworce, parkingi,
- organizacja samoobsługowej sieci punktów informacyjnych, z wykorzystaniem technologii cyfrowych,
- włączenie do systemu informacyjnego projektowanej w tej Strategii kadry przewodników, stylizowanych postaci, patrz: przykłady z projektów *Obsługa Produktu*,
- organizacja współpracy z centrami informacji turystycznej w sąsiednich województwach oraz z publicznymi i prywatnymi ośrodkami informacyjnymi w Polsce i za granicą.

Marka turystyczna zintegrowanego produktu Perły Doliny Popradu

Definicja marki

Marka jest narzędziem służącym do przekazania zaplanowanej informacji (tożsamości) do osób w bliższym i dalszym otoczeniu. Dlatego korzystając z marki, musimy pamiętać, jakie założenia zostały przyjęte przy jej kreacji oraz jakie informacje ma ona skutecznie przekazywać.

Marka to nazwa, termin, znak, symbol, rysunek lub kombinacja tych elementów opracowana w celu oznaczenia produktu turystycznego lub usługi turystycznej oraz ich odróżnienia od innych ofert – oferty bliższej (bezpośredniej – tej samej branży turystycznej) konkurencji lub oferty dalszej (pośredniej) konkurencji na rynku usług turystycznych.

Marka zatem:

- jest silnym argumentem pozakonsumpcyjnym, który podnosi wartość oferty handlowej,
- jest czynnikiem indywidualizującym produkty, rozszerza ofertę, wspomaga wprowadzenie nowych produktów z linii poszerzenie marki,
- powoduje zwiększenie sprzedaży (staje się atrakcyjna dla nowych Klientów) i pozwala osiągnąć wyższą cenę produktu,
- przyspiesza decyzję zakupu (klient ma przeświadczenie, że dokonuje trafnego wyboru – kupuje dobry produkt).

Stosowanie marek umożliwia przeprowadzenie segmentacji rynku. Istnieją grupy konsumentów, posiadające swój rozbudowany, indywidualny system potrzeb, którzy oczekują od produktu lub usługi odmiennych korzyści. Dzięki marce można zaoferować różnym segmentom rynku różne marki, w optymalny sposób dostosowane do ich specyficznych potrzeb.

Marka oprócz identyfikowania oferty, wobec ofert konkurencyjnych spełnia następujące funkcje:

- oznacza pochodzenie produktu – informuje, skąd produkt pochodzi, gwarantuje autentyczność produktu dając, klientowi satysfakcję z nabycia oryginalnych i markowych produktów,
- obiecuje osiągnięcie spodziewanych rezultatów – powtarzalność tych samych standardów,
- upraszcza proces decyzyjny w momencie zakupu – klienci wiedzą, „co się kryje” za daną marką,
- zapewnia nabywcy wsparcie/gwarancję – klient ufa, że marka gwarantuje mu wysoką jakość usług, niezawodność i gotów jest za nią drożej zapłacić, redukując ryzyko finansowe, funkcjonalne, społeczne, psychologiczne, stratę czasu,
- wzbogaca przeżycia związane z konsumpcją usług czy produktów markowej jakości (funkcja transformacyjna),

- wybór odpowiedniej marki pozwala pewnym grupom podkreślić swoją odrębność oraz miejsce w społeczeństwie (funkcja symboliczna marki),
- funkcja wyróżniająca marki – wykreowanie specyficznej „osobowości”, która odróżnia ją od marek rywali (ważna na rynkach charakteryzujących się dużą standaryzacją ofert).

21.2.3. Marka w turystyce

Marka w turystyce służy do przekazania zaplanowanej informacji o produkcie turystycznym, który oferujemy i służy przede wszystkim identyfikacji produktu (usługi) turystycznego.

Identyfikacja marki

Identyfikacja marki jest uzyskiwana w procesie przekazu marketingowego adresowanego do doświadczeń – wiedzy turystów, którzy kiedykolwiek korzystali z danej oferty. Podstawą w tym procesie jest dobry projekt elementów graficznych marki oraz oryginalność komunikatu.

Wyróżnienie spośród konkurencji

Chcąc wyróżnić produkt spośród konkurencji, należy przede wszystkim powiązać go z Klientem. Badając i analizując potrzeby i oczekiwania konsumentów, należy tak dobierać cechy produktu turystycznego i tak ułożyć treść przekazu reklamowego, aby przyciągnąć uwagę turysty i wzbudzić jego zainteresowanie skorzystaniem z tej usługi lub przyjazdem do tego miejsca.

Marka turystyczna łączy inwestycje po stronie podaży, ukierunkowane na wypracowanie spójnie, wzajemnie uzupełniających się elementów produktu, ze stroną popytową, zorientowaną na przedstawienie odpowiedniej i konkurencyjnej oferty na określonych rynkach.

Priorytetowe obszary polskiej marki turystycznej

„Strategia krajowego produktu turystycznego Polski” wyodrębnia pięć priorytetowych obszarów turystyki polskiej do tworzenia marek turystycznych, co oznacza, że Polska dysponuje odpowiednim potencjałem (podaż) oraz, że produkty pochodzące z nich będą konkurencyjne na rynkach krajowych i zagranicznych (popyt). Są to:

- Turystyka biznesowa – kongresy, konferencje, seminaria, imprezy targowe i wystawiennicze, wyjazdy motywacyjne (incentive trips), indywidualne pobyty służbowe.
- Turystyka miejska i kulturowa – wybitne wydarzenia kulturalne, dziedzictwo kulturowe miast i miasteczek, trasy kulturowe.
- Turystyka aktywna, rekreacyjna i specjalistyczna – liczne dyscypliny sportowe związane z wodą, wędrowniaki piesze i rowerowe, jeździectwo, turystyka specjalnych zainteresowań.
- Turystyka na terenach wiejskich – agroturystyka, ekoturystyka, turystyka na obszarach chronionych oraz atrakcje związane z życiem wsi, kulturą ludową i tradycjami.
- Turystyka przygraniczna i tranzytowa – wszelkie oferty adresowane do osób przebywających w 50-kilometrowym pasie przygranicznym (także w celach handlowych) oraz oferty związane z ruchem tranzytowym, ze szczególnym uwzględnieniem autostrad.

21.2.4. Zarządzanie marką

Zarządzanie marką należy powierzyć menedżerowi. Znany ekspert w zarządzaniu marką – John Murphy – przedstawił podstawowe zasady dobrego zarządzania marką:

- markę należy pielęgnować – traktować jako cenny kapitał, chronić – zastrzec jej nazwę i zapewnić unikalność,
- skoncentrować się na interesie Klienta – zadowolenie Klientów jest kluczem do długofalowego rozwoju marki,
- wziąć całkowitą odpowiedzialność za markę na siebie (nie powierzać agencji reklamowej),
- nie dopuszczać do zbyt szybkich i gwałtownych zmian w strategii marki,
- eksploatować kapitał, który tkwi w marce np. przez rozciąganie (wzbogacając produkt o nowe wartości).

Proces zarządzania marką składa się z trzech podstawowych etapów:

- planowania celów,
- realizacji programu,
- oceny efektów programu.

Planowanie celów

Przy planowaniu działań związanych z marką należy wziąć pod uwagę dwa horyzonty czasowe:

- wieloletni (strategiczny),
- roczny (operacyjny).

Horyzont wieloletni – w perspektywie strategicznej, założeniem strategii dla marki będzie osiągnięcie następujących rezultatów:

- Wysoka rozpoznawalność marki - poprzez działania promocyjne i marketingowe,
- Wysoka świadomość marki – Klient dokonując zakupu powinien mieć wystarczającą wiedzę o produkcie (usłudze) przekazaną za pomocą tożsamości marki. Powinien oprócz nazwy kojarzyć związane z nią treści.
- Pozyskanie dużej grupy odbiorców, będących dobrym pasem transmisyjnym – medium promocyjnym do potencjalnych Klientów.

Jak już wspominaliśmy, w turystyce jednym z podstawowych źródeł informacji o produkcie jest doświadczenie tych, którzy już z niego korzystali. Klienci dzielą się swoim doświadczeniem ze znajomymi, co bardzo skutecznie przyciąga lub odpycha nowych Klientów.

Aby zbudować stałą grupę użytkowników lub decydentów stymulujących nowe grupy osób, np. do przyjazdu na naszą Obszar – nie należy wprowadzać gwałtownych zmian w strategii marki, ponieważ klienci powracający do tego samego miejsca (produktu turystycznego) oczekują tych samych lub wzmocnionych atrakcji.

Horyzont roczny – układając krótkoterminowy plan operacyjny, trzeba posłużyć się takim schematem działań, który pozwoli realizować cele strategiczne przy uwzględnieniu wykonalności (głównie finansowej) oraz zbudowaniu zasad oceny naszych działań. Podstawowym kryterium tworzenia planów operacyjnych jest zgodność (tożsamość) z planami strategicznymi. Działania krótkookresowe powinny służyć budowaniu marki i przekazywaniu zaplanowanych benefitów.

Wszystkie planowane na dany rok działania muszą realizować którąś z wytycznych:

- zwiększenie znajomości marki,
- zwiększenie świadomości marki,
- bezpośrednio przyciąganie turystów (sprzedaż produktu turystycznego).

Należy tak budować strukturę działań, aby zwiększenie znajomości marki, budowa świadomości marki oraz sprzedaż były odpowiednio zharmonizowane. Szczególnie, jeśli idzie o rozłożenie poszczególnych działań w czasie, np. działania skierowane na touroperatorów muszą być realizowane, co najmniej z półrocznym wyprzedzeniem w stosunku do planowanego przyjęcia ruchu turystycznego.

Realizacja programu

Przy realizacji strategii marki należy zwrócić uwagę na kilka aspektów, istotnych z punktu widzenia skuteczności całego przedsięwzięcia. Na:

- symbolikę – w przekazie warstwy symbolicznej należy przez lata konsekwentnie trzymać się wytycznych opracowanych w systemie identyfikacji wizualnej,
- prezentację – niezbędne jest przeprowadzenie szkoleń (w ramach marketingu wewnętrznego) z założeń strategii po to, aby komunikat wychodzący od różnych podmiotów działających na Obszarze był jednorodny,
- kulturę – należy doprowadzić do sytuacji, w której podmioty (głównie prywatne) będą zainteresowane rozbudową jakości i treści swoich usług, zgodnie z filozofią nowoczesnej gospodarki turystycznej i produktów turystycznych, jak również dążyć do tego, aby identyfikacja społeczna z programami produktów turystycznych była możliwie najpełniejsza.

Ocena efektów programu

Na ocenę efektów działań w procesie zarządzania marką składa się:

- finansowa ocena efektów ekonomicznych marki,
- badanie ilościowych parametrów marki (parametr znajomości spontanicznej i wspomaganej),
- jakościowa ocena marki – jakości komunikatu, głównego benefitu.

Badanie powinno polegać na uważnym rejestrowaniu ocen i uwag turystów korzystających z danego produktu turystycznego, tak, aby stały się bazą do analizy sytuacji i podejmowania przyszłych działań. Szczególnie szybko powinno się reagować na negatywne sygnały płynące z rynku i eliminować źródła ich powstania.

Zebrane informacje powinny być bazą do opracowań operacyjnych planów (rocznych), pozwalającą na rozwijanie tych elementów, które wywołały największe zainteresowanie u turystów w pierwszej kolejności.

Identyfikacja wizualna marki

Identyfikacja marki odbywa się przez nazwę i znak. Pojawiają się one wraz z markowym produktem i stanowią istotne źródło tożsamości marki.

Nazwa i znak produktu są podstawowym jego wyróżnikiem – muszą budzić skojarzenia z produktem i jego głównymi cechami. Zarówno nazwa, jak i znak muszą być stałym elementem w działaniu marketingowym. Ułatwiają komunikacje między uczestnikami rynku, odróżniają daną ofertę od oferty rywali.

Znak – logo

Znak (logo) – to element graficzny, symbol promocyjny, który konstruuje wizerunek produktu, prezentuje wszystkie jego główne walory i zalety. Niesie ze sobą to wszystko, co określa się mianem psychologicznej wartości dodanej. Jest kluczowym elementem marki i głównym aspektem odróżniającym ją od konkurentów. Powinien być spójny z marką. Posiadać swój standard

i pojawiać się w tym samym kształcie i kolorystyce na wszystkich materiałach promocyjnych (ulotkach, zaproszeniach, plakatach, banerach, tablicach informacyjnych, stronie internetowej, reklamach). Znaki graficzne powinny wzbudzać pozytywne uczucia, wносить humor, fantazję i być łatwe do zapamiętania.

Kolorystyka

Ważną rolę w znaku odgrywa kolorystyka, np. czerwony przyciąga uwagę, niebieski kojarzy się ze stabilnością i bezpieczeństwem, czerń jest kolorem luksusu, biel czystości, zieleń związana jest ze środowiskiem naturalnym. Zestawienie kolorów, które tworzy określony nastrój, temperaturę oraz ilustruje najważniejsze cechy Obszaru i zintegrowanego produktu *Perły Doliny Popradu*, powinno nawiązywać najwyżej do trzech dominant kolorystycznych: bieli (walory sezonu zimowego), żółci (lato) i zieleni (walory krajobrazowe).

Ochrona znaku

Znak i nazwa powinny być prawnie chronione, aby zapobiec niewłaściwemu naśladownictwu lub używaniu przez konkurencję. Znak (logo) jest chroniony prawem autorskim, do którego wszelkie prawa majątkowe należą do zleceniodawcy. Powinien być wykorzystywany tylko przez te podmioty, które posiadają licencję na jego wykorzystanie i znają zasady techniczne reprodukcji.

21.3. Budowanie marki turystycznej zintegrowanego produktu turystycznego Perły Doliny Popradu

Kreowanie marki ma na celu przekształcenie zintegrowanej oferty turystycznej Obszaru w wyróżniający się i atrakcyjny zestaw towarów/produktów i usług na rynku turystycznym.

Budując markę należy zdecydować, które produkty są lokomotywą marketingową zintegrowanego Obszaru *Perły Doliny Popradu*.

Najlepszą bazą, na której można budować ofertę i wizerunek Obszaru, są związane z nim: wartość zdrowotna, atrakcyjny zestaw imprez - kultura, zwyczaje i obyczaje oraz walory krajobrazowe – są to cechy, których nie da się podrobić. Te elementy, wsparte dobrze zredagowanym komunikatem o atrakcyjności rozrywkowej i rekreacyjnej, powinny stanowić fundament marki.

Proces powstawania marki

Silna marka powstaje w wieloetapowym procesie. Prace nad marką rozpoczynają się od powstania strategii określającej grupy docelowe, dla których jest projektowana. Dążenie do zaspokojenia potrzeb grupy docelowej, określonej w procesie segmentacji powinno być punktem wyjścia do zbudowania marki. Poza tym strategia marki określa cele rynkowe, wartości marki oraz wytyczne, jakie metody i narzędzia mogą być stosowane przy wprowadzeniu marki.

Głównym elementem procesu budowania marki jest rdzeń marki (brand essence), który reprezentuje esencję tożsamości, z zadaniem określenia znaczenia, zamiaru i powołania marki. Powinno to oddawać charakter i przesłanie atrakcyjności zintegrowanego produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu* i specyfikę produktów turystycznych, usług turystycznych z tym związanych.

Wynikiem prac nad strategią określania grup docelowych jest zanalizowanie otoczenia marketingowego produktu, modeli zachowania Klientów, wreszcie czynników kulturowych, społecznych osobistych i psychologicznych, które wpływają na decyzję zakupu. Konsekwencją wyboru grupy docelowej jest opracowanie odpowiedniego zestawu wartości (benefitów marki), które będą właściwie oddziaływać na tę właśnie grupę.

Kreowanie marki Perły Doliny Popradu

Strategia budowania marki *Perły Doliny Popradu* powinna wykorzystywać następujące cechy zaprojektowanych produktów:

- różnorodność atrakcji turystycznych na niewielkim Obszarze,
- szerokie spektrum usług rekreacyjnych i rozrywkowych,
- połączenie naturalnego wypoczynku i naturalnego leczenia (przyrodolecznictwa),
- odnowa biologiczna i odnowa duchowa,

- przyroda - przygoda - pogoda - wszystko w jednym,
- wielość w jedności - różnorodność kulturowa skoncentrowana na niewielkim Obszarze,
- kulturalny wypoczynek - bezpieczeństwo i spokój,
- prestiż i oryginalność atrakcji turystycznych.

Podczas budowania marki Obszaru należy wydobywać walory zawarte w nazwie zintegrowanego produktu, w której złączyliśmy dwa komunikaty marketingowe:

Perły – skarb, prestiż, wyjątkowość, ekskluzywność

Dolina Popradu – góry, doliny, rzeka, dostępność

Te walory powinny być silnie akcentowane, jako informacja adresowana do świadomości Klienta, zawierająca przekaz:

produkt prestiżowy, ale dostępny dla Każdego.

Uwarunkowania strategii wdrażania marki Obszaru zintegrowanego Produktu

Dla strategii wprowadzania na rynek wybranej i opracowanej przez Organizatora marki turystycznej *Perły Doliny Popradu* istnieją uwarunkowania specyficzne, wynikające z istnienia partnerstwa publiczno - prywatnego.

Dlatego też, w przygotowaniu tej strategii, nie mogą obowiązywać wyłącznie reguły właściwe metodom marketingu komercyjnego, ale powinny zostać zachowane najważniejsze elementy polityki społecznej.

Zwłaszcza w początkowym etapie budowania zintegrowanej gospodarki turystycznej Obszaru - „umieszczania” w obiegu społecznym trudnych i obciążających podatnika programów budowania, organizacji i finansowania zintegrowanych produktów turystycznych - kompleksowa informacja musi zostać skierowana do wewnątrz, do społeczności Obszaru: w celu uzyskania poparcia i maksymalnej partycypacji społecznej w tych działaniach.

Postawa lokalnej społeczności będzie decydować w dużej mierze o wyniku wdrażania Strategii zintegrowanego produktu i czasie zbudowania marki. Spośród Mieszkańców Obszaru wywodzą się i będą się wywodzić inwestorzy – twórcy infrastruktury, w takich dziedzinach, jak: rozrywka, gastronomia, kultura i sport, a także Organizatorzy większości produktów turystycznych, czy Organizatorzy gospodarki, a także większość osób pracujących w sektorze recepcji i obsługi Klientów turystycznych.

Ponadto, rozpoczęcie strategii wdrażania marki powinno być poprzedzone osiągnięciem większości celów w zakresie zrównoważonego rozwoju społeczno - gospodarczego Obszaru, pełnej zdolności do organizacji nowoczesnej gospodarki turystycznej.

Komunikat wysłany na zewnątrz musi być adekwatny do rzeczywistej oferty istniejącej na Obszarze, tak, aby Klient, nie rozczarował się, nie zaznawszy zapowiadanych mu wrażeń. Wówczas nie tylko wyjedzie niezadowolony, ale zniechęci do wyjazdu innych, stanie się „negatywnym ambasadorem” Obszaru.

Obszar zintegrowanego Produktu powinien mieć przygotowaną na odpowiednim poziomie infrastrukturę materialną turystyczną, kulturalną, rozrywkową, sportową itd., dobrze opracowany i zorganizowany zestaw atrakcji turystycznych, rozrywkowych i sportowych, kompleksowy system informacji i wizualizacji Obszaru, system dystrybucji oferty turystycznej itd. itp. - zanim zostanie wysłany zintegrowany komunikat marketingowy rozpoczynający proces budowania marki *Perły Doliny Popradu*.

Korzyści z posiadania marki produktu turystycznego

- Marka stanowi wyróżnik oferty turystycznej i możliwość łatwego zróżnicowania na tle konkurentów. Markowe produkty tworzą specyficzną konfigurację różnych atrybutów, które pozwalają wyróżnić dany produkt spośród innych. Wśród tych atrybutów ważna jest wizualizacja, zunifikowanie elementów i wyraziste logo, co ułatwia znalezienie i wybór danej marki przez Klienta.
- Marka jest gwarantem dla Klienta, przyrzeczeniem, że otrzyma dobrą jakość produktu lub usług, co ogranicza ryzyko podjęcia błędnych decyzji przez nabywcę.
- Marka pozwala zrezygnować z konkurowania ceną. Markowe produkty i usługi turystyczne mogą być droższe, Klienci akceptują wyższą cenę, produktów lub usług wyjątkowych i wzbudzających zaufanie.
- W marketingu liczy się produkt i jego percepcja. Marka ułatwia plasowanie oferty turystycznej w świadomości turysty. W długiej perspektywie nie zawsze jednak wygrywa najlepszy produkt, czy oferta turystyczna. Nie cechy produktu decydują o ewentualnej wygranej, lecz świadomość Klienta, jego percepcja, która - w świecie globalnych powiązań ekonomicznych, politycznych i standardów informacyjnych mediów elektronicznych - nie jest łatwo przewidywalna, z punktu widzenia dystrybucji produktów turystycznych. (casus Fukuyamy i sytuacji w światowej, europejskiej i polskiej turystyce po 11 Września 2001 r.)
- Marka to identyfikacja. Produkt posiadający ukształtowaną markę jest pozytywnie identyfikowany przez konsumentów. Sukces markowego produktu turystycznego jest uwarunkowany właściwym rozgłosem, jaki zostanie mu nadany w grupach docelowych, jak i całym społeczeństwie.

Nota bene

Kilkadziesiąt lat temu w Europie powstał markowy produkt turystyczny CLUB MEDITERRANEE. Pomysł polegał na zorganizowaniu wypoczynku w prymitywnych wioskach, składających się ze słomianych domków pozbawionych luksusu. Celem tak wykreowanego „powrotu do natury” było oderwanie turystów od świata wysokiej konsumpcji, właściwej społeczeństwu zachodniej Europy i USA. Była to koncepcja unikalna, odmienna od innych pakietów wakacyjnych i zdobyła szeroką popularność – CLUB MED jest obecny w 30 krajach Europy.

Rozdział III

Systematyka i promocja zintegrowanego produktu turystycznego Perły Doliny Popradu

22 Systematyka produktów turystycznych zintegrowanego Obszaru Perły Doliny Popradu

22.1. Programy produktowe dla turystyki wypoczynkowej, miejskiej i wiejskiej, wzbogacone o programy dla sektora turystyki aktywnej i kulturowej, kongresowej i edukacyjnej

Krynica Zdrój

- Dom Polski (koordynacja z programem dla Żegiestowa i Piwnicznej Zdrój)
- Kongres Młodej Polonii - Memoriał Kazimierza Pułaskiego
- *Niebieska Fataloszka...tysiąca potoków*
- Uniwersytet Nowego Świata
- Wieża Tylicz

Łabowa

- Zielona Tęcza Beskidu – programy dla Łabowskich Dolin
- Kryściów – Wioska Naukowa
- Łosie – Dolina Beskidników
- Barnowiec/Czaczów – Dolina Ładnych Sportów
- Miodowa Pasiaka – wsie Kamianna i Kotów
- Beskidy Siedmiu Zmysłów *park przygody bez wygody*

Muszyna

- Państwo Muszyńskie nOvE
- Muszyńska Republika Młodych – ZapOprad
- Klucz Artystów Muszyńskich
- Programy inspirowane folklorem Muszyny (Lipkowa Cykoria, Święto Lunarii – 30 września, Lunaria Poetów itd.)
- Maj w Muszynie (model zintegrowanego produktu wypoczynkowego)
- Andrzejówka - program Ługi Muzyki
- Dubne - Wioska pod chmurami
- Milik – Leśny Park Wypoczynkowy – Nad Milikiem,
- Wojkowa - Dolina Czterech Gór
- Złockie - *Złockievegass*

- Żegiestów – program rozwoju gospodarki turystycznej

Piwniczna Zdrój

- Dom Polski (koordynacja z programami dla Krynicy Zdroju i Żegiestowa)
- Beskidzka Stolica Nastolatków
- Miasto w granicach Natury
- Festiwal w Drodze Wojtki Bellona
- Stolica Folkloru Festiwal Korali Ludowych (międzynarodowy)
- Głębokie – Głęboki Oddech
- Kokuszka – Wieś Górali Piwniczańskich
- Wierchomla Wielka – stacja narciarstwa naturalnego
- Dolina Sportów Naturalnych
- Łomnica – Babski Raj

Rytro

- Stolica Rycerzy Górskich
- Akademia Górskich Rycerzy – ośrodek sportów i rzemiosł rycerskich,
- W Krainie Rogasia z Roztoki
- Akademia Ludzi Ciekawych Wszystkiego
- Życzanów – Wioska Beztroska – wieś pracy twórczej

Stary Sącz

- Miasto Nowe
- Stary Sącz Kultury Nowej
- Mikołaj Dzieciom Europy - Beskidy Mikołajów
- Sportowa Stacja Doliny Popradu - Stary Sącz
- Stacja Turystyczna Beskidu Sądeckiego
- Wioska Muzyków - Wola Krogulecka
- Zielone Letniska – Beskidzkie Zimowiska

22.2. Programy produktowe dla turystyki aktywnej – z wykorzystaniem urządzeń technicznych i programy rozwoju sportów naturalnych

Obszar

- Piąta Pora Roku – Popradzkie Przełomy (Przełomy pór roku)
- Ekstremalna siUdEmkA (Przełomy pór roku)
- Sportowe Stacje Doliny Popradu
- Igrzyska Sportowe Zdrowe - Bez dopingu
- Turystyczny Zlot im. Mjr. Juliana Zubka „Tatara” - modernizacja

Krynica Zdrój

- Sportowa Stacja Doliny Popradu - rola w programie: narciarstwo zjazdowe - tenis - hokej - pływanie
- Biegi Zdrojowe - maratony biegowe, narciarskie
- Grand Prix Krynicy w Biegach Górskich (wg modelu MTB Grand Prix)
- Mistrzowie zapraszają do Krynicy
- Festiwal Wiatrów Ryterskich (koordynacja z programem dla Rytra)
- Olimpiada III wieku
- Mistrzostwa w Sportach Stylowych
- Tylicz: Tylicziada Teologów, Babski Festiwal Sportów Naturalnych, Mochnaczka czy Muszynka

Łabowa

- Beskidy Siedmiu Zmysłów park przygody bez wygody
- Sportowa Stacja Doliny Popradu, rola w programie: - sporty naturalne - biegi terenowe i górskie - narciarstwo zjazdowe
- Festiwal Sportów Zbójeckich
- Tydzień przed Sesją (produkt dla młodzieży akademickiej)
- Maraton Górski (biegowy – lato, narciarski – zima)
- Festiwal Biegaczy Śniegowych
- Mistrzostwa w Saneczkarstwie Dolinowym
- Między Nami Dolinami (turnieje ludyczne pomiędzy poszczególnymi Dolinami Łabowskimi)
- Uhryński Warsztat Sztuki – projekt Leśne Ogrody
- Dolina Wilka, Dolina Derkacza, Nocny Las, Optyka bez Tłumika (tzw. fotosafari)

Muszyna

- Mastyczka – nocny rajd Szlakami Zbójników Muszyńskich,
- Powroźnik - Nocny Rajd Szlakiem Peregryna - typu survival
- Sportowa Stacja Doliny Popradu - Muszyna, rola w programie: siatkówka, piłka nożna i narciarstwo zjazdowe
- Zabawy sportowo rekreacyjne: Rzeki i Doliny, Jastrzębikowe, Złockie lub Muszyńskie Dryndania, Dryndanie Konika z Powroźnika do Milika, Wyścig Szlakiem Lunarii (rowerowy, konny lub biegaczy) itd.
- Dryndania Widzących Inaczej – biegi terenowe dla niewidomych
- Na Piechty Szlakiem Plechty (rajd typu *survival*)

Piwniczna Zdrój

- Loty Doliną Popradu – loty lotniarskie z Kicarza
- Sportowe Stacje Doliny Popradu, rola w programie - narciarstwo zjazdowe - kolarstwo górskie - biegi górskie - lotniarstwo
- Doliny Białych Mór, Kwiaty Beskidu – rajd turystyczny wiosenny, Wrzosowiska Doliny Popradu – jesienny rajd turystyczny
- Biegi Kapliczkowe, Piwniczne Korale – Tercet Letni (górska jazda na rowerze, wspinaczka piesza, jazda konna), Tercet Zimowy dla Nowaków
- Memoriał Narciarski im. Juliusza Korwina Gašiorowskiego
- Ryterskie Flisaki – wyścigi tratw flisackich z Rytra do Piwnicznej
- Dolina Sportów Naturalnych (np. Wierchomla Wielka)
- Chodzimy od 100 lat – impreza turystyczna w Piwnicznej i Szczawnicy
- Rajd Szlakiem Kurierów Piwniczańskich

Rytro

- Festiwal Wiatrów Ryterskich
- Akademia Górskich Rycerzy
- Obozy Zbójckie – Obozy Rycerskie
- Sportowa Stacja Doliny Popradu, rola w programie: sporty walki (Akademia Rycerzy Górskich) - narciarstwo klasyczne
- Święto Spływu Popradzkiego – Rytro i Piwniczna Zdrój, Zawody w Spływie Kłody
- Ryterscy contra Czarni Górale, Wyścigi Strażackich Bojowych Wozów Konnych
- Zabawy Ryterskie: Golf Ryterski, zabawy potokowe, kuligi z Kuligami
- Biegamy z Mistrzami Nart (narciarstwo biegowe i turystyczne)
- Międzynarodowy Maraton Górski Rytro 2004, biegi terenowe (lato), biegi na raketach śnieżnych (zima)
- Ryterskie Złoto – międzynarodowy festiwal biegów na orientację
- Biegamy sobie z Wiatrem (z wiatrem ryterskim)

Stary Sącz

- Sportowa Stacja Doliny Popradu - tenis stołowy - kajakarstwo górskie - narciarstwo turystyczne - lotniarstwo
- Perły Doliny Popradu – rajd szlakami *Perł Doliny Popradu*
- Chmury z Góry - lotniarstwo
- Mistrzostwa Polski w Tenisie Stołowym Gimnazjów
- Kajakarstwo górskie - Stacja Końcowa „Poprad- Dunajec”
- Mistrzostwa Polski w biegach terenowych - lato i w narciarstwie turystycznym - zima
- Beskidzkie Stanice Konne - turystyka wędrowna, jeździecka
- Zabawy sportowe: Bezkarne Rzuty Karne, Wyścigi na Kuligi – Poranki Śmigaczy – Południa Biegaczy
- Odnowa wędkarstwa muchowego na rzece Poprad i potokach

22.2.1. Imprezy rozrywkowe i programy dla sektora turystyki kulturowej, turystyki wypoczynkowej, zorganizowanej i indywidualnej

Obszar

- Doliny Muzyki
- Program *Popradzka Jesień* (karnawał jesienny) – modernizacja
- Spotkania Rodzin Twórczych (opis w programie dla gm. Piwniczna Zdrój)
- Festiwal Rzeźb Kwiatowych
- Słopienie i Milczenie (opis w programie dla gm. Łabowa)
- Festiwal Starych Pięknych Maszyn – modernizacja (opis w programie dla gm. Łabowej)

Krynica Zdrój

- Karnawał Krynicki (początek sezonu zimowego)
- Zimowy Festiwal Kuracjuszy (zakończenie sezonu zimowego)
- Krynickie Zdroje - Święto Góry Parkowej (inauguracja sezonu letniego)
- Czytanie Poetów – „pod Mickiewiczem”
- Lato Artystów Dnia Ósmego
- Letni Sezon Teatrów Krakowskich
- Krynica Zdrój Retro (Bal Książęcy lub Bal retro)
- Ogólnopolski Festiwal Teatru Farsy (pierwszy w Polsce)
- Festiwal Badów Kupeli i Uzdrowisk
- Europejski Festiwal im. J. Kiepury - modernizacje: Międzynarodowe Targi Wokalistyki Operetkowej, Festiwal Opery Komicznej i Opery Buffo, Festiwal Parodii i Pastiszu Operowego

- Tylicz - Oryna Pawliszanka: widowisko i koncert *Artyści przeciw przemocy*
- Niebieska Łemkowina - festiwal kultury Łemków

Łabowa

- Uhryńskie Zabawy: weekendowe produkty
- Ogólnopolski Festiwal Leśników im. hr. Stadnickiego
- Festiwal Piosenki Leśnej
- Festiwal Sportów Zbójeckich
- imprezy festynowo - rozrywkowe (np. Między Nami Dolinami)

Muszyna

- program Państwo Muszyńskie nowe (widowiska, festyny sportowo – rekreacyjne, nowe obyczaje itd. (opis w programie dla gm. Muszyna)
- Klucz Artystów Muszyńskich: Akademia Sztuk Wyzwolonych, Artyści na Wilegiaturze, Letnia Akademia Yamaha, Festiwal Rymów Muszyńskich, Festiwal Lipy Dłubanej
- Spotkania „Krynickich” i „Muszyńskich”, *Muszyńskie Czyrunki* – Spotkania Szwagrów i Szwagierek
- Rocznice Kolei Popradzkiej - Popradzkie Lokomotywy Krynica Zdrój i Muszyna
- Żegiestów: Festiwal Nudy Uzdrowskiej (wcale nie nudny)

Piwniczna Zdrój

- Piwnica Humoru i Folkloru
- Festiwal Humoru Ludowego (międzynarodowy), Satyryka Słupnika Konkurs Rysunku Satyrycznego im. J. Broniszewskiego
- Wrzosowe Nastroje – piwniczne spotkania z piosenką dobrą
- Festyn Na Świętego Michała - pamięci Michała Cięciwy
- Święto Oświaty i Kaganka - 15 czerwca
- Babskie Godanie (Babski Raj - Łomnica Zdrój)
- Dzień Stroju Regionalnego
- Święto Orkiestry OSP Piwniczna Zdrój 17 marca

Rytro

- Słaza Rycerzy Górskich
- Wójt Rytra zaprasza na Noworoczny Ogień Secesyjny - 1 stycznia, w rocznicę powstania Gminy Rytro
- Festiwal Małych Wielkich Gmin
- Akademia Ludzi Ciekawych Wszystkiego

Stary Sącz

- Turystyczny Oplątek na Starosądeckim Rynku
- Starosądecki Jarmark Artystyczny – letni sezon kulturalny, Lato z Piwnicą pod Baranami, Święto Ojca Popradu
- Pomnik Teściowej – imprezy towarzysko-promocyjne, pt. *Spotkania Znanych Teściowych*,
- Pomnik Szewczyka Co Szył Buty Bogu – koncert, widowisko
- Festiwal Kultury Średniowiecza
- Starosądecki Festiwal Muzyki Dawnej – modernizacje, Akademia Śpiewu Sacrum i Profanum
- Międzynarodowy Konkurs Pieśni Mikołajkowych
- Sądeckie Kazania ks. Tischnera

Turystyka religijna – nowe możliwości

Obszar

- Zachowanie i ekspozycja obyczajów i uroczystości religijnych

Krynica Zdrój

- Projekt Na Szlakach Jednego Boga (Tylicz, gm. Krynica Zdrój)

Piwniczna Zdrój

- Rozwój Szlaku Pielgrzymkowego do Putnickiego Miasta (Słowacja)
- Rozwój Szlaku Pielgrzymkowego do Litmanowej (Słowacja)
- Ochrona obyczajów świątecznych - Procesja Kapliczkowa

Stary Sącz

- Rajd Perły Doliny Popradu
- Muzeum Polskich Ołtarzy Jana Pawła II
- Sądeckie Kazania ks. prof. Tischnera

Programy turystyczne z wykorzystaniem technologii elektronicznych

Obszar

- program Rozrywki gEnEracji GIGAherc (cały rok),
- projekt Geocaching Gigant,
- projekt Polskie Centrum RPG

22.2.2. Programy komercyjne i fundusze specjalne, dochody i produkty własne

Programy komercyjne i fundusze specjalne

Obszar

- Szlaki Kupieckie Trzech Tysiącleci
- sklepy firmowe *Perły Doliny Popradu*, także: wersja internetowa i sprzedaż wysyłkowa,
- Loteria krajowa *Perły Doliny Popradu*
- Fundacja prof. Dietla

Krynica Zdrój

- Fundusz Artyści Krynicy
- Benefisy Przyjaciół Krynicy
- X Łatwych Kompozycji dla Krynicy
- Kongres Lekarzy Zdrojowych
- Studio Nagrań Wokalnych
- Uniwersytet Zdrojowy - wersja B
- Forum Ekonomiczne Polska – Wschód – modernizacja
- Krynicka Rewia Lodowa

Łabowa

- Gościniec: Karczma Łabowska, Jarmark Łabowski *Łabowskie Sypańce*, Targ Drogowy, sklep firmowy *Perły Doliny Popradu*, Salon Usług Naturalnych, Drogowe Pogotowie Dentystyczne”
- Fundusz hr. A. Stadnickiego
- Szkoła Rzemiosł Łabowskich
- Warsztat Łemkowski
- Gont - organizacja manufaktury produkującej gonty

Muszyna

- Winiarnie Muszyńskie
- Popradzkie Łopaty (Żegiestów)
- Centrum Kongresowe „Dom Zdrojowy” (Żegiestów)
- Polski Dom Polonii i dom seniora *Senior Polonus*

- Złockie Vegas
- Muszyńskie Jarmarki
- Manufaktura Sań Muszyńskich: dużych, średnich i małych
- Spółdzielnia *Warsztat Sztuki Rzemiosła*

Piwniczna Zdrój

- Dreptak Popradzki - kompleks handlowo-usługowy
- Targi koralu/biżuterii ludowej narodów europejskich - manufaktura koralowa, produkcja koralu z wykorzystaniem zdobnictwa regionalnego
- Pokazy mody inspirowanej wzornictwem i zdobnictwem ludowych
- Chałupa Czarnych Górali (Młodów)
- Farma zdrowia i urody (Babski Raj - Łomnica Zdrój)
- Jarmark Piwniczny
- Wody mineralne - wykorzystanie gospodarcze naturalnych wypływów, jeżeli nie do produkcji eksportowej, to do obsługi produktu w Gminie Piwniczna Zdrój
- Obrusy piwniczańskie
- Manufaktura stolarska specjalizująca się w wyrobie niewielkich młynów wodnych - *Gruceloków* oraz pamiątek regionalnych

Rytro

- Zamek Ryterski centrum kulturalne – recepcyjne i kongresowe
- Zajazd Królewski - zajazd
- Cygański Szalas - zajazd
- Tabor – ośrodek campingowy w stylistyce taboru Romskiego
- Rytro Bezclowe - Wszystko Gratis - Jarmark Ryterski

Stary Sącz

- Cogito - centrum konferencyjne i widowiskowe
- OkO – centrum kulturalne *muzyka - obraz - słowo*
- NURTy Rzek Kultury
- Jarmark Starosądecki
- Starosądecka Manufaktura Rzemiosł Artystycznych

Produkty własne: kuchnia i piwniczka regionalna

Krynica Zdrój

- Tylicz: *Wódka Konfederatka, Wódki Rusińskie, Miody Tylickie*,
- Wody mineralne: odtworzenie klasycznej metody butelkowania wód krynickich, „Quartet Zdrojowy”

Łabowa

- *Dzika róża* - produkcja win z dzikiej róży
- Uhryński Konkurs Win Różanych
- Święto Win Różanych itd.
- *Śliwowica Zbójnicka* – ze śliwki, zwanej ruską
- *Miód z Saraty* – miód z pasieki p. Zdzisława Saraty
- *Serplaty* – wyroby mleczne, ser i masło p. Zdzisławy Platy
- *Oskrabki* – oscypki z gospodarstwa p. Skrabowej
- *Gomulec* – chleb pieczony w gospodarstwie p. Stanisławy Gomulec,
- *Szynka Uhryńska* – z gospodarstwa Krystyny i Jana Kowalików
- *Smalec Sekuły* – smalec ze skwarkami p. Bronisławy Sekuły
- *Powidło Lideczki* – powidła śliwkowe p. Lidii Chronowskiej
- *Grzyby suszone po uhryńsku* – produkt z Doliny Uhryń
- *Zielnik Uhryński*

Muszyna

- Herbatki lipowe *Lipowe Muszynki*
- *Chleb św. Wawrzyńca* (z ziemniakami!)
- Zielnik Muszyński (zestaw różnych produktów z ziołami)
- Kuchnia Biskupów Muszyńskich (*Bulanik Biskupi, Pagacz Starostów, Gęś Świętego Marcina*)
- Kuchnia Zbójników Muszyńskich, Kuchnia Łemków
- *Bobalki* – kluski z drożdżowego ciasta posypane makiem, lub miodem
- *Dziady* – ciasto na mleku

Piwniczna Zdrój

- *Hanuszówka* – ziołowa nalewka
- *Czerczówka* – wódka regionalna

Rytro

- *Chleb Ryterski* – chleb pieczony z pierwszej mąki
- *Ryter Miodowy* – placek drożdżowy z miodem
- *Jałowcówka Ryterska* – wysokiej klasy wódka regionalna
- *Miody Pitne Ryterskie*

Stary Sącz

- *Cyrek* – zupa z razowej maki, rodzaj żurku w odmianie starosądeckiej
- *Nalewka Starosądecka* – likier oparty na recepturze klasztornych nalewek franciszkańskich
- *Jablecznik Beskidzki* – wódka typu *calvados*, produkowana z jabłek

Produkty własne - rękodzieło regionalne - sztuka

Krynica Zdrój

- Słotwiny: rewitalizacja rzemiosła szklarskiego, analiza możliwości i rentowności rekonstrukcji warsztatu szklarskiego

Łabowa

- Szkoła Rzemiosł Łabowskich i Warsztat Łemkowski. Produkcja: skrzynie dwuspadowo zamykane, koszyki dla Targu Drogowego, dla gospodarstw agroturystycznych, kamienne krzyże dla programu rekonstrukcji łemkowskiej przestrzeni kulturowej, kamienne ogrodzenia, chodniki, schody z piaskowca
- Projekt Gont - organizacja manufaktury produkującej gont
- *Klucz do cerkwi* – kuty ręcznie klucz - pamiątka,
- Zabawki choinkowe i obrazy na szkle,
- Rzeźba i snycerka - przedmioty użytkowe i artystyczne

Muszyna

- Produkcja pamiątek: wykorzystanie motywu lipy, liścia lub prawdziwych, opadłych liści lipy karpackiej do wyrobu rękodzielniczych pamiątek, kompozycji plastycznych z wykorzystaniem liści (collage)
- *Kurzyłka* - rogowa lub drewniana pochewka na oselkę
- *Kopance, płaszanki, rodle* - sanie wiejskie, dwuczęściowe
- Manufaktura Sań Muszyńskich: dużych, średnich i małych
- *Mincelak* – kieliszek
- *Łoktóska i Pszysztas* - rzeźba ludowa, figurki ceramiczne itd.
- *Belelkacz* – blaszany dzwonek dla krów
- *Bogańcze* – buty robocze

- *Taradajka* – wózek dwukonny (np. z przeznaczeniem dla taboru transportu lokalnego)

Piwniczna Zdrój

- Galeria Sztuki Ludowej
- *Skrzydła Jana Walcoka* - miniatura
- Produkcja suszonych bukietów łąkowych o niezwyklej formie i kompozycji, wianuszki wrzosowe ze Śmigowskiego
- Manufaktura koralowa, produkcja koralu z wykorzystaniem zdobnictwa regionalnego
- Chusty ze Śmigowskiego, Obrusy piwniczańskie, Makatki przedstawiające produkcję i przetwórstwo lnu
- *Trzpisówki* – Kierpce piwniczańskie
- Manufaktura stolarska specjalizująca się w wyrobie niewielkich młynów wodnych - *Gruceloków* oraz: Kołyski Polańskich z Latawcowej, grabek do zbierania borówek, dzwonek pasterskich: belkotów i stołków samorodnych - wykonanych z jednego pnia oraz *Lalek Popek*

Wydawnictwa

- *Atlas panoram beskidzkich*, panoram widzianych ze szczytów wokół Piwnicznej i na całym Obszarze
- *Encyklopedia Krynicy* - kompendium wiedzy na temat historii, kultury, lecznictwa, ludzi itd.
- Kartki retro, wysokiej klasy reprints stylowych kartek przedwojennych (pomysły nowe: znani Kryniczanie, kartki humorystyczne, świąteczne, „mikołajowe”, kartki nawiązujące do produktów *Perły Doliny Popradu* i atrakcji turystycznych itd.)
- *Krynickie legendy* - anegdoty historyczne, towarzysko-artystyczne itd.
- Mapy
 - mapa historyczna i współczesna Obszaru zintegrowanego produktu, w jednym woluminie – atlasie, porównanie, tego, co było, z tym, co jest,
 - na jednej stronie mapa przedwojenna Wojskowego Instytutu Geograficznego, a na przeciwległej współczesna mapa, z dużą ilością informacji turystycznej,
 - mapy przeznaczone do konkretnych produktów,
 - mapy Obszaru – z dominacją treści turystycznej – informacyjnej
- *Poczet Zdrojów Krynickich*, wydawnictwo prezentujące znane źródła, ich odkrywców, tradycję, anegdoty, ikonografię itd.
- Przewodniki
 - przewodniki segmentacyjne, specjalistyczne, produktowe: o poszczególnych dziedzinach turystyki, atrakcjach, formach wypoczynku i lecznictwa uzdrowiskowego,
 - przewodnik po niebie nad Doliną Popradu – książka z popularnonaukowym opisem nieba w różnych porach roku,
 - Kolejowy przewodnik po Dolinie Popradu - w wersji książkowej oraz multimedialnej: CD i DVD,

- Reprint - najstarszy opis źródeł krynickich Gabriel Rączyński⁸⁹ „Auctuarium historiae naturalis curiosa Regni Poloniae”, wyd. w Oliwie 1745 r.
- Reprint - pierwsza analiza chemiczna i naukowy opis właściwości wód leczniczych: Baltazar Hacquet, prof. Uniwersytetu Lwowskiego „Neueste physicalilische...”
- Sądeckie Kazania ks. prof. Tischnera - edycja książkowa i na płycie CD
- Słownik Górali Sądeckich i Łemków

Przewodniki elektroniczne:

- przewodniki na video-dyktafonach: wypożyczanych przez Klientów u Organizatorów Produktu lub osobiste, do których można dokupić dysk z przewodnikiem po Obszarze,
- przewodniki dla użytkowników GPS – turystyka *technologiczna* XXI w.

⁸⁹ Gabriel Rączyński (1664 – 1737) jezuita, był pionierem badań przyrodniczych i literatury w tej dziedzinie.

23 Promocja i wizualizacja zintegrowanego produktu turystycznego Perły Doliny Popradu

23.1. Promocja zintegrowanego produktu turystycznego Perły Doliny Popradu

Zasada podstawowa

strategia promocji Obszaru zintegrowanego produktu turystycznego jest:

- elementem strategii promocji gospodarczej i walorów kulturowych 6 Gmin i Obszaru,
- elementem promocji komercyjnej i polityki marketingowej realizowanej przez Organizatora zintegrowanego produktu i Organizatorów poszczególnych produktów turystycznych z 6 Gmin,
- elementem kreowania marki zintegrowanego produktu Obszaru i poszczególnych produktów turystycznych.

Tak zarysowany horyzont działań promocyjnych pokazuje, złożoność zadania, w przypadku zintegrowanego produktu turystycznego Obszaru 6 Gmin i, jak wiele będzie zależało od koordynacji działań promocyjnych różnych Organizatorów: życia publicznego, gospodarczego, czy kulturalnego.

Od stopnia skorelowania i unifikacji tych działań będzie zależeć w dużej mierze powodzenie (rentowność, efekt marketingowy) przesłania promocyjnego - siła i zakres oddziaływania na rynku usług turystycznych.

Zasady szczególne

Promocja powinna być ujednolicona dla całego Obszaru.

Promocja/system wizualizacji są podstawą rynkowej tożsamości Obszaru – wpływają na jego wyodrębnienie/zindywidualizowanie wśród konkurencyjnych ofert turystycznych. Tożsamość to firma i ważny element marki: jakość i atrakcyjność handlowa.

Promocja produktu turystycznego podlega tym samym prawom, co promocja komercyjna, dlatego powinna być **niezmienna – jednoznaczna – konsekwentna.**

23.1.1. Cele strategii promocji zintegrowanego Produktu turystycznego Perły Doliny Popradu

Cele strategiczne

- promocja gospodarcza i tożsamości kulturowej Obszaru,
- promocja komercyjna Organizatora zintegrowanego i Organizatorów poszczególnych produktów turystycznych,
- kreowanie marki zintegrowanego produktu *Perły Doliny Popradu* i poszczególnych produktów turystycznych.

Cele podstawowe:

- Zaistnienie produktu na rynku:
 - w otoczeniu dalekim: krajowym i międzynarodowym,
 - w otoczeniu bliższym np. w Krakowie i Małopolsce, w aglomeracjach Śląska i w Warszawie.
- Intensyfikacja ruchu turystycznego na terenie Obszaru.
- Zwiększenie inwestycji kapitału prywatnego zewnętrznego (stąd nacisk na promocję gospodarczą) i modernizacja infrastruktury turystycznej, budowa nowej, podniesienie jakości usług itd.
- Budowa marki zintegrowanego produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu*.

Cele cząstkowe

- Przedłużenie czasu pobytu turysty na terenie Obszaru i zwiększenie liczby turystów powracających.
- Wydłużenie sezonu turystycznego.
- Wykorzystanie turysty powracającego, jako „medium promocji” zintegrowanego produktu *Perły Doliny Popradu*.

23.1.2. Promocja produktu turystycznego Perły Doliny Popradu - model

Kampania promocyjna powinna zostać poprzedzona wyborem: narzędzi promocji – formy i medium, a także analizą kampanii promocyjnych bezpośredniej konkurencji na Słowacji i w Polsce.

Podstawą promocji zintegrowanego produktu *Perły Doliny Popradu* powinna być koordynacja systemów:

- informacji turystycznej,
- wizualizacji Obszaru zintegrowanego Produktu turystycznego,
- kampanii promocyjnej zintegrowanego produktu i poszczególnych produktów realizowanych przez jednego lub kilku Organizatorów.

Wszystkie systemy muszą być przygotowane w komunikacji ze sobą, powinny zostać uruchomione w tym samym czasie, nie powinny być zmieniane bez zasadniczej potrzeby, zwłaszcza w zakresie wizualizacji Obszaru i identyfikacji produktów.

Promocja przez wydawnictwa

Foldery, informacyjne o atrakcjach Obszaru, z uwzględnieniem „lokomotyw produktowych” dla każdej Gminy Obszaru i wiodących produktów Obszaru.

Podstawowe zasady:

- krótkie, precyzyjne informacje, które odpowiadają na pytania: co? jak? gdzie? kiedy?
+ kontakt i organizator
- akcent na atrakcyjność, różnorodność i dostępność oferty na niewielkim Obszarze
- w wersjach dla cudzoziemców: jak najmniej historii, *kombatanctwa* i szczegółów pozbawionych treści informacyjnych - promocyjnych i marketingowych
- fotografie powinny przedstawiać życie turystyczne, homo ludens, homo ridens, walory klimatu, krajobrazu i atrakcje rozrywkowe.

Materiały promocyjne powinny być przygotowywane: w wersji drukowanej, na CD i DVD oraz na stronie internetowej produktu.

Nazewnictwo i słownictwo promocyjne

W promocji produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu* można i należy wykorzystywać najdziwniejsze kontaminacje słowne: kalambury i absurdalne zderzenia znaczeń słów, żeby podnieść ekspresyjność i skrócić do minimum długość haseł i nazw oznaczających produkty, atrakcje turystyczne - skrócić i wzmocnić cały komunikat marketingowy.

Promocja przez internet i telefony komórkowe

Zawartość strony: www.dolinapopradu.pl – wielojęzyczna informacja o Obszarze i produktach turystycznych, w tym:

- usługi – atrakcje – pogoda – kalendarium wydarzeń – mapa dostępności komunikacyjnej, stacje paliw/parkingi itd.
- cennik - system sprzedaży i rezerwacji usług,
- linki do stron internetowych odnoszących się do Obszaru produktu i 6 Gmin.
- promocja i sprzedaż usług przez znane portale i telefony komórkowe – SMS.

Promocja w telewizji

Kampania telewizyjna jest najdroższa - ale należy do najskuteczniejszych.

Nie mając pieniędzy na bezpośrednie kampanie telewizyjne można działać metodą promocji przez wydarzenia (events), atrakcyjne i oryginalne imprezy, działania, które „zmuszą” media do zainteresowania się programem.

Kilkadziesiąt takich imprez, nadających się do promocji przez wydarzenia (events) interesujące dla mediów telewizyjnych i internetowych przedstawiliśmy w programach produktowych.

Promocja przez wydarzenia (events) - oryginalne produkty turystyczne - imprezy - działania o znaczeniu ponadregionalnym, ogólnopolskim lub międzynarodowym

Przedstawiamy spis produktów, imprez i działań, które mają potencjał promocyjny o skali ponadregionalnej, potencjał oryginalności - mogą wyróżniać ofertę zintegrowanego produktu *Perły Doliny Popradu* na rynku.

Większość z tych programów ma również potencjał medialny i widowiskowy, interesujący z punktu widzenia telewizji i internetowych środków transmisji:

Obszar

- Ekstremalna siUdEmkA (Przełomy pór roku)
- Sportowe Stacje Doliny Popradu
- Igrzyska Sportowe Zdrowe - Bez dopingu
- Program *Popradzka Jesień* (karnawał jesienny) – modernizacja
- Spotkania Rodzin Twórczych (opis w programie dla gm. Piwniczna Zdrój)
- Festiwal Rzeźb Kwiatowych
- Festiwal Starych Pięknych Maszyn – modernizacja (opis w programie dla gm. Łabowej)
- Rozrywki gEnEracji GIGAherc
- Mikołaj Dzieciom Europy - Beskidy Mikołajów

Krynica Zdrój

- Kongres Młodej Polonii - Memoriał Kazimierza Pułaskiego
- Uniwersytet Nowego Świata
- Wieża Tylicz – międzynarodowy ośrodek spotkań
- Grand Prix Krynicy w Biegach Górskich (wg modelu MTB Grand Prix)
- Mistrzowie zapraszają do Krynicy
- Festiwal Wiatrów Ryterskich (koordynacja z programem dla Rytra)
- Olimpiada III wieku
- Mistrzostwa w Sportach Stylowych
- Tylicz: Tyliciada Teologów, Babski Festiwal Sportów Naturalnych
- Karnawał Krynicki (początek sezonu zimowego)
- Zimowy Festiwal Kuracjuszy (zakończenie sezonu zimowego)
- Lato Artystów Dnia Ósmego
- Ogólnopolski Festiwal Teatru Farsy (pierwszy w Polsce)
- Festiwal Badów Kupeli i Uzdrowisk
- Europejski Festiwal im. J. Kiepury - modernizacje: Międzynarodowe Targi Wokalistyki Operetkowej, Festiwal Opery Komicznej i Opery Buffo, Festiwal Parodii i Pastiszu Operowego
- *Niebieska Łemkowina* - festiwal kultury Łemków

Łabowa

- Zielona Tęcza Beskidu – programy dla Łabowskich Dolin
- Miodowa Pasieka – wieś Kamianna i Kotów
- Beskidy Siedmiu Zmysłów *park przygody bez wygody*
- Festiwal Sportów Zbójeckich
- Festiwal Biegaczy Śniegowych
- Między Nami Dolinami (turnieje ludyczne pomiędzy Dolinami Łabowskimi)
- Ogólnopolski Festiwal Leśników im. hr. Stadnickiego

Muszyna

- Państwo Muszyńskie: widowiska i festyny sportowo – rekreacyjne, nowe zwyczaje np. Girgi, Fakły itd.
- Muszyńska Republika Młodych – ZapOprad
- Andrzejówka - program Ługi Muzyki
- Mastyczka – nocny rajd Szlakami Zbójników Muszyńskich,
- Powroźnik - Nocny Rajd Szlakiem Peregryna - typu survival.
- Dryndania Widzących Inaczej – biegi terenowe dla niewidomych

- Na Piechty Szlakiem Plechty (rajd typu *survival*)
- Festiwal Rymów Muszyńskich, Festiwal Lipy Dłubanej
- Spotkania „Krynickich” i „Muszyńskich”
- Popradzkie Lokomotywy Krynica Zdrój i Muszyna
- Żegiestów: Festiwal Nudy Uzdrowskiej (wcale nie nudny)

Piwniczna Zdrój

- Beskidzka Stolica Nastolatków
- Festiwal w Drodze Wojtki Bellona
- Festiwal Korali Ludowych (międzynarodowy)
- Łomnica – Babski Raj (Babskie Godania itd.)
- Kicorskie Walcoki - loty Doliną Popradu – loty lotniarskie z Kicarza
- Ryterskie Flisaki – wyścigi tratw flisackich z Rytra do Piwnicznej
- Dolina Sportów Naturalnych (np. Wierchomla Wielka)
- Festiwal Humoru Ludowego (międzynarodowy), Satyryka Słupnika Konkurs Rysunku Satyrycznego im. J. Broniszewskiego
- Święto Oświaty i Kaganka - 15 czerwca
- Dzień Stroju Regionalnego

Rytro

- Akademia Górskich Rycerzy – ośrodek sportów i rzemiosł rycerskich,
- Słaza Rycerzy Górskich
- W Krainie Rogasia z Roztoki
- Akademia Ludzi Ciekawych Wszystkiego
- Z Rytra pod Grunwald
- Festiwal Wiatrów Ryterskich
- Święto Spływu Popradzkiego – Zawody w Spływie Kłody
- Golf Ryterski, zabawy potokowe,
- Biegamy z Mistrzami Nart (narcciarstwo biegowe i turystyczne)
- Ryterskie Złoto – międzynarodowy festiwal biegów na orientację
- Festiwal Małych Wielkich Gmin

Stary Sącz

- Miasto Nowe
- Stary Sącz Kultury Nowej
- Sportowa Stacja Doliny Popradu - Stary Sącz
- Wioska Muzyków - Wola Krogulecka

- Zabawy sportowe: Bezkarne Rzuty Karne
- Turystyczny Oplatek na Starosądeckim Rynku
- Starosądecki Jarmark Artystyczny - Lato z Piwnicą pod Baranami, Święto Ojca Popradu
- Pomnik Teściowej - Pomnik Szewczyka Co Szył Buty Bogu – koncerty, widowiska
- Festiwal Kultury Średniowiecza
- Starosądecki Festiwal Muzyki Dawnej-modernizacje,
- Międzynarodowy Konkurs Pieśni Mikołajkowych
- Sądeckie Kazania ks. Tischnera

Programy komercyjne i fundusze specjalne o znaczeniu promocyjnym:

Obszar

- Szlaki Kupieckie Trzech Tysiącleci
- sklepy firmowe *Perły Doliny Popradu*, także: wersja internetowa i sprzedaż wysyłkowa,
- Loteria krajowa *Perły Doliny Popradu*
- Fundacja prof. Dietla

Krynica Zdrój

- Fundusz Artyści Krynicy
- Benefisy Przyjaciół Krynicy
- X Łatwych Kompozycji dla Krynicy
- Kongres Lekarzy Zdrojowych
- Studio Nagrań Wokalnych
- Uniwersytet Zdrojowy - wersja B
- Forum Ekonomiczne Polska – Wschód – modernizacja

Łabowa

- Fundusz hr. A. Stadnickiego
- Szkoła Rzemiosł Łabowskich – Warsztat Łemkowski

Muszyna

- Popradzkie Łopaty (Żegiestów)
- Centrum Kongresowe „Dom Zdrojowy” (Żegiestów)
- *Złockie Vegas*
- Muszyńskie Jarmarki
- Spółdzielnia *Warsztat Sztuki Rzemiosła*

Piwniczna Zdrój

- Dreptak Popradzki - kompleks handlowo-usługowy
- Targi koralu/bizuterii ludowej narodów europejskich - manufaktura koralowa, produkcja koralu z wykorzystaniem zdobnictwa regionalnego - obrusy piwniczańskie
- Pokazy mody inspirowanej wzornictwem i zdobnictwem ludowych
- Chałupa Czarnych Górali (Młodów)
- Manufaktura stolarska specjalizująca się w wyrobie niewielkich młynów wodnych - *Gruceloków* oraz pamiątek regionalnych

Rytró

- Zamek Ryterski centrum kulturalne – recepcyjne i kongresowe
- Tabor – ośrodek campingowy w stylistyce taboru Romskiego
- Rytró Bezclówe - Wszystko Gratis - Jarmark Ryterski

Stary Sącz

- Cogito - centrum konferencyjne i widowiskowe
- NURTy Rzek Kultury
- Starosąddecka Manufaktura Rzemiosł Artystycznych

Promocja przez produkty własne:

- kuchnia i piwniczka regionalna – wszystkie produkty,
- wyroby rękodzieła i sztuki regionalnej - także tzw. pamiątki,
- wydawnictwa (drukowane i elektroniczne) - wszystkie.

Promocja przez systemy bonifikat i obniżek cen

Współpraca Organizatorów turystyki na Obszarze w zakresie wspólnej polityki cenowej w sprzedaży produktów turystycznych.

W podobnym zakresie współpraca z touroperatorami sprzedającymi produkty - usługi turystyczne Obszaru *Perły Doliny Popradu*.

Promocja przez partnerów publicznych

Współpraca z organizatorami promocji Polski (np. Polska Organizacja Turystyczna) i Małopolski (np. Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego), w celu włączenia produktu *Perły Doliny Popradu* do narodowej i małopolskiej kampanii promocyjnej.

Promocja przez lobbying

- Kontakty z grupami opiniotwórczymi (public relations),
- Podróże studyjne dla dziennikarzy i różnych organizatorów turystyki,
- Gratisowe pobyty znanych i wpływowych ludzi, którzy mogą stać się „medium promocyjnym” produktu i Obszaru.

Promocja przez estetykę - środowisko kulturowe Obszaru

Krajobraz kulturowy oraz wszystkie przedmioty znajdujące się na Obszarze, wyposażenie wnętrz, stroje obsługi, wygląd zewnętrzny miejsc i obiektów Obszaru - stanowią narzędzia promocyjne produktu.

Dlatego – nie mogą być przypadkowe i niskiej jakości, ale podporządkowane myśli estetycznej i komunikacji z otoczeniem: krajobrazem przyrodniczym i kulturowym oraz rodzajem świadczonych usług.

Targi i imprezy promocyjne

Estetyka ekspozycji targowych należy do systemu wizualizacji i powinna być zgodna w kolorze i treści. Należy zaprojektować starannie wszystkie elementy stoiska regionalnego *Perły Doliny Popradu* i wykorzystywać je – koordynacja – w promocji, zarówno zintegrowanego Obszaru, jak i poszczególnych Gmin.

Wykorzystanie istniejącego potencjału promocyjnego

Osobliwości przyrodnicze

W materiałach informacyjnych można wykorzystywać osobliwości przyrodnicze, zwłaszcza w promocji produktów dla turystyki krajobrazowej i wypoczynkowej, dla turystyki wiejskiej i specjalistycznej, np. dla miłośników przyrody, fotosafari itd.

Walory uzdrowiskowe

Przy konstruowaniu niektórych produktów byliśmy inspirowani szczególnymi walorami zdrowotnymi klimatu, wód leczniczych i krajobrazu.

Na przykład – informacja, o dwukrotnie większej od mężczyzn liczbie kobiet po 65 roku życia w Piwnicznej, była impulsem do zbudowania programu Łomnica – Babski Raj.

W ten sposób należy w kampaniach promocyjnych wykorzystywać inne fakty, świadczące o zdrowotności Obszaru, w schemacie promocyjnym:

naturalna zabawa – naturalny wypoczynek – naturalne zdrowie.

23.2. Wizualizacja zintegrowanego produktu turystycznego Perły Doliny Popradu

Ważnym elementem promocji jest system wizualizacji Obszaru i oferty turystycznej. System wizualizacji obejmuje wiele dziedzin i wiele elementów, wymaga, zatem koordynacji, akceptacji wszystkich Organizatorów, standaryzacji i planowania, a następnie konsekwentnego wdrażania.

Należy przy tym przestrzegać zasady regionalizacji (stylistyki właściwej kulturze Obszaru) przekazu informacyjnego, z zachowaniem różnicowania form i treści, z wykorzystaniem inspiracji przyrodniczych (form roślinnych) i znaków kulturowych Obszaru *Perły Doliny Popradu*.

Najważniejsze elementy wizualizacji produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu*

- System wizualizacji jest częścią systemu informacji Obszaru i powinien być z nim spójny, co do treści, formy i kolorystyki. Wizualizacja jest drogą do Klienta – im bardziej jest oryginalna, a zarazem czytelna i powściągliwa, tym bardziej spełnia swoją rolę – komunikatu marketingowego, zachęcającego do zakupu.
- Wszystkie osoby uczestniczące w systemie obsługi produktu są częścią wizualizacji Obszaru. Zarówno obsługa hoteli i urzędów turystycznych, jak i pracownicy publiczni, czy służby komunalne. Od ich zachowania, stylu obsługi Klienta, od stroju i nastroju zależy dobre samopoczucie Klienta, wrażenie, że jest oczekiwany.
- Organizator produktu powinien mobilizować/inspirować i tworzyć system konkursów/plebiscytów zachęcających wszystkich inwestorów i organizatorów gospodarki i turystyki do tworzenia oryginalnych systemów wewnętrznej wizualizacji - w obrębie obiektów, ośrodków, lokali usługowych itd. Nie chodzi o to, żeby wszystkie wnętrza były zunifikowane i nasączone wyłącznie regionalną stylizacją, albo, żeby wszyscy pracujący w recepcji turystycznej chodzili w jednolitych mundurkach lub strojach regionalnych, ale, żeby dostosowywać stylizację ubiorów, wnętrza do charakteru oferty/usługi i tożsamości kulturowej Obszaru.

Oznakowanie Obszaru – synchronizacja wizualizacji

Przez stworzenie wyrazistego wizerunku Obszaru, odróżniającego go od innych, kształtujemy oryginalną przestrzeń turystyczną. Działania te mają doprowadzić do powstania związku emocjonalnego turysty z terenem, na którym wypoczywa.

Niezbędne jest ujednoczenie oznakowania Obszaru, zarówno w zakresie atrakcji turystycznych, jak i zabytków, czy informacji reklamowej. Im bardziej te systemy są spójne, tym łatwiejsza identyfikacja Obszaru.

Na przykład

Atrakcje przyrodnicze, jak parki krajobrazowe, rezerваты i pomniki przyrody – należy znakować tablicami z materiałów naturalnych, a zabytki drewniane z drewnianych itd.

Wspominaliśmy już w rozdziałach poświęconych adaptacji i ochronie krajobrazu kulturowego o roli kolorystyki i form architektury Obszaru oraz wnętrz urbanistycznych w tworzeniu pozytywnego komunikatu do Klienta, o tożsamości kulturowej.

Wszyscy właściciele domów i obiektów powinni wziąć udział w porządkowaniu przestrzeni kulturowej Obszaru, tam gdzie to konieczne. Im mniej chaosu urbanistycznego i architektonicznego, im mniej nietrafnych adaptacji, form i kolorystyki odstających od otoczenia, tym łatwiej przekonać Klienta, że dokonał słusznego wyboru.

Oznakowanie Obszaru poza nim

Wspominaliśmy o tym w programach produktowych dla poszczególnych Gmin, jak ważną rolę pełni promocja Obszaru w punktach recepcyjnych Polski i Małopolski: dworcach, lotniskach, czy portach, a także w miejscach publicznych największych polskich miast.

Te elementy promocyjne - np. materiały reklamowe, rzeźby kwiatowe, produkty kuchni i rękodzieła regionalnego - powinny być tożsame z oferowanymi na terenie Obszaru i zgodne z ustalonym systemem ich wizualizacji.

Kolorystyka – znaki firmowe – hasła promocyjne - model

Proponujemy kolory, które symbolizują walory Obszaru:

biały – czystość i sezon zimowy

zielony – góry i doliny – walory krajobrazowe,

niebieski – niebo, rzeki oraz wody mineralne.

Kolorystyka, która zostanie przyjęta, powinna objąć wszystkie przedmioty promocyjne, druki reklamowe i informacyjne (w tym: bilety, bony konsumpcyjne, druki akcydensowe), kampanie promocyjne w Internecie, w mediach, na targach, stroje obsługi produktu itd.

Znak firmowy

Proponujemy ogłosić konkurs na logo graficzne PDP wśród młodych grafików szkół plastycznych. Nie jest to drogie przedsięwzięcie, a efekty mogą okazać się ciekawe.

Hasło promocyjne zintegrowanego produktu Perły Doliny Popradu

Perły Doliny Popradu

Proponujemy nazwę jako hasło, by w ten sposób wzmocnić przekaz marketingowy, nośnej, ale nieznannej nazwy produktu.

Rozdział IV

Segmentacja rynku usług turystycznych zintegrowanego Produktu Perły Doliny Popradu

24 Segmentacja rynku usług turystycznych Obszaru

24.1. Profile segmentów docelowych

Jednym z przejawów dynamiki rynku turystycznego jest rozszczępienie i dywersyfikacja popytu turystycznego, wymagająca zróżnicowanych reakcji oferentów produktów turystycznych. Produkt turystyczny nie może być nastawiony na przeciętnego, anonimowego turystę, tylko na określoną grupę turystów. Określenie takiej grupy Klientów docelowych rodzi potrzebę segmentacji rynku, czyli jego podziału na względnie jednorodne grupy konsumentów, które ze względu na podobieństwo cech ujawniają podobny popyt. Konieczność segmentacji jest naturalnym rezultatem zwiększania się liczby konsumentów, wzrostu ich dochodów, rozwoju indywidualnych preferencji oraz możliwości dokonywania wyboru. Określenie docelowych segmentów rynku pozwala na odpowiednie skonstruowanie produktu, a także wybór najbardziej efektywnych środków przekazu informacji, czyli kanałów dystrybucji oraz promocji. Dotyczy to zarówno Klientów, którzy w chwili obecnej są odbiorcami oferty, jak i tych, których warto pozyskać na etapie kształtowania i rozwoju produktu.

W turystyce podstawowymi zmiennymi, według których dokonuje się segmentacji rynku, są:

- zmienne geograficzne: region, wielkość miasta, typ obszaru ze względu na gęstość zaludnienia, klimat,
- zmienne demograficzne: wiek, płeć, liczba członków rodziny, wykształcenie, zamożność,
- zmienne psychograficzne: styl życia, osobowość, preferencje.

W strategii rozwoju zintegrowanego produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu* wyodrębniono następujące segmenty docelowe:

- Turystyka aktywna i specjalistyczna
- Turystyka uzdrowiskowa
- Turystyka wiejska i ekoturystyka
- Turystyka przyrodniczo-krajoznawcza
- Turystyka kulturowa
- Turystyka religijna
- Turystyka kongresowa - wyjazdy integracyjne

Turystyka aktywna i specjalistyczna

Dotyczy osób, dla których ważnym elementem wyjazdu jest podejmowanie szczególnego rodzaju aktywności w obszarach o dużych walorach przyrodniczych i krajobrazowych oraz antropogenicznych.

Segment: Turystyka aktywna i specjalistyczna	
Kryteria demograficzne, geograficzne	<ul style="list-style-type: none"> • Wiek: 15-60, • Płeć: wszyscy, • Wykształcenie: przeważnie średnie i wyższe, • Dochód: średnia krajowa i wyżej, • Geografia: aglomeracja warszawska, krakowska, śląska.
Styl życia, osobowość, preferencje	<ul style="list-style-type: none"> • Poszukują aktywnych form wypoczynku i przygody. • Poszukują ciekawych, niepowtarzalnych miejsc do odkrycia i ryzykownych wypraw. • Cenią walory naturalne, głównie ze względu na możliwości aktywnego wypoczynku. • Interesują ich atrakcje rozrywkowe oraz możliwości wspólnej zabawy. • Najczęściej wybierają bazę noclegową i gastronomiczną średniej klasy, cena jest istotnym kryterium wyboru. • Turysta całoroczny.
Motywy	<ul style="list-style-type: none"> • Realizacja zainteresowań (bardzo często są pasjonatami) i chęć przeżycia nowej przygody. • Ucieczka od intensywnych prac i wysiłku intelektualnego. • Kontakt z naturą - wypoczynek aktywny. • Wyjazd z grupą znajomych. • Uczestnictwo w zawodach sportowych. • Ma dla nich znaczenie jakość urządzeń turystycznych i sportowych, dostępność infrastruktury turystycznej i paraturystycznej.

Turystyka uzdrowiskowa

W obecnym stanie zdrowotności społeczeństwa polskiego grupa poszerza się o osoby poniżej 50 roku życia, jednak ludzie powyżej 50 roku życia nadal stanowią przeważającą część tego segmentu rynku.

Z oferty uzdrowiskowej korzystają również osoby młode, co w przypadku obszaru zintegrowanego produktu turystycznego *Perły Doliny Popradu* jest związane z szeroką ofertą lecznictwa np. pourazowego i usług odnowy biologicznej.

Segment: Turystyka uzdrowiskowa	
Kryteria demograficzne, geograficzne	<ul style="list-style-type: none">• Wiek: 30-80,• Płeć: wszyscy,• Wykształcenie: co najmniej średnie,• Dochód: osoby do 50 roku życia - znacznie powyżej średniej krajowej, osoby powyżej 50 roku życia - poniżej średniej krajowej (emeryci i renciści, otrzymujący dofinansowanie pobytu w sanatorium),• Geografia: cały kraj (głównie duże aglomeracje).
Styl życia, osobowość, preferencje	<ul style="list-style-type: none">• Osoby młode - aktywne, zapracowane, dbające o swój wygląd i samopoczucie.• Osoby starsze - nie pracujące, chętnie wyjeżdżające poza miejsce stałego zamieszkania.• Turysta całoroczny.
Motywy	<ul style="list-style-type: none">• Leczenie różnego rodzaju schorzeń lub profilaktyka, odnowa biologiczna, zabiegi odmładzające itp.• Efekt demonstracji - wyjazdy do sanatoriów i farm piękności stają się coraz modniejsze.• Chęć poznania nowych ludzi.• Wypoczynek.

Turystyka wiejska i ekoturystyka

Osoby korzystające z bazy noclegowej i gastronomicznej na wsi, nastawione są na zdrowy tryb życia, poszukują ciszy i spokoju.

Przeważają wśród nich osoby pracujące intelektualnie: naukowcy, artyści, ludzie różnych twórczych zawodów, menedżerowie wielkiego i średniego kapitału - przemysłu.

Zważywszy wzrost rynku usług intelektualnych, wzrost grup zaabsorbowanych pracą o wysokim stopniu kreatywności i zaangażowaniu sił intelektualnych, a co za tym idzie zmęczeniu fizycznym i duchowym - turystyka wypoczynkowa wiejska, obudowana odpowiednio dobranym zestawem atrakcji jest, proporcjonalnie do rozwijania się w Polsce społeczeństwa wysokiej konsumpcji - potencjałem rozwojowym.

Segment: Turystyka wiejska i ekoturystyka	
Kryteria demograficzne	<ul style="list-style-type: none">• Wiek: 30 - 65 lat,• Płeć: wszyscy,• Wykształcenie: wyższe, artystyczne, wolne zawody,• Dochód: wyżej średniej krajowej,• Geografia: kraj, szczególnie Kraków, Poznań, Warszawa i aglomeracje Śląska.
Styl życia, osobowość, preferencje	<ul style="list-style-type: none">• Przywiązują znaczenie do ekologii i kontaktu z przyrodą.• Potrzebują odosobnienia do pracy twórczej lub naukowej - ale też odosobnienia od intensywnych zajęć zarobkowych.• Przyciąga ich dobra kuchnia, żywność ekologiczna.• Lubią wycieczki po górskich szlakach i cenią dobry krajobraz.• Turysta sezonowy związany z rytmem obowiązków zawodowych - naukowcy, menedżerowie,• Turysta całoroczny - artyści i ludzie innych wolnych zawodów.• Cena nie jest istotnym kryterium przy wyborze bazy noclegowej, bądź gastronomicznej.• Preferują podróżowanie samochodem.
Motywy	<ul style="list-style-type: none">• Walory naturalne, cisza i spokój.• Możliwość pracy twórczej.• Wysublimowane atrakcje.• Lubią indywidualnie organizować swój czas pobytu.

Turystyka przyrodniczo-krajoznawcza

Osoby indywidualne i samodzielnie podróżujące po Polsce. Grupa ta jest zainteresowana walorami przyrodniczymi, krajobrazowymi, a pewna jej część: fotosafari, wędkarstwem lub ornitologią. Aby zachęcić ich do przyjazdu, w ofercie powinna być mocno akcentowana dobra kuchnia, odpowiednia baza noclegowa oraz łatwość dotarcia do atrakcji przyrodniczo - krajobrazowych.

Segment: Turystyka przyrodniczo-krajoznawcza	
Kryteria demograficzne	<ul style="list-style-type: none"> • Wiek: 20 - 60 lat, • Płeć: wszyscy, • Wykształcenie: średnie i wyższe, • Dochód: średnia krajowa, • Geografia: kraj, głównie Kraków, Śląsk i Warszawa.
Styl życia, osobowość, preferencje	<ul style="list-style-type: none"> • Poszukują ciekawych miejsc na krótki pobyt, atrakcyjnych pod względem krajobrazowym i przyrodniczym. • Przywiązują znaczenie do stanu środowiska lasów i wód. • Poszukują kontaktu z przyrodą, siedlisk rzadkich ptaków polnych i leśnych. • Są pasjonatami lub początkującymi wędkarzami. • Przyciąga ich dobra kuchnia. • Turysta sezonowy - głównie wiosną, latem, jesienią. • Cena jest istotnym kryterium przy wyborze bazy noclegowej bądź gastronomicznej, wybierają jednak średni dobry standard (pensjonaty, ośrodki wypoczynkowe, rzadziej hotele). • Preferują podróżowanie samochodem.
Motywy	<ul style="list-style-type: none"> • Walory naturalne, cisza, kontakt z otoczeniem przyrodniczym. • Dostępność szlaków turystycznych, panoram widokowych, map oraz informacji o ciekawostkach przyrodniczych terenu. • Dostępność łowisk na górskich rzekach i potokach. • Fotosafari - flora i fauna w naturalnych siedliskach. • Rozrywka w gronie ludzi o podobnych upodobaniach. • Unikalne walory przyrodnicze, krajoznawcze, ścieżki przyrodnicze, pomniki i rezerваты przyrody, parki krajobrazowe.

Turystyka kulturowa

Są to osoby z sektora turystyki pobytowej, wczasowej i uzdrowiskowej, które uzupełniają wypoczynek poznawaniem zasobów kulturowych oraz osoby specjalnie przyjeżdżające w celu poznania wartości kulturowej lub w na określone wydarzenia kulturalne, rozrywkowe, czy intelektualne.

W grupie tej plasują się również osoby o zainteresowaniach związanych z historią oraz kulturą Beskidu Sądeckiego.

Segment: Turystyka kulturowa	
Kryteria demograficzne, geograficzne	<ul style="list-style-type: none">• Wiek: dzieci i młodzież, dorośli 20 - 70 lat.• Płeć: wszyscy.• Wykształcenie: średnie i wyższe.• Dochód: zróżnicowany.• Geografia: kraj.
Styl życia, osobowość, preferencje	<ul style="list-style-type: none">• Ceni wypoczynek aktywny.• Zainteresowania historią, kulturą, folklorem.• Przywiązuje wagę do imprez i widowisk - do tożsamości kulturowej.• Oczekuje bazy noclegowej i gastronomicznej nasyconej regionalizmem o dobrym standardzie.• Pobyty najczęściej 2-4 dniowe.• Turysta sezonowy - maj - październik.
Motywy	<ul style="list-style-type: none">• Rozwijanie zainteresowań.• Edukacja kulturowa, historyczna.• Uczestnictwo w imprezach.• Realizacja swoich pasji.

Turystyka religijna

Osoby w różnym wieku podróżujące w celach religijnych.

Ludzie poszukujący kontaktu duchowego: z Bogiem, naturą i drugim człowiekiem.

Znaczącym segmentem turystyki religijnej są grupy zorganizowane i masowe pielgrzymki do miejsc kultu religijnego.

Segment: Turystyka religijna	
Kryteria demograficzne, geograficzne	<ul style="list-style-type: none">• Wiek: dzieci i młodzież, osoby starsze.• Płeć: wszyscy.• Dochód: średnia krajowa i wyżej.• Geografia: cały kraj.
Styl życia, osobowość, preferencje	<ul style="list-style-type: none">• Osoby religijne i poszukujące przeżyć duchowych.• Osoby wypełniające obowiązki religijne.• Osoby poszukujące nowych dróg realizacji wspólnotowości religijnej, w połączeniu z turystyką wędrowną.• Turysta całoroczny.
Motywy	<ul style="list-style-type: none">• Oddanie czci wielkim postaciom: Jan Paweł II i św. Kinga.• Spotkanie z ludźmi o podobnym światopoglądzie.• Wypełnianie obowiązków religijnych.

Turystyka kongresowa - wyjazdy integracyjne

Wciąż rosnący segment rynku, o dużym potencjale do wykorzystania.

Do tej grupy zaliczamy również Klientów ofert ekskluzywnych.

Segment: Turystyka biznesowa	
Kryteria demograficzne, geograficzne	<ul style="list-style-type: none">• Wiek: 25-60,• Płeć: wszyscy,• Dochód: wysokie zarobki,• Wykształcenie: średnie, wyższe,• Geografia: cały kraj.
Styl życia, osobowość, preferencje	<ul style="list-style-type: none">• Pracują w dużych korporacjach i firmach krajowych.• Są właścicielami własnych firm.• Narażeni na stres w pracy, rzadko mają czas na relaks.• Poszukują bardzo dobrych warunków zakwaterowania i wyżywienia.• Przyjeżdżają sami, bądź z rodziną.• Turysta całoroczny.
Motywy	<ul style="list-style-type: none">• Poszukują miejsca odpoczynku i regeneracji sił.• Często szukają izolacji w komfortowym otoczeniu.• Poszukują usług specjalistycznych z zakresu turystyki zdrowia (odnowy biologicznej).• Poszukują nieskrępowanych rozrywek.• Wybierają oferty i miejsca polecane przez znajomego

Rozdział V

Źródła finansowania pozabudżetowego rozwoju gospodarki i zintegrowanego produktu turystycznego Perły Doliny Popradu

25 Koincydencja z dokumentami narodowymi i regionalnymi i możliwości pozyskiwania funduszy z pozabudżetowych źródeł finansowania

„Wspólnota samorządowa – wspólne cele i sposoby ich rozwiązania”⁹⁰»

Podstawowym zadaniem powstałych na skutek reformy administracyjnej kraju wspólnot samorządowych jest tworzenie warunków dla ich zrównoważonego rozwoju. Rozwoju, który w programowanym i ciągłym procesie zapewnia mieszkańcom wysoki standard życia i poprawia jego jakość. Jak najszerszy dostęp do podstawowych usług komunalnych, tworzenie warunków stymulujących rozwój przedsiębiorczości, odpowiadający potrzebom społeczności i rynku pracy system edukacji i kształcenia zawodowego oraz szerokie możliwości korzystania z zasobów kulturowych i turystycznych to jedne z istotniejszych elementów określających atrakcyjność wspólnot samorządowych na mapie Polski.

Bliska perspektywa przystąpienia Polski do Wspólnoty Europejskiej stawia przed samorządami nowe, niediagnozowane nigdy wcześniej wyzwania. Osiągnięcie korzyści, które niesie za sobą integracja z UE, uwarunkowane jest jednak pojemnością potencjału merytorycznego, a przede wszystkim finansowego wspólnot samorządowych. Należy pamiętać, iż wspólnota samorządowa to nie tylko lokalna administracja samorządowa, to również partnerzy samorządu – organizacje pozarządowe, samorząd gospodarczy, a przede wszystkim lokalni przedsiębiorcy. Partnerzy ci muszą mieć świadomość współodpowiedzialności za rozwój „swojego” regionu, za podejmowanie działań na rzecz wzmacniania jego potencjału i tworzenia akcentów atrakcyjności regionu. To w dużej mierze ich „aktywność projektowa” i partnerskie – merytoryczne i finansowe – wsparcie samorządu wpłynie na skalę wykorzystania funduszy europejskich. Bez względu jednak na charakter wnioskodawcy, podstawowym kryterium oceny jakości projektu będzie czytelna zgodność proponowanych w projektach inwestycji z narodowymi i regionalnymi dokumentami planistyczno-programowymi.

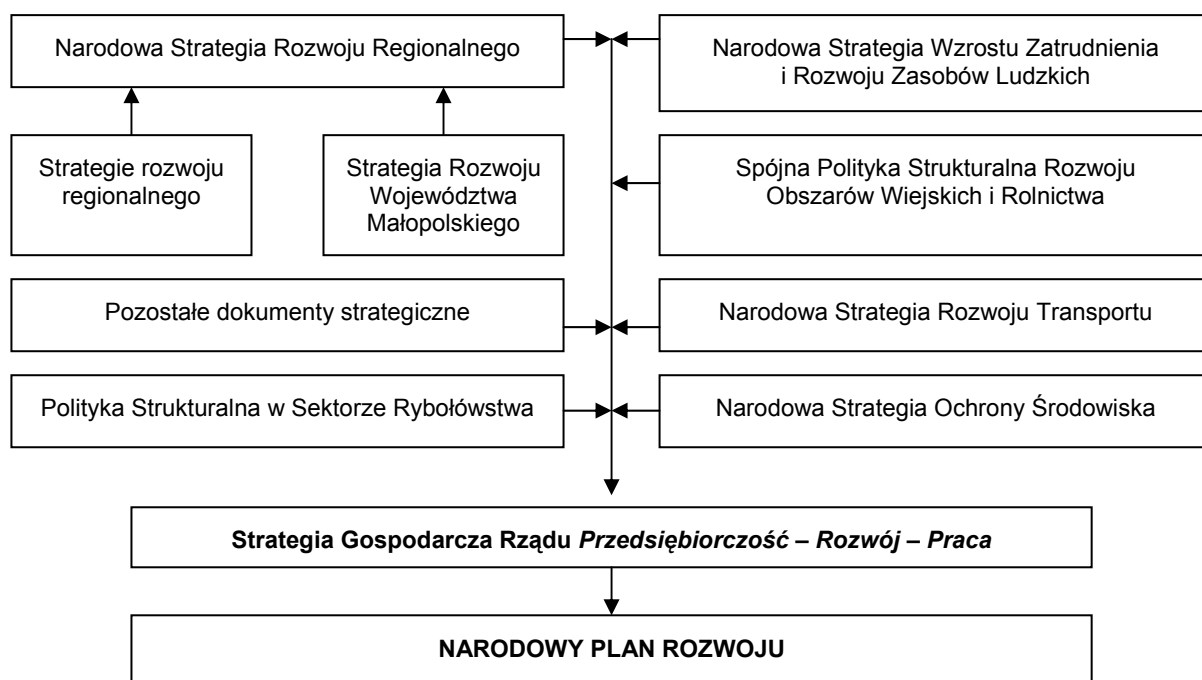
W pierwszej części Rozdziału – celem nakreślenia punktu wyjścia – dokonano szczegółowej charakterystyki podstawowych dokumentów dotyczących strategii rozwoju kraju i Województwa Małopolskiego do roku 2006, a także wskazano na priorytetowe dla kraju projekty z zakresu rozwoju turystyki w tym samym okresie. Zawartość merytoryczna drugiej części Rozdziału skupia się na prezentacji możliwości finansowania turystyki w przekroju potencjalnych projektodawców, ze szczególnym uwzględnieniem jednostek samorządu terytorialnego oraz sektora małych i średnich przedsiębiorstw, dysponujących określonym zapleczem ekonomiczno-organizacyjnym.

- A. Narodowy Plan Rozwoju**
- B. Rządowy Program Wsparcia Rozwoju Turystyki**
- C. Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego**

⁹⁰ Takie pojmowanie samorządu, zdaniem autora, warunkuje sukces w absorpcji funduszy Unii Europejskiej.

25.1. Narodowy Plan Rozwoju na lata 2004-2006 (NPR)

Podstawowym dokumentem programowym o charakterze narodowym na najbliższe lata jest Narodowy Plan Rozwoju. Opracowanie planu rozwoju Polski – w kontekście rozszerzenia UE – wynika wprost z zapisów Rozporządzenia 1260 Rady UE z 21 czerwca 1999 r., wprowadzającego ogólne przepisy dotyczące funduszy strukturalnych. Rozporządzenie zobowiązuje państwo członkowskie do opracowania planu rozwoju, zawierającego analizę sytuacji społeczno-gospodarczej kraju, określenia priorytetów i celów oraz zbudowanie strategii (plany operacyjne) służącej osiągnięciu zaplanowanych celów. Plan rozwoju Polski sporządzony został głównie na podstawie Strategii Gospodarczej Rządu *Przedsiębiorczość – Rozwój – Praca* i te trzy priorytety znalazły szczególne miejsce w NPR. W dalszej kolejności na ostateczny kształt NPR miały cząstkowe, narodowe strategie rozwoju poszczególnych obszarów gospodarki: /schemat 1.Λ

NPR jest całkowicie zgodny tak z narodowymi, jak i regionalnymi dokumentami programowymi.

Celem strategicznym Narodowego Planu Rozwoju jest rozwijanie konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości, zdolnej do długofalowego harmonijnego rozwoju, zapewniającej wzrost zatrudnienia i osiągnięcie spójności społecznej, ekonomicznej i przestrzennej z Unią Europejską na poziomie regionalnym i krajowym. NPR definiuje również zestaw celów cząstkowych, które zostały zaprojektowane dla realizacji celu strategicznego.

Cele cząstkowe NPR:

1. Wspomaganie osiągnięcia i utrzymania w dłuższym okresie wysokiego wzrostu PKB – koncentracja na stabilizacji finansowej, utrzymaniu równowagi makroekonomicznej, prywatyzacji oraz ograniczeniu barier prawnych i administracyjnych dla rozwoju przedsiębiorczości. Do realizacji tego celu cząstkowego powinno się również przyczynić ukierunkowanie pomocy publicznej na wsparcie najbardziej konkurencyjnych przedsiębiorstw.

2. Zwiększenie poziomu zatrudnienia i wykształcenia – realizacja tego celu wymaga wdrożenia zestawu działań z szeroko rozumianego zakresu rozwoju zasobów ludzkich, ukierunkowanych zarówno na ludzi, jak i przedsiębiorstwa.
3. Włączenie Polski w europejskie sieci infrastruktury transportowej i informacyjnej – działania tego celu skupiają się głównie wokół unikalnego w skali Polski, programu inwestycyjnego, obejmującego swym zakresem drogi, koleje, transport rzeczny i morski oraz pakiet inwestycji w sieci informatyczne i społeczeństwo informacyjne.
4. Identyfikacja procesu zwiększenia w strukturze gospodarki udziałów sektorów o wysokiej wartości dodanej, rozwój technologii społeczeństwa informacyjnego – realizacja tego celu powinna doprowadzić m.in. do zmniejszenia zatrudnienia w rolnictwie przy jednoczesnym zwiększeniu jego dochodowości, zwiększenia zatrudnienia w usługach, a szczególnie w turystyce.
5. Wspomaganie udziału w procesach rozwojowych i modernizacyjnych wszystkich regionów i grup społecznych w Polsce – cel ten realizowany będzie przez spójną politykę społeczną, prowadzoną równocześnie na poziomie regionalnym i krajowym.

Narodowy Plan Rozwoju realizowany będzie przez projekty składane przez uprawnionych i wskazanych w dokumentach programowych beneficjentów. To głównie od administracji rządowej, jednostek samorządu terytorialnego, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych czy też ośrodków naukowo-badawczych zależeć będzie poziom i stopień osiągnięcia postawionych przed Polską celów. Od nich też zależeć będzie skala wykorzystania zaplanowanych na realizację NPR środków finansowych, pochodzących głównie z budżetu UE (fundusze przedakcesyjne, fundusze strukturalne, Fundusz Spójności, inicjatywy wspólnotowe). Składane przez beneficjentów programy i projekty muszą koncentrować się wokół tzw. osi rozwoju NPR wyznaczających na lata 2004 – 2006 obszary bezpośrednich wydatków środków publicznych.

- **Oś rozwoju – wspieranie konkurencyjności przedsiębiorstw**

Wspieranie konkurencyjności przedsiębiorstw realizowane będzie w trzech płaszczyznach: wsparcia projektów składanych przez sektor małych i średnich przedsiębiorstw, dużych przedsiębiorstw oraz instytucji otoczenia biznesu. Wielowątkowo rozumiana w NPR konkurencyjność przedsiębiorstw pozwoli na zwiększenie poziomu inwestycji w sektorze przedsiębiorstw, zwiększenie zatrudnienia, produktywności czy też eksportu. W ramach tej osi możliwe będzie również uczestniczenie w projektach przystosowujących polskie przedsiębiorstwa do konkurencyjnego funkcjonowania na jednolitym rynku europejskim.

- **Oś rozwoju – Rozwój zasobów ludzkich i zatrudnienia**

Ta oś rozwoju dostarcza trzy priorytety ukierunkowane na rynek pracy, pracowników oraz przedsiębiorstwa. W ramach tych priorytetów oczekiwane i wymagane są projekty z zakresu rozwoju zasobów ludzkich, rozwoju zatrudnienia i zwiększania możliwości jego utrzymania, rozwoju przedsiębiorczości oraz zwiększające szanse pracowników i przedsiębiorstw na dostosowanie się do zmieniających się warunków funkcjonowania.

- **Oś rozwoju – Tworzenie warunków dla zwiększenia poziomu inwestycji oraz promowanie zrównoważonego rozwoju i spójności przestrzennej**

Oś w całości realizowana będzie przez działania natury inwestycyjnej w infrastrukturę drogową i kolejową, modernizację i podnoszenie standardu portów lotniczych oraz portów morskich. Oś 3 pokrywa również swoim zakresem inwestycje z obszaru ochrony środowiska oraz wysokich technologii i informatyki.

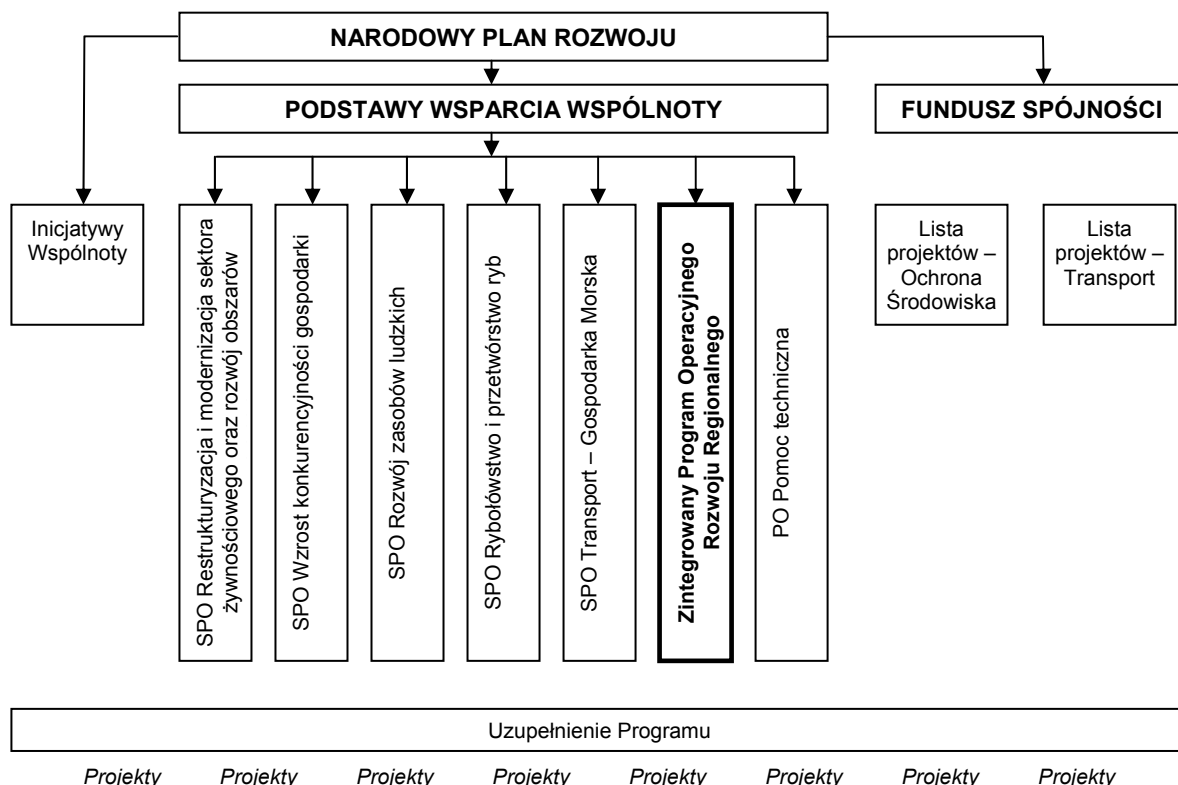
- **Oś rozwoju – Przekształcenia strukturalne w rolnictwie i rybołówstwie, rozwój obszarów wiejskich**

Z uwagi na złożoność problemów nawarstwiających się zarówno w rolnictwie, jak i rybołówstwie oś dopuszcza do realizacji wielu zintegrowanych działań o charakterze inwestycyjnym, infrastrukturalnym, edukacyjnym, zorientowanym na zatrudnienie oraz przedsiębiorczość i traktuje je jako warunek konieczny do zrealizowania celu strategicznego NPR.

• **Oś rozwoju – Wzmocnienie potencjału rozwojowego regionów i przeciwdziałanie marginalizacji niektórych obszarów**

Oś rozwoju dotyczy całkowicie realizacji polityki rozwoju regionalnego i skupia się na priorytetach Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego, tj. rozbudowie i modernizacji infrastruktury, rozwoju zasobów ludzkich, aktywizacji obszarów zagrożonych degradacją i marginalizacją oraz restrukturyzacji bazy ekonomicznej regionów.

Narodowy Plan Rozwoju należy koniecznie zestawiać z opracowanymi planami jego realizacji, tj. programami operacyjnymi, wskazującymi konkretne sposoby rozwiązania problemów diagnozowanych w planie rozwoju (schemat 2). Sposób realizacji NPR został określony w tzw. Podstawach Wsparcia Wspólnoty, z których wynika pięć jednofunduszowych sektorowych programów operacyjnych oraz wielofunduszowy zintegrowany program operacyjny rozwoju regionalnego (powiązany z Osią 5 NPR). Do osiągnięcia celów NPR przyczynią się także projekty wspierane przez Fundusz Spójności i Inicjatywy Wspólnotowe. Potencjał finansowy NPR to 11368,6 mln euro pochodzących z funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności oraz budżetu inicjatyw wspólnotowych, 2861,4 mln euro z budżetu państwa oraz budżetów jednostek samorządu terytorialnego, a także 1818 mln euro pochodzących z sektora prywatnego. Łącznie na sfinansowanie NPR w latach 2004-2006 przeznaczone zostanie ponad 16 mld euro⁹¹.

Przywołane w kontekście NPR programy operacyjne precyzują bardzo szczegółowo, w jakim obszarze i na jakich zasadach możliwe będzie w najbliższych latach wsparcie projektów z

⁹¹ Narodowy Plan Rozwoju przyjęty przez Radę ministrów 14 stycznia 2003 r.

funduszy strukturalnych, charakteryzują także możliwe źródła współfinansowania. Określają również wielkość środków możliwych do uzyskania na poszczególne programy oraz zawarte w priorytetach i celach, kategorie projektów. Poniżej dokonano ogólnego omówienia wszystkich programów operacyjnych stanowiących strategię wykorzystania funduszy strukturalnych w Polsce w latach 2000-2006.

25.1.1. Sektorowy Program Operacyjny – Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw (SPO WKP)

Podstawowym celem SPO WKP – bezpośrednio powiązanego z osią 1 NPR Wspieranie konkurencyjności przedsiębiorstw – jest poprawa pozycji konkurencyjności polskiej gospodarki funkcjonującej w warunkach otwartego rynku. W toku ustaleń z negocjacji Programu z Komisją Europejską ustalono ostatecznie, iż program wdrażany będzie przez projekty zawierające się w dwóch priorytetach i koncentrujące się wokół dwóch kategorii odbiorców: instytucji otoczenia biznesu oraz przedsiębiorców. Program jest skonstruowany w taki sposób, aby w ramach dostępnych środków stworzyć warunki przedsiębiorcom do osiągnięcia wzrostu konkurencyjności przez inwestycje w wiedzę i know-how oraz bezpośrednio inwestycje w środki trwałe i wartości niematerialne i prawne. Wydzieloną kategorią projektów objęto w programie inwestycje dostosowujące przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska w zakresie ochrony powietrza, ochrony wód oraz gospodarki odpadami.

Program przypisuje możliwe do realizacji działania do dwóch priorytetów, rozwoju przedsiębiorczości i wzrostu innowacyjności przez wzmocnienie instytucji otoczenia biznesu (**Priorytet 1**) oraz bezpośrednie wsparcie przedsiębiorstw dla wzmocnienia ich pozycji konkurencyjnej na Jednolitym Rynku Europejskim (**Priorytet 2**). Dla priorytetu 1 przypisano 5 działań koncentrujących się wokół wzmacniania instytucji otoczenia biznesu (działanie 1), poprawie dostępności do finansowania inwestycji przedsiębiorstw (działanie 2), tworzeniu korzystnych warunków do rozwoju firm (działanie 3), współpracy pomiędzy sferą badawczą a gospodarką (działanie 4) oraz na rozwoju systemów ułatwiających przedsiębiorstwom dostęp do publicznej informacji i usług on-line.

Priorytet 2 natomiast realizowany będzie z wykorzystaniem projektów składanych w ramach 4 głównych działań: wzrost konkurencyjność sektora MSP przez doradztwo (Działanie 1), wspierania konkurencyjności produktowej i technologicznej przedsiębiorstw (Działanie 2), wzrost konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw poprzez inwestycje (Działanie 3) oraz dostosowanie przedsiębiorstw do wymogów ochrony środowiska (Działanie 4).

Oczekuje się, iż realizacja powyższych działań odbije się bardzo wyraźnie na polskiej gospodarce, a mierzalne rezultaty Programu to m.in. wzrost nakładów na inwestycje, zwiększenie liczby przedsiębiorstw zdolnych do funkcjonowania na Jednolitym Rynku Europejskim oraz przedsiębiorstw wdrażających innowacje, wzrost liczby miejsc pracy, a także poprawa jakości obsługi biznesu oraz społeczeństwa.

Szczegółowej prezentacji i charakterystyki planowanych do realizacji działań w poszczególnych priorytetach SPO WKP dokonano – w kontekście możliwości wspierania rozwoju turystyki – w podrozdziale 2.

25.1.2. Sektorowy Program Operacyjny – Rozwój Zasobów Ludzkich (SPO RZL)

Na cel podstawowy SPO RZL – budowa otwartego, opartego na wiedzy społeczeństwa, przez zapewnienie warunków do rozwoju zasobów ludzkich w drodze kształcenia, szkolenia i pracy – składają się cztery cele cząstkowe: poprawa zatrudnienia przez rozwój zasobów ludzkich, rozwój przedsiębiorczości, poprawa zdolności adaptacyjnych przedsiębiorstw i ich pracowników do warunków zmieniającego się rynku, wzmocnienie polityki równości szans na rynku pracy, które ukazują z jednej strony złożoność merytoryczną Programu, a z drugiej szerokie możliwości aplikacyjne. Pojemność przypisanych Programowi celów cząstkowych ukazuje się szerzej w priorytetach oraz realizujących je działaniach.

Priorytet 1. Aktywna polityka rynku pracy oraz integracji zawodowej i społecznej realizowany będzie za pomocą działań wzmacniających potencjał instytucjonalny i instrumentalny instytucji rynku pracy (Działanie 1), stwarzających perspektywy zatrudnieniowe dla młodzieży (Działanie 2), przeciwdziałających długotrwałemu bezrobociu (Działanie 3), integrujących w aspekcie zawodowym i społecznym osoby niepełnosprawne (Działanie 4), wspierających integrację zawodową i społeczną grupy szczególnego ryzyka (Działanie 5) oraz za pośrednictwem projektów z zakresu integracji i reintegracji zawodowej kobiet (Działanie 6).

Priorytet 2. Rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy wdrażany będzie na trzech płaszczyznach – dostosowanie obecnej oferty edukacyjnej szkół, uczelni i jednostek edukacyjnych do potrzeb rynku pracy (Działanie 1), wzmocnienie systemu kształcenia ustawicznego osób dorosłych (Działanie 2) oraz rozwój kadr nowoczesnej gospodarki i przedsiębiorczości (Działanie 3).

Planuje się, iż Sektorowy Program Operacyjny – Rozwój Zasobów Ludzkich przyczyni się w efekcie realizacji jego działań do szeroko rozumianego rozwoju rynku pracy przez m.in. zwiększenie poziomu zatrudnienia, w tym wśród absolwentów i osób młodych, podniesienie standardu oferty szkoleniowo-edukacyjnej, dostosowanie systemów kształcenia do wymogów rynku pracy oraz podniesienie jakości publicznych służb zatrudnienia i zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw.

25.1.3. Sektorowy Program Operacyjny – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwoju obszarów wiejskich

Z głównego celu Programu – poprawa konkurencyjności gospodarki rolno-żywnościowej oraz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich – odczytać można dwie wyraźne kategorie działań, koncentrujących się wokół trzech priorytetów SPO dla rolnictwa. Pierwsza kategoria działań ukierunkowana jest na osiągnięcie zmian strukturalnych w rolnictwie i dostosowanie gospodarki rolnej do standardów UE, natomiast druga kategoria działań powinna doprowadzić do istotnych zmian w jakości potencjału terenów wiejskich.

Priorytet 1. Wspieranie zmian i dostosowanie w rolnictwie zbudowane jest z sześciu, szerokointerwenujących działań. Działanie 1 ma charakter czysto inwestycyjny i polegać będzie na wspieraniu inwestycji w gospodarstwach rolnych celem zwiększenia opłacalności prowadzenia interesów. Istotną kwestią jest założenie, iż z działania tego mogą korzystać jedynie gospodarstwa rentowne oraz te, które w jakimkolwiek stopniu spełniają unijne kryteria jakościowe lub będą w stanie je spełniać w efekcie realizacji inwestycji. Działanie 2 ukierunkowane jest na młodych rolników planujących prowadzenie gospodarstwa rolnego lub przejmujących je i są gotowi na wdrożenie planu modernizacyjnego. Pomoc świadczona będzie w formie bezpośredniej dotacji wspierającej podejmowane przez rolników plany. Szkolenia podnoszące kwalifikacje rolników to Działanie 3 w ramach Priorytetu 1. Dopuszcza ono organizację i udział rolników w szkoleniach (i innych formach doskonalenia zawodowego) o tematyce biznesowej odnoszącej się jednak do specyfiki prowadzenia gospodarczej działalności rolniczej. Przedmiotem szkolenia mogą stać się również zagadnienia z ochrony środowiska i dziedzictwa kulturowego. Działanie 4 natomiast skupia się wokół finansowego wspierania instytucji doradztwa rolniczego, a polegać będzie na refundowaniu kosztów poniesionych przez firmy konsultingowo-doradcze w trakcie sporządzania dokumentów aplikacyjnych dla Klienta indywidualnego (rolnika). Rzeczywiste zmiany w rolnictwie finansować będzie Działanie 5 polegające na scalaniu gruntów oraz prowadzeniu prac poscaleniowych, których ogólnym celem jest poprawa efektywności w bieżącym zarządzaniu gospodarstwem. W ramach tego działania można również uzyskać dofinansowanie na opracowanie dokumentacji geodezyjno-prawnej. Ostatnie w Priorytecie Działanie 6, przez projekty inwestycyjne z zakresu budowy i rozbudowy urządzeń melioracji wodnych, ma na celu poprawę warunków dla produkcji rolniczej, co też uda się osiągnąć przy racjonalnym gospodarowaniu rolniczymi zasobami wodnymi.

Priorytet 2. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich realizowany będzie za pomocą czterech działań koncentrujących się na szeroko rozumianej odnowie wsi i dziedzictwa kulturowego (Działanie 1), wsparciu mieszkańców obszarów wiejskich w podejmowaniu dodatkowej, pozarolniczej działalności zarobkowej (Działanie 2), poprawie dostępu do infrastruktury technicznej i podniesienie standardu funkcjonowania na obszarach wiejskich (Działanie 3) oraz odnowie drzewostanów, lasów i wzmocnieniu ochrony przeciwpożarowej (Działanie 4).

Priorytet 3. Rozwój i dostosowanie do norm UE przetwórstwa artykułów rolnych zorientowany jest na działania podnoszące konkurencyjność przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego przez dostosowania warunków higienicznych, sanitarno-epidemiologicznych oraz bezpieczeństwa żywności do standardów UE (Działanie 1).

Planuje się, iż efekty z realizacji Programu zostaną osiągnięte przez 45 000 projektów inwestycyjnych w gospodarstwa rolne.

25.1.4. Sektorowy Program Operacyjny – Transport – Gospodarka Morska

Środki dostępne w ramach SPO Transport przeznaczane będą głównie na projekty inwestycyjne w infrastrukturę transportową – drogową i kolejową. Preferencją inwestycyjną objęte zostały połączenia transportowe w miastach, a także wewnętrzne układy połączeń miast i ich przedmieść oraz zewnątrz, z paneuropejskimi korytarzami transportowymi. Pełna realizacja tego Programu jest czynnikiem decydującym o rozpoczęciu systematycznego wzmacniania konkurencyjności gospodarki kraju, w tym również w ujęciu regionalnym. Strategicznym celem SPO Transport jest zwiększenie spójności transportowej kraju oraz polepszenie dostępności przestrzennej miast, regionów i obszarów Polski w układzie UE, a realizowany on będzie za pomocą dwóch priorytetów.

Priorytet 1. Zrównoważony gałęziowo rozwój systemu transportowego – obejmuje trzy działania: modernizacja linii kolejowych i uporządkowanie ładu transportowego pomiędzy miastami

o ogólnopolskim znaczeniu (Działanie 1), modernizacja i rozwój infrastruktury portowej (Działanie 2), budowanie łańcuchów transportowych, tzw. systemy intermodalne, ze szczególnym uwzględnieniem tworzenia centrów logistycznych i przeładunkowych na sieci kolejowej (Działanie 3).

Priorytet 2. Bezpieczniejsza infrastruktura drogowa realizowany – będzie również trzema działaniami koncentrującymi się na poprawie bezpieczeństwa ruchu drogowego i przewozów samochodowych. Działanie 1 przewiduje dostosowanie wybranych elementów sieci dróg krajowych do standardów obowiązujących we Wspólnocie. Preferencją objęte są inwestycje na drogach sieci TINA, położone na trasach czterech międzynarodowych korytarzach drogowych przebiegających przez Polskę. Działanie 2 obejmie swym zakresem projekty usprawniające przejazdy przez miasta i mniejsze miejscowości. Oczekuje się, iż dominować będą projekty w kategoriach: budowa obwodnic miast oraz ulic położonych w ciągach dróg krajowych. Bezpieczeństwo ruchu drogowego to założenia Działania 3, ostatniego realizującego SPO Transport. Działanie to dopuszcza dofinansowanie projektów dotyczących m.in. sygnalizacji świetlnej, tablic informacyjnych o warunkach ruchu drogowego oraz szeregu działań zabezpieczających przed skutkami katastrof drogowych.

W efekcie realizacji Sektorowego Programu Operacyjnego Transport – Gospodarka Morska nastąpi widoczna poprawa stanu infrastruktury drogowej, kolejowej i morskiej.

Tabela 23 Alokacja środków UE na poszczególne programy operacyjne

Dokument programowy	Alokacja środków UE	
	Wartości uzgodnione w procesie negocjacji z Komisją Europejską /mln euro/	
	w cenach z 2004	w cenach z 1999
Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego	2968,0	2625,9
SPO Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw	1250,9	1106,7
SPO Rozwój zasobów ludzkich	1469,8	1300,4
SPO Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich	1192,5	1055,0
SPO Transport - Gospodarka Morska	1163,2	1029,1
SPO Rybotówstwo i przetwórstwo ryb	201,9	178,6
PO Pomoc techniczna	28,3	25,0
Inicjatywy Wspólnotowe	355,2	314,6
Fundusz Spójności - ochrona środowiska	2109,55	1866,6
Fundusz Spójności - transport	2109,55	1866,6
RAZEM	12848,8	11368,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dostępnych dokumentów programowych.

25.1.5. Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego na lata 2004 – 2006.

Najważniejszym – z punktu widzenia rozwoju regionalnego – elementem Narodowego Planu Rozwoju jest Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR). Jego podstawowym celem jest tworzenie warunków wzrostu konkurencyjności regionów oraz przeciwdziałanie marginalizacji niektórych obszarów w taki sposób, aby sprzyjać długofalowemu rozwojowi gospodarczemu kraju, jego ekonomicznej, społecznej i terytorialnej oraz integracji z UE. Jak można zauważyć, cel ten wyznaczony został także w Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego na lata 2001-2006, co oznacza, iż stanowi on poważny fundament do spójności wszelkich działań wdrażanych w narodowych i regionalnych programach rozwoju. Wdrażanie ZPORR odbywać się będzie przez realizację projektów w trzech priorytetach ukierunkowanych na rozbudowę i modernizację infrastruktury, wzmocnienie potencjału zasobów ludzkich oraz rozwój lokalny. Tak zaprojektowane priorytety mają służyć realizacji celu nadrzędnego, jakim jest wzmocnienie konkurencyjności regionów.

Priorytet 1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów realizowany będzie w pięciu działaniach cząstkowych, tj. działania inwestycyjne wpływające na usprawnienie systemów komunikacyjnych, działania z zakresu infrastruktury ochrony środowiska, działania polegające na inwestycjach w regionalną infrastrukturę edukacyjną, kulturalną i turystyczną oraz działania wspierające budowanie społeczeństwa informacyjnego. Według aktualnych propozycji zapisów komponentu wojewódzkiego ZPORR, województwo małopolskie zapewnia na realizację Priorytetu 1. ponad 100 mln euro, co stanowi ponad 55% środków całkowitego budżetu Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego Województwa Małopolskiego.

Drugi z priorytetów Wzmocnienie regionalnych zasobów ludzkich obejmuje swoim zakresem sześć kategorii projektów. Największy nacisk w realizacji tego priorytetu, województwo małopolskie kładzie na rozwój kwalifikacji powiązanych z potrzebami rynku pracy, budowanie systemów umożliwiających kształcenie ustawiczne oraz opracowanie i stworzenie programów stypendialnych, których głównym celem ma być wyrównywanie szans edukacyjnych. W dalszej kolejności oczekuje się na projekty z dziedziny promowania przedsiębiorczości, reorientacji zawodowej osób odchodzących z rolnictwa i restrukturyzowanych zakładów pracy. Również w tym priorytecie akcentuje się potrzebę podejmowania działań w tzw. Regionalnych Strategiach Innowacyjnych. Na wszystkie kategorie działań Priorytetu 2. zaplanowano 13% środków budżetu ZPORR w Małopolsce, tj. prawie 25 mln euro.

Rozwój lokalny to ostatni z priorytetów regionalnego programu operacyjnego, dla którego, celem realizacji potrzeb, przeznaczona jest aktualnie 58 mln euro (ponad 30% budżetu ZPORR). Środki te przeznaczone będą na wsparcie inwestycji infrastrukturalnych – w tym w sektorze turystyki i kultury – na obszarach wiejskich, restrukturyzując obszarów przemysłowych oraz rewitalizację terenów zdegradowanych z uwzględnieniem dzielnic dotkniętych patologią społeczną. W priorytecie wyodrębniono także grupy działań wspierających rozwój mikroprzedsiębiorstw oraz inwestycje wzmacniające potencjał infrastruktury edukacyjnej. Biorąc pod uwagę pełną koincydencję Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego z narodowymi dokumentami programowymi, wszelkie projekty planowane do realizacji na poziomie lokalnym i regionalnym muszą wykazywać bezwzględną zgodność z wybranym priorytetem ZPORR.

Numer i nazwa priorytetu	Proponowany przez Zarząd WM podział środków /mln euro/	%
Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów	103,87	55,78
Wzmocnienie regionalnych zasobów ludzkich	24,20	13,0
Rozwój lokalny	58,13	31,22
Razem	186,2	100%

Źródło: Departament Polityki Regionalnej i Funduszy Pomocowych, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego

25.2. Rządowy Program Wsparcia Rozwoju Turystyki w latach 2001-2006

Strategia Rozwoju Turystyki definiuje bardzo konkretny cel nadrzędny dla gospodarki turystycznej: poprawa konkurencyjności polskiej oferty turystycznej na rynku międzynarodowym i krajowym. Strategia określa również pakiet celów strategicznych⁹², których realizacja powinna przyczynić się do poprawy konkurencyjności polskiej turystyki:

1. Wzrost dochodów mieszkańców regionów wymagających głębokiej restrukturyzacji gospodarki. Wykorzystanie redystrybucji turystyki, polegającej na przenoszeniu dochodów z regionów bogatszych do regionów mniej zasobnych.
2. Zmniejszenie bezrobocia na obszarach przygranicznych, o dużych walorach turystycznych, dotkniętych bezrobociem strukturalnym, na których rola turystyki jako generatora nowych miejsc pracy może być dominująca. Zwiększenie liczby miejsc pracy przez rozwój usług w sektorze gospodarki turystycznej i wzrost aktywizacji zawodowej ludności.
3. Aktywizacja mieszkańców wsi i podnoszenie jakości życia na wsi, szczególnie na terenach źródeł słabych warunkach rozwoju rolnictwa oraz wokół obszarów chronionych, na których priorytetowa funkcja ochronna ogranicza funkcje gospodarcze.
4. Aktywizacja rozwoju markowych produktów turystycznych, w szczególności pięciu: turystyka biznesowa, turystyka w miastach i turystyka kulturowa, turystyka na terenach wiejskich, turystyka rekreacyjna, aktywna i specjalistyczna, turystyka przygraniczna i tranzytowa.
5. Zwiększenie rentowności majątku państwowego poddawanego procesowi przekształceń własnościowych w sektorze uzdrowisk, zakładowych ośrodków wypoczynkowych i gminnej bazie rekreacyjnej.
6. Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego, środowiska cywilizacyjnego i przyrodniczego w edukacji, a w szczególności w wychowaniu młodzieży.
7. Poprawa wizerunku Polski i jej mieszkańców na arenie międzynarodowej.

⁹² Na podstawie *Rządowego Programu Wsparcia Rozwoju Turystyki w latach 2001 – 2006*, Warszawa 2002.

25.3. Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2001-2006

Merytorycznym punktem wyjścia do opracowania wojewódzkiej strategii rozwoju była Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego na lata 2001-2006 stanowiąca podstawę programowania średniookresowej polityki rozwoju regionalnego. Określa ona – uwzględniając państwowy punkt widzenia – cele i priorytety w zakresie rozwoju regionalnego, a także wskazuje obszary wsparcia oraz omawia mechanizmy wspierania finansowego programów wojewódzkich.

Celem strategicznym NSRR jest tworzenie warunków wzrostu konkurencyjności regionów oraz przeciwdziałanie marginalizacji niektórych obszarów w taki sposób, aby sprzyjać długofalowemu rozwojowi gospodarczemu kraju, jego spójności ekonomicznej, społecznej i terytorialnej oraz integracji z UE. Do roku 2006 cel strategiczny Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego realizowany będzie przez działania zawarte w poniższych priorytetach polityki rozwoju regionalnego:

1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów.
2. Restrukturyzacja bazy ekonomicznej regionów i tworzenie warunków jej dywersyfikacji.
3. Rozwój zasobów ludzkich.
4. Wsparcie obszarów wymagających aktywizacji i zagrożonych marginalizacją.
5. Rozwój współpracy regionów.

Wskazania, jakiego typu turystyczne projekty są preferowane i zalecane przez NSRR znajdziemy w priorytecie 2, dla którego jeden z celów brzmi: rozwój turystyki, rekreacji i ochrona dziedzictwa kulturowego. Połączenie turystyki z dziedzictwem kulturowym znalazło swoje odbicie w projektowanym właśnie Zintegrowanym Programie Operacyjnym Rozwoju Regionalnego na lata 2004-2006. Cel realizowany będzie głównie przez⁹³:

- projekty podmiotów zamierzających rozpocząć działalność turystyczną,
- projekty przedsiębiorstw oferujących usługi turystyczne, nowe produkty turystyczne,
- projekty z zakresu komunalnej infrastruktury turystycznej i rekreacji,
- projekty z zakresu zagospodarowania turystycznego obiektów historycznych i środowiskowych,
- projekty z zakresu promocji i informacji turystycznej.

Finansowanie NSRR opiera się głównie na pozabudżetowych źródłach finansowania (fundusze przedakcesyjne i strukturalne UE), środki budżetowe natomiast finansują tzw. wkład własny wnioskodawcy. NSRR stanowiła fundament, zgodnie, z którym województwa opracowywały regionalne strategie rozwoju.

⁹³ Na podstawie *Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego*, Grudzień 2000 r.

Przy opracowywaniu Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego kierowano się trzema zasadniczymi celami: dokument będzie podstawą do planowania zadań własnych samorządu, jego zapisy stanowiąc będą merytoryczne uzasadnienie dla pozyskiwania krajowego i unijnego wsparcia finansowego, istnienie strategii integrować będzie wszystkie środowiska zaangażowane w rozwój Małopolski.

„Podstawa do planowania zadań własnych samorządu” – cel ten oznacza, iż wszystkie wysiłki i środki finansowe dysponowane przez samorząd ukierunkowane będą na realizację celów nadrzędnych strategii.

„Merytoryczne uzasadnienie dla pozyskiwania...” – wzmocnienie interpretacyjne tego zapisu wskazuje, że tylko projekty wpływające wymiennie na realizację celów strategii mają i będą miały podstawę do ubiegania się o środki zewnętrzne.

„Integracja środowisk zaangażowanych w rozwój Małopolski” – cel niezwykle wymowny, wskazujący, iż zaistnienie partnerstwa przy realizacji strategii może doprowadzić do świadomego osiągnięcia jej celów.

Strategia Województwa Małopolskiego finansowana jest z kilku źródeł: budżetu województwa i jednostek samorządu terytorialnego, dotacji celowych z budżetu państwa, funduszy przedakcesyjnych (ISPA, Phare, SAPARD) oraz środków Banku Światowego.

Strategia ma bardzo czytelną strukturę, pozwalającą na przyjazne zapoznanie oraz analizowanie jej treści. Obejmuje cztery pola wskazujące na najważniejsze z punktu widzenia województwa obszary aktywności oraz trzy konteksty rozumiane jako podstawa oceny realizacji strategii. Te konteksty to integracja europejska, współpraca międzynarodowa i integracja regionalna.

25.3.1. Turystyka w Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego

Projekty o charakterze inwestycji rekreacyjno-sportowych:

Pole: Mieszkańcy – postawy, kwalifikacje, aktywność

Cel nadrzędny: A. Lepiej wykształceni, aktywni i przedsiębiorczy mieszkańcy

Cel strategiczny: A.4 Silna rodzina i zdrowy styl życia

Rozwiązania: A.4.3 Rozwinięta infrastruktura sportowo-rekreacyjna

Priorytet zawierają projekty mające na celu rozwijanie gminnej i powiatowej bazy sportowo-rekreacyjnej.

Projekty o charakterze inwestycji przyrodniczo-kulturowych:

Pole: Pejzaż – środowisko i krajobraz

Cel nadrzędny: B. Wysoka jakość środowiska przyrodniczego i kulturowego

Cel strategiczny: B.1 Zlikwidowanie zaniedbań w ochronie środowiska

Rozwiązania: B.1.1 Poprawa jakości wód

B.1.2 Ograniczenie emisji zanieczyszczeń

B.1.3 Uporządkowanie gospodarki odpadami

B.1.4 Rewaloryzacja obszarów zdegradowanych

Cel strategiczny B.1 ma szeroką gamę narzędzi realizacyjnych, preferowanych przez samorząd wojewódzki. Dotyczą one w dużej mierze inwestycji mających na celu budowę i modernizację infrastruktury systemów wodnych (kanalizacja, wodociągi, ochrona ujęć wodnych), ale również wskazują na potrzebę generowania projektów z zakresu gospodarki odpadami (spalarnie, składowiska, likwidacja dzikich wysypisk), czy też przedsięwzięcia transportowe (budowa obwodnic, ulepszanie organizacji ruchu, budowa tras rowerowych).

Cel strategiczny: B.3 Ochrona przyrody i różnorodności biologicznej

Rozwiązania: B.3.2 Rozwój zagospodarowania turystycznego w harmonii z ochroną przyrody

Cel strategiczny: B.4 Kształtowanie krajobrazu kulturowego

Rozwiązania: B.4.3 Ochrona dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich

B.4.5 Ochrona zabytków i rewitalizacja starej zabudowy

Strategia dostrzega potrzebę stworzenia systemu krajobrazu kulturowego, co z punktu widzenia inwestycji turystycznych ma znaczenie w kontekście projektów uzupełniających ofertę regionalnych i lokalnych atrakcji turystycznych, a także oferowania tych atrakcji w sposób „przyjazny dla oka”. Dlatego też, zgodnie ze strategią województwa otrzymają działania z zakresu rozwoju skansenów, wspierające folklor oraz wskrzeszające zanikające zawody. Odrębną, aczkolwiek równie ważną dla autorów strategii kategorią projektów, stanowią inwestycje z zakresu ochrony zabytków i rewitalizacji starych budowli.

Projekty inwestycyjne o charakterze „regionalnej szansy”

Pole:	Gospodarstwo – kapitał, kreatywność, technologie
Cel nadrzędny:	C. Trwały rozwój gospodarczy
Cel strategiczny:	C.4 Rozwinięte przemysły „regionalnej szansy”
Rozwiązania:	C.4.2 Wspieranie rozwoju przemysłu „czasu wolnego” C.4.3 Wspieranie rozwoju „przemysłu kulturowego” C.4.4 Wspieranie rozwoju uzdrowisk

Turystyka w celu trwałego rozwoju gospodarczego zajmuje godne wpływowi na ów rozwój miejsce. Pod powyżej prezentowanymi sposobami realizacji celu kryją m.in. się następujące inicjatywy projektowe:

- wykorzystanie dziedzictwa kulturowego,
- wykorzystanie zasobów przyrodoleczniczych,
- tworzenie nowych produktów turystycznych oraz pakietów turystycznych i rekreacyjnych,
- modernizacja i rozbudowa infrastruktury turystycznej,
- podnoszenie jakości atrakcji turystycznych,
- modernizacja infrastruktury sportu wyczynowego,
- budowa i rozbudowa infrastruktury widowiskowo-sportowej,
- inwestycje podnoszące atrakcyjność uzdrowisk,
- inwestycje komunalne poprawiające stan środowiska.

Projekty inwestycyjne w infrastrukturę techniczną – budowa i modernizacja systemów infrastruktury kanalizacyjnej, wodociągowej, gazowniczej i ciepłowniczej.

Cel strategiczny:	C.6 Wysoki poziom inwestycji
Rozwiązania:	C.6.3 Poprawa wydolności systemów infrastruktury technicznej

Projekty o charakterze kulturalnym

Pole:	Więzi – komunikacja i współpraca
Cel nadrzędny:	E. Lepsza współpraca wewnątrzregionalna
Cel strategiczny:	E.2 Regionalny obieg kultury
Rozwiązania:	E.2.5 Włączanie dorobku mniejszości narodowych i grup etnicznych w regionalny obieg kultury

Obecność – w Małopolsce – dziedzictwa kultury żydowskiej, słowackiej i łemkowskiej spowodowała, iż strategia województwa oczekuje również na projekty o charakterze wspierającym aktywność kulturalną mniejszości narodowych oraz funkcjonujących w obrębie województwa grup etnicznych.

25.4. Identyfikacja źródeł finansowania ze środków pomocowych Unii Europejskiej

Identyfikacja źródeł finansowania projektów ze środków pomocowych UE wymaga analizy możliwości w tym zakresie przed przystąpieniem Polski do struktur europejskich oraz okres po przystąpieniu umożliwiający pełne uczestnictwo z zasobów unijnych programów wsparcia. Pomoc unijna adresowana do krajów przygotowujących się do członkostwa dostarczana jest w ramach pomocy przedakcesyjnej za pośrednictwem celowych programów pomocowych finansowanych ze środków funduszy przedakcesyjnych. Z jednej strony mają one za zadanie dostarczać systematycznego i bezpośredniego wsparcia finansowego, z drugiej jednak realizują bardziej funkcjonalny cel, mianowicie przygotowanie narodowych instytucji publicznych oraz pozostałych partnerów instytucjonalnych do wykorzystania funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności.

W obecnym okresie programowania, obejmującym lata 2000-2006, pomocą przedakcesyjną objęto 10 państw uczestniczących w inicjatywach Phare do roku 1999. Dzięki temu, kraje te, w tym Polska, mogą otrzymywać pomoc z trzech instrumentów: Phare (II edycja), ISPA oraz SAPARD. Szczegółowej charakterystyki tych programów w kontekście wsparcia projektów turystycznych dokonano w podrozdziale 3.

Tabela 24 Alokacja finansowa (w mln euro) na przedakcesyjne instrumenty wsparcia przed podziałem KE na poszczególne kraje.

Program	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Ogółem
Phare	1 560	1 560	1 560	1 560	1 560	1 560	1 560	10 920
SAPARD	520	520	520	520	520	520	520	3 640
ISPA	1 040	1 040	1 040	1 040	1 040	1 040	1 040	7 280
Ogółem	3 120	3 120	3 120	3 120	3 120	3 120	3 120	18 200

Źródło: Instrumenty finansowe polityki regionalnej Unii Europejskiej, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, 2002

Fundusze przedakcesyjne mają – obok znaczącego finansowego wsparcia – również tę zaletę, że są znacząco podobne do (tak w zakresach interwencji, jak i sposobach wdrażania) funduszy strukturalnych. Przykładowo, projekty realizowane w ramach programu SAPARD są zbieżne z działaniami planowanymi dla Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej, natomiast ISPA odpowiada Funduszowi Spójności. Oznacza to również, iż projekty aktualnie finansowane z programu ISPA uzyskują kontynuację finansowania z Funduszu Spójności po wycofaniu się z Polski instrumentów przedakcesyjnych. Fundusze te zostaną „zamknięte” po przystąpieniu Polski do UE, a począwszy od tego momentu staniemy się jako kraj, beneficjentem finansowych instrumentów polityki regionalnej UE – funduszy strukturalnych.

Podstawę dzisiejszej polityki regionalnej Wspólnoty stanowi rozporządzenie (WE) nr 1260/99 Rady z dnia 21 czerwca 1999 r., wprowadzające ogólne zasady dotyczące funduszy strukturalnych. Ramy prawne uruchamiające fundusze strukturalne uzupełniają rozporządzenia cząstkowe, dotyczące poszczególnych funduszy:

1. rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1783/99 z 12 lipca 1999 r. w sprawie **Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego** –

przykładowe obszary wsparcia EFRR: inwestycje infrastrukturalne dla wzmocnienia aktywności gospodarczej w regionach, aktywizacja obszarów wiejskich, inwestycje wspierające tworzenie i utrzymanie miejsc pracy, inwestycje w oświacie i służbie zdrowia, budowanie społeczeństwa informacyjnego, badania naukowe i rozwój technologiczny, ochrona środowiska.

2. rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1784/99 z 21 lipca 1999 r. w sprawie **Europejskiego Funduszu Społecznego** –

przykładowe obszary wsparcia EFS: rozwój i promocja aktywnych form walki z bezrobociem, promowanie równych szans dla każdego w dostępie do rynku pracy, ze szczególnym uwzględnieniem osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, promowanie i doskonalenie kształcenia ustawicznego, promowanie wykwalifikowanej i wyszkolonej siły roboczej, innowacji w organizacji pracy i rozwoju przedsiębiorczości, poprawa dostępu kobiet do rynku pracy.

3. rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1263/99 z 21 czerwca 1999 r. w sprawie **Instrumentu Finansowego Rozwoju Rybołówstwa** - przykładowe obszary wsparcia IFRR: modernizacja i restrukturyzacja floty rybołówstwa, wspieranie rozwoju kultury wodnej, promowanie i komercjalizacja produktów rybołówstwa.

4. rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1257/99 z 17 maja 1999 r. dotyczące wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez **Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej** –

przykładowe obszary wsparcia EFOiGR: poprawa struktury gospodarstw rolnych, reorientacja potencjału produkcji rolnej, wprowadzanie nowych technologii i poprawa produkcji, dywersyfikacja działalności na obszarach rolniczych, poprawa warunków pracy i życia.

Rozporządzenia te precyzyjnie wskazują obszary interwencji funduszy strukturalnych, ich cele, funkcje, jakie pełnią w polityce regionalnej UE, definiują także podstawowe zasady działania instrumentów finansowych UE.

25.4.1. Zasady działania funduszy strukturalnych

Komplementarność i partnerstwo – zasada ta oznacza, iż działania Wspólnoty Europejskiej finansowane z jej budżetu nie mogą zastępować podobnych działań i środków kraju członkowskiego, mają je natomiast uzupełniać i wzmacniać oddziaływanie ich efektów. Zasada ta oznacza również, iż programy, na podstawie których beneficjenci aplikują o wsparcie finansowe z budżetu UE powinny być przygotowane wspólnie przez kraj członkowski i Komisję Europejską oraz możliwych partnerów: samorząd terytorialny, samorząd gospodarczy i inni partnerzy społeczni.

Koordynacja i dodatkowość – zasada wymaga od państwa członkowskiego i Komisji Europejskiej zapewnienia wieloźródłowego finansowania przygotowanych planów rozwoju. Ponadto, środki finansowe UE powinny tylko i wyłącznie wzmacniać poziom wydatków kraju członkowskiego w danej kategorii wydatków, nie mogą natomiast ich zastępować. Komisja – w celu spełnienia zasady dodatkowości – bardzo szczegółowo monitoruje poziom wydatków publicznych każdego państwa członkowskiego.

Subsydiarność – decyzje dotyczące programowania i wydatkowania funduszy strukturalnych muszą być podejmowane na najniższym z możliwych szczebli administracji publicznej (pełna decentralizacja).

Programowanie – zasada ta oznacza, iż uzyskanie dofinansowania z funduszy strukturalnych możliwe jest wyłącznie na podstawie wieloletnich, narodowych planów rozwoju oraz strategii ich realizacji. Aktualny okres programowania obowiązujący dla wszystkich krajów UE to lata 2000-2006. Dla Polski (i pozostałych krajów „dziesiątki” kandydackiej) spełnienie tej zasady jest stosunkowo trudniejsze, z powodu wstąpienia do Wspólnoty niejako w środku okresu programowania. Przygotowany, zgodnie z tą zasadą, Narodowy Plan Rozwoju oraz programy operacyjne stanowią podstawę wydatkowania funduszy strukturalnych w Polsce w latach 2004-2006.

Polska, jako kraj objęty pomocą strukturalną w ramach Celu 1 Wspólnoty: promocja rozwoju i dostosowań strukturalnych regionów słabiej rozwiniętych (ekonomiczne kryterium zakwalifikowania się do regionów Celu 1, PKB na jednego mieszkańca poniżej 75% średniej UE), ma do dyspozycji wszystkie wymienione fundusze strukturalne.

INICJATYWY Wspólnotowe

Dodatkowym źródłem realizowania unijnej polityki regionalnej są inicjatywy wspólnotowe, na które w okresie 2000-2006 przeznaczona jest 5,35 % środków budżetu funduszy strukturalnych. Inicjatywy te pozwalają Komisji Europejskiej udostępnić specjalnych środków na przedsięwzięcia, którymi w sposób szczególny zainteresowana jest Wspólnota. W obecnym okresie programowania istnieje możliwość pozyskiwania wsparcia finansowego z czterech inicjatyw wspólnotowych: INTERREG (współpraca ponadgraniczna, transnarodowa i międzyregionalna), LEADER (rozwój obszarów wiejskich), EQUAL (działania ukierunkowane na zwalczanie wszelkich nierówności obserwowanych na rynku pracy) i URBAN (społeczno-gospodarcze ożywienie miast dotkniętych kryzysem). Polska, po przystąpieniu do UE, w pierwszym okresie programowania (2004-2006) objęta zostanie pomocą z dwóch inicjatyw wspólnotowych: INTERREG oraz EQUAL.

25.4.2. Szczegółowa charakterystyka programów pomocowych Unii Europejskiej

SAPARD – Support for Accession Measures for Agriculture and Rural Development

Podstawą prawną Programu jest Rozporządzenie Rady (WE) nr 1268/1999 z dnia 21 czerwca 1999 o wsparciu Wspólnoty dla działań przedakcesyjnych na rzecz rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w krajach kandydujących do Europy Środkowo-Wschodniej w okresie przedakcesyjnym, wskazujące m.in. obszary interwencji, czas realizacji, a także zasady monitorowania i oceny Programu.

W programie SAPARD zidentyfikowano trzy cele strategiczne: poprawa konkurencyjności polskiego rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego, zarówno na rynku krajowym, jak i rynku międzynarodowym, dostosowanie sektora rolno-spożywczego do wymagań jednolitego rynku w zakresie wymagań sanitarnych, higienicznych oraz jakościowych, wsparcie wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich przez rozwój infrastruktury technicznej oraz tworzenie warunków do podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej wsi. Cele te stały się podstawą do określenia dla Polski na okres wdrażania SAPARD (lata 2002-2006) podstawowych priorytetów oraz działań, które posłużą do ich realizacji.

Oś priorytetowa I: Poprawa efektywności sektora rolno-spożywczego

Priorytet ten obejmuje swoim zakresem działania na rzecz poprawy przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych i rybnych (Działanie 1) oraz dwie kategorie inwestycji w gospodarstwach rolnych a) modernizacja gospodarstw specjalizujących się w produkcji mleka i zwierząt rzeźnych oraz b) zwiększenie różnorodności produkcji gospodarstw rolnych w ramach Działania 2.

Oś priorytetowa II: Poprawa warunków prowadzenia działalności gospodarczej i tworzenie miejsc pracy

Druga Oś priorytetowa Programu – ze względu na interesujące z punktu widzenia inwestycji turystycznych i stymulujących rozwój turystyki możliwości wsparcia – została w niniejszym Podrozdziale szczegółowo opracowana.

Oś realizowana jest przez zestaw czterech spójnych działań: rozwój i poprawa infrastruktury obszarów wiejskich (Działanie 3), różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich (Działanie 4), programy rolnośrodowiskowe i zalesianie (projekty pilotażowe w ramach Działania 5, niewdrażane w Województwie Małopolskim) oraz szkolenia zawodowe (Działanie 6).

W programie SAPARD największe możliwości wsparcia przedsięwzięć z zakresu rozwoju turystyki stwarzają działania 3 i 4. Działanie 3 koncentruje się na wsparciu projektów pośrednio

wpływających na rozwój i podniesienie standardu infrastruktury turystycznej, natomiast Działanie 4, a w szczególności schemat 4.3 wspiera finansowo projekty bezpośrednio związane z turystyką.

Działanie 3: Rozwój i poprawa infrastruktury obszarów wiejskich

Działanie to stwarza możliwość dla gmin i związków międzygminnych (zgodnie z Ustawą o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r.) uzyskania dofinansowania na realizację projektów z zakresu zaopatrzenia gospodarstw wiejskich w wodę (Schemat 3.1), odprowadzania i oczyszczania ścieków (Schemat 3.2), gospodarki odpadami stałymi (Schemat 3.3) oraz infrastruktury drogowej (Schemat 3.4). Istotnym z punktu widzenia wnioskodawcy jest fakt, iż do Schematu 3.4 mogą aplikować również – obok gmin – powiaty.

Schemat 3.1

Dofinansowaniem objęte zostaną projekty z zakresu zaopatrzenia gospodarstw wiejskich w wodę wraz z uzdatnianiem. Podstawowym warunkiem uzyskania dotacji jest posiadanie pełnej dokumentacji technicznej wraz z wymaganymi prawem administracyjnymi pozwoleniami oraz przedstawienie szacunkowej wartości inwestycji. Wysokość dofinansowania (waha się od 50 do 75% kwalifikowanych kosztów projektu) nie może przekroczyć kwoty 200 000 euro na jedną inwestycję, natomiast w przypadku wnioskodawcy związku międzygminnego iloczynu maksymalnej kwoty dotacji dla gminy i liczby gmin wchodzących w skład związku.

Schemat 3.2

W tym schemacie dotacje uzyskać będą mogły przedsięwzięcia polegające na odprowadzaniu i oczyszczaniu ścieków, zarówno w systemie sieciowym, jak i zagrodowym. Procedura tego schematu dopuszcza możliwość dofinansowania kanalizacji zagrodowej, jednak tylko w przypadku braku technicznych i ekonomicznych możliwości zaprojektowania inwestycji w systemie sieciowym. Dodatkowym warunkiem uzyskania dotacji dla tego typu inwestycji jest konieczność skonstruowania montażu finansowego z uwzględnieniem partycypacji w kosztach mieszkańców, u których planowana będzie realizacja zadania. Maksymalna wysokość dotacji w porównaniu z możliwościami schematu 3.1 została podwojona i wynosi 400 000 euro dla jednej inwestycji w przypadku gmin oraz wielokrotność tej kwoty w zależności od liczby gmin tworzących związek międzygminny.

Schemat 3.3

Schemat dotyczący gospodarki odpadami stałymi pozwala uzyskać dofinansowanie (w maksymalnej wysokości 300 000 euro na inwestycję) na dwie kategorie inwestycji. Pierwsza dotyczy budowy lub modernizacji i rekultywacji składowisk odpadów stałych, druga natomiast umożliwia wsparcie finansowe budowy lub modernizacji specjalnych miejsc utylizacji opakowań i nieużytych środków ochrony roślin. W przypadku związku międzygminnego, obliczenie dotacji nastąpi z zachowaniem zasady przytoczonej w schematach 3.1 i 3.2.

Schemat 3.4

Dla tego schematu program wprowadza – zastępując związek międzygminny – nowego wnioskodawcę, powiat. Wskazanie nowego beneficjenta wynika wprost ze specyfiki inwestycji możliwych do realizowania w tym schemacie – drogi gminne i powiatowe na obszarach wiejskich. Dla obydwu kategorii beneficjenta ustalono jednakową maksymalną wartość dofinansowania jednej inwestycji wynoszącą 100 000 euro. Istnieją również możliwości składania projektów dotyczących inwestycji na drogach dojazdowych do gruntów rolnych, przy czym w takiej sytuacji procedura wymaga partycypacji w kosztach przedsięwzięcia rolników (10-50% kosztów), których drogi uzyskują dzięki projektowi połączenie z siecią dróg publicznych.

Zakres rzeczowy kolejnych dwóch schematów Działania 3 dotyczy inwestycji obejmujących budowę i modernizację sieci energetycznych oraz wykorzystanie lokalnych odnawialnych źródeł energii (Schemat 3.5), a także zwiększających dostępność usług telekomunikacyjnych (Schemat 3.6).

W przypadku obu schematów wskazuje się na gminy i związki międzygminne jako potencjalnych wnioskodawców. Dla inwestycji energetycznych maksymalny poziom dotacji wynosi 100 000 euro na jeden projekt, natomiast w przypadku przedsięwzięć telekomunikacyjnych 20 000 euro.

Działaniem 3 programu SAPARD objęte jest całe terytorium województwa małopolskiego za wyjątkiem miast o liczbie ludności powyżej 7 000 mieszkańców. Instytucją odpowiedzialną za nabór projektów i kwalifikację inwestycji do dofinansowania jest Regionalny Oddział Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Krakowie.

Działanie 4: Różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich

Diagnoza, którą wykonano w procesie projektowania programu SAPARD dowodzi jednoznacznie, iż głównymi barierami utrudniającymi rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich jest brak dostępu do kapitału i usług wspierających jej rozwój oraz niewystarczająco rozwinięta infrastruktura, skutecznie zniechęcająca do podejmowania działań na rzecz aktywizacji wsi. Celem eliminacji wskazanych barier, przed Działaniem 4 określono dwa założenia, polegające na zidentyfikowaniu i wykorzystaniu nisz rynkowych na produkty i usługi poza rolnictwem oraz wsparcie inwestycyjne rozwoju działalności gospodarczej na obszarach wiejskich poza tradycyjnym rolnictwem. Założenia te realizowane będą z wykorzystaniem dwóch kategorii instrumentów (schematów).

Schemat 1.

Dotacje na inwestycje w dziedzinie różnicowania form działalności gospodarczej na obszarach wiejskich.

W tym schemacie inwestycyjnym możliwe jest uzyskanie wsparcia finansowego na projekty opracowywane przez mieszkańców obszarów wiejskich, tj. rolników i ich współmieszkańców (zgodnie z ustawą o ubezpieczeniu społecznym), a także przedsiębiorców w rozumieniu ustawy prawo o działalności gospodarczej, tworzących miejsca pracy dla społeczności terenów wiejskich. Zakres rzeczowy dofinansowania projektów składanych przez rolników dotyczy budowy, modernizacji i adaptacji budynków, zakupu maszyn, narzędzi, urządzeń oraz sprzętu komputerowego i oprogramowania. Dotacja może być również wykorzystana na inwestycje z zakresu zagospodarowania terenu. Za koszty kwalifikowane i zawierające się w dotacji uznano także prace z zakresu marketingu i promocji podejmowanej działalności oraz koszty przygotowania niezbędnej dokumentacji technicznej. Preferencją objęte są projekty z zakresu: pozyskiwania i przetwórstwa surowców naturalnych, **prowadzenia działalności turystycznej, obejmującej świadczenie usług noclegowych, gastronomicznych i rekreacyjno-edukacyjnych**, świadczenie usług dla gospodarstw rolnych i ludności, w tym telepraca oraz usługi internetowe. Rolnicy mają prawo ubiegać się również o dofinansowanie projektów polegających na prowadzeniu działalności **rzemieślniczej, drobnej wytwórczości oraz rękodzielnictwa**. Maksymalną kwotę dofinansowania projektów realizowanych w ramach różnicowania dochodów w gospodarstwach rolnych określono na poziomie 50% kosztów uznanych za kwalifikujące się, jednak nie więcej, niż 40 000 zł. Dofinansowanie uzyskują tylko projekty uzasadnione ekonomicznie, to znaczy takie, które wykażą osiągnięcie trwałego, dodatkowego dochodu gospodarstwa rolnego.

Schemat 2.

Tworzenie miejsc pracy dla mieszkańców obszarów wiejskich.

Projekty, których oczekuje się od przedsiębiorców realizujących ten schemat są w kontekście rzeczowym niemalże identyczne jak te opisane w schemacie 1. Różnicuje je jedynie rodzaj beneficjenta uprawnionego do wnioskowania o dofinansowanie zaprojektowanego zadania. Wsparcie finansowe w SAPARD może być przeznaczone na realizację przedsięwzięć – nastawionych na tworzenie miejsc pracy na obszarach wiejskich – w zakresie **usług** dla gospodarstw rolnych, **turystycznych**, transportowych i komunalnych, robót i usług budowlanych lub instalacyjnych, **drobnej wytwórczości**, usług dla ludności (usługi rachunkowo-księgowe, doradztwo, informatyka etc.), **rzemiosła** lub **rękodzielnictwa**. Istnieje również możliwość ubiegania się o dotację na projekty dotyczące magazynowania lub przechowywania towarów. W przypadku wskazanych tu usług turystycznych, wnioskodawca może otrzymać dofinansowanie do **zakupu wyposażenia i sprzętu turystyczno-rekreacyjnego**, dopuszcza się także współfinansowanie zakupu zwierząt służących **do celów terapeutycznych i sportowo-rekreacyjnych**. Jeden przedsiębiorca może otrzymać dotację w wysokości nieprzekraczającej 210 000 zł (35 000 zł na utworzenie jednego miejsca pracy).

Najpoważniejszy dla potrzeb zagospodarowania turystycznego doliny Popradu pakiet możliwości stwarza trzecia kategoria zadań zawarta w Schemacie 3., zmierzających do zwiększenia atrakcyjności turystycznej obszarów wiejskich przez inwestycje w **publiczną infrastrukturę turystyczną** na obszarach wiejskich. Listę jednostek uprawnionych do złożenia wniosku

i otrzymania dotacji stanowią gminy i związki międzygminne oraz organizacje pozarządowe. Możliwości inwestycyjne koncentrują się wokół trzech zagadnień: **budowy lub remontu elementów publicznej infrastruktury turystycznej, organizacji i tworzenia infrastruktury komunikacji lokalnej na potrzeby ruchu turystycznego, a także tworzenia systemów informacji turystycznej w gminach lub związkach międzygminnych**. W schemacie tym dopuszcza się również możliwość ubiegania się o dofinansowanie promocji walorów gmin w celu zwiększenia ich atrakcyjności turystycznej.

Szczegółowe możliwości projektowe –

1. Zagospodarowanie terenu	Budowa lub modernizacja ścieżek rowerowych.
	Budowa lub modernizacja szlaków pieszych.
	Budowa lub modernizacja parkingów.
	Budowa lub modernizacja wiat i ogrodzeń.
	Budowa lub modernizacja terenów zieleni.
	Budowa lub modernizacja urządzeń sanitarnych.
2. Publiczna infrastruktura turystyczna	Budowa lub modernizacja urządzeń służących bezpieczeństwu ruchu turystycznego.
	Zakup i montaż urządzeń rekreacyjno-sportowych.
	Budowa lub remont obiektów kultury fizycznej, turystyki i wypoczynku.
	Budowa lub remont elementów małej infrastruktury turystycznej.
	Wykonanie i instalacja tablic związanych z oznakowaniem terenów atrakcyjnych turystycznie, szlaków, ścieżek dydaktycznych lub linii komunikacyjnych.
Remont bądź konserwacja obiektów stanowiących dobra kultury w rozumieniu przepisów o ochronie dóbr kultury.	

Wysokość pomocy dla różnicowania działalności i dywersyfikowania dochodów został ustalony na poziomie 130 000 zł na jeden projekt, ale nie więcej niż 50% całkowitych kosztów kwalifikowanych przedsięwzięcia. Dla związków międzygminnych – jak to już opisano – wysokość pomocy nie może przekroczyć iloczynu kwoty (**130 000 zł**) i liczby gmin związku międzygminnego.

PHARE Spójność Społeczna i Gospodarcza

Program Phare SSG, realizowany w Polsce od 2000 r., jest przedakcesyjnym narzędziem wspierającym wyrównywanie dysproporcji pomiędzy regionami w rozwoju społecznym i gospodarczym. Obszary interwencji Phare SSG 2000-2003 koncentrują się wokół trzech obszarów: *wsparcie małych i średnich przedsiębiorstw, rozwoju zasobów ludzkich oraz infrastruktury wpływającej na rozwój przedsiębiorczości*. W latach 2000-2001 program nie był realizowany w województwie małopolskim.

Małopolska została natomiast uwzględniona przy alokacji środków Phare SSG na lata 2002-2003, przy czym ustalono wspólnie z Komisją Europejską, iż programowanie tych edycji odbywać się będzie jednocześnie, przy utrzymaniu odrębnych rocznych limitów finansowych – 20,6 mln euro na rok 2002 oraz 8,2 mln euro na rok 2003.

Komponent **infrastrukturalny**

Nabór projektów do komponentu infrastrukturalnego został już zakończony. W jego efekcie w Małopolsce realizowanych jest pięć zadań na łączną kwotę ponad 15 mln euro dofinansowania z budżetu Phare 2002: Zintegrowany Program Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Miasta Kęty, Gospodarczy rozwój subregionu nowosądeckiego przez budowę infrastruktury komunalnej, *Zintegrowany Program Rozwoju Gospodarczego południowej części gminy Brzesko*, *Budowa infrastruktury pod rozwój przedsiębiorczości przemysłowej, handlowej i turystycznej w subregionie tarnowskim oraz Rozwój Dobczyckiego Parku Przemysłowego*, a także dwa zadania z edycji Phare 2003: *Zintegrowany Program Rozwoju Miejskiej Strefy Aktywności Gospodarczej „Nowe Dwory” w Oświęcimiu* i projekt *Rozwój przedsiębiorczości w niepołomickiej strefie przemysłowej*.

Komponent **rozwoju zasobów ludzkich**

W województwie małopolskim – zarówno z edycji 2002, jak i 2003 – realizowane będą trzy projekty z zakresu wzmocnienia potencjału rozwojowego zasobów ludzkich. Projekt *Poprawa zatrudnialności* dostarczał będzie zintegrowany pakiet usług rynku pracy obejmujący poradnictwo zawodowe, szkolenia i praktyki zawodowe, a następnie pośrednictwo pracy. Taka konstrukcja projektu powinna się przyczynić do osiągnięcia przynajmniej 50% wskaźnika zatrudnienia po zakończeniu usługi. Integralnym elementem uzupełniającym realizację tego projektu jest przygotowanie w wybranych środowiskach lokalnych instytucji i organizacji sektora publicznego i niepublicznego do działań mających na celu utworzenie Forum na Rzecz Zatrudnienia. Zakłada się, że „ciała” te odpowiedzialne będą za stymulowanie rozwoju rynku pracy oraz ożywianie lokalnej gospodarki, przez integrowanie i pobudzanie do pracy wszystkich środowisk odpowiedzialnych za rozwój społeczno-gospodarczy. Drugi z zaprogramowanych projektów to *Małopolski Program Doskonalenia Kadr Małych i Średnich Przedsiębiorstw* adresowany do środowiska przedsiębiorców. Wdrażany będzie w trzech logicznie i merytorycznie powiązanych ze sobą działaniach. Pierwsze to etap diagnostyczny, określający potrzeby doradczo-szkoleniowe MSP działających szczególnie w **przemśle kulturowym**, wysokich technologii oraz **organizacji czasu wolnego**. Drugi etap polegać będzie na zbudowaniu indywidualnych planów rozwoju kadr oraz doborze odpowiednich, „skrojonych na miarę” programów doradczo-szkoleniowych. Ostatni etap wdrażania projektu to oczywiście właściwa organizacja i przeprowadzenie szkoleń. Projekt adresowany do MSP przewiduje również organizację szkoleń i spotkań promujących i przygotowujących młodzież do prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Po szkoleniach planowane są praktyki i staże zawodowe u przedsiębiorców zajmujących się produkcją **rękodziela artystycznego**.

Małopolski Program Doskonalenia Kadr Małych i Średnich Przedsiębiorstw i Wspierania Przedsiębiorczości to trzeci projekt, który wdrażany będzie w Małopolsce w ramach alokacji na rok 2003. Zasady realizacyjne są identyczne jak dla projektu z edycji roku 2002, różni się tylko kategoria beneficjenta – przedsiębiorcy. Adresatami tegorocznej edycji są przedsiębiorcy działający w obszarze sektorów strategicznych, uznanych za perspektywiczne i rozwojowe.

Program Phare SSG 2002 Rozwój Zasobów Ludzkich nie jest jeszcze wdrażany na terenie województwa. Centralna – Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości – oraz regionalna – Wojewódzki Urząd Pracy – instytucja wdrażająca pracują aktualnie nad zakontraktowaniem tych usług.

Komponent **małych i średnich przedsiębiorstw**

W tej części programu Phare w Małopolsce realizowane będą dwa projekty adresowane do sektora małych i średnich przedsiębiorstw, obydwa pod nazwą *Poprawa warunków rozwoju małych*

i średnich przedsiębiorstwa w Małopolsce. Różnica pomiędzy edycjami 2002 a 2003 dotyczy tylko

w niewielkim zakresie adresatów (różne kategorie przedsiębiorstw) proponowanych usług. Generalnie, projekty te składają się z trzech podprogramów. *Program rozwoju firm dla przedsiębiorstw eksportujących* przewiduje udzielanie dotacji na udział w tzw. usługach „miękkich”, czyli szkoleniach z zakresu budowania planów rozwoju, w tym planów rozwoju przedsiębiorstw eksportujących. Kolejny podprogram ma charakter czysto inwestycyjny, a polegać będzie na udzielaniu przedsiębiorcom dotacji na zwiększenie inwestycji w majątek trwały oraz instalacje i uruchomienie zakupionego sprzętu.

Aktualnie realizowane są prace przygotowawcze do uruchomienia tego projektu, a warunki ubiegania się o dofinansowanie nie są jeszcze na tym etapie znane. Małopolska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. przewiduje, iż faktyczna realizacja projektu rozpocznie się z początkiem roku 2004.

Phare 2000-2001 SSG – Program Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw

W sektorze turystycznym funkcjonuje wiele małych i średnich przedsiębiorstw, które są obok inwestycji publicznych podstawowym motorem rozwoju i jednym z głównych czynników podnoszących atrakcyjność turystyczną danego obszaru. Ich znaczenie jest dostrzegane przy programowaniu wszelkiego rodzaju środków pomocowych, dlatego też przedsiębiorstwa te są uprawnione do ubiegania się o wsparcie finansowe zarówno, funduszy przedakcesyjnych, jak i funduszy strukturalnych.

Środki przedakcesyjne kierowane bezpośrednio do MSP wdrażane są głównie w programie PHARE – Rozwój Małych i Średnich Przedsiębiorstw, natomiast od maja 2004 przedsiębiorcy będą mogli składać wnioski w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego – Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw.

Jednostką wdrażającą program PHARE Spójność Społeczna i Gospodarcza – Rozwój Małych i Średnich Przedsiębiorstw jest Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP), natomiast jednostkami zarządzającymi – przyjmującymi wnioski – na poziomie regionalnym są Regionalne Instytucje Finansujące (RIF).

Cel strategiczny programu to stworzenie warunków dla osiągnięcia większej spójności gospodarczej i społecznej województwa dzięki rozwojowi małych i średnich przedsiębiorstw. Poniżej scharakteryzowano tylko te programy, których realizacja może przyczynić się do zwiększenia potencjału rozwojowego i inwestycyjnego branży turystycznej.

Fundusz Dotacji Inwestycyjnych (FDI)

Program FDI udziela wsparcia projektom o czysto inwestycyjnym charakterze. Obejmuje trzy kategorie inwestycji, które podlegają dofinansowaniu: zakup nowych maszyn i urządzeń z oprzyrządowaniem (z uwzględnieniem zakupu nowego sprzętu komputerowego z oprogramowaniem) oraz nowych środków transportu, zakup nowych mebli w przypadku przedsięwzięć inwestycyjnych dotyczących działalności z zakresu hoteli i restauracji, oraz

wydatki bezpośrednio związane z prawidłową instalacją i uruchomieniem powyższych zakupów, jednak tylko do wysokości 15% całkowitych kosztów projektu. Wysokość udzielanych dotacji waha się od 2000 do 50 000 euro, przy czym całkowita wartość dotacji nie może przekroczyć 25% całkowitych kosztów kwalifikowanych. Pozostała część kosztów przedsięwzięcia musi być finansowana ze środków wnioskodawcy oraz kredytu bankowego udzielonego w rachunku kredytowym.

Aby wniosek mógł być rozpatrzony pozytywnie, wnioskodawca musi spełnić kilka kryteriów formalnych i merytorycznych (každorazowo wymienianych w wytycznych dla wnioskodawców), powinien także zaplanować realizację projektu najpóźniej do sierpnia 2004 r. Projekty o dłuższym terminie realizacji nie będą brane pod uwagę w trakcie procesu przyznawania kontraktów na dotację z budżetu FDI. Wszystkie składane wnioski muszą również proponować działania doprowadzające do wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstwa, preferencyjnie natomiast postrzegane są projekty uwzględniające wdrożenie nowych technologii i odnowienie parku maszyn związanych z kluczową działalnością produkcyjną i usługową przedsiębiorcy.

Z punktu widzenia MSP, działających w branży turystycznej, najatrakcyjniejsze w FDI jest działanie bezpośrednio związane z bazą turystyczną a polegające na zakupie nowych mebli w przypadku przedsięwzięć inwestycyjnych dotyczących działalności z zakresu hoteli i restauracji. Jednakże pośrednio projekty zgłaszane przez firmy z sektora turystycznego wpisują się także w pierwsze działanie tj. zakup nowych maszyn i urządzeń z oprzyrządowaniem oraz nowych środków transportu. Mogą tu być współfinansowane projekty polegające np. na zakupie sprzętu i oprogramowania komputerowego.

Terminy składania wniosków do Funduszu Dotacji Inwestycyjnych zostały ustanowione na lata 2003 oraz 2004. Zainteresowanie programem jest tak duże, iż już w roku 2003 zakontraktowano wszystkie dostępne środki, w związku z czym PARP wstrzymała przyjmowanie nowych wniosków. Istnieje jednak możliwość zwiększenia budżetu FDI dla województwa małopolskiego na skutek realokacji środków na poziomie krajowym, co mogłoby uruchomić ponowny nabór wniosków.

Program Rozwoju Przedsiębiorstw (PRP)

Program Rozwoju Przedsiębiorstw umożliwia sektorowi MSP ubieganie się o dofinansowanie pakietu usług o charakterze doradczym i szkoleniowym. Usługi te mogą dotyczyć oceny pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstwa (analizy rynku, określenie czynników konkurencyjności przedsiębiorstwa), rozwoju strategii przedsiębiorstwa (usługi doradcze związane z zarysowaniem strategii rozwoju przedsiębiorstwa lub usługi świadczone w procesie wdrażania przez przedsiębiorstwo planu rozwoju), planowanie inwestycyjne (przygotowanie dokumentacji niezbędnej w przypadku inwestycji powiązanych ze strategiami przedsiębiorstwa). Przedsiębiorcy mają prawo ubiegać się o dofinansowania w wysokości nie większej niż 60% kosztów netto projektu i zamykać się w przedziale od 500 do 5000 euro. Okres realizacji projektu, podobnie jak w przypadku FDI, mija 15 sierpnia 2004 r.

Bardzo ważnym elementem tego programu jest sposób wykonywania tych usług – mogą je wykonywać tylko i wyłącznie uprawnieni wykonawcy – firmy doradcze akredytowane przez

Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP) do realizacji działań na rzecz wnioskodawców w ramach Programu Rozwoju Przedsiębiorstw.

Wsparcie przewidziane w tym programie jest wsparciem typowo „miękkim” (nie inwestycyjnym) i dotyczy tylko wyłącznie wsparcia finansowego doradztwa i przekazywania informacji. Zauważalnym jego atutem jest wysoki procent dofinansowania. Korzystanie z tego typu usług przynosi znaczne benefity przedsiębiorstwom, ze względu na wysokie koszty usług doradczych, nie są one jednak spopularyzowane. W przypadku uzyskania pomocy z Programu Rozwoju Przedsiębiorstw, wnioskodawca ponosi jedynie 40% kosztów świadczonych na jego rzecz usług. Program umożliwia opracowanie dokumentów strategicznych rozwoju firmy, co w okresie wejścia na rynki europejskie jest kluczowym elementem polityki firmy. Firmy z sektora turystycznego mogą skorzystać z tego wsparcia i przygotować się do opracowania profesjonalnych strategii rozwoju opartej na wiarygodnych planach inwestycyjnych. W kontekście funduszy strukturalnych należy pamiętać, iż w zasadzie tylko przedsiębiorstwa o jasno zdefiniowanych i uzasadnionych planach rozwojowych będą miały realne szanse na ich wykorzystanie.

Edycja 2002

W pierwszym kwartale 2004 r. zostanie uruchomiona kolejna edycja programu Phare – Rozwój Małych i Średnich Przedsiębiorstw – finansowana z alokacji Phare 2002. Będzie ona obejmować kilka programów, w ramach których istnieją możliwości dofinansowania przedsięwzięć MSP, dzięki którym wzrośnie atrakcyjność turystyczne regionu. Jak dotychczas nie opublikowano jeszcze żadnych dokumentów programowych w zakresie Phare 2002, podane w Rozdziale informacje oparto jedynie na pojawiających się w opracowania Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości zapowiedziach. Warto jednak o przyszłorocznej edycji pamiętać, gdyż biorąc pod uwagę „aktywność projektową” małopolskich MSP może się okazać, iż już po pierwszym terminie zagospodarowany zostanie cały, kilkumiesięczny budżet programu.

Program – Dotacja na rozwój i modernizację przedsiębiorstwa

W tym programie dotacyjnym będzie istniała możliwość uzyskania dofinansowania dwóch kategorii działań: inwestycji oraz usług doradczych i szkoleniowych związanych z przygotowaniem planu rozwoju przedsiębiorstwa. Usługi doradcze w programie koncentrować się będą na przygotowaniu wprowadzenia do przedsiębiorstwa nowych rozwiązań technologicznych oraz na wsparciu procesu wdrożenia zidentyfikowanych technologii. W przypadku przedsiębiorcy zainteresowanego usługami szkoleniowymi, maksymalny poziom dofinansowania określono na 10 000 euro, przy czym kwota dotacji nie może przekroczyć 60% ogólnych kosztów projektu. Bardzo interesująco zapowiada się w programie część inwestycyjna. Obejmować ona będzie swoim zakresem projekty inwestycyjne w sektorze produkcyjnym i usługowym, a dofinansowanie będzie mogło być przeznaczone na przygotowanie terenu pod budowę, prace budowlane, rozbudowę i adaptacje budynków, zakup i transport i instalację maszyn i urządzeń, zakup i transport mebli i urządzeń biurowych, zakup komputerów z oprogramowaniem, zakup patentów i innych wartości niematerialnych i prawnych oraz wsparcie działań prawnych związane z projektem. W porównaniu z dotacjami inwestycyjnymi proponowanymi w edycji z roku 2001, podwojeniu uległa maksymalna wartość dofinansowania projektu i wynosić będzie 100 000 euro (minimalną wartość dotacji ustalono na 30 000 euro), jednak nie więcej niż 25% całkowitych kosztów kwalifikowanych inwestycji.

Program – Dotacja na inwestycje w zakresie działalności innowacyjnej

Przyszłorocznej edycji programu Phare funkcjonować będą równolegle dwa programy inwestycyjne, pierwszy został opisany powyżej. Drugi z nich stwarza możliwości dla MSP, planujących inwestycje związane z działalnością innowacyjną, a polegać będzie na dofinansowaniu 1. Wdrożenia innowacji lub nowego planu technologicznego, 2. Zakupu i wdrożeniu nowych licencji, patentów i know-how, 3. Zakupu, instalacji oraz uruchomieniu nowych maszyn i urządzeń, 4. Zakupu, instalacji i uruchomienie oprogramowania z zakresu zarządzania procesami oraz kontroli produktów i procesu produkcji. W ramach uzyskanej dotacji istniała będzie również możliwość sfinansowania wydatków związanych z prawidłową instalacją i uruchomieniem zakupionych środków trwałych. Kwota dofinansowania zawiera się w przedziale od 5000 do 75000 euro, nie może jednak przekroczyć 25% kosztów kwalifikowanych, które wskazane zostaną w opracowywanej aktualnie dokumentacji programowej. Wszelkie informacje na temat PHARE Spójność Społeczna i Gospodarcza – Rozwój Małych i Średnich Przedsiębiorstw oraz dokumenty programowe można uzyskać w Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości oraz w Regionalnych Instytucjach Finansujących. W województwie małopolskim RIF-em jest Małopolska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.

Wspólny Program Małych Projektów Euroregionalnych w Programie Współpracy Przygranicznej Phare Polska – Słowacja

Program ten wspiera realizację projektów z obszaru rozwoju demokracji lokalnej, rozwoju gospodarczego i turystyki, wymiany kulturalnej, ekologii oraz informacji i komunikacji. Celem podstawowym Wspólnego Funduszu Małych Projektów jest *zachęcanie do tworzenia i wspierania sieci współpracy transgranicznej jednostek lokalnych i regionalnych działających na obszarze objętym Programem; wspierania projektów realizowanych przez organizacje funkcjonujące w regionie przygranicznym oraz wspieranie rozwoju struktur odpowiedzialnych za efektywne wdrażanie i wykorzystanie środków pomocowych*. W dotychczasowych edycjach programu realizowanych w województwie małopolskim od roku 1999 obowiązywała zasada, iż maksymalny poziom dofinansowania projektów wynosił 75% ogólnej wartości zadania, przy czym kwota dotacji nie mogła przekroczyć 50.000 euro, natomiast realizacja projektu nie mogła trwać dłużej niż 12 miesięcy. Informacje pozostające w dyspozycji jednostki zarządzającej programem w Małopolsce – Euroregion Tatry – dokumenty programowe ustalające zasady ubiegania się o dotacje zostały wstępnie zatwierdzone przez Komisję Europejską i powinny być opublikowane w styczniu 2004 r.

25.5. Fundusze strukturalne Unii Europejskiej

Fundusze strukturalne UE będą – począwszy od roku 2004 – najpoważniejszym źródłem finansowania zadań m.in. z zakresu rozwoju regionalnego i lokalnego. Liczba funduszy ich oraz obszary wsparcia zostały omówione w Podrozdziale 2 Identyfikacja źródeł finansowania ze środków pomocowych Unii Europejskiej. Dla potencjalnego projektodawcy – w naszym kontekście, projektodawcy „turystycznego” – mniejsze znaczenie ma nazwa czy też rodzaj funduszu, który mógłby być wykorzystany do wspierania planowanych przedsięwzięć. Wszystkie fundusze wdrażane są w podobny sposób, zasady ich dostępności również zostały zaprezentowane. Ważniejsza – z punktu widzenia wnioskodawcy – jest natomiast analiza strategii wykorzystania funduszy strukturalnych, zawarta w przybliżonych już sektorowych programach operacyjnych. Owe strategie nakreślają bardzo precyzyjnie, na jakie zadania mogą być przeznaczane środki poszczególnych funduszy strukturalnych, a także, na jakich zasadach mogą być dostępne i w jaki sposób mogą być wydatkowane. *Strategia rozwoju zintegrowanego produktu turystycznego Doliny Popradu*, to nie miejsce na zagłębianie się w programowane rozwiązania formalno-proceduralne dla funduszy strukturalnych, istotna jest natomiast dokładna identyfikacja źródeł i środków w ramach funduszy strukturalnych, które mogą poważnie wesprzeć partnerów Strategii w jej realizacji. I to zostało uczynione. Aby jednak opracowany materiał był pełniejszy i wartościowszy, należy uzupełnić go o kilka dopowiedzeń, które przede wszystkim spowodują, iż stanie się on bardziej szczerzy.

Po pierwsze, nie można dzisiaj potwierdzić stuprocentowej wiarygodności zapisów dokumentów programowych, stanowiących podstawę ubiegania się o środki z funduszy strukturalnych.

W kolejnych rundach negocjacyjnych podejmowanych przez Polskę i Komisję Europejską notowane są zmiany – czasami kosmetyczne, subtelne, ale równie często niezwykle istotne dla wnioskodawców – w uzupełnieniach programów operacyjnych. Poruszanie się, zatem w ciągle zmienianej rzeczywistości programowej jest niezwykle trudne, jednak śledzenie owych zmian jest po prostu niezbędne do prawidłowej identyfikacji i aktualizacji źródeł finansowania. Oczywiście, są również elementy już ustalone, nie poddawane modyfikacjom (Narodowy Plan Rozwoju, liczba i obszary interwencji programów operacyjnych), na podstawie, których można zdecydowanie przybliżyć potencjalne źródła finansowania projektów z różnych dziedzin gospodarki. Zmianom podlega jednak wciąż kwalifikacja poszczególnych projektów do funduszy strukturalnych, a także przyporządkowanie ich do odpowiednich działań i priorytetów. A właśnie ostateczne ustalenia tych kwestii są najbardziej znaczące dla projektodawców.

Po drugie, parafrazując słowa Cecila Rhodes’a „Tak dużo zrobiono, a tak wiele do zrobienia” – dokonana identyfikacja źródeł finansowania projektów z pomocowych programów UE to tylko początek bardzo długiej drogi do uzyskania dofinansowania.

Dla faktycznego i efektywnego wykorzystania informacji zawartych w tym Rozdziale konieczne wydaje się opracowanie strategii pozyskiwania środków pozabudżetowych, opartej na identyfikacji potencjalnych źródeł finansowania projektów turystycznych i okołoturystycznych. Niezbędne jest natychmiastowe skonstruowanie grupy zadaniowej odpowiedzialnej za pozyskanie środków na projekty proponowane w Strategii. Grupy, której podstawowym zadaniem będzie skonstruowanie harmonogramu wykorzystania zdefiniowanych źródeł. Wręcz warunkujące uzyskanie „sukcesu ekonomicznego” Strategii jest pilne zapoznanie

się ze szczegółowymi zapisami programów będących podstawą merytoryczną, „wielką wskazówką” dla jednostek ubiegających się o wsparcie finansowe UE. Zwykle jest tak, że role grają ludzie – w kontekście pozyskiwania środków role grają terminy i procedury. Bez ich znajomości najlepsza strategia polegnie.

Po trzecie, aby zdobyć pieniądze, trzeba mieć pieniądze.

Dofinansowanie z funduszy strukturalnych można uzyskać pod wieloma warunkami, jeden z nich wymaga od wnioskodawcy zapewnienia określonej ilości środków finansowych, stanowiących tzw. wkład własny beneficjenta. Zważywszy na skalę potrzeb inwestycyjnych polskich regionów, powiatów, gmin, gwarantowanie tych środków może się okazać nie lada zadaniem. Priorytetyzacja planowanych lokalnie projektów powinna dać odpowiedź, co z punktu widzenia lokalnych władz i społeczności jest największą wartością – wartością, w którą trzeba inwestować i lokować środki budżetowe na współfinansowanie zadań. Celem zwiększania własnego – w sensie wnioskodawcy – potencjału finansowego konieczne jest ciągle poszukiwanie dodatkowych źródeł wsparcia naszego wkładu własnego. Środki sektora prywatnego, wolontariat, „dobre” (jeśli w ogóle można użyć takiego sformułowania) pożyczki, kapitał organizacji pozarządowych to źródła, które ze wszech miar należy wykorzystywać. Bezwarunkowa jest konieczność wiary w sens tych poszukiwań – na miejscu wydaje się być zatem biblijne „szukajcie, a znajdziecie”.

Po czwarte, możliwości wykorzystania funduszy strukturalnych muszą być lokalnie głęboko znane.

W wielu miejscach Rozdziału 5. wskazujemy różne kategorie wnioskodawców – administracja samorządowa, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe i inne. To oznacza, iż są w równym stopniu odpowiedzialni za budowanie atrakcyjności turystycznej własnego regionu. A owa odpowiedzialność i stopień jej ponoszenia przekłada się wprost na wielkość pozyskanych środków, a finalnie, w ich efekcie na skalę zmian w gospodarce, w tym również turystycznej. Zmierzając do celu – niezbędne jest szerokie upowszechnienie projektu *Perły Doliny Popradu*, zwłaszcza wśród potencjalnych, wskazywanych w dokumentach programowych funduszy strukturalnych, wnioskodawców. Bez ich aktywnego, finansowego, organizacyjnego i merytorycznego zaangażowania w proces absorpcji funduszy UE, samorząd lokalny nie będzie w stanie samodzielnie udźwignąć tego ciężaru. Bez względu na potencjał – ekonomiczny i ludzki – jaki w nim istnieje.

I po piąte,

To tylko od nas (ludzi) zależy, co zrobimy z nadciągającą szansą.

A po szóste i po ostatnie przechodzimy do prezentacji możliwości wykorzystania owych funduszy strukturalnych, dla zapewnienia współfinansowanie realizacji projektów gospodarki turystycznej.

Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego – Regionalny Program Operacyjny Województwa Małopolskiego⁹⁴ (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego / Europejski Fundusz Społeczny).

Działanie 1.2 Infrastruktura ochrony środowiska

Działanie to za główny cel przyjmuje ograniczenie zanieczyszczeń przedostających się do powietrza, wód i gleb, wykorzystanie energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych oraz poprawę zarządzania środowiskiem. W tym działaniu realizowane będą projekty z zakresu budowy i modernizacji ochrony środowiska obejmujące: *zaopatrzenie w wodę i oczyszczanie ścieków, zagospodarowanie odpadów, poprawa jakości powietrza, przeciwdziałanie powodziom, zarządzanie środowiskiem, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii.*

Preferowane typy projektów z kategorii *zaopatrzenie w wodę, poboru wody i oczyszczania ścieków*:

- budowa i modernizacja sieci wodociągowych,
- budowa i modernizacja sieci kanalizacji sanitarnych i deszczowych,
- likwidacja niekontrolowanych zrzutów ścieków,
- budowa i modernizacja stacji uzdatniania wody,
- budowa i modernizacja oczyszczalni ścieków
- budowa zbiorników umożliwiających pozyskanie wody pitnej

Preferowane typy projektów z kategorii *zagospodarowanie odpadów*:

- organizacja i wdrażanie systemów selektywnej zbiórki odpadów i recyklingu,
- wdrażanie systemowej gospodarki odpadami komunalnymi,
- budowa i modernizacja spalarni odpadów niebezpiecznych.

Preferowane typy projektów z kategorii *poprawa jakości powietrza*:

- modernizacja i rozbudowa miejskich systemów ciepłowniczych i wyposażenie w instalacje ograniczające emisje zanieczyszczeń pyłowych i gazowych do powietrza,
- przekształcenie istniejących systemów ogrzewania obiektów publicznych w systemy bardziej przyjazne dla środowiska, w szczególności ograniczenie „niskiej emisji”.

⁹⁴ Aktualnie publikowany ZPORR został opracowany w wersji do dalszych negocjacji 14 lutego 2003 r., Uzupelnienie programu z dnia 6 maja 2003 r., i ten dokument stanowi podstawę opracowania. Od tego czasu zaszło kilka istotnych zmian programowych – wszystkie zostały uwzględnione (do dzisiaj brak zaktualizowanej, pełnej wersji ZPORR) w opracowaniu. Ostatnia wersja komponentu wojewódzkiego ZPORR – Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego pochodzi z marca bieżącego roku i na tej podstawie dokonano wskazania preferencji projektowych.

Preferowane typy projektów z kategorii *zarządzanie środowiskiem*:

- budowa baz danych o stanie środowiska,
- rozwój systemów informacji o środowisku,
- tworzenie systemów monitoringu środowiska,
- rozwój z informatyzowanego systemu zarządzania leśnictwem.

Preferowane typy projektów z kategorii *odnawialnych źródeł energii*:

- budowa, rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej do produkcji i przesyłu energii odnawialnej (energia wiatrowa, geotermalna, ogniwa słoneczne i biomasa).

Uwaga: o wsparcie z Działania 1.2 mogą ubiegać się projekty o wartości do 10 mln euro. Projekty przekraczające tę kwotę kwalifikują się do Funduszu Spójności.

Działanie 1.4 Rozwój turystyki i kultury

Działanie zostało zaprogramowane w celu uzyskania wzrostu znaczenia kultury i dziedzictwa kulturowego jako czynnika wpływającego na rozwój społeczno-gospodarczy, w tym szczególnie na dywersyfikację i zwiększenie zatrudnienia oraz poziom życia mieszkańców.

Preferowane typy projektów:

- rewitalizacja (konserwacja, modernizacja, zachowanie, adaptacja, tworzenie systemów ochrony przed zagrożeniami) historycznych i przemysłowych budynków i ich otoczenia oraz ich przystosowanie na cele kulturalne i turystyczne,
- rozwój i modernizacja infrastruktury kulturalnej przyczyniającej się do aktywnego udziału społeczeństwa w kulturze oraz zwiększającej atrakcyjność regionu dla turystów, inwestorów i mieszkańców,
- adaptacja zabytków techniki i architektury na cele związane z promocją turystyczną regionu,
- opracowanie i tworzenie systemów informacji kulturalnej i turystycznej, w tym nowoczesnej, interaktywnej sieci informacji internetowej,
- rozwój i modernizacja publicznej infrastruktury noclegowej, gastronomicznej i innej infrastruktury turystycznej,
- rozwój i modernizacja infrastruktury informacyjnej i recepcyjnej (np. punkty informacji turystycznej i kulturalnej),
- rozwój i modernizacja publicznej infrastruktury służącej rozwojowi aktywnych form turystyki, w tym budowa i modernizacja obiektów sportowych i rekreacyjnych.

Działanie 1.4 umożliwia również uzyskanie dofinansowania na projekty kompleksowych charakterze promocyjnym, pod warunkiem konstrukcji budżetu projektu na poziomie minimum 500 tys. euro:

- organizacja imprez i wydarzeń turystycznych przyciągających turystów z innych regionów Polski i zagranicy, udział w specjalistycznych targach,
- opracowywanie i wdrażanie programów rozwoju i promocji lokalnych i regionalnych produktów turystycznych i kulturowych.

Działanie 3.1 Obszary wiejskie

Preferowane typy projektów z zakresu budowy, rozbudowy i modernizacji infrastruktury technicznej oraz bazy kulturalnej i turystycznej w obszarach:

- dróg gminnych powiatowych (w tym obiekty mostowe i wiaduktowe),
- urządzeń do odprowadzania i oczyszczania ścieków (sieci kanalizacyjne, oczyszczalnie ścieków)
- urządzeń zaopatrzenia w wodę (sieci wodociągowe, ujęcia wody, urządzenia służące do gromadzenia, przechowywania i uzdatniania wody oraz regulujące ciśnienie wody),
- urządzeń zaopatrzenia w alternatywne źródła energii (lokalne systemy pozyskiwania energii z alternatywnych źródeł),
- przeciwdziałania podwoziom,
- urządzeń i miejsc składowania odpadów stałych (budowa, modernizacja i rekultywacja składowisk odpadów stałych, likwidacja dzikich wysypisk, kompleksowe systemy zagospodarowania odpadów na poziomie lokalnym),
- kompleksowego uzbrojenia terenów pod inwestycje (kompleksowe uzbrojenie terenu przeznaczonego w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego pod inwestycje),
- lokalnych obiektów kulturalnych i turystycznych (infrastruktura służąca rozwojowi aktywnych form wypoczynku, infrastruktura noclegowa, gastronomiczna, informacyjno-recepcyjna i inna, systemy informacji kulturalnej i turystycznej, zaplecze kulturalne i rozrywkowe, sale koncertowe i wystawowe, amfiteatry, restauracja i rewitalizacja obiektów dziedzictwa kulturowego, systemy zabezpieczeń obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń).

Ważne: Działanie 3.2 *Obszary podlegające restrukturyzacji* oraz Działanie 3.3 *Zdegradowane obszary miejskie, przemysłowe i powojkowe* charakteryzują się niemalże identycznym zakresem wsparcia jak Działanie 3.1. Istnieje jednak szereg wymagań ograniczających kategorie beneficjentów kwalifikujących się do składania wniosków. Zatem przed ewentualną kwalifikacją projektów do tych działań, koniecznie należy dokonać oceny stopnia kwalifikowania się do złożenia wniosku **Priorytecie** wsparcie.

W **Priorytecie 3. Rozwój lokalny**, Działanie 3.4 **Mikroprzedsiębiorstwa** i start-upy o środki aplikować mogą również przedsiębiorstwa z branży turystycznej. Możliwe jest ubieganie się o **wsparcie doradcze** dla osób zamierzających rozpocząć/ rozpoczynających działalność gospodarczą w sektorach nie opartych na zaawansowanych technologiach oraz o **wsparcie inwestycyjne** dla dokonania pierwszych inwestycji materialnych w mikroprzedsiębiorstwach

Sektorowy Program Operacyjny Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich – Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej

W tym programie zaprogramowano dwa działania stwarzające szerokie możliwości finansowania przedsięwzięć z sektora turystyki i kultury – Działanie 2.1 – Odnowa wsi oraz zachowanie i odnowa dziedzictwa kulturowego oraz Działanie 2.2 Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów.

Działanie 2.1 Odnowa wsi oraz zachowanie i odnowa dziedzictwa kulturowego⁹⁵

Kwalifikujące się kategorie projektów:

- remont, budowa lub adaptacja oraz wyposażenie obiektów komunalnych pełniących funkcje kulturalne (świetlice, domy kultury),
- remont, budowa, urządzenie placów zabaw, boisk sportowych, ścieżek rowerowych, szlaków pieszych służących do użytku publicznego,
- projekty związane z kultywowaniem tradycji społeczności lokalnych oraz tradycyjnych zawodów,
- kształtowanie centrów wsi przez remont lub budowę placów, parkingów, itp.,
- urządzenie terenów zielonych, parków i innych miejsc wypoczynku,
- remont lub budowa elementów małej infrastruktury turystycznej oraz rekreacyjnej, w tym systemów informacji wizualnej,
- zagospodarowanie zbiorników i cieków wodnych w obrębie miejscowości,
- remont obiektów zabytkowych użytkowanych na cele publiczne oraz miejscowych pomników historycznych,
- zakup i remont nie użytkowanych obiektów zabytkowych charakterystycznych dla tradycji budownictwa wiejskiego regionu i ich adaptacji na cele publiczne,
- wyburzenia i rozbiórki zdewastowanych budynków i budowli publicznych, jeżeli niemożliwy jest ich remont i dalsze użytkowanie.

⁹⁵ Geograficzny obszar kwalifikujący się do wsparcia to miejscowości (wsie z wyłączeniem miast) liczące do 5 tysięcy mieszkańców na terytorium całego kraju.

Działanie 2.2 Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów.

W ramach tego działania podejmowane będą inwestycje realizowane w związku z uruchomieniem lub rozwojem działalności dodatkowej w zakresie:

- agroturystyki,
- usług związanych z agroturystyką i wypoczynkiem,
- edukacji przyrodniczej oraz promocji tradycji i dziedzictwa kulturowego wsi,
- usług na rzecz rolnictwa i gospodarki leśnej,
- wstępnego przetwórstwa i przygotowania produktów rolnych do sprzedaży
- sprzedaży bezpośredniej produktów pochodzących z własnego gospodarstwa,
- rzemiosła i rękodzielnictwa,
- drobnych usług na rzecz mieszkańców wsi,
- usług świadczonych za pośrednictwem Internetu.

UWAGA: Projekty składane w ramach SOP-u „rolniczego” będą mogły ubiegać się o pozyskanie środków na wkład własny z budżetu Ministerstwa Kultury⁹⁶. Warunkiem ubiegania się o te środki jest jednak uczestniczenie w programie *Polskie regiony w europejskiej przestrzeni kulturowej*.

Sektorowy Program Operacyjny, Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

SPO – WKP to program skierowany bezpośrednio do przedsiębiorstw, a zwłaszcza do sektora małych i średnich przedsiębiorstw.

Największe możliwości dla przedsiębiorstw z branży turystycznej stwarzają działania zgodnie z priorytetem drugim SPO – WKP „Bezpośrednie wsparcie przedsiębiorstw” (Działanie 2.2 Wsparcie konkurencyjności produktowej i technologicznej przedsiębiorstw oraz Działanie 2.3 Wzrost konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw poprzez inwestycje).

Działanie 2.2 w ramach priorytetu 2 – Wsparcie konkurencyjności produktowej i technologicznej przedsiębiorstw - podzielono na dwa poddziałania.

Pierwsze poddziałanie to wsparcie dla przedsiębiorstw dokonujących nowych inwestycji. Drugie natomiast zdefiniowano jako wsparcie w zakresie internacjonalizacji przedsiębiorstw.

W pierwszym poddziałaniu dofinansowanie może obejmować przedsięwzięcia polegające na: udzielaniu dotacji przedsiębiorstwom dokonującym nowych inwestycji, polegających na utworzeniu, rozbudowie lub nabyciu przedsiębiorstwa, zarówno ze sfery produkcyjnej, jak i usługowej, również na rozpoczęciu w przedsiębiorstwie działalności obejmującej dokonywanie zasadniczych zmian produktu, produkcji lub procesu produkcyjnego. Mogą to być inwestycje w środki trwałe, wartości niematerialne i prawne polegające na uzyskaniu patentu, nabyciu licencji lub nieopatentowanej wiedzy technicznej.

⁹⁶ Na podstawie materiału *Fundusze strukturalne na rzecz kultury*, Zespół zadaniowy ds. Funduszy Strukturalnych Strategii Rozwoju Kultury w Regionach – Narodowego Centrum Kultury.

Działanie 2.3 w ramach priorytetu 2 – Wzrost konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw poprzez inwestycje również zostało rozbite na poddziałania: 1 Inwestycje w technologię – dostosowania technologii i produktów do wymagań dyrektyw unijnych, wdrażania i komercjalizacji technologii i produktów innowacyjnych, wykorzystania technologii gospodarki elektronicznej w przedsiębiorstwach, zastosowania i wykorzystania technologii informatycznych w procesach zarządzania przedsiębiorstwem, 2 Wspólne projekty inwestycyjne przedsiębiorstw, 3 Projekty modernizacyjne w małych i średnich przedsiębiorstwach, 4 Zakup wyników prac badawczo-rozwojowych i/lub praw własności przemysłowej przez przedsiębiorstwa, 5 Projekty promocyjne – obejmujące projekty przedsiębiorstw w zakresie promocji.

INTERREG III POLSKA – SŁOWACJA

Program Polska – Słowacja w ramach Inicjatywy Wspólnotowej INTERREG realizowany będzie w latach 2004-2006 na terenie trzech subregionów po stronie polskiej (bielsko-bielski, nowosądecki, krośnieńsko-przemyski) oraz dwóch słowackich (Žilina i Prešov). Program wdrażany będzie przez działania w ramach dwóch globalnych priorytetów dotyczących infrastruktury i inwestycji w zasoby ludzkie.

Priorytet 1. Rozwój infrastruktury

Działanie 1.1 Infrastruktura techniczna i komunikacyjna

Działanie to obejmuje swoim zakresem realizację małych projektów o znaczeniu lokalnym, z dziedziny inwestycji transportowych – drogowych i kolejowych. Dostarcza również wsparcia w tworzeniu programów i planów rozwoju infrastruktury transportowej oraz budowy spójnych systemów transportowych w ramach dużych projektów polsko-słowackich, które będą finansowane spoza budżetu INTERREG. Poza większymi projektami infrastrukturalnymi istnieje również możliwość ubiegania się przez samorząd lokalny o środki na małe projekty turystyczne, z zakresu budowy nowych oraz rozbudowy istniejących ścieżek rowerowych i spacerowych. Odrębnym aczkolwiek równie ważnym obszarem wsparcia projektów środkami INTERREG jest tworzenie warunków do powstawania i obsługiwanego sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Wsparcie działań związanych z obsługą MSP dotyczy między innymi tworzenia centrów wspierania przedsiębiorczości, modernizacja budynków na potrzeby przedsiębiorców, budowa sieci telekomunikacyjnych.

Działanie 1.2 Infrastruktura ochrony środowiska

Cechą charakterystyczną projektów, które mogą być finansowane w ramach tego działania jest konieczność wykazania ich polsko-słowackiego partnerstwa, co oznacza, iż efekty projektów muszą oddziaływać na lokalną społeczność zarówno po stronie polskiej jak i słowackiej. Działanie wspierało będzie realizację projektów ochrony środowiska o znaczeniu lokalnym, polegających na inwestycjach z zakresu oczyszczalni ścieków oraz gospodarki odpadami (utyliczacja). Zakres interwencji INTERREG obejmuje także udzielanie pomocy przy tworzeniu programów rozwoju infrastruktury ochrony środowiska na terenie przygranicznym Polska – Słowacja oraz przygotowywaniu dokumentacji technicznej dużych projektów infrastrukturalnych, które będą finansowane spoza budżetu INTERREG.

Priorytet 2. Rozwój społeczny

Diagnoza stanu wyjściowego, poprzedzająca faktyczne programowanie INTERREG, wykazuje z jednej strony spore deficyty w rozwoju społeczno-gospodarczym obszarów przygranicznych, z drugiej jednak definiuje ogromny potencjał drzemiący w lokalnym społeczeństwie, a także w naturalnie istniejących możliwościach rozwoju. Dla pobudzenia tego potencjału zaprojektowany został Priorytet 2, którego podstawowym celem jest szeroko pojęta aktywizacja tamtejszego społeczeństwa oraz wzmocnienie kapitałowe i merytoryczne potencjału rozwojowego terenów przygranicznych.

Działanie 2.1 Rozwój zasobów ludzkich i wsparcie przedsiębiorczości

Projekty wdrażające Działanie 2.1 koncentrować się będą wokół: Wymiany informacji na temat rynku pracy i miejsc pracy po obu stronach granicy; Współpracy lokalnych urzędów pracy i pozostałych jednostek zaangażowanych w realizację usług rynku pracy celem podejmowania inicjatyw na rzecz przeciwdziałania bezrobociu; Współpracy instytucji w zakresie ochrony zdrowia i edukacji (w tym uzdrowiska, rekreacji, inicjatywy z dziedziny sportu). Wsparciu podlegać będą również projekty z dziedziny nauki języków obcych oraz wymiany informacji prowadzące do rozwoju turystyki przygranicznej. Ze względu na górski charakter terenów przygranicznych, szczególnej uwadze poświęcone zostaną projekty dotyczące współpracy pomiędzy jednostkami ratownictwa górskiego po obydwu stronach granicy.

Obszar przedsiębiorczości oraz przedsiębiorcy (jako beneficjenci) zostali także wzięci pod uwagę przy projektowaniu zawartości merytorycznej INTERREG w Polsce. W ramach tego obszaru Działania 2.1 priorytetowo traktowane będą programy współpracy pomiędzy organizacjami zrzeszającymi MSP, uniwersytetami (szkołami wyższymi) i ośrodkami naukowo-badawczymi w celu budowania potencjału endogenicznego (rzemiosło, przemysł tradycyjny, rolnictwo naturalne) będącego podstawą tworzenia i rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Wsparciu podlegać będą wspólne działania promocyjne z wykorzystaniem różnorodnych form promocji (broszury, Internet, targi, wystawy), w tym także projekty wpływające na promowanie przedsiębiorczości, zwłaszcza w dziedzinie turystyki.

Działanie 2.2 Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego

Polsko-słowackie tereny przygraniczne znane są z istnienia bogactwa kulturowego i przyrodniczego. Nierzadko jednak to naturalne bogactwo wymaga szerokiego wsparcia „ochraniającego” to, co piękne, ale poddane procesom niszczenia, oraz wsparcia tworzącego z tych naturalnych zasobów produkty turystyczne podnoszących turystyczną atrakcyjność terenów i obustronny rozwój lokalny.

Wspomagana zatem będzie w ramach tego Działania szerokoobszarowa współpraca pomiędzy organizacjami turystycznymi skutkująca wdrożeniem projektów na rzecz wzmocnienia potencjału turystycznego terenów przygranicznych czy też tworzenia wspólnych produktów turystycznych – np. budowa tematycznych szlaków turystycznych (np. szlakiem kościołów, szlakiem architektury gotyckiej). W projekcie programu operacyjnego⁹⁷ stwarza się także możliwość uzyskania dofinansowania na projekty z zakresu ochrony zagrożonych gatunków roślin i zwierząt oraz ochronę dziedzictwa historycznego.

⁹⁷ INTERREG III Poland – Slovak Republic Community Initiative Programme 2004 – 2006; projekt z września 2003.

Działanie 2.3 Wsparcie inicjatyw lokalnych

Podstawowy zamysł tego działania jest taki, aby przez wspieranie niewielkich inicjatyw czy projektów lokalnych typu „ludzie do ludzi” spowodować solidne fundamenty dla tworzenia dużych przedsięwzięć oddziałujących pozytywnie na rozwój polsko-słowackich terenów przygranicznych. Pożądane formy współpracy społeczności polskiej i słowackiej obejmują kulturę, edukację, sport i inne inicjatywy społeczne, np. organizacja konferencji, wystaw i spotkań promujących zdobywane doświadczenia.

25.6. Inne – krajowe i zagraniczne fundusze wspomagające programy ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego

Program Wspólnotowy — Kultura 2000

Program Wspólnotowy Kultura 2000 uruchomiony został decyzją Komisji Europejskiej w roku 2000. Ustalono jednocześnie termin jego zakończenia na 31.12.2004⁹⁸ r.

„Wyodrębnienie wspólnej przestrzeni kulturowej dla narodów Europy” — to naczelnym celem stawianym przez program, który biorąc pod uwagę pojemność merytoryczną celu, realizowany jest przez wspieranie projektów współpracy kulturalnej pomiędzy podmiotami kulturalnymi z krajów członkowskich Unii Europejskiej oraz innych krajów uczestniczących w programie.

Priorytety programu na lata 2000-2004, nakreślające kategorie możliwych do sfinansowania projektów (z zapowiedzi wynika, że będą one również utrzymane na lata 2005-2006), zostały szczegółowo określone przez Komisję Europejską:

akcentowanie różnorodności kultur jako znaczącego czynnika tożsamości europejskiej;

promocja twórczości, ponadnarodowego propagowania kultury i mobilności artystów, twórców, innych podmiotów i osób profesjonalnie związanych z kulturą oraz ich dzieł,

promocja dialogu kulturalnego i wzajemnego poznawania kultur i historii narodów Europy;

wspieranie różnorodności kulturowej oraz rozwój nowych form ekspresji kulturowej;

otwarcie na kultury spoza obszaru Unii Europejskiej;

umożliwienie najbardziej licznym i różnorodnym grupom społecznym i jednostkom pełnego korzystania z istniejących form aktywności kulturalnej;

zwiększenie mobilności ludzi i dzieł oraz partnerskiej wymiany w dziedzinie kultury;

wspieranie wspólnego dziedzictwa narodowego o znaczeniu europejskim; upowszechniania nowatorskich koncepcji, metod i technik konserwatorskich;

wykorzystanie nowych technologii w dobie „społeczeństwa informacyjnego” dla celów komunikacji, globalnego porozumienia i twórczej aktywności zawodowej w dziedzinie kultury;

uznanie kultury jako czynnika ekonomicznego oraz czynnika integracji społecznej i obywatelskiej;

wspieranie wspólnego dziedzictwa narodowego o znaczeniu europejskim; upowszechniania nowatorskich koncepcji, metod i technik konserwatorskich;

uznanie kultury jako czynnika ekonomicznego oraz czynnika integracji społecznej i obywatelskiej.

W szczególności zaś wspierane będą przedsięwzięcia z czterech, zdefiniowanych na podstawie priorytetów programu, obszarach kultury: — sztuki wizualne (m.in. malarstwo, rzeźba, wzornictwo przemysłowe, fotografia, rzemiosło), — sztuki performatywne (m.in. taniec,

⁹⁸ Jak wynika z informacji Punktu Kontaktowego Do Spraw Kultury istnieje możliwość przedłużenia realizacji Programu o kolejne dwa lata (2005-2006). Oficjalna decyzja Komisji Europejskiej ma zostać opublikowana w styczniu 2004 r.

muzyka, teatr uliczny), — dziedzictwo kulturowe (dziedzictwo archeologiczne, krajobrazy kulturowe, dziedzictwo ruchome i nieruchome). Ostatni z obszarów wsparcia dotyczy promowania czytelnictwa przez zwiększanie umiejętności tłumaczenia dzieł z zakresu beletrystyki powstałej w Europie po roku 1950.

Projekty w ramach Kultury 2000 składane mogą być przez jednostki samorządu terytorialnego, publiczne instytucje działające w obszarze kultury oraz organizacje pozarządowe podejmujące działalność w dziedzinie kultury. Określone dla programu priorytety wskazują, iż wymagane jest realizowanie projektów charakteryzujących się wysokim stopniem partnerstwa. Dla projektów wieloletnich (2-3 lata) obowiązuje wymóg pozyskania przynajmniej 5 partnerów z pięciu różnych krajów (co najmniej 1 partner z kraju UE), natomiast dla projektów jednorocznych wprowadzono wymóg współpracy z 3 partnerami zagranicznymi. Szczegółowe warunki realizacyjne ustalane są corocznie dla każdej edycji. Należy się spodziewać, iż dla edycji roku 2005 konkretne procedury ogłoszone zostaną w II półroczu przyszłego roku. Niezmiennie natomiast utrzymują się limity dofinansowania projektów z budżetu programu – dla projektów wieloletnich maksymalnie 300 000 euro, dla jednorocznych 50 000 euro. Dla obydwu kategorii obowiązuje zasada, iż poziom dofinansowania nie może przekroczyć 50% całkowitych kosztów zadania.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej⁹⁹

Podstawowym krajowym źródłem finansowania projektów z dziedziny ochrony środowiska jest Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, wspierający przedsięwzięcia ekologiczne o znaczeniu krajowym, ponadregionalnym i lokalnym. Fundusz angażuje się finansowo w realizację m.in. działań z zakresu ochrony powietrza, ochrony wód i gospodarki wodnej, ochrony powierzchni ziemi, ochrony przyrody i krajobrazu oraz edukacji ekologicznej.

Projektodawcami i jednocześnie wnioskodawcami o środki finansowe mogą być jednostki samorządu terytorialnego, przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe oraz jednostki administracji rządowej po spełnieniu obowiązujących w procedurach udzielania wsparcia kryteriów formalnych i merytorycznych. Środki Funduszu przekazywane są do dyspozycji wnioskodawców w formie pożyczek udzielanych bezpośrednio przez Fundusz lub kooperujące z nim banki lub w systemie dotacyjnym. W przypadku udzielenia pożyczki projektodawca ma prawo zwrócić się do Funduszu z wnioskiem o częściowe umorzenie pożyczki, po spełnieniu jednak kilku, znanych w momencie podpisywania umowy pożyczki, warunków. Istnieje również możliwość zaangażowania kapitałowego przez objęcie akcji lub udziałów w przedsiębiorstwach działających w obszarze interwencji Funduszu.

Udzielone przez Narodowy Fundusz dofinansowanie nie może przekroczyć 90% kosztów realizacji przedsięwzięcia, a w razie finansowania tego samego przedsięwzięcia z pozabudżetowych źródeł finansowania (zagraniczne środki pomocowe), 50% różnicy pomiędzy kosztem przedsięwzięcia a przyznanym dofinansowaniem.

Z ekonomicznego punktu widzenia najbardziej dogodną dla wnioskodawcy formą wykorzystania środków Funduszu jest dotacja, czyli bezzwrotne przekazanie określonej kwoty na realizację konkretnego projektu. Dotacyjny system wspierania przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska ma jednak preferencje, wskazując tym samym, jakiego typu projekty mogą

⁹⁹ Pomoc finansową o podobnym charakterze świadczą również wojewódzkie oddziały NOŚ.

uzyskać dotację. Poniżej zaprezentowano wybrane, a przypuszczalnie interesujące dla partnerów *Perły Doliny Popradu*, kategorie projektów kwalifikujących się do uzyskania dotacji z Funduszu –

Inicjatywy z zakresu edukacji ekologicznej,

Rozbudowę bazy dydaktycznej w parkach narodowych,

Systemy monitoringu,

Przedsięwzięcia chroniące przyrodę i krajobraz, ochrona przed powodzią,

Likwidacja składowisk przeterminowanych środków ochrony roślin,

Rekultywacja terenów zdegradowanych stanowiących własność Skarbu Państwa,

Przedsięwzięcia z zakresu ochrony środowiska na terenach wiejskich,

Kompleksowe programy badawcze, rozwojowe i wdrożeniowe w ochronie środowiska i gospodarce wodnej,

Przygotowanie do dofinansowania przedsięwzięć wskazanych przez właściwe instytucje do wsparcia środkami z Funduszu ISPA lub Funduszu Spójności

Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej –

jest organizacją pozarządową dysponującą kilkoma programami pomocowymi, adresowanymi do mieszkańców i jednostek samorządu terytorialnego na obszarach wiejskich, a więc terenów z gruntu rzeczy o sporym potencjale turystycznym. Instrumenty pozostające w posiadaniu Funduszu są zbieżne z zakresami interwencji programu SAPARD oraz PAOW, dlatego jego środki często wykorzystywane są przez samorządy lokalne do uzupełnienia wkładu własnego, niezbędnego do ubiegania się o środki pomocowe. Obszary wspierane przez Funduszu to inwestycje w infrastrukturę wiejską, wsparcie pozarolniczej działalności gospodarczej oraz tworzenie miejsc pracy na obszarach wiejskich. Angażowanie się EFRWP w rozwój infrastruktury technicznej opiera się między innymi na projektach z zakresu remontów dróg gminnych i powiatowych, zaopatrzenia w wodę oraz zbiorowego odprowadzania i oczyszczania ścieków. Wsparcie finansowe takich projektów odbywa się tylko i wyłącznie w formie kredytu inwestycyjnego. Fundusz udziela także pomocy – w formie subwencji – na realizowane przez jednostki publiczne zadania dotyczące gospodarki odpadami stałymi. Trzecie pole aktywności Funduszu pokrywane jest przez działania na rzecz rozwoju przedsiębiorczości i pozarolniczej – w tym agroturystycznej – działalności gospodarczej na terenach wiejskich. Projekty o charakterze agroturystycznym mogą dotyczyć inwestycji

w bazę noclegową, polegających na

zakupie, budowie, rozbudowie, modernizacji i adaptacji budynków mieszkalnych, budynków towarzyszących i gospodarskich na agroturystyczną bazę noclegową dla turystów, a także budowie lub modernizacji instalacji kanalizacyjnej, wodnej oraz całej instalacji mieszkaniowej (systemu grzewczego, instalacji gazowej i elektrycznej) w agroturystycznej bazie noclegowej,

w bazę „pierwszego wyposażenia inwestycyjnego”, polegających na

zakupie niezbędnego wyposażenia inwestycyjnego budowanych obiektów agroturystycznych, obejmującego zarówno środki trwałe, jak i inne rzeczowe składniki majątku obrotowego wielokrotnego użytku, – ściśle i jednoznacznie związanego z wyposażeniem i funkcjonowaniem wymienionych obiektów,

w bazę gastronomiczną, polegających na

zakupie, budowie, rozbudowie, modernizacji i adaptacji obiektów przeznaczonych do świadczenia usług gastronomicznych dla turystów wraz z całą infrastrukturą sanitarno-gazowo-elektryczną,

w bazę rekreacyjno-sportową i kulturową, polegających na

zakupie, budowie, rozbudowie, modernizacji i adaptacji obiektów stanowiących lokalną atrakcję turystyczną, związanych z bezpośrednim świadczeniem usług rekreacyjno-sportowych i kulturowych dla turystów.

O środki finansowe na opisane działania inwestycyjne aplikować mogą głównie rolnicy i ich rodziny, organizacje pozarządowe, gminy i związki międzygminne.

Program Banku Światowego Aktywizacja Obszarów Wiejskich – PAOW

Naczelnym celem programu współfinansowanego środkami z Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju (Bank Światowy) – jak już nazwa wskazuje – jest aktywizacja obszarów wiejskich, stymulowana wielowątkowo przez finansowe i doradcze wspierania rozwoju przedsiębiorczości (Komponent A), rozwój zasobów ludzkich (Komponent B) oraz inwestycje w infrastrukturę wiejską (Komponent C – zakończony).

Program realizowany jest na terenach wiejskich Województwa Małopolskiego, jego beneficjentami natomiast są gminy wiejskie, miejsko-wiejskie oraz miasta do 20 000 mieszkańców.

Realizacja komponentu mikropożyczkowego, ukierunkowana jest na tworzenie nowych, pozarolniczych miejsc pracy, w tym również **w sektorze agroturystycznym**. Zainteresowani i zakwalifikowani do programu mieszkańcy obszarów wiejskich przechodzą merytoryczną „ścieżkę przedsiębiorcy” w procesie szkoleniowo-doradczym, sporządzając biznesplan wybranego przedsięwzięcia. Po procesie przygotowawczym uzyskują prawo do złożenia wniosku o mikropożyczkę na uruchomienie projektowanej działalności gospodarczej w maksymalnej wysokości 5 000 USD (kwota wypłacana jest w zł). Dodatkowo, wskazana w programie kategoria pożyczkobiorcy może również ubiegać się o bezzwrotną dotację na cele inwestycyjne w nowo powstałym przedsiębiorstwie, w wysokości 3 600 zł. Komponent ten wdrażany będzie do końca czerwca 2004 r. lub wyczerpania budżetu pożyczkowego. Zarządzanie komponentem mikropożyczkowym powierzone zostało Fundacji na Rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa.

Środowisko odpowiedzialne za programowanie PAOW wskazuje na możliwość uruchomienia II edycji programu na lata 2005-2007. Aktualne projekcje dotyczące zwartości merytorycznej ewentualnej II edycji programu jednoznacznie wskazują na ponowienie możliwości ubiegania się samorządów lokalnych o dofinansowanie inwestycji z zakresu infrastruktury wiejskiej (wodociągi, kanalizacja, drogi, gospodarka odpadami). Dzisiaj jednak trudno jednoznacznie ocenić wiarygodność tych zamierzeń.

Dotacje rządowe:

z Ministerstwa Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej

z Ministerstwa Kultury

oraz samorządowe

z budżetu województwa małopolskiego

Podstawowym, krajowym źródłem finansowania przedsięwzięć turystycznych i okołoturystycznych są środki budżetu państwa pozostające w dyspozycji Departamentu Turystyki Ministerstwa Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej oraz środki przekazywane w ramach mecenatu Ministerstwa Kultury. Środki te jednak przeznaczone są na dofinansowanie projektów składanych przez jednostki spoza sektora finansów publicznych, w tym również stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego.

Priorytety wskazane w zasadach ubiegania się o środki z dotacji celowej budżetu państwa obejmują realizację:

- **Działań edukacyjnych i upowszechniających wiedzę z zakresu** — prawidłowego przygotowania wniosków dla pozyskania funduszy strukturalnych, zasad prowadzenia działalności gospodarczej po akcesji do Unii Europejskiej, z uwzględnieniem ochrony praw konsumenta usług turystycznych), potrzeby rozwoju turystyki z zachowaniem zasad rozwoju zrównoważonego.
- **Działań programowo-planistycznych obejmujących możliwość tworzenia regionalnych i ponadregionalnych strategii i programów rozwoju turystyki.**
- **Działań inwestycyjnych w obszarze zasobów ludzkich i infrastruktury turystycznej obejmujących** — upowszechnianie aktywnych form turystyki kształcenie, szkolenie i doskonalenie kadr zawodowych i społecznych dla turystyki, poprawę jakości usług w turystyce, podniesienie atrakcyjności turystycznej gmin uzdrowiskowych.
- **Działań w zakresie wytyczania i znakowania na terenie Polski szlaków turystycznych, kulturowych, tematycznych o zasięgu międzynarodowym lub ponadregionalnym.**

Projekty zakwalifikowane do dofinansowania uzyskują wsparcie na zasadzie refundacji, co oznacza, iż wnioskodawca musi posiadać środki zapewniające pełne wykonanie projektu. Istnieje jednakże jeden wyjątek od tej reguły – wszystkie projekty realizowane powyżej 3 miesięcy, posiadające przyznaną dotację w wysokości powyżej 30 000 zł mogą skorzystać z prawa wypłaty dotacji w dwóch transzach. Na etapie planowania projektu konieczne należy uwzględnić wymagany przez Ministerstwo Gospodarki czas realizacji zadań – na rok 2004 ustalono, iż wykonanie projektu musi się odbyć w okresie od kwietnia do 15 listopada, co narzuca projektodawcom rzeczywistość budżetową. Teoretycznie kwota przyznanej dotacji nie powinna przekraczać 50% całkowitego budżetu zadania. Komisja oceniająca może jednak podnieść próg dofinansowania do 70% całkowitych kosztów, głównie w przypadku działań dotyczących wytyczania i znakowania szlaków oraz działań edukacyjnych, polegających na poprawie jakości kształcenia kadr dla turystyki. W ramach dotacji z budżetu państwa istnieje również możliwość uzyskania dofinansowania na organizację obchodów Światowego Dnia Turystyki, przypadającego w połowie 2004 roku – jak wynika z dostępnych informacji, maksymalny poziom dofinansowania tego przedsięwzięcia może wynosić także 70% całkowitego budżetu projektu. Oferty w standardzie wymaganym przez resort, należy składać do dnia 24 stycznia 2004 r. w Departamencie Turystyki MGPIPS.

Dotacje z budżetu Ministerstwa Kultury – priorytety w roku 2004 są następujące:

- Promowanie wartościowych międzynarodowych przedsięwzięć artystycznych.
- Promowanie kultury polskiej za granicą i wspieranie programów przeznaczonych dla Polonii.
- Działania na rzecz podtrzymania tożsamości kulturowej, ochrony i propagowania kultur mniejszości narodowych.
- Promowanie osiągnięć w zakresie ochrony i konserwacji zabytków. Opracowywanie programów ochrony zabytków oraz materiałów pomocniczych w jej sprawowaniu.
- Wspieranie przedsięwzięć dotyczących bezpieczeństwa zabytków.
- Wspieranie działań na rzecz dostępu do dóbr kultury dla osób niewidomych

a wdrażane powinny być przez:

- organizowanie festiwali, przeglądów, tournée zespołów artystycznych, konkursów, konferencji, seminariów, szkoleń, spotkań, plenerów, warsztatów, kursów, wystaw i innych imprez,
- wydawanie niskonakładowych, niekomercyjnych publikacji, periodyków, książek, w tym przekładów literatury także z wykorzystaniem innych technik zapisu niż druk, katalogów, druków ulotnych, nut, nagrań fonograficznych i audiowizualnych,
- zakup książek i czasopism dla niewidomych,
- zakup dóbr służących podtrzymaniu tożsamości kulturowej mniejszości narodowych,
- prowadzenie badań naukowych, prac studialnych i krytycznych, opracowywanie ekspertyz, recenzji, tworzenia systemów informacyjnych, inwentaryzacja, renowacja i konserwacja zbiorów bibliotecznych i innych obiektów kultury materialnej.

Dotacje z budżetu województwa małopolskiego

rozdysponowywane są w dużej mierze wskutek konkursów grantowych ogłaszanych w ramach programów kulturalno-turystycznych: **Wielkie Odkrywanie Małopolski** (konkurs organizowany w pięciu kategoriach: miejscowość, turystyczna baza noclegowa, baza gastronomiczna, atrakcja turystyczna, najlepsze gospodarstwo agroturystycznej), **Małopolska Gościinna** (konkurs w dziedzinie wypoczynku i turystyki).

Dodatkową możliwość uzyskania finansowego wsparcia stwarzają możliwości zainicjowane przez Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego: **Mecenat Kulturalny Województwa Małopolskiego, Program mecenatu w dziedzinie kultury, Program ochrony dóbr kultury**. Priorytety i warunki uczestnictwa w poszczególnych programach i mecenatach rokrocznie ogłaszane są przez Urząd i szeroko upowszechniane w środowiskach kultur i turystyki.

Konkretyzacja źródeł finansowania projektów proponowanych w ramach programu rozwoju gospodarki i produktów turystycznych 6 Gmin Obszaru

UWAGA: na etapie konstrukcji pomysłu (nawet mocno osadzonego w rzeczywistości) na projekt, bardzo trudno o jednoznaczne wskazanie, które źródło finansowania finansuje projekt / pomysł. Aby dokonać takiego zestawienia na zasadzie projekt – źródło, konieczne byłoby poznanie m.in. kompletnych zakresów rzeczowych projektów, charakteru wnioskodawcy, montażu finansowego, listy partnerów oraz terminów realizacji projektów. Analizując jednak zawartość merytoryczną wygenerowanych projektów oraz patrząc na ogólny charakter i klimat proponowanych zadań, można z dużą odpowiedzialnością wskazać wiele źródeł zidentyfikowanych w Rozdziale 5, finansujących rozwój gospodarki i produktów turystycznych Obszaru 6 Gmin. Niewykluczone natomiast, że niektóre zadania nie będą się kwalifikowały do żadnego funduszu, wszakże, zawsze pozostaje budżet gminy i powiatu, środki Organizatorów komercyjnych, a środki europejskie nie zastępując publicznych – tylko je uzupełniają. Należy też się zastanowić, z którego poziomu rozpocząć aplikowanie o środki – konkretnego projektu (nie zalecane), programu projektów (najbardziej logiczne i rekomendowane), czy też może z poziomu całego programu rozwoju gospodarki i produktów turystycznych Obszaru 6 Gmin lub dla poszczególnych Gmin. Ważny z punktu widzenia analizy niniejszego tekstu jest również fakt, iż „połączenie” źródeł finansowania z proponowanymi programami rozwoju turystyki wykonane zostało w oparciu o zgodność merytoryczną, nie zaś formalną. Też, kompetentnie dokonać mogą jedynie właściciele i główni aktorzy Strategii Zintegrowanego Produktu Turystycznego 6 Gmin.

KRYNICA ZDRÓJ

Program Stolica źródeł – wraca do źródeł

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 3.1 ZPORR (do rozważenia Działania 3.2 lub 3.3)

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 2.1 Sektorowego Programu Operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

Program Wspólnotowy Kultura 2000 (sztuki wizualne, performatywne, dziedzictwo kulturowe)

Działanie 4 Schemat 3 Programu SAPARD

Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (zakup, budowa, rozbudowa, modernizacja i adaptacja obiektów stanowiących lokalną atrakcję turystyczną, związanych z bezpośrednim świadczeniem usług rekreacyjno-sportowych i kulturowych dla turystów)

Dotacja z Ministerstwa Kultury w ramach priorytetów na 2004 rok (ustalanych rokrocznie)

Program Park Szalonych Gór

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 3.1 ZPORR

Działanie 2.1 Sektorowego Programu Operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (zakup, budowa, rozbudowa, modernizacja i adaptacja obiektów stanowiących lokalną atrakcję turystyczną, związanych z bezpośrednim świadczeniem usług rekreacyjno-sportowych i kulturowych dla turystów)

Program Epifan Drowniak – zwany Nikiforem

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 3.1 ZPORR

Działanie 2.1 Sektorowego Programu Operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

Programy wsparcia rozwoju letniego i zimowego sezonu turystycznego Krynicy Zdroju

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 3.1 ZPORR

Działanie 2.1 Sektorowego Programu Operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (zakup, budowa, rozbudowa, modernizacja i adaptacja obiektów stanowiących lokalną atrakcję turystyczną, związanych z bezpośrednim świadczeniem usług rekreacyjno-sportowych i kulturowych dla turystów)

Program Wspólnotowy Kultura 2000 (sztuki wizualne, perfmormatywne, dziedzictwo kulturowe)

Działanie 4 Schemat 3 Programu SAPARD

Dotacja z Ministerstwa Kultury w ramach priorytetów na 2004 rok (ustalanych rokrocznie)

Program Aktywizacji obszarów Wiejskich – Komponent A Mikropożyczki

Dotacje z budżetu Województwa Małopolskiego w ramach cyklicznych konkursów grantowych

Program Uniwersytet Nowego Świata¹⁰⁰

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.3 *Regionalna infrastruktura społeczna ZPORR* lub (w zależności od skali oddziaływania)

Działanie 3.5 *Lokalna infrastruktura społeczna*

Sektorowy Program Operacyjny – Rozwój Zasobów Ludzkich

Europejski Festiwal im. J. Kiepury – modernizacja

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Dotacje z budżetu Województwa Małopolskiego w ramach jednego z programów mecenatu

Program Wspólnotowy Kultura 2000 (promocja twórczości, ponadnarodowego propagowania kultury i mobilności artystów, twórców, innych podmiotów i osób profesjonalnie związanych z kulturą oraz ich dzieł, promocja dialogu kulturalnego i wzajemnego poznawania kultur i historii narodów Europy)

Forum Ekonomiczne Polska – Wschód – (Południe)

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 2.1 Programu INTERREG III Polska – Słowacja

Projekty wspierające rozwój turystyki aktywnej Miasta i Gminy Krynica Zdrój

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 4 Schemat 3 Programu SAPARD

Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (zakup, budowa, rozbudowa, modernizacja i adaptacja obiektów stanowiących lokalną atrakcję turystyczną, związanych z bezpośrednim świadczeniem usług rekreacyjno-sportowych i kulturowych dla turystów)

Program Dom Polski – Słotwiny

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 3.1 ZPORR

¹⁰⁰ Ze względu na „edukacyjny” – a tym samym pozostający w luźnym związku z pozostałymi projektami – charakter pomysłu, nie opisano szerzej możliwości pozyskania funduszy strukturalnych w tym zakresie. Wskazano jednak potencjalne źródła finansowania projektu.

Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw¹⁰¹

Działanie 2.1 Sektorowego Programu Operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

Program Wieża Wylicz

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 2.1 Sektorowego Programu Operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

Program Wspólnotowy Kultura 2000 (sztuki wizualne, perfmormatywne, dziedzictwo kulturowe)

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 4 Schemat 3 Programu SAPARD

ŁABOWA

Strefa 1 *Gościniec* - projekty adaptacji i inwestycji wspierające rozwój produktów i usług turystycznych

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 3.1 ZPORR (do rozważenia Działania 3.2 lub 3.3)

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 3.4 ZPORR

Działanie 2.1 Sektorowego Programu Operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

Program Wspólnotowy Kultura 2000

Działanie 4 Schemat 3 Programu SAPARD

Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw

Strefa 2 *Zielona Tęcza Beskidu* – program rozwoju produktów turystycznych w Dolinach Łabowskich

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 3.1 ZPORR (do rozważenia Działania 3.2 lub 3.3)

¹⁰¹ Można rozważyć, czy dla takiego projektu wnioskodawcą nie mógłby być podmiot prywatny. W takiej sytuacji, źródłem potencjalnym finansowania projektu powinien być SOP Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw. Decyzja zależy od strategii podejścia do pomysłu.

Działanie 1.4 ZPORR

Program Wspólnotowy Kultura 2000

Działanie 4 Schemat 3 Programu SAPARD

Program Adam hrabia Stadnicki

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 3.1 ZPORR (do rozważenia Działania 3.2 lub 3.3)

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 4 Schemat 3 Programu SAPARD

Strefa 3 - Miodowa Pasieka

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 3.1 ZPORR

Działanie 2.1 Sektorowego Programu Operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

Działanie 4 Schemat 3 Programu SAPARD

Program Aktywizacji obszarów Wiejskich – Komponent A Mikropożyczki

Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (zakup, budowa, rozbudowa, modernizacja i adaptacja obiektów stanowiących lokalną atrakcję turystyczną, związanych z bezpośrednim świadczeniem usług rekreacyjno-sportowych i kulturowych dla turystów)

Dotacja z Ministerstwa Kultury w ramach priorytetów na 2004 rok (ustalanych rokrocznie)

Dotacje z budżetu Województwa Małopolskiego w ramach cyklicznych konkursów grantowych

Strefa 4 Beskidy Siedmiu Zmysłów park przygody bez wygody

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (zakup, budowa, rozbudowa, modernizacja i adaptacja obiektów stanowiących lokalną atrakcję turystyczną, związanych z bezpośrednim świadczeniem usług rekreacyjno-sportowych i kulturowych dla turystów)

Działanie 2.1 Sektorowego Programu Operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 3.1 ZPORR

Programy wspomagające rozwój gospodarki i produktów turystycznych Gminy Łabowa

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Komponent Rozwoju Zasobów Ludzkich – Phare Spójność Społeczno-Gospodarcza 2002-2003

Działanie 4 Schemat 2 Programu SAPARD

Program Rozwoju Przedsiębiorstw – Phare SSG 2001-2003

Ochrona krajobrazu kulturowego

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 3.1 ZPORR

Działanie 2.1 Sektorowego Programu Operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

MUSZYNA

Program Ochrona, odnowa i nowe formy krajobrazu kulturowego

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 3.1 ZPORR

Działanie 2.1 Sektorowego Programu Operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

Działanie 4 Schemat 3 Programu SAPARD

Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (zakup, budowa, rozbudowa, modernizacja i adaptacja obiektów stanowiących lokalną atrakcję turystyczną, związanych z bezpośrednim świadczeniem usług rekreacyjno-sportowych i kulturowych dla turystów)

Program Aktywizacji obszarów Wiejskich – Komponent A Mikropożyczki

Program Głos Natury

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 3.1 ZPORR

Działanie 2.1 Sektorowego Programu Operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (zakup, budowa, rozbudowa, modernizacja i adaptacja obiektów stanowiących lokalną atrakcję turystyczną, związanych z bezpośrednim świadczeniem usług rekreacyjno-sportowych i kulturowych dla turystów)

Dotacja z budżetu Województwa Małopolskiego w ramach cyklicznych konkursów grantowych

Program Państwo Muszyńskie

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 3.1 ZPORR

Działanie 2.1 Sektorowego Programu Operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (zakup, budowa, rozbudowa, modernizacja i adaptacja obiektów stanowiących lokalną atrakcję turystyczną, związanych z bezpośrednim świadczeniem usług rekreacyjno-sportowych i kulturowych dla turystów)

Program Wspólnotowy Kultura 2000 (sztuki wizualne, performatywne, dziedzictwo kulturowe)

Działanie 4 Schemat 3 Programu SAPARD

Dotacja z Ministerstwa Kultury w ramach priorytetów na 2004 rok

Program Aktywizacji obszarów Wiejskich – Komponent A Mikropożyczki

Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw

ŻEGIESTÓW – program rozwoju gospodarki turystycznej

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 2.1 oraz 2.3 Programu INTERREG III Polska – Słowacja

Sektorowy Program Operacyjny Transport (niewykluczone w razie inwestycji na drodze krajowej 87)

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 3.1 ZPORR

Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw¹⁰²

Działanie 2.1 Sektorowego Programu Operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

¹⁰² Można rozważyć, czy dla takiego projektu wnioskodawcą nie mógłby być podmiot prywatny. W takiej sytuacji, źródłem potencjalnym finansowania projektu powinien być SOP Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw. Decyzja zależy od strategii podejścia do pomysłu.

Programy rekreacyjne - sportowe i turystyczne

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 2.1 Sektorowego Programu Operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (zakup, budowa, rozbudowa, modernizacja i adaptacja obiektów stanowiących lokalną atrakcję turystyczną, związanych z bezpośrednim świadczeniem usług rekreacyjno-sportowych i kulturowych dla turystów)

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 3.1 ZPORR

Programy inspirowane tradycją regionalną Muszyny i Solectw

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 3.1 ZPORR

PIWNICZNA

Nowe formy architektoniczne – ochrona i adaptacje przestrzeni kulturowej

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 3.4 ZPORR

Działanie 2.2, 2.3 Programu INTERREG III Polska – Słowacja

Działanie 2.1 Sektorowego Programu Operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

Wspólny Program Małych Projektów Euroregionalnych w Programie Współpracy Przygranicznej Phare Polska – Słowacja

Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw

Komponent A Mikropożyczki Programu Aktywizacja Obszarów Wiejskich

Program Miasto w środku Beskidu Sądeckiego

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 4 Schemat 3 Programu SAPARD

Program Wspólnotowy Kultura 2000 (sztuki wizualne, perfmormatywne, dziedzictwo kulturowe)

Program Wrzosowa Piwniczna

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Program Wspólnotowy Kultura 2000 (sztuki wizualne, perfmormatywne, dziedzictwo kulturowe)

Dotacje z budżetu Województwa Małopolskiego w ramach cyklicznych konkursów grantowych

Program Beskidzka Stolica Nastolatków

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 3.1 ZPORR

Działanie 3.4 ZPORR

Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw

Programy dla sołectw Gminy Piwniczna Zdrój

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 3.1 ZPORR

Działanie 4 Schemat 3 Programu SAPARD

Działanie 2.1 Sektorowego Programu Operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

Turystyka religijna

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 2.2 oraz 2.3 Programu INTERREG III Polska – Słowacja

Działanie 4 Schemat 3 Programu SAPARD

Działanie 1.4 ZPORR

Programy sportowe i turystyczne

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 3.1 ZPORR

Działanie 2.1 Sektorowego Programu Operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (zakup, budowa, rozbudowa, modernizacja i adaptacja obiektów stanowiących lokalną atrakcję turystyczną, związanych z bezpośrednim świadczeniem usług rekreacyjno-sportowych i kulturowych dla turystów)

Program Wspólnotowy Kultura 2000 (sztuki wizualne, perfmormatywne, dziedzictwo kulturowe)

Działanie 4 Schemat 3 Programu SAPARD

Dotacja z Ministerstwa Kultury w ramach priorytetów na 2004 rok (ustalanych rokrocznie)

STARY SĄCZ

Program Miasto Nowe

Potencjalne źródło finansowania:

Działanie 3.1 ZPORR (do rozważenia Działania 3.2 lub 3.3)

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 2.1 Sektorowego Programu Operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

Program Wspólnotowy Kultura 2000 (sztuki wizualne, perfmormatywne, dziedzictwo kulturowe)

Działanie 4 Schemat 3 Programu SAPARD

Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (zakup, budowa, rozbudowa, modernizacja i adaptacja obiektów stanowiących lokalną atrakcję turystyczną, związanych z bezpośrednim świadczeniem usług rekreacyjno-sportowych i kulturowych dla turystów)

Dotacja z Ministerstwa Kultury w ramach priorytetów na 2004 rok

Dotacje administracji rządowej (Ministerstwa Kultury, Ministerstwa Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej)

Stary Sącz Kultury Nowej

Potencjalne źródło finansowania:

Działanie 1.4 ZPORR

Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (zakup, budowa, rozbudowa, modernizacja i adaptacja obiektów stanowiących lokalną atrakcję turystyczną, związanych z bezpośrednim świadczeniem usług rekreacyjno-sportowych i kulturowych dla turystów)

Program Wspólnotowy Kultura 2000 (sztuki wizualne, perfmormatywne, dziedzictwo kulturowe)

Działanie 3.1 ZPORR (do rozważenia i oceny dostępności Działania 3.2 lub 3.3)

Program Mikołaj Dzieciom Europy

Potencjalne źródło finansowania:

Program Wspólnotowy Kultura 2000 (sztuki wizualne, perfmormatywne, dziedzictwo kulturowe)

Działanie 1.4 ZPORR

Turystyka religijna i pielgrzymkowa

Potencjalne źródło finansowania:

Działanie 4 Schemat 3 Programu SAPARD

Działanie 1.4 ZPORR

Programy rozwoju produktów turystycznych dla obszarów wiejskich Gminy Stary Sącz

Potencjalne źródło finansowania:

Działanie 3.1 ZPORR

Działanie 4 Schemat 3 Programu SAPARD

Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (zakup, budowa, rozbudowa, modernizacja i adaptacja obiektów stanowiących lokalną atrakcję turystyczną, związanych z bezpośrednim świadczeniem usług rekreacyjno-sportowych i kulturowych dla turystów)

Działanie 2.1 Sektorowego Programu Operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

Program Sportowa Stacja Doliny Popradu –

Potencjalne źródło finansowania:

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 4 Schemat 3 Programu SAPARD

Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (zakup, budowa, rozbudowa, modernizacja i adaptacja obiektów stanowiących lokalną atrakcję turystyczną, związanych z bezpośrednim świadczeniem usług rekreacyjno-sportowych i kulturowych dla turystów)

Program Stacja Turystyczna Beskidu Sądeckiego

Potencjalne źródło finansowania:

Działanie 1.4 ZPORR

Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (zakup, budowa, rozbudowa, modernizacja i adaptacja obiektów stanowiących lokalną atrakcję turystyczną, związanych z bezpośrednim świadczeniem usług rekreacyjno-sportowych i kulturowych dla turystów)

Działanie 4 Schemat 3 Programu SAPARD

RYTRO

Ochrona i adaptacja krajobrazu kulturowego oraz inwestycje wspierające rozwój gospodarki turystycznej Gminy Rytro

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 3.4 ZPORR

Działanie 2.1 Sektorowego Programu Operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

Program Wspólnotowy Kultura 2000 (sztuki wizualne, perfmormatywne, dziedzictwo kulturowe)

Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw

Program Stolica Rycerzy Górskich – Rytro

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 3.1 ZPORR

Działanie 2.1 Sektorowego Programu Operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

Program Festiwal Małych Wielkich Gmin

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 3.1 ZPORR

Działanie 2.1 Sektorowego Programu Operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

Program Wioska Beztroska – Życzanów

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 3.1 ZPORR

Program Wspólnotowy Kultura 2000 (sztuki wizualne, performatywne, dziedzictwo kulturowe)

Program Rytro Bezlowe

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 3.1 ZPORR

Programy rozwoju produktów dla turystyki aktywnej

Potencjalne źródła finansowania Programu:

Działanie 1.4 ZPORR

Działanie 3.1 ZPORR

Działanie 2.1 Sektorowego Programu Operacyjnego – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

26 Dochody własne Organizatora produktu – propozycje

Szczegółowy opis programów i działań dochodowych, produktów własnych znajduje się w programach dla Obszaru i poszczególnych Gmin, a podstawowa lista w punkcie 23: systematyka programów produktowych.

Wszystkie produkty własne: żywnościowe i rękodzielnicze wyprodukowane na terenie produktu Perły Doliny Popradu i wprowadzane do dystrybucji pod szyldem *Perły Doliny Popradu* muszą mieć certyfikat Organizatora produktu, uprawnionego do takich działań i cechy najwyższej jakości.

Jakość towaru – musi odpowiadać jakości produktu turystycznego. Na opakowaniu lub metce powinna być informacja: *Perły Doliny Popradu* - miejscowość + Autor + Warsztat + Kuchnia Regionalna itd.

26.1. Projekt Fundacja J. Dietla

Idea

Fundacja założona przez reprezentantów 6 Gmin zintegrowanego Obszaru do wspierania rozwoju miejscowości uzdrowiskowych i turystycznych i obszarów wiejskich położonych poza granicami stolic Gmin - w sołectwach.

Cele

Finansowanie miejscowości o potencjale turystycznym, ale o mniejszych szansach rozwoju w otoczeniu konkurencji stołeczno - gminnych, miejskich ośrodków: np. Tylicz, Wojkowa, Dubne, Głębokie, Łomnica, Życzanów, Łabowskie Doliny, Wola Krogulecka, przysiółki wtulone w zbocza Makowicy, pasma Kraczonika, czy Żegiestów Wieś.

Dochody (wybór)

Źródłem dochodów Fundacji mogą być środki finansowe, pochodzące z różnych dziedzin gospodarki i finansów, w tym:

- 1% od taksy uzdrowiskowej,
- 1 % od taksy hotelowej,

oraz nieruchomości, czy darowizny, a także: system imprez/widowisk/loterii dochodowych.

26.2. Sklepy firmowe „Perły Doliny Popradu”

Idea

Własna (Organizatorów produktu) sieć dystrybucji produktów regionalnych Gmin Obszaru.

Organizacja

wersja A: sklepy lub stoiska ulokowane w centrach handlowych – sieciach handlowych, działających w całej Polsce

wersja B: sieć własnych sklepów (założonych przez spółkę działającą na terenie Obszaru) w Polsce, zlokalizowanych w kilku dużych miastach,

wersja C: sieć sklepów na Obszarze Produktu, przynajmniej po jednym w każdej Gminie.

Wystrój

Stylizacja wnętrza z wykorzystaniem elementów regionalnych - zunifikowana dla wszystkich sklepów.

Oferta handlowa

- rzemiosło – sztuka ludowa – sztuka artystów mieszkających na terenie Obszaru,
- produkty spożywcze: kuchni i piwniczki regionalnej, pamiątki,
- muzyka regionalna – widowiska regionalne (dvd) – pieśni okazjonalne.

26.3. Restauracja Kuchni Regionalnej

Idea

Na bazie materialnej i z udziałem kadry istniejącej szkoły średniej organizacja: Technikum Rzemiosła i Kuchni Beskidu Sądeckiego.

Lokalizacja

Łabowa – ze względu na możliwości lokalizacji ekologicznych pól uprawnych w Łabowskich Dolinach i wysoki procent młodzieży.

Program

Technikum Rzemiosła i Kuchni Beskidu Sądeckiego, dziedziny nauczania:

- kuchnia regionalna,
- rzemiosło artystyczne i użytkowe,
- produkcja ekologiczna,
- organizacja/finansowanie i marketing kuchni i warsztatów regionalnych,
- prawo autorskie w zakresie ochrony dziedzictwa etnicznego.

Efekty

Zasoby dobrze wyszkolonej kadry do realizacji usług turystycznych – regionalnej gastronomii i hotelarstwa,

Produkcja warsztatów szkolnych – jeżeli będzie na odpowiednim poziomie – może zasilić asortyment sklepów „Perły Doliny Popradu”.

26.4. Ochrona prawna produktów regionalnych Obszaru

Argumenty

- Przed wejściem do Unii Europejskiej, w maju 2004 r. powinna powstać lista produktów regionalnych, których nazwa i receptura będą chronione,
- Beskid Sądecki ma bogactwo potraw regionalnych (zasoby kuchni łemkowskiej, czarnych górali, mieszczan starsądeckich i muszyńskich), które nie są wypromowane,
- Tradycyjne produkty są symbolem tożsamości Obszaru, są argumentem promocyjnym i magnesem – zachętą dla turystów,
- Produkty regionalne – ochronione – są dochodowym przedsięwzięciem, zważywszy stosunek kosztów produkcji surowca i wytworzenia produktu do możliwej ceny.

Działania

- Organizatorzy turystyki Obszaru powinni podjąć działania w zakresie:
 - sformułowania listy produktów regionalnych,
 - opracowania receptur i legend promocyjnych „potwierdzających” długowiekowe tradycje produkcji tych potraw,
 - zgłoszenia produktu do właściwych instytucji i rozpoczęcie procedur rejestracyjnych.
- Należy opracować receptury oraz zachęcić producentów do uruchomienia sieci produkcji regionalnej: żywnościowej i rękodzielniczej.

Możliwości

Można powołać spółkę „Kuchnia Doliny Popradu”, która zajmie się:

- organizacją produkcji wyrobów regionalnych,
- ochroną prawną,
- promocją i sprzedażą lokalną i eksportową.

Bibliografia

Charakterystyka ogólna

1. Beskid Sądecki, mapa turystyczna, 1:75000 wyd. PPWK im. Romera, 2003
2. Gala, Jerzy – Walory Sądecczyzny, Intermedlex BP, Nowy Sącz 2001
3. Grabka, Maślanka – Najlepsze wycieczki na rowerze górskim -Beskid Sądecki, Adventure AW, Warszawa-Wrocław 1997
4. Kresek, Zbigniew – Główny Szlak Zachodniobeskidzki im. Kazimierza Sosnowskiego, Ustroń – Krynica Zdrój, PTTK „Kraj”, wyd. I 1989
5. Mościcki, Bogdan – Beskid Sądecki, przewodnik, Oficyna Wydawnicza „Rewasz”, Pruszków 2002
6. Muzyk Zbigniew - Cerkwie, przewodnik po Beskidzie Sądeckim... Nowy Sącz 1998
7. Nowy Sącz i Ziemia Sądecka zapraszają – informator turystyczny, wyd. Sądecka Organizacja Turystyczna, 2002
8. Panorama uzdrowisk krynicko-popradzkich'98 (Krynica Zdrój, Muszyna, Piwniczna Zdrój) wydawnictwo pod patronatem Urzędów Miast i Gmin 1998 r.
9. Wybrane dane o powiatach województwa małopolskiego w latach 1998-2000, Urząd Statystyczny, Kraków 2001

Informacje o Gminach

Krynica-Zdrój

1. „Aura” nr 8/2003
 2. Biuletyn Informacyjny Niezależnej Grupy Samorządowej, Krynica Zdrój, program na lata 2002 - 2006
 3. Dorocki, Sławomir - Monografia społeczno-gospodarcza Gminy Krynica Zdrój, b.m.r. w (Krynica Zdrój 1998)
 4. „Europejski Festiwal im. Jana Kiepury” – Krynica Zdrój 2003 – program
 5. „Euroregiony” nr 26/ wrzesień 2003
 6. „Krynica Zdrój” – album, Gmina Uzdrawiskowa Krynica Zdrój, 2000
 7. „Krynica Zdrój”, tekst: Anna Michalik, wyd. Polskie Centrum Promocji
 8. Michalak, Janusz – Krynica Zdrój, Muszyna, Żegiestów, Piwniczna Zdrój i okolice... Krynica Zdrój 1997 wyd. Roksana
 9. „Źródło” – krynicki informator (miesięcznik) nr 9, 14 sierpnia 2003
 10. Informacje z Urzędu Miasta i Gminy Uzdrawiskowej Krynica Zdrój: przygotowali: p. Anna Michalik i p. Paweł Maślanka
- demografia, gospodarka publiczna i prywatna, infrastruktura komunalna, realizowane i planowane inwestycje wspierające rozwój gospodarki turystycznej, środowisko kulturalne, instytucje kultury i oświaty, kluby sportowe, organizacje pozarządowe,

- kalendarz wydarzeń kulturalnych i sportowych.
- „Strefa aktywizacji gospodarczej w sektorze turystyczno-rekreacyjnym na osi Krynica-Muszyna”

Łabowa

1. Celina Cempa - Śladami minionych wieków, Gminna Biblioteka w Łabowej, 1998
 2. Program 28 „Jesieni Łabowskiej”
 3. Szlak Przyrodniczy im. Adama hrabiego Stadnickiego, wyd. Popradzki Park Krajobrazowy,
 4. Ścieżka edukacyjno - przyrodnicza Felczyn, wyd. Nadleśnictwo Nawojowa,
 5. Uhryń, magiczna wieś Beskidu Sądeckiego, Greenworks 2003 r.,
 6. Ulotki informacyjne gospodarstw agroturystycznych Gminy,
 7. Witamy w Łabowej, ulotka promocyjna Gminy,
 8. „Ziemia Sądecka” styczeń 2001 (prezentacja Gminy Łabowa)
 9. Informacje z Urzędu Gminy Łabowa, przygotowała p. Danuta Stawiarska.
- dokumenty strategiczne Gminy: Strategia Rozwoju Gminy Łabowa z 1999 r.,
 - informacje o zasobach kulturowych i przyrodniczych Gminy, o instytucjach kultury, środowisku artystycznym i organizacjach pozarządowych, informacje o producentach miodu i jego przetwórstwie w Kamiannej,
 - charakterystyka społeczna i gospodarcza Gminy, plany inwestycji publicznych i prywatnych wspierające rozwój gospodarki turystycznej Gminy, charakterystyka infrastruktury turystycznej Gminy (noclegi, gastronomia, urządzenia rekreacyjne),
 - wycinki z prasy lokalnej na temat działalności Gminy.

Muszyna

1. Almanach Muszyny” 2002 i 2003 red. Bożena Mściwujewska-Kruk,
 2. „Aura” nr 8/2003
 3. Cerkwie Ziemi Muszyńskiej, ulotka informacyjna, wyd. UMiG,
 4. „Euroregiony” nr 26/wrzesień 2003
 5. Michalak Janusz, Muszyna b m.r.w.
 6. Młodzieżowy Klub Wyszehradzki, informacja o działalności,
 7. Zabytki Państwa Muszyńskiego,, opr. Renata Babiarz i Barbara Rucka,
 8. Informacje z Urzędu Gminy Uzdrowskiej Muszyna: przygotowała p. Anna Wiśniowska
- Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Uzdrowskiej Muszyna do 2015,
 - Popradzkie Zagłębie Zdrowia, program rozwoju Gminy Uzdrowskiej Muszyna, lipiec 2003 r.,
 - informacje o: współpracy międzynarodowej, organizacjach pozarządowych, gospodarce publicznej i prywatnej, instytucjach kultury i oświaty, klubach sportowych, klubach modelarskich, istniejących i projektowanych trasach i szlakach turystycznych (pieszych, rowerowych i jeździeckich),
 - charakterystyka zasobów przyrodniczych i kulturowych Miasta i Gminy,
 - charakterystyka usług turystycznych w Mieście i Gminie (baza noclegowa, usługi, organizatorzy turystyki, agroturystyki itd.), walorów uzdrowskich Miasta i Gminy oraz usług sanatoryjnych,

urządzeń turystycznych i sportowych, szczegółowa charakterystyka aktywności gospodarczej Mieszkańców, gastronomii, handlu,

- ulotki reklamowe wszystkich organizatorów usług wypoczynkowych, sanatoryjnych i hotelowych oraz firm przetwórstwa wód mineralnych.

Piwniczna Zdrój

1. Kubal Marta i Grzegorz - Piwniczna Zdrój Rytro, latem i zimą, 2003
2. Mapa turystyczna: Piwniczna Zdrój, Rytro i okolice, wyd. WiT
3. Michalak, Janusz – Krynica Zdrój, Muszyna, Żegiestów, Piwniczna Zdrój i okolice... Krynica Zdrój 1997 wyd. Roksana
4. Piwniczna Zdrój 1348-1998, Studia i szkice z dziejów miasta, red. J. Długosz, Nakładem Rady Miasta i Gminy Piwniczna Zdrój 1998
5. Piwniczna Zdrój, Rytro i okolice, informator, przewodnik wyd. WiT b.r
6. Piwniczna Zdrój, ulotka reklamowa, wyd. UMiG
7. „Znad Popradu”, październik 2003
8. „Zwiastun Wakacyjny”, nr 10/11 2003 (biuletyn parafii w Wierchomli Wielkiej)
9. Informacje z Urzędu Miasta i Gminy Piwniczna Zdrój: przygotowała: p. Elżbieta Polakiewicz:
 - zasoby kulturowe i przyrodnicze, demografia, realizowane i planowane inwestycje wspierające rozwój gospodarki turystycznej, komunikacja, organizacje pozarządowe, instytucje kultury i środowisko kulturalne,
 - charakterystyka realizowanych i planowanych inwestycji wspierających rozwój gospodarki turystycznej, infrastruktura turystyczna (nocleg, gastronomia, urządzenia techniczne turystyczne i sportowe), charakterystyka szlaków i tras (pieszych, rowerowych i jeżdżieckich),
 - kalendarz imprez kulturalnych, turystycznych i sportowych na rok 2003,
 - ulotki reklamowe prywatnych Organizatorów turystyki w Mieście i Gminie, materiały promocyjne Miasta i Gminy.

Rytro

1. Gmina Rytro, oficjalny folder promocyjny Gminy, wyd. UG
2. Gmina Rytro zaprasza, oferta agroturystyczna, ulotka reklamowa,
3. Plan Gminy, 1:17 000
4. Plany terenów inwestycji wspierających rozwój turystyki,
5. W Gminie Rytro, tekst: Cz. Kulczycki, Krosno 2003
6. Informacje z Urzędu Gminy: przygotował: p. Andrzej Gryźlak,
 - zasoby kulturowe i przyrodnicze, współpraca międzynarodowa i krajowa, organizatorzy kultury, sportu i turystyki, działalność gospodarcza publiczna i prywatna, usługi turystyczne i infrastruktura (baza noclegowa, gastronomia, urządzenia turystyczne),
 - charakterystyka demograficzna, gospodarcza, realizowanych i planowanych inwestycji wspierających rozwój gospodarki turystycznej,

Stary Sącz

1. Kowalczyk Janina, Barcice na Sądeckiej Ziemi, Barcice 1999,
2. Gmina Stary Sącz zaprasza, folder reklamowy, wyd. J. Kołodziejczak, 2001
3. Historia Starego Sącza, t. II 1939-1980, red. F. Kiryk, Secesja, Kraków 1995

4. „Kurier Starosądecki” nr 131-132 2003
5. Plan miasta, skal 1:9000
6. Ojciec Święty na Sądeckiej Ziemi w fotografiach S. Adamczyka i J. Cebuli, Nowy Sącz 2000
7. Stary Sącz i jego księżna, red. ks. T. Bukowski, Biblos 1999
8. Stary Sącz - Stara Lubovňa, miasta partnerskie, wyd. Gimnazjum im. J. Słowackiego
9. „Wiadomości Sądeckie”, wrzesień/październik 2003
10. Żaki Andrzej, Wędrówki Sącza, WL Kraków, 1974
11. Informacje z Urzędu Miasta i Gminy Stary Sącz: przygotowała p. Kinga Garwol.
 - demografia, gospodarka, instytucje kultury i środowisko artystyczne, planowane inwestycje i tereny inwestycji, współpraca międzynarodowa i krajowa, trasy i szlaki turystyczne w Gminie,
 - charakterystyka gospodarki Gminy, bazy noclegowej turystycznej i organizatorów turystyki, organizacji pozarządowych, komunikacji i infrastruktury komunalnej,
 - plan pracy Miejsko Gminnego Ośrodka Kultury na rok 2003,
 - plan pracy Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej na rok 2003,
 - kalendarz imprez kulturalnych, turystycznych i sportowych,
 - Sądeckie Centrum Pielgrzymowania im. Jana Pawła II – informacja o działalności,
 - Towarzystwo Miłośników Starego Sącza – informacja o działalności,

Ponadto:

- foldery, ulotki reklamowe i druki okolicznościowe sanatoriów, hoteli, ośrodków wypoczynkowych i rekreacyjnych ze wszystkich Gmin Obszaru
- oficjalne strony internetowe 6 Gmin Obszaru.

V rozdział

1. Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich
2. Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw
3. Sektorowy Program Operacyjny Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich
4. Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego
5. Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego Województwa Małopolskiego
6. Wstępny Narodowy Plan Rozwoju
7. Narodowy Plan Rozwoju
8. Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego
9. Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego
10. Rządowy Program Wsparcia Rozwoju Turystyki w latach 2001-2006
11. Instrumenty finansowe polityki regionalnej UE
12. Program Operacyjny Programu Aktywizacja Obszarów Wiejskich
13. Program Operacyjny SAPARD
14. Narodowa Strategia dla sektora transportu (Fundusz ISPA)
15. Narodowa Strategia dla sektora ochrony środowiska (Fundusz ISPA)

16. Strategia Ochrony Środowiska

17. INTERREG III Poland – Slovak Republic Community Initiative Programme 2004 – 2006

Strony internetowe

- www.mgpips.gov.pl
- www.euroregion-tatry.pl
- www.parp.gov.pl
- www.turystyka-ekspert.pl
- www.marr.pl
- www.malopolskie.pl
- www.ukie.gov.pl
- www.europa.edu.pl
- www.part.com.pl
- www.mk.gov.pl
- www.europa.eu

Inne

1. Brückner Aleksander - Encyklopedia staropolska,
2. Czajkowski Jerzy - Muzea na wolnym powietrzu w Europie, Rzeszów- Sanok 1984, Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku, KAW
3. Gloger Zygmunt - Encyklopedia staropolska,
4. Kopaliński, Władysław - Słownik wyrazów obcych, wyd. XVII, 1985
5. Słownik Geograficzno - Krajoznawczy Polski, PWN 1992, Warszawa, wyd. II zmienione, s. 546 (dalej: SGKP)